image not available

Digitized by Google

BELGICÆ,

SIVE

Inferioris Germaniæ,

DESCRIPTIO:

Auctore

LUDOVICO GUICCIARDINO
Nobili Florentino.

EDITIO POSTREMA PRIORIBUS
AUCTIOR.

Additamentis novis & Statu Politico regionum & urbium aucta,

Earundemque iconiſmis illuſtrata.

bibliothecæ Woerſchootanæ 1749

AMSTELODAMI

Apud IOHANNEM IANSONIUM
JUNIOREM.

CIↃ IↃ CLII.

Digitized by Google

Typographus Lectori.

DAmus hic Lector benevole Guicciardini Belgicam, cum regionis oppidorumque iconibus: ſed in tres partes diſtinctam. Prior, generalem omnium Belgicæ regionum deſcriptionem complectitur. Secunda quicquid Hiſpaniarum Regis paret imperio. Tertia, quod Belgicæ Fœderatæ Ordinibus. Ratio hujus diviſionis eſt, ut melius appareat magna rerum viciſſitudo, quæ poſt Guicciardini tempora hiſce regionibus accidit, tum etiam quid de nobiliſſima hac Europæ parte judicandum ſit: cujus exiguus angulus, Hollandia nimirum & Zelandia, tot jam annos

Digitized by Google

tantum negotii Monarchæ potentiſſimo fecerit. Addidimus ex probatis auctoribus, quæ ad majorem Belgicæ intelligentiam ſpectare videbantur, ſed charactere diverſo, ut confuſio vitaretur, & auctori ſua maneret integritas. Forma vero & typis minoribus, eoque modo opus hoc excudimus, ut duobus voluminibus compingi & ſic vel ſimul vel ſeparatim ab itinerante aut ambulante non moleſtè circumferri poſſit. Vale, utere, laboremque noſtrum benignè proſequere. Amſterdami, Kalendis Aprilis 1652.

Digitized by Google

Index Tabularam & Vrbium.

Partis Primæ.

GErmania Inf. Pag. 1

Partis Secundæ.

LOven	95.
Bruſſel	109.
Antvverpen	129.
s'Hertogenboſch	247.
Bergen op Zoom	257.
Breda	261.
Maeſtricht	265.
Limburgh	291.
Mechelen	303.
Lutzenburgh	315.
Gent	333.
Brugge	348.
Oſtende	367.
Duynkerken	370.
L'iſle v. Ryſſel	404.
Douay	408.
Dornick	412.
Arras	437.
Bergen in Heneg.	453.
Valentiniana	459.
Namurcum	491.

Partis Tertiæ.

NIemegen	14.
Zutphen	23.
Arnhem	25.
Dordrecht	96.
Haerlem	99.
Delft	103.
Leiden	106.
Amſterdam	110.
Der Gou.	113.
Enchuyſen	119.
Hooren	121.
Alckmaer	121.
Rotterdam	129.
's Graven-Hage	135.
Middelburgh	175.
Fliſſingen	181.
Vtrecht	193.
Deventer	214.
Zvvoll	217.
Campen	219.
Leeuvvarden	248.
Franequer	251.
Groninga	263.

Digitized by Google

Digitized by Google

PARS PRIMA.

SIVE

BELGICÆ DESCRIPTIO GENERALIS.

Auctore

LUDOVICO GUICCIARDINO

Nobili Florentino.

AMSTELODAMI

Apud IOHANNEM IANSONIUM JUNIOREM,

CIↃ IↃCLII.

Digitized by Google

Digitized by Google

LVD. GVICCIARDINI

BELGIUM.

49
50
GAL
LIAE
PARS
MERIDIES
Notularum in ſe-
quentibus tabu-
lis reperienda-
rum explicatio.
Urbes
Pagi
Arces
Cœnobia
Fortalitia
Pont de Remy
Heſdin
Dorlens
Pas
Bapaume
Schaldis
Cambray
La Meuſe flu
Dampvillers
Thionville
Lutzenbur
Arlon
Moſella flu
Echternach
Bitburgh
23
24
25
27
28
49
50

OMNIUM INFERIORIS GERMANIÆ REGIONUM DESCRIPTIO GENERALIS.

QUONIAM annos complures in Inferioribus hiſce Flandriæ regionibus, longè præcipuâ Galliæ Belgicæ parte, vixi, variiſque temporibus & occaſionibus plurima ibidem vidi, audivi, legi, notavi, curioſeque ac diligenter obſervavi: terram hanc tam præclaram, tantique in Europæo corpore momenti membrum eſſe comperi, ut in publicum uſum, ampliter eam ac diffuſè, & quidem eo, quo ad annum uſque milleſimum quingenteſimum & ſexageſimum exactum, reperiebatur ſtatu, formaque, deſcribere conſtitüerim. atque hunc ipſum annum, gemino poſteà ſupplemento, ut in præfatione dictum eſt, ad annum uſque ſupra ſeſqui milleſimum octogeſimum ſeptimum, proſecutus ſum. Habeo verò mihi perſuaſum, eos, qui deſcriptionem hanc noſtram bono ſtomacho ſunt lecturi, inventuros in eâ præclaras imprimis, ac cognitu conſideratuque digniſſimas res, eaſque non exteris tantum, ſed & ipſis quoque indigenis, ob Scriptorum in hoc genere defectum, non utiles minùs, quam novas. Quocirca, omni tenuitatis meæ excuſatione prætermiſſa, gratiaque divini numinis invocata, confidenter ad rem ipſam accedam; verborumque ſelectorum, ac terſi ſtili defectum, nervoſa rerum gravitate compenſare tentabo. Ac primum quidem in genere deſcribemus, tum terræ ipſius, tum indigenarum gentium qualitates, uno pariter faſce, univerſale Principis in eoſdem complexuri imperium. Hinc progrediemur ad provinciarum ejuſdem diviſionem, quarum omnium rariores & commemoratione digniores dotes ſingillatim enumerabimus. Ordientes itaque ab ipſo nomine, quo clarius intelligatur res, paullo altius eam repetemus: dicimuſque, Julium Cæſarem, (quem quidem præſtantiſſimum ſcriptorem, quoad ejus in hoc argumento fieri poterit, ſequendum nobis ipſi proponimus) in commenta-

mentariis ſuis Galliam omnem dividere in partes tres. Belgiam ſcilicet, Celticam, & Aquitaniam. ſubjicit autem paullo poſt, contineri hanc ipſam Belgiam fluminibus Rheno, Matrona, Sequana, marique Oceano, & in ſeptemtriones & orientem ſolem ſpectare. Belgium eam nonnullis videtur dicere, qui & ipſi hac propter, ſine exactiori ulla diſquiſitione, ita nuncupant atque ſcribunt. ſed enim Cæſar peculiarem quemdam Picardiæ, veteris Belgiæ partis, locum, Latinis Bavacum, vulgariter Bavais appellatum, eo nomine afficit. quod ipſum, quo modo, quibuſque de cauſſis faciat, ſuo poſtea loco docebitur. numquam verò vel ipſe Cæſar, vel ullus omnino antiquus ſcriptor, univerſam hanc terram, vel Belgium, vel Belgicam ſubſtantive (nam quin adjective id alicubi fiat, non equidem eo negatum) invenietur dixiſſe. unde nos, ſingulis bene perpenſis, Belgiam eam rectè atque ordine dicimus, ac deinceps dicturi ſumus. Sciendum verò, Provincias haſce, quas Inferiores vulgò dictitant, quæque Catholici Regis imperio ſubſunt, veteris Galliæ Belgicæ propemodùm eſſe ſemiſſem: alterum ejus ſemiſſem poſſidentibus magna ex parte Gallis, in Provinciis hodie Picardiæ, Campaniæ, Normandiæque (è quibus tamen poſteriores duæ veteri Belgica non in totum continebantur) vocabulo vulgo cognitis. quod ex iſto ſemiſſe eſt reliquum, id Lotharingiæ, Cliviæ Juliacique Ducibus; Trevirorum, Moguntiaci, & Coloniæ Archiepiſcopis; Cameracenſi, ac Leodienſi Epiſcopis; aliiſque nonnullis principibus atque dynaſtis paret. Quemadmodum verò Cæſarianis temporibus (ne de remotioribus quidquam dicam) Belgia iſta belli totius ſummam ſuſtinuit, pluresque magnos & illuſtres viros, quam reliqua omnis Gallia, dedit: ita & hodie quoque melior eſt atque celebrior totius Galliæ pars. quod ipſum tribus potiſſimum argumentis conſtat. & primum quidem ab ipſius Cæſaris auctoritate duxerim. qui cùm toto fere decennio in Gallia bellum geſſerit, penitiſſime illam cognitam atque perſpectam habuiſſe putandus eſt. accedit huc & Strabonis, & aliorum quoque tum veterum, tum recentiorum ſcriptorum auctoritas. alterum argumentum, à generoſitate & præſtantia tot illuſtrium animarum, originem ſuam ad hanc Belgiam referentium, ſumitur, tertium denique à magnitudine

tudine rerum in eâ tum inventarum, tum & geſtarum. quæ omnia partim hodie quoque in oculos noſtros incurrunt, partim è Scriptoribus eſt haurire. & abunde inſuper, ſuis quæque deinceps locis, à nobis explicabuntur. Sunt,in hac veterum Belgia,trecenta fere & viginti oppida,muris ac mœnibus cincta.& inter ea complures pulcherrimæ urbes, quales, Lovanium,Bruxella, Antverpia, Buſcumducis, Gandavum, Brugæ, Ipræ,Mechlinia, Cameracum, Atrebatum, Tornacum, Montes, Trajectum ad Moſam, Luxemburgum, Valentianæ, Inſulæ, Caletum, Colonia, Ambianum, Fanum Sancti Quintini, Deodicum, Namurum, Rhemi, Treviri, Metis, Naucæum, Tullum, Virodunum, Argentina, Moguntiacum, Aquiſgranum, Colonia, Clivia, Iuliacum, Noviomagum, Vltrajectum, Amſtelrodamum, Middelburgum, Leovardia, Groninga, aliæque non paucæ, quarum uberior deinceps fiet mentio. quin Rhotomagum quoque, atque adeò melior ipſius Pariſiorum Lutetiæ pars, ea nimirum quæ cis Sequanam eſt, hac Belgia continentur. Sunt verò hæ urbes omnibus omnino dignitatum nominibus exornatæ, Imperiali nempe, atque Regia, Ducali, Archiepiſcopali, Epiſcopali, nec non Marchionatuum, Comitatuum, Baroniarum,aliorumque honorum & præeminentium graduum titulis. Habet inſuper idem tractus ducenta circiter & triginta oppida, non ipſa quidem muris atque mœnibus cincta, ſed pro qualitatibus ſuis ac facultatibus, muratorum (ut ſic dicam) oppidorum privilegiis & immunitatibus, quin & dignitatibus quoque gaudentia. habet ſupra duodena pagorum millia. ſcatet undique infinito & incredibili incolarum multitudine. habet complures, eoſque celebres admodum atque auguſtos fluvios, inter alios verò Rhenum, Moſam,Sequanam, Scaldim.maximas quoque & pulcherrimas ſylvas, inter quas Ardennam,quàm latè quidem is ſaltus patet, Carbonariam, Nonnam, Fagniacenſem & Sogniacenſem. ſed nec montes omnino deſunt, variorumque metallorum, & omne genus ſaxorum, ad architecturam requiſitorum, fodinæ. Habet, inter tot Illuſtriſſimos ſuos Principes, tres Sacri Romani Imperii Septemviros Electores, Trevirenſem videlicet, Moguntinum, & Colonienſem Archiepiſcopos. quamquam & Palatinus quoque Septemvir bonam hic

ditionis ſuæ partem poſſidet. Habet ſeptem è duodecim Pares Franciæ, quos Poëtæ noſtrates dictitant Palatinos, Normandum nimirum, Flandrum, Campanum, Rhemenſem, Laudunenſem, Bavacenſem, Picardum, & Noviodunenſem. Aquiſgrani denique conſecrantur & inaugurantur Imperatores Romani: Rhemis Francorum Reges. Adſcribitur quoque, ceu peculiari cuidam honori, huic eidem Belgiæ, multarum memorabilium rerum inventio, & in primis typographiæ, ſive artis illius præclaræ libros formulis excudendi, Moguntiaci, vel (ut aliqui volunt) Harlemi primùm repertæ. inventio ſanè tam divina, ut niſi majoribus noſtris ea defuiſſet, neque temporis diuturni injuria, neque inſcitia barbarorum hominum, nos innumerabili librorum, aliorumque venerandorum in omni diſciplinarum genere monumentorum numero, fuerit umquam privatura. Tribuitur quoque Belgiæ cùm artis ipſius Muſices inſtauratio, tum variorum muſicalium organorum inventio. currus inſuper illi militares, Latinis eſſeda nuncupati, quorum crebra apud Cæſarem mentio, à Belgis inventi ſunt. canente in Georgicis & Virgilio,

Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.

Et alicubi Lucano,

Et docilis rector monſtrati Belga covini.

Videtur covinus fuiſſe currus, ejuſdem ferè cum eſſedo generis. unde ſic eam vocem linguæ Theſaurus exponit, *Covinus eſt genus vehiculi, notum non Britannis modo, ſed Belgis etiam, & Germanis.* quod ipſum clarius quoque Calepinus interpretatur, docens covinum eſſe *vehiculum Gallorum, Britannorumque, apud Belgas primum repertum.* atque ad hoc exemplum inventa poſtmodum ſunt, cum in hac ipſa Belgia, tum & aliis paſſim locis, varia curruum adfabrè ſimul & commodè exſtructorum genera. manente tamen apud iſtos prototypo. Belgia inſuper, & in ea Brugæ, olei coloribus admiſcendi rationem omnium primæ pictoribus commonſtrarunt, rem ſanè præclaram, & tabulis tantumnon in æternum conſervandis inventam. vitro præterea quo pacto colores imprimantur & incoquantur, aliaque eodem pertinentia, & ſanequam admiranda, Belgarum inventum eſt. & hinc ſplendida illa cùm in ædibus ſacris, tum & profanis ædificiis ornamenta. Inventrix eſt eadem Belgia & au-

læorum, ſive tapetes dicendi ſunt, tam pulchrorum, tamque varie picturatorum: tùm ſubſericorum quoque, quos **ſaeyen oſſetten** & **half oſſetten** vulgò appellant pannorum, item amphimallorum, & ne ad minutiora deſcendamus, varii generis atque uſus telarum. Quod verò familiam ducit, maximeque notatu dignum eſt, iidem Belgæ (ut qui frequentius multo quam cæteræ omnes nationes maria pervagantur) ea principes impoſuere ventis vocabula, quæ tranſalpinis, ut eas Itali vocant, nationibus, hodieque iiſdem planè vocibus atque terminationibus uſurpantur. quod vel ex ipſis vocabulis, propria meraque Belgarum lingua compoſitis, abunde probatur, quæ, ut omnibus ſatis nota, enumerare ſuperſedebimus. Nec tamen nauticæ pixidis inventionem (licet nonnullis id adſtruentibus) Belgis adſcripſerim. quoniam hujus rei, non admodum ſane antiquæ, nec Romanis veteribus cognitæ, certus tamen inventor non exſtat. tradit quidem nonnulla ſuper hoc inſtrumento doctus ille atque induſtrius ſcriptor Frater Leander Albertus Bononienſis: qui hoc ipſum inventum, & primum adeo magnetis in dirigendis navigationibus uſum, Amalpho adſcribit, nobiliſſimo regni Neapolitani ad mare inferum oppido, idque quantum equidem poſſum conjicere, nec enim ipſe ſatis ſe explicat, à quingentis, vel & paucioribus annis retro. utut ſit, ipſum inventum, ob inſignem ex eo ad totum genus humanum redundantem utilitatem ſimul & commoditatem, triumphali ſane corona dignum eſt. Equidem facilè patiar Belgas noſtros haberi horologiorum illorum, quæ tranſalpina vocamus, inventores: cum, præter alias rationes ab ipſis adferri ſolitas, magno & plane veriſimili argumento ſit, quod egregii ſint eorum ad quamcunque formam fabricandorum artifices, quodque frequentior in hac una Provincia eorum uſus ſit, quam in reliquo omni orbe. unde & hinc in omnes paſſim oras horologia illa exportantur.

Sed enim liquido conſtat, eam Belgiæ portionem, quæ ſub ditione Philippi Regis eſt, quamque nos ſumpſimus deſcribendam, potentiorem etiam nunc, bellicoſiorem, civilioremque & nobiliorem eſſe reliqua omni Belgia. idque duabus potiſſimum de cauſſis: altera, ob tot Imperatores, Reges, Duces, & Marchiones, quin &

ipſum interdum Romanum Pontificem, alioſque cùm imaginibus tum virtutibus inclytos viros, in hiſce partibus (ut ſuis poſtea locis commemorabitur) natos: altera vero, ob tot luculentas urbes, denſiſſimoſque & incolis refertiſſimos pagos, viatoribus paſſim hic occurrentes. unde non tam amplitudine atque circuitu, quam opibus & potentia, cæteriſque qualitatibus & proprietatibus, magnis etiam regnis æquiparanda eſt. Gnarum id Carolo V. Imperatori; qui propterea non animo tantum conceperat Provincias haſce in regni formam redigere, ſed idipſum quoque conceptum non ſemel in Senatu propoſuit, diſcutiendumque commiſit. ſed cum multa hic inveniret obſtacula, non ſolum (ut exiſtimant alii) propter ponderum, menſurarum, conſuetudinum, legum, ac linguæ in tam variis tamque particularibus regionibus diverſitatem: verum in primis, quod cum ſingulæ Provinciæ ſeparatim, ſuiſque prærogativis, legibus municipalibus, & antiquis privilegiis gubernentur, noluiſſent, eæ præſertim quæ majoribus gaudent immunitatibus, regio ſeſe & communi jugo ſubmittere: quod tamen ad uniendum vereque conſtituendum regnum vel in primis requiritur. Diſtinebatur præterea Imperator graviſſimis per id tempus expeditionibus. quocirca rem reliquit infectam.

Portio iſta Regis Inferiorum regionum vocabulo fere innotuit: ab humili nempe atque plano earum ad Oceanum ſitu. vocatur quoque ſynecdochice, per univerſam ferme Europam, Flandria, idque ob ejus Provinciæ potentiam atque ſplendorem: non aliter quam tot illæ terræ, quas hodie Galliarum Reges in ampliſſimo illo regno ſuo poſſident, à nobiliſſima ſui parte, Francia paſſim vocantur. quamvis ſint, qui contendant, vocabulum ipſum Flandriæ, à frequenti exterorum in ea quondam Provincia mercatorum commercio, derivatum, atque inde in omnes partes diffuſum. alii rurſus, quod hæc ipſa Flandria, ſtrictius ſumta, Gallis, Anglis, Hiſpanis, atque Italis ſit vicinior, ideoque & notior ſimul & celebrior, totam Belgiam eo nomine indigitatam perhibent. Dicitur quoque Germania, ſive Allemannia inferior: ſed extra veterum tamen limitationem. qui præter Friſiam, & alia quædam paucula, omnes haſce Provin-

cias

cias comprehendebant ſub nomine Galliæ. verum recentioribus ita viſum eſt, & ut eximius ille Coſmographus, Gemma Friſius, alicubi ſcribit, noſtro ſæculo Inferiori Allemanniæ concenſeri obtinuit, eò quod neque lingua neque legibus & inſtitutis bona iſtorum pars à cæteris Allemannis admodum differant.

Porro prætermiſſa regionum iſtarum forma, quæ cum adeo ſit exorbitans, fieri nequit, ut ullis verbis idonea aliqua ſimilitudo ipſis applicetur, progrediemur ad deſcribendum earum ſitum & limites, referemuſque nos hac in parte ad Geographicam in ipſa ſtatim operis hujus fronte collocatam delineationem. qua mediante, non iſtarum modo Provinciarum, ſed & Belgiæ totius forma, una cum terminis ſuis atque confiniis, in compendio ſpectanda proponitur: adeo quidem, ut ex hac ipſa tabula, cum ſequentibus ſtatim verbis noſtris conjuncta, ſcopum & inſtitutum noſtrum quivis intellecturus ſit. D. Michaël Aitſingerus Auſtriacus, poſt alteram operis hujus editionem, in hiſtoria ſua Belgica, judicioſe admodum & concinne (licet argumento ſuo nonnihil indulgens) leonis huic tractui formam adſignat, aptiſſima ſimul & feliciſſima quadam alluſione. quandoquidem omnes fere hujus tractus Provinciæ, earumque inſigniores urbes, leones diverſis coloribus pictos in inſigniis ſuis oſtentant. quæ quidem inſignia unanimiter ſibi adſciverunt, cum famoſiſſimi illius Godefridi Ducis Bullionenſis tempore tam frequentes in Orientem adverſus infideles expedierunt exercitus, anno (ut quidam volunt) à Chriſto nato 1096. ut alii 1178. conferentibus ſe ad tam ſanctas expeditiones ipſo Imperatore, ac Galliarum & Angliæ Regibus, & numeroſiſſimos, tantaque majeſtate & magnanimitate dignos exercitus, ſecum una ducentibus. Sed revertor ad ſitum: dicoque, ad ſeptemtrionem proprie ſpectare Hollandiam atque Friſiam, utramque Oceano terminatam. ad meridiem Luxemburgenſis ducatus eſt, Lotharingiæ confinalis: tum & Hannonia, quam Campania Picardiaque terminant. ab ortu eſt Geldria, flumini Rheno conjuncta; & Brabantia Moſæ contermina. ab occaſu, Flandria, mari Oceano, eaque Artheſiæ parte quæ Picardiam reſpicit, clauſa. Continetur vero totus hic tractus ſeſqui circiter climate, à medio nempe ſeptimo, quod

per Boryſthenem dicitur, uſque ad octavum, Ptolemæo fere inhabitabile creditum, recentioribus vero per montes Riphæos dictum, pæne completum. Longitudinem habet graduum ſeptem & ſemis, ab gradu nimirum 22 gr. 30 m. uſque ad 30. Latitudinem graduum quinque, ab initio 50 uſque ad 54 exactum. quod intervallum, computata pro climate ſemihora, horæ fere dodrantis differentiam efficit, idque in artificiali dumtaxat die, qui pro climatis ſui ratione vel augeſcere ſolet, vel minui. minimè autem, licet quidam id tradant in naturali. is enim à polo ad polum ubique ſibi æqualis eſt, & 24 horas complectitur. Non poteſt autem ob eandem formæ exorbitantiam, certum aliquod ſtatui hujus Belgiæ meditullium. nos tamen pro minus obliquo maximeque notabili loco ſumpturi ſumus celeberrimam urbem Antverpiam, ſub grad. 26 minut. 42 longitud. latitud. vero 51 gr. 30 m. poſitam. unde cum altiſſime iſthic ſupra horizontem adſcendit Sol, (puta 12 Junii) elevatur gradibus circiter ſexaginta tribus & ſemis, & horas plus minus ſedecim cum dimidia ſupra horizontem diſcoopertus eſt. quia verò, dum hemiſphærium hoc manè ingreditur, & veſpere præcedenti ſub alterum hemiſphærium occidit, diutiuſculè (ut analogicè docet ſphæra) circa horizontem moratur, fit, ut quamvis conſpici ipſe deſinat, claror tamen illius, quantus quidem epiſtolæ perlegendæ ſufficit, tanto temporis ſpatio fulgeat, ut viginti, & quod excurrit, horas dies illa dici poſſit durare. contra vero decima die Decembris, non elevatur niſi ad gradus viginti ſex cum dimidio, & horas fere ſeptem & ſemis ſupra horizontem conſpicitur. relucente tamen & ante ejus exortum, & poſt occaſum, quia perpendiculariter valdè horizontem adſcendit, atque deſcendit, nonnullo ad aliquod tempus ſplendore, licet ipſe ex oculis evanuerit.

Atque hic quidem ſitus, ſiquis recte perpendat, majori præcipuarum Europæ terrarum parti, ſane peroportunus eſt. nam ad ſeptemtrionem quod ſpectat, non niſi quinque vel ſex dierum itinere diſtat ab Dania, quicum plurima nobis intercedunt commercia. ad meridiem Franciæ Lotharingiæque perpetuo nexu adhæret. ad ortum terminatur Germania. ad occaſum vicinam habet Britanniam, in quam paucarum horarum ſpatio trajicitur.

tur. eadem fere de Hibernia ratio. Norvegiæ inſuper. Succiæ, aliiſque ad Septemtrionem Oceano adjacentibus terris, mediante navigatione, ſitus hic commodiſſimus: ſiquidem bidui intervallo ex Hollandia ſolvens navis, recto curſu, & valido vento in Norvegiam appulit. Hiſpaniæ quoque & Luſitaniæ non minus eſt opportunus. Olyſſippone namque decem, & eo minus, dierum itinere in has oras trajiciunt: ex Hiſpania vero ſex, octo, decem, duodecim, quindecimve dierum iter eſt, pro portuum, unde ſolvitur, qui plures, & varie ſparſi ſunt, ratione. Atque hinc etiam eſt, quod præter præſtantiſſimam illam noſtri Regis, qui Caroli V Imperatoris exemplo, hic ut plurimum (licet poſtea demutaverit) commoratur, duas habeamus nobis vicinas, Galliæ nimirum atque Angliæ Regum, aulas, unde commoditatis ſimul & utilitatis plurimum nobis provenit.

Ambitus Inferiorum Provinciarum, computatis & comprehenſis omnibus huc ſpectantibus, noſtro quidem calculo, quintam Italiæ partem nonnihil excedit, eſtque mille plus minus milliarium Italicorum, vel (ſi ita quis malit) trecentarum & quadraginta leucarum Belgiæ. Sed priuſquam pergamus, annotandum eſt, quo exactius capiamur, duo potiſſimum eſſe leucarum genera: alterum Flandricarum, quarum ſingulæ terna fere Italica milliaria continent; atque his quidem utuntur ea Flandriæ pars, quam Flamingantem indigetant, tota fere Brabantia, pars Hollandiæ, Zelandiæ, diœceſis Leodienſis, & Namurenſis. In Ducatu Luxemburgenſi aliquanto majores ſunt. Geldricæ Luxemburgenſes etjam ſuperant, longiſſimæ autem ſunt in Friſia, ubi inſtar Germanicarum, quina ſingulæ vel & ſena milliaria continent, nonnumquam & excedunt. Alterum genus eſt Gallicarum, quarum ſingulas binis fere Italicis reſpondere vulgo exiſtimant. atque his utuntur in Flandria Gallicana, in Artheſia, & majori Hannoniæ parte. Monemus præterea vix facturos nos ullam deinceps milliarium mentionem, cum eorum hic non habetur ratio: ſed nec repetituri ſumus Flandricarum Gallicarumve leucarum diſcrimen, quod ſuperfluum id & faſtidii plenum ſit. ſatis ergo habebimus indicare tot vel tot leucas, eaſque intelligi, ejus generis, quo utuntur Provinciæ, quas ordine deſcripturus ſum. quæ cujuſmodi ſint,

tam ante dictum eſt. Continentur hoc terræ tractu ſeptemdecim illæ paulo poſt recenſendæ Provinciæ. in quibus ducenta & octo numerantur oppida muris cincta: tum centum & quinquaginta circiter loca, quæ ob egregias ſuas qualitates habentur pro oppidis, & iiſdem cum illis gaudent immunitatibus: & ſexies mille trecenti, & quod excurrit pagi, turribus & campanis inſignis, præter ignobiliores aliquot viculos. ſunt præterea infinitæ tum Principis, tum aliorum quoque Toparcharum atque nobilium dynaſtiæ, civilem pariter & criminalem adminiſtrantes juſtitiam. Denique ſexaginta ſunt arces, valideque adverſus hoſtiles inſultus munita ditionis hujuſce propugnacula. quorum ſuus cuique, regio nomine, peculiaris eſt Gubernator, & præſidiarius miles, qui pro temporum atque locorum ratione, vel minui vel augeri conſuevit.

Aër ipſius terræ, licet craſſior & humidior, eſt tamen (ut & Cæſar teſtatur) & ſalubris ſimul, & digeſtioni admodum proprius, ac generandis cujuſcunque generis rebus vel in primis idoneus. quin videtur is, omnium ſane judicio, ſive id accreſcenti in dies habitationum & incolarum numero, aëra (ut Venetiis fit) varie purgantium, ſive remotiori alicui cauſſæ adſcribendum ſit, videtur inquam, à triginta vel quadraginta annis retro, benignior multo atque clementior factus, quam ſuperioribus paullo temporibus eſſe conſueverit. adeo quidem, ut niſi indigenæ in victu eſſent immoderatiores, ac morbis correpti curam ſui negligerent, futuri ſint multum longævi, & pro eo quod pauci hodie ad ſenectutem pertingant, pauci contra acerbo fato extinguerentur. cujus rei exemplum Brabantiæ nobis Campania ſuppetit, ubi agro natura ſterili, parce viventes ac laboribus ſeſe defatigantes agricolæ, diutiſſime vivunt.

Jucunda hic valde & peramœna eſt æſtas. quia, ut reliquas ejus qualitates omittam, calores non nimis intenſi, nec muſcæ culiceſve naribus multum infeſtæ. excipio, in Zelandia, ubi ingens earum copia. rara hic ſentimus tonitrua, rara fulgura, fulmina vero longe rariſſima, ſed nec terræ motus hic nimis noti, quod humiditas cœli, & ſoli aquis vicini humilitas id videlicet non permittant.

Longior fere ac ventoſior hiems eſt, & Borea, Hyper-

borea,

borea, Euro, vel & Vulturno ſpirantibus, frigidiſſima: flantibus vero quatuor hiſce oppoſitis ventis, qui (notante & Cæſare) totum pœnè anni dodrantem regnum hic poſſident, frigus in pluviam fere convertitur.

Solum ubique eſt planum, & in quo paucos admodum videas colles. montes vero etiam pauciores. niſi quod in Ducatu Luxemburgenſi, Provincia Namurenſi, & Hannoniæ aliqua parte, ſatis crebri occurrunt, ut & in tractu Leodicenſis. Eſt præterea ſolum multis in partibus ſabuloſum, ut in Flandria Flamingante quam vocant, & Brabantiæ pluribus locis. univerſim tamen (ſed pro regionis cujuſque ingenio, parcius, largius) laudabile ſimul atque fœcundum eſt, imo tritici aliarumque ſegetum alibi feraciſſimum, ut in Flandria Gallicana, Artheſia, Hannonia, Zelandia, & Leodicenſi epiſcopatu. quin & Geldria fruges ubertim gignit. Seritur vero iſtis frumentum toto fere menſe prius, quam bonæ Italiæ noſtræ parti. incipiunt enim plærique ſementem facere medio menſe Septembri, quo videlicet prius emergat granum, quam ſuperveniant grandes illi & denſiſſimi imbres, aut nonnunquam & gelu, quod præmature hic incipit, tandem admodum deſinit. ſerunt tamen & Martio menſe non exiguam tritici quantitatem. ſecale, cujus magnam hic metunt copiam, eodem fere cum tritico tempore, vel paullo ante ſolo committitur. cæteras vero fruges magna ex parte tardius aliquanto ſeminant, quam noſtrates: & avenam quidem eodem Martio, hordeum verò Aprili jam inclinante. expectantes nimirum & hic, dum tranſeant imbres, & à gelu non ſit periculum, nec propterea tamen timentes, utut tarde hæc ſeminent, ne inſano aliquo æſtu vel adurantur, vel evaneſcant. Triticum modo, ſecale, avenam, zeam, atque hordeum norunt. leguminum fere expertes, niſi quod fabas tamen habent & piſa, ac pauculas quaſdam vicias. ſaginam, milium, panicum, quod ea decutiat atque perdat ventorum vis, pæne ignorant. habent vero aliud quoddam ſeminii genus, quod Boeckweyt ipſi indigitant, ejuſdem fere cum ſagina coloris & magnitudinis, ſed forma triangulari, & ſagina præſtantius. colligunt hoc ubertim in uſum jumentorum & gallinarum, ſed exigente neceſſitate fiunt ex eo cum panis, tum & cerviſia. eſt enim ejus farina tam præſtans & candida ut cum

aliorum frumentorum farina eam ſæpe commiſceant. Maturatur verò hic ſegetum omnium fructus, pro cœli ratione,aliquanto quam in Italia tardius, idque ſola caloris inopia. nec tamen noſtrati prætereа quidquam cedit, tritici quidem adſpectu. quin alicubi etiam ſuperat. Neque vero prætermittendum eſt , terram hanc noſtra in genere leviorem eſſe & molliorem. ideoque equis fere arari, non ut apud nos bobus. niſi quod in Brabantiæ tamen Campania bobus quoque arari ſolemne eſt. quos , cum annis aliquot uſi ſunt , ſaginare , ac deinde mactare ſolent , & veſci.

Gignit inſuper tellus varia arboreorum fructuum genera , pyra præſertim , mala , pruna , ceraſa, etiam ipſi Plinio, & quidem cum laude commemorata,mora,perſica tam præcocia, quam ſerotina, juglandes, avellanas, meſpila , ac nonnullibi & caſtaneas. ſed enim iſti fructus, malis tantum & pyris, quorum innumera fere ſunt genera, quæque optima ſane,& vel in integrum annum adſervantur , exceptis, non ſunt eo planè ſapore ac guſtu,quo in Italia , præditi:eo quod ſufficienti calore deſtituti, ad perfectionem illam raro pertingant. amygdala, ficus, & ſimiles fructus hic ægrè proveniunt, calore nimirum nec ipſis , nec oleis quoque , aut Medicis, citreis , Punicis malis , aliiſve nobilioribus fructibus ſatis propitio. qui ex Hiſpania tamen & Luſitania , beneficio maris ac navigationis,adfatim nobis omni propemodum tempore ſuppetunt. Inveniuntur prætereа ſatis multæ in oppidis paſſim & pagis varii generis vites. in agris vero,ob eumdem caloris defectum , pauciſſimæ. circa Lovanium tamen,& Namurum,in agro Luxemburgenſi & Leodicenſi hic illic ocurrunt , & quidem ſatis feraces,adeo ut & vinum aliquod reddant,licet exile & ſubauſterum , ob uvam non ſatis percoctam. veriſimile tamen eſt, cum iſti hodie , magis quam ullo antehac tempore, in agricultura dediti , minuſque ſumptuum parci ſint , brevi in aliis quoque ſitu ad hoc idoneis locis , vites & vinum enaſciturum. maxime cum & Bruxellis, & Dieſthemii, & in Antverpiæ quoque confiniis, laudabili ſatis ſucceſſu nonnemo id jam tentarit: cumque in multis Germaniæ locis , & nominatim in agro Colonienſi , ubi nihilo quam in potiore Provinciarum iſtarum parte remiſſiora ſunt frigora,vinum abunde proveniat. Arbores

res ad materiem, puta quercus, robora, fagos, fraxinos, cerros, platanos, populos, aliaſque complures, paſſim hic invenire eſt, & quidem eximiè altas craſſaſque, ac tam ad ædificandum, quam ad comburendum idoneas. paucæ ſunt lauri, pauciores cupreſſi, pini & abietes prorſus nullæ. ſed harum vicem maxima eſt cujuſdam arborum generis copia, quas ipſi linden/ Latini tilias dicunt, forma & fronde ulmis adſimiles, niſi quod hæ altiores, & citius creſcunt, adeo quidem ut ſedecim vel octodecim annorum ſpatio in eam excreſcant craſſitudinem, quantam vir cingulo ſuo ægre circumdet. gignunt eædem & floſculos quoſdam candidos & ſuaviſſimum odorem ſpirantes, abſque alio prorſus fructu. lignum fabris non aſpernabile. ex quo & carbones fiunt pulveri tormentario conficiendo idonei, & ſalignis longe præſtantiores. habet vero hæc arbor inter lignum & exteriorem corticem lanitii quoddam genus, cannabi non abſimile, unde reſtes fiunt & funes. ſed enim ejus frondes, utcumque molles ac teneræ, nulli omnino animalium gratæ. Naſcitur quoque in Arduennenſi præſertim ſaltu, arborum, quos Latini taxos, Galli If nuncupant, ingens numerus. quæ & inter Namurum Hujumque ſatis frequentes. Similis plane eſt hæc arbor abieti, vel potius ex abietum genere. fiunt ex ea potiſſimum haſtæ, & arcus non minus pulchri, quam boni. & conficitur ex ejus ſucco præſentaneum illud toxicum, quo Rex Cativulcus, omnibus precibus deteſtatus Ambiorigem & ejus conſilia, deſperabundus ſe interemit, teſte in Commentariis Julio Cæſare. Videamus vero ecquid de hiſce arboribus, tilia nempe & taxo, in Georgicis canat Virgilius:

At myrtus validis haſtilibus, & bona bello
Cornus: Ithyraos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliæ leves, aut torno raſile buxum,
Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.

Eſt hic & peculiare quoddam arboris genus, quod alibi haud facile quis reperiat. Indigenæ **Abeelen** pluraтiva voce appellant, & videtur populi albæ ſpecies. has copioſè gignit Brabantia, ſuntque magni in ea, & nominatim Bruxellis, ad varia utenſilia uſus.

Crocum, cujus quidem haberi debeat ratio, aut aromata cætera regiones iſtæ non gignunt. ſed neque medicinales

dicinales quas vacant herbæ, aut earum radices ea hic pollent vi ac facultate, qua ſub temperato magis apud nos cœlo. quocirca, ſiquando iis utendum eſt, pro qualitatis ſuæ ratione majori ſumendæ ſunt quantitate. nec ad varia tamen medicamenta variæ deſunt plantæ venenoſæ, & in tertio quoque ac quarto gradu calidæ frigidæve, cujuſmodi ſunt lycoсton, vulgo cuculla monachi, flammula pratenſis, ſolanum lethale, cicuta, & quædam aliæ. leguntur hic itaque & legi poſſent aliæ quoque innumeræ herbarum medicinalium, tum calefacientium tum refrigerantium atque laxantium ſpecies. velut quotidiana eorum qui huic ſtudio dediti ſunt docet experientia. exemplo ſit vel hoc ipſum Antverpienſe territorium. nam extra portam Divi Jacobi, loco vulgariter Borgerhout ſitus eſt nobiliſſimus ille hortus Magiſtri Petri Coudenbergii pharmacopœi, hominis docti atque induſtrii, in quo ultra complures ſimplicium ordinariorum ſpecies, quadringenta & eo plura inveniuntur exoticarum herbarum genera, quas ille ſumma diligentia nec minore impendio undecumque conquiſivit, & in hortum hunc contulit. Poſſidet quoque, altero fere à Brugis lapide, territorio Moerkerckano, Carolus Sanctomerus, pagi ipſius toparcha, nobiliſſimus ſane vir, hortum prorſus mirabilem, & in eo innumeras rariorum ſimplicium ſpecies: ut omittam ſexcentas inibi inveniendas elegantias, loco ac Domino illo dignas.

ADDITAMENTUM. (*Eſt & Lugduni in Batavis nobiliſſimus ille hortus, quem Academicum vocant, exercitio & oblectationi dicatus eorum qui operam dant Medicinæ, ac Fœderatorum Ordinum ſumtibus, omnibus quotquot haberi potuere ſimplicibus abunde inſtructus, facientibus celeberrimo illo Herbario Carolo Cluſio Atrebatenſi, & Theodoro Clutio Harlemenſi, Ordinum eorundem juſſu ad id deputatis.*)

Olera vero atque herbæ, quarum in acetariis, aliiſve menſarum deliciis uſus eſt: tum & varii generis bulbi atque radices, pulchriores hic ſunt, & fortaſſis etiam meliores, quam in Italia. ſunt & cucurbitæ, cucumeres, cardui altiles, aſparagi, & id genus hortenſia. omnigenæ inſuper roſæ, ac flores, pulchritudine ſimul & virtute præſtantes. habemus quoque ſuo nonnunquam tempore & pepones, ſive melones dicendi ſunt, mediocriter bonos. Quarum quidem herbarum atque hortenſium,

ſium, ſicut & fructuum ſupra commemoratorum maximam partem, Italis iſti nominatim ferunt acceptam, qui temporis lapſu eas huc importarunt, & una cum aliis elegantiis, quas ante non dabat tellus, enutrierunt.

Nulla hic, ſaltim in frigidioribus terræ partibus, animalia venenoſa. nullæ viperæ, aſpides, aliave ſerpentium Italiæ familiarium genera. non lacertas, non ſtelliones, non ſcorpios, aut id genus beſtiolas hic invenire eſt. niſi ſi æſtus forte & calores præter modum ferventes, ac plus ſolito diuturni. tunc enim caſu nonnunquam fit, ut aliquid tale compareat, at inefficax tamen ut plurimum atque innoxium. In Hollandia vero Zelandia, aliiſque ubi uſtilis ille ceſpes effoditur partibus, & in vaſtioribus illis ſylvis, colubri quoddam genus invenitur, aſpidi non abſimile, **adderen** ipſi nuncupant, venenoſum admodum & malignum. bufones præterea, & lacertæ quædam aquaticæ veneno imbutæ, non deſunt, quemadmodum nec hirudines. Ad pharmacorum vero confectionem & conſimiles uſus, adfatim huc venenorum exoticorum importatur: adeo quidem ut & theriaca, & mithridaticum, Orientis exemplo, hic confici ſoleant.

Agri & prata in majori regionum iſtarum parte proſpectu valde amœna ſunt, propter denſas & in quincuncem digeſtas arbores, & earum undique renidentes fructus: tum & pulcherrima, ac animalium gregibus refertiſſima paſcua, ipſis adeo noſtratibus, omnium fere judicio, pinguiora. quod cauſſatur (ni fallor) humoris terreni copia, ex humili terræ ſitu ſcaturiens, & ipſa paſcua majorem anni partem irrigans atque fœcundans.

Domeſtici atque cibarii pecoris omnia, bubalis tantum exceptis, genera regiones abunde ſuppeditant. boves in Friſia nominatim & in Hollandia vaſto ſunt corpore. & inveniuntur, qui communem modum in tantum excedunt, ut plus mille ſexcentas terræ ipſius libras, quarum ſingulæ conſtant ſedecim unciis, id eſt, bis mille, & quod excedit noſtrates, ſinguli ſæpe pendant. Quinimo donatus fuit Mechliniæ Comiti Hoogſtratano Friſius bos, ea magnitudine obeſitateque, ut bis mille quingentas viginti & octo Brabanticas libras penderet. cujus propterea, tanquam inuſitatæ cujuſdam rei, imago, in ipſa Comitis ejus Palatii porta, ad vivum depicta

eſt,

eſt, addito donationis anno ac die, prout hodieque inibi eſt conſpicere. Verveces paſſim hic magni, & tum horum, tum illorum etiam carnes ea præſtantia, ut (excepta, quod boves attinet, Anglia, ubi fortaſſe perfectiores ſunt) ſibi, & antiquorum ſcriptorum teſtimonio, & palatorum hodiernorum guſtu, non habeant pares. vituli quoque, hœdi & agni ſatis hic ſunt laudabiles, nec tamen ad majoris Italicorum partis bonitatem accedunt. quod non alii cauſſæ ego adſcripſerim, quam quod præpropere nimis eos ablectent. Sunt vero omnia iſthæc pecorum genera, quadam cœli benignitate, adeo manſueta, ut nihil dici poſſit ſupra. ita quidem ut tauri ordinarios noſtros boves feritate vix ſuperent. ea præterea ſunt fœcunditate, ut in Hollandia maxime, Friſia, & parte aliqua Flandriæ, oves uno interdum partu ternos edant, imo quaternos fœtus: vaccæ, binos frequenter vitulos. reddentes adhæc tantam optimi caſei, ac melioris etiam butyri copiam, in Hollandia nominatim, ut vix videatur credibile. conſtat namque, unicam aliquam vaccam æſtate in ſingulos dies reddere octonos, vel & denos interdum lactis cantharos, ſive ut ipſi loquuntur menghelen/ quorum ſinguli quidem quartario, ſive lagena Florentina, capaciores ſunt. adeo ut non ipſi modo Provinciæ, licet infinitam pæne lactariorum vim conſumenti, abunde proſpectum ſit: ſed magna quoq; pecuniæ vis colligatur ex iis quæ in alias oras hinc exportantur. Caſei autem ovilli rarus hic uſus eſt, caprini etiam rarior. ſuperante nimirum utrumq;, & bonitate ſimul & utilitate, vaccino.

Gignunt hæ regiones, & ſpeciatim Hollandia, Friſia, Geldria, Flandria, numerum magnum equorum, vaſtitate ſimul & pulchritudine corporis, ac ſtrenuitate præſtantium, tum ad uſus quoſcunque & præcipue bellicos, perquam idoneos: adeo quidem ut in concurſu aliquo atque impetu haſtatorum ſuſtinendo fortaſſe non habeant pares. & ſunt tamen ut plurimum, exceptis magna ex parte Flandricis, cum tota corporis mole, tum capite maxime graves, ac duriores tractatu, & brevioris longe noſtratibus vitæ.

Lanæ hic craſſiores, nec Hiſpanicis Anglicaniſve bonitate ullatenus comparandæ. in cauſſa eſt præter aëris craſſitudinem, nimia paſcuorum humiditas atque luxuries. unde fit, ut craſſiores, longiores & aſperiores ſint pecudum villi.

Non

Non generatur hic ullus ſal, neque alumen, aut ſulphur, præterquam in agro Leodicenſi. ſed nec alicujus momenti fodinæ ſunt, niſi ferri, plumbi, & cupri. ſed quod hac in parte natura negatum eſt,hoc largiter ſupplet incolarum induſtria. quorum virtus & vigilantia ita continuatim atque ubertim aliunde ſibi de talibus proſpicit, ut nulla plane cum harum quas dixi,tum nec aliarum rerum pænuria, quin potius ea paſſim ſit abundantia, velut infra in deſcriptione Antverpiæ latius commemorabitur, ut variæ quoque exoticæ regiones iſthinc eas quotidie fere petitum accedant.

Rubiam, ſive ut alii vocant garanzam tinctorum, tractus iſte producit, ea quidem luxurie, ut non ipſis ſolum indigenis, ſed & bonæ Europæ parti abunde ſufficiat. optimum inſuper, ſed pauciſſimum generat glaſtum; lini & cannabis maximam abundantiam.

Præcipua tractus Flumina.

IRrigatur hic tractus pulcherrimis ſimul & ampliſſimis fluviis.quorum quinque præcipui,& veluti regii, in Oceanum influunt.Rhenus videlicet, Moſa, Scaldis, Agino, atque Amaſius. ſunt deinde & varii, velut minorum gentium fluvii. quorum præcipuos quoſque ordine poſtea deſcripturi ſumus. Nunc ad quinque priores.

Rhenus, omnium non Germaniæ tantum, ſed totius fere Europæ fluviorum, poſt Danubium, maximus, profluit gemino fonte ex altiſſimo illo monte, quem Ptolemæus atque alii veteres Adulam vocant, neoterici verò der Vogelbirgh / licet propriè magis dicatur Mons Sancti Gothardi ab ædicula quadam, ſive ſacello, in eo exſtructo,& honori ejus Sancti dicato.Profluunt ex eodem hoc monte,in plura capita,ac velut membra diviſo, fluvii Rhodanus, Ticinus & Ruſſus. unde non ſine magna quadam admiratione, minori quam decem Italicorum milliarium ſpatio ſcaturire videmus quatuor auguſtiſſimos fluvios,qui inter ſe decuſſatim,& velut in modum crucis diviſi, in præcipuas quatuor mundi plagas procurrunt.Ac Rhenus quidem gemino illo alveo ad orientem ſolem contendens,quarta ſupra Curiam,urbem Epiſcopali dignitate inſignem, leuca coadunatur, atque

hic unico alveo unicoque vocabulo contentus,ſtatim fit navigabilis. Inde vero jam integer & ſuperbus, ad ſiniſtram deflectens,in arcum ſeſe contorquet, & veluti ſemilunam. atque hoc modo inter altiſſimos montes per ampliſſimam quandam vallem verſus Septemtrionem deſcendens, in vaſtum illum Conſtantienſem, ſeu Brigantinum, & hinc rurſus in Cellenſem lacum effunditur. unde convertens ſe ad occaſum, Rhenofeldiam invenit,& ſervato curſu nobilem illam Baſilæam perlabitur. hinc ad Septemtrionem rurſus convertitur, & luſtrato Briſaco curſum illum proſequitur,uſque dum Argentinam, teli dumtaxat jactu diſſitam, detegat. unde multos terrarum tractus,multa oppida prætervectus,variiſque tum majoribus tum minoribus Galliæ Germaniæque amnibus in alveum ſuum receptis,jam auguſtior atque ſuperbior, Spiram, VVormatiam, & Moguntiam pervenit indeque ad Occaſum deflectens,Bingium prælabitur. unde ad Caurum converſus, relictis à tergo Confluentia, Bonna, Colonia, Lobecum Geldriæ locum allabitur. & hactenus quidem unico alveo contentus, nec in plures ramos diviſus eſt. Hinc vero in duo veluti cornua ſcinditur, unde Virgilio aliiſque ſcriptoribus dictus bicornis, quorum cornuum majus, ſeu lævum, ad Occaſum contendens, VValis deinceps, ſive ſcribente C. Tacito, Vahalis celebratur vocabulo, & Noviomagum, Tilam, Bomeliam prætervehitur, ſed Moſæ ad Herverdiam prius conjunctum. à quo tamen mox rurſus disjungitur. atque ita ſervato uterque proprio nomine, licet aliquo intervallo diviſi Loveſteinium tandem appellant. ubi Vahalis illico nomen ſuum amittit, prout infra in deſcriptione Moſæ clarius demonſtrabitur. Cornuum Rheni minus, ſeu dextrum, ad Caurum contendit,ſervato fere Arnhemium uſque hoc curſu. ubi Druſus Nero,ævo Auguſti Cæſaris,cum vidiſſet, inter hunc locum & Iſalam flumen duas modo intereſſe Germanicas leucas,id eſt, decem vel circiter Italica milliaria, Iſthmo illo perfoſſo, laudabili, ſane ac admirabili opere,ampliſſimam illam & profundiſſimam foſſam,cui Druſianæ ab ipſo auctore nomen eſt, primis effecit, & ad Iſalam uſque perduxit, quo commodius ſcilicet Romanorum exercitus, ab uſque Rheno, per hanc ipſam foſſam,ac deinde per Iſalam flumen, in Flævum lacum,

hodie

hodie dictum **De Zuyderzee** & in ipſumOceanum,contra Friſios,Cheruſcos,alioſque Septemtrionales Germaniæ populos,ducerentur, unde Suetonius quoque teſtatur, hunc ipſum Druſum Oceanum ſeptemtrionalem primum Romanorum Ducum navigaſſe. Facta ergo hac foſſa, dexterum illud Rheni cornu, quamvis non ea qua olim aquarum copia, curſum ſuum ab inde Arnhemio verſus occaſum proſequitur, Vadamque & Rhenam, Geldriæ & Trajectenſis ditionis oppidula, prætervehitur. & hinc Batavodurum uſque progreſſum, jam inde ab anno Chriſti 860. vel ut alii volunt 1170. vehementiſſimis Oceani tempeſtatibus, quæ magnis arenæ montibus oſtium ejus obſtruxerant, prorupit in amnem Leccam, unde relicto veteri ſuo curſu, quod Trajectum, ut iſti aſſerunt, VVoerdam & Leidam prætervehi ſolitum, amiſſo etiam proprio nomine, Lecca deinceps ab eo ipſo tempore cœpit audire. quo cognomento Batavodurum, Culemburgum, Vianam, Neoportum, & Schoonhoviam præterlapſum, tandem ad Crimpam pagum exoneratur in Mervvam. Sunt qui indigne ferant, quod Rhenus dicatur in Moſa nomen ſuum amittere. quinimo audent nonnulli adfingere ipſi adeo Plinio, aliiſque venerandis ſcriptoribus, quod in Oceanum eum perducant cum liquido tamen conſtet, Cæſarem, Plinium, & C. Tacitum, licet ubi in genere agunt de Rheno, videantur in Oceanum eum perducere, ſpeciatim tamen de eo agentes, ſatis aperte teſtari, eum in Moſam ſe ſpargere. Cæſar lib. 4. *Moſa profluit ex monte Vogeſo, qui eſt in finibus Lingonum. & parte quadam Rheni recepta, quæ appellatur Walis, inſulam efficit Batavorum, neque longius ab eo millibus paſſuum lxxx in Oceanum influit.* Plinius lib. 4. cap. 15. *Ita appellantur oſtia, in quæ effuſus Rhenus, ab Septemtrione in lacus, ab Occidente in amnem Moſam ſe ſpargit.* Et Tacitus: *Nam Rhenus uno alveo contentus, aut modicas inſulas circumveniens, apud principium agri Batavi, velut in duos amnes dividitur, ſervatque vim & violentiam curſus, qua Germaniam prætervehitur, donec Oceano miſceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior affluens, verſo cognomento (Vahalim accolæ dicunt) moxque id quoque vocabulum mutat Moſa flumine; ejuſque immenſo ore eundem in Oceanum effunditur.* è quibus quidem teſtimoniis patet, antiquos, atque adeo illos ipſos, qui injuria reprehenduntur, in eo convenire,

quod

quod Moſa, recepta majori Rheni ipſius parte, & proprio regnans cognomine, Oceano miſceatur. quam ſententiam omnibus fere neotericis approbatam, etiam iſti inviolatè obſervant. ita patet ex ſcriptis eorum libris, ita ex tabulis geographicis, ſpeciatim vero ex eorum hominum obſervantia, qui loca ipſa controverſa proximi accolunt: adeo quidem ut propinqua iiſdem Hollandiæ pars, vulgari ipſorum idiomate, audiat hodie Maeſlandt idem ſonans quod terra Moſæ. Habet hactenus Rhenus duodecim permeabiles pontes, quorum primus Rineccæ, ultimus Argentinæ vicinus eſt. unde, quam diu integer is perdurat, ob immenſam videlicet latitudinem, nulli amplius in eo pontes occurrunt. Sed agamus hic tribus verbis de ponte illo ſtupendo, quem ſupra hoc tam latum, profundum, ac rapidum flumen, bis adeo exſtruendum curavit Cæſar, omnium, quorum huc-uſque habeatur memoria, primus, qui id umquam aggreſſus ſit, nedum perfecerit. Dico igitur, poſt examinatam diligenter ipſius Cæſaris lib. 4 commentar. deſcriptionem, invenire me, duorum iſtorum pontium priorem quidem exſtructum fuiſſe in agro & territorio Trevirorum, prope Rheni ipſius & Moſellæ, non autem Moſæ, ut poſt docebitur, confluentem. nec enim dubitari poteſt, quin prælium illud inter Romanos & innumerabilem illum plus quam quadringentorum millium Germanorum, Vſipetum, & Tenchterorum exercitum, his quos dixi locis commiſſum ſit, cum videlicet tot illi homines, acti in fugam, perierunt in ipſo flumine, non autem, ut vel typographi vitio, vel alio quopiam errore loquitur textus, ad confluentem Rheni & Moſæ, qui multo ſane inferius, & in ipſis adeo Sicambrorum, ſeu Geldriæ finibus. cum & notum ſit, & ex ipſo palam auctore tabulaque appareat, quod Germanos illos, pluribus ante menſibus Rhenum, non procul mari, tranſgreſſos, poſt ſubactas longè latèque terras, tandem adortus ſit Cæſar in Trevirorum illo jam dicto tractu, & confiniis Rheni, è regione Vbiorum, qui (ut pridem innotuit) habitarunt vicina Coloniæ loca. atqui omnes hi tractus, cis & trans Rhenum poſiti, longiſſime diſtant ab illius & Moſæ, ut notum eſt, confluente, juxta quem Rhenus jam in plures ramos diffuſus eſt, atque adeo nomen ſuum mutavit. Siquis autem adhuc ambigat, aut

aliquo modo incertus ſit, is legere pergat in ſexto commentariorum libro, ubi aſſerit ipſe Cæſar, pontem ſe paulum ſupra eum locum, quo antea exercitum tranſduxerat, exſtruxiſſe, hinc enim clarè, & nullo prorſus ſcrupulo remanente cognoſcet, pontes eos fuiſſe exſtructos in propinquo confluentis Moſellæ & Rheni, quo loco hodie ſita eſt Confluentia. atque ultra argumenta jam dicta, æquitati ſane magis eſt conſonum, ut credatur commiſſus in ipſo textu ſyllabæ unius error, & Moſellam migraſſe in Moſam, quam erratum in tota illa narratione quam ita exactè, & quidem iterato graviſſimus ille Scriptor proponit. Quid? quod quæſtionem hanc verbis ſequentibus ſolvit Strabo: *Poſt Mediomatrices & Tribocchos, Treviri juxta Rhenum habitant, apud quos Romani nunc pontem ædificant contra Germanos belligerantes.* Jam vero de pontis ipſius Cæſariani opere atque ſtructura, præter inſtitutum noſtrum fuerit, ſi agamus prolixius. exſtantibus maxime tot ſuper eo ſcriptoribus, nec paucioribus interpretibus, à quibus forte genuinam ejus delineationem haurire ſit, & ad quos ego me refero, ſatis videlicet habens demonſtraſſe, quonam proprie loco pontes illos tam novo exemplo, tamque ſtupenda prorſus architectura Cæſar olim exſtruxerit. atque hæc de Rheno dicta ſufficiant.

ADDITAMENTUM. (*Rhenus Embricam prætervectus velut in duos amnes dividitur, alter, ſervato Rheni vocabulo, Arnhemium recta contendit. inde Vadam, Rhenam, & Batavodurum. ubi verſo cognomento Leccam accolæ dicunt, à Teutonica voce* Lecken/*quod interpreteris perfluere, quod initio ſcilicet velut rivulus fuerit è Rheno derivatus, temporis autem ſucceſſu mutatus in juſtum flumen, ipſo genitore ſuo fere exhauſto, quando is anno Chriſti* 1360, *aquarum ſuperne defluentium alluvie, & Oceani eas repellentis violentia, coactus eſt ad hunc Leccam confugere, & Culemburgum, Vianam, Schoonhoviam præterlapſus, per Mervvam in Moſam ſeſe effundere. adeo quidem ut, cum uſque ad tempora Hungeri, undecimi Vltrajectenſium poſt D. Willebrordum epiſcopi, Rhenus Vltrajecto tranſire ſolitus, ea qua diximus tempeſtate curſum ſuum mutaſſet, Vltrajectini, quo commodius ipſis adveherentur ſecundo Rheno è ſuperioribus partibus neceſſaria, rivū coacti ſint ex ipſo Lecca deducere. atq; hinc prima Iſala, (non illius majoris, & quem ſupra memoravimus) ſed alterius, cognomento Hollandicæ, unde*

Iſelſteinio

Iſelſteinio nomen, origo. Rheno deinceps Montfortium, Veteraquinum, & Goudam urbes præterfluente, & in Moſam iterum irruente. Licet autem Rhenus Ultrajecti deſierit fluere, ſupereſt tamen inibi alveus ejus vetus, priſco huc-uſq; vocabulo nobilis. quo ipſo & Leidam uſque pertingit. qua per varias foſſas rigata, (attovicum ſe confert, ubi oſtium ejus quondam fuiſſe exiſtimant, quod arenis obſtructum ſit.)

Moſa profluit ex monte Vogeſo, quem Vademontium hodie nuncupant, juxta Montigniacum Regis, Gallice *Montigny le Roy*, in finibus Lingonum, non longe ab duorum nobilium fluminum Araris atque Matronæ fontibus: & arrepto verſus Septemtrionem curſu, prætervehitur Fanum Sancti Theobaldi, ubi incipit fieri navigiorum patiens. tranſit inde Virdunum. & hinc ad Caurum converſus, Muſonio pervenit Magetorriam, vulgo Maſieres. unde rurſus ad Septemtrionem deflectens, luſtrat Carolomontium, Bovinas, Dinantum, Namurum, ubi recepto Sabi, jam major, atque ſuperbior, ad Aquilonem convertitur, & Hujum ingreſſus, Leodicum & Trajectum, quod Moſæ vocant, perfluit. atque hoc modo Brabantiam à Geldria Cliviaque diſpernens, Stochemium, Maſacum, Ruræmundam, & hinc Venlonam ſe confert. ubi ad Septemtrionem converſus, ſervatoque ad tres leucas hoc curſu, rurſus ad Caurum ſe flectit, & Cuquio, Gravia, Raveſteinio, Mega luſtratis, ad Herverdiam Vahali ſe miſcet: nec amiſſo propterea nomine, rurſus ab illo disjungitur, & ſeperatim uterque pervenit Loveſteinium. ubi facta Inſula Bommelervverda, denuo conjunguntur, VVorcomiumque & Gorichemium prætervecti, Mervvæ cognomentum adſciſcunt, ac vaſto quodam & amplo ſinu feruntur Dordracum. ubi rurſus facta Inſula Iſelmunda, Moſa nomen amiſſum recipit. quo ipſo ampullans & furibundus, ea rapiditate in Oceanum influit, ut orbitam ſuam atque dulcedinem magno intervallo conſervet, quod quidem maximo nobis emolumento eſt. munit enim hoc ipſo veluti viam cum aliis piſcium generibus, tum ſturionibus maxime, ſive acipenſeres ii Latine dicendi ſunt. qui cum aquas adeo dulces, adeoque ſtomacho ſuo gratas in ipſo mari inveniant, ſuavitate illarum allecti, eouſque ſe ludibundi in fluvium penetrant, ut aquarum copia deſtituti, prædæ ſe tandem exponant, quo ſanè beneficio non fruuntur plurimi

rimi alii fluvii,qui leniter & ſine ulla violentia in Oceanum influentes, curſum ſuum confeſtim abrumpunt, & ſalo fluctus ſuos contingunt. accidit hoc inter cæteros Gallico Sequanæ, Hiſpanorum Ibero, & Britanniæ Tameſi, aliiſque compluribus licet vaſtis ampliſque fluminibus. è contrario Padus, Tyberis, Rhodanus, Garumna, Bætis, & alia quædam flumina, pari quo Moſa violentia prædita, eouſque in mare prorumpunt, ut eumdem cum illo in Sturionibus attrahendis producant effectum, licet non ea qua ipſe copia,quod videlicet non tam penitus ſeſe mari inſinuent, quodque mare noſtrum mediterraneum Oceani tantum pars ſit. Videntur præterea iſti ab Moſa Sturiones, quos alii propter fluvii utriuſque vicinitatem vocant Rhenanos, ut reipſa majores, ita & meliores noſtratibus illis eſſe. color iis argenteus, & quam noſtratibus clarior, magnitudo profecto tanta, ut inveniantur, qui ad quadringentas hic pendant libras,imo nonnumquam & ſuperent. vidi enim ego his oculis in hoc Antverpienſi foro piſcario ſturionem, qui ad quadringentas viginti libras adſcenderet, duodecim urbis pedes, id eſt, ſex propemodum ulnas Florentiæ longus. porro alio quodam die vidi illorum ad ſeptuaginta, quorum minimus eſſet quinquepedalis. occipiunt ſe ſturiones iſti oſtendere in Hollandia,Zelandia, & verſus Friſiam, initio ſtatim Aprilis, duratque tres amplius menſes piſcatio, qua temporis intercapedine immenſam eorum capiunt copiam; adeo ut in alias quoque complures Provincias, nominatim vero in Angliam, eos tranſmittant. condiuntur nonnulli & ſale, quo à corruptione videlicet diutius præſerventur. lapſo autem illo piſcandi tempore, capiuntur toto fere anno ſturiunculi quidam minuti, ſanequam delicati atque præſtabiles. Suppeditat inſuper nobis Oceanus per eundem hunc Moſam Salmones, & troctas, ex earum genere quas Itali *Salmonatas* nuncupant. quorum & ipſorum toto fere anno durat piſcatio. ſuccedunt his ſuo tempore & murænæ, ſuccedunt aloſæ, congri, mugiles, aranei, aliæque infinitæ excellentium piſcium ſpecies, quorum nomina brevitati ſtudens omitto. eſt autem notatu dignum, omnes fere hos piſces, ſi capiantur in ipſo mari, macros plurimum eſſe & perquam exiles: ſtatim vero ut aquas dulces ingreſſi ſunt, ſaginari & melioreſcere-

ſcere, idque eo magis, quo penitius ſeſe in eas ingurgitant. verbi gratia, ſalmones Coloniæ, quam Dordraci, præſtantiores ſunt. Moguntini rurſus antecellunt Colonienſibus, Baſilæenſibus cedunt. Gignit deinde hoc flumen ſua ipſius natura, inter varia piſcium præſtabilium genera, fluviatiles troctas, ſanequàm optimas, tum duum generum murænas, alteras grandes & pereximias, alteras vero minutas, ſed neutiquam contemnendas.

Naſcitur Scaldis in Picardia, tractu Veromanduorum, juxta *Beaurevoir*, in vicinia Caſtelletti, ex monte, unde ſimiliter profluunt fluvii Somona & Sabis. eſtque dignum hoc ſane conſideratu, quod ampliores iſti fluvii perpetuo ferè (ut in Rheni Moſæque deſcriptione jam dictum eſt) naſcantur conjunctim, & propinquis inter ſe fontibus: cum tamen, ſecundum ſui naturam videantur potius alii ab aliis quam longiſſime diſpergendi. Scaldis itaque ſtatim à fonte ad Caurum properans, Cameracum inviſit. & hinc ad Aquilonem converſus, Valentianas præterfluit, ubi incipit fieri navigabilis. petit inde Condatum, & ſervato eodem curſu, receptoque fluvio Scarpa, alluit Fanum Sancti Amandi. unde ad Septemtrionem deflectens, Tornacum perlabitur. hinc Aldenardam, & hinc rurſus Gandavum, ubi recepto Livia ſimul & Liſa fluviis, ad Aquilonem deflectens, Teneræmundam ingreditur, & recepto hic Tenera, ſiniſtro cornu prætervehitur Rupelmundam, auctus è regione ejus municipii fluvio Rupela. unde elatior jam magiſque magnanimus, dextro cornu triumphalem illam Antverpiam leviter tangit, quam velut admirans & venerabundus, à capite uſque ad calcem, quàm longè ad ejus oram extenditur, forinſecus lambit rigatque, tandem directo ad Caurum curſu, dextra quidem Brabantiam, læva vero Flandriam prætervectus, Saſtingiam uſque, Flandriæ municipium, quatuor leucis Antverpia diſſitum, permanet indiviſus. atque hic mutato conſilio, in duos amnes dividitur. quorum alter convertitur ad Occaſum, & ſervato ad duodecim leucas curſu, mutatoque perviam ſuo in Hontam vocabulo, inter Flandriæ Sluſam, & VValachriam Zelandiæ Inſulam, in Oceanum effunditur. alter ad Septemtrionem deflectit, & Bergozomium eminus præterlapſus, Zomam ibi torrentem

tem recipit, qui ab ea quidem parte claudit Zelandiæ terminos. atque hic iterum in duo veluti finditur cornua. alterum, cui **boſſemepr** nomen eſt, continentem radens, Tolam Zelandiæ prætervehitur, & una hinc circiter leuca in Mervvam ſeſe exonerat: eodem ut paret curſu, quo juxta Cæſaris commentarios, atque ejuſipſius ſæculo, Scaldis in Moſam influxit. alterum cornu Zelandiæ inſulas variis veluti brachiis interſtinguit, & qua permanet violentius, in duas potiſſimum partes dividit, Orientalem ſcilicet, vulgo **Beooſter Schelo**/ & Occidentalem, **Beweſter Schelo** / accolis nuncupatas. inter quas, ad Oceanum ille contendens, curſum ſuum conſummat, amiſſo inter Scaldiam atque VValachriam nomine. Subit autem hoc ipſo Scaldi, cujus anfractuoſus valde meatus eſt, Gandavum uſque, id eſt, ad triginta & amplius ab oſtio ejus leucas, maris ipſius acceſſus. unde fit, ut ob Moſæ vicinitatem ſubeant una cum eo nonnunquam & acipenſeres multi ſalmones, troctæ ſalmonatæ, prægrandes muranæ, rhombi, congri, aloſæ, cuculi, aranei, paſſeres, ſoleæ non vulgares, mulli excellentiſſimi, locuſtæ ad miraculum bonæ, ſardæ, aliaque complura præſtantium piſcium genera: qui inde ab ipſo mari tum ut ſuavius ſaginẽtur tum ut ova ſua commodius ponant ad has aquas ſe conferunt. aquas iis ſanè quã conducibiles. adeo quidẽ ut tribus illis partim vernis partim æſtivis menſibus, prȩter piſces illos majores, tanta quoque capiatur piſciculorum minutiſſimorum, & vix natorũ adhuc abundantia, ut magnæ quotidie populi multitudini ſuſtentandæ ſufficiat. rem mehercule admirandam, & tantũ non *incredibilem.Ingrediuntur eodem flumine plurimi,& quidẽ valde eximii canes marini,tum* & prægrandes ſimul & optimi turſiones. quæ duo piſcium genera non ſunt ex oviperis, ſed catulos ſuos pariunt vivos, & omnibus membris perfectos. canes quidem in terra, ubi tantiſper eos iactant, dum fiant grandiuſculi, id eſt, Plinio quidem auctore, uſque ad duodecimum diem. ſunt vero hi canes piloſi, ac horribili quadam voce, & calenti ſanguine prædici, prorſus ut terreſtres, non autem aquaticæ beſtiæ. Gignit deinde hoc flumen, ſuo (ut ſic dixerim, Marte, & ſine ullo maris ſubſidio, toto fere anno durante, varia piſcium genera, inter cætera vero, eximie bonos pretioſoſque lucios:

mullos, ſeu barbos prægrandes. tum & medios, atque minutos: tincas; cyprinos, ſeu carpiones, ſanequam laudatiſſimos, ac ea nonnunquam magnitudine, ut viginti vel & triginta pendant libras: govios; varii generis paſſeres, aliaſque complures cum magnorum tum exilium piſcium ſpecies. anguillas præterea decumanas, & valde eximias, ac non unius etiam generis: tum & minutiores, incredibili quadam luxurie. ut omittam tot prægrandium ſane cancrorum, locuſtarum, & cammarorum genera. ſed nec oſtrea (mari, fatendum eſt, prodeuntia) in faucibus fluvii prorſus deficiunt. quin tempus fuit, cum ubertim inibi caperentur. ſed enimvero ab annis 25 vel 30 retro, quibus aſperrima ſæpe regnarunt frigora, & continuas aliquot ſeptimanas duravit gelu, videntur ea hinc emigraſſe, vel longius ſaltim ab terra receſſiſſe, reverſura fortaſſis poſt aliquod tempus. interea vero fruemur iis, quæ ſtatis anni temporibus, id eſt, omnibus quibus R, littera ineſt menſibus, ex Anglia nobis in dies advehuntur. Ita ut ſingulis recte perpenſis, Schaldis hic, beneficio atque ſubſidio maris, fluvius ſane ſit florentiſſimus, & piſcium quidem adeo dives, ac aliud quodvis Galliæ, vel & Europæ totius flumen. primus, quem ego quidem invenio fluminis hujus feciſſe mentionem, idque ſcriptis nobilitaſſe, Julius Cæſar eſt, cui in commentariis dicitur Scaldis, quo nomine Plinio quoque & Tacito celebratur. Ptolemeo autem autem eſt Tabuda.

Agino, vulgo *Aa*, vel *Ha*, naſcitur prope Terrovanam, in finibus Morinorum, & arrepto in Caurum curſu, prætervehitur Fanum Sancti Audomari, unde Gravelingiam porro contendit, ubi, non procul ab eo loco, in quo magnum illud (de quo infra dicetur) inter Gallos ac Burgundos, anno Chriſti 1558 commiſſum eſt prælium, in Oceanum influit.

Amaſius, vulgo Emß / naſcitur in VVeſtphalia, circa pagum, cui nomen eſt Viedeburgum, & in Caurum ſtatim contendens, præterlabitur VVarendorpium. hinc Monaſterio urbi factus vicinior, Greviam, Rhenam, Elbergam, & Lingam leucæ triente ab ripa ſua diſtantem, Meppam, Heſſopium, Haram, Langium, Berſelium, Scarpenbergam, Reidam, Bachbantium, Metelinum, aliaque loca prætervectus, Jemercum tandem allabitur, locum accepta ab Comite Ludovico Naſſovio, anno

1568 clade inſignem. unde ad occaſum converſus, magnam ex ſe efficit lacum, ad cujus dexteram ſitum eſt oppidum Embda, ſupra quod immenſo ore in Oceanum Septentrionalem effunditur.

Regiis, & velut majorum gentium tractus noſtri fluviis huc uſque deſcriptis, ad Iſalam tandem,qui & ipſe pæne eſt inter regios, cæteroſque deinde minores fluvios, ordine progreſſurus ſum.

Naſcitur ergo Iſala in VVeſtphalia & confiniis Cliviæ, juxta Rasfeldiam. & ad Caurum inde contendens,prætervehitur Ulſtam, VVerdam, Hanoltum, Burgum,Deutecomium, Keppelam: unde Duiſburgum porro allabitur. ubi nobilem illam Druſi foſſam, cujus ſupra meminimus recipit.quæ quidem utriuſque conjunctio in cauſa eſt,ut inde ab fonte huc uſque celebretur veteris Iſalæ cognomento. dehinc vero tot novis Rheni aquis jam auctior, ac veluti renovatus, Iſalæ novi nomine paſſim innotuit. quo ipſo ad Septemtrionem converſus Bronchorſtium primum; hinc Zutphaniam prætervehitur, ubi recepto in alveum ſuum Berchela,Daventriam porro, Hattemium, denique Campas allabitur. atque hic magno ſe ore effundit in lacum Flevi,vulgo de Zuyder-zee/ qui ingens Oceani ſeptemtrionalis,inter Geldriam, Hollandiam, Friſiam, ſinus eſt, decem & amplius leucas latus, quo omnes quotque ſunt naves, Amſtelredamo, aliiſque Hollandiæ locis, varios verſus Europæ tractus ſolventes, in Oceanum ipſum exeunt.

Moſella naſcitur juxta flumen Rolandum, inter montes Vogeſum & Novi-Caſtri, Baſilæa haud procul. atq; hinc arrepto ad Caurum curſu,Lotharingiam pæne mediam ſcindit, Remiremontio primum ingreſſus. Ciattam deinde, & Tullum urbem prætervectus, ad Aquilonem deflectit,ac Muſonium præterlapſus, Metim petit, inde autem intrans in terram Lucemburgenſem, Theonvillam inibi luſtrat. mox ſervato curſu, Siricum, Treviros, Bernocaſtrum, Trabacum, & Coanum appellit, tandem vero jam amplus ac violentior, ad Confluentiam, cui opido inde nomen eſt, quod illic confluant iſta duo flumina, Rheno ſe miſcet. Celebratur autem Moſella poëmate ſingulari ab inſigni poëta Auſonio Gallo, digno ſane, cujus vel ea cauſſa legatur deſcriptio, quod afferat, non niſi Homerum aliquem, vel Ma-

ronem, dignè poſſe deſcribere fluvii hujus laudes. Equidem, præter maximam illam voluptatem, qua me tot illæ dotes & facultates, flumini per naturam conceſſæ, perfundunt, quod videlicet adeo longo ſinuoſoque meatu tam pulchros tamque fertiles tractus interfluat, tot magnas claraſque urbes perviam alluat, tanta piſcium, locuſtarum, cammarorumque excellentium copia ſcateat: præter has (inquam) dotes, animadverto, hunc ipſum ſcriptorem prolixam in primis denſiſſimarum illarum & compoſitiſſimarum vitium vinearumque, tam grato & jucundo adſpectu, in amœniſſimis ejus, ac viridantibus ripis, viatoribus occurrentium, facere mentionem. unde colligitur, jam inde ab eo tempore, & Valentiniani Auguſti imperio, id eſt, plus mille ducentis annis, maximam eo tractu fuiſſe vitium copiam. quod digniſſimum ſane notatu eſt. Hunc ipſum Moſellam imperante apud Romanos Nerone, Lucius Vetus, teſte lib. 13 annalium Tacito, parabat cum Arari flumine, facta inter utrumque foſſa, decem circiter leucas longa, connectere: quo videlicet copiæ Romanorum per mare mediterraneum, dein Rhodano & Arare ſubvectæ, per eam foſſam, mox fluvio Moſella, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent, ſublatiſque itinerum difficultatibus, navigabilia inter ſe occidentis ſemptemtrioniſque littora fierent. ſed enim Ælius Gracilis, ſola motus invidia (quæ peſtis omne ſæpenumero bonum abrumpit) variis conſiliis tam honeſtos conatos prohibuit.

Liſa naſcitur in Artheſia, ad Lisburgum pagum, cui nomen ſuum impertit, haud procul ab Terovana. & Ariam opidum prætervectus, Armenterium, Virovicum, Menemium alluit. hinc Cortracum fere medium ſcindit, & Deinſam prælapſus, Gandavum decurrit, ubi in Scaldim effunditur, vario & ipſe laudabilium piſcium genere nobilis.

Sabis naſcitur in Hannonia, ad Novionum pagum, & ad Aquilonem decurrens, Landrecium, Saſſenium, & Barlemontium luſtrat. hinc Maubugium perfluens, ſervato quem inſtituerat curſu, Merviam & Caſſellam pervenit. tandem vero Namurum interfluens, in ejus exitu ſe in Moſam exonerat, variis etiam ipſe & laudatis piſcibus ſcatens.

Dilia

Dilia naſcitur in Brabantia, ad pagum ſibi cognominem, & in Septemtrionem decurrens, VVavriam pervenit, ac tertia inde leuca Lovanium. unde ſervato ad totidem leucas curſu, flumen Demeram recipit, mox ad occaſum converſus, pluribus velut ramis Mechliniam perfluit, & prima hinc leuca, invento ad Rumpſtum, nobilem pagum, Netha, uterque, neſcio ſanè quo fato aut caſu, nomen ſuum Rupelæ cognomento, ob loci forte illius nobilitatem ſimul & antiquitatem, permutat. qui ipſe Rupela jam aquis auctior, duas modo vel circiter leucas progreſſus, è regione Rupelmundæ, cui arci nomen ſuum impertit, in Scaldim effunditur.

Sinna, ſecundum nonnullos, nomen ſortitus eſt à Senonibus, Angliæ olim populis, quo tempore Galliam divexaturi, hac videlicet tranſierunt. magis tamen rationi videtur conſonum, ſi dicamus, Sinnam, ſumſiſſe nomen à Sogniaco, vulgo Sogni, Hannoniæ opido, juxta quod ipſe naſcitur, & arrepto ad Boream curſu, Hallas præterfluit, unde Bruxellam delatus, eamque varie pervagatus, Vilvordiam properat, altera illinc leuca diſſitam. mox ad Caurum deflectens, ad dextram relinquit Mechliniam, & paululum ſupra eam urbem in Diliam influit.

Deſa naſcitur prope opidulum Peram, in terra Leodicenſi, & ad ſeptemtrionem converſus, Eindoviam perfluit. hinc ſervato eodem curſu, Buſcumducis ingreditur, & altera ab hoc leuca in Moſam effunditur.

Demera naſcitur prope Tungros, in eadem Leodicenſi terra, & ad occaſum arrepto curſu, Bilſam ingreditur. mox tertia inde leuca Haſſelam perfluit, & quarta illinc leuca Dieſthemium. unde Sichemium porro & Areſchotum pervagatus, Diliæ ſeſe commiſcet.

Nitha naſcitur prope Rhetium pagum, & ad Africum ſtatim decurrens, Herentalium perfluit, unde ſervato curſu, in toparchia Grobbendoncana, Adam torrentem in alveum ſuum recipit. hinc Liram progreſſus, Duffliam properat. inde rurſus VValhemium. tandem ad Rumpſtum pagum in Diliam influit, qui Rupelæ illic cognomentum, ut jam dixi, adſciſcit.

Rura, vel ſecundum Trithemium, Rora, nomen ducit ab Rorico, Clodovæi Galliæ Regis filio, caſu in eo ſubmerſo. naſcitur autem prope Bulingiam, pagum ter-

ræ Juliacenſis, & ad Caurum deflectens, Duram, inde urbem ipſam Juliacum prætervectus, Ruremundæ, cui & nomen ſuum impertit, in Moſam aquas ſuas exonerat.

Berchela naſcitur in VVeſtphalia, non procul Coeſfeldia, & Statlonium, Vredam, Lochemium præterlapſus, in exitu urbis Sutphaniæ, Iſalæ ſeſe commiſcet.

Nirſius naſcitur circa Fanum Sancti Antonii in terra Juliacenſi, & ad Caurum fluens, VVachtendoncam allabitur: hinc Geldriam oppidum, & mox Goccham ſe confert. tandem paulum ſupra Genapum in Moſam effunditur.

Vidrus, Belgice nominatur de vecht/idque, ſcribente Trithemio, ab quodam Vechtano, qui Odemari Francorum Regis temporibus, caſu in eo ſubmerſus eſt, erat autem is ipſe Vechtanus in flagranti admodum apud Regem gratia, è Druidum numero, ac propheta ſimul & ſacerdos, ob multijugem, qua præditus erat ſcientiam, & variarum linguarum cognitionem clariſſimus. Vidrus autem naſcitur in VVeſtphalia, & interfluit Comitatum Benthemienſem; Hardembergam, Ommam, inde vero Haſſelium alluens, tandem ad Gelmudam in lacum Flevi aquas ſuas exonerat.

Scarpa duplicem habet in Arthefia fontem; quorum major ex monte Sancti Eligii, alter ex loco illi finitimo profluit. quibus mox concurrentibus, Atrebatum jam integer pervenit. hinc ad Boream verſus Duacum, mox Laleinium & Marcenas interfluit. unde Hennonium porro decurrens, in exitu ipſo Mortaniæ, Scaldi ſe miſcet.

Tenera naſcitur in terra Hannonia, haud procul Condato, & ad Boream deflueus, Athum, Leſſenam, Geradomontium, Ninoviam, & Aloſtum interfluit. mox Teneramundam, cui nomen impertit, delatus, in exitu ejus, Scaldi ſe miſcet.

Haina perexiguus quidem eſt amnis, at Hannoniæ tamen Comitatui nomen olim dediſſe creditur, mutuatus id ipſe ab vetuſto illo juxta quem naſcitur pago, videlicet Hainujerio, ſic dicto ab Huhnis, qui in his partibus quondam caſtrametati ſunt. profluit autem Haina aliquamlonge verſus occaſum. mox juxta Condatum in Scaldim effunditur.

Chirſus

Chirſus naſcitur in Lotharingia prope Lognionum,& mox terram Lucemburgenſem ingreſſus, prætervehitur Marivillam, Mommedium, Caſtrochaventium, Fertæam, Ivoſium, unde prima circiter leuca in Moſam effunditur.

Atque hæc quidem ſunt præcipua Inferiores haſce Provincias perlabentia flumina. quæ cum aliis aliquot rivis, fluentis, atque torrentibus, brevitatis ergo à nobis omiſſis, præter innumeros fere quos ſuppeditant piſces; præter amœnitatem, tutelam, & ſecuritatem, quam tractui ipſi conciliant; inæſtimabilem quoque mercibus ultro citroque pervehendis commoditatem & utilitatem præbent. Efficiunt præterhæc regionum ipſarum indigenæ, horum ipſorum fluminum adminiculo, in quæ alias terræ aquas, variis manu cavatis foſſis, in unum veluti corpus redactas, perducunt; efficiunt, inquam, magna profecto induſtria, commodis paſſim & opportunis locis, ac ad multas etiam leucas producunt complures. eoſque perpulchros & navigabiles alveos, ſive canales.qualis præſertim eſt Bruxellenſis ille longe pulcherrimus,tum Gandenſis quoque & Middelburgenſis adeo quidem ut omnes fere urbes & oppida tum & alia alicujus momenti loca, biremibus minimum navibus poſſint adiri, ac merces eo commode ſubvehi.

Paucos habet hic tractus aquarum vivarum fontes, præterquam in locis montoſis. lacubus vero, ſtagnis atque paludibus paſſim abundat.quæ & ipſa terram egregie muniunt, & immenſam piſcium varii generis copiam accolis ſuis ſuppeditant.

De mari Oceano diſſertatio.

DEſcriptis hucuſque fluminibus,luſtrandus eſt nobis, antequam progrediamur, aliquantiſper Oceanus.qui cum, non ob viciniam modo & ſummam conjunctionem,ſed ob alias quoque innumeras cauſſas, præcipuum hujus tractus membrum, imo caput & veluti pater ſit, poſtulare videtur, ut quam primum ſui faciam mentionem. Dicimus itaque, magnam, immenſam, & ſuperbam admodum eſſe Oceani faciem, ſed eandem formidoloſam,horrendam, & periculis plenam, ſi quando is indignatur & extumeſcit. tunc enim

tanto eum furore tempeſtateque concitari interdum videas, ut arva ſimul & campos, imo totas adeo urbes atque Provincias mergat, & miſerandum in modum abſorbeat. ac in hujus quidem ipſius tractus quibuſdam partibus, nominatim vero in Zelandia, maxima ſæpe, ut ſuis infra locis ſpeciatim commemorabitur, dedit damna. licet incolarum tamen induſtria, qui aggeres immane quantum exaggerarunt, aliaque opportunis locis oppoſuerunt repagula, eo res paulatim deducta ſit, ut niſi inſolitæ aliquæ & ſupra modum horrendæ ſuperveniant tempeſtates conſpirantibus inter ſeſe nimirum Cauro, immenſo Oceani æſtu, & aquarum interiorum inundatione, vix, quod alicujus quidem momenti ſit, damnum exiſtat. Jam vero de creberrimis illis non ſolum damnis, ſed & naufragiis, ab indignante Oceano effici ſolitis, ſupervacaneum ſit, ſi prolixius hic agamus, cum id ultro cuivis veniat ſtatim in mentem. In amplo tamen & vaſto aliquo mari, quale eſt quod vocamus Hiſpanicum, naves hiſce periculis minus expoſitæ, quod videlicet latiorem habeant evagandi & cum fluctibus colluctandi campum, nec uſquam impingant. ita ut, licet alicui videantur nunc in cœlum attolli, nunc in abyſſum demergi, magno tamen iis fit adjumento, quod undę, propter vaſtam illam ſui magnitudinem, non abrumpantur ita conciſe, ut in mediterraneo noſtro mari, ſed retento quem inſtituerant curſu, integræ & conjunctim deſcendant. In locis vero anguſtis, qualis perlongus ille, nec procul hinc diſſitus, inter Galliam Angliamque canalis eſt, in magno ſane verſantur diſcrimine, & plurimum ſæpe capiunt detrimenti, gravioribus vero etiam damnis afficiuntur citra Calæſium, & per univerſam, quam longa eſt, Flandriæ, Zelandiæ, & Hollandiæ oram. in tanto videlicet motu ipſius maris, quod in horas fere ſurſum deorſum impellitur, cujuſque inſtabilis & ab æſtu ventisque varie concitatus alveus, præſertim in æſtuariis, varios paſſim arenæ montes accumulat, qui inexſpectatos ſæpe & periculoſiſſimos generant ſcopulos, bancken iſti appellant, in quos crebro impingunt naves, nec ſine præſenti naufragii metu. cui ipſi periculo in portuum quoque ingreſſu, ac toto fere quam longus eſt Scaldi, ab oſtio ſcilicet uſque Antverpiam, jam dicta de cauſſa, ut plurimum ſunt expoſitæ. ſed cum nuſquam

quam deſint periti ſſimi vadorum exploratores, quibus oppidatim fere de publico, eum in finem, ſtatuuntur ſtipendia, quique non naves tantum in portus ſubducunt, ſed & obvios quoſque ſcopulos evidentibus notis inſigniunt, incommodis hiſce, quantum quidem humana fieri poteſt induſtria, ſerio providetur, atque occurritur. Venti autem Oceanum maxime infeſtantes, & per conſequens terræ & regionibus maxime noxii, Caurus, Africus, Zephyrus. exagitatur is inſuper, & quidem certo atque perpetuo, ne quid dicam de æquinoctiis (quorum meminit & C. Tacitus) exagitatur inquam maxima violentia ab noviluniis & pleniluniis. præter namque conſtellationum ejuſmodi vim, ipſa etiam aqua viva, quę pro lunæ meatu vel augeſcere ſolet, vel decreſcere, utroque illo cum novæ, tum & plenæ lunæ momento, ad extremum ſui augmentum & ſummitatem adſcendit unde & ſummam Oceano moleſtiam exhibet. quod cum Cæſarianis in Britanniam trajecturis eſſet incognitum, maximum quidem, tum in mari, tum in ipſo etiam portu, (teſte in commentariis ipſomet Cæſare) damnum claſſi inflixit. Quoniam vero ad hujuſmodi conſiderationes, & mirabiles æſtus lunæq; in hoc mari effectus, digreſſus ſum: non erit præter inſtitutum, ſi priuſquam progrediamur ad ulteriora, breviter quidem, ſed quam fieri poterit ſolidiſſime, inſtruendo nimirum lectori, ex iis, quæ partim aliunde accepimus, partim ipſi obſervavimus atque cognovimus, ſuper tam digna, tam admiranda, tantique momenti re, diſſeruerimus. & ex hac ipſa diſſertatiuncula palam liquidoque conſtabit, ipſam adeo lunam, quidquid alii dicant, ſcribantve, eam eſſe, quæ motu ſuo & curſu, pro adſpectuum conjunctionumque ſui cum ſole aliiſque planetis ratione, maris illum acceſſum ſimul & receſſum efficiat. Dicimus ergo, & obſervatum fuiſſe antehac, & quotidie etiam nunc obſervari, Oceanum, ſtatim ut horizontem deſerit luna, intumeſcere, & verſus occidentalem terræ plagam decurrere, tamquam comitem ſeſe lunæ adjungat, dum ad lineam meridianā ipſa perveniat. unde cum ad occaſum rurſus ea deflectit, Oceanus quoque paulatim recedit, & ad terminos ſuos revertitur, donec ipſa ex oculis evaneſcat, & horizontem iterum ſubeat, quem mox, ut ingreſſa eſt, & ad Antipodas noſtros deflexit, Oceanus, velut cubili ſuo

ſeſe proripiens, exæſtuat rurſus atque turgeſcit, comitatus eam, donec ad ſeptemtrionalem pervenerit lineam. quam ut iterum deſerit, & ad hemiſphærium noſtrum recurrit, etiam ipſe, velut ab ea deſertus, in priſtinum locum revertitur. atque hinc adeo eſt, quod viginti quinque præterpropter horarum ſpatio, geminos habeamus maris reciprocantis acceſſus, totidemque ejuſdem receſſus. licet veteres ſimul, & neoterici quidam, ſuo quodam dicendi modo, viginti & quatuor horis id evenire contendant. quod fieret, ſi non alio luna ferretur curſu, quam eo, quo violenter primum ab ortu in occaſum movetur: quoniam vero interea temporis, naturali ſuo meatu, quod & alii omnes planetæ, ſuo quiſque reſpectu faciunt, horæ vel circiter ſpatio ab occaſu verſus ortum retrocedit, fit, ut tantumdem fere labatur temporis, priuſquam in ipſis ſignis compareat, quantum eſt retrogreſſa. ita ut viginti & quinque plus minus intercedant, ut dictum eſt horæ. alioqui eadem quotidie hora contingeret maris acceſſus, quod ut notum eſt, utque latius infra docebitur, haudquaquàm fit. Videamus vero nunc jam ecquid in toto generatim Oceano, inde autem peculiariter in hoc Belgico noſtro mari, efficiat luna. Tria in univerſum ſunt marium genera, ſeu mavis qualitates. & primum quidem anguſtum, adeoque ab ipſa terra undiquaque reſtrictum, ut nullum plane, qui in oculos quidem incurrat, motum fluxionemve ab luna recipiat. tale eſt mare Livonicum, ſive Balthicum. talis & Pontus Euxinus, Italis hodie *mar maggiore*. alterum ſtrictum & longum eſt, quale mediterraneum: quod alicujus quidem motus æſtuſque reipſa eſt particeps, ſed ita ut vix appareat, præterquam in mari Adriatico, ab ortu verſus occaſum recurrente. tertium genus conſtituit vaſtiſſimus ille ampliſſimuſque Oceanus, qui ab iis quas alluit terris varia paſſim ſortitur cognomina, qualia mare Hiſpanicum, Britannicum, Aquitanicum, denique & Belgicum; ſive Germanicum, quæ violentiſſimos quoſdam & manifeſtiſſimos experiuntur æſtus ac motus, ſuper quibus nonnulla dicturus ſum. & neglectis, quo prolixitatis evitemus faſtidia, cum Aſtrologorum, tum Phyſicorum animadverſionibus, ſequemur infallibiles illas obſervationes nautarum, quorum tamen in diſtinguendo per principes ventos,

tos, eorumque intermedias plagas, ſtylum non imitabimur, ſed ut eo facilius quilibet mentem noſtram intelligat, diſtinguemus per horas civiles. Sequitur ergo æſtus lunæ primum naſcentis curſum, & ab ortu occaſum verſus procurrit. quod dum facit, ſi forte occurrant Inſulæ, quibus haud reſtringatur impediaturve ipſius curſus, ita eum proſequitur, ut aqua non videatur multum attolli. verum ubi ad continentem deventum eſt, ac jam coarctatur, & ſe diffundit in ſinus, tum demum mirabiles illos ſuos producit effectus, non quantitate minus, quam duratione diverſos, idque pro regionis cujuſque & portuum ſitu. & in oris quidem Guinææ, Africæ, Hiſpaniæ, Gallobritanniæ, Hiberniæ, quas eodem fere temporis puncto, ac ſine ulla prorſus alluit remora, novilunii quidem & plenilunii tempore, tertia poſt diei ſimul & noctis meridiem hora, ſummum efficit aquæ augmentum, quod vulgo dixeris plenum mare, vel cum Belgis hoogh water, ſive vol Zee, contra vero circa nonam vel matutinam, vel veſpertinam, ſummus eſt in iiſdem oris, plena novaque luna, aquarum defectus, quem leegh water/aquam humilem, ſive depreſſam iidem Belgæ appellant. & excreſcit in illis portubus aqua, ſummo quidem maris acceſſu, ad eamdem ubique menſuram, id eſt, quindecim pedes Romanos. ut videre eſt nominatim in oris Promontorii Viridis, Calæſii, Rupellæ, Fontenajæ, & inſulis, quas Angli Sorlingas dicunt. Atque hæc in univerſum de Oceano dicta ſufficiant, ſine ulteriori ulla Indici Americanique Oceani mentione, in quo, lunæ quidem ſubſidio, varios proculdubio motus, nec adeo tamen exorbitantes, idem æſtus concitat: pergamus ad peculiarem Belgici maris deſcriptionem. fit ergo, objectu Britanniæ, ut gemini prorſus diverſi æſtus tractum hunc noſtrum invadant; quorum alter quidem ab uſque Norvegia, alter ab Normannia, & per vaſtum illum canalem profluit. hic, quod inter Calæſium & Doverium fretum eſt, prætervectus, ſervato quem inſtituerat curſu, ad extremam fere Hollandiam pergit, ubi in alterum illum ab Norvegia prodeuntem incurrens, cum eo aliquantiſper veluti colluctatur: mox uterque qua venerat via revertitur. qui æſtuum ita inter ſeſe reciprocantium motus & curſus pluribus quidem argumentis probantur eſſe diverſi, ſed ex eo tamen

tiſſimum, quod ab altera quidem parte, Abreduni in Scotia, Varovici in extremis Angliæ finibus, & in Inſula Daniæ Heylighlandia, faciente illo ab Norvegia æſtu, novilunio ſimul & plenilunio, duodecima tam diei, quam noctis hora, ſummus ſit maris acceſſus: ab altera vero, Calæſii, Bononiæ, & in maritimis aliquot Flandriæ locis, faciente altero illo ab Normannia, eodem plane temporis puncto idem effectus contingit. quod ipſum, ſi tabulam quidem inſpicias, fieri nequit, ut ab uno eodemque æſtu procedat. huc accedit, quod videamus eorum utrumque, toto ſuo quam longus eſt, curſu, certis quibuſdam locis diverſos plane effectus producere. verbi gratia, Sluſæ Flandrorum ſummus maris acceſſus eſt hora prima; Arnemudæ Zelandiæ municipio, ſecunda; Amſterodami tertia: in finibus autem & fluviis, aliquanto etiam tardius, & Bergozomii quidem ad quartam, Antverpiæ vero non ante ſextam. contra, quibus horis, nova plenaque luna ſummus maris acceſſus eſt, iiſdem, utroque lunæ quadrante, ſummus ejus contingit defectus. Calæſii, & per univerſam exinde Flandriam, Zelandiam, Hollandiam, mare octodecim fere pedes attollitur. ſed ubi reſtringitur, & vaſtum aliquem efficit ſinum, altius longe adſurgit. quin & omnem alicubi modum excedit, ut Briſtoviæ in Cornubia, ubi ad ſexaginta, & Macloviæ in Galiobritannia, tum & Sancti Michaëlis in Normannia, ubi ad nonaginta Romanos adſcendit pedes. Notandum vero, quod inde ab novilunio, uſque ad primum lunæ quadrantem, mare nonnihil decreſcat, nec tam alte adſurgat ab eo vero quadrante uſque ad plenam lunam rurſus augeſcat: hinc ad noviſſimum ejus quadrantem ſenſim deficiat. ita ut ſingulorum lunæ meatuum, quos Latini dies lunationis appellant, bini quadrantes Oceani undas attollant, bini viciſſim deprimant. Adhæc præter adſpectum ſolis, aliorum quoque planetarum cum luna adſpectus & conjunctiones æſtum alias deprimunt, alias rurſus intendunt. æqualitas inſuper & inæqualitas lunaris ab ipſo ſole diſtantiæ; tum & lunæ cum terra vicinitas, ſive longinquitas; major ejus vel minor in hemiſphærio noſtro mora; denique aquæ vivæ & venti nonnullam in æſtu differentiam generant. qui non alia ſane cauſſa, tum & hoc noſtro tractu, tum & aliis omnibus locis,

acceſſum ſuum,ſingulo quoque die,per unius horæ cum decem minutis ſpatium differt atque retardat. ita ut, ſi Antverpiæ ſummus hodie fuerit maris acceſſus ad ſextam, craſtino die ad ſeptimam demum & tot illas minutas is expectandus ſit: ſi apud Mechlinianos hodierno contingat ad ſeptimam, cras futurum id ad octavam & decem minutas. atque ita porro de manu in manum, ac de die in diem, ob contrarios illos, alterum naturalem, alterum accidentalem, lunæ meatus,omnibus omnino locis atque temporibus, eadem illa cunctatio perſeverat. quod ſemel ſic cognoviſſe, cuivis ſufficiat. adeo quidem ut tum ex argumentis hucuſque à nobis allatis; tum ex aliis quoque ſtudio brevitatis omiſſis, manifeſte probetur, ac liquide ſatis conſtet, ipſammet adeo lunam, nec ſine ſolis tamen & aliorum fortaſſe planetarum auxilio, acceſſum ſimul & reciprocantem maris receſſum efficere: non autem id evenire per elementarem aliquem & naturalem aquæ motum aut curſum, quod à nonnullis tamen parum conſiderate aſſeritur. ſi enim ita ſe res haberet, nullus profecto exiſtret maris acceſſus, vel receſſus, ſed Oceanus nunquam non ſibi æqualis, eodem perpetuo motu, eodem temporis puncto, & quidem deorſum ſemper deflueret,nec umquam vices reciprocaret, aut nunc rurſus ferretur, nunc prorſus, quod, repugnante licet aquæ natura,violento lunæ meatu. jam cogitur facere. quin ſi naturali & elementari aquæ curſu idipſum contingeret, nec ſuccederet ſuo loco temporeque maris receſſus, inundaret profecto, & fluctibus ſuis cooperiret Oceanus totum, quam late patet, terrarum orbem. Quia vero ſatis multa hucuſque ſuper mari à nobis diſſerta ſunt, & manu propemodum tetigiſſe videmur Oceani fundum, ſubjungemus & altitudinem ejus, ſive profunditatem, quatuor quidem, iiſque inſignibus locis exploratam. inter Calæſium ergo & Angliæ Doveram, quatuor & viginti comperior altitudinis paſſus, **vaedemen** Belgæ appellant, quorum ſingulis ſeni reſpondent pedes. inter Angliam & Zelandiam paſſus viginti tres. inter Vectim, Britanniæ inſulam, & Normanniam, viginti & octo. ac totidem fere toto illo, quam longe patet,canali. qui tamen quo mari vicinior, eo quoque paullatim profundior; ita ut circa Sorlingas, ſexaginta jam hujus menſuræ,

ſuræ,id eſt, centum & octoginta Florentinos paſſus excedat. inde vero in infinitum tandem excreſcit, adeo ut in alto jam ac libero mari fundo penitus careat, reductus nempe ad purum illud & ſecundarium aquæ elementum, quod primario illo terræ eſt altius. hoc enim Oceano quidem circumdatur, ſed conjunctione, ac rurſus diviſione tam admiranda tamque prorſus divina, ut ab eo nec inundetur quidem, nedum ut abſorbeatur. quin majori quoque miraculo ſub aëre junctim ſuſpenſa, pro centro & punctiſtitio ſunt immenſæ illi cœlorum moli. Sed ut revertamur ad primarium noſtrum ſcopum, explicatis hactenus damnis & incommodis, quibus hic noſter tractus in parte afficitur ab indignante & infeſto nimis Oceano, enumeranda quoque ſunt commoda & emolumenta, quæ in omnes univerſim haſce Provincias ab eodem illo, ſed jam pacato, promanant. ea vero talia tantaque profecto ſunt, ut abſque his quidem eſſet, terra proculdubio nequaquam futura ſit par vel dimidiæ tot inhabitantium hodie populorum multitudini ſuſtentandæ. etſi enim ut ſupra oſtendimus, fœcundo ſatis ſit ſolo, tamen nec illudipſum tot illis hominibus nutriendis, nec humana quidem induſtria, tot aliunde neceſſariis rebus ſuppeditandis, ullatenus ſuffectura ſit. commoditas ergo maritima, ex omnibus fere totius mundi Provinciis, omnigenas nobis merces copioſe ſuppeditat, & quidem non ad commeatum dumtaxat, ſed & alios porro quoſcunque humanæ vitæ uſus ſpectantes, quæque non noſtris modo indigenis, verum & exteris aliquot terris abunde ſufficiant. prout in deſcriptione Antverpiæ, quæ mercatorum ubique negotiantium ſedes eſt, fuſe narrabitur. atque hac ipſa commoditate fit, ut hic tractus ſit veluti publicus quidam totius Europæ, imovero, ut ibidem dicetur, totius orbis terrarum portus, & commune emporium. unde negotiatio quædam exiſtit & nundinatio omnem pæne fidem exuperans, ac immenſum quoddam mercium chaos, cui infinitus prope tam exterorum quam civium numerus ſe interponit, ac operam ſuam impendit. Præter hanc vero commoditatem longe ampliſſimam, tantus ex ipſomet mari ad incolas redit quæſtus, tantus fructus, ut vel propterea judicetur Oceanus magnitudine ſua digniſſimus. conſiſtit autem hic quæſtus, quod nemini poteſt-

poteſt eſſe ignotum, in maxima illa piſcium omnigenorum captura, qui non ſumptuoſis modo potentium menſis, ſed & tenuiorum quoque neceſſitati abunde ſufficiunt, & non incolas tantum ipſos, ſed eorum quoque crumenas in parte ſaginant. cum tanta iis ſuperſit piſcium copia, ut & Gallis, Hiſpanis, Germanis, Britannis, aliiſque finitimis populis, largiter eos impertiant. quin & in Italiam quoque non unius generis ſale conditi piſces, haleces in primis & ſalmones, hinc importantur.

Quia vero magni momenti res eſt iſta piſcium ſalitura, conſtitui ſpeciatim differere de tribus eorum qui ſale condiri ſolent generibus, halecibus nempe, aſellis, atque ſalmonibus, & primum quidem de primis, tanquam omnium præſtantiſſimis. Dicimus ergo haleces, ſive quis ita malit haringas, non inveniri in ullo omnino flumine, non in mari mediterraneo, non etiam in *Hiſpanico*, aut ullo omnino mari, præterquam in *ſolo iſto ſeptemtrionali* (niſi fallor) Oceano. magnitudo, tum & forma pariter & præſtantia hujus vel ſale conditi, vel fumo durati piſcis, tam eſt omnibus nota, ut ea nos prætermiſſa, de indole tantum illius & multitudine ſimus acturi. Prodit hoc piſcium genus ab extremis ſeptemtrionalis Oceani partibus: ac mirabili ſeſe & incredibili quadam frequentia verſus terram diffundens, in Germanico iſto Angliæ Scotiæque Oceano, ſub autumnum fere comparet. quod ſi maturius forte adventare incipiat frigus, tempeſtivius quoque haleces præſto ſunt, & quidem longe majori, quam ſi æſtus ſit abundantia. unde fit veriſimile, eas glacialem illum & rigidum nimis Oceanum fugere, & tepidiores aliquas aquas appetere. adeoque ex calido frigidove cœli temperamento, judicari ſolet de bona vel ſequiore halecum captura, tum & tempeſtiviuſne an tardius adfuturæ ſint. adnatant ergo, ut dixi, inſtante autumno, & ſemen in clementiore hoc mari ſpargunt, uſque ad Chriſti ſervatoris natalem. ac eæ quidem quæ ad has partes ſe conferunt (omiſſis iis quæ in ſeptemtrionalibus magis Norvegiæ Sueciæque finibus remanent) circa Angliæ primum & Scotiæ littora aliquandiu vagatæ, largiorem paulatim & liberiorem Oceanum repetunt. & ex hactenus quidem à nobis dictis, ac deinceps porro dicendis, efficitur, quod non aliter quam univerſo avium generi,

neri, ſtatis anni temporibus, cœlum & ſedem mutare ſolemne eſt, ſic marini plærique piſces, ſive grandiores ii, ſive magis exiles, divino quodam inſtinctu, atque in hominis adeo uſum, ſuis quoque temporibus aquas ſimul & ſtationem permutent. & videntur revera in hunc ipſum finem haleces à natura velut mandatæ. appropinquant enim ad littus maris, quaſi ipſæ capiendas ſe offerant, ac tantumnon ut capiantur exclament. quin ſicubi lumen vident, aut ignem, aut veſtigium aliquod hominis, eo odorabundæ ſtatim accedunt, atque ſubſiſtunt. Habent proculdubio inter ſe aliquos reges, apum plane exemplo. qui magnitudine tamen & forma cæteris pares, non ut illi apum auguſtiores. at in capite tamen manifeſtum eſt ſignum, diademati non abſimile, & color, maxime circa caput, ſubrutilus. hi inter natandum præcedunt, ſubſequente paſſim atque ſtipante innumera quadam caterva. quia vero oculos habent claros, & ignis inſtar nitentes, parent noctu eſſe quædam marina fulgura, quo vocabulo vulgo etiam celebrantur. ſuſtentant ſeſe haleces & victitant, præter omnium fere aliorum piſcium indolem, ſola aqua. qua ipſa ut ſunt extractæ, & vel leviſſime aërem hauriunt, ſine mora ſtatim exſpirant. recentes, & nullo adhuc ſale contactæ valde quidem laudabiles, ſed parum tamen ſalubres ſunt. & quidem confeſtim coquendæ, alioqui, ſine adminiculo ſalis, quod natura videlicet perdelicatæ ſint, mox putiſcunt. producit autem hoc mare unius dumtaxat generis haleces. etſi pro condimenti & apparatus diverſitate, in albas & ſubruffas videantur diſtinctæ. albæ ut plurimum relinquuntur earum pinguiores, quæ, quod corruptioni magis obnoxiæ, ſtatim ut captæ ſunt, ſaliuntur, & in vaſculis ſuis multa ſalſilagine conſervantur. exiliores vero poſt decimam duodecimave quam ſalitæ ſunt horam, fumo hinc indurantur, unde & ſubruffum illum colorem adſciſcunt. ac tam priores illæ, quam poſteriores, diutius multo quam ullum aliud vel ſale conditorum vel fumo ſiccatorum piſcium genus, ſolo ſalmone excepto, à corruptione manent immunes. Auſpicantur earum piſcationem paulo poſt Divi Joannis, idque in proximo tantum huic tractui pelago, & circa ipſum adeo littus, ſed non capiuntur tunc niſi pauculæ quædam & macilentæ, quaſque anni ſuperioris reliquias

liquias,& ab cætero grege deerraſſe exiſtimant. ordinaria vero & ſolemnis earum captura in penitiore Oceano, tribus ut plurimum anni menſibus, Auguſto, Septembri, Octobri, & ad medium porro Novembrem perdurat. plurimæ tamen & præſtantiſſimæ capiuntur inde à medio menſe Septembri uſque ad Octobrem exactum. quo ipſo tempore ad Scotiam propius piſcatores accedunt, ubi tunc & majores ſimul & laudatiores earum greges. conſtat namque hos piſces, quo Belgiæ fiunt viciniores, ſive id ex itineris quadam, ut volunt, longinquitate, ſive quod ego magis crediderim, aquæ ipſius & fundi natura contingat,eo exiliores quoque & macilentiores evadere. Eſt autem innumerabilis fere & infinita, toto eo quam longum eſt tempore, in oris jam dictis, cum hominum piſcatorum, tum & navium, ab hoc tractu magna ex parte ſolventium, ut Anglos jam & Gallos omittam, frequentia: ſed nos de iis tantum agemus, quæ ad noſtram hanc Spartam, deſcriptionemque magis proprie pertinent, quorumque potior longe eſt numerus. dico igitur, poſt anxiam atque exactam in Friſia, Hollandia, Zelandia, Flandriaque (nam de reliquis terræ Provinciis vix ſit operæ pretium meminiſſe) ſuper navium ad piſcationem hanc ordinarie ac tempore pacis exeuntium numero diſquiſitionem, comperiſſe me, eas naves,quas Buyſen ipſi & Booten idiomate ſuo nuncupant, eſſe numero minimum ſeptingentas. aliis tamen longe plures eas eſſe exiſtimantibus. quæ naves, ternis, quot exeunt, vicibus, aliis aliarum defectum ſupplentibus, ſingulæ ſeptuagenas reportant halecum vehes, ſive (ut *iſti* loquuntur) laſten: ſunt in totum quadraginta novem laſtarum millia. conſtat autem laſta duodecim vaſis, quorum ſingula octingentas, nongentas, vel & millenas interdum haleces capiunt. Jam vero ſingulæ quæque laſtæ denis fere taxari ſolent Flandricis libris, id eſt, aureis noſtris tricenis. ita ut cunctis in unam ſummam conflatis, efficiantur quadringenta nonaginta Flandricarum librarum millia, id eſt, millio unus & quadringenta ſeptuaginta millia aureorum.

Alterum, è præcipuis ſale condiri ſolitis, piſcium genus, aſellorum majorum eſt, Belgis Cabeliau Gallis, poſtquam ſale conſperſi ſunt, *Molue*. ſunt autem hi piſces corpore mediocriter magno, ita ut inveniantur, qui ſinguli

ſinguli pendant quinquagenas & amplius libras. recentes edas, vel ſale contactos, utroſque probaveris. habent vero & ipſi ſtata ſua certaque tempora, & cum aliis aliquot anni menſibus, tum vernis præſertim, ad vicina hæc noſtra, & nominatim Friſiæ maria, agminatim accedunt. capiuntur autem & ſaliuntur in totum annum, ea profecto copia, ut ex eorum piſcatu quingena quotannis ad hunc tractum redeant aureorum noſtratium millia. ſuntque hæc duo piſcium genera, haleces videlicet & aſelli, ex Medicorum quidem ſententia, omnium quotquot eduntur maxime nutritivi, ita ut carnibus ſale duratis eos prope exæquent.

Tertium denique genus piſcium, quos ſale iſthic condiri diximus, Salmones ſive Sulmones ſunt. qui piſcis aſello ut plurimum major eſt, & tam recens, quam vel ſale, vel fumo duratus, ſanequam laudatiſſimus. quem in Hollandia quidem & in Zelandia nunquam non fere invenias. at præcipua tamen ejus captura Aprili, Majo, & Junio menſibus. quo tempore tanta ſalitur eorum copia, ut in longe majorem ducentis aureorum millibus ſummam piſcationis iſtius ratio quotannis excreſcat. Unde cum ſola hæc tria piſcium ſalitorum genera, ultra ſalis in eos inſumti pretium, duos & quod excurrit aureorum noſtratium milliones, Provinciis hiſce, paucis menſibus reddant, cogitandum relinquo lectoribus, quam ingentem quotannis theſaurum continua illa & univerſalis piſcatio referat. qui ne cogitari quidem ſatis digne cuiquam poteſt, tantum abeſt ut credi: cum infinita quædam & prorſus ſtupenda vorago ſit, quam idcirco nunc mitto, & ad ulteriora progredior.

Pracipua Silva & Saltus.

ARduennam teſtatur Cæſar ævo ſuo fuiſſe maximam totius Galliæ ſylvam, cœpiſſeque ab ripis Rehni, & ingenti magnitudine per medios fines Trevirorum, ab una quidem parte ad confinia Nerviorum, ab altera vero ad initium Rhemorum pertinuiſſe, millibuſque amplius quingentis in longitudinem patuiſſe. Noſtra ætate maximus etiamnum Galliæ ſaltus eſt. ſed exculta paulatim tellure, multum imminuit. quin & præter hoc detrimentum, illa ipſa quæ ſuper-

eſt

eſt pars haud uſquequaque cohæret, ſed frequentius interrumpitur, atque hic illic aratro ſubigitur, mutato ſubinde & cognomento. continuatur autem, qua longiſſime, inde ab Theonvilla uſque ad urbem Leodicenſem, quod quidem triginta plus minus leucarum iter eſt. in cujus meditullio ſitum eſt Fanum Sancti Huberti, oppidum, juxta Gemmam, ad gr. 26 min. 40 longitudinis latitudinis vero grad. 50 min. 4 poſitum. eſt autem hic ſaltus maximis paſſim altiſſimiſque variorum generum arboribus denſus, quæ non minus amœnum eum & fructuoſum; quam celebrem & admirabilem reddunt.

Mormautium, ampliſſima ſimul & amœniſſima Comitatus Hannoniæ ſylva, initium capit circa Querceturn, vulgo *Quesnoy*, & in Auſtrum, ad multas leucas, Veromanduos verſus procurrit, oppida, pagos, villas complexa, rivis quoque & fontibus limpidiſſimis paſſim irrigua. plurimi conficiuntur in hac ſylva carbones, unde creditur à nonnullis veteris Carbonariæ pars, quam alii tamen magis orientalem, ac inter Moſam & Sabim fluvios fuiſſe contendunt, & amœnum illud Harchiæ nemus ejus eſſe reliquias, in quo cognominis ille cum arce pagus, Comitum Barlemontii ſedes.

Amœniſſima Divi Amandi ſylva, in eadem quoque Hannonia ſita, audit vulgo & ſylva Raimenſis, ob ſummam videlicet cum eo ſaltu viciniam. initium autem capit in Flandriæ Gallicanæ confiniis, ad nobilem illum pagum Divo & ſylvæ cognominem. unde porro ad orientem, magno admodum ſpatio, Valentianas uſque procurrit, arboribus paſſim denſa. Eſt autem ſaltus Raimenſis in ditione Toparchæ Amerienſis, qui hac ipſa de cauſa eſt Magnus Venator Hannoniæ, dignitate nimirum ſaltui ipſi annexa.

Eſt in eodem Hannoniæ Comitatu & Fagniacenſis ſylva, quæ initium capit prope Avennas, & lato ambitu, uſque ad Magetobriam, vulgo Maſieres, Galliæ oppidum, id eſt, ſedecim ipſas leucas in longitudinem patet, olim multo etiam major. nomen hactenus retinet, licet aliquatenus depravatum, à Faunis & Satyris, quos in hoc fortean tractu ſomniarunt Poëtæ capripedes & cornigeros, quod videlicet primi horum ſaltuum habitatores ea fuerint morum feritate, ut ad brutas quodammodo pecudes viderentur accedere.

Sonienſis,

Sonienſis, vel ut alii ſcribunt, Sogniacenſis ſylva, ſita eſt in Ducatu Brabantiæ, bombardæ circiter jactu ab urbe Bruxella. procurrit vero trium leucarum ſpatio verſus meridiem uſque ad Brenniam allodialem quam vocant, & Brennocaſtrum. ſaltus revera ingens, & perinſignis, ac plus ſeptem leucas, id eſt, octies mille jugera, quorum ſingula quadringentas decempedas, ſive ut vulgo loquuntur virgas, hæ vero vicenos pedes, continent, ambitu ſuo complexus, cæduntur quotannis hujus ſylvæ, ſolemni quodam regionis more, centena jugera. quæ ad quinquagena florenorum, id eſt, vicena quina aureorum noſtratium millia Principi reddunt. atque ita fit, ut octogeſimo quoque anno, tota quam late patet ſylva, & reciſa ſit, & altiſſimis rurſus craſſiſſimiſque arboribus reſtituta, ac veluti renovata, varios inſuper iſte ſaltus ingenti ſuo circuitu complectitur pagos, tum & arcem, quam trium fontium vocant, & abbatias cœnobiaque compluria, rem non laudabilem minus quam admirandam. quo fit, ut per æſtatem plurimi Nobiles Bruxellenſes, tum & civium quoque non pauci, partim votis obſtricti, partim & animi gratia, tres quatuorve continuas ſeptimanas, comitantibus & uxoribus, & reliqua omni familia, ſylvam hanc amœniſſimam peregrinantium ritu perambulent, alia atque alia ſubinde inviſentes cœnobia, idque non minori devotione, quam animi ſui ſolatio.

Meerdalia urbi Lovanienſi vicina, magnus & pulcherrimus ſaltus eſt, nec amœnitate minus, quam ferarum frequentia, & inſigni, quod venationem quidem concernit; immunitate celebris.

Zaventerloæ, inter Lovanium, Bruxellam & Vilvordiam ſitæ, nomen eſt ab Zaventria, pago ſylvæ amœnæ propinquo.

Grootenhoutium in eadem Brabantia ſitum eſt, paullum infra Turnhoutum. naſcitur autem hic Ada torrens, qui in Nitham fluvium influit. ſaltus ipſe permagnus eſt, & venationibus olim reginæ Mariæ, Caroli quincti ſororis, cui oppidum ipſum Turnhoutum ad vitam à fratre conceſſum, plurimum frequentatus

Marlania, agri Namurenſis ſylva, initium capit ab ipſa urbis Namuri arce, & Hypafricum verſus magna latitudine Philippovillam, longitudine vero uſque ad

Moſæ

Moſæ ripam procurrit, ſuperbo ſane & amœno valde adſpectu.

Niepa, Flandriæ ſaltus longe præcipuus, haud procul Artheſiæ finibus, flumini Liſæ propinquus eſt, Caſſleto & Bella pari duarum leucarum intervallo, licet viis diverſis, abjunctus. ſylva ingens, amœna, antiqua, & in qua arx ſitu valida.

Nonna ejuſdem Flandriæ ſylva, Ipris vicina, ingenti magnitudine in ſeptemtriones extenditur, multos pagos & abbatias complexa.

Poodsbergia inter Flandriæ Hannoniæque confinia, circa Gerardomontium & Leſſinam ſita, magnus & orbiculari pæne figura ſaltus eſt.

Buſcum-Guiljelmi Artheſiæ prope Rentejum ſylva eſt, in qua ſemi-prælium illud inter Imperatorem & Galliæ Regem, anno Chriſti 1554 comiſſum eſt, de quo poſtea fuſius.

Echtervvaldia, pulchra ſimul & peramœna Geldriæ ad Arnhemium ſylva, boream verſus procurrit.

Seven Wolden in Friſia & confiniis Tranſiſalanæ, ſeptem ingentes ſaltus ſunt, haud magnis inter ſe intervallis abjuncti, unde & uni è tribus Friſiæ Statibus, ſive Ordinibus nomen eſt. ambiunt autem ſinguli ſatis magnum terræ circuitum, & quamplurimos continent pagos, adſpectu ſanequam delectabili.

Scatent vero hæ omnes hactenus nobis enumeratæ ſylvæ variorum in uſum venationis generum feris, quales nimirum cervi, damæ, capreoli, apri, lepores, cuniculi, taxi: quin & glires quoque, & erinacei. quorum omnium carnes ſuaves quidem & delicatæ, Italicis tamen, præſertim quod lepores attinet, cedunt. Neque deſunt propterea lupi, vulpes, muſtelæ. ſed è contra adſunt & canes, grandes illi quidem ac præferoces, & cum noxiis illis feris pellendis, tum & in reliquos venatorum uſus perutiles, ſed quorum optimi tamen ex Anglia nobis ſuppetunt. Eſt autem & peculiare quoddam hic canum ſagacium genus, quos Itali nominamus *ſegugos*, ea indole & virtute, ut operæ pretium ſit breviter eos attingere: maxime cum & Silius Italicus, inſignis jam inde ab Neronis ævo poëta, eorum, & quidem cum laude, libro de Punico bello decimo, faciet mentionem. duæ ergo ſunt canum iſtorum ſpecies: alii

enim

enim mediocres, ſeu media quadam magnitudine, alii quidem minores, ſed iidem & pulchriores, ac auribus fere ad terram demiſſis. utrique autem eo ingenio & ſagacitate, ut ſtatim atque conſpexerint, vel odoratæ ſint feram, ſive ſaucia ea ſit, ſive intacta, tantâ & aviditate ſimul & obſtinatione, per ſaltus, ſepes, valles, montes, & quoſcumque alios tranſitus, ejus perſequantur veſtigia, ut non ante conquieſcant, quam & feram invenerint, & venatori ſuo oſtenderint. quocirca magnis etiam pretiis exteri eos canes licitantur, quos in alias oras hinc avehant. ſed non videntur illi vel educari, vel genus ſuum, ea qua hic quidem indole, peregre propagare poſſe, Verſus poëtæ, quos dixi, ecciſti:

Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros,
Erroreſque feræ ſolers per devia merſa
Nare legit, tacitoque premens veſtigia roſtro,
Luſtrat inacceſſos venantum indagine ſaltus,
Nec ſiſtit, niſi conceptum ſectatus odorem,
Deprendat ſpiſſu arcana cubilia dumis.

Eſt & aliud quoddam peculiare canum aquaticorum genus. ac principio quidem aviarii illi ab Hiſpania canes, quos Belgæ Spiioenen/Italici *Barbettos* dicimus, in magno hic & laudabili ſatis uſu. poſtea vero novum, ut dixi, inventum eſt apud Batavos canum genus, quod priorum illorum laudi multum detraxit. ſunt enim iſti aliquanto quam illi majores, validi, acres, ore patulo, villis contractis, eaque dexteritate ſimul & acritate anatem, ſive aliam quamlibet prædam inſectantes, ut vel illico eam prehendant, vel uſque adeo defatigent, dum illa curſu defeſſa feritati caninæ ultro ſe dedat. & ex hoc etiam genere plurimi canes in exteras paſſim provincias avehuntur. Habet etiam noſter tractus pauculas aliquot martes ſeu muſtelas ſylveſtres; plurimas lutras, & maximam muſtelarum, quas à tetro quem reddunt odore nonnemo putorios vocat, frequentiam. hæ à pulcherrimis ſuis pellibus admodum hodie nobiles, & per Europam diſtribui ſolitæ. urſi quidem & hiſtrices natura nobis hic nulli, ſed adducuntur abunde ex ſeptemtrionali orbis plaga. petuntur & ab ipſa interdum Africa, & trans mare huc advehuntur leones, tigres, lynces, pantheræ, pardi, aliæque id genus raræ atque feroces belluæ, quin hoc ipſo, quo deſcriptioni noſtræ ſum-

mam manum imponimus, tertio nempe & ſexageſimo ſupra ſeſquimilleſimum anno, Septembri adeo menſe, tranſductus hac Indicus elephas, Bohemiæ regi patrueli ab Hiſpaniæ Rege miſſus, & magno populi undique feſtinantis concurſu ſpectatus, licet primus tamen non eſſet, qui terras iſtas inviſeret. fuimus autem & nos inter belluæ ſpectatores, ſed non obſervavimus ſane in ea tot illas virtutes, quot à ſcriptoribus prædicantur. erat enim non corporis tantum mole, ſed indole quoque & ingenio prorſus enormis & non ſecus quam porci, quidquid obvium eſſet cibi aut potus, illico devorabat deglutiebatque. quin tanto ſe quodam die ingurgitaverat vino, ut ipſas viginti quatuor horas jaceret pro mortuo. ſed cum rurſus edormiſſet hanc crapulam, multo quam ante edacior & famelicus magis ſurrexit.

Abundat paſſim hic tractus perdicibus, etſi non ex earum genere quas Florentini *coturnices* dicimus. phaſianis, turturibus, coturnicibus ſcatet, verum non ea qua in Italia ſaporis dulcedine præditis. turdi quoque, melioris alimenti defectu, multum ab Italicis abeunt. merulæ autem noſtratibus meliores, tum & longe majori frequentia. In ſumma omnes hic fere invenias avicularum plus quam mediocrium ſpecies. nominatim vero alaudas, quarum ingens profecto eſt numerus, quæque bonitate ſimul & ſuavitate, Anglicanis fortaſſe, Polydoro Virgilio uſque adeo decantatis, non cedant. pavones, cycni, ardeæ, ciconiæ, anſeres, plurium generum anates, gallinæ, Africanæ, Indicæ, Cimbricæ, & noſtrates, magnitudine ſimul & bonitate laudabiles, in magna hic copia. ſicut & columbarum, tam ferarum, quam domeſticarum, varia genera. gallinagines plurimæ, & quidem inſigniter bonæ. tanta inſuper toto tractu, & præſertim, ut ſuo loco dicemus, in Batavis avium aquaticarum copia, tam variæ ſpecies, ut præter animi voluptatem qua & ſpectatores nonnumquam, aucupes autem ſemper afficiunt, magno etiam publicæ, ob pretii vilitatem, bono atque emolumento ſint. Neque deſunt hic variorum generum aves rapaces, quarum potior pars in hiſipſis regionibus naſcitur, cujuſmodi ſenæ, ex Plinii quidem ſententia, , aquilarum ſpecies, accipitres, niſi, falcones tum alani, tum peregrini, æſalones, buteones, & fringillarii. Quoniam vero aves hę prædatrices

datrices, eaſque cicurandi, ac variis aucupii modis aſſuefaciendi ratio, res eſt adeo memorabilis, adeoque pæne dixerim regia, & ab Inferiorum iſtarum regionum indigenis primum inventa, obligatus quodammodo mihi videor eam paullo accuratius explicare: Primum igitur dico, mirandum eſſe magnopere ac propemodum incredibile, quod nec Romani nimirum, nec Græci, nec quæ utroſque præceſſerunt & tot poſtea ſæculis ſecutæ ſunt nationes, inter tot tam illuſtres ingenioſas, & heroicas animas, hunc cicurandarum inſtituendarumque avium rapacium modum rationemque umquam excogitaverint, ſed eam omnium primi invenerint Belgæ, qui mininè tamen primi ad magnitudines iſtas & elegantias mundanas cæperint adſpirare: & fieri poteſt, ut hinc id procedat, quod non ea aliis hujus avitii copia, quæ noſtri tractus hominibus: qui licet domi, ut dictum eſt, omnes ferè haberent earum ſpecies, non fuere tamen à natura conceſſis contenti, ſed cum viri eſſent non minore ſolertia, quam lucri fortaſſis cupiditate præditi, invenerunt earum veluti promptuarium quoddam, & copiæ ipſum cornu, in tranſmarinis, & quidem extremis Norvegiæ partibus. ubi in tanta videlicet abundantia, & ex crebro ſpectatis avium actionibus, earum indolem atque naturam tam accurate obſervarunt, ut peritior aliquis & magis experiens eas cicurare tandem aggreſſus ſit, & in uſum aucupii poſtmodum adhibuerit, idque felici planè ſucceſſu. conſiderationem ſanè, inventionem, & artem nequaquam vulgarem! ſiquis enim conſideret, quàm multæ, etiam ex domeſticis nobis aviculis, & nominatim hirundines, utcumque cicures videantur, atque manſuetæ, feræ tamen remaneant, nec umquam manſuefiant; quam multæ rurſus, quæ etſi tenellæ ad tempus manſueſcant, quales paſſeres ſpeciatim & ſturni, ad naturalem tamen feritatem iterum redeant, noſtrum genus abhorreant, & ad ſuum ſe referant: non videbitur, inquam, ei, qui hæc expenderit, veriſimile, ſylveſtres ullas, ſive montanas aves, adeo nondum taxat feras, ſed & feroces, umquam domari, nedum cicurari, ac ad eam humilitatem & obedientiam redigi poſſe, ad quam iſtæ, etſi grandæviores jam, reducuntur. rem digniſſimam hercle & nobiliſſimam, eaque non voluptate ſolum,

lum, ſed & magnificentia plenam, ut ejus uſus & exercitium, apud ſolos hodie Nobiles Dynaſtaſque remanſerit. quod videlicet, præter magnos quos habet ſumtus, plebejæ & vulgares animæ eo prorſus habeantur indignæ. Ut igitur redeamus ad inſtitutum, Belgæ revera ſunt illi, qui non minore ſolertia dexteritateque quam patientia & longanimitate aves iſtas rapaces omnium primi domuerint, & cum voluptati tum & utilitati hominum condocefecerint. unde hodie avium illam reginam, ex fera factam manſuetam, utcumque jugi impatiens manum aucupi ſuo nonnumquam ſtringat, interdum & in oculos involet, videmus tamen ferire peculiariter cervas, damas, capreolos. accipitrum alii quidem lepores, anſeres, atque perdices, alii verò ruſticulas, coturnices, & turdos corripiunt. æſalones galeritis potiſſimum inſidiantur, quas magna ſpectantium delectatione, in aëre, mira quadam agilitate & promptitudine diutulè ſatis premunt, donec terræ tandem affligant. ſed exuperat omnes haſce venationes pulcherrima illa & planè regia herodiorum & falconum cum ardeis gruibuſque concertatio, quæ in aëre fieri ſolita, & quidem aperto Marte, ea utriuſque partis contentione & ſtrenuitate, nunc in cælo, nunc viciſſim in terra, ut diutiſſime nonnumquam duret conflictus, maxima tum aucupantium, tum circumſtantium voluptate. Propagarunt deinde iidem Belgæ nobiliſſimum hoc & jucundiſſimum exercitium, in omnes Germaniæ, Galliæ, Angliæ, Hiſpaniæ, & Italiæ quoque Provincias. quin & ingentem tam ferarum, quàm cicuratarum avium harum rapacium copiam, ceu magni pretii mercimonia, in eaſdem illas oras ſubinde venalem important, non ſine magno ſuo bono & laude, ac eorum ad quos deferuntur delectamento. Primus, qui (juxta F. Leandrum Alberti Bononienſem) iſtud aucupii genus in Italiam intulit, & quidem ab annis quadringentis vix dum exactis, (quis obſecro crederet, gentem adeo nobilem, exercitii tam honeſti, tam elegantis, tot ſæculis fuiſſe ignaram?) primus, inquam, fuit Imperator Cæſar Fridericus Ahenobarbus, qui è Germania in Italiam traſinens, ac Romam uſque progreſſus, inter alia quædam horrenda ſua facinora, ſed provocatus nimirum & irritatior, grande illud & diffuſum Mediolanum funditus diruit. Addiderunt

runt poſtea Florentini ad jam dicta Belgarum inventa, propter ſummam qua gaudent dumetorum commoditatem, prælongas quaſdam & conſilio in hunc ipſum finem confectas ſepes, multa hic illic eſca conſtratas. quibus propria quædam prætendunt retia, quæ peculiari voce dicunt araneas. hinc falcones adhibent & æſalones ſepibus illis ſupervolantes, ac alis tantiſper ſubnixas, dum aucupium deſinant. interea verò oſtenſis ſubinde & nonnumquam porrectis carnium bolis, eos ſuſtentant, & in aëre habent ſuſpenſos, ne videlicet aves in dumetis illis deliteſcentes, dum magno ſaxorum & fuſtium ſtrepitu propelluntur, ſepibus evolent, ſed circumvolantis & capitibus ſuis imminentis falconis metu, tectæ & tacitæ in araneas illas impingant, magno ſane venantium commodo, nec minore cum voluptate. Videamus vero nuncjam, ecqua potiſſimum ratione iſti de ferocibus hiſce & prædatricibus avibus ſibi proſpiciant, & quidem ea qua dictum eſt copia. conferunt itaque ſe quotannis, Julio menſe, in extremas illas Norvegiæ partes, mille hinc & quingentis minimum milliaribus diſſitas, quo ipſo tempore velut in flore eſt avium earumdem fœtura. ideoque non aliter quam vel hic vel in aliis tractibus autumno capiuntur fringillæ, cæteræque id genus aviculæ, ita & iſtæ aves, ſed validioribus paulo plagis, & columbis filo annexis ac identidem ſubvolantibus, parvo negotio irretiuntur, quarum poſtea noſtris aucupibus, quot & quas ipſi deſiderant, cedunt in prædam. capiunt vero in primis falcones, ex eorum genere, quos Itali peregrinos vocamus, quod in aliis terris revera ſint hoſpites, & quam rariſſime ac obiter tantum conſpicui. capiunt etiam aquilas, ſed perpaucas, quod videlicet huic aliti propria in Hiſpania ſedes ſit, è quo tractu Carolus Quintus Imperator earum bis duodenas ſimul dono miſit Leoni decimo Pontifici Maximo. capiunt quidem & gyrofalcos, ſed rariores, quod nobilius nempe ſit iſtud genus: accipitrum vero & æſalonum maximam multitudinem. Videntur autem hæ omnes avium ſpecies frigoris fere appetentiores: adeo quidem, ut præter gyrofalcones, qui omnes ordinarie quaſi candicant, falcones quoque & accipitres capiant prorſus albentes. ſcilicet vero in frigidiſſimis illis Septemtrionis Provinciis non iſtas

tantum

tantum, & alias aves, ſed quadrupedes etiam beſtias, urſos, lupos,vulpes, lepores ſolemniter albicare. Non invenitur in eo tractu, ut & hoc ſubjungamus, nobilis illa avis prædatrix, quam Itali *Sagro*, Latini fortaſſis Sacrum appellant, cujus (ut & tradunt ſcriptores) non eſt ulla (quod notes) præterquam apud ſolos Cretenſes notitia. Atque hæc de rapacibus avibus dicta ſufficiant. Proſequemur deinceps deſcriptionis noſtræ filum, & quo, promiſimus ordine progrediemur, ad explicandos Belgarum mores, ac tam virorum, quam mulierum indolem, expeditis videlicet univerſim terræ & Oceani qualitatibus.

Virorum & fœminarum in Belgia qualitas, indoles, mores.

INdigenæ hujus terræ forma ut plurimum ſunt venuſta. corpus iis quadratum, ac juſto temperamento, aptaque compoſitione decorum: & inter alias quidem membrorum proportiones, pulchra valde tam viris, quam fœminis crura. ſtatura in univerſum ſunt juſta; quam multi tamen excedunt, in Hollandia nominatim & Friſia, ubi corpore fere prægrandi, & ſupra modum procero. & eſt tamen communis opinio, non Cæſaris tantum & aliorum quorumdam ſcriptorum auctoritate, ſed & variis quoque oſſium paſſim è ſepulchretis erutorum reliquiis nixa, fuiſſe Belgas & ejuſipſius Cæſaris ſæculo, & diu etiam poſt, ac ad tempora minimum Caroli Magni, longe proceriores. quam ſtaturæ mutationem multi adſcribunt conſuetudini atque commercio exterorum hic aſſidue verſatorum, & etiamnunc verſantium, quibus ea nimirum humilior. ego tamen exiſtimo magis idipſum procedere ex qualitate victus, & contractiore hoc ævo moderatioreque vivendi ratione ac diſciplina,quam ex alia ulla cauſſa. Satis explicat ſuam ſuper hac ipſa re ſententiam, initio ſtatim quarti commentariorũ, Julius Cæſar,cujus hæc quidem ſunt verba: *Quæ res & cibi genere,& quotidiana exercitatione,& libertate vitæ, quod à pueris,nullo officio, aut diſciplinæ aſſuefacti,nihil omnino contra voluntatẽ faciunt, & vires alit, & immani corporum magnitudine homines efficit.* Sunt vero iidem Belgæ, aſſerente & Cæſare: admodum dediti re-

ligioni; ac inter primos Galliæ & Germaniæ populos, qui ſalutari Chriſtianorum fidei dederint nomen, faciente Divo Materno Ticinenſi, primo Tungrorum Epiſcopo, jam inde ab anno Chriſti centeſimo primo. quam ipſam & religioſiſſime ſemper tenuerunt, & maxima veneratione proſecuti ſunt. clarum id ex innumeris ſcritis & munimentis. clariſſimum vero ex tot pulcherrimis templis, abbatiis, conventibus, monaſteriis, hoſpitalibus, noſocomiis, aliiſque pietati dicatis locis, per omnia undique oppida, omnes pagos, ac totum adeo tractum exſtructis, & magnis cenſibus annuiſque omnium rerum proventibus, ab ſanctiſſimis terræ viris ſimul & fœminis largiter dotatis.

ADDITAMENTUM. (*Anno Chriſti* 531 *Artheſii ab D. Vedaſto, Abbatiæ Atrebatenſis patrono, ad Chriſtum converſi ſunt. anno* 545 *Nervii, quos Tornacenſes nunc dicimus, Divorum Platonis & Chryſolii ſtudio, Chriſto initiati ſunt. anno* 633 *Morini fidem ſuſceperunt, inſtituti ab D. Amando Tungrorum Epiſcopo. anno* 690 *Divus Willebrodus Batavis, Friſiis, & finitimis nationibus, miſſis porro in alias oras ſodalibus, Chriſtum annuntiavit. anno.* 714 *ii qui Scaldim accolunt, Chriſtianam fidem amplexi ſunt.*)

In bello tam maritimo, quam terreſtri, ſive id equitatu gerendum, ſeu peditatu, populi iſti & feroces & fortes, præſertim ubi ducem aliquem nacti acrem & ſtrenuum, quales vix umquam iis deſunt. ita ut hactenus quidem fidem adſtruant Cæſaris de ipſorum fortitudine teſtimonio, qui primo commentariorum, ubi de ſingulis Galliæ populis in genere ſermo eſt, his utitur verbis: *Horum omnium fortisſimi ſunt Belgæ,* & libro ſecundo: *Soloſque Belgas eſſe, qui patrum noſtrorum memoria, omni Gallia vexata, Teutones Cimbroſque intra fines ſuos ingredi prohibuiſſent.* ac virtutem ſane & fortitudinem ſuam nulli non numquamnon probant. quod cum alias ſemper, tum nuper adeo in ultimis iſtis uſque ad annum 1559 bellis, ex tot ab hoſtibus reportatis eorum victoriis, liquido conſtitit. Accedit ſumma rerum maritimarum peritia; qua fit, ut navibus ſuis, quarum infinitus pæne eſt numerus, omnes fere mundi plagas adeant atque perluſtrent. quin uſque adeo maris ac periculorum ejus ſecuri ſunt, ut non toto modo, quam longus eſt, anno aſſidue navigent, ſed nec ulla tempeſtate poſſint adduci, ut ante itineris

inſtituti finem, alium quemvis portum appellant, ſtrenue prorſus & impavide cum omnibus ventis & procellis colluctantes unde cum nullum plane remittant tempus. citius multo & expeditius, quam aliæ nationes, itinera ſua præficiunt.

ADDITAMENTVM. (*Anno* 1088 *cum nulla adhuc naves Zonda, Daniæ freto, in Oceanum ſeptemtrionalem exiiſſent, Batavi omnium primi fretum illud emenſi ſunt. iidem anno Chriſti* 1594, *& aliquot inſecutis, nullum non moverunt lapidem, quo per extremos Aquilonis receſſus, breviorem ſibi & commodiorem pararent viam ad remotiſſimos illos Cathajæ, Chinæ, & Iaponiæ populos: ſed felici parum ſucceſſu, etſi ad* 77 *tamen altitudinis grad. progreſſi, ac fretum illud, quod* Waygats *vulgo appellant, emenſi, ad Obim uſque fluvium enavigaſſent. Iam de navigationibus eorumdem in Indiam orientalem, non eſt quod à nobis hic diſſeratur, extantibus publice ſcriptis ipſorum libris, ad quos, evitando prolixitatis faſtidio, lectorem remittimus.*)

Eruditorum, & in omni diſciplinarum ſcientiarumque genere verſatiſſimorum hominum ingens hic numerus; unde & olim fuere, & hodie (ut infra videbimus) ſunt complures, iique celebres valde ſcriptores. quin majori gentis parti nota Grammaticæ rudimenta, & vel ipſi etiam ruſtici legendi ſcribendique periti ſunt. Præterea familiares plæriſque linguæ iſtæ vulgares. rem & laude ſimul & admiratione digniſſimam! inveniuntur enim complures, qui ultra linguam ſuam vernaculam, etiamſi domo nuſquam diſceſſerint, & exoticas quaſdam egregie calleant, Gallicam nempe, quæ natura ipſis perquam familiaris, Germanicam, Anglicam, Italicam, Hiſpanicam, aliaſque remotiores etiam linguas. ſermo eorum vernaculus, exceptis aliquot partibus, ubi (ut ſuo loco dicturus ſum) galliciſſant, germaniſſantve, exteris fere dicitur Flandricus, Latinis Teutonicus. idque (ut tradunt nonnulli) ab Tuiſtone illo, cujus apud Tacitum mentio, libro de moribus Germanorum, qui totam illam, quam late patet, terram, quæ Romanis olim Germania, nobis hodie dicta eſt Allemannia, de nomine ſuo vocârit Teutoniam. unde & ipſi Belgæ, qui origine ſeſe, nec injuria, dicunt Germanos, linguam ſuam, olim Germanicæ ſimilem, ac nec hodie multum diverſam. Teutonicam vulgo indigetant. linguam mehercule di-

vitem, uberem, & vocabulis copioſam, animique conceptis exprimendis aptiſſimam, ſed perceptu multum difficilem, pronuntiatu etiam magis; adeo quidem, ut in hoc ipſo ſolo nati infantes, grandiuſculi ſint oportet, priuſquam voces exacte forment,& proferant. Habetur autem multis de cauſſis, & ob monumenta quædam ex vetuſtate reſidua, pro re prorſus indubitata,hodiernam hanc Belgie linguam,eamdem eſſe,cum ea qua utebantur ævo Julii Cæſaris, qui initio ſtatim commentariorum, ubi docet Galliam omnem diviſam in partes tres,ſuper hac ipſa re,his utitur verbis: *Hi omnes lingua, inſtitutis, legibus inter ſe differunt.* quare ſicut jam tum Belgæ lingua à cæteris Gallis diverſi, ita videntur huc uſque veterem illam retinuiſſe. cum enim à conſuetudine & commercio Romanorum longiſſime iſti abeſſent,non potuit ſcilicet ita facile ſermo eorum corrumpi: quod palam videmus accidiſſe finitimis aliarum terrarum,Galliæ nempe,Hiſpaniæ, & Italiæ,priſcis linguis, quæ reipſa ab ſermone Latino degenerarunt,à quo procul dubio longè olim fuerunt diverſæ. De origine vero Belgarum teſtatur Cæſar, *pleroſque eſſe ortos à Germanis, Rhenumque antiquitus tranſductos, propter loci fertilitatem ubi conſediſſe,Galloſque qui ea loca incolerent, expuliſſe.*

ADDIT. (*Affirmant nonnulli, inter quos I. Marchantius, linguæ Teutonicæ magnam eſſe affinitatem cum Græca. quod cum aliis argumentis, tum ex eo potiſſimum probant, quod complura ſint utriuſque linguæ vocabula, non voce tantum & ſignificatione, ſed pronuntiatu quoque inter ſeſe ſimillima. qualia nominatim, γράφειν Belgo-teutonibus* graven; γριφᾶν, grijpen; κλώθειν klooten/kloſſen; ἴϐηρ, yver; στιϐεῖν, ſtijven; στενεῖν, ſteenen; θρηνεῖν, tranen; θὴρ, dier; λίσπα φθογγὴ, liſpe tonge; καλαφάτης, kalafater; κρεϐϐάτον, krebbe; στρόφος, ſtrop; λαμπρὸς, lampers; ζῆλος, fiel; κοῖλος, kuyl; φρίζειν, vreeſen; πύργος, burg; ὁλκάς, hulck; μάνη, *Dorice,* mane; θυγάτηρ, dochter; *& alia plurima,quæ longum ſit recenſere.undeOvidio ſanè adſtruitur fides,canente uſpiam,* Græcaque cum Getico mixta loquela ſono eſt; *& Gothos innuenti, ſeu Danos, & Suecos, Teutonibus ſolo ſimul & ſermone vicinos, licet dialectis inter ſe differant.adeoq; Suecorum hodie linguam inferiores hi Teutones difficulter intelligant, ob duriorem ejus & pinguiorem pronuntiationem. originem vero linguæ Teutonicæ, & variarum ejus dialectorum,*

rum , Ioannes Goropius Becanus ad veterem illam Cimbrorum refert , verone an falſo , penes lectorem eſto judicium. ſed utcumque ſit , latisſime ſane patet ejuſdem uſus , & quidem inde ab Grevelinga , Flandriæ oppido , ad extremam uſque Livoniam ; qui immenſus profecto terrarum tractus eſt.)

Sunt præterea Belgæ ſtrenui mercatores , adeoque omnis generis mercimoniorum intelligentiſſimi. quin negotiatione potiſſimum , & officiis tota pæne provincia nititur. unde & peritiſſimi ſunt artium mechanicarum opifices. quod apparet in primis ex tam variis egregiorum pannorum generibus , tapetibus nempe , vel ad miraculum pulchris , ſaiis, oſſettis , ſemi-oſſettis, linteis, fuſtaneis, aliiſque varii generis ſimul & pretii mercibus. quæ non in omnem ſolum Europam,ſed & Africæ multas partes , adeoque in ipſas uſque tam Orientales quam Occidentales Indias,Hiſpanienſi & Luſitanica via,hinc exportantur. Laborioſi etiam ſunt, diligentes, ingenioſi , ac omnium adeo diſciplinarum capaces, imitantes confeſtim & exprimentes , puta quibus nihil docilius , quidquid uſquam conſpiciunt. quod obſervavit quoque & memoriæ prodidit Cæſar , & apparet quotidie ex tam multis artibus peregrinis , in has oras invectis , ubi ad Orientis exemplar varia hodie texuntur ſericorum pannorum genera. Cæſaris è libro ſeptimo commentariorum verba eccifta : *Eſt ſummæ genus ſolertiæ , atque ad omnia imitanda & efficienda quæ à quoque tradantur aptisſimum.* Sed & multarum inſuper magni momenti rerum, ut ſupra tetigimus, inventores , & in primis peculiari quadam venuſtate felicitateque præditi , in excogitandis ſtatim & inveniendis omnigenis inſtrumentis, ad expedienda majori facilitate compendioque negotia , & cum alios quoſvis , tum & culinarios uſus , non ingenioſis minus , quam commodis. ita ut exteri , non ſine admiratione , crebro hinc ſumant exemplar. atque hinc adeo fit , ut iſti opera ſua ea dexteritate , facilitate, ordineque diſponant, ut & parvuli, ac quadriennes modo aut quinquennes eorum filioli, victum illico ſibi incipiant quærere. Invenio eos , omnium Tranſalpinorum primos , non linteos modo , ſed & laneos quoq; varii generis pannos, exorſos contexere. quam ipſam artem una cum ratione tingendi in An-

gliam porro invexerint. conſtat quidem, Anglos uſque ad annum Chriſtianum 1404, & aliquanto etiam poſt, claſſibus ſuis,lana maximam partem onuſtis,in has oras commeaſſe, indidemque ſibi,quod nec ipſi quidem eunt inficias, de lana tunc proſpexiſſe. Fit vero prolixa Belgicorum pannorum, & in primis Iprenſium mentio, cum apud alios paſſim ſcriptores, tum & apud Alphonſum nonum Caſtellæ Regem, libro de ſeptem partitis.quin & magnus noſter Petrarcha,peregrinatione, jam ante ducentos quinquaginta & eo amplius annos, per tractum hunc facta, Cardinali Columnæ ſcribit in hanc ſententiam: *Vidi* (inquit) *cæteros Flandriæ Brabantiæque populos lanificos atque textores.* Sunt deinde hi Belgæ veri Muſicæ artis antiſtites,quam & inſtaurarunt videlicet, & ad ſummam evexerunt perfectionem. eſt enim illa iis adeo naturalis & velut congenita,ut & viri ſimul & fœminæ,ſumma non ſolum feſtivitate, ſed & harmonia, ad numeros naturaliter canant. cui ingenitæ facultati addita poſtmodum arte, ea, ceu videmus indies & audimus, tum vivæ, quod dicunt, vocis, tum muſicæ inſtrumentalis edunt ſpecimina, eum concentum, ut in omnibus Chriſtianorum Principum aulis merito foveantur & magni fiant. Et ex hac quidem genre, recentiores modo commemorem, prodierunt Joannes ille Tinctorius Nivellenſis, cujus, ut hominis rara quadam virtute præditi, ſuo infra loco fuſius memini: Joſquinus Pratenſis: Obertus Ockegemius: Ricafortius: Adrianus VVillardus: Joannes Moutonius: Verdelotius: Gombertus: Lupus Lupius: Corteſius: Crequillonus: Clemens non Papa: Cornelius Canis, omnes jam vita defuncti: Cyprianus de Rore: Joannes Coickius: Philippus de Monte: Orlandus Laſſus: Mancicurtus: Joſquinus Baſtonius: Chriſtianus Hollandus: Jacobus VVatius: Bonmarchæus: Severinus Cornettus:Petrus Hottius: Gerardus Turnhoutius: Hubertus VValrandus: Jaquettus Berchemius, civis Antverpienſis: Andreas Pevernagius: Cornelius Verdonckius, aliique complures, etiamnunc ſuperſtites, ac celeberrimi omnes, & variis honorum titulis per Chriſtianum orbem diſperſi, artis Muſicæ profeſſores. Ingenium Belgis ſedatum, & in omni ſorte tranquillum. fortuna, cæteriſque rebus mundanis, utuntur prudenter &

pro

pro re nata, nec facile perturbantur. quod ipſum vel ex eorum ſermonibus, atque adeo vultu & capite facile colligas, vix enim niſi extrema ſenecta caneſcunt. quod ſi qui in iis atræ bili magis obnoxii, & ut ſic dixerim, Saturnini dolori plus ſatis indulgent, ii videlicet, quod ferendo ſint impares, mox vincuntur & contabeſcunt. Viri in univerſum non nimis ambitioſi. ita ut multos videas, qui poſtquam induſtriam ſuam aliquot annos probarunt, ac vel publico aliquo munere, vel mercatura, vel alia denique honeſta ratione ſufficienter auxerunt rem, cognatis & propinquis dent locum, laboribus corpus & animum laxent, ac in otium ſeſe, laudabili prorſus exemplo, recipiant, facultatum aliquam partem ædificationi, cui impenſe dediti, partem rurſus agrorum aliorumque proventuum emtioni impendentes. Sunt iidem natura frigidiores, & valde in re Venerea temperati. adulteria vero etiam deteſtantur. ſed nec iracundiæ quidem, nec ſuperbiæ nimis proclives, neque facile dominatur iis invidia, unde in familiari vita converſationeque civiles, tractabiles, aperti, officioſi, in primis autem faceti, etſi nimis interdum licenter. At ex altera parte, homines ſunt per naturam avari, vel ut melius dicam, lucri admodum cupidi, & ad quæſtum attenti. tum & avidi novitatum, & uſque adeo creduli, ut quid vis fere credant cuivis. quare & decipi faciles, & ad quodcumque etiam ſummi momenti facinus aggrediendum præcipites. quod clare nimis oſtenderunt in poſtremis iſtis civicis motibus, qui totam adeo terram perdiderunt, concuſſerunt. ſiquid autem ſubodorentur, quod non faciat ad palatum, ſuſpicaces illico fiunt, atque præfracti. arrogantiæ inſuper propiores quam par ſit; tum & loquacitati. rerum alienarum ſecuri. beneficiorum memoriam cito amittunt, & hinc perexiguus iis erga proximos amor eſt. quod vitium tamen contraria rurſus virtute penſant, dum & injurias cito obliviſcuntur, & odia facile ponunt: veterem ſcilicet circa omnes iſtos affectus, de qua teſtatur & Cæſar, conſuetudinem ſervantes, quam ab aëre ipſo & cœlo videntur haurire. Quemadmodum vero unicuique nationi peculiaris aliqua virtus, & proprium rurſus aliquod vitium: ita & major iſtorum pars, non ſecus quam Græci, ad ebrioſitatem proclivis. quo vitio ſupra

modum delectantur: ideoque & de die nonnumquam & noctu tanto ſe potu ingurgitant, ut præter alia, quæ non raro inde exiſtunt mala, & corpori ſimul & menti graviter noceant, adeoque mortem ſibi accelerent. nam ut alibi canit Propertius, *Vino forma perit: vino corrumpitur ætas.* Et agnoſcunt quidem ipſi, ac confitentur hoc ſuum vitium, quin & accuſant ſe crebro, & culpant: ſed inveterata quadam aſſuetudine fit, ut eo abſtinere ſe nequeant: & ſunt tamen aliquatenus excuſabiles; nam cum aër hic maximam anni partem humidior, & plus æquo ſit melancholicus, vix aliud ſane commodius efficaciuſque diſcutiendæ & expellendæ odioſæ & inſalubri melancholiæ remedium adhibere queant, quam vinum. quod & Flaccus videtur innuere, cujus hoc hemiſtichium, *Vino pellite curas.* ſed meminiſſe debebant & auream illam Terentii gnomam, *ne quid nimis.* at enim, ut quod res eſt dicam, plane non poſſunt; cum ſacro illi liquori, hilaritatique, & voluptatibus nimis addicti ſint. Mulieres, præter inſignem formæ præſtantiam, qua communiter quidem, ut jam dixi, excellunt, compoſitiſſimis quoque ſunt moribus, & nativa quadam venuſtate gratiaque decoræ. quod fit, quia inde à pueritia, recepto quodam & uſitato patriæ more, libere ſtatim & familiariter cum quibuſvis verſantur, unde & in ſermone, & in cæteris vitæ commerciis, liberæ, promtæ, audaces. ſed in tanta tamen libertate, ſive quis malit licentia, honeſti atque decori admodum obſervantes: ita ut non ad urbana tantum negotia, etiam nemine comitante, ſolemniter prodeant, ſed oppidatim quoque per ipſam terram, nullo aut perexiguo comitatu, peregrinentur, nec in linguas tamen idcirco incurrant, vel calumniis ſint obnoxiæ. ſunt etiam continentes, & opido quam induſtriæ, non familiarem dumtaxat rem, cujus viri fere exortes ſunt & ſecuri, ſtudioſe curantes; ſed emptionibus quoque & venditionibus, aliiſque virorum propriis actionibus ſeſe miſcentes, ac non manum minus, quam linguam interponentes: & quidem ea dexteritate & promtitudine, ut in multis terræ Provinciis, Hollandia nominatim atque Zelandia, viri omnium fere rerum ſuarum curam uxoribus ſæpe relinquant. qui ſane agendi modus, ubi ad ſolemnem illam & fœmineo ſexui naturalem fere dominandi obmurmurandi-

murandique cupiditatem accedit, dubium eſſe non poteſt, quin & imperioſas eas & faſtidioſas, nonnunquam & inſolentes efficiat. ſed ad rem. Domeſticus & ſolemnis familiarum in Belgia victus parcus admodum & frugalis. potus fere cerviſia, ex aqua ſemel atque iterum cocta, tum farre, hordeo, tritico, & lupo ſalictario, apta quadam & peculiari mixtura, confecta. cui potui ſiquis aſſuevit, is & ſuavem experitur & ſalutarem. quin optimam aliquando eam coquunt, & ſaluberrimam. creber etiam uſus lactis. pane ut plurimum victitant ſecalicio. ſaliunt inde quotannis, pro familiæ quidem & facultatum modo, unum aut alterum bovem, tum & totidem ſues: hinc caſeo, butyro, altilibus, piſcibus ſale conditis, & arboreis fructibus penaria ſua tam largiter inſtruunt, ut magnam anni partem indidem victitent, ac non niſi perraro quidquam à macellariis præſtinent. Excedunt tamen nonnumquam hanc parcimoniam, & ſolemnioribus aliquot feſtis; qualia Divi ipſis cognominis, Dioniſia, & ſiqua præterea ſeſe offert occaſio, magnifice convivantur, & adhibitis ſibi cognatis atque amicis, genio liberaliter ſimul & hilariter indulgent. ſunt enim, ut dixi, ad hilaritatem & voluptates propenſi, adeo quidem, ut nihil vereantur interdum viginti quinque, vel & triginta miliarium iter ſuſcipere, quo certis quibuſdam feſtivitatibus, & præſertim ſolemnioribus illis ſupplicationibus, quas ipſi Kerckmiſſen/ Græci ἐγκαίνια vocant, per oppida paſſim & pagos annuatim haberi ſolitis, tum cognatorum & amicorum nuptiis, aliiſquę id genus feſtis interſint. veſtitu utuntur decoro, commodo, eleganti, concinno. domos habent adeo bene compoſitas, & nulla non ſupellectile tam luculenter inſtructas, ut nihil ultra deſideres. eſtque jucundum ſane ſpectatu videre tantam in ædibus εὐταξίαν, tantum nitorem, tantam denique utenſilium omnium copiam, quantam vix, ac ne vix quidem, alibi uſquam terrarum reperias. In natalitiis & initiationibus liberorum, tum in nuptiis quoque & parentalibus Belgæ admodum ſumtuoſi. in omnibus denique feſtis & actionibus publicis ad magnificentiam fere inclinant atque ſplendorem. Solent vero tam Principes, quam privati, quod & aliis fere nationibus tranſalpinis in more poſitum, ſolent, inquam, in filiis primogeni-

genitis renovare parentum ſuorum, etſi ii adhuc ſuperſtites, imo & integra ſatis ætate ſint, nomina. ſolent præterea nobiles, ſaltim ii qui aliquo ſunt numero atque honore, Dynaſtarum exemplo, filias natu maximas, cæteris, licet eandem cum illis habentibus dotem, ſemper præferre: ita ut alteram tertiamve ſæpius elocent ei, cui primam illam negarent, expectantes videlicet dum potior illi conditio, digniorque maritus obtingat. Eſt autem & hoc in Belgis laudabile, quod ex facili ſcilicet affinitatem contrahant cum diverſarum terræ ipſius Provinciarum hominibus (quod ipſum obſervo eos à Cæſaris uſque temporibus, imo & longe ante facere ſolitos) idque prout offerunt ſeſe occaſiones, quæ variæ ſæpe & multiplices; non autem uni dumtaxat patriæ & ex ea civibus ſe adſtringant. unde plurimæ ſane exiſtunt commoditates. præſertim vero, quod latiorem habeant eo pacto fortunæ tentandæ campum; quodque adſcitis ſibi paſſim & per varias terræ partes adfinibus, non privatim tantummodo, ſed & publice, pacem amicitiamque inter ſe firment atque ſtabiliant. quin non cum Provincialibus modo, ſed & cum exteris quoque, ſiquidem prærogativæ quidquam adfulgeat, imo & extra eam, haud raro adfinitatem contrahunt. At hoc rurſus damnabile, quod videamus apud eos nonnumquam coire conjugia valde imparia, adeoque exorbitantia & prorſus abſurda. qualia ſcilicet adoleſcentis cum vetula: decrepiti ſenis cum adoleſcentula, & quidem nulla poſteritatis quærendæ ſpe, vel & neceſſitate: rurſus plebeji cum nobili; heri cum famula; heræ cum famulo, & ſic de cæteris. Recentiores, etſi jam ab antiquo, non in diverſis modo Belgiæ regionibus, ſed in una nonnumquam eademque Provincia, varie ânnum exordiuntur. ut in Hollandia nominatim, ubi diverſis, ut ſic dicam, utuntur ſtylis. in nonnullis tamen terræ Provinciis, veluti apud Zelandos, ſtylo utuntur Romano, & ab ipſis Januarii menſis calendis anni principium capiunt. in Brabantia vero ab ipſo diei Veneris ſanctæ, quam vocant, meridie: idque non adeo quidem ob mortem, quam ob conceptionem Domini Servatoris, qui, ſecundum Eccleſiæ Sanctæ Doctores, conceptus fuit eodem anni die, quo crucifixus. In Flandria ſumunt anni exordium ab Sabbath ſancto, ipſaque adeo cerei paſchalis

ſchalis conſecratione per ſacerdotem finita, id eſt, hora diei præterpropter undecima. atque hæ quidem propriæ ſunt Brabantini & Flandrici ſtyli formulæ, etſi vulgo, ob feſti ipſius propinquitatem, annum exordiantur ab ipſo die Paſchali, quod & Gallis quoque magnam partem ſolemne eſt. Quia vero plurima oriebantur ex hac ſtyli diverſitate incommoda, imo contentiones nonnumquam & lites, ſapienter tandem reducta eſt omnis hæc res, & quidem publico per Provincias omnes edicto, ad uſum Romanum, & calendas ipſas Januarias.

ADDITAMENTUM. (*Poſt Gregorianam anni & calendarii reformationẽ, invectus eſt & in Belgicam ſtylus quem vocant, novus. Geldris tamen, Friſiis, Vltrajectinis, Tranſiſalanis, & Groningenſibus, veteris ſtyli uſũ mordicus retinentibus.*)

Horarum per univerſum hunc tractum eadem prorſus, & quidem cum reliqua fere Europa, Italia tantum excepta, communis ratio. atque ea, niſi me animus fallit, Italica noſtra magis idonea. cognoſcitur enim ex illa noſtrate diei quidem ipſius finis, & ſimul noctis initium, hora viceſima quarta, id eſt ſole occaſo, ſemper contingens: ſed videlicet hoc vel abſque horologii opera cognitu longe facillimum. & commode quidem Italico modo diſcuntur horæ nocturnæ; diurnæ vero, quas multo pluris intereſt ſcire, nequaquam. In Italia denique toto quatuor & viginti horarum ſpatio unicum tantum efficitur punctum, ſeu intervallum, ad cujus normam dirigenda deinceps, toto illo quam longum eſt tempore, operum atque laborum ratio. unde nec æſtate, nec hyeme, niſi forte ex uſu, vel calami calculo, ſciri poteſt diei & noctis duratio. ex inſtituto vero Belgarum perpetuo ſcitur, quota præciſe hora ſit vel diei, vel noctis meridies. ita enim comparata ſunt hic horologia, ut omni omnino tempore, duodecima quidem diurna, meridies; eadem vero nocturna ſit noctis concubium, ita ut ex duobus hujuſmodi punctis, uſui vitæ humanæ tam neceſſariis, cuilibet ſit in promtu, ſtatim ut horam audit, colligere, quantum abſit vel à diei, vel à noctis meridie. ideoque & ſcitu facillimum, quotnam adeo horas, tam æſtate, quam hyeme, dies ipſi & noctes durent. inſtitutum profecto admodum utile. ſicut illud quoque peropportunum eſt, quod non in urbibus tantum & oppidis, ſed in pagis quoque, imo & alicujus

nominis

nominis vinculis,tanta paſſim horologiorum,tum publicorum, tum privatorum ſit copia.

Principis in hoc tractu regimen.

DIſſeremus deinceps de regimine, ſive imperio, quod in hunc tractum, ſuo adeo nomine,ſuoque jure Princeps exercet; quodque Galliæ Regum in ampliſſimo illo regno adminiſtrando gubernandoque regimini, tam Magiſtratuum titulis, quam auctoritate, reipſa concordat. quia nempe Duces Burgundiæ, regio illo ſanguine oriundi Principes, primi ejus auctores & adſertores. optimi hercle, & ab omnibus ſemper hominibus, tum & ab ipſo ævo approbati regiminis. jam enim plus mille ſunt anni, ex quo in dicto regno primum incepit, ac ſine ulla, notabili quidem, mutatione perdurat, magna ſane Gallorum non tranquillitate modo, verum & gloria. civica enim bella,& quæ ex iis in illo regno, ab anno Chriſti 1560 citra, nata incommoda, accidentaria tantum ſunt mala. qualia evenerunt & Ludovici undecimi tempore. quare licet aliqua fieri tunc videatur rerum mutatio, ipſa tamen regiminis forma, ſiquis recte examinet, nihil propterea variat. quin ejectis paulatim noxiis illis humoribus, omnia reſtituuntur in priſtimum ſtatum. quod in Inferioribus quoque Provinciis noſtris contingit. Agemus deinde, ſuo etiam loco, de peculiari Toparcharum in ſubalternas ſuas & clientelares ditiunculas, tum & Magiſtratuum urbicorum in ſingula quæque oppida, quæ tantum non abſolute ac ſuis ipſorum legibus, Principum olim conſenſu obtentis gubernari ſolent, auctoritate & imperii modo. Dicimus ergo, Potentiſſimos iſtos Auſtriaci ſanguinis Principes, cum præter hanc ditionem, tot alibi quoque poſſideant regna, tot Provincias habeant imperio ſuo ſubjectas, tractui iſti gubernando per ſe non ſufficere, quod factum tamen antehac à Burgundiæ Ducibus: ideoque ſolere hic conſtituere peculiarem Gubernatorem, atque Vicarium, Conſiliis ſuis ſtipatum, qui idem & Burgundiæ Comitatui præeſt. Et Maximiliani quidem Imperatoris, ejuſque filii, Regis Philippi, temporibus, præfuit aliquamdiu Georgius, Dux Saxoniæ. tempore vero Caroli Quincti Imperatoris, gubernavit initio multos annos D. Margareta Au-

ſtriaca,

ſtriaca, Cæſaris amita. qua defuncta, commiſit anno 1531 idem Carolus terram hanc gubernandam Mariæ, reginæ Hungariæ, ſorori. quæ præfuit uſque ad annum 1555, quo ipſo tempore, Imperator ditionum iſtarum adminiſtratione ultro ſe abdicavit, eaſque filio ſuo, Philippo Regi, poſſidendas conceſſit. qui mox Emanueli Philiberto, Duci Sabaudiæ, matrueli (duabus enim ſororibus, Emanuelis Portugalliæ Regis filiabus nati ſunt) gubernandas commiſit, collato eidem Legati, ſive Capitanei ſui Generalis in Belgia titulo. Hic cum ejuſdem Catholici Regis beneficio recuperaſſet ab Galliæ Rege ditiones ſuas Sabaudiæ & Pedemontii, præfectura ſe abdicavit, & menſe Auguſto anni 1559 Provinciis iſtis exceſſit. quocirca Rex eas tradidit gubernandas ſorori ſuæ D. Margaretæ Auſtriacæ, Parmæ & Placentiæ Ducis uxori, conſtituto ei, hoc ipſo nomine, annuo triginta ſex millium aureorum honorario, præter emolumenta, quæ ſolent accedere. Venit poſtmodum anno 1567 Dux Albanus, & diſcedente Gubernatrice, manſit ipſe Legatus, Capitaneus Generalis, & Regius Belgiæ Gubernator. cui poſt annos ſex diſcedenti ſucceſſit Ludovicus Requeſenius, magnus Caſtellæ Commendatarius. quo in Provincia mortuo, Rex anno 1576 temporario ſuo decreto, & per modum, ut vocant, proviſionis, rerum Belgiæ ſummam commiſit Conſilio ſuo, quod dicunt, Status, ac tandem initio menſis Novembris anni jam dicti ſucceſſit Sereniſſimus Princeps D. Joannes ab Auſtria, Regis frater, à Majeſtate ſua ad præfecturam hanc miſſus iiſdem quibus alii titulis, ſed ampliſſima quadam ac tantum non regia poteſtate. cui, biennio poſt, vel præterpropter, extincto ſurrogavit, iiſdem titulis, præeminentiis, & auctoritate, Rex Alexandrum Farneneſium, Parmæ & Placentiæ Principem, ſuum ex ſorore nepotem. eum dico, qui retulit poſtea in his ipſis Provinciis tam crebas tamque ſtupendas ab hoſtibus Regis victorias. de quibus cum alii paſſim hiſtorici, tum & ego in Commentariis meis prolixe memini.

ADDITAMENTUM. (*Principi Parmæ circa initium anni* 1593 *Atrebati vita defuncto ſuffecit Rex per modum proviſionis Illuſtriſſimum Petrum Erneſtum, Manſfeldiæ Comitem, qui annuo fere ſpatio, & uſque ad Sereniſſimi Principis Erneſti Auſtriaci, Imperatoris Rudolphi ſecundi fratris, adventum, re-*

bus

bus in Belgio præfuit. Erneſtus vero, cũ extremo Ianuario anni 1994 *in Belgicam adveniſſet, Februario anni ſequentis* 1595 *Bruxellæ rebus humanis exemtus eſt. ei ſuffectus per modum proviſionis Comes Fontanus, qui gubernavit uſque dum adveniſſet Sereniſſimus Princeps Albertus Auſtriacus, S. R. E. Cardinalis, Archiepiſcopus Toletanus, & tunc temporis Prorex Luſitaniæ. is Februario anni* 1596 *Bruxellam ingreſſus, & magnifice admodum ſplendideq; ſuſceptus, præfuit regio nomine uſq; ad annum* 1598, *quo tempore Rex Philippus, jam ſenio gravis, Principis filii ſui conſenſu, deſpondit eidẽ Alberto filiam natu majorem, Iſabellam Claram Eugeniam, Hiſpaniarum Infantem, data ei in dotem hac ipſa Belgica, & Burgundiæ Comitatu. atque eo defuncto anno* 1621, *Iſabella rurſum regis nomine prudenter Brabantiam & Lucemburgum ducatus: & Flandriam, Arthesiam, Hannoniam, Namurum, Comitatus, &c. hodie gubernat. Enumeratis vero hactenus Regiis Belgarum Gubernatoribus, poſtulare videtur rerum ipſarum ſeries, ut & eos recenſeamus, qui Ordinum Generalium nomine, civico iſto bello durante, rebus præfuerint. Cum ergo poſt varios in hoc tractu exortos motus, de quorum initiis atque progreſſu videantur, ſi lubet, hiſtorici hujus temporis, eo jam rediiſſet res, ut, ſublato magno Caſtellæ Commendatario, rerum in Belgio ſumma, etiam Regis ipſius conſenſu, & per modum proviſionis, ut vocant, eſſet penes Conſilium Status; ac promulgata anno* 1576 *Paſificatione Gandenſi, omnia viderentur tranquilla: miſſus eſt Belgicæ gubernandæ D. Ioannes ab Auſtria; inter quem, & Ordines Generales, paullopoſt redintegratum eſt bellum. hic cum diſputaretur, quiſnam interea rerum ſummæ & bello adverſus Auſtriacum proſequendo præficiendus eſſet, pleriq; Nobilium, Illuſtriſſimo Principi Auriaco honorem eum ſubinvidentes, clamculum advocandum curarunt Sereniſſimum Principem Matthiam ab Auſtria, Imperatoris Rudolphi tertium fratrem. is cum veniſſet in Belgicam, tandem poſt varias altercationes, ſuſceptus eſt ab Ordinibus in generalem Gubernatorem, & bello adverſus D. Ioannem præfectus, adjuncto ei, ob adoleſcentiam & imperitiam rerum, Illuſtriſſimo illo Principe, ceu Legato & Vicario generali. quod uſque adeo Regem exacerbavit, ut procuraverit illico apud Imperatorem, Matthiæ & Ordinibus generalibus omni Sacri Imperii auxilio interdici. Ioanni intereà vita functo ſurrogatus, ut dictum eſt, regio nomine, Princeps Parmenſis. qui ſollicitare mox cœpit Provincias Gallobelgicas, Artheſiam nempe, Hannoniam, & confinales, ad ineundam cum*

Rege

Rege pacem; & procurandam ſui reconciliationem. ſucceſſit Parmenſi conatus, & avulſæ Provinciæ Gallicanæ. à quibus cum deſertas ſe viderent cæteræ, facto arctiſſimo inter ſe fœdere, Regem ejurant, & Sereniſſimum Principem Franciſcum, filium Franciæ, fratrem unicum Regis, creant inaugurantque Ducem Brabantiæ, Comitem Flandriæ, &c. Sereniſſimo Matthia gubernium deponente, & commendata Ordinibus domo Auſtriaca, in Germaniam revertente. Franciſcus, cum delectus agendi prætextu, occupare paraſſet Antverpiam, ab civibus fortiter feliciterque repulſus, & in Galliam redux, poſt paullo exceſſit. Interea vero Parmenſi res feliciter cedere, & obtruncato, per ſicarium, Illuſtriſſimo Principe Auriaco, pleraque Flandriæ & Brabantiæ oppida illi ſe dedere. quare arctiori etjam quam antea fœdere Provinciæ reliquæ ſeſe unire. unde & unitarum, ſive fœderatarum Provinciarum Belgii nomen eſt. quarum Ordines, poſtquam Galliæ primum Regi ſummum in fœderatos Belgas imperium, ſalvis tamen antiquis terræ ipſius juribus, privilegiis, & immunitatibus, obtuliſſent; & ab eo, clandeſtinis Sanctæ Ligæ conſiliis, honeſte ſe excuſante, eſſent rejecti; adierunt Sereniſſimam Principem Elizabetham, Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Reginam: à qua, licet non impetrarent ut ſummum illud acceptaret in Belgas confœderatos imperium, obtinuerunt tamen auxiliares quinquies mille peditum, & mille equitum copias, militaturas ductu & auſpicus Comitis Leiceſtrani; quem Ordines Fœderati crearunt ſupremum Provinciarum unitarum Gubernatorem: ſed orto poſt inter Anglos & Belgas diſſidio, Leiceſtranus depoſita præfectura in Angliam revocatus, inibi fato conceſſit. Suffectus illi ab Ordinibus Fœderatis Illuſtriſſimus Princeps Mauritius Naſſovius, Auriaci, ex unica filia Electoris Saxoniæ, filius. Illi ſucceſſit Gubernatoris titulo, Ill. Princeps Fredericus Henricus Naſſovius, Guiljelmi Auriaci ex Loyſa Colignia, filia Caſparis Colignii Galliæ Admiralii, filius, qui exercitui Federati Belgii præfectus magnas res geſſit, patriis ac fraternis virtutibus nequaquam inferior. Victor enim validiſſimas urbes Grollam, Sylvam-Ducis, Veſaliam, aliaſque expugnavit, & ſuperiori æſtate debellatis ad Moſam urbibus Venlea, Ruremunda, Trajecto ad Moſam, quartam Gelriæ tetrarchiam, quæ Hiſpano hactenus paruerat, nec non provinciam Limburgum, Potentiſſimorum Ordinum imperio adjecit, & etiamnum prudenter ac feliciter gubernat.)

Habet autem ut plurimum Gubernatot, ſeu mavis terræ iſtius Præfectus, tamquam Legatus atque Vicarius

rius Principis, tantam in eam auctoritatem, tantum imperium, quantum ipſemet, ſi dicendum ſit, Princeps: Et tamen quotquot ad univerſale regimen pertinent Magiſtratus, principis tantum nomine auctoritateque præſunt. cujus ſolius eſt, ſupremas illas dignitates conferre, & pro arbitratu eligere Præſides. Cancellarios (liceat in his talibus uti receptis, etſi parum forte Latinis, vocibus) Conſiliarios Status, & Sanctioris, ſive Privati Conſilii Capita, Theſaurariumque Financiarum, ſive ærarii Principalis, alioſque nonnullos, ipſius electioni reſervatos, profanorum muniorum miniſtros. quin de Epiſcopatibus quoque, Abbatiis, & præcipuis aliquot Eccleſiaſticis dignitatibus, uſque ad certam, ut vocant, taxam, ſolus Princeps diſponit: omneſque adeo leges, decreta, & alicujus momenti negotia, ejus unius nomine & auctoritate tractari & expediri ſolemne eſt. Sed videamus nuncjam, quales hi Magiſtratus, & quænam eorum ſint partes. ſi præmonuerimus tamen, non ita pridem factum, cum duo illa, de quibus dicturi ſumus, Conſilia, Status videlicet atque Privatum, unico tantum, eoque Privati Conſilii nomine, apud Principem reſederunt. quod ipſum Conſilium, à prima ſui inſtitutione, omnia illa, quæ ab utroque nunc pendent, negotia ſolum expediit. ſuccreſcente autem deinceps negotiorum mole, & ſupervenientibus maxime tam crebris tamque continuis tractui noſtro bellis, neceſſum fuit, hoc ipſum Conſilium in duo velut membra dividere, ac ea, quam dicam, auctoritate prærogativiſque munire.

CONSILIUM STATUS.

Conſilium Status, Gubernatori ex more adſiſtens, incerto quodam, & pro re nata, ipſiuſque adeo Principis voluntate, nunc plurium, nunc pauciorum rurſus Conſiliariorum numero conſtat. ingrediuntur vero in id peculiarium aliquot Provinciarum Gubernatores; hinc Doctores nonnulli, & viri illuſtres, propter merita ſua & virtutes à Principe ad hanc dignitatem evecti, agnoſcunt vero hi ſupra ſe Præſidem, virum doctrina & prudentia gravem. & cum hoc quidem Conſilio conſultat atque deliberat Gubernator de rebus ad ſtatum Principis & publicum bonum ſpectantibus.

agitur

agitur enim in eo de pace & bello, ac de univerſali terræ regimine. recenſentur & examinantur omnia nuntia, monitaque undecumque accepta: tum & arcana cum Principibus, & finitimis fœdera. agitur & de retinendis vel exauctorandis chiliarchis; de propugnaculis, munitionibus, & armamentariis: de mittendis & excipiendis legatis. referuntur etiam ad hoc ipſum Conſilium graviora quæque aliorum Conſiliorum negotia. In ſumma incumbit ei tota moles, & ſuprema omnium rerum ad gubernium tutelamque ditionis ſpectantium adminiſtratio. Sunt autem hujus Conſilii Senatores, de iis loquor, qui præerant anno 1587, quod & monui in epiſtola ad lectorem, Dux Arſchotanus: Comes Manſfeldiæ, qui & Gubernator Ducatus Lucemburgenſis & Comitatus Chinenſis: Abbas Marollanus: & extra ordinem Abbas Divi Vedaſti: Chriſtophorus Aſſonvillius, Toparcha Altovillanus: Joannes Richardotus, Conſilii Præſes, idemque Eques & Toparcha Barlii; à ſecretis illi Franciſcus Vaſſeurius, Graphiarius Ordinis aurei Velleris, & Toparcha Morienſarti: Flaminius Garnerius: & ad negotia Comitatus Burgundiæ Joannes Bootius. eſt & alius quidam ſecretarius linguæ Germanicæ. In negotiis vero extraordinariis, & quæ gravioris momenti, adhibentur etiam in Senatum omnes quotquot ſunt Equites aurei Velleris, tum & alii particularium Provinciarum Præfecti, & Principales miniſtri, inter quos Audientiarius, cujus infra fit mentio.

CONSILIVM SANCTIVS,

ſive, ut vulgo appallant, Privatum.

Conſilium Regis Privatum, ſive arcanum, quod & ipſum Gubernatori adſiſtit, conſtat fere denis vel duodenis Conſiliariis, qui omnes aut Juriſconſulti, aut etiam Equites, virtutum & meritorum ergo ad hunc Magiſtratum electi. agnoſcunt vero & iſti ſupra ſe Præſidem, penes quem eſt majoris ſigilli regalis cuſtodia. nomen ei ab Gallica voce *privé*, quæ Latinis privatum ſive arcanum ſonat; quod videlicet Principi intimum & velut domeſticum ac familiare ſit. tractabat initio, ut diximus, omnia aulæ & totius Status negotia. ſed facta poſtmodum dichotomia, ceſſit Conſilio

Status

Status eam quam indicavimus partem, reſervatis ſibi quæ juſtitiam, jus, & politiam concernerent, tum & ſuprema quadam in Conſilia cætera poteſtate & ſuperintendentia. Ejus enim eſt, concedere privilegia & conſenſus, ſeu permiſſiones principales: ejus, expedire delictorum remiſſiones & gratias: ejus denique, promulgare leges, decreta, ſtatuta, & edicta. unde & hujus Conſilii Senatores dicti vulgo ſupplicum libellorum Magiſtri. ſpectat inſuper ad eos cognitio & judicatus litium & querelarum ſuper limitibus & confiniis terræ, ac præcipuis ditionis, ſuperioritatis & auctoritatis, tum Principalis, tum & Procerum quoque ſeu ſatraparum, aliorumque Aulæ adminiſtrorum, in tabulas ordinarias relatorum, partibus. In ſumma, eſt hoc Conſilium veluti vallum quoddam ac propugnaculum juſtitiæ, & ſupremam habet in omnibus rebus poteſtatem. quarum tamen graviſſimas, vel cum ipſo, ſi adeſt, Principe, vel eo abſente, cum generali Gubernatore, nonnumquam & cum Conſilio Status communicare conſuevit. quemadmodum & negotia Status, quibus juridicum aliquid vel politicum eſt admixtum, cum ſanctiore Conſilio communicantur & conferuntur. Præſidet hodie huic Conſilio Guiljemus Pamelius, qui & Conſiliarius Status, de quo infra in deſcriptione Brugarum, ubi natus eſt, latius. Senatores deinde cæteri ſunt Nicolaus Micautius, Dominus Indeveldię: Chriſtophorus Aſſonvillius, & Joannes Richardotus, jam dicti: Joannes Vendevillius, legum Doctor: Antonius Hoëſtius: Joannes Froiſſartus, Toparcha Broſſiæ: Ferdinandus Verannemannus, & Ludovicus Vereickius, Conſiliarius, primus Secretarius & Audientiarius. à ſecretis ſunt Joannes Bootius, antigrapheus ſigillorum & negotiorum Burgundiæ: Franciſcus Vaſſeurius: Guiljelmus Angianus: Simon Grimaldus Moraſana: Aimericus Comes: Flaminius Garnerius: Philippus Stephanus Pratenſis, olim Eques & Secretarius hujus Conſilii; & Theodorus Bertius. Sunt etiam Secretarii Arnoldus Dennetèrius, & Alfonſus Lalous, ſed agit eorum uterque nunc in Hiſpania apud Regiam ipſam Majeſtatem.

CONSILIUM FINANCIARUM.

Reſidet hinc in Aula Conſilium,cui & hic,& apud Gallos nomen Financiarum eſt, idque ab annis aliquot retro conſtat è tribus notæ prudentiæ inter Belgas Dynaſtis, qui vulgo audiunt Capita Financiarum: uno Theſaurario; uno Tribuno ærario, ſeu generali Quæſtore; & tribus honeſto loco natis, peritis, & muneris tanti capacibus viris, quos vulgo vocant *Commiſſos*: tum duobus Graphiariis, aliiſque aliquot adminiſtris. Et penes hoc quidem Conſilium ſuprema eſt in Principis patrimonium annuoſque proventus auctoritas: tum & ſuper ordinariis extraordinariiſque ſubſidiis, ſuper Cameris ſive Collegiis Rationum,Quæſtoribus,aliiſque pecunias Principales tranctantibus, diſpenſatio:in eo fiunt taxationes,& expediuntur pecuniarum, pace belloque neceſſariarū,ac vel in arces & propugnacula,vel in alios tam ordinarios quā extraordinarios uſus, totiuſq; adeo Ditionis tutelam & conſervationē,impendendarū ſolutiones. Locat etiam hic Senatus, interventu Quæſtorū,& prævio Camerarum Rationum adſenſu,omnia Principis vectigalia. moderatur atque reſtringit, pro inſtituti & commentarii ſui ratione,locationum leges. & ut paucis dicam, penes ipſum eſt diſpoſitio, poteſtas, & adminiſtratio omnium & quorumcunque bonorum & pecuniarum Regalium. unde proprie dici poſſit gaza quædam atque theſaurus Principis, quo is utitur ceu perfugio quodā & ſacra,quod ajunt,anchora, in quavis occaſione atque neceſſitate. ordine quidem & legibus ita exactis, ut & exteri aliquot Principes hinc non raro petierint ditionum ſuarum adminiſtrandarum exemplar. Funguntur autem hoc tempore dignitate iſta & Magiſtratu duo tantummodo Capita, ſeu ſupremi Præfecti, quorum alter eſt Illuſtriſſimus Comes Arembergius; alter vero Dominus Champagnius, Gubernator Antverpienſis. Theſaurarius eſt D.Godefridus Stercquius, cujus infra prolixior mentio:Tribunus ærarius,ſeu Quæſtor Generalis, Chriſtophorus Godinus: Commiſſi vero, ſeu delegati & Syndici ſunt, Petrus d'Overlopius, Toparcha Hamæſius: Benedictus Charretonus, Dominus Caſſaninææ: Joannes Dreacvvairtus, Toparcha Dormaliæ

liæ : Guiljelmus Merodius ; & Conradus Scherſius, Toparcha Hinganus. Secretarii, & qui regio nomine actis ſubſcribunt,ſunt prædictus Dominus Audientiarius Vereickius , & ad negotia Burgundiæ Joannes Bootius. Graphiarii tres , videlicet Adrianus Bootius , Paulus Croonendalius,Henricus Stercquius. Atque hæc tria, de quibus hactenus dictum , Conſilia, aulam , quocumque illa ſe confert, ſequuntur ; idque tam ad belli, quam ad pacis negotia.

Sequitur vero eamdem aulam & Præpoſitus ejus, ſive capitalium rerum Præfectus. quem iſti ab rubra quadam, eaque prælonga & ſpinoſa virga, quam præferendam ſibi is curat in juſtitiæ ſignum,de Roode Roede/nos *Bargello o Capitano della giuſtitia* vulgariter dicimus, qui Magiſtratus , præter eam , quam aulæ ſolemniter præſtat operam , aliquando etiam eſt pro latrunculatore, & rerum criminalium per agros paſſim & rura quæſtore, quem Itali quidem *il Bargello di campagna*, Brabanti vero dicunt den droſſaert. quod magni ſanè momenti & auctoritatis eſt munus. Sed cum iſte Droſſartus non egrediatur Brabantiæ finibus : ſicut nec alii quoque Flandriæ nempe , Hannoniæ , & ſi qui præterea ſunt Droſſarti, Provinciarum ſuarum limites umquam excedunt: hic aulicus noſter Præfectus univerſam adeo ditionem perambulat , & quidem pro occaſionum & poteſtatis ſibi in graſſatores & vagabundos ab aula conceſſæ modo, adeo ut non ita pridem factum ſit, cum de reis ipſe ſua unius ſententia, ac pro arbitratu ſtatueret. ſumeretque etiam capitis ſupplicium. ſed adjunctus ei eſt nuper , ad exercenda id genus judicia , regius delegatus.

CONSILIVM CAMERÆ RATIONVM.

HAbet deinde Bruxellæ domicilium & alius quidam Regius Magiſtratus, qui Financiarum veluti membrum eſt,& vulgo audit *la Chambre des Comptes* , Camera Rationum. cui ſolemniter olim præerant unus Præſes cum ſeptem Ratiocinatoribus , & aliis aliquot adminiſtris. hodie vero auctior multo eorum eſt numerus, etſi non omnes tamen in functione. ſunt enim nunc , præter Præſidem , rationum Magiſtri duodecim : Audito-

Auditores, tum ordinarii, tum extraordinarii, quinque; & alii quidam Officiarii. Præſes iis antiquior Petrus Butkenius; recentior vero Bernardus Veuſelius. Ratiocinatores Joannes Bootius: Henricus Stercquius: Jacobus Clocmannus: Joannes Baptiſta Bergius: Henricus van Ette: Joannes Favrius: Gerardus Cymontius: Gerardus Pauſius: Julius Buccabella: Marcus Denneterius, & Franciſcus Verliſius. Auditores Joannes VValhemius; Leonardus Boxhornius: Joannes Cortembacchius: Guiljelmus Smiſſius, & Urcius Iderſenius. Et huic quidem Senatui rationem reddunt ſuo quiſque loco & tempore omnes, quotque ſunt, in Ducatu Brabantiæ & annexis illi dominiis, tum & Lucemburgenſi Ducatu Theſaurarii, Quæſtores, aliive Regiarum pecuniarum Oeconomi, acceptis ab eo viciſſim, juxta Regias conſtitutiones, debitis apochis, ſive acceptilationibus. Præter vero hanc Bruxellenſem, ſunt & aliæ tres rationum Regalium cameræ, in Flandria nempe, quæ omnium longe præcipua, in Geldria, & in Hollandia. Atque hi demum illi ſunt Magiſtratus, qui, Principis nomine, generali Belgarum Gubernatori, ex veteri & ſolemni more, adſiſtunt. Sedenim, præter hunc ipſum Gubernatorem eſt & peculiaris, ut ſuis infra locis docebitur, unicuique fere Provinciæ ſuus Præfectus; ad quem, ceu Vicarium Principis, rerum præcipue bellicarum ejus cui præeſt Provinciæ ſumma ſolet referri. ipſe vero univerſalem illum Gubernatorem reveretur, eique obtemperat. Notandum autem, iis, qui vel in Aula Principi operam ſuam impendunt, vel apud exteros Principes ejus ſunt Oratores, aut alio quovis titulo peregre abſunt, ſpeciali quadam gratia privilegioque conceſſum eſſe, ut qui peregre ipſis naſcuntur filii, ii, ubicumque in lucem edi contingat, pro ſuo ipſorum delectu, vel loci ubi naſcuntur, vel patriæ ſuæ paternæ privilegiis gaudeant. quod non adeo pridem factum vidimus in Eduardo Dilſtio, qui cum natus eſſet Londini, patre Franciſco Dilſtio Antverpienſi, Imperatoris inibi tunc Legato, creatus tamen fuit Antverpienſis reipublicæ Conſul.

CON-

CONSILIA PROVINCIALIA.

HAbet inſuper Princeps in ſingulis fere Ditionis hujus Provinciis, ut & infra ſuis videlicet locis commemorabimus, ſingula ſua Conſilia, ſive Curias, ut ſic dixerim, juri dicundo præpoſitas. quæ nonnullibi, ut nominatim Mechliniæ, Parlamenti; alibi rurſus, ut in Brabantia, Cancellariæ nominibus veniunt. conſtant autem, pro regionis cujuſque modo, ſenis, octonis, denis, duodenis, ſedenis, vel & duodevicenis Conſiliariis. qui omnes aut legum Doctores, aut ſaltim Licentiati. horum alii Præſidem, alii Cancellarium ſupra ſe, tamquam caput, agnoſcunt. reſident etjam apud ſingulas Curias ſinguli Advocati fiſcales, & Procuratores Regii generales. ſunt dein Graphiarii, ſecretarii, aliiq; minorum gentiū adminiſtri. Atque hi omnes Juſtitiæ adminiſtratores eliguntur ut plurimum ab generali terræ Gubernatore, & ſtatuitur quidem plæriſque in omnem vitam à Principe honorarium. Habet autem hic Magiſtratus maximam ſane in civilibus ſimul & criminalibus cauſſis auctoritatem. cum de iis etiam controverſiis quæſtionibuſque cognoſcat, quæ ad Principis ditionem & patrimonium pertinent. quin de fundamentis quoque, differentiis, atque confiniis, ex Abbatiis & earum juriſdictionibus ultro citroque naſcentibus, idem hic Magiſtratus non active minus, quam paſſive cognoſcit, ſolis iis exceptis bonis, quæ vulgo vocant amortiſata, id eſt, commercio omni humano exemta, de quibus, ut infra alicubi dicimus, diſceptatur in tribunali Eccleſiaſtico. facit ut obſerventur privilegia, immunitates, officia, beneficia, proviſiones, & cautiones, ab ipſo Principe quovis modo conceſſa. particularibus tamen juriſdictionibus & privilegiis ſemper ſalvis. Vocantur præterea coram hoc Magiſtratu in jus non omnes tantum miniſtri & officiales Regii, verum & ipſe nonnunquam Rex, cujus nomine cauſſam defendunt Procurator & Advocatus fiſcales, nec vel auctoritate potentiave, vel alio quovis adſpectu, cuiquam infertur injuria. quin evenit nuper in Geldria, hujus ipſius Philippi Regis temporibus, ut cum cauſſa cecidiſſet Sua Majeſtas in lite quam agitaverat cum Toparcha An-

Anholtino, nec reperiretur, qui ſententiam vellet exequi, ipſe Rex (ô juſtiſſimum Principem!) eam de facto executioni mandandam curaverit. Appellant quoque ſuprema hæc tribunalia inferiores omnes conſeſſus juridici, ſingulorum ex illis juriſdictioni ſubjecti. & judicatur in eorum plæriſque, nominatim in Brabantino, Mechliniano, Hannonienſi, Geldrenſi & Friſico, definitive, ut vocant, nec ulla datur ab Regiis iſtis Conſiliis provocatio. ſed obnoxia tamen eo, in civilibus quidem cauſis, altera partium ita petente, & ordinaria juris via etiam impetrante, certæ cuidam ſententiarum ſuarum recognitioni, quam vulgo reviſionem appellant, cui ut plurimum adhibentur ex aliarum Provinciarum Conſiliis aliquot Senatores, dimidium fere illorum, à quibus lata ſententia, numerum adimplentes: atque hi conjunctim deinde ſcripturas & munimenta proceſſus recognoſcunt, & ſecundum comperta probataque, numeratis ſuffragiis, judicant atque pronuntiant. raro tamen aliter res ſuccedit, quin is, qui reviſionem obtinuit, quæ & habet ingentes ſumtus, & executionem ſententiæ latæ nihil retardat, & operam ſimul & oleum perdat. Legibus vero, tam quod attinet ad civile, quam canonicum jus, & in hiſce Conſiliis, & in aliis omnibus terræ foris, utuntur communibus: municipalibus tamen, & peculiaribus quorumdam locorum ſtatutis, quorum ingens eſt numerus, tum Principum quoque reſcriptis, & conſtitutionibus ſemper ſalvis: quæ omnes omnino leges, privilegiis tantum exceptis, præcedunt. ſedenim de hiſipſis, priuſquam perferantur & promulgentur, non ſine præviis Conſiliorum Provincialium votis atque ſuffragiis, mature deliberatur, & ita firmo ſolidoque fere nituntur jure, ut cum communibus ipſis legibus multum conveniant.

Jam vero præter omnem hanc ἐυταξίαν, & adminiſtrandæ juſtitiæ rationem, delegat quotannis, Regio nomine, Gubernator Commiſſarios quoſdam, qui non in urbibus ſolum primariis, ſed in omnibus quoque alicujus nominis oppidis, creent formentque Magiſtratus urbanos. injuncto etiam iis, ut accepti quoque & expenſi ſingularum urbium tabulas recognoſcant. ſpeciatim vero in Ducatu Brabantiæ, ubi ſingularem quandam auctoritatem & juriſdictionẽ poſſidet Princeps in loca ſa-

eræ. mandat inſuper iis ut recognoſcant rationes templorum, Cœnobiorum, & Noſocomiorum. quo videlicet fiat certior num pia ejuſmodi loca ſarta tecta ſerventur, & convenienter adminiſtrentur eorum proventus. quod ſiqua inveniantur confuſa. ſiqui manifeſtiores abuſus, iis, ſtatim ut ad Aulam delata ſunt, ſeveriſſime providetur. Adeo quidem, ut licet omnes hic urbes, omnia etiam oppida, aliaque alicujus momenti loca, ut in deſcriptione Antverpiæ ſpeciatim narrabitur, ſuis regantur & vivant legibus, plurimiſque gaudeant privilegiis, & eximia quadam in politicis polleant libertate; gubernationis tamen ipſius ſumma, & primariæ quæque ditionis totius dignitates à Principe primum, tamquam fonte, dimanent, & in eum rurſus redundent. Solent vero omnes Gubernatores, omnes Præſides, Cancellarii, Theſaurarii, Quæſtores, & quidquid præterea Regiorum adminiſtrorum eſt, ſive togati ſint, ſive ſagati, in munerum dignitatumque ſuarum auſpiciis, Principi ipſi præſtare jusjurandum fidelitatis & obſervantiæ. ſicut publici quoque oppidorum atque pagorum, & privati Toparcharum & Satraparum miniſtri, tum in hoc noſtro tractu, tum in omnibus generatim regionibus tranſalpinis, ſuperioribus ſuis fidei ſeſe & obſequii ſacramento obſtringunt.

Non habet in hac ditione ſua Princeps, extra bellum quidem & pacis tempore, ordinarium aliquem peditatum ad militares uſus deſcriptum. quod Italis tamen magna ex parte, & ab annis aliquot retro etiam Gallis cœpit eſſe ſolemne. quia nempe ex facili, & quandocumque Principi viſum eſt, ille, vel è vicina Germania, vel ex ipſa etiam terra parabilis, tantum in ipſis limitibus, & præcipuis aliquot propugnaculis, ubi pediti nempe incumbunt excubiæ, præſidio habet pauculas quaſdam millenarias ejus cohortes. alicubi vero habetur & equitatus. ſed eſt vetuſta quædam equeſtris militiæ turma, caute & circumſpecte nuper, adeoque anno 1547 ab Carolo Quincto Imperatore in ordinem reſtituta, quæ hodie conſtat ternis equitum millibus, partim quidem cataphractorum, partim vero levioris armaturæ, quos poſteriores Gallica voce Belgæ dicunt *Archiers*. continet autem hic equitatus ſexcentarum, ut iſti loquun-

loquuntur, lancearum cohortem, computatis in lanceam, Belgico more, quinis equitibus, qui apud Gallos ſunt ſeni. atque hic quidem ſexcentenarius numerus lancearum, per opportuniora quæque terræ loca varie ſparſus, diſtribuitur in quatuordecim alas, vulgo **de Benden van Ordonnantie**. harum quæ plenæ ſunt, quinquagenis, quæ minus plenæ, tricenis dumtaxat lanceis conſtant. committuntur autem hæ alæ, honeſtiſſimo ſane ſtipendio, optimiſque & inviolate ſervandis legibus, præcipuorum hic e Dynaſtis regimini. Ita quidem ut iſta militia numquam non floreat, & cum nobili ſtirpe prognatis tum ſelectis & ad maxima quæque atque pulcherrima, ut pluries nuper compertum eſt, tentanda patrandaque facinora, non idoneis minus, quam expeditis militibus plena ſit.

Sed nec paratam hic habet Princeps maritimam aliquam claſſem. nam cum tanta perpetuo ſit domeſticarum ſimul & exterarum navium copia, ſuperfluus plane eſſet hic ſumtus. Habet tamen in promtu Archithalaſſum, cum pauculis aliquot præſidiariis quidem, ſed ſemiremibus tantum naviculis. quod ſi forte occurrat, ut facienda ſit expeditio aliqua bellica, vel trajiciendum hinc aliquo, puta in Hiſpaniam, via maritima, tum vero uſitatum & ſolemne eſt Principi, retinendum jubere qualemcumque viſum eſt navium in hiſce portubus conſiſtentium numerum, ſive vacuæ eæ ſint, ſive onuſtę, nullo vel indigenarum, vel exterorum dominorum diſcrimine, has poſtea ſuo ipſius apparatu ſuiſque auxiliis curat armandas, & ex animi ſui ſententia inſtruendas. utitur autem inſtructis quantiſper placet, naulum earum dominis ex æquo & bono perſolvens. Munus Archithalaſſi, quem Belgæ, vocabulo, ut putatur, Arabico, Admiralium vocant, ſublimis valde & magni momenti dignitas. eſt enim ille ipſe ſupremus maritimarum & omnium inde pendentium rerum præfectus. unde & claſſium quoque mari expeditarum caput & capitaneus generalis. eſt præterea omnium fiſco adjudicatorum, omnium tempore belli maritimarum prædarum particeps. quin & in ſingulas mercium vehes, Regis permiſſu atque diplomate hinc ad hoſtes avectas, vel ex hoſtico huc importatas, certum aliquod pretium illi perſolvitur. quibus quidem maritimis diplomatibus,

huic, illi, ab Rege conceſſis, neceſſe eſt, ut accedat Archithalaſſi conſenſus, atque chirographum. quod ipſum ejus chirographum, Belgis Gallica voce dictum *attache*, quia nempe diplomatibus Regiis ſolet affigi, uſque adeo neceſſarium eſt, ut niſi accedat, omnes illæ merces & bona reapſe ſint confiſcanda. Quod ipſum terreſtribus quoque ab Rege concedi ſolitis diplomatibus fieret, niſi affixa iis regionum illarum, qua tranſportantur merces, Gubernatorum chirographa. idque non ea tantum de cauſſa fit, quod hunc habeat Princeps Miniſtris ſuis honorem, ſed quod ex eorum illo conſenſu, quibus, ceu terrarum illarum Præfectis, talia magis ſunt explorata, certus fiat, ſeſe non defraudari. Præeſt hodie huic dignitati Emanuel Lalainius, Marchio Renticenſis, Dominus Montigniaci, Eques aurei velleris, & Capitaneus generalis terræ Hannoniæ.

Maxima inſuper Principi in hiſipſis Provinciis tormentorum aliorumque inſtrumentorum & apparatuum bellicorum eſt copia. quæ omnia, demta ea dumtaxat parte, quam auferunt neceſſario limites & præcipui nominis popugnacula, cuſtodienda curat Mechliniæ. unde porro, ſiquando conflatur exercitus, vel alia quævis ſeſe offert occaſio, moventur & propelluntur ad deſtinata & opportuna uſui loca. Cui muneri præfici ſolet Regius quidam adminiſtrator, Gallobelgis *Grand Maiſtre de l'artillerie*, Latinis, ut volunt, Tribunus armamentarii. penes hunc ſuprema eſt machinariæ rei auctoritas. is quocumque neceſſitas poſtulat, tormenta jubet conduci, conducta diſponi, & ſuo tempore rurſus auferri. ita ut magni ſane momenti, & ampliſſimę dignitatis hoc munus ſit; cui hodie præeſt Carolus Comes Mansfeldiæ, Baro Heldrungæ, & Patris in præfectura Lucemburgenſi Vicarius; heros illuſtris & prudens, ac honore quovis digniſſimus. Præterea vero ipſa etiam terra tormentis & omni bellico apparatu abunde inſtructa, & pauca admodum oppida, paucæ alicujus momenti ſunt arces, quæ non adſatim ſibi de illis proſpexerint.

Interdictum de certis quibuſdam rebus è terra non exportandis.

SVnt deinde & aliæ multæ in hoc tractu laudabiles leges, quas & Majeſtati ſuæ tuendæ, & publico terræ bono Princeps inſtituit. Et primum quidem, quotieſcumque bellum eſt, non permittit, ut ſubditorum ſuorum quiſquam militatum abeat ad Principes ſive Reges extraneos, niſi obtento prius diplomate. Non permittit, ut eo tempore vel exportentur ad ſuos hoſtes, vel in hanc ditionem ex hoſtico importentur ullæ qualeſcumque ſint merces, utve ſubditi habeant quidquam cum hoſte commercii. concedit tamen certis quibuſdam perſonis, non ſine magno ſuo emolumento, tutum & liberum commeatum, in ſingulares aliquas, & de quibus inter partes convenit, merces. Non permittit, ne pacis quidem temporibus, ut avehantur hinc equi quindenis palmis altiores. equæ vero, cujuſcumque ſint magnitudinis, nullo umquam tempore, ſine peculiari ipſius permiſſu, poſſunt abduci. Triticum inſuper, ſecale, & quidquid præterea frugum eſt, exportare hinc nefas. quod de iis tamen intellige, quæ in ſolo hoc natæ. nam exoticas quidem, nihil eſt quod prohibeat. nefas etiam exportare hinc arma, aut bellicum aliquem apparatum. eadem auri atque argenti, ſive ſolida ea, ſive in pulverem ſint redacta; eadem pecuniæ, ubiubi cuſæ, & vel integræ, vel corruptæ; (niſi quod viatoribus tamen permiſſum, ut quantum viatico ſatis ſit, ſecum exportent) eadem denique hydrargyri, ſive argenti, ut vocant, vivi; eadem æris & orichalci eſt ratio. at gratia tamen & pretio multa ſæpius obtinentur. Importare autem in ipſam terram cujuſcumque generis merces & bona, dummodo probæ ſint notæ, cuivis permiſſum eſt. ſicut omnes quoque ex auro, plurimi etiam ex argento nummi, juſto ſui valore, paſſim hic exponuntur.

Venationis atque aucupii jus, tum & piſcationis in fluviis, lacubus, & quidquid præterea vel perennium, vel ſtagnantium uſquam aquarum, facultas, (mare liberum ſemper & cuivis commune) penes Principem fere, & urbes, aut Dynaſtas denique & Toparchas eſt, & quidem quam late patent ſingulorum juriſdictiones &

ſatrapiæ. Brabantia tamen excepta: in qua quinque tantum ſunt ſylvæ, Sogniacenſis nempe, Zaventerloa, Grootenhoutium, Grootenheiſta, Meerdalia, promiſcuæ gentis totius venationi exemtæ. nam in reliquo omni Ducatu, ſingulari quodam, ut infra dicturus ſum, privilegio, venari ſimul & aucupari, dum canes modo & aves, non autem caſſes adhibeantur, aut laquei, unicuique conceſſum eſt. Atque his quidem ſuis venationibus, piſcationibus, atque aucupiis Princeps in ſingulis fere Provinciis palatina quædam officia præficit, qui è ſua quiſque Provincia magnam ei utilitatem variis modis apportant. Sunt autem hi tales Præfecti, maxime qui venationibus præſunt, viri Nobiles & Illuſtres, qualis hodieque eſt apud Brabantos Antonius Rubenpræus, eques, & Toparcha Vertainius, qui in præcipuas quaſque venationem concernentes res ſupremam habet auctoritatem, ideoque inter cæteros dignitatum & honorum ſuorum titulos, appellatur & Magnus Venator Brabantiæ.

Sunt præterea Principis præcipuæ quæque tractus totius ſylvæ, quibus ille non ad venationem dumtaxat, ſed ad lignationem etiam utitur, è qua ingens colligi ſolet pecuniæ vis. eſtque adeo hæc ipſa lignatio non exigua Principalis proventus particula. cujus reliqui cenſus in oppidis aliquot, caſtris, pagis, toparchiis, agris, molis, aliiſque jam olim ad dominum terræ ſpectantibus rebus conſiſtunt. qui reditus Gallica voce dicuntur *domaines*, Italice non aliud nomen iis aſſignem, quam *beni patrimoniali*, etſi nonnemo vocet *dominio*. Juſtiniano Imperatori dicuntur SACRUM PRINCIPIS PATRIMONIUM. nec alia ratione Pontifex Maximus certam quandam ditionis ſuæ partem nominat *patrimonium Sancti Petri*. Habet etiam Princeps, inter alia ſua bona, vectigalia quædam atque portoria, in merces terra marique advectas, vel & exportatas, impoſita. habet minutulos quoſdam proventus & jura in ſingularibus aliquot urbibus; ut nominatim Antverpiæ, ubi præter rerum confiſcatarum partem, jus illi in monetariam officinam, & in publicum carcerem, quod locare ſolet pretio neutiquam contemnendo. præterea nemini in hac urbe fas exercere piſcariam, niſi qui prius à Principe redimat facultatem. cui in publicam illam domum, in qua pendi

ſolitæ merces, aliquid etiam juris eſt. nec diu factum, cum in ſingulas quoque frumenti menſuras haberet jus cochlearis, vulgo Lepel-recht: quod etſi admodum tenue, Magiſtratui tamen, centenis aureorum noſtratium millibus, & quidem præſentis pecuniæ, vendidit. Sunt deinde & aliæ quædam ejus obventiunculæ, quæ majoribus illis conjunctæ, luculentum illi conficiunt cenſum, & nec ordinarie, nec etiam extraordinarie, eo, quem poſſidet Angliæ Rex, ſi bonorum Eccleſiæ Anglicanæ invaſionem excipias, ullatenus inferiorem. Atque hæc quidem ſuper hoc argumento diſſeruiſſe ſufficiat. ad demonſtrandam videlicet cum hujusipſius terræ, tum & Principis ejus potentiam, quæ ſcripto ſane nec poteſt, nec etiam debet explicari ſubtilius.

Ordines Belgicæ convocandi, & tranſigendi cum iis, ratio

QUotieſcumq; vel ipſe Princeps, vel ejus nomine generalis Præfectus, Ordines Belgicæ convocare conſtituit, quo videlicet eos pecuniarium aliquod, vel & aliud qualecumque ſubſidium petat; quove gravioris momenti negotium, puta novas exactiones aut leges, ipſis proponat: ſolet iis per litteras conſtituere & aſſignare certum aliquem atque præciſum diem, ad quem illi ſe ſiſtant loco per eum pro arbitratu delecto, deligit autem fere Bruxellam: tum quod ordinaria illic aulæ ſedes, tum & cauſſa Brabantinorum, qui (ut ſuo loco dicetur) extra fines Brabantiæ nihil deliberant, adſunt vero ut plurimum ſtato eo & condicto die omnes quotquot vocati ſunt, & quibus comitii jus eſt, Ordines. qui ſi æquo diutius ceſſent, arceſſuntur de integro, & ſtatuuntur in ceſſatores, pro negotii qualitate, nunc leviores, nunc etiam graviores pecuniariæ pœnæ: ita ut non committant, quin mox atque vocati ſunt ſiſtant ſeſe, ac ad diem & locum ſtatutū præſto ſint. Et conveniunt quidem ſolito more Bruxellæ ordines tantum earum Provinciarum, quas nunc dicam; Brabantiæ ſcilicet; Flandriæ; Artheſiæ; Hannoniæ; Valentianarum; Inſularum, Duaci, & Orchiſæ, Hollandiæ; Ditionis Ultrajectinæ; Zelandiæ, Namuri; Tornaci & Tornacæſii; ac demum Mechliniæ: cæterarum enim Provinciarum, Geldriæ nempe, Tranſiſalanæ,

Friſiæ, & Ducatus Lucemburgenſis Ordines, ex pacto, & ſingularibus quibus præditi privilegiis, convocantur à ſuis quique Præfectis Provincialibus (niſi graviſſimæ tamen cauſæ aliter ſuadent) in ſuas ipſorum Provincias, ubi & cum iiſdem Præfectis, regio nomine, paciſcuntur. Conſtant vero, ut ſingillatim poſtea demonſtrabo, in omnibus fere Provinciis, Ordines iſti, è triplici hominum genere, Eccleſiaſticis nempe, Nobilibus, & primariarum urbium Magiſtratibus. è quibus, aut eaipſa videlicet membra, primores, & delegati, quorum eæ ab antiquo ſunt partes, accedunt, aut Comiſſarios ſuos expediunt: niſi quod aliqui tamen proceres, ſalvo juſto impedimento, ipſi ex lege ſe ſiſtunt. Sed non omnibus tamen Provinciis eadem conſuetudo. etenim, verbi gratia, ex Brabantia, Artheſia, Hannonia, Namuro, atque Zelandia præſto ſunt in Comitiis trium pariter Ordinum commiſſarii; & Eccleſiaſtici quidem vicem, Abbates; Nobilitatis vero, Duces, Marchiones, Principes, aliique Dynaſtæ, & primarii Nobiles; urbium denique, Conſules cum binis terniſve Scabinis & ſingulis Syndicis. qui pro re nata tamen interdum plures, interdum & pauciores. Dico, Eccleſiaſtici Ordinis vicem, adeſſe Abbates; nec id nimis improprie, cum ipſi revera ſint Eccleſiaſtici: ſed ut dicam quod res eſt, adſunt illi nomine proprio. nec enim Eccleſiaſtici cæteri vel cum ipſis Abbatibus, vel cum Ordinibus generalibus uſquam occurrunt; quod videlicet, ſi non omnes, at plerique tamen ſint petitionum illarum immunes. Flandria, quatuor tantum, Membrorum ſuorum nomine, commiſſarios mittit: qui Ordo auctoritatem habet & facultatem, ut ſolus atque per ſe deliberet ſtatuatque, trium ejus Provinciæ Ordinum vicem. vocantur quidem & duo reliqui Ordines, Antiſtites nempe & Nobiles, ac licet iis, cum libet, Syndicos ſuos ad Comitia mittere, qui diſpiciant, num quid Membra illa parum caute Principi annuant, quod privatim ipſis incommodet: nam ſi tale quid accidat, opponunt ſe ipſi, & quam ſibi id detrimentoſum ſit, argumentis modeſte oſtendunt: ordinarie tamen, quod annuerunt quatuor Membra, id nec contradictionem nec oppoſitionem admittit. Hollandia non niſi duorum Ordinum nomine, Nobilitatis nimirum & oppidorum, commiſſarios de-

putat.

putat, & quod iſti concludunt, id tota Provincia ratum habet & firmum. Atque hi quidem Ordines, cum Bruxellæ jam adſunt, non congregantur omnes conjunctim, ſed provinciatim dumtaxat, & ſucceſſive, idque in ampliſſimo quodam palatii Principalis conclavi: ubi, præſente ut plurimum generali Gubernatore, vel Præſes, vel Conſiliarius aliquis Status, nomine Principis, petitionem illam ſubſidiariam ipſis proponit, & neceſſitatem, ſeu voluntatem & deſiderium Principis, ſolidiſſimis rationibus & humaniſſimis verbis explanat. Quo facto, Ordines, ſeu mavis eorum delegati, poſtulant ſibi concedi tempus aliquod reſpondendi: atque ita, ſervatis de more quibuſdam terminis & ſolemnibus ceremoniis, ſingula membra ſeorſim reſpondent. Cui ipſi reſponſo ſi Princeps forte, aut ejus Præfectus non acquieſcat, tum vero multis iiſque ſolidis rationibus petitionem ſuam juſtificare, eoſque in ſententiam ſuam perducere nititur. ea enim eſt privilegiorum iſtorum hominum vis, ut non niſi cum ratione conciliare ſibi poſſit eorum ſuffragia. neque locum hic habet illud plurimis locis decantatum dicterium, *Sic volo, ſic jubeo.* adeo quidem, ut quamvis reliqua omnia membra Principi quidquam annuiſſent, una aliqua urbs, qualis Antverpia, turbare poſſit & interrumpere totum illud conſenſum. nam quidquid Ordines illi Provinciales, vel eorum aliqua membra, concedunt, id ea fere faciunt lege, ut omnes omnino Ordines idipſum pro rata ſua portione confirment. ita ut perpetuo fere neceſſum ſit, non Ordines modo, quos dixi, conjunctim, ſed ſingula quoque ſeparatim eorum membra, unanimi voce, in unam & eamdem concluſionem concordare. unde nonnumquam contingit, ut non obſtante quacumque demonſtratione, propter ſuffragiorum diſcordiam, petitio Regia prorſus rejiciatur. quod ipſum Princeps patienter & æquo animo fert, nec plura tunc ſuper eo negotio fiunt verba, ſed in aliud tempus magis opportunum differtur. quoniam vero & modeſtus eſt Princeps, & ſubditi ejus civiles, fit ut quamvis in longum aliquando trahatur res, tandem tamen conveniant, mutuaque & pari utrimque ſatisfactione concordent. Quotieſcumque autem Ordines vel totam petitionem, vel aliquam ejus partem Prin-

D 5 cipi

cipi unanimiter annuunt atque condicunt, rata & firma tunc res eſt, & ſtato opportunoq; tempore plenum ſortitur effectum. Si pecuniaria ſit petitio, deliberatur, poſt impetrationem, accedente & Principis placito atque ſuffragio, undenam & qua ratione illæ tales pecuniæ corrogandæ; ita ut vel bonorum decimatione, vel vectigalium ad tempus auctione, vel novarum denique exactionum impoſitione, aut ſimili aliquo modo, pro temporis, loci, & conditionum ratione, Principi ſatisfiat. & æquatis ſolemni more inter Provincias taxationibus, totum illud quod ipſi conceſſum eſt perſolvatur. & Eccleſiaſtici quidem, ſive ſic mavis Abbates, niſi in nonnullis tamen Provinciis aliud moris ſit, taxationes ſuas ſeorſim; Nobiles vero & magiſtratus, propter conſortium quoddam & affinitatem, quæ inter utrumque hunc Ordinem intercedit, ſymbola ſua conjunctim dependunt. Ac Brabantia quidem, quæ partim antiquitatis, partim dignitatis ergo præcedit, portionem ſuam perſolvit florenis quadragenorum groſſorum Flandriæ, qui ſemiaureo noſtro examuſſim reſpondent: Flandria vero, quę opulenta & potens eſt regio, pro illis quadragenorum, florenos pendit groſſorum quadragenum octonum. atque ita & cæteri Ordines ratam ſuam partem, juxta ſolemnes jam olim taxationes, perſolvunt. quæ ipſæ taxationes, niſi novum quid & inexpectatum huic illi Provinciæ ſuperveniat, ordinarie numquam mutantur.

Conventiones inter Pontificem, & Provinciarum iſtarum Principem.

QUod res Eccleſiaſticas attinet, eaſdem fere habet cum Pontifice Maximo Princeps in hac Ditione ſua conventiones, quas in Regno ſuo Rex Galliarum: & nominatio quidem collatioque Epiſcopatuum, Abbatiarum, & aliarum id genus dignitatum, in ipſius plræumque eſt manu; confirmatio vero & expeditio penes Pontificem. qui nullius omnino prætenſionis vel correctionis prætectu, quemquam hominem, ſive eccleſiaſticus is, ſive laicus, evocare poteſt extra Provincias. unde ſiquid fortè occurrat, oportet ut mittat, vel hic deputet Commiſſarios, qui de prætenſa cauſſa cognoſcant, ſed nec beneficium ullum aut gratiam poteſt con-

conferre, nec expedire in hanc terram diplomata, aut quid aliud tale, quod effectum ſortiatur, abſque Principis quidem, vel Conſiliorum ejus placito atque conſenſu. In demortuorum vero Canonicorum, Decanorum, & ſimilium dignitatum vacantes locos, ſurrogationis illi, alternis cum Rege menſibus, jus eſt. Canones cultus Divini paſſim hic probi, & in multa obſervantia. habent enim Epiſcopi ſuos Archidiaconos, qui ceu membra quædam & adminiſtri, repræſentant ipſorum perſonas, utque rite adminiſtrentur officia Divina, diligenter procurant; habentes eodem fine in præcipuis quibuſque locis & oppidis Decanos ſuos rurales, & obligati quotannis ſuam quiſque obire Provinciam, ac ſiquid forte uſquam erroris, ſiquos abuſus offenderint, ad Epiſcopum ipſum referre, quo tempeſtiva nimirum adhibeantur remedia. Quod decimas attinet, omnes fere Provinciarum iſtarum agri dependendis iis obnoxii: & alii quidem Eccleſiaſticis, alii partim hiſipſis, partim Nobilibus, aliiſque proprietariis eas perſolvunt. ſunt etiam qui undecimas tantum pendant. ſunt qui etiam minus; pro locorum nimirum & poſſeſſorum, qui non hiſdem ubique privilegiis conſuetudinibuſque utuntur, diverſitate. Extat autem Caroli Quincti Imperatoris cautum valde & prudens edictum: cum enim Majeſtas ſua perpenderet, homines iſtos Religioſos, Epiſcopos nempe, Abbates, Priores, alioſque Ditionis hujus Prælatos, non poſſe res ſuas abalienare, ideoque ſi aſſiduis emtionibus aliquid ſemper cenſui ſuo adjicerent, cum perpetuus, ut ſic dicam, eorum ſit ſtatus, fore, ut temporis lapſu, clerus opulentia ſua omnia fere occupaturus eſſet terræ totius bona: decreto ſanxit, ne ulli cujuſcumque loci aut ordinis religioſi ſtabilia ulla bona, ſine Principis quidem diſerto permiſſu, mercari poſſent. Atque hic imponemus generali deſcriptioni finem.

ADD. (*Hac vero Provincias gubernandi ratio, iis bello poſtmodum diſtractis, in nonnullis mutata eſt, prout unicuique earum viſum fuit expedire: ut latius ſuis locis dicetur*)

Tranſgreſſio ad deſcriptionis particulares.

DESCRIPTIS hucuſq; generatim univerſi tractus noſtri proprietatibus, pergemus deinceps ad ſpecialem partium ejus deſcriptionem. qua fine diſtributuri ſumus hoc corpus in totidem membra, quot nimirum ſunt tituli quos inde ſibi adſumit Princeps. ii autem decem & octo. & primo quidem occurrit Lotharia, quæ tamen, ut mox ſubjungam, vix quidquam habet prçter nudum Ducatus nomen. reliquæ decem & ſeptem veræ ſunt & reales (ut ſic loquar) Provinciæ. ſi reales tamen dicendi Marchionatus Sacri imperii, qui qualiſcumque demum ſit, continetur Brabantiæ terminis, & Comitatus Zutphaniæ Geldriæ finibus compræhenſus. unde fuit nuper vir magnus,qui admoneret me, & ſuggereret, duo illa quæ diximus membra non eſſe decem & ſeptem Provinciis concenſenda:quare Tornacum pro iis, Valentianas, & neſcio quod præterea terræ membrum ſupponerem. ego vero oſtendi, ordinem illum titulorum, qui in publicis omnibus munimentis, & tum in ipſius Regis. tum & privatorum negotiis uſurpetur, tranſgredi me nec debere, nec etiam poſſe. alioqui fore extremam quandam arrogantiam, ſi ego, nulla inſtructus auctoritate, reformare velim res uſque adeo à ſuperioribus approbatas ac divulgatas. ideoque ſequor hac in re uſum communem, atque iterum aſſero,in ſeptemdecim hiſce Provinciis numerari Ducatus Brabantiæ, Limburgi, Lucemburgi, & Geldriæ: Comitatus Flandriæ, Artheſiæ, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Namuri, atque Zutphaniæ: Marchionatum Sacri Imperii; & magna Dominia Friſiæ, Mechliniæ, Ultrajecti, Tranſiſalanæ, & Groningæ. Quibus omnibus regionibus, & earum urbibus, oppidis, cæteriſque præcipuis locis tribuemus, quatenus fieri poterit, antiquas ſimul & recentes ſuas nomenclaturas; deſcripturi deinde ſitum earum & limites; & mentionem facturi rerum memorabilium in urbibus oppidiſque geſtarum, vel & viſendarum; enumeratis obiter plæriſque vel ſtirpe vel virtute claris & illuſtribus viris. auſpicabimur autem deſcriptionem hanc ab Lotharia.

LOTHA-

PARS SECVNDA:

DE

BELGICA

Regi Hiſpaniarum, &c.

SUBDITA;

Auctore

LUDOVICO GUICCIARDINO
NOBILI FLORENTINO.

Additamentis paſſim inſertis, & ad hæc tempora auctis.

AMSTELODAMI

Apud IOHANNEM IANSONIUM JUNIOREM.

ANNO DOMINI, CIƆ IƆCLII.

Digitized by Google

LOTHARIA.

LOtharia reſervavit ſibi in Brabantia tale quale Ducatus nomen; ditionem vero & rem, ut paulo poſt oſtenſurus ſum, reliquit in Lotharingia. Nomen ei Latine ſcribentibus eſt Lotharia, ſive, ut alii, Lotharingia, Teutonice Lothrijck / Gallice vero *Lottier*, vel *Lorraine*: Itali, Gallos ſecuti, vocant *Loreno*. Sed notandum, omnes haſce utcumque corruptas voces ab Lothario derivari, Imperatoris Lotharii filio, Caroli Magni nepote. qui Imperator Lotharius, ſcribente Paulo Æmylio, aliiſque auctoribus, tactus zelo religionis, monachiſmum profeſſus eſt, anno Chriſti 856, reſignato tamen prius, & inter tres quos habebat melioris ſexus filios diſtributo maximo ſuo imperio. ac Lothario quidem jam dicto ceſſit ex parte Burgundia, una cum univerſa, quam tunc vocabant, Auſtraſia. qui tractus ab eo ipſo Lothario, licet alii velint ab ejus patre, Lotharingia poſtmodum dictus, & Lotharingiam ſtrictius ſumtam, Brabantiam, Hannoniam, Geldriam, Cliviam, alias terras fuit complexus. poſſedit vero hanc ſic late diffuſam terram Carolina ſtirps, uſque dum Carolus tertius, Galliæ Rex, cognomento Simplex, nimium ſane ſimpliciter, cederet eum Henrico primo Imperatori, anno videlicet Chriſti 924. atque hinc factum, ut poſt aliquod tempus Imperator Otho ſecundus advocaverit Carolum, Galliæ Regis Lotharii fratrem, quem ut alienaret ab Rege, creavit Lotharingiæ Ducem: ſed acciſis mirum in modum limitibus, & conceſſa Colonienſi & Leodicenſi Eccleſiis non contemnenda ditionis illius parte, fuere autem ex illa, quæ antea cuicunque etiam magno regno par, deducti & velut membratim ab corpore ſuo avulſi complures Ducatus & Comitatus, Lothario aliquanto poſt vita functo ſucceſſit Ludovicus quinctus, poſtremus Carolinæ ſtirpis Gallorum Rex. qui & ipſe intra annum, ſine liberis, fato conceſſit. quare Carolus Lotharingus, ceu legitimus regni hæres, ad recuperandum id, occupatum jam ab Hugone Capeto, contendit. ſed cum Gallis eſſet parum acceptus, quibus ſcilicet videbatur in Germanos plus æquo propenſus,

infelic

infelici eſt uſus fortuna. prælio enim adverſus Hugonem commiſſo, ſuccubuit; ac non multo poſt cladem, proditione Aſſelini, Epiſcopi Laudunenſis & Paris Franciæ, in ipſa urbe Lauduno præhenſus, inde Aurelianum abductus, & in carcere tandem extinctus eſt. cum vero in ipſo etiam carcere facta eſſet uxoris, quam ſecundam tunc duxerat, copia, duos inibi genuit filios, Ludovicum nimirum & Carolum. quorum uterque, pueritiam necdum egreſſus, faciente nonnemine, rebus humanis exemtus eſt. ſed reliquerat idem Carolus, juxta Sigebertum Hiſtoricum Gemblacenſem, filium ex priori uxore ſuſceptum, cui nomen Othoni. alii & de filiabus ſubjiciunt. Othone defuncto, novum, propter eamdem Lotharingiæ cauſſam, inter Imperiales & Gallos exortum eſt bellum. Tandem vero poſt varias ultro citroque tranſactiones, Henricus ſecundus Imperator Ducatum hunc contulit Godefrido Arduennenſi, adjunctis illi Valentianis, & alio quodam dominio, jure clientelari & beneficiario Sacri Imperii nomine poſſidendis. Godefrido ſucceſſere per aliquod tempus varii ſui agnati. donec Imperator Henricus Quinctus privaret hoc ipſo Ducatu Henricum Ducem Limburgi, qui poſſidebat eum conceſſu Imperatoris Henrici Quarti, & Lotharingiam omnem, jam ante Superioris & Inferioris nomenclatura diſtinctam, circa annum Chriſti 1106 in duas partes divideret; quarum ſuperiorem, hodie Lotharingiæ nomine celebrem, ab gente Vallemontana poſſeſſam, Diderico conferret, poſtremi illius Godefridi nepoti: inferiorem vero, quæ nunc Brabantia, Godefrido Barbato, Comiti Lovanienſi. hic per lineam ſequiorem deſcendiſſe videtur ab ultimo illo Carolo Lotharingo, fuiſſeque, ut ore ſimul & ſtylo aſſerunt, primus, qui inter Comites Lovanienſes adſciverit, vel ſi mavis, reſumſerit titulum Ducis Brabantiæ, ſive Brabantiæ, non omiſſo inerea illo Lotharingiæ, cum in utramque ſimul, Superiorem nempe & Inferiorem, prætenderet jus. Atque hinc adeo eſt, quod hodieque ejus ſucceſſores titulum illum Lotharingiæ Ducis retineant. reipſa vero in hoc noſtro tractu vix quidquam inde, præter nudum illum quem dixi titulum, ſupereſt, cum & nomen ſimul & ditio manſerit Lotharingis. etſi enim Genapum, pagus Brabantiæ Gallicanæ, à multis

dicatur

dicatur terra Lothariæ, ſitque in eo Curia quædam feudalis, & cirminalis, (ut infra etiam dicitur) quæ vulgo audit *l a haute Cour de Lottier*, cenſetur tamen is ſtatus, atque adeo celebratur Gallicanæ Brabantiæ nomine. Mihi vero, quo & iſta ſimul & alia quædam ad inſtitutum noſtrum ſpectantia melius caperentur, videbantur hæc pauca tenuiore quodam filo ediſſerenda. Nunc ad Brabantiam tranſeo.

BRABANTIA DVCATVS.

BRABANTIA eadem prorſus, aut ſaltim majori ex parte tellus eſt, quam commemorat Cæſar habitatam fuiſſe ab Advaticis & Ambivaritis. Quando autem, & quare Brabantiæ nomen adſciverit, dubia multum atque incerta res eſt. ſunt qui ſcribant etymon hoc derivari ab famoſiſſimo illo Brenno, infeſtiſſimo quondam Romanis hoſte, cujus infra prolixior mentio, alii vero derivant ab urbe quadam Brabantia, hodie, ut aſſerunt, diruta. alii rurſus affirmant, terram hanc olim dictam fuiſſe Brakeland/ voce nimirum Teutonica, quam Latine exponas ſolum incultum, qualis hodieque Campania, terræ Brabantiæ portio. unde poſtmodum efformata ſit vox Brabantiæ. plærique tamen recentiores rerum Galliæ Belgicæ, nominatim vero Brabantiæ noſtræ ſcriptores, alii forſan alios exſcribentes, in eo conveniunt, quod videlicet nomen hoc derivetur à Salvio quodam Brabone, Arcade, & uno è Ducibus Julii Cæſaris. cui, ut volunt, Cæſar neptem ſuam, Germana, quæ Zuana poſtea dicta ſit, illegitima ſorore prognatam deſponderit, attributo ei velut in dotem hujus terræ dominio. narratiunculæ ſane, quæ non inveniuntur apud antiquos. legitur quidem in ſcriptis quibuſdam, ſatis ut videtur vetuſtis, VVechemboldum quendam Regem Romanum donaſſe Antiſtitæ Nivellenſi bona quædam territorii Gaesbecani, altero lapide à Bruxellis, ſita, ut habet inſtrumentum donationis, in Comitatu Brachbanteſiæ. quæ res quantum mereri debeat fidei, lectores dijudicent. Sunt denique doctiſſimi aliquot homines, qui ſerio

ſerio & cum quadam auctoritate affirment, nomen factum Brabantiæ ab Godefrido Barbato, quem volunt, poſt recuperatam Lotharingiam inferiorem, abdicaſſe titulum illum Comitatus Lovanienſis, ſibique de ſuo ipſius cognomento adſciviſſe titulum Ducis Brabantiæ, quod in Brabantiam inde migraverit. Ego vero cum ex aliis multis Scriptoribus, tum ex Paulo Æmylio, Brabantiæ nomen didici eſſe multo antiquius. Joannes Lemairius, in volumine ſuo Illuſtrationum Galliæ, hiſtoriam illam de Salvio Brabone teſtimonio ſuo confirmans, adeoque genealogiam ejus & ſucceſſores enumerans, ubi ad Carolum Martellum deventum eſt, teſtatur, legiſſe ſe in antiquiſſimo quodam codice manuſcripto, & apud Brabantos invento, hoc ejuſdem Martelli epitaphium;

Ecce Brabantinus Dux quartus in orbe triumphat,
Malleus in mundo ſpecialis Chriſticolarum:
Dux Dominuſque Ducum, Regum quoque Rex fore ſprevit,
Non vult regnare, ſed Regibus imperat ipſe.

Cui ſubjicit poſtea epitaphium iſtud Pipini, Martelli ejuſdem filii, patris Caroli Magni:

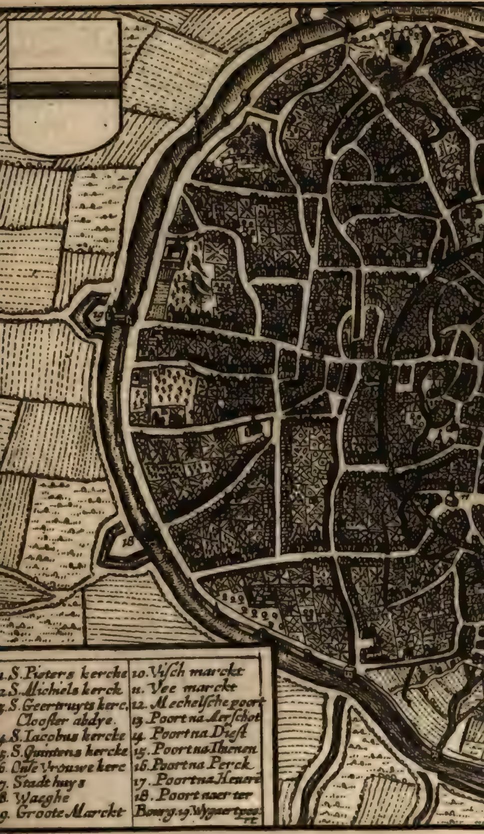
Iſte Brabantinus Dux quintus Auſtraſiorum,
Ex Duce fit tandem Rex, primus germinis hujus.

Vnde plurifariam elucet nominis hujus antiquitas. fieri tamen poteſt, ut Godefridus ille Barbatus, non quidem terræ dederit nomen, ſed veterem titulum Ducis Brabantiæ reſumſerit, omiſſum fortaſſis à deceſſoribus ob cauſſas in Lothariæ deſcriptione expoſitas. Vtcumque ſe habeat res, nos relicto curioſo lectori libero ſuper iſtis judicio, procedemus ad deſcribendum terræ ſitum. Dico igitur, hanc Brabantiam in ſeptemtrione terminari Moſa flumine; quo ipſo partim à Geldris, partim ab Hollandis diſtinguitur: ab Auſtro adjacent illi terra Hannonia, Comitatus Namuri, & diœceſis Leodicenſis: ab ortu eſt idem Moſa, quo disjungitur rurſus ab alia Geldriæ parte: in Occidente partim Scaldis eſt, quo ſeparatur à Flandris, partim cum Comitatu Aloſtano cohæret. Quod magnitudinem attinet; ego eam viginti fere atque duabus leucis in longitudinem patere comperior, ſumto dimenſionis initio ab Gemblaco, quod ad Auſtrum eſt, oppido, verſus Septemtriones, & uſque Ger-

Gertrudisbergam : in latitudine vero, incipiendo ad ortum, ab inde Helmonda, verſus occaſum & Bergozomium, qua nimirum latiſſima, leucas invenio prӕterpropter viginti:circuitus ejus octoginta plus minus leucarum eſt. Clemens ubique & ſalubre Brabantiӕ cœlum. ager planus, & majori ex parte frugum ac fructuum fertilis. licet enim naturâ ille Campaniӕ ſterilis, tamen humanus cultus & improba quӕdam induſtria, multis pecorum gregibus & crebra ſtercoratione, ita luculenter defectum hunc explet, ut & bonus reddatur tractus & fertilis. eſt deinde Brabantia non lacubus tantum, paludibus, ſtagnis, ſed eximiis quoque & utiliſſimis fluviis paſſim irrigua, quorum prӕcipui Moſa & Scaldis,ſupra nobis deſcripti. nemoribus etiam & ſylvis ſufficienter inſtructa, inter quas maxime nobiles Sogniacenſis, Zaventerloa, Grootenhoutium, Grootenheiſta, Meerdalia. In primis vero pulcherrimis ſimul & celeberrimis urbibus, oppidis, arcibus, pagis, aliiſque magni nominis Dynaſtiis illuſtris, primum enim invenio in hoc tractu urbes & opida muris cincta viginti & ſex:Lovanium nempe,Bruxellam,Antverpiam,Buſcumducis. quӕ capitales,ut vocant, & primariӕ ditionis totius urbes; ſequuntur hinc Thenӕ, Lewia, & Nivella; quӕ capitales minores : inde Areſchotum, Bergozomium, Mega, Breda, Dieſthemium, & Trajectum ad Moſam, oppida eminenti quadam dignitate : denique Stenoberga, Lira, Vilvordia, Gemblacum, Judonia, Hannutum, Landa, Hala, Sichemium, Herentalium, Eindovia,Helmonda,& Gravia. Invenio hinc in eadem Brabantia decem & octo oppidula, quӕ etſi muris non cincta, propter alias tamen conditiones ſuas & qualitates, accipiuntur tractanturque eodem cum illis gradu, paribus gaudent privilegiis, & libera paſſim audiunt municipia,quod videlicet nundinarum illis & mercatus liberum jus.ea ſunt Oſterwicum,Orſchotum,Turnhoutum, Hoogſtrata, Dufflia, VValhemium, Mercta, Aſca, Furnia, Duſburgum,Iſca,Hulpia,VVavria,Brenna,quam vocant, allodialis, Genapum, Gela, Arendoncum, Dormalia. pagi autem turriti, eo quod in Campania rariores, numerum ſeptingentorum non excedant,ſed plurimi inter eos inſignes, & variis dignitatum titulis prӕcellentes, quales, Fanum D. Odenrojӕ, Boxtelia, Roſendalia,

ſendalia, Hucquela, Lilloa, Grimberga, Gaesbeca, Reveſium, Levedalia, Æeſemelia, Cranendoncum, Cuquia, Bouterſemium, Jaucæa, Sombrevium, Gozeliſia, Hilverembeca, VValvvicum, & alii, quos brevitati ſtudens prætermitto. Continetur & in Brabantia Dynaſtia Raveſteinenſis; cujus, quod ſeparatum & velut à corpore ſuo avulſum ſit membrum, ſuo infra loco ſeparatim ſit mentio. Atque ita complectitur iſta Provincia illuſtres illas & eximias dignitates Marchionatus Sacri Romani Imperii, Ducatus Areſchotani, Marchionatus Bergozomani, Comitatuum Hoogſtratæ & Megæ: hinc dynaſtias Bredanam, Dieſthemienſem, Grimberganam, Raveſteinenſem, & Territorium urbis Trajecti ad Moſam, cum novemdecim Baronatibus, Grimberga, ut volunt quidam, in duas Toparchias diviſa. Sunt præterea velut membra quædam Brabantiæ, atque adeo juriſdictioni Cancellariæ Brabantinæ ſubjecta, Ducatus Limburgi, Dynaſtia Falcoburgenſis, Comitatus Dalhemii, & territorium Vatucanum, Belgis Hertogenrode/Gallis *Rode le Duc*, cum omnibus ſuis juribus atque præeminentiis. Super quibus deinde præcipuis & majoris momenti rebus accuratius atque ſubtilius ſuis infra locis diſſertaturi ſumus, ea quidem qua fieri poterit perſpicuitate ſimul & brevitate. quod dum facimus, eam non in Brabantia modo, ſed in cæteris quoque Provinciis ſervabimus methodum, ut primum deſcripturi ſimus urbes primarias, tamquam eminentiora cujuſque Provinciæ membra: ſequentur hinc oppida dignitate aliqua, puta Ducatus, Marchionatus, Comitatus, dynaſtiæve inſignia. in deſcribendis vero reliquis magis inter ſeſe æqualibus, nec tanti nominis oppidis, non ſequemur ordinem illum præceſſionis, quem ipſa fortaſſis obſervant: ſed ab Septemtrione exorſi, declinabimus ad Occaſum, hinc ad Auſtrum progreſſi, Orientaliora quæque Provinciarum luſtrabimus: ſervaturi eundem ordinem in deſcribendis oppidulis, ſive liberis municipiis, & dignioribus aliquot pagis. Itaque jam inde facto initio, dicimus, urbes capitales, ſive metropoles, intelligi eas, quæ aliis aliquot oppidis, arcibus, pagis, & vicis, ceu capita quædam, & cum imperio præſident. quales ſcilicet quatuor illæ jam dictæ, quæ ſingulis præſunt terræ totius quadrantibus, conſtituunt autem iſtæ metropoles,

inter

19
18
1.S. Pieters kercke
2.S. Michiels kerck
3.S. Geertruyts kerc. Clooſter abdye.
4.S. Iacobus kercke
5.S. Quintens kercke
6. Onſe Vrouwe kerc
7. Stadt huys
8. Waeghe
9. Groote Marckt
10. Viſch marckt
11. Vee marckt
12. Mechelſche poort
13 Poort na Aerſchot
14. Poort na Dieſt
15. Poort na Thenen
16. Poort na Perck
17. Poort na Heuer
18. Poort naer ter Bourg. 19. Wygaert poort

LOVEN.

inter ſe junctæ; unum è tribus unius cujuſque Provinciæ Ordinibus: & Ordines quidem Brabantiæ Antiſtitibus conſtant, atque Nobilibus, & primariis illis quatuor urbibus. Sed Lovanium tandem ingrediamur.

LOVANIVM.

LOVANIVM, ut contendit Jacobus de Guiſa, magnus Gallicanarum antiquitatum ſcrutator, originem habuit multo ante Julii Cæſaris in has oras adventum; & quidem à Capitaneo quodam, ſeu Dynaſta Scotorum, qui cum nominaretur Lupus, opido à ſe dederit nomen, & Lupoſinam vocaverit, quod Galliſſantes *Louſin* & *Louvain* poſtea dixerint. Sunt qui aſſerant, derivari hoc nomen à voce Teutonica Loven/laudare: quod in templo quodam, Marti, ut volunt, dicato, laudaretur & coleretur bellicus ille Deus. alii ſentiunt, habitaſſe hic priſcos Leuacos, alii Grudios. utcumque ſit, urbs ſane eſt perantiqua, ac vetuſta etiam arce inſignis, quam incolæ jactant eſſe opus ipſius Cæſaris.

ADD. (*Cenſet clariſſimus Lipſius, Lovanium, ſub Normannica tempora conditum, nomen ab ipſo ſitu lingua noſtra ſumſiſſe. eſt (inquit) in hac urbe ad Orientem collis & ſilva, quam* Lo *etiamnunc vocant, &* Loberg *&* Loboſch*: eſt & ſubjecta planities ad flumen, quam vetus lingua* Veen *dixit. inde venæ Batavorum etiam hodie, unde ceſpes ille uſtibilis eruitur. & ſuperioribus annis certo comperi, in pratis hic Martinenſium idem genus eductum. ergo Lovanium, ſive ut vetus & vera vox eſt* Loven/ *dictum quaſi* Loven/ *humida planities iſta Loa ſubjecta. Latini Lovanium fecerunt, Gallicam magis pronuntiationem* Louvain *ſecuti: & nos retinemus.*)

Sita eſt hæc urbs perquam opportune, & in uberi admodum ſolo: ea cœli clementia atque temperie, ut, & intra muros, & extra in adjacentibus collibus, legatur vinum. interluit eam Dilia fluvius. ampliſſima etiam ſolo eſt, & ſphærica pæne rotunditate, quod capaciorem etiam efficit, quam alia ulla forma. producta ſunt pluries ejus pomœria; & poſtremus quidem murorum ambitus cœptus ſtrui anno 1361, ut autem ſolide ac vere intelligamus quanta ſit opidi magnitudo; ſcilicet anno 1427 tres è primariis Belgiæ noſtræ Dynaſtis, Comitem nempe

nempe Naſſovium, qui & Baro Dieſthemienſis,Baronem tunc,poſtea Marchionem, Bergizomienſem,& Baronem VVeſemalium,ſive id fecerint animi gratia,ſive alia qualibet cauſſa, metiendas curaſſe, non ſine ingenti ſumtu, quinque urbes, quas cenſebant tranſalpinarum omnium maximas: comperiſſe autem, ut ex approbato hodieque extante, & aureis characteribus ſcripto monumento diſerte conſtat,Lovanium ſuperare Gandavũ tribus virgis, Leodicum octo,Lutetiam, non incluſis tamen ſuburbiis itidẽ octo,Coloniam denique octodecim. virga eſt pertica, ſive menſura viginti pedum Romanorum. atque hæc quidem monumentum id atteſtatur, ſed nuſquam addit (adeo incogitantes aliquando ſunt homines) juſtam Lovanii magnitudinem. ego tamen poſt ſedulum alia via factum examẽ;oppidum hoc interiore mœnium ambitu ſex Italica milliaria, quibus conficiendis duas minimum horas impendas, exteriore vero plus octo milliaribus continere comperior. Habet intra muros ampliſſima quædam prata, amœniſſimas vineas, hortos ſpatioſos atque fructiferos. colles etiam, valles,ſilvulas, aquas, aliaſque id genus commoditates. ut ſapienter quidem & cum judicio majores hanc urbem delegerint ſtudiorum atque Muſarum ſedem. habet inſuper nobiliſſima ſanè templorum, monaſteriorum, & aliorum conventuum ædificia. primaria ædes Divi Petri eſt, ſplendida valde & ſumtuoſa. habet Baſilicam, ſive Curiam publicam nobili atque inſigni ſtructura. privatorum item domus luculentæ & commodæ.

ADD. (*Inter externa hujus urbis ædificia primum, ſunt* foſſæ, *lata,profunda,atque ea ſæpe per vivum ſilicem aut ſcruposam terram percuſſa.*

Muri,*lateritio pulchro opere,& ſectis deinde lapidibus albis,latis magniſque,interſtincti aut intecti: iidẽ validis fundamentis ab ima foßa educti: ſic ut operis tertia pars vix veniat in adſpectũ.*

Turres *denſa & alta, qua diſtinguunt; atque infra eas fornices & crypta, robuſto opere, ad condita aut uſus militares. Eminet inter alias* Turris impenſæ perditæ ſeu ſupervacuæ; de verlooren koſt; *ob id nomen adepta,quod ſimiles ſeptẽ cogitaſſent diverſis partibus erigere Lovanienſes, ſed abſoluta una,& ſuperveniente calamitate ſumtibus impares à cœpto deſiſtere coacti ſunt.*Grammaye in Lovanio.*Ex hac cœlo ſereno Antverpia octo mill.diſsita videri poteſt ab acribus oculis.*

Structa

Structa anno CIↃ CCCLXIV. *laterculo muri introrſum ſtructi lapide deinde candido veſtiuntur. rotunda forma in altum æquabiliter ſurgit, non in alium (& hoc fine facta) quam ſpeculæ uſum; circumjecta enim ad multa millia paſſuum undique detegit. Ad ſummam, urbs turres eximii operis in mœnibus habet* LIII. Propugnacula XIII, *& moles aggeſta terra conſolidata, &* pontes *ſublicii* XVI, *alibi extantes, ad munimen portarum nuper acceſſerunt, de mandato Gubernatoris harum provinciarum. Porta* XI, *è candenti ſecto lapide, è quibus ſpectabili opera viſuntur hæ;* Bruxellenſis, Mechlinienſis, Haſbanica, Dieſtenſis, Parcenſis. *nomina à locis habent, quo ducunt. alias dicuntur;* Banckenſis, Montana, Thenenſis, Flierbacenſis. *accidunt his* Vinearum *&* Heverlenſis; *illa à vinearum, iſta ab hortorum in ſuburbano frequentia nuncupata.* Jobbenſis *à Sacello* D. *Iobi in Weſemalia, alias* emiſſitia *dicta, quod illac aqua mittatur.*

Tantum de externo urbis opere: Internum *ſequitur, binis fulcris firmum, nimirum* Sacris & Politicis ædificiis. *E ſacris* I. Baſilica Petri, *viſu digna; architectorum judicio, nulla pluribus locis pari politura invenitur. In chori medio tumulus Ducis, & alii alibi; quorum epitaphia Fr. Svvertius collegit. inquire inibi in effigiem Chriſti, audies hiſtoriã de cruce & fure. Turris inter pulcherrimas Belgicæ habita, ſed ruinis & igne multũ deformata. diverſo Canonici ibi collocati* XVIII: *quibus* Præpoſitus *etiam, præter Decanũ, velut caput præeſt: magna dignitas, & olim non niſi in Principum aut Procerũ filios collata. Dignitati adhæret honos, quod is à novo Principe, quoties auſpicia imperii ſuſcipit, juramentũ ſolemniter exigat, capiatque: in quo &* Advocatos ſe Canonicorum D. Petri fore *profitentur. Equum deinde Principis, cui inſidet, donativum habet: quem tamen olim* Cantor *vindicabat, & lis inter eos fuit.* (Lipſius lib. 2. c. 14. de Lovan.) *Parochia* II. D. Michaël *inſcribitur. ſuperſtructa eſt porta murorum veteri. turrim initio habuit altiorem, ſed corruit cum vicinarum ædium detrimento,* CIↃ CCXXV, *neque iterum eſt educta.* III. Jacobo: *quæ de cœlo tacta, ſed reparata, collegio Canonicorum data eſt.* IV. Gertrudi: *inhabitatur à Canonicis Regularibus fama habet, turrim iſtam, ſatis egregio opere, emolitos lanifices eſſe, idque collaticio inter ſe ære: potentem hic ſcilicet, frequentemque tunc nationem. Eynhoutius, vir prudens, cœnobium pulcherrimo ædificio auxit & ornavit. Eſt ab eo perpetua & magna* porticus *circum hortos, in membra & cubicula ſupernè diſtincta: ad uſum*

ad uſum duodecim è nobili ſtirpe adoleſcentium, (nam tales admittuntur tantum,) quos hic ali & ſcientia ac pietate voluit informari. Inſigne opus, & inſtitutio. V. Quintino *aſſignatur. Templum quidem non maximum, ſed vel pulcherrimum,* Lipſii *judicio, inter omnia eſt: bene & apte commenſuratum, multa luce undique colluſtratum.*

Ad virorum cœnobia *eamus. Eminent inter ea* Dominicani. *In choro templi, feneſtræ vitreæ ſunt, Principis Henrici III. donaria. Fama tenet,* Albertum Magnum *Ratiſponenſem Epiſcopum huc veniſſe, & altaria quædam in anteriore templo ſacraſſe, anno* CIↃ CCLXXVI. *Ajunt &, diſcipulum ejus,* Thomam Aquinatem, *comitem fuiſſe, & euangelium de loco ſuperiore ceciniſſe: ac pulpitū ipſum ſervant, quo ferunt uſū. Familiarem fuiſſe Principibus, illud conſtat: & Aleidem, viduam dicti Henrici, ad eum Pariſiis agentē ſcriptitaſſe, & conſilia vitæ dirigendæ petiiſſe, atque accipiſſe, his à tergo adhærent brachio fluminis diviſi; qui huc veniſſe quinquennio poſt Franciſci mortem, anno* CIↃ CCXXXI, *dicuntur. Columnæ appenſa ſunt* Juſti Lipſii icon & epitaphium, *quod ſibi ipſe ſcripſit & poni mandavit,* CIↃ IↃC IV, 3 *Id. Febr.*

Quis heic ſepultus, quæris? ipſe ediſſeram.
Nuper loquutus & ſtilo & lingua fui;
Nunc alteri licebit. ego ſum *Lipſius*:
Cui literæ dant nomen, & tuus favor.
Sed nomen. ipſe abivi; abibit hoc quoque.
Et nihil hic orbis, quod perennet, poſſidet.
Vis altiore voce me tecum loqui?
Humana cuncta fumus, umbra, vanitas,
Et ſcenæ imago, &, verbo ut abſolvam, NIHIL.
Extremum hoc te alloquor:
Æternum ut gaudeam, tu apprecare.

Cartuſiani *intra mœnia ſunt, loco ab omni tumultu & frequentia ſemotiſſimo; ita ut nec eremi ſolitudinē in urbe magnopere deſiderent monachi. In cœnobio eſt ſpectabilis porticus, magnitudine & opere: nec ſcio, ait* Lipſius, *an heic, aut in finitimis locis, alia comparanda.*

Patres Societatis *primum heic duo; mox numerus auctus collegium fecit. Torrentii Epiſcopi Antverpienſis liberalitate; qui moriens opes ſuas ei legavit, hodie multum ſupereſt.*

Reliqua virorum cœnobia eant ſuis numeris. Fœminarum IX *nume-*

IX numerat Lipſius; quæ, ſi placet, ibi vide, ſine noſtro calamo adjumentove.

Priuſquam hinc diſcedo, leges pietatis dabo pro divino cultu Lovanii olim ſancitas; quæ ſunt: Templorum parietes aut cœmeteriorum areas urina aut excrementis ne fœdato; alias graviter mulctator: Templis, ædibuſque ſacris honos eſto, & ne quis pilam, neve trochum in area, aut circum illa, ludito. *Item*: Diebus feſtis ſacratiſque ne quis aliud agito. Nemo cauponam aut tabernam promercalem ante publici ſacrificii finem reſerato, neve quid emito aut vendito. *De tabernis hodie adhuc ſervatur: in caupones vero vulgus ſe immergit. Lex alia, ad probitatem, claudat:* Ne quis noctu perſonatus; neve mutata veſte obambulato. Ne taberna, ne caupona, poſt veſpertinĩ æris ſignum patens eſto.

Inter Politica *ædificia* Curiam *commendamus, totam è ſecto per artem lapide, figuris & emblematis varie ornatam. Magnitudinem juſtam habet, ſymmetriam belliſſimam: inſigne eſt majorum elegantiæ vel opulentiæ monumentum. Videre intus habes ſcalas & petardas, quibus occupata olim urbs fuit: Tabulam inſuper, Andromedæ fabulam quæ repræſentat, facta accommodatione ad introitum Alberti. Sed curiam ſine legibus, præſertim raris, non relinquam. In* raptores *erat:* Stupri raptuſve conciliator aut adjutor exſul eſto; qui autem patraverit, lignea ſerra caput abſcinditor. *Novum, hercules, de* lignea ſerra; *& abſterrere gravi & lento hoc ſupplicii genere voluerunt. Item in* pugnatores: Si quis civem invitum ad certamen provocaverit, aſſere plectitor. *Aſſer autem genus ferreæ ſecuris erat, quæ ex ſuperiori loco & cum pondere trabis averſa demiſſa caput reclinato in truncum proſcindebatur.*

Sed conſcendamus hinc Arcem *ſive* Burgum, *olim Comitum ſedem. In hac agebant; abſentes Burggravium, id eſt, arcis præfectum, conſtituebant; liberos ſuos hic locabant & alebant; etſi alibi jam, aucto imperio, domicilium ſuum haberent. In cauſa aër purus & ſalutaris, cum proſpectu circũ pulcherrimo. Heic* Carolus Quintus Imperator, *puer cum ſororibus eſt educatus. Heic exteri Principes, & qui adveniſſent, metationem accepere, & velut per honorem in veteri aula collocati. Heic* Eduardus *ille, Rex Angliæ, qui Philippo Galliæ bellum fecit, anno* 1338, *cum in Belgicam veniſſet, ſocietatem & auxilia rogaturus, cum uxore totam hiemẽ egit.* Puteus *in arce heic mira profundita-*

tis. altitudo 130 *pedum eſt. è profunditate adſurgit echo: egregium quid & quod unum ibi notes.*

Cataractes *pulchro & operoſo opere, in ipſo fluvio Dilia, atque illi coercendo, aut diſpenſando, anno* 1365 *factus: qui tamen ex inſidiis urbem pene oppreſſit anno* 1573. *Lipſius narrat, cum ingentes pluviæ fuiſſent, & nix item ſoluta, 6 idus Iannuarias, negligentia Curatoris evenit, ut obices parum in tempore levarentur, aquamque tranſmitterent. Stitit ſe amnis igitur, & magna mole intumuit, & mœnia jam ipſa æquabat, quæ juxta cataractem denique perrupit, & toto impetu urbem invaſit. pecudes & homines quoſdam abſtulit, ædificia dejecit; ut ſupellectilem & penum civium omittam.*

Reliqua urbis opera ſunt; Fora 9 *rerum; venalium;* Molæ fluviatiles 14; viæ *urbem ſecantes mediam* 12; plateæ *laterales* 140; pontes *lapidei* 16; fontes *publici* 4. *His accedunt* Croijorum, Schoon-vorſtiorum, Naſſoviorum, & Bergenſium, *Principum palatia.*)

Sed quod inter omnia ejus ornamenta ducit familiam, habet celeberrimum illud & univerſale, ut vocant, omnium facultatum & artium Athenæum: tum & ſupra viginti præclara collegia, à diverſis illuſtri dignitate & fama viris, optimis adeo legibus, inſtituta. in quibus doctiſſimi aliquot homines omneis artes & facultates aſſidue profitentur. excellunt autem inter hæc ipſa quatuor illa longe celeberrima pædagogia Lilii, Caſtrii, Porci, Falconis: in quorum ſingulis docentur omnes illæ artes & ſcientiæ liberales, quas doctiores una voce appellant Philoſophiam. hiſce merito addam quinctum illud, quod vulgo dicunt Trilingue, quia videlicet peculiariter ibi doceantur tres primariæ linguæ, Latina, Græca, Hebræa. Attingemus etiam paucis egregias illas ſcholas, in quibus nominatim docentur ab eximiis aliquot viris Theologia, Jus canonicum, Jus civile, & ars Medicina, attributo ſingulis facultatibus diſtincto, in publico quodam veteri & percommodo loco, auditorio. Prodierunt autem ex hoc Athenæo, ac idemtidem etiam prodeunt viri undecumque doctiſſimi, nec virtute minus, quam fama inſignes. qualis noſtra memoria Hadrianus ſextus Pontifex Maximus, ortu Ultrajectinus: qui priuſquam eveheretur ad faſtigium Cardinalitium, longo ſatis tempore litteris operam dederat in Lovanienſi iſto gymnaſio, ubi & Cancellarii munus ac dignitatem

tatem obierat, factus poſtea pædagogus Caroli Quinĉti Imperatoris. Nuper verò hic claruerunt, in Theologia quidem, Ruardus Tappart; in utroque Jure, Gabriel Mudæus, non clarus modo, ſed valde illuſtris, ac ſingularis; in Medicina & Mathematicis. Gemma Friſius, & Hieremias Triverius. hodie clarent, in Theologia, Petrus Curtius, deſignatus poſtea Epiſcopus Brugenſis, Joannes Heſſelius, collegii Præſes, & Joannes Hentenius, profeſſor publicus: in utroque jure, Vulmarius Bernardus, Elbertus Leoninus, Joannes VVameſius, & Joannes Ramus, etiamnunc adoleſcens: in Philoſophia, Joannes Beverenſis; in Medicina Nicolaus Bieſius & Guiljelmus Tiletanus; in Matheſi, Cornelius Gemma, ſuperioris Gemmæ Friſii filius. Sunt præterea Cornelius Valerius Ultrajectinus, Latinæ; Theodorus Langius, Græcæ; & Andræas Balenus, Hebraicæ linguæ, publici Profeſſores, viri omnes doctiſſimi ſimul & præſtantiſſimi. quibus denique ſubjungemus Gualterum Renerium, eximium inſtrumentorum Mathematicorum artificem. Inſtitutum legimus hoc gymnaſium anno à Chriſto nato milleſimo quadringenteſimo vigeſimo ſexto, idque precibus Nobilitatis Belgicæ, à Brabantiæ Duce Joanne quarto, qui omnium primus id exornavit, atque doctiſſimis magno undecumque ſalario convocatis viris inſtruxit. nec perpetuo ſolum cenſu, ſed multis inſuper privilegiis, à Martino Quincto Pontifice Maximo approbatis, & in hunc uſque diem durantibus, donavit. quorum quidem privilegiorum tuitioni præfici ſolet publice Magiſtratus, quem Conſervatorem vocant, quod videlicet omnes leges & jura inviolate curet ſervanda. Nuper autem Philippus Rex, conſilio infra nominandi Præſidis Viglii, auxit Profeſſoribus hujus Scholæ ſtipendia, & Theologicas aliquot lectiones adjecit. Præeſt illi regendæ ſemeſtri imperio caput à Senatu Academico deligi ſolitum, cui nomen Rectori. & hujus quidem ea eſt dignitas atque præeminentia, ut non omnes ſolummodo ſtudioſi, ſed & Magiſtratus urbani, & omnis adeo civitas, venerentur eum atque ſuſpiciant. munus ejus primarium, curare ut recte & ordine regatur hæc, ut ſic dixerim, univerſitas, habeaturque officiorum & decori ab omnibus ratio: adminiſtrare ſtudioſis juſtitiam, & errorum convictos punire.

Eſt autem hoc Lovanienſe, unicum hodie in Inferioribus hiſce Provinciis Athenæum, ac competitorum omnium expers. niſi quod ſub deſcriptionis noſtrę ἔξοδιον inſtitutum fuit Duaci, in Flandria Gallicana, poſt diuturnas multorum petitiones, Regia auctoritate, alterum ſimile iſti gymnaſium.

ADD. (*Refert maximus Lipſius, didiciſſe ſe,* Engilbertum Naſſovium, *in flagrante tunc gratia, & animi honeſtum, præcipuum auctorem fuiſſe, &* Joannem *ad Academiam inſtituendam perpuliſſe. Diploma autem Martini Quinti datum ſignatumque eſſe anno* 1425, *quod poteſtatem faciebat amplam omne genus artium docendi, doctos producendi & titulis honoribusque afficiendi: ſola tamen Theologia, regina ſcientiarum, excepta. ſed quod Martinus abnuerat, ſtatim poſt annuiſſe Eugenium Quartum, quinto ipſo anno à ſchola inſtituta: cum ſuper hac re legatos ad eum* Philippus Bonus, *tunc Belgicæ Princeps, miſiſset.*

Hujus Academiæ adminiſtrationis forma talis eſt: Rector *&* Senatus *ſunt qui regunt, & dux* Joannes *olim, monitu Pontificis, omne jus ſuum in eos contulit, ac liberam poteſtatem in ſtudioſos permiſit.* Rector *à Senatu academico creatur, idque ſingulis ſemeſtribus, ut nunc res habet. Magna eſt hac dignitas, & ſplendorem ei dant* Accenſi, *ſive* Bedelli, *ut vocamus: quorum unus, prælato grandi argenteo ſceptro præcedit & ducit, famulis ſequentibus; interdum & octo praeunt, cum ſuis quiſque ſceptris, ſed in ſolemni proceſsione, aut die feſto. Narrant, Carolũ Quintum, Imperatorem, cum forte heic eſſet, loco ceſſiſſe, & latus Rectori texiſſe.* Inſigne *poteſtatis purpuram geſtat, & in humeros extenſam epomidem rejicit, cujus oræ pellibus variegatis prætexuntur,* Caputium *vocant, nec abs re: nam olim caput eo velare ſolent, & ſic geſtare. eſtque hoc à Principum imitatione & exemplo, quorum talis ille olim cultus. Hic Rector jus omne in Scholaſticos habet; cauſas audit, decidit, mulctat, punit. Cui re*Promotor *etiam eſt, (ſic Prætor ibi appellatur,) qui, jubente aut conſentiente Rectore, neque aliter, manus injicit; in cuſtodiam & vincula etiam ducit. Grandioris noxæ convictos punit, vel capite, ſi viſum eſt; ſed raro viſum, ait Lipſius: & omnis iſta judiciorum ſeveritas in pecuniarias fere mulctas deſinit; mitigatque crimen vel ætas adoleſcentia, vel & favor qui ſtudiis debetur.* De foro *&* judice *pauca adjicio. Si civis agit, rei forum ſequitur, id eſt, ad Rectorem venit. Si ſtudioſus in civem, aliud huic rei tribunal repertum eſt, neque ad urbanum*

aut

aut ſæculare m Magiſtratum itur. Eſt enim Conſervator, *(nomen illi, quia jura noſtra tuetur & ſervat,) qui tribunal ſuum habet, & adſeſſorem juris peritum, ad quem cauſæ hæ tales conjiciuntur & aguntur. Imo licet ad eum è tota Brabantia evocare, etiam æs aut aliud debitum petere: magno ſtudioſorum commodo, qui domo ſe, aut certe opido non movent. Eccleſiaſticum hoc tribunal eſt, & ideo telum aut fulmen* excommunicationis *exſerere poteſt in non parentem. Qui autem hoc contemnunt, in eos Iudex à ſæculo advocatur. Singulare hoc jus eſt, & olim nuperque obtinuit, ſuo quod exemplo probat Lipſius. Iſti muneri ſolet præfici aliquis Antiſtium, & fere* Abbas Gertrudanus, *qui in urbe agit. Eſt etiam alius honos in Academia, nimirum* Cancellarii *dignitas. Is juriſdictione abſtinet, dumtaxat titulos & honores, exactis ſtudiorum ſpatiis, auctoritate Pontificia confert; dico* Magiſterii, Licentiæ, Doctoratus, *ut Academiarum mos nunc habet. Hoc munus vindicat* Præpoſitus Divi Petri, *& illo abſente* Decanus*: ac proximum à Rectore in conventibus publicis locum tenet. Ita regimen & capita fuere:* Senatus, *qui omnia adgubernat, ſunt quinque* claſſes, *ſive* Facultates: Theologiæ, Juris Canonici, Juris Civilis, Medicinæ, Artiumque. *In has doctores omnes veniunt; adſciſuntur & aliqui non doctores, ut prudentia aut uſus ab iis ſuadent: in illam autem* Artium, *præcipui è Magiſtris. Hæc &* Decanum *habet, ſeorſim in conſeſſibus honeſtandum. Hic Senatus Rectorem, ut dixi, creat: idem omnia moderatur & temperat. &* Rector, *etſi nomen magnum, tamen potentia fere ut Venetorum Dux eſt, & à Senatu ſuo pendet.* Hæc Lipſius cap. 3, lib. 3. *Iam ad collegia ſive ſcholas publicas. Primo eſt publicus locus, ubi tres primariæ ſcientiæ docentur,* Theologia, Juriſprudentia, Medicina: *prima, inferius; ſuperne duæ reliquæ. & ſunt auditoria in univerſum quinque. Ædificium vetus eſt, nec huic uſui primo ſtructum, ſed lanificibus, cum ii in flore eſſent, anno* 1317. *quod duplex inſcriptio parietibus inſerta docet. Vocant* Halas, *ut ſolent iſta hominum aut mercium receptacula: latine* Baſilicas *dixerimus: hodie* Athenæum *audit. In hoc Lipſius docuit, & hiſtorias & antiquitates explicuit. Præter hunc locum publicum qui liberis auditionibus ſervit, (nemo enim adigitur,) ſunt* pædagogia *quatuor; ubi ſtrictior diſciplina; & pueri vel adoleſcentes in primis artibus atque ipſa Philoſophia maxime inſtituuntur. Egredi inde, aut abeſſe, ſine venia non fas. Nomina vero habent ab inſignibus ſuis, & ſunt;* Lilium, Falco, Caſtrum, Porcus. *Accedit*

cedit tertius locus, linguarum notitiæ deſtinatus, quem à re vocant collegium trilingue. *nam Hebraica, Græca, Latina illic docentur. Dicitur alio nomine* Buſlidianum, *ab auctore Hieronymo Buſlidio, Carolo Quinto cui erat in deliciis. hic moriens opes ſuas in hos ſtudioſorum uſus reliquit. Præter hæc, aliud collegiorum genus eſt, ubi non tam docetur, quam alitur juventus, & ſubſidia ſtudiorum in certos annos habet. Pulchrum inventum, & quod in Anglia, Oxonii præſertim, magnifice uſurpatur. Primum eſt* Theologorum; *quod diviſum, & ut facilius regimen eſſet, alterum factum, quod* parvum *appellant.* Beſſarion *Cardinalis, cum legatus à Pontifice in Belgium eſſet, anno milleſimo quingenteſimo decimo tertio heic fuit, & hoſpitio exceptus, memoriam ſui reliquit Biblia manuſcripta. Iiſdem ſtudiis dicatum eſt* collegium *Pontificium; digna Duce, digna Principe domus. quam extruendam curavit Pontifex Hadrianus Sextus; ſed cum cœpit, Decanus heic in æde D. Petri erat. Primum in* Jure *collegium eſt, quod* Divi Ivonis *titulo dedicarunt; alterum eſt* Donatiani; *tertium* VVinckelianum, *Iuri dicatum, ſed à Doctore Medico Ioanne Winckelio, anno* 1552 *fundatum. Duo inſuper ſunt ædificiis conſpicua,* Sabaudianum & Dalianum; *atque illud juventute etjam ſatis frequens eſt, & floret: hoc modice; ſed ob ſplendorem Princeps ſibi in Palatium legit, & huc veniens eo divertit.* Leodicenſe *auſpiciis Erneſti Bavariæ Ducis ſurrexit.)*

Lovanio ortus eſt doctiſſimus ille Petrus Rivius Theologus valde celebris, & variorum operum ſcriptor, narrante in Catalogo Illuſtrium virorum Germaniæ Joanne Trithemio. Lovanienſes item fuere Ludovicus Scorius, magni nominis Doctor, & negotiorum quorumvis capax, unde ſuo merito Præſes fuit Conſiliorum Status & Sanctioris: Ludovicus Heilvvegius, vir admodum doctus atque acutus, quare fuit & Præſes Flandriæ. hujus filius, Adrianus Heilvvegius, eruditione & virtutibus clarus, hodie Conſul Antverpienſis eſt. item Nicolaus Nicolaius Grudius, & Adrianus Marius, fratres, quorum infra fit mentio: Antonius Morillonus, vir eruditiſſimus, magnus Antiquarius, & ſimplicium omnis generis intelligentiſſimus; tum & Maximilianus ejus frater, Præpoſitus Arienſis, qui & ipſe litteratiſſimus, & magnus antiquitatum ſcrutator. Gaudet hodieque hoc opidum Joanne Heſſelio, eo, quem ſupra jam diximus; magno & celebri valde Theologo, in controverſiis

verſiis ſcholaſticis exercitatiſſimo, & acerrimo diſputatore: item Petro Vanderano, Juris utriuſque Doctore eximio: Gerardo Caverſonio, Licentiato, viro eloquentiſſimo, & inſigni Philoſopho: Cornelio Gemma jam dicto, Medico ſimul & Mathematico celeberrimo: Carolo Templio, prætore urbano, ſive ut vulgo vocant, Majore, de Meyer/ viro egregio & virtutibus claro, quique utiliſſimam ſæpe in civilibus hiſce bellis tum patriæ ſuæ, tum Regiæ Majeſtati, ut in commentariis quoque noſtris meminimus, operam præſtitit: Joanne Malcotio, Juriſconſulto & Conſiliario regio in Cancellaria Brabantiæ: Stephano Crasbequio, itidem Juriſconſulto & ejuſdem Conſilii Senatore; quorum uterque litteratiſſimus: denique Segerico Hertogio, cive Antverpienſi, utriuſque linguæ doctiſſimo, ſummi ingenii, & Aſtrologo excellenti: qui poſt primam operis hujus editionem defunctus, filium nobis reliquit Joannem, Licentiatum, & cum doctrina, tum ingenio quoque & conſiliorum prudentia inſignem. porro Melchior ejus frater, licet admodum adoleſcens, & ipſe tamen Licentiatus eſt. atq; adeo doctus, & inſignis amator virtutum.

ADD. *Sed pauca de nobilitate ac plebe Lovanienſi dicamus. Nobilitas in 7 familias fuit diviſa, ſive gentes verius; quæ ſunt:* Limingii, Caiſterii, Radingii, Steenii, Vernſalii, Gielii, Rodii: *e quibus ſingulis alii, familiarum velut rami orti, late ſparguntur, &, quamquam ad unum caput relati, nominibus dividuntur. Limingiorum habet familias* triginta & unam; *ſecunda,* viginti octo; *tertia,* novem; *quarta,* duodecim; *quinta,* quatuor; *ſexta,* ſeptem; *ſeptima,* novem. *Sunt ita centum familiæ. Ex his ſoli in Patres ſive Senatores legebantur. (titulo* Patriciorum). *Senatorum numerus eſt* 21; *è quibus duo Conſules leguntur. tum ſeorſim ſeptem Scabini. Iſti omnes è nobilitate olim: obtinuitque ad annum* 1360, *cum ſeditionibus plebs etiam ſe inſeruit, & mixtio eſt facta. His accedebant* Petermanni, *plebejo verbo, quaſi dicas,* homines Petri, *ſive de* familia *S. Petri. Unde hi, & quales ſint, vide* cap. 4. lib. 11. apud Lipſium.

Iam de plebe; quæ olim frequens hic. Annales habent, tempore Ioannis III; anno 1350, *tantum textorum multitudinem heic fuiſſe, ut ad tria. imo quatuor millia textrinorum in urbe eſſent; addunt autem, cuique textrino opus fuiſſe non minus triginta aut quadraginta homines, qui lanam præpararent, qui*

carminarent, qui nerent, aliaſque tales operas exercerent. Sed inprimis, qui fullonicam [illegible] nim in opus, cum mola iſta aquaria ad eam rem aptata tunc nondum in uſu. hæc ſi vera, colligit Lipſius, ex ſolo illo genere ad centum ſexaginta *millia in hac urbe degiſſe; unde tanta heic turba fuit, ut, cum hora undecima ſ[illegible]num campana daretur deſinendi operis; parentes ſollicite minores liberos in ædes ducerent aut traherent, ne impetu & impulſu venientium obruerentur. Quod ſi hi tam multi, non oportuit pro numero multos quoq; fuiſſe caupones, ſartores, ſutores, lanios, alios, alios? ſed hæc olim; hodie infrequentia magna eſt. Militiam aut agros multi, alii ſellularia opificia exercebant: ſed honeſtiores, & qui præter caput aliquid in cenſu habebant, arma etiam feſtis vacuiſque diebus tractabant. Militia tunc & tela (quod ad plebem) fere ſagittæ erant, eæque arcu vel balliſta emiſſæ. Igitur Collegia, in qua nomen darent qui hoc vel illo utebantur telo, inſtituta. Erat unum* ſagittariorum *ſimplice arcu; duo* balliſtariorum; *poſtremo* ſclopetariorum. *Hæc collegia* Gildas *dicunt: imago manet; uſus periit, ſerius nimirum & verus, qui ad militiam ſpectat; nam in oblectationem aut pompam nunc uſurpant. Areæ ſive horti his exercitiis deſtinati erant, in quibus docebant, diſcebantque. Lovanienſes & Bruxellenſes, finibus & amcitia ſemper juncti, ſtatum quotannis tempus habebant, quo* Furam *convenirent: amœnum locum, & pari fere ſpatio ab urbe utraque ſejunctum. Vetuſta ibi arx eſt Principum Brabantiæ, & aſſita* Sogniacenſis ſilva: *& juxta eam area, & certamen; ibi balliſtariorũ certamen; præmium victoribus vinum erat. Tantum de plebe. quæ olim frequens & in flore, poſt imminuta, præſertim in lanificibus, qui indignatione & metu patriam mutantes, iverunt in Angliam. Unde ibi adhuc hodie eorum coloniæ, & gloria inde pannificii. Ita fuit olim Lovanium florentiſſimum; modo defloruit, & ex veteri gloria & copia non niſi umbra hodie. Iuverunt lapſum grandis populus, opes, laſcivia, diſſidia, ſeditiones, venena omnis ſtatus. Lector, ſi volet,* Lipſium *legat de his in Lovanio, &* Grammayc.

Fuit olim Lovanium Comitatus, & invenio ejus memoriam inde ab anno ſalutis ducenteſimo. alii volunt & Ducatum fuiſſe, majori Brabantiæ parti dantem jura; ſumentibus inde ſibi nomen Principibus uſque ad tempora Godefridi Barbati; qui, aucta ditione, cepit, vel (ut ſupra dictum) recepit Barbantiæ, ſive Brabantiæ titulum. Hodie vero, etſi declinaſſe videatur hoc opidum, & dignitatem hanc amiſiſſe, metropolis tamen

hujus

hujus Ducatus eſt, ac primi Brabanticæ terræ quadrantis caput, reliquas omnes urbes præcedens. præſtat etenim omnium prima Principi juramentum, idque ab illo viciſſim ſuſcipit. primum ei in communibus terræ negotiis votum, præterquam tamen in ſubſidiariis Regis petitionibus, in quibus Antverpia, cujus propter potentiam plurimum intereſt, prima dicit ſententiam. In ſumma, & vocatur, & eſt adeo ipſo facto hæc urbs, Brabanticarum omnium prima ſimul & vetuſtiſſima. quam caput ſpeciatim agnoſcunt Thenæ, Levvia, Gemblacum, Dieſthemium, Hala, Sichemium, Judonia, Hannutum, Landa, & alia quædam opidula: quorum alia quidem Lovanium inde Cancellariam Brabantiæ; alia vero immediate, ut vocant, Cancellariam eamdem appellant. Atque hæc de Lovanio dicta ſufficiant. cujus regimen quidem & politiam hic nullus attingam: quod videlicet in deſcriptione Antverpiæ, quam ut exemplar quoddam & reliquarum Belgicæ urbium normam, certis tamen conditionibus, nobis ipſi proponimus, & ſuppleatur abunde hic talis defectus, & conſulatur operis brevitati.

ADDIT. (*Non erit abſurdum aliquid de ſuburbanis addere. Primo ſe offert* Bancum *ad lævam, ipſa via Bruxellenſi, teli jactu à porta, cœnobium virginum D. Auguſtini. Peculiari inſtituto obligata ſunt judicare de leproſis, & judicatos recipere atque alere, qui ſunt Lovanienſes, aut Heverleenſes. Princeps novus, priuſquam Lovanium intret, ille quoque juramentum ad altare Georgii ſolet edere, & precibus nuncupatis, dono aliquo honeſtare.*

Parcum *item aliud cœnobium eſt, ſed ordinis Præmonſtratenſis. Nomen habet ab ipſa re & uſu, quem ante præbuit; fuit enim* vivarium, *ſive locus clauſus, alendis feris ad oblectationem Principum, quod genus* parcos *dicere ſolemus. Amœnus locus eſt, ſilva, piſcinis, rivo, pratis delectabilis, & ſtudioſos ſæpe ad ſe trahit.*

Extra portam dum nos occupamus, Heverleã *oculis libemus. Mediæ horæ itio eſt; Via pulcherrima ab ipſo opido recto limite ad uſq; ſilvulam & fontium receptacula ſive caſtellum aquarum ducit. Longa eſt paullo minus mille paſſus, lata pedes* 40. *ad libellam æquabilis, & inter montes aut colles, altos alibi ad viginti pedes, depreſſa & complanata. Margines ſepibus vivis clauduntur, in parte muris: tiliis arboribus adſitis utrimque obumbratur. Egregium & regium opus; domicilium Ducum*

Areſcotanorum. Ipſa loci facies, à Deo & natura multum eſt amœna. Ecce inter modice declives colles arx jacet; flumen Dilia prætercurrit à fronte, à tergo Fura *rivus; cujus curſum in præcipua parte opus & manus direxit: eumdem per prata derivavit, piſcibus aut piſciculis receptaculum & cuſtodiam. tum prata, agri, ſilva, venatibus apta, pulcherrimo adſpectu recreant animum & diffundunt.*

Piſcinæ numero ſeptem, ſuavi adſpectu, & oportuno ſitu, inter declives agros, & veſtitos arboretis colles. Horti heic pomorum; nuceta; vivaria cuniculis aut lepuſculis, columbaria. Hoſpitibus adventantibus, imo & nobilibus domeſticis heic domus. Adſita area & equile: area altera ante arcem, lata & pulcherrima, utrimque arboribus, ambulacris, & xyſtis clauſa: tiliæ arbores diſpoſitæ. Hortus prunorum, perſicorum. Prope hortus florum cum ſuis flexibus & labyrinthis; Ibi fons, qui alte ſubſiliens marmoreo labro duplici excipitur. Adſunt pergulæ, topiario opere, grandes: occultæ aquæ aut ſiphones in iis, qui ingredientes fallunt & inundant: monticuli item ſive rupes è topho, ſilice, teſtis conchiſque marinis miranda arte. Vertebra mota, molæ molunt, aviculæ cantant, aqua adſtantes ſpargit: alia, cum oblectatione miranda. Alia via, arboribus limitata, ad cœnobium ducit, ante, hortus olerum, & herbarum edulium. Fons in eo è marmore, & tali vaſto labro. Porro pergulæ, labyrinthus, & fons. Templum *& cœnobii multiplex ædificium ingredere: in quo viginti quatuor religioſos ordinis* Cæleſtinorum *eſſe oporteat, ex lege & ſcito teſtatoris: ſed injuria temporum, itemque hominum incuria, diminuerunt. Amplius ibi, res miranda: marmorea Principum Croyorum & affinium ſingulorum monumenta ibi genealogiam Ducum de Areſcot ab Adamo uſque ad præſentes ultimos videbis in choro ad latera, cum eorum iconibus & nominibus. Res non Belgio, ſed Europa admiranda. Inter cetera, en epitaphium Caroli Ducis in lapide, litteris circumcirca ex orichalco, quod ipſus ſibi dicitur compoſuiſſe:*

Carolus à Croy, nuper Dux Croy & Arſchotti, ex magna progenie natus, nunc putredo terræ & cibus vermiculorum. obiit in Domino, exſpectans reſurrectionem mortuorum, anno CIƆ IƆCXII.

In Sacello varia ornamenta ad miſſam. Numus *ibidem oſtenditur, qui numero dicitur eorum, quibus Salvator venditus, magnitudine bacionis, ſed pondere dimidii Imperialis; altera parte caput humanum; altera flos cum epigraphe,* ΡΟΔΙΟΝ; *forte quod in inſula Rhodo ex argēto fuerit facta talis moneta.*

& Hie-

BRVSSEL.

1. Palatium Regiũ
2. Templum S Gudilæ
3. Templ S Nicolai
4. Templ. Capellæ
5. Templ S. Cathari
6. Templ. Sablonis
7. Forum Equorum
8. Porta Namurcen
9. Porta Hallenſis
10 Port. Anderlecht
11 Porta Flandriæ
12 Porta Lakenſis
13 P. Colonienſis
14 Por Louanienſis
15 Por. Brigidi monti
16 Porta Lapidea
17 Porta Sumptuum gerulorum

& Hieroſolymis uſurpata in quotidiano uſu & mercimoniis. Templo egreſſus, ingredere hortum religioſorum, aream, collegium, quod deſtinatũ ut parva academia lectionibus aut diſcertationibus. in gratiam principis & adventorum. Adjacet hortus cœnobii, aula inferior, & piſcina: nec deſunt agri, & prata; amplius, parcum eſt, ſive locus clauſus in ſilva, ad feras. Ibidem arboreta; fons primarius & ſcaturigo; mox piſcina. Hæc omnia extra arcem. Iam arx *ipſa, domicilium Principis: ſuperbum opus, ſi perfectum. Fons in ea pulcherrimus, alte ſaliens, & labris marmoreis exceptus, ſtatuis ornatus. Foſſa circum arcem lata, profunda, nitida aqua plena. Hortus voluptatis adſitus, cum molendino duplici: frumenis frangendis & ſecandis lignis: mox venatorum domus & falconariorum. Adjacent prata, foſſis è rivo Furia circumdata: trans rivum via arboribus ſepta, & agri. Ad ſummam, locus amœnitati & Muſis factus; cui ipſe Princeps quoque impendia ſua & curas confert; ſed & Lipſius ſuum hoc epigrammatium:*

Mœſta ó Belgica noſtra, tolle vultus,
Tolle, & lumine lætiore luſtra
Magni *Principis* hoc opus, ſacratum
Muſis & *Veneri*, & venuſtiorum
Quidquid eſt hominum. ſuperba gaude
His adaucta palatiis & hortis,
Hiſce fontibus, hiſce & arboretis,
Xyſtis, limitibuſque & ambulacris.
O diſpar facies vetuſtiori!
Ante ſcabra loca hæc, & abſque cultu
Horrida, ardua, iniqua, ſabuloſa:
Nunc quàm ſplendida, quàm polita rident?
Ades *Græcia* tu vetus, vetuſque
Ades *Roma*: mea, ecce, *Belgica* audet
Se conferre; an & auſit anteferre?)

BRUXELLA.

BRUXELLA, ut vult idem Jacobus de Guiſa, nomen habet à quadam arce, quam Senones, Angliæ populi, Galliæ infeſtandæ in has oras profecti, olim exſtruxerint.

ADDI. (*Alii à paludibus, quarũ magna in vicino copia: alii à lacu ſive voragine in ſilva Zoniæ: alii à Ruſſii. Et quia montem haut procul Lovanio norunt à Ruſſis dictũ, putant locum hunc*

nomen accepiſſe By-Ruſſel,*id eſt,apud Ruſſorum ſellam ſitus. Alii ob frequentes fontiũ ſcaturigines,& proinde cavitates terræ,*Bruſſel*quaſi* Ruyſſel,*id eſt, ſedẽ ſeu locum tumultuantem, vel* Ruyshel , *id eſt, antrum murmurans dictum, opinantur.*)

Eſt autem, mirabili prorſus ſitu, urbs partim in plano, partim in edito poſita, adeoq; digniſſima etiam maximo Principe ſedes. nam planities quidem , feliciſſimo ab utraque parte terreno circumdata , per amœniſſima prata, cum ſupra tum infra urbem diffuſa,pulchro ſane adſpectu , ad aliquot leucas porrigitur. ita quidem , ut numquam hic laboratum ſit vel pabuli, vel annonæ , in uſum Aulæ , pænuria. cum aliquando tamen contigerit, ut ſeptem hic uno eodemque tempore conſpicerentur capita coronata ; ſcilicet Carolus Quinctus Imperator; filius ejus Philippus Rex : Rex Bohemiæ Maximilianus unà cum uxore Regina ; Helionora , Regina Franciæ; Regina Hungariæ , Gubernatrix ; & ex Africa Rex Beleſiæ : ut omittam Ducem Sabaudiæ , Duciſſam , venia verbo ſit , Lotharingiæ, ac tot alios Duces,Marchiones, & variarum nationum Principes:qui minimum octo vel novem millia ſecum habebant equos. Jam ab alia parte ſilva Sogniacenſis eſt , leucæ tantum quadrante disjuncta, venatione ſimul & lignatione Regali inſignis , tum Abbatiis undique ac Monaſteriis cincta , & innumeris paſſim , iiſque pulcherrimis fontibus , & magna fructiferarum arborum copia nobilis.quæ omnia inter ſe juncta , & cœlum efficiunt ſaluberrimum , & aquas longe dulciſſimas. interfluit urbem fluviolus Sinna. præter quem, fruitur illa maximo quodam & navigabili alveo, ingentibus nuper impenſis , & incredibili fere labore atque induſtria , inde ab ipſa urbe , uſque ad Rupelam flumen,id eſt,quinque ipſas leucas,perducto. unde Bruxella ſolventes naves , per inſignem hunc aquæductum in Rupelam ipſum intrant , atque hinc porro illapſæ in Scaldim,uſque ad mare decurrunt; ſumma quidem cum incolarum & finitimorum commoditate ſimul & utilitate. opus ſane præclarum , ac magno adeo Principe , vel & Imperatore digniſſimum. præterquam enim quod in id hactenus ſint impenſa ultra quingenta coronatorum millia ; ſciſſus juſtæ magnitudinis mons; ac tam alte effoſſa tanta terræ intercapedo ; variis etiam rivis campos antea perlabentibus , ſubter alvei fundum deductis,

ne vi-

ne videlicet cœno is aut arena poſſit oppleri: præter, inquam, hæc omnia, videre eſt inibi, opera quinque cataractarum, oportunis maxime locis ſtructorum, quos ab effectu iſti *Excluſas* dicunt, & vernacula voce **Sluyſen**/maxima ſane induſtria, nec minori judicio, aquam idemtidem coërceri & ſiſti ne ſcilicet uno, quidquid ejus eſt, impetu, in primum illud receptaculum ſeſe effundat: cum Bruxellæ & in aquæductus hujus initio, aqua ſit quadraginta & amplius pedes, quam in exitu, altior. Præcipuus tanti operis auctor, vel fautor ſaltim atque impulſor (nam alioqui, Gubernante etiam tunc Margareta Auſtriaca, Imperatoris amita, ab ejuſipſius majoribus adinventum fuerat atque conceptum) Joannes Locquenginius fuit, eques perhoneſtus, & Locquenginii, Berchemii, Coquelbergiæ Dominus, idemque civilium in hac urbe cauſſarum Prætor, vel ut vulgo loquuntur, Ammanus, **den Amman.** Vicinum huic urbi ad Aquilonem, & quatuor tantum leucis abjunctum, Lovanium. ipſa vero Bruxella ſolo admodum ampla, & gemino mœnium ambitu clara; inter quos, magno ſatis intervallo diſcretos, Aulæ & vivario ejus ad ortum ſedes. reliquum inter murum utrumque ſpatium variis procerum aulicorum palatiis, tum privatorum etiam domibus, hortis, pratis, arboretis, imo & agris nonnuſquam inſeſſum eſt. quæ omnia urbem efficiunt temperatam, ſalubrem, amœnam, & adſpectu admodum delectabilem. & exteriores quidem hos muros cœptos invenio ſtrui anno milleſimo trecenteſimo quinquageſimo ſeptimo. ſunt autem, ut forma nonnihil diverſa, ſic amplitudine quoque Lovanienſibus illis ducentis paſſibus anguſtiores. ita ut utrumque hoc opidum æquali fere ſit magnitudine, ſed domorum ſimul & incolarum frequentia Bruxella Lovanium ſuperet. Bruxellæ ſeptem ſunt portæ; ſeptem primaria templa; ſeptem nobiles, & cum antiquitate, tum privilegiis claræ familiæ; ſeptem denique in Magiſtratu adſeſſores, ſive Scabini. referente ſe numero ſeptenario, quem tantopere celebrant Mathematici, ad numerum totidem planetarum, qui res omnes terrenas adſpectibus ſuis & influentiis, Deo ſic diſponente, regunt & moderantur. creatur autem à Principe quotannis hic Magiſtratus & eligitur è jam dictis ſeptem familiis, earumque ab utro-

que ſexu nepotibus. unde factum, ut propagata ſit iſta dignitas, & diffuſa in alias aliquot nobiles gentes prærogativa. ſeptem quidem familiæ primigeniæ ecciſtæ: Tſerrodolphi, Tſerhugii, Sleeuſii, Cavenbergii, Tſvvertii, Rojenbechii, Stenvvegii. Adjuncti tamen huic Senatui, & communicandæ cum eo juriſdictioni præfecti, Proconſul, den Onderburgmeeſter/ & ſex præterea viri ſpectabiles, ex artificum cœtu delecti. quod ipſum in reliqua quoque politia ſervatur, & publici cenſus adminiſtratione: cui poſteriori de more præſident ſex Quæſtores, Rentmeeſters, duo quidem è nobilitate, & tamquam primates, reliqui autem ex populo. ſic in aliarum etiam inferiorum rerum regimine populus nobilitati intermiſcetur: quo videlicet amicitia mutua conſervetur, & reciproco nexu ſtringatur concordiæ vinculum. Ædificia numinis cultui ſacra non pulchra ſolum Bruxellæ, ſed & ſumtuoſa. ita ut luculentiſſima paſſim & ornatiſſima videas templa, Cœnobia, Noſocomia, aliaque id genus pietati dicata loca primarium urbis templum conſecratum hodie Divæ Gudulæ; olim vero Divo Michaëli Archangelo, urbis patrono. Comes enim Lambertus & Gerardus Epiſcopus Tornacenſis, cum tranſtuliſſent corpus Divæ Gudulæ ex æde Divi Gaugerici in hanc Divi Michaëlis Archangeli, eam, magnis prius impenſis inſtauratam & loculento cenſu dotatam, conſecrarunt eidem Divæ, inclytorum illorum & ſanctorum Principum, Comitum VVittardi & Amelbergæ, illuſtriſſima Caroli Magni ſtirpe oriundorum, filiæ. Eſt in hac æde ſacellum, & in eo tres hoſtiæ conſecratæ, aurea theca conluſæ: in memoriam nempe magni illius miraculi per Sacramentum patrati, anno, ut vult Mejerus & alii quidam auctores, milleſimo trecenteſimo ſexageſimo nono. miraculi, in ſubſtantia, talis: Erat Jonathas quidam Judæus; is ab Joanne quodam, curione Divæ Catharinæ, maligno animo emerat thecam hoſtiis conſecratis inſtructam: ſed cum, juſto forſitan Dei judicio, paullopoſt ab inimicis ſuis in horto quodam eſſet occiſus, uxor acceptam thecam Sacramentariam ſervandam tradidit Arahamo, communi utriuſque parentis filio. hic una cum aliis aliquot Judæis, die quadam Veneris ſancta, exemptum ex theca Sacramentum, velut in Chriſti Servatoris deſpectum, & facturus videlicet

ejus

ejus anatomen, pluribus cultri ictibus conſcidit. ſedenim cum ex hiſce vulneribus miraculoſe ſtillaret ſanguis, mulier tantum miraculum admirata, ſubito ſeſe convertit,& re cum Magiſtris Petro & Joanne Volvio, illo Divæ Gudulæ,hoc Divi Nicolai curione collata, patefactum eſt mox nefarium illud flagitium. ita ut VVenceſlaus, tunc Brabantiæ Dux, & uxor ejus Joanna, negotio diligenter excuſſo, Abrahamum & cæteros illos Judæos, pro æde Catharinenſi, vivos mandarint exuri. Inquiſitiones ſuper hoc negotio factæ, & totus adeo proceſſus,ſiquis certiora forte vel & particularia magis deſideret, aſſervantur hodieque in Camera rationum Brabantiæ inter alias ſummi momenti ſcripturas. Inſtituerunt autemreligioſiſſimi illi Principes, in tam evidentis miraculi memoriam ſollennem & in ævum quotannis redintegrandam ſupplicationem: ipſique Sacramentum illud ſic vulneratum,una cum innumera populi multitudine, proſecuti ſunt uſque ad ædem hanc Divæ Gudulæ. ubi magna cum religione repoſtum id in ſacello jam dicto, & appoſita tabula quædam picta, totam, ut videre licet, hiſtoriam repræſentans, adjuncto & iſthoc carmine:

Quiſquis ades, ſummi quem tangit cura Tonantis,
Dum properas, cœptum ſiſte viator iter.
Hic tibi viva caro, æterni ſapientia Patris
Chriſtus adeſt, vivus panis, & una ſalus.
Invida Iudæum quam dum laniare laborat
Impietas, meritis ignibus ecce ruit.
Quare age Divinos huic funde viator honores,
Funde Deo dignas ſupplice mente preces.

Evenit ultimis hiſce bellis & civilibus terræ tumultibus, cauſſa, ſive prætextu religionis exſuſcitatis, ut, diruentibus adverſariis ſacras imagines, & diripientibus templa, Jodocus Houvvartus, ædis Divæ Gudulæ Præpoſitus, Sanctiſſimam illam hoſtiam, metuens ne quid caperet detrimenti,clamculum inde ſubduxerit,& ſervarit ſub quadam trabe in ædibus viduæ Banſiæ, idque pridie Pentecoſtes anni milleſimi quingenteſimi ſeptuageſimi noni. unde poſt ſex annos ablatam, pacificata jam & reducta ſub obedientiam Regis Bruxella, Archiepiſcopus Mechlinienſis, Antiſtites Grimberganus, Diligemenſis,Parcenſis, delegati Conſilii Sanctioris

& Can-

& Cancellariæ Brabanticæ, Supremus Opidi Magiſtratus, aliique Summates viri, comitante clero & populo Bruxellenſi, inſtituta in eum finem publica ſupplicatione, reſtituerunt in locum & dignitatem priſtinam, propridie Idus Julias anni milleſimi quingenteſimi octogeſimi ſexti. Eſt deinde inter alia præcipui nominis templa ædes Divi Joannis, quam de Palude indigetant, opere ſimul & vetuſtate ſpectabilis. conſecrata ſiquidem fuit anno jam tunc milleſimo centeſimo triceſimo primo ab Innocentio ſecundo Pontifice Maximo, eo, qui haſce Provincias coram luſtravit, & Concilia, primum Rhemenſe, hinc famoſiſſimum illud Claromontanum in Gallia, celebravit.

ADDIT. (Franciſcanis, *qui à capucio vocantur, rigidiorem vitæ modum amplexis, nupera memoria extructum monaſterium eleemoſynis Hiſpanorum & Italorum potiſſimum, anno* CIↃIↃ LXXXIIX.

Patres Societatis *primo advenerunt è caſtrenſi peculio ſuſtentati. nunc ex publicis & privatorum eleemoſynis collecto ære, & collegium & ſcholam aperuerunt, anno* CIↃ IↃC IV. *numero creverunt ad* LXX. *ſub Rectore Carolo Scribanio nobis patebat aditus ad bibliothecam.*

Cœnobia virorum, ut & virginum, ſunt quam plurima, de quibus videatur Grammaye, qui ampliter de his. Unum addam de mulieribus, *quæ exemplo Mariæ Magdalenæ ad meliorem frugem converſæ ſuum habent collegium: pœnitentes, quæ huc ex magno naufragio evaſerunt, inſtitutum D. Auguſtini reformatæ ſuſceperunt.*

Hoſpitalia *in urbe varia ſunt. Eſt* Noſocomium *publicum D. Ioanni inſcriptum, ubi omnes omnis generis ægri cura & ære publico per Medicum & Chirurgum peculiares foventur curanturque. Aliud, ubi utriuſque ſexus homines,* fratres & ſorores *dicti, infirmis ſubſerviunt. Sunt inſuper* IV *excipiendis* hoſpitibus & peregrinis *deſtinata domicilia, ubi unicuique advenæ triduum hærere permittitur, nimirum,* Giſleni, Jacobi, Laurentii, Cornelii. *Huc referenda inſignis publico ære ſtructa, coërcendis qui in* phreneſin *inciderunt, honeſto loco natis. Aliæ inſuper* expoſititiis *infantibus nutricandis dedicata ſunt,* & eleemoſynariæ *domus diverſæ, quas S. Spiritus vulgo vocant.*

Loca ſacris ſimilia ſunt ſcholæ & Judæ; *quos, præter Ieſuites & Auguſtinianos, numerant quidem* XLV.)

Domus

Domus urbanæ ut plurimum elegantes & adfabre ſtructæ. in primis vero complura ſunt pulchra Palatia; & primum quidem illud Senatorum, inſigni etiam turri ſpectabile. hinc aliquot terræ Procerum & præcipui nominis Dynaſtarum, qui vel negotiorum ſuorum cauſſa, vel Regi, & eo abſente, Gubernatori delectando, Bruxellam idemtidem commeant. ſunt & aliæ quædam tum Officiorum Palatinorum & virorum illuſtrium, tum privatorum etiam domus, nequaquam vulgares: horti præterea nitidi, ampli, & limpidiſſimis fontibus, quibus & Opidum paſſim ſcatet, irrigui. Eſt poſtremo Palatium ipſum Regium, quod etſi adhuc imperfectum, nec pro veteri ichnographia, amplum tamen & commodum, adeoque aula digniſſimum. & ſitu in primis laudandum. adhæret ei vaſtum & peramœnum vivarium, parcum vulgo appellant, quod muris undequaque circumdatum ad exteriorem uſque opidi murum pertingit. includuntur porro vivario aliquot domus, Principi aliiſque utibiles, tum publici quoque & ſecretiores catadromi, ſphæriſteria, aliæque id genus Principales commoditates: horti inſuper, labyrinthus, & non piſcibus modo ſed & cygnis abundans piſcina. continentur & amœniſſimi quidam colles, & valles, vitibus aliiſque varii generis fructibus conſiti, ſilvulæ perquam jucundæ & prata, in quibus variæ paſſim oberrant feræ, quas ab non uno Regiæ latere paſcentes ſubinde & laſcivientes, nonnumquam & coëuntes obſerves.

ADDIT. (*Inter ædificia profana primo loco ſe offert Equile Regium, capax* 127 *equorum, uſibus tamen & exercitiis inter ſe diſtinctorum Superne* armorum conclave, *& repoſitorium, quibus olim Duces Burgundiæ in bellis utebantur. Ibi equi exuviæ expanſæ, & in ligneum corpus explicitæ, cui Archidux Bruxellã ingrediens inſedit; alterius item ſed candidi, Archiducem è prælio Neoportenſi qui reportaverat, cauda humum verrentis, jubamque longam demittentis; adjecta inſcriptione:*

Il cavallo noble.

Siſte gradum, ſpectator; ego de nomine dicor
  Nobilis: at præſto nobilitate rei.
Archiduci Alberto ſubſtravi corpora quondam,
  Quando prope Oſtendam Martia Erynnis erat;
Illumque eripui pugnantem hoſtibus armis,
  Cum vel ei, mihi vel mors ſubeunda fuit.

Me

Me magis ardebat miles: quia virginis inſtar
 Cernebat niveam creſcere fronte jubam.
Hinc, ut me raperet, crebro ſua ſpicula & enſes
 In caput ignoti ſtrinxerat Archiducis.
Evaſi, eduxique virum, meque ipſe reduxi
 Incolumem: noſtræ non erat hora necis.
Aſt anno vertente die qua evaſimus ambo,
 Nobilis interii. Cernite qualis eram.

Ibi pectoralia *ferrea* LII *: inter quæ Archiducis; quo prælio Neoportenſi interfuit indutus; ut & ephippium. apparatus alii equeſtres, ſtapedes, calcaria, fræna, enſes diverſarum gentium; dono huc miſſa omnia, unionibus, margaritis, gemmiſque exornatiſſima. Ibidem* Caroli Audacis *Burgundiæ Ducis* gladius, *quem, equeſtrem dignitatem alicui collaturus, Carolus V Imperator adhibere ſolitus fuit. Omnia polita, diſpoſita, & pure cuſtodita aſſervantur. Subtus in aquilæ area,* currus ſponſalis *monſtratur, Mediolani fabrefactus, pretii quatuordecim mille coronatorum, olim Iſabellæ ingreſſuræ Bruxellam oblatus. pretium ſi cogitas, æſtimabis artem, & anhelabis videre.*

Palatium *ipſum in editiori urbis parte ea magnificentia eſt exædificatum, ut Regiæ Majeſtatis dignitatem ſatis præ ſe ferat, idonea Curialium ſedes, & peropportuno loco poſita.* Atrium *majus non diſſimile Hagenſi; ubi trophæa & ſpolia appenſa.* Porticus, *quæ binæ ibi, habent Regum & Principum icones. Per unam Archidux, vehiculo inſidens, agitare equum conſueverat prono deſcenſu in hortum. res digna viſu. Iconum nomina illuſtria adponam, ut adventantem excitem.* Vladiſlaus *Sigiſmundi III Pol. Regis filius ad ſiniſtram januæ ſuperſtat.* Iſabella, *cum binis aliis è Hiſpania donatis.* Vxor Philippi III. Albertus. Philippus IV *cum uxore. E regione* Ferdinandus II *Imperator, cum* cane candido. *quem Viennæ vidi perpetuum Imperatoris aſſeclam & cuſtodem prandenti ad pedes eſt, nec è conclavi cedit. obeſa forma, minuſque licet venuſtæ, magnæ tamen fidelitatis exemplum.* Maria *Ludovici* XIII *Gall. R. mater. &* Anna Mauritia *Regina, uxor Ludovici.* Heleonora *Imperatrix.* Sigiſmundus III *Pol. Rex, &* uxor. *Altera* porticus, *diverſa navigia, menſas magnæ artis & valoris exhibet; nec non horologia, globos argenteos. Iconem item Alberti; qui penitius introſpicienti Iſabellam videre dat; & Iſabella, quæ Albertū. Non longe inde diſtat* locus concameratus, *ubi Alberti denati effigies. indutus tunica monachali Ordinis Minoritarum,*

ritarum, tenens manu crucem. hoc habitu dicitur ſepultus in æde Gudulæ in ſacello, ſine ulla pompa. Sacellum *inde Alberti & Iſabellæ pete. locus devotioni deſtinatus: Octo intus cellulæ, octo aris coruſcantes: penſile ſuperne ambulacrum artificioſiſsimi operis ædificium ambit: lychni undique penſiles, & ardentes: aurum, gemmæ, & reliqua ornamenta oculos perſtringunt, ſenſuſque attrahunt; opum heic acervus & magna donaria. Ipſa Princeps, noctu devota, procumbit foris ante feneſtellam parieti inciſam.*

Arci adhæret ampliſſimus circus, *perpetuo muro clauſus, ad extrema uſque urbis mœnia extenſus; qui omni delitiarum genere, Regibus Principibuſque & quavis nobilitate dignarum, copioſe abundat. Nemus eſt, & labyrinthus à Burgundis Principibus adornata.* Vivarium, *habet artificioſo opere canalem, è ſecto lapide, limpidiſsimæ aquæ; quæ vaſa onerantur, & in arcem per binos camelos indies portantur. Ibi feræ, damæ, aſſervantur. In piſcinis cygni & trutæ, in aviario volatilia nutriuntur, laſciviunt, congrediuntur.*

Mox ambulationibus, pilæ ludo, epulis, omni recreationi ſua loca ſunt deputata.

Perge ad cryptas. *altera inferior; ubi Pegaſus concentus muſici, quaſi cantor, metitur numeros; Orpheus pſallens, è fidibus delicatam elicit harmoniam; juncti ſunt globus cæleſtis & Satyrus.*

Inde VII *gradunm ad alteram aſcenſus eſt; in quinque partes ſive alveos diſtinctam. ibi organum ſuaviſſimum edit concentum, Satyro rem tibia juvante: aves modulantes, opifices operantes, audiuntur, videntur.*

Ad deſcenſum hortus florum patet, labyrinthi ſpecimen ſingulare oſtentans; ubi in contemplatione ejus hæres, fiſtulæ bene multæ ſubterraneæ, arte poſitæ & directæ, te aſpergent.

E vivario exeunti fons cum ingenti labro oſtenditur; ſunt duo leones grandis formæ avem ore perpetuam aquam evomentem medio tenentes: Opus natum ipſa Iſabella *inventrice, & in declivi poſitum.*

Palatium hoc regium verſibus Nath. Chytræi augeamus:

Excepit *Bruxella*, ſacras ubi Cæſaris arces
Vidimus, adjunctoſque hortos muro undique cinctos,
Tum magno ſpacio ut ſylvas & luſtra ferarum,
Vitiferoſque una colles, fonteſque, lacuſque,
Prataque contineant. multas hic undique damas,
Capreolos, leporeſque leves, cervoſque fugaces,

Diverſi

Diverſi & generis volucres, plantaſque tenellas,
Cretenſiſque novum ſpecimen videas labyrinthi.
Hac olim magni moderator Carolus orbis
Sede libens vixit: proceres hic undique multi
Confluxere olim, pacem auxiliumve petentes.

A palatio Ducis, ad palatium Senatorum *, ſive curiam deſcendamus: eximium opus, cura Principis & Opidi ſtructum. admirandum ab aqua, ad faſtigium qua duci poteſt.* Turris *re & nomine præfert Archangelum Michaelem, urbis tutelarem, ſtatua verſatili anea pedum* XV *perfecta.* Supremę contignationes, *ſunt armamentarium & repoſitorium jaculorum, arcuum, & ejuſdem generis veterum armorum.* Curiæ conclavia *merentur videri ob tot tabulas, tot Principum pictorum opera. Una* judicium Salomonis, *Rubenii manu pictum, pretio ter mille florenor. habet.* alæ, *ſive latera, icones Scabinorum tenent.* januæ *ſuperſtat Iudicium extremum. Conclave adſitum exhibet* Iſabellam. Archiducem *in encaniis pagani* pſittacum *arcu dejicientem de turri.* de hoc exerçitio Meter. l. VI. *Alia tabula* eandem Mariæmontio *reducem exhibet; arx eſt paucis leucis Bruxella abjuncta, ſylva circummunita, feris abundans,* (en eſté le ſejour d'Archiduc.) *Alia conclavia alias tabulas, triumphali currui pro introitu Iſabellæ impoſitas, habent: in alio, videbis* XVII *Belgii Ordines, adverſis armis inter ſe congredientes; inter quos medio loco poſita ipſa* Belgica: *ſuperne è nubibus Albertus & Iſabella cum palmis procedunt. Ante curiam, in area* rotundus circus *è lapide ſtratus, cui pegma olim inſtitit, ſupplicio Hornani & Egmondani Comitum (nefas dictu) deſtinatum.*

Præter Archiducis palatium, eminent aliorum adhuc Principum magnifica palatia. nimirum Arſcotanum, *ex adverſo palatii Principum.* Auraicum, *in acclivi collis palatini, cujus magnam partem non ita pridem flamma depaſta erat incuria præfecti, ut dicebatur.* Aumalianum, Cliveſe, & Hoochſtratanum, *haut procul à palatio ad latus.* Barlamontanum, & Arenbergicum; Mansfeldicum, & Egmondanum, *ſecus opidi muros.* Soranum *cum aliis aliquot circa planitiem arenaceam.* Furſtenbergicum, & Spinolanum. *hoc Principum diverſorum effigies copioſe tenet. palatium Comitis de Culemburg olim fuit: hodie, eo ad fundum dejecto, pyramis è marmore conſpicitur ab Inquiſitoribus iſtuc poſita, cum inſcriptione* IV. *linguarum, quarum latina hac eſt:*

Regnan-

Regnante Philippo II, Cathol. Hiſpan. Rege; in his ſuis inferioris Germaniæ regionibus gubernante vero Ferdinando Alvarez de Toledo, Alvæ Duce, &c. Florentii de Pallant Comitis Culenburg quondam domum ſolo æquari ſancitum eſt, ob execrandam memoriam repetitæ in ea conjurationis adverſus religionem eccleſ. Cathol. Rom., Regiam Majeſtatem, & ipſas regiones. anno à ſalut. cIↄIↄLXVIII, quinto Calend. Iunii.

Ad ſummam, ſolent provinciæ Belgarum plures, Abbatiæ ferè omnes, urbes pleræq;, ſua Bruxellis habere palatia ſive hoſpitia.

E regione Curiæ, ſitum eſt palatium à piſtore quidem ſtructum, ſed magnis ſumtibus; **dat Beckenhuys.**

Montem pietatis, *anno* cIↄ Iↄcxvii, *ne relinquas inacceſſum. ex Italia inventio eſt: Patavii, Neapoli, & aliis Italiæ locis magno cum inhabitantium uſu videntur.*

His adnumerari poſſunt domus VII tribuum patriciarum. I. *Quarum prima ſita ad lapidem angularem in acclivi montis frigidi*, **op Canter-ſteen.** II, *in angulo vici Montenſis, loco qui Saxū Maximiliani dicitur*, **Maximiliaens-ſteen.** III, IV, V, *circa forum locis. quæ nunc* domus ſalaria, **'tſout huys**; *alia à decidendis litibus dicta*, **'tvay-Huys**; *item* Hugonis Saxum, *nominantur*, **Huys-ſteen.** VI, *apud torrentem calceariorum*, (**Schoon-beeck**!) *loco qui* Falcoburgum *vocatur*, VII, *in platea equeſtri.*

Præter has, ſunt ſeptem *illæ magnificæ forum coronantes ædes*; Frumentaria *item domus*; Halla; Macellum, *& menſurationibus ſubſerviens.* Forum piſcium, *ab Alberto Archiduce anno* cIↄ Iↄc II *in opportunum locum tranſlatum.* Pontes lapidei *flumini ſuperinjecti* XII, Turris D. Nicolai, *collopſa olim, ſed pulchrius reſtituta, & anno* cIↄ Iↄ c V *inſigni horologio & præludio muſicali inſtructa, ingenti impenſa e publico ſuppeditanda.*

Ad extremum, ſuperſunt privatæ *civium ædes, amplitudine, ſpecie, ſplendent; commoditate fontium imprimis & hortorum jucundæ & amœnæ. Fontium in privatis ædibus decem ſubinde diverſis locis erumpentem aquā obſervabis. Hortorum non amœnitas ſed luxus eſt; & invenies, qui flores ſuos ſeptem aut*

octo florenorum millibus æſtimet, exiguo in hortulo natos ; ait Grammaye.

Heic quia hortorum mentio eſt, extra opidum in propinquo eſt ANDERLEE, hortus Ducis Aumaliæ, *floribus amœnus, aquis fœcundus, dignus ab adventantibus videatur. Alio loco & via qua Gandavum tendimus, Archiducis* pharmacopola domum & hortum *ſtruxit. non civis ſed Principis manſio eſt. Eadem via locus eſt* BERGEN, *diſtans Bruxella ſemihora, ubi picta memoria Caroli* V *Imperat. & ruſtici. Imperator in venatione aberrans à ruſtico oſtenditur; Bruxellas ſera nocte, nemine comitante, omnibus inſciis, imo ipſo ductore, cum laterna prævio, reducitur; quid inter illos ibi actum inquire ab inhabitantibus.*)

Sunt in eadem Bruxella duo & quinquaginta opificum, ſive artificum mavis, collegia, in novem membra, ſeu, ut ipſi loquuntur, nationes diſtincta. inter quos momentoſi in primis & ſalutares armamentarii, cum præter armaturæ, cujuſvis formæ & generis, pulchritudinem, ita convenienter & examuſſim eamdem temperent, ut jaculo ſclopi reddatur impervia. præ cæteris tamen mirandum & quæſtuoſum eſt opificium polymitariorum: videas enim iſthic è ſerico, auro, argento, elaboratos tapetes, non induſtria minus & arte, quam impendio admirandos. Subſunt Bruxellæ duo dumtaxat oppida, Nivella videlicet atque Vilvordia, quæ Cancellariam tamen immediate appellant. Floruit autem ſemper Bruxella viris omni doctrinæ & virtutum genere celeberrimis, quales duo illi Ægidii, Faber & Periander, uterque variorum operum ſcriptores. Thomas Cantipratanus, Magni illius Alberti Diſcipulus. Henricus item & Joannes, uterque Canonici. quorum omnium mentio apud Trithemium. tales etiam nuperiores illi duo Brabantiæ Cancellarii, Hieronymus ſcilicet & Adolphus vander Nootii. tum & eximum illud Martiniorum fratrum par, quorum alter Guiljelmus non virtutum minus, quam legum conſultus, inter alios liberos nobis reliquit Ægidium, Juris utriuſque Doctorem, & honoribus variis functum, hodie vero laudatiſſimum urbis patriæ Syndicum. alter autem, Joannes, pariter legum Doctor & Conſiliarius Regius, vir eſt perquam inſignis, & politicarum rerum intelligentiſſimus. Nata etiam eſt in hac urbe, anno milleſimo quingenteſimo

quinto,

quinto, Maria, Caroli Quinti Imperatoris germana. quæ uxor poſtea Ludovici Regis Hungariæ, marito in prælio contra Turcas, anno vigeſimo ſexto ſupra ſeſquimilleſimum. cæſo, quinquennio poſt (ut ſupra jam diximus) præfecta fuit à Fratre Belgicæ gubernandæ. Hodie quidem inter alios viros doctos & claros habet Bruxella Carolum Tiſnacum, legum Doctorem, Equitem, & utriuſque Conſilii Regii, Status nimirum & Sanctioris, Conſiliarium, qui ſequitur ipſum Regem, & cum auctoritate ſimul ac laude præeſt regio ejus ſigillo. habet Jacobum Tayum, Toparcham Goicanum, nobilem hercle atque doctiſſimum trium adeo primariarum linguarum virum, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ. habet fratrem illius, Adrianum, VVemmeliæ Dominum, nobiliſſimum juxta & litteratiſſimum virum. habet Andræam Veſalium, Medicum Regium, ac Phyſicum ſimul, chirurgum, & anatomicum præſtantiſſimum, uſque adeo quidem, ut habeatur hodie profeſſionis hujus in omni Europa primus: quod è doctiſſimis etiam viri in hoc genere ſcriptis, in primis autem ex libro, *de humani corporis fabrica*, quem edidit admodum adoleſcens, perſpicue ſatis conſtat: unde ſolitus eum vocare doctiſſimus ille anatomicæ facultatis Profeſſor Fallopius, *ſtupendum naturæ miraculum*. habet Andræam Maſium, Conſiliarum Ducis Cliviæ, virum utraque lingua doctiſſimum, in Hebraicis autem ſingularem, & pæne dixerim unicum, ut quem ipſi Hebræi etiam ſtupeant. ſcripſit is, atque etiamnum ſcribit varia digna ſe opera, quæ magno cum deſiderio expectamus ut prodeant. Habet Nicolaum Micaultium, Dominum Indeveldiæ, Senatorem Conſilii Sanctioris, virum nobilem, perhoneſtum, prudentem, & multilinguem. cujus pater Joannes, Dominus Oiſterſteinii, ſupremus fuit totius Belgicæ Theſaurarius, vir apud Principem ſimul & populum gratioſus. habet denique Joannem Boiſotum, utriuſque linguæ doctiſſimum, magnum Theologum, & herbarium perquam expertum: Nicolaum Damantium, paulopoſt prolixius memorandum: Carolum Billæum, virum eruditiſſimum, & in politicis verſatiſſimum, unde & inter præcipuos Archiepiſcopi Electoris Colonienſis, Leodicenſis, &c. Conſiliarios: Carolum Burgeſium, Conſiliarium Regis in Senatu Brabantiæ, hominem doctum & virtutibus clarum, operum-

operumque multorum ſcriptorem.

Non eſt quidem Bruxella, etſi quidam id aſſerant, Vicecomitatus. ſed gaudet tamen vetuſto quodam Vicecomitatus titulo, juribus & prærogativis nonnullis ornato: non aliter quam Antverpia, Ganda, Ipræ, & alia quædam loca. unde qui hodie Vicecomes Bruxellanus, vulgo **den Burghgraeſ**/Carolus nempe Hannartus, Lidekerckæ & aliorum locorum Toparcha, nobiliſſimus ſane & perhoneſtus vir, nihil in eam urbem obtinet juris, quam titulum illum ac prærogativas jam dictas, & in deſcriptione Antverpiæ, cui & ipſi pari fere dignitate *Burg-gravius*, fuſius explicandas.

Eſt deinde Bruxellæ perpetua ſedes, & velut firmum fixumque domicilium, Cancellariæ Brabanticæ. quæ hodie quidem conſtat ex Cancellario, & ſequentibus partim ordinariis, partim extraordinariis Senatoribus; Advocato fiſcali, qui & ipſe, muneris ſui ratione, Senator eſt; Procuratore generali, duobus Graphiariis, Audientiario, quatuor Secretariis ordinariis, extraordinariis novem, aliiſque Officiis Palatinis. Cancellarii munere fungitur Nicolaus Damantius, Præſes Flandriæ, & Senator Sanctioris Conſilii, qui vocatus poſtea Regio juſſu in Hiſpaniam, factuſque generalis totius Belgicæ Præſes, retentis nihilominus, ob egregia ſua merita, priſtinis dignitatibus. Eſt autem munus hoc Cancellarii ſummæ auctoritatis & præeminentiæ dignitas. in adminiſtranda enim juſtitia Cancellarius eſt velut Gubernator Brabantiæ, & Vicarius quidam Ducalis. Recitabo nunc Conſiliarios, idque ſecundum ordinem præſidentiæ quem ipſi inter ſe ſervant, id eſt, prout ocyus quiſque vel ſerius muneri huic admotus. ſunt ergo primum, Guiljelmus Vander Nootius; Nicolaus Vander Stegius; Joannes VVingius; Joannes Malcotius, Doctor; Guiljelmus Venius; Guiljelmus Breugelius; Stephanus Crasbequius; Joannes Baptiſta Maſius, Conſiliarius & Advocatus fiſcalis; Guiljelmus Aſſelerius; Antonius Iterenus; Philippus Veuſelius; Guiljelmus Crandriſchius; Gregorius Ajala; Goſuinus Batſonius; Philippus Boxhornius; Joannes Sagius; Guiljelmus Gentius; Nicolaus Brandius; Joannes Malcotius, Licentiatus; Cornelius VVellemannus; Procurator generalis, Arnoldus Geeſtius; Graphiarii, Jacobus VVittius, & Theodorus Regius.

Regius. Appellat hanc Cancellariam tota quàm late patet Brabantia, ea tantum excepta particula, quæ vulgo audit Terra Romana, & Genapum,ut ſuo infra loco docebitur, provocat. appellant eam & Limburgenſis Ducatus, Dynaſtia Falcoburgenſis, Comitatus Dalemienſis, aliæque ditiunculæ Tranſmoſanæ, quæ omnes, ſupremæ iſtius juriſdictionis adſpectu, Brabantiæ ſubſunt.

Inquiſita diligenter ſummi hujus Conſilii Brabantini origine, comperi primum,anno milleſimo treceenteſimo duodecimo, menſe Septembri, Joannem Ducem Brabantiæ, ejus nominis alterum, ornaſſe hanc terram inſigni quodam & celebri privilegio, quod dicebatur *Charta Cortenbergenſis*,quia videlicet eo loco conceſſum, ubi tunc ampliſſima quædam erat Abbatia,eique adjunctus pagus, medio fere inter Lovanium & Bruxellam itinere,ac ordinaria per id tempus aulæ & Principis ſedes. quo privilegio inter cæterea ſtatuit, ut deligantur quatuordecim honorabiles viri, ab ipſo nominati, & gente omnes Brabanti, qui tertia quaque hebdomade Cortenbergæ conveniant, atque ibi conſultent, deliberent, ſtatuant, & exequantur quidquid tractui univerſo compererint expedire. biennio poſt, idem Dux, alia quadam pagina, Gallico idiomate ſcripta, ſtatuit, ut (ſi opus ſit) præficiatur Brabantiæ Seneſchalcus (is poſtea Cancellarius) eique addantur Judices,ſive(ut textus eſt) Juſtitiarii, & alii quidam miniſtri, qui ut minimum reditu ſuo ſe tolerent, ſintque urbibus ſuis & terris idonei juxta & utiles Senatores, nec cuiquam quidquam promittant, donent, præſtentve, ut ad hunc Magiſtratum perveniant.Anno 1332 Joannes Dux,ſuperioris illius filius, Chartam Cortenbergenſem decreto & privilegio ſuo confirmat, & Senatum hunc reddit duobus Conſiliariis auctiorem, ſedecim eos faciens è quatuordecim. Anno deinde 1355 VVenceſlaus Bohemus, Brabantiæ Dux, & uxor ejus Joanna, felicibus ſuis auſpiciis, Chartam Cortembergenſem & alteram illam Gallice ſcriptam de integro approbant, additis certis quibuſdam articulis terram Brabantiam concernentibus. Anno item 1372 iidem Duces privilegio ſuo chartam utramque confirmant. atque hic demum nominatur Cancellarius Brabantiæ, fitque inter hunc Magiſtratum

& Juratum eorumdem Ducum Conſilium diſerta diſtinctio, cauto, ne liceat Conſiliariis Cortenbergenſibus eſſe Jurati Conſilii Senatores: factaque hiſdem Conſiliariis, quibus antea nefas judicandi officium alibi exercere, quam Cortenbergæ, libera poteſtate exercendi illud & habitandi in quocumque libêret Brabantiæ loco. Anno dein 1451, Philippus Burgundiæ Dux, cognomento Bonus, titulo terræ à gravaminibus præſervandæ, edictum promulgavit, quo inter alia quædam declarat, quouſque & quo modo ſeſe extendat Conſilii Brabantini auctoritas, approbatum poſtea & articulis aliquot auctum ab eodem Philippo anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſeptimo. Tandem vero & Carolus Quintus Imperator, anno ſupra ſequimilleſimum vigeſimo ſecundo, ſuperiores omnes leges & ſanctiones, ſuper procedendi & adminiſtrandæ in Cancellaria Brabantina juſtitiæ ratione promulgatas, edicto ſuo amplificat, ac diſerte exponit, de quibuſnam cauſſis Cancellaria cognoſcere, quaſque ad Magiſtratus urbanos & Judices ſubalternos remittere debeat.

Sedem etiam habet Bruxellæ ſuprema rei clientelaris totius Brabantiæ curia, quam cæteræ omnes ejus Ducatus, tum & adhærentium ditionum feudales curiæ provocant, ſola Genapienſi excepta, quæ, ut infra plenius explicabitur, feudales Brabantiæ Gallicanæ, ſive (ut alii vocant) Romanæ, cauſſas decretoria juriſdictione decidit. Vicarius hodie Regis in Bruxellenſi hoc tribunali Joannes Mollius, Dominus VVetingemii, eques perquam magnificus. qui, cum extra Ordinem ſæpe, tum alternis diebus Saturni, ſollenniter publiceque, vel per ſe, vel per Vicarium, reddit jus. Judices autem & miniſtri feudatarii hujus tribunalis iidem, qui Cancellariæ, Senatores nempe & Advocati, tum & alii quidam, quorum in hiſce negotiis uſus eſt. Quin & cæteris quoque Belgicæ noſtræ Provinciis ſupremæ ſuæ concauſſarum feudalium curiæ, ad quas inferiorum conventuum appellationes recurrunt. Eſt præterea in hac ipſa urbe (quia nimirum Brabanti, ut ſuo loco docebimus, evocari non poſſunt extra Provinciam) nomine Cameracenſis Epiſcopi, forum Eccleſiaſticum, cujus hodie quidem Officialis eſt Magiſter Lucas Delius, Decanus & Canonicus Buſcoducenſis. diſceptantur vero &

ro & deciduntur in hoc tribunali cauſſæ omnes eccleſiaſticæ,ejus Brabantiæ partis,quæ diœceſi Cameracenſi ſubdita: nam alioqui ſubeſt ex parte hæc terra diœceſi Leodicenſi. unde & illi Epiſcopo,pari de cauſsâ & privilegii Brabantini adſpectu, ſuum in urbe Lovanienſi ſpirituale tribunal eſt.Atque ita in reliquis quoque Provinciis, & primariis maximeque oportunis diœceſium locis, ſpirituales ejuſmodi curiæ, recte & ordine adminiſtratæ. cognoſcunt autem de matrimoniis, firmane videlicet ea, an verò invalida, de teſtamentis, & bonis, ut vocant, amortiſatis, de Sacerdotum aliorumque Eccleſiaſticorum, nullis Monaſticæ vitæ legibus obſtrictorum delictis, & ſimilibus controverſiis. Denique, ut jam dictum, ſolennis, à plurimis annis retro, in urbe Bruxella aulæ Regalis & Magiſtratuum ac Conſiliorum ejuſdem ſedes, unde jure nominatur urbs Regia; eo magis quod & potens ſimul & tectis admodum frequens, quodque civium ejus plærique ſint in re lauta, bene conſtabilita, & in annuis fere agrorum aliorumque bonorum ſtabilium cenſibus conſiſtente. Nec primum tamen, ut vidimus, ſed non niſi ſecundum dignitatis & præeminentiæ gradum in Brabantia poſſidet, eſtque ſecundi ejus quadrantis caput, & Nivellam tantummodo cum Vilvordia ſibi habet ſubjectas, quæ & ipſæ Cancellariam immediate appellant.

Tertia fere ab urbe leuca ſita eſt ampliſſima juxta & clariſſima Abbatia Affliginienſis, cujus Antiſtiti, inter duodecim Brabantinos, primi in Ordinum terræ Conventu ſuffragii jus eſt. Condita eſt, ſecundum Irenicum ab aliquo Ducum Brabantiæ, cujus nomen ille non exprimit. juxta verò Barlandum, hiſtoriæ Brabantinæ ſcriptorem, fuerit Godefridus Barbatus, is, cujus ſupra fit mentio, & hocipſo loco ſepultus eſt. ſed videlicet neuter attigit ſcopum. nam ut ipſe his oculis vidi, didicique ex diplomate fundationis, quod penes Magiſtrum Joannem Govardum,verusCœnobii conditor fuit Henricus tertius, Comes Lovanienſis, ejuſdem Barbati germanus, anno, ut addit, milleſimo octogeſimo ſexto. Primus ejus Abbas Fulgentius fuit, ſacerdos admodum reverendus. neque defuere deinceps huic Cœnobio docti & venerandi Antiſtites. inter quos numerantur in primis Franco Abbas, ac Simon,Guiljelmus atque Hen-

ricus Monachi, ſcriptis etiam clari. Eſt in hoc cœnobio celeberrima bibliotheca, variis omne genus libris inſtructa, adeo quidem, ut, quod ad libros antiquos, habeatur pro locupletiſſima ſimul & laudatiſſima univerſi iſtius tractus. qui inter alias dotes & elegantias, utiliſſimis quoque bibliothecis luculenter inſtructus eſt. & in Brabantia quidem, præter hanc quam nunc dixi, memorabiles maximè Tongerloana, copia ſimul & delectu inſignis: tum Gemblacenſis, Grunendalenſis & Septifontana. Sed intremus deinceps Antverpiam, contemplata prius aliquantiſper ejus effigie, ab inſigni artifice ad vivum delineata, etſi gratior forte fuiſſet ſciographia.

A D D I T. (*Non erit abſurdum hic breviter ſtatum hujus urbis pacificum & turbatum proponere. In pace florent Magiſtratus & ſubditi.*

Magiſtratus *heic, non qui in Palatio regio, ſed in urbe ſedet, paucis deformandus. Eligitur à Principe, è ſeptem ſtirpibus patriciis, nomina ſunt*: Sleeuſii, *'Sleeus*; (*leonem ſonat, quem in ſcutis circumferunt*:) Tſvvertii, *Svverts*; (*à gladio aut hoſpite ductum nomen:*) Tſerrodolphi, *Tſerroelefs*; (*Herois Rodolphi poſteros ſignificat:*) Stenvvegii, *Steenvvechs*; (*viam lapideam denotat:*) Tſerhugii, *Serhuygs*, (*ab heroe quodam Hugone dicta & ducta ſtirps:*) Rojenbechii, *Rodebeken*; (*à ſuburbano quodam loco:*) Cavenbergii, *Cevvenberghe*; (*ab urbano quodam loco.*) *Annuus eſt, titulo Scabinorum inſignitus*, ſeptenario *numero conſtans. His Scabinis*, duo Conſules *adjecti; alter è nobilibus, è plebe alter; cum* Conſiliariis VI, *qui ſunt viri ſpectabiles, ex artificum cœtu delecti. Conſules cum Scabinis juri juſtitiæque præſunt; iis vero omnibus præit* Prætor urbanus, *juſtitiæ adminiſter, vir primi nominis & nobilitatis; à quo rogati Senatores tenentur jus dicere & reos judicare. Sequuntur* publici cenſus adminiſtratores. *qui ſunt ſex Quæſtores*; bini è patriciis, quaterni è plebe. *Omnes hi annuatim mutantur, rationiq; reddendæ obnoxii ſunt: nec niſi intra ſexennium, ad idem munus eos aſpirare ſancitum eſt. Eſt etiam* collegium pannificii, *duobus Decanis, Aſſeſſoribus octo, mediatim patricio, mediatim plebejo genere conſtans. Præter hoc inſtituti* octoviri, *ad controverſias, ob pugnas & vulnera natas, ſopiendas. Ita majus opidi conſilium conſtat tribus membris. in primo, eſt Senatus: in ſecundo, omnes viri Conſulares, Senatorii, Quæſtorii, & Decanatu pannificum functi,*

functi, excluſis plebejis: in tertio, Decani ſive præfecti collegiorum ex opificibus; & hi poſtremi authoritatem habent judicandi de rebus artis ſuæ.

Cives, *ſive* ſubditi *opulentiores quinque contuberniis nomen dant. quæ ſunt: Arcus chalybei majus; minus; ſclopetariorum; gladiatorum; & jaculatorum. Quodlibet collegium quingentorum eſt capitum. magna pompa, ſignis prælatis, ſolemnia ſua celebrare ſolent quotanis, dominica ante pentecoſten, in area arcis. Cætera plebs in opificum claſſes* L I I *diſtincta eſt; eæque ſubdiviſæ in* IX *tribus, quas* nationes *dicunt. primariæ ſunt armifabri & polymitarii; hi aulæa & picturas textiles divendunt.*

Hanc formam habet ſtatus pacificus. Turbatus *ruinam intentavit ſæpius. A* lue, *quam ſudorem Anglicum vocitabant. hac urbem anno* C I Ͻ I Ͻ X X I X *graviter afflixit; ſed gubernatricis juſſu, jejunia & preces indicentis, ſe remiſit. A* peſte; *cum ad* X X X I I I *hominum millia abſumerentur,* C I Ͻ CCCC LXXXIX. *Ab* igne; *qui exortus in Sabulone, aliquando bis mille & aliquot centum domos abſumpſit. Iterum alius, qui* C I Ͻ I Ͻ *textrinas devoravit.* A ſeditionibus; *plebs in patricios ſæpius concitata, eorum potentiam & opes ſugillans. Hinc vetitum deinde decreto Ducis, ne quis deinceps textor (ii tumultus authores fuere) in urbe pernoctaret ſub pœna capitis. Alio tempore laniones, factioſum genus hominum & potens, & lapidicidæ, in Senatum conſurrexit. Ad extremum* belli vis; *cum temporis calamitas, & militaris rabies, malis ſuis etiam Bruxellā implicaſſet, & profanatis templis nihil non deſignaret, Alexander Farneſius, captis vicinis locis, ita urbem coarctavit, ut de pacis legibus egerit, præſidium urbe exceſſerit, & ita urbs Principi ſuo reſtituta fuerit, anno* CIϽ IϽ LXXXV. *Vide* Thuan. *&* Meteran. *paſſim. Elogium hoc opidi pro coronide adjiciamus, è Grammaye.*

Regia Belgiadum, Majeſtatiſque cathedra,
 Fontibus excellens, cincta palude ſua.
Virgo patrocinium, tutelam Archangelus; omnes
 Cui Duci dederunt munera quiſque ſua.
Dis conceſſit opes, vires Mars, regnaque Juno,
 Ornatum charitas, munera quiſque ſua.
Læta polo, populoque frequens, fœcunda ſoloque,
 Late vicinis quæ dominatur agris.
O quam te vocitem Bruxella! id Belgicus orbis
 Non capit aut referet, quod capis urbe tua.

 Ad

Ad Illuſtriſſimum Senatum Antverpienſem.

Conſtitueram primo, Clariſſimi Senatores, celeberrimam modo hanc urbem & patriam veſtram deſcribere. idque, tum ut notum vobis facerem ſummum meum in illā adfectum; tum ut teſtimonio meo comprobarem claritudinem ejus, pulchritudinem, ſplendorem, & magnificentiam, una cum politia, veſtrique in ea regiminis ratione, & inſigni habitatorum potentia. Sed cum poſtea ſuccurriſſet, me, ſi per hanc ipſam occaſionem latius paullo diffunderer, & finitimas quoque regiones urbeſq; percurrerem, vobis aliquam voluptatem, aliis vero non exiguā utilitatem, allaturum: ſtatui tandem hanc urbis veſtræ deſcriptionē comitem dare deſcriptioni omnium regionum inferiorū, ditioni Magni Regis Hiſpaniæ, Principis veſtri, cui opus ipſum inſcriptum eſt, ſubditarum. Nec ignorabam, jure mihi objici poſſe, quod videlicet ſuſcepiſſem onus longe graviſſimū, & cui humeri mei nequaquam futuri eſſent ferendo: quæ enim inventiones, quæ artes, quæ denique argumenta majorē requirunt ſcientiam, prudentiam, atque judicium, quam deſcriptiones & ordinatæ compoſitiones terrarum & ditionum, rerumpublicarū & hominū, una cum tot tantiſque qualitatibus & conditionibus, quot complectuntur natura & univerſa rerum adminiſtratio? Verum confiſus (ut dicam quod res eſt) amicorum quorundam, & nominatim rariſſimorum aliquot ingeniorū veſtratium, doctrina ſimul & fama clarorum, auxilio, nolui ab hoc tam laudabili meo conatu, tamque inſigni exemplo deſiſtere. Nam (ut peſſime cedat) proponente me adeo nobilem adeoque honeſtum ſcopum, & ſequentibus me, ut proculdubio ſecuturi ſunt, multis, qui ad eumdem collineent, prodibit tandem illuſtre aliquod ingenium, promto videlicet, aliorum inventionibus & laboribus addere, quod palmam ferat, ipſumque perfectæ deſcriptionis ſcopum attingat. unde, faciente hoc meo principio, futurum eſt ut in lucem exeat pulcherrimum ſimul & ut utiliſſimum opus, adeoque & aliarum terrarum ad hocipſum exemplar deſcriptiones. Quare Amplitudini veſtræ ſupplico, ut hiſce conſideratis, dignentur labores meos, etſi rudes & impolitos, cum videlicet expectetur, qui eos expoliat, & numeris ſuis abſolvat, æqui boniq; conſulere. Ego vero me gratiæ veſtræ commendo, Deumque ut magnitudinē veſtram magis magiſq; exaugeat, ſupplex obteſtor. Antverpiæ die vigeſima menſis Octobris anni 1566.

Amplitudinis veſtræ Illuſtriſſimæ
Humilis ſervus
Ludovicus Guicciardinus.

ANT-

ANTW
Bogardi.
Domus Societ: Iesu
Burſa
d. Aokeley Hoff
e. Bier-Hooſt
f. Vlees huys
g. Cleuveniers hoff
h. Caſteel
i Coorn merct
k. Vrydachs merct
l. de Meer
m. Lepel ſtraet.
De Schelde
1. Stadt huys
2. de Groote mar
3. Vis mart
4. Fruytmart
5. Oſse mart
6. Slyck poort
7. Roy poort
8. Kipdorp poo
9 S. Ioris poort
10. Bagyne poo
11. Cronenburg poort.

WERPEN.

ANTVERPIA.

ANTVERPIA, urbs præclara & ubique terrarum decantata, ſuo jure videtur exigere, ut, dum eam deſcribo, latius me, quam in cæteris omnibus opidis deſcribendis, diffundam: idque partim, quod plura ſint quæ dicantur de hac unica urbe, quam de tota aliqua regione; partim, quod in iis, quæ politiam concernunt & leges, adeoque univerſalem regiminis formam, futura ſit nobis quaſi regula quædam generalis, & Belgicæ univerſæ exemplar: cujus reliquæ urbes ab hac ipſa non multum diſſentiunt. ideoque Antverpia plene deſcripta, nihil opus, ut poſtea deſcribantur ita tenuiter urbes cæteræ. Quinimo quiſquis deſcriptionem regiminis hujus unius urbis perlegerit, is habiturus eſt una opera velut ſpecimen quoddam & effigiem politiæ, qua non omnes dumtaxat Inferioris hujus Germaniæ, ſed primariæ quoque Superioris illius, aliarumque terrarum Septentrionalium urbes gubernantur. etſi enim illarum nonnullæ liberiores fortaſſis & minus gravatæ, utuntur tamen eadem fere inter ſeſe regiminis forma: & præſunt civitatibus quidem Conſules una cum Senatoribus; regionibus vero, ſeu vicis, tribuni; artificum cœtibus ſui Decani, & ſiquid præterea miniſtrorum eſt: quibus eadem ipſa re cum noſtris auctoritas, eadem juriſdictio. Auſpicaturus itaque deſcriptionem Antverpiæ, quam urbem Petrus Apianus, inſignis Coſmographus, & alii quidam ſcriptores contendunt eandem eſſe cum ea, quam Ptolomæus nominat Aduaticum, dico, incertum admodum eſſe hodierni illius nominis etymon. prout in obſcuro etiam eſt magna ex parte aliarum Belgicæ urbium originatio. quo non obſtante, viſum eſt recentioribus aliquot hujus ætatis ſcriptoribus dare urbi originem quam nunc dicam. tradunt, ævo jam tunc Julii Cæſaris, fuiſſe hoc loci arcem, ad Scaldim flumen, in qua immanis quidam habitaverit Gigas, Druon, vel, ut alii malunt, Antigonus, qui uſurpata in hunc tractum tyrannide, violenter exegerit mercium quotquot hac præterveherentur ſemiſſem, mercatores autem compertos fraudis, non omnibus tantum bonis, ſed altera etiam manuum, quam reciſam in profluentem abjiceret, ita di-

ctante videlicet lege, multaverit. cæterum quia Belgicus ſermo manum nuncupat **Hant**/ abjicere vero **werpen**/à manibus ſic ut dixi abſciſſis & in profluentem abjectis, populi huic loco finitimi ipſam arcem vocaverint **Hantwerpen**/ quod hodieq; Teutonicum urbis nomen. Latini dicunt Antverpiam. Galli, molliore pronuntiatu, *Anvers*. Itali, voce expleta, *Anverſa*. Et ab hac quidem arce, recentiores illi, quos dixi, originem urbis, ab narrato autem eventu, etymon vocis deducunt. cui opinioni firmandæ reapſe oſtendunt veſtigia quædam arcis, ſeu burgi, ad flumen: oſtendunt arcem & una reciſas manus in urbis inſigniis: oſtendunt ad forum judiciarium, vulgo **de Vier-ſchaer**/ quatenus nempe olim pertinuit arx. reliquias antiqui cujuſdam palatii, nuper, aliis aliquot domibus & Hoſpitio Equitum Teutonicorum, Ordinis Divæ Mariæ, ſtruendis, ſolo æquati, in quo contendunt fuiſſe Gigantis illius ſedem: oſtendunt denique adſervata in ipſa Curia oſſa quædam ejus & calcar, magnitudine ſane mirabili. in quæ ſcitiſſimis hiſce verſiculis luſit doctiſſimus ille vates Cornelius Grapheus:

In coxam.

Tanta hæc horrifici fuerit ſi coxa Gigantis,
Cætera quanta illi membra fuiſſe putes?

In dentem.

Faucibus immenſis dens hic ſtetit, ore voraci
Quiviſſet ſolidos ille vorare boves.

In brachium.

Quam fuerit forti munitus robore ſævus
Ille vir, id cubiti pars monet iſta ſui.

In ſcapulam.

Ardua terribilis ſcapula hæc eſt, crede, tyranni,
Quid reris, quantum ſuſtinuiſſet onus?

In tibiam.

Geſtavit vaſtum vaſta iſthæc tibia corpus.
Enceladum æquavit, non dubium, ille gradu.

Adſtipulari etiam ſibi contendunt, quod in ſollennioribus illis Circumciſionis & Beatæ Virginis ſupplicationibus, jam inde à priſcis temporibus, ſtatua quædam obambulet enormi & gigantea prorſus effigie, ſubſequentibus, quorum manus videantur abſciſſæ. præterea verſus iſtos Latinos, qui inveniuntur quidem inſcripti veteri privilegiorum Antverpiæ codici, quo tempore autem

tem compoſiti, & à quo tandem exſcripti, novit Deus: neque meum eſt diſputare:

Poſtquam res Aſiæ ceciderunt, mille trecentis
Annis ante Ieſum de ſacra virgine natum,
Hic fuit Antigoni caſtrum inſigne Gigantis,
Quem Brabo devicit, de quo Brabonica tellus,
Mœnibus inceptum magnis & turribus altis,
Cui nomen tribuit manuum violenta poteſtas,
Extra clima jacens juxta Scaldam pelaguſque
Fluctibus Oceani quatitur ſurgentibus ampli,
Nunc villa inſignis toto notiſsima mundo,
Cæſaris excelſis olim dotata trophæis,
Ex pelago & terra & cœlo confiſa ſereno,
In ſterili terra locuples portus fluviorum,
Per mare per terras quæ quæſtum gentibus affert,
Quo multi vivunt, multi ditantur abunde,
Imperialis hera ſic eſt Antverpia vera.

Quæ commenta ſiquis vellet rejicere, ei liceret allegare, harum omnium rerum nullam prorſus authenticam inveniri memoriam, adeoque propius aſſidere veritati, Andoverpios, ſuperioris Germaniæ populos, qui (ut ſcribunt Mejerus & alii quidam auctores) cum aliis multis magnæ illius Provinciæ gentibus in has oras venerunt anno circiter ſexcenteſimo, ſubſtitiſſe hoc ipſo loco, eumque de nomine ſuo vocaſſe Andoverpiam, ſive Antverpiam, ex qua voce, ob ſignificatus ſimilitudinem, facile poſtea naſci potuerit illa de gigante & abſciſſis per eum manibus fabula. Alii volunt, nomen iſtud Teutonicum **Antwerpen** derivari ab acta, ſive crepidine ipſa ripæ, in qua machina illa verſatilis, quam vulgo appellant **de oude Kraue**/ ubi nempe appellunt & exonerantur naves. ea enim crepido antiquitus dicebatur **de werp**/ licet hodie mollius & per euphoniam dicatur **de Werf.** Verum arguti quidam & perſpicaces hujus opidi cives, omnes eas opiniones ſolidis rationibus refutantes, exiſtimant, iſtud nomen componi ex præpoſitione Teutonica, **an**/ quæ reſpondet Latinæ *ad*, & verbo **werpen**/ quod iiſdem eſt *jacere*: ita ut proprie vocem hanc vertas *adjectum*, Italice autem *aggiunta*. clarum enim & certum, ut iidem illi ſubjiciunt, non primâm dumtaxat arcem, ſed & partem aliquam urbis poſitam atque exſtructam in ipſa alluvione, quam flumen tacito quodam

incremento ripæ paullatim adjecit. quod palam quidem hocipſo anno, ſexageſimo nempe ſupra ſeſquimilleſimum, in jaciendis novæ Domus Senatoriæ fundamentis, compertum eſt, inventis nimirum ſub terra craſſis quibuſdam è ferro lignoque operibus, perſpicue ſatis teſtantibus, pertinuiſſe antiquitus flumen uſque ubi nunc forum eſt. Quod ad Gigantem, dicunt aliqui, non alium eum fuiſſe, quam nobilem quendam Ruſſum, qui cum habitaturus huc conceſſiſſet, mercatus ſit, ſive condiderit, vel fortaſſis invaſerit Antverpienſem hanc arcem. quia vero ſtatura eſſet prægrandi, quales ut plurimum ejus terrę indigenæ, tunc temporis etiam grandiores, ab hac ipſa proceritate, & quadam inter Teutonicas voces, Ruſſe. quæ Ruſſum, Reuſſe quæ Gigantem ſignificat, affinitate crediviſſe poſtea poſteros, hominem iſtum fuiſſe Gigantem. Et hactenus quidem de nomine, deque Antverpienſi iſthoc Gigante. pergamus deinceps ad explicandum opidi ſitum & partes.

Sita eſt ergo Antverpia ſub grad. 26 minut. 42 quod longitudinem, quod latitudinem vero attinet, grad. 51 minut. 20, eſtque ſignum ejus cœleſte, Virgo. ſita eſt autem in egregia quadam lateque diffuſa planitie, ad dexteram Scaldis ripam, eo adeo loci, ubi id flumen, ſuperbo quodam curſu ad Caurum contendens, Ducatum Brabantiæ à Flandriæ Comitatu diſcernit, ac latiſſimum ſimul adeoque profundum eſt, ut quantumlibet magnæ naves, inde ab ipſo mari, uſque ad portum & geranum ipſum urbis confidenter poſſint appellere, quoniam muro, cui ſuperſtructa verſatilis illa machina, ita propinquum, imovero conjunctum eſt flumen, ut inde ab ripa navigia manibus queant contingi, quæ in aream inibi, lapide ſtratam, atque in ſiccum merces ſuas exponunt, & in ſummo Scaldis æſtu etiam ipſa eo poſſent ſubduci. commoditas, ut affirmant peritiſſimi quidam & majorem orbis terræ partem pervagati naucleri, cui in paucis admodum portubus invenias parem: cum ad hanc urbem flumen ulnis amplius quingentis Antverpienſibus, id eſt, ultra ſexcenta brachia Florentina, in latitudinem pateat; altitudine vero ulnas præterpropter viginti duas, id eſt, plus viginti ſex Florentinas, exæquet. quæ latitudo quidem atque profunditas non poteſt quin pulcherrimum juxta & magnificum reddat adſpectum

ctum, tunc præſertim, cum in culmine, ut ſic dicam, eſt mare, & flumen ad duodecim fere pedes attollit. unde ex facili colligas, qua animi magnitudine, quanta induſtria, quamque admirabili nuper ſolertia uſus ſit Princeps Parmenſis, dum videlicet obſidere pararet hanc urbem, in opere illo plane ſtupendo pontis, ſive, ut iſti vocant, *Steccada*, quem flumini huic impoſuit ad Ordamum, pagum citra Lilloam, non procul Antverpia diſſitum: ubi, ut commodiſſimum etiam inveſtiges locum, Scaldis pedibus bis mille quadringentis in latitudinem patet; minimum ſexaginta, etiam extra æſtum, altus eſt. rem adeo novam, adeo heroicam, adeo denique momentoſam & conducibilem, ut juſti fere voluminis res ſit eam pro meritis velle deſcribere. quod aliquando etiam fiet, noſque in Commentariis noſtris omni ingenii niſu tentabimus facere. Diſtat ab mari Antverpia, ſi flumen tibi adſumas ducem, leucis circiter decem & ſeptem, arrepto vero terreſtri compendio, quatuor leucas itineri tuo detraxeris. Propinqua urbi ad Vulturnum Mechlinia, & quatuor tantum leucis abjuncta. Lovanio, verſus eamdem plagam, octo leucis diſtat: Gandavo, ad Africum, decem; Brugis, ad occidentem, quindecim; Calæſio, tribus circiter atque triginta; Londino, comprehenſis triginta milliaribus, ſeu leucis ſeptem & ſemis, quæ inter Calæſium & Doveram intercedunt, ad ſexaginta; Colonia, præterpropter viginti novem; Francofurto; itidem ſexaginta, ſed nimirum prægrandibus; Lutetia denique & Rhotomago, pari fere ſeptuaginta leucarum intercapedine. Jam vero continuato deſcriptionis filo, approbamus, videri Antverpiæ formam atque viſtigia vetuſtæ cujuſdam arcis, poſitæ quondam, atque etiamnunc, eodem fere quo geranum loco. cingitur autem hæc ipſa forma vetuſtiſſimo quodam muro, è vivo lapide ducto, idque tenaci quadam & mirabili prorſus structura. qui murus etiamnunc majori ex parte ſupereſt, & ad mille ordinarios paſſus extenditur, foſſis undique circumſeptus, quarum altera dextro cornu ad geranum, altera lævo ad forum piſcarium in flumen illabitur, templum, quod vocant **de Burg-kerck**/ & forum judiciarium, **de Vierſchaer** una cum publico carcere, inter alia quædam, complexæ. adſentimur etiam, hanc ipſam arcem extitiſſe urbis

principium, ſubjungimus vero, palam conſtare, Antverpiam poſtea dilatatam, adeoque jam tertium novis muris circumdatam.

Et primus quidem murus, quantum equidem diſco è diplomate conſenſus Henrici primi, profitentis ſe Lotharingiæ Ducem, & Imperii Marchionem, cœptus condi, petente Magiſtratu Antverpienſi, anno milleſimo ducenteſimo primo. apparent autem, præter ea quæ ſcripto conſtant, manifeſta ejus veſtigia, cum alibi, tum inter Divi Michaëlis & Curiam publicam, ubi ſupereſt vetus porta Divi Joannis, una cum parte aliqua muri etiamnunc incolumi, etſi portam nuper, vel commoditatis, vel lucri gratia, demoliti ſint. & comperior quidem, jam inde ab eo tempore Antverpiæ cuſam fuiſſe monetam ex auro & argento.

Alter murus, quo latiſſime producebatur urbis pomœrium, quique adeo nuper adhuc ſupererat, cœptus ſtrui, ut ex archivis & fallere neſciis monumentis diſco, anno 1314; ſuperſunt hodieque ad poſterorum memoriam aliquot ejus turres, & integræ quædam portæ, ut illa Divi Georgii, Divi Michaëlis, denique Divi Jacobi. ſubſecutus eſt muri fundationem annus, admodum pluvius, unde & ſumma ſtatim annonæ caritas, adeo ut duodecim ipſis florenis veniret ſecalis quartarius, qui alioqui non niſi duobus ordinarie venditur. famem, ut ſolent fere conjungi hæc mala, horrenda excepit peſtis, totam fere, quam late patet, Belgiam pervagata.

Tertius denique, & qui hodie viſitur murus recenter, adeoque noſtra memoria, cœptus eſt ſtrui, anno ſcilicet quadrageſimo tertio ſupra ſeſquimilleſimum, pomœrio urbis ad ſeptemtriones producto, & incluſo ingenti terrarum ſpatio, quod in latitudinem quidem, metiendo ab ortu & porta rubra, verſus occaſum & ipſum Scaldim, continet paſſus ſeptingentos: in longitudinem vero, incipiendo à plaga auſtrali & porta Ciſternæ, verſus ſeptemtriones & murum antiquum, paſſus trecentos quadraginta, reſpondentibus ſingulo paſſui quinis Romanis pedibus. nominatur vulgo hoc additamentum urbs nova, de nieuſtadt. Aucta inſuper fuit nonnihil Antverpia tantumnon circumcirca, & ea tantum parte excepta, qua Scaldi alluitur. ita ut hodie ſemilunari propemodum forma ſit, vel ut melius dicam, refe-

rat arcum intenſum,cujus nervus ſit ipſa fluvii ripa.abſolutus eſt poſtea fere in totum hic murus,opere hercules pulchro & perquam munito.ſuperficies ejus è lapide vivo,candido, bello,& apte commiſſo. altitudo plane mirabilis, craſſitudo inſolita. adde vineas illas prælongas, quarum intervalla tenaci terra effarta, ipſæ vero præaltis & mirifice latis aggeribus introrſus veſtitæ corroboratæque. novem in muro ſunt propugnacula, magnitudine ſimul & forma egregia. quibus addito ſeptem primarias urbis portas, magnifice admodum & ſumtuoſe, ex lapide vivo,pulchro, & opere Dorico adfabre laborato, exſtructas. quarum nomina ordine recenſebo. & prima quidem eſt porta Divi Michaëlis, quæ & Cronenburgenſis, quia nempe turrim habebat, ornatam Imperiali ex ferro corona, tum & aquila quoque,urbi olim,ut ferunt,donatis ab neſcio quo Imperatore,qui ſignificare voluerit eam eſſe Marchionatus ſacri Imperii caput. quam turrim Dux Albanus,ſuſpectis belli temporibus, ſolo æquavit. poſita eſt hæc porta ſecundum flumen,& auſtro obverſa. ſequitur, ortum petentibus,porta Beginarum,de Begyne poort. inde porta Divi Georgii,magnifico ſane & egregio opere,quæ magis proprie tamen Cæſarea,de Keyſers-poort, nomine ab ipſomet Cæſare Carolo Quinto ei impoſito, qui videlicet primus devirginavit, & per eam jam abſolutam ingreſſus eſt, anno 1545, prout litteris beſſalibus frontiſpicio eſt inciſum. quarta eſt porta Divi Jacobi,quæ & Kipdorica dicitur,de Kipdorp poort. quinta, quam vulgo Rubram, de Roppoort / ſive Bergenſem appellant, quod petentibus Bergezomium ea per tranſeundum. ſexta in exitu fere urbis, prope flumen, & ad ſeptemtriones obverſa, à locis circumvicinis, quæ depreſſa nimirum & paludoſa,vulgo vocatur de Slyck poort/porta Lutoſa.habent vero extrorſus hæ portę ſingulos pontes è vivo lapide,magnos,pulchros,& ponticulis verſatilibus ac portis anterioribus,quibus nempe clauduntur cuſtodiunturque, munitos. ſeptima denique porta, ut minutiores aliquot portulas omittamus, flumini eſt obverſa, & gerani aream proſpicit,unde & nomen habet, dicta vulgo de Kraen poort/munita pronuper & in amœnam faciem reſtituta.cingitur porro omni ex parte murus latiſſimis juxta & profundiſſimis foſſis, quarum a-

qua-

qua,vivæ adſimilis,partim ab ipſo fundo,ſed potiſſimum manat ex flumine, quia duabus hydromylis, altera quidem ad portam Divi Michaëlis, altera vero in urbe nova exſtructis, aquam foſſis pro arbiratu diſpenſant. atque hæ foſſæ, accedente ab altera ripa muro lapideo, ſatis craſſo, quo undique veſtiuntur, urbem fere inexpugnabilem reddunt. ſuſtulerunt poſtea exteriorem hunc murum, quo commodius dilatarent foſſas, quæ hodie quidem pedibus centum & quinquaginta in latitudinem patent, ſuntque multum profundæ. Inventor, architectus, & monitor hujus muri fuit Magiſter Donatus Bonus Pellizolius, Bergomas. muri,in quem ingens ſanè theſaurus impenſus eſt,computatis enim canalibus, aliiſque in urbe nova confectis operibus, aſcendunt hucuſque impenſæ ad millionem, vel circa, aureorum coronatorum.

Continet autem urbs poſtremo hoc muro, jamnunc anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo ſeptimo, permiſſu auctoritateque Magiſtratus, per induſtrium illum Magiſtrum Michaëlem Coignettum, cujus infra faciam mentionem, demenſo,& quidem exteriore illius ambitu, (comprehenſis & propugnaculis, quorum ſingula, aliis aliorum defectum ſupplentibus, quingentis circiter pedibus in circuitum patent) continet, inquam, in totum urbs paſſus Antverpienſes ſex mille centum & ſeptuaginta novem, id eſt, pedes tricies mille octingentos nonaginta quinque: ita ut in circuitum pateat millibus quinque Italicis, trecentis tantum & uno paſſibus minus: idque non comprehenſa videlicet arce, quam ſi includas, millia fient paullo plus ſena. Diameter ejus in longitudinem, incipiendo ab ea porta, quam vocant de Slijckpoort/uſq; ad pontem ipſum arcis,mille & octingentorum eſt paſſuum, id eſt, pedum novies mille. in latitudinem vero, facto initio à porta Kipdorpica, ſive Divi Jacobi, uſque ad turrim fori piſcarii,pedum quinquies mille & centum. Neque poſſum, in hac nova operis noſtri editione, quin paucis attingam, quo tempore miſſus eſt Belgicæ gubernandæ Dux Albanus, anno videlicet 1567,diſerte voluiſſe Catholicū Regem, ut in hac urbe ſtrueretur arx: ideoq; poſt varias altercationes,& ſitus aliorumque huc pertinentium conſiderationes,contendente nimirum Duce, condendam eam ad

Abba-

Abbatiam Divi Michaëlis, & afferente, ſic propoſuiſſe Carolum Quintum Imperatorem, anno jam tum 1540. tandem, facta locorum ſimul atque damnorum ſingulis inferendorum collatione, ſuaſu Marchionis Vitellii, Magni Prioris Hungariæ, & architecti Pacieci, publico urbis bono ab auctore hujus operis inductorum, ſediſſe, ut conderetur ad plagam auſtralem, & extra ambitum ipſum urbis, cujus alioqui quinta minimum pars, non ſine graviſſimo civium damno & oppreſſione, periiſſet. pertinuiſſet enim area & circuitus arcis uſque ad Divi Andreæ, ubi nudus dumtaxat fundus damnum dediſſet millionis, ut minimum, aureorum. cum vero, ne unica quidem domo dejecta, conderetur loco & forma quîs hodieque conſpicitur, neque urbs quidquam cepit detrimenti, & elegantius longe, tum & commodius ſtrui potuit ipſa arx. ita ut, plurimorum, qui varias mundi partes luſtrarunt, & in hoc genere peritorum judicio, propugnaculum hoc, tum oportunitate ſitus ad flumen, tum munitione & pulchritudine, mereatur cenſeri inter elegantiſſimas ſimul & munitiſſimas arces, quæ oculis uſquam occurant. facta fuerat prius ex terra, ſed poſtmodum opere lateritio, partim & ſaxo, veſtita; & quinque adeo vallis munita, ambitu paullo plus miliaris Italici. abſoluta eſt autem anno non toto, nec, omnibus computatis, conſtitit plus quingentis millibus aureorum: etſi multi, etiam hujus ipſius profeſſionis, eam longe plus millione taxarint. Dirutus nuper fuerat per furores hos & ſeditiones civiles, exterior arcis murus & vallum, qua videlicet adſpiciebat Antverpiam: ſed ea poſt alteram operis noſtri editionem legitimo & Catholico ſuo Regi reconciliata, reſtituta communi conſenſu eſt arx, & in priſtinum ſtatum redintegrata, adeo ut & pulchra hodie ſit, & quam unquam ante munitior.

ADDIT. (*Arx hæc quinque validiſſimis propugnaculis firmata, mutuum defenſantibus, inſignitiſque nominibus fundatoris & ſtructoris ſive architecti, nimirum,* Ducis Ferdinandi Toletani Albani, Paciotti. (*hic erat gente Sabaudus.*) *Montibus deinde, qui omnem circa regionem agrumque retegant, & ab hoſtili procurſione ingentibus tormentis bellicis arceant, mœnibus incluſis, in tutelam raramque amœniſſimi proſpectus venuſtatem ſe in immenſum attollit. Sed & extra*

& extra mœnia humilia propugnacula egeſta terra equiti procurſum prabent, tutumque receptui locum. Armamentaria vero & commeatuum reconditoria ad miraculum in immanem excurrunt vaſtitatem: ſtabulandis etiam equis ingens laxitas: & ſuper hac militi certa tutaque domicilia, qualia in medio magnarum urbium deſideres: & millibus facile tribus locum prabeant; pluribus etiam, ſi qua neceſſitas arctare cogat domus. Templum hic non maximum, ſed pulcrum inter plurima eſt, ſcite & ex arte conſtructum. Laxiſſima in arcis medio area, militari delectui commodiſſima, qua juſto etiam exercitui ſatis ſit. Scriban. in orig. Ant. cap. 14.

Huic area Albanus ſtatuam forma ac ſtatura ſua, imo gloria ſua apud poſteros monumentum, è tormentis pridem ad Gemingam captis, per Iacobum Iongelingum, impoſuit, nudo capite, brachioque dextro inermi; ceterum corpus armis indutum: ſub pedibus calcabatur homo gemino capite, manibus quatuor; in quarum prima, fax accenſa; in ſecunda, malleus fractus; tertia, clavam nodoſam; quarta, ſecurim tenebat: è collo ejus, appenſa bulga, è qua ſerpentes proſerpebant: ſubter larva conſpiciebatur, ad cujus aures mendicorum gemina paropſis; inde ſcriptum, Jungelingi opus ex ære captivo. *Inferius paullo in lamina, topho innixa:* Ferdinando Alvarez à Toledo Albæ duc. Philippi II Hiſp. regis apud Belgas præfec. quod extincta ſeditione, rebellib. pulſis, religione procurata, juſtitia culta, provinciæ pacem firmarit, regis optimi miniſtro fideliſſ. poſitum. *Univerſi operis altitudo pedes XV. Ab una parte, ara erat; inſcripta,* Deo patrum noſtrorum. *ab altera, opilio ſpectabatur ad paſcua gregem educens, quem lupi ac leones fugerent: item aurora noctis tenebras diſpellens, cum inſcriptione Graca.* ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΣ ΗΩΣ. *Utrumque tanquam belli ſpolia, varia armorum ſpecies cingere. in baſi autem ſcriptum,* PIETAS. *Hujus ſtatua invidia ingens apud plurimos; etiam Hiſpanos, qui deberi Regi potius arbitrari: cujus armis ac ſtipendio omnia geſta.* Meurſius in Guil. Auriaco, lib. 4. *Non poſſum quin huc bina diſticha adponam:*

Cur ſtatuam vivo tibi Dux Albane dediſti?
  An quia defuncto nemo daturus erat?
Non male conjectas; neque enim crudelia laudem
  Facta tua, infamem ſed meruere crucem.

(Meteranus lib. 4. & ſeq.) *Accedunt conjectura varia, prout animi quiſque adfectus. ac effigiem bicipitem,*

qua

quæ ſubjecta, Egmundanum Hornanumque nuper cæſos, pars putare: alii Auriacum & Naſſovium, Belgio exactos: erant qui interpretari ordines Belgii, in nobilitatem & plebem diſtinctos, quos erepta libertate conculcabat. Arſcotanus vir liberrimæ in aula urbanitatis & gratioſa , cum Albano eam aliquando ſpectans, ac rogatus quid videretur, per riſum illuſiſſe dicitur: Eorum vultus, quos calcaret, iræ manifeſtos, ſi reſurgerent, vindictam minari. *Idque dictum oraculi inſtar multis habere viſum fuit. Et Antverpienſes poſtea, recuperata libertate, opus iſtud confregerunt. alii memorant, à ſucceſſore, Ludovico Requeſenſio, tolli juſſum.*)

Præfectus ei hoc tempore Dominus Chriſtophorus Mondragonius , unus è maxime veteranis & fortiſſimis nationis Hiſpanicæ Ducibus, quos per orbem terræ habeat hac ætate Catholicus Rex, quare arci quoque Gandenſi præfectus, & Regiæ Majeſtati à conſiliis bellicis , nobiſque ob inſignes virtutes in Commentariis crebro nominatus. Atque ita factum eſt , ut ad plagam illam meridionalem longius multo latiuſque productum ſit urbis pomœrium , quam in parte ſeptentrionali jam dicta , ipſa etiam urbe paſſim rurſus munita , & quaternis quiniſve arborum tiliarum ordinibus, in aggere ipſo intrinſeco depactarum, ornata. adeo quidem, ut Antverpia, quod circuitum attinet , hodie merito cenſeatur inter maximas Belgiæ, citra controverſiam vero inter munitiſſimas urbes totius Europæ. ſed pergamus.

Habet Antverpia noſtra pulcherrimam illam molem ad flumen , quam vulgo appellant De Werf / area ſatis ſpatioſa inſignem, quæ Belgice audit De Krane/ à ſuperſtructa videlicet ingenioſa illa & peridonea machina , qua mirabili quadam facilitate onerantur naves. ſtrata eſt autem hæc area , & ad fluminis ripam ſatis alte ſubducta. appelluntur eo majori ex parte & vel implentur ſubinde , vel & evacuantur omne genus navigia, quorum inter magna parvaque ingens ſemper eſt numerus. pulcher profecto & mirabilis prorſus adſpectus ! cum unico ſtatim intuitu adeo vaſtam tanti fluminis oram colluſtras , & reciprocantem illum aſſiduumque maris æſtum obſervas , de quo bonus quiſpiam vates urbem ita loquentem inducit :

Biſque die refluo me flumine Scaldis honorat.

cum præterea ſingulis fere horis appellunt ex quolibet orbis

orbis tractu naves, omne ſecum vectorum & mercium genus portantes: cum denique vides tam varias navium formas, & agendi illas ac gubernandi rationes & inſtrumenta, & nuſquam non occurrunt res novæ, quæque in admirationem rapiant ſpectatores.

Habet octo præcipuos ſinus, ſive mavis canales, derivatos ex ipſo Scaldi, per quos ſubeunt naves vectoriæ, actuariæ, aliæque id genus in civium uſus onuſtæ naviculæ. horum ſinuum maximus, is qui nuper in urbe nova, juxta magnificum illud palatium Hanſæ Teutonicæ, factus eſt, lata ſatis ac commoda mole inſignis, & ea capacitate, ut vel centum vectoriæ naves in eo commode ſtabulentur. ſtratæ autem hæ foſſæ, una cum aliis aliquot canaliculis, urbem varie perlabentibus, ſeptuaginta quatuor pontibus.

Habet in hunc uſque diem Antverpia ducentas viginti plateas, quarum pleræque ſunt rectæ, latæ, & decenter compoſitæ: quales & per totam fere hanc Belgiam. primariæ vero earum, de Meyr/ de Langhe nieuſtraet/ via Kipdorpica, 't Kipdorp/ via Cæſarea, vulgo de Keyſerſtraet / de Coeper-ſtraet/ via Coriariorum, de Huyvetters-ſtraet/ via Cameracenſis, de Cammer-ſtraet/ & via Alta, de Hoogh-ſtraet.

FORA VIGINTI DVO.

HABET deinde hæc urbs fora viginti duo, partim grandia, partim minutiora. horum maximum, illud Senatorum; pulcherrimum vero, mercatorum, quod Burſam vulgo appellant, de Borſe / gemina turri horologiiſque inſigne. forum hercules adeo pulchrum, ut celebrandis mercatorum conventibus non temere alibi invenias par. eſt enim à tranſitu omni carrorum, equorum, & cæteris impedimentis immune, & porticibus circumquaque clauſum, quæ quatuor habent ſpatioſos, adeoque portarum inſtar, introitus. Jam ſuper porticus, & pari cum iis ſpatio, ampliſſimæ ambulationes ſunt, tectæ, & tabernis undique plenæ. quas uno vocabulo vocant periſtylium ſive Xyſtum Pictorum, de Schilders pand/ quia nempe proſtant in iis potiſſimum tabulæ pictæ. condita fuit hæc Burſa anno à Chriſto nato 1531. Sed explicemus hic paucis, uti rem animadverſione

verſione memoriaque digniſſimam, undenam derivetur vox iſta vulgaris Burſæ, adeo proprie à conſimili quodam loco, ad hunc noſtrum tranſlata. Eſt Brugis Flandrorum platea quædam, ſeu forum, omnibus urbis partibus valde accommodum,& in ejus fronte ampla quædam & vetus domus, ſtructa ab nobili illa familia Burſiorum, **van der Beurſe**/ quorum in lapide ſecto præfert inſignia, tres videlicet Burſas, ſive marſupia. atque ab hac domo & gentilitiis hujus gentis inſigniis, ut in talibus amat fieri, nomen accepit idipſum forum. quod quia delegerant mercatores Brugenſes ad celebrandos mercatorios ſuos conventus, iidem Antverpiam Bergozomiumve ad mercatum profecti,locis,ſeu foris,in quibus ad negotiandum congregabantur, ad ſimilitudinem & imaginem fori illius Brugenſis,indiderunt Burſæ vocabulum.quod ipſum uſque adeo approbavit Antverpia, ut etiam Galli, licet alio quodam ſenſu, Toloſam uſque id ſecum abduxerint.Angli itidem, auctore & fundatore Domino Thoma Graſſano, ad exemplar Burſæ Antverpienſis,Belga uſi architecto, ædificarunt nuper Londini, urbe regia,& oportuno in primis loco,conſimilem quamdam machinam & magnificum ædificium,porticibus quoque & ambulationibus clauſum. eſtque adeo notabile, quod, abſoluto jam opere, ipſamet Eliſabetha Regina Londinum, illi ſpectando, acceſſerit, ſpectatum valde laudaverit,ſed, ne videretur apographum Burſæ Antverpienſis, nomen illi indiderit *cambii* ſive *collybi regii*,interdicto, ne quis aliter nominaret. verum ea fuit nominis *Burſa* vis,ut,non obſtante hoc interdicto,etiam illud forum eo vulgo inſigne ſit. Eſt deinde Antverpiæ pulcherrimum illud opus Burſæ Anglorum, ſua etiam porticu nobile, & ſic dictum, quod in Anglicæ gentis gratiam juſſum fuerit ſtrui ab Senatu populoque Antverpienſi, anno ſalutis 1550.

TEMPLA ET ALIA LOCA PIA.

SUNT Antverpiæ cum Templa & Monaſteria, tum Noſocomia aliaque pietati dicata loca duo & quadraginta. inter quæ Cathedrale & primarium Templum Deiparæ Virginis, quod ad vivum delineari & operi noſtro inſeri fecimus. eſt autem hoc templum & ampliſ-

ampliſſimum juxta & ſumtuoſum, ac ſplendide paſſim excultum, ſpectabili etiam turri illuſtre, quæ tota è lapide ſecto & adfabre laborato, quadringentis minimum pedibus Antverpienſibus, id eſt, brachiis Florentinis præterpropter ducentis alta, ita ut perjucundum reddat adſpectum. præterquam enim quod ex ea conſpicias totam, quam late patet, pulcherrimam urbem, & circumjectos illi non minus amœnos, quam pagis, hortis & villis frequentes campos, detegis etiam clare primarias quaſdam atque longinquas urbes, Mechliniam nempe, Bruxellam, Lovanium, Gandam, præterea fluminis late diffuſam oram, adeoque & ipſum mare, & Zelandicas etiam Inſulas. Sunt in hac turri octo & ſexaginta, partim prægrandes, partim minores campanæ, quarum pleræque, muſicalium inſtrumentorum ritu, canorum quemdam, ac quatuor, vel & quinque vocum edunt concentum. harum maximæ, quæ inſoliti plane & mirandi eſt ponderis, factum nomen à Carolo Quinto Imperatore, digniſſimæ prorſus campanæ, nec ſolitæ umquam pulſari niſi ob cauſſas inſolitas. Curant vero Divinis in iſthoc templo quatuor & viginti Canonici, una cum aliis ſacerdotibus, quibus veluti caput præeſt Decanus, magna & honorabilis dignitas, quam hodie obit Rogerius Taſſus. poſteaquam vero prudenti conſilio, & Romani Pontificis auctoritate, ob multiplices rationes, inſtituit erexitque in hac ditione ſua Philippus Rex complures (ut ſuis quibuſque locis dicetur) Epiſcopos, Antverpia, civitas adeo digna, jure & hanc dignitatem adepta eſt, itaque hoc templum ex collegiato factum eſt cathedrale. cujus primus Epiſcopus, anno circiter 1567 fuit Magiſter Franciſcus Sonnius. alter Lævinus Torrentius: qui hodieque hanc cathedram implet. digniſſimus ſane præſul, & in deſcriptione urbis Gandavi, patriæ ſuæ, pluribus nobis dicendus.

ADD. *(Torrentio in Epiſcopatu ſucceſſit Ioannes Miræus, Bruxellenſis. cui, in patria urbe defuncto, ſurrogatus Ioannes Malderus, eruditione ſimul & pietate illuſtris vir. Decanus Aubertus Miræus Antiquitatum Belgicæ indagator diligentiſſimus.)*

Et curatur ſane hoc templum religioſe in primis & ſplendide, quia videlicet luculenti ejus proventus, & magna Sacerdotibus eſt multarum rerum immunitas. acce-

accedunt & extra ordinem multa, quæ magnificentiam etiam augent,& nominatim confraternitates,ut vocant, ſeu ſodalitia ſacra,religioni & bonis moribus propagandis inſtituta, quæ potiſſimum ſex. & prima quidem eſt ſodalitas Circumciſionis, quatuor & viginti primariis Opidi civibus, vel & exteris aliquando, ac tam ſacræ, quam ſæcularis vitæ cultoribus conſtans,inter quos ſunt & Antiſtites Divorū Michaëlis atq; Bernardi.qui in meo adeo tempore inſcriptus ei & Marchio ipſe Haurechius. Eſt autem huic collegio in primario iſthoc templo ampliſſimum juxta & perpulchrum ſacellum, rite admodū religioſeque curatum, in quo adſervatur ipſum Domini noſtri Jeſu Chriſti præputium,honorifice ad hanc urbē, inde ab Hieroſolymis, anno ſalutis milleſimo centeſimo primo, tranſmiſſum, faciente famoſiſſimo illo Godefrido Bullionio, Lotharingiæ Duce, Sacri Romani Imperii Marchione, & in Regem Hieroſolymitanum electo. ex qua ipſa re plurifariam conſtat (ut & antea demonſtratum eſt, & infra clarius etiam demonſtrabitur) Antverpiam noſtrā jamtunc,& longe etiā ante fuiſſe in magno æſtimio,cum videlicet tantus Princeps, etſi Opidi Dominus,tam ſanctas ei reliquias,tanto cum honore tranſmiſerit. Inſtituta fuit eodem tempore celeberrima illa proceſſio, vel ut Latinius dicam, ſupplicatio, repetenda quotannis & in perpetuum ipſo die Sanctiſſimæ Trinitatis.habetur vero & alia quædam ſollennis & pervetus ſupplicatio Deiparæ Virginis, idque menſe Auguſto & prima poſt Aſſumtionem Sanctiſſimæ Virginis dominica. quā utramq; ſupplicationē comitantur omnes Eccleſiaſtici, circumlato per ipſos Sacramento & variis pompæ ferculis.comitantur & Magiſtratus una cum adminiſtris, & omnibus quotquot ſunt opificū collegiis, præcedentibus unumquodque propriis ſignis. comitantur deinde & ſodalitia ſacra,inſigniis ſuis & vexillis inſtructa: hinc reliqua omnis civitas, & quidem magna cum pompa, civilitate & religione, multis undique, tum pictura,tum & poëſi, repræſentatis veteris atque novi teſtamenti hiſtoriis, intermixtis ſubinde & recentioribus aliquot pulchris atque jucundis inventis. Secundum Eccleſiæ ſodalitium dicitur Sanctæ Crucis, & quindecim quidem

mis legibus, quas inter duæ præ cęteris eminent; altera, quod ſodalium quiſque teneatur conſodalem, tamquam vere germanum, monere de qualibet re, quam vel uſquam audierit, vel alioqui intellexerit, famam, aut vitam, aut fortunas ipſius quomodo libet concernentem,& unde vel damnum ei, vel infamia poſſit accidere: altera, quod naſcente aliqua inter duos ſodales lite, reliqui, velut diſceptatores,teneantur eos pacificare quorum arbitrio ſi alteruter nolit parere, is rejicitur magna cum ignomina, & ex albo ſodalitatis expungitur. Tertium ſodalitium, quod centum fere, partim civibus, partim extraneis conſtat, vulgo audit ſodalitas ſacelli Beatæ Virginis, quod videlicet pulchrum illi in templo & ſumtuoſum valde ſacellum, ipſi Virgini conſecratum, in quo, præter Miſſas & ſollenniora quædam Officia, ſodalitas, ſuo ſumtu, quotidie facit cantari, ad numeros Muſicos & perfectiſſimi organi ſonitum,famoſum illud *Salve Regina.* auctor & inſtitutor nobiliſſimi hujus collegii Nicolaus Rechtergemius fuit, avus maternus Schetorum, infra latius nominandorum, vir admodum dives & ampliſſimæ dignitatis, cujus in hoc ſacello monumentum & nomen conſpicitur ad baſim ſumtuoſi illius candelabri ex orichalco, ſacroſancto huic loco ab ipſo donati. Quarta inde ſodalitas eſt illa Sanctiſſimi Sacramenti,incerto quodam religioſorum & boni nominis civium exterorumque numero conſtans: qui & ipſi hic habent egregium quoddam & religioſum ſacellum, in quo,ſodalium ſumtu, celebrantur quotidie magna ſolennitate Miſſæ, tum veſperæ quoque,& laudes, ad organi ſonitum & numeros muſicos, decantantur.Quinta ſodalitas dicitur Divi Antonii.Sexta denique inter privatas hujus templi ſodalitates eſt D. Rochi,bonis itidem atque religioſis ſodalibus conſtans. habent autem & iſtæ ſua in templo ſacella,Divis illis dicata, & laudatiſſimis amicitiæ religioniſque legibus inter ſe devincti ſunt. Extra ordinem etiam templo accedunt ſex illæ ſodalitates, quas vocant, armorum; tres rhetorum rhytmicorum: & viginti ſeptem opificum urbanorum collegia. quorum ſingulis ſuum in eo ſacellum, vel, ut minimum, ara. ad quam omnibus anni feſtis celebrandum curant ſacrum privatum; diebus vero Divorum, quos ſibi delegerunt patronos, cantari faciunt ſacrum ſollenne,

ſollenne, adhibita etiam muſica ſymphonia. Sunt & alia quædam extra ordinem hujus templi emolumenta, quæ in unum conjuncta, & laute donatum id reddunt, & ut recte & ordine ſacra in eo adminiſtrentur, efficiunt. Arſit inauſpicato hæc ædes anno Chriſti 1533 menſe Octobri, eo quidem rigore & violentia, ut breviſſimo temporis ſpatio edacibus flammis abſumerentur omnes propemodum ejus aræ, numero ſeptem & quinquaginta, non concinnæ dumtaxat, ſed inſigniter etiam ſumtuoſæ. abſumtum inſuper fuit totum ædis tectum, & alia quædam opera lignea: corroſæ perplures columnæ, & illata alia quædam damna, tanto videlicet flammæ æſtu, ut proprie videretur aliqua Ætna. jamque varias etiam turris partes ignis prehenderat; cum Lancelottus Urſelius, Conſul, ad ſtrepitum illum procurrens, & viſo, inſtare tam ingens damnum, intrepidus, ac ſine ullo vitæ adſpectu, multitudini ſeſe anteagens, & quamplurimos illico nactus comites, tum præſentia ſua & verbis atque promiſſis, tum & ſuo ipſius exemplo, compellans nominatim adſtantes, & ad tam pium officium provocans, tantum profecit, ut moti omnes tanti viri reverentia ſimul & promtitudine, obviis paſſim correptis telis, certatim ſeſe periculis exponentes, & auſi propemodum non audenda, pulcherrimum iſtud & nobiliſſimum opus ſervarint, cum peculiari laude & publica omnium gratulatione Conſuli ſuo exhibita, qui idemtidem agitatus, & hac illac impulſus, veſtibus ſemiuſtis, ſe, jam victoriæ compos, tandem periculo omni exemit. ſuper quo caſu, ceu re admodum memorabili, bonus ille poëta, quem & ſupra laudavi, Cornelius Grapheus edidit poëmation, elegantiſſimis verſibus ſcriptum, in honorem præſertim & laudem Conſulis ante dicti. Jacta ſunt adyti hujus templi fundamenta (prout didici è ſcidis quibuſdam doctiſſimi viri Petri Ægidii, civis & Graphiarii Antverpienſis,) anno Chriſti 1124, quo ipſo tempore condita etiam fuit ipſa ædes, & à Burchardo, Epiſcopo Cameracenſi ac Præpoſito Sancti Michaëlis Archangeli, dedicata, inſtitutis in ea duodecim tunc Canonicis, quorum numerus (ut jam diximus) poſtea duplicatus. extant de ipſa dedicatione verſiculi quidam Latini, cum ſcidis jam dictis examuſſim conſentientes. ſunt ecce iſti:

Vndecies

Vndecies centum ductis & ſex quater annis
Virginis à partu conciliante reum,
Burchardus Præſul hac atria nec minus aram
Sacravit, medium, quod tenet Eccleſia.

Celebravit præterea in hac æde Philippus Rex prima ſua comitia, ſive conventum Equitum Ordinis aurei Velleris, idque anno 1556, quibus ipſis comitiis creavit novemdecim variarum nationum Equites, infra nobis enumerandos. Quoniam vero pervenimus ad hunc locum & mentionem equeſtris hujus militiæ, convenire videtur, ut, priuſquam ad ulteriora progrediamur, breviter explicemus ejus originem, & in hunc uſque diem progreſſus, velut rei inſignis, & à Principibus terræ, quam deſcribimus, inſtitutæ; maxime quia major ſemper equitum pars electi ex nobilitate & illuſtribus viris hujuſipſius terræ unde fiet, ut nominatim recenſeantur plurimi Principes atque Dynaſtæ tanto honore digniſſimi, & vel magno etiam regno illuſtrando idonei. rem profecto haud quaquam ſilentio tranſeundam! Dicimus ergo, Philippum, Ducem Burgundiæ, eum, qui ab inſigni benignitate cognomentum accepit Boni, quo die matrimonium conſummavit cum Iſabella, filia Regis Luſitaniæ, anno à Chriſto nato 1429, Brugis Flandrorum, ob egregium ſuum & perpetuum erga Ordinem militarem affectum, & magnum, quo tenebatur exaltandi & illuſtrandi illius (ita verba ſunt) deſiderium: exemplo Gedeonis, qui, Dei juſſu, cum trecentis fortiſſimis viris, è millibus multis ſelectis, aſſerturus videlicet Iſraëlem, infinitam Midjanitarum turbam adortus eſt; creaſſe, erexiſſe & inſtituiſſe ad gloriam Dei, Beatiſſimæ Virginis, & Divi Andreæ Apoſtoli, habiti gentis Burgundicæ protectoris, equitum nobiliſſimorum collegium, quo comprehendi voluit etiam Imperatores, Reges, Duces, Marchiones, Comites, & id genus Dynaſtas, dummodo ſtirpe juxta & fama eſſent illuſtres, omniſque adeo labis & reprehenſionis expertes. hos autem vocavit Equites aurei velleris, conſtituto ipſis in caput perpetuum legitimo Duce Burgundiæ & Inferioris Germaniæ Principe. noluit vero tunc temporis eos eſſe plures viginti quinque, ipſo Capite quoque incluſo, adjunxitque in uſum Collegii quatuor magnæ dignitatis miniſtros, Cancellarium nempe, Theſaurarium,

rium, Graphiarium, & Fecialem, quem & Regem armorum indigetant. Et inſtituit quidem Equeſtrem hunc Ordinem conſilio valde prudenti, & præſtantiſſimis ſimul ac optimis legibus, tam illuſtri Collegio dignis, ornavit: ſpeciatim præcipiens, ut in quemcumque alium Ordinem equites eſſent cooptati, ei ſtatim renuntiarent, nec in alium poſtea darent nomen: Imperatoribus tantum, Regibus, Ducibus, qui optimo maximo jure & ſupremi, quod dicitur, Principes eſſent, exceptis. prout latius continentur hæc omnia in ipſo inſtitutionis archetypo. Et primi quidem viginti & quatuor Equites, præter ipſum Auctorem & Caput, electi ſunt iſti:

Guiljelmus à Vienna, Dominus Fani Sancti Georgii.
Renatus Pottius, Dominus Rupis Pottiæ.
Joannes, Dynaſta Rubaſii.
Rolandus VVtkerckius, Dominus Hemſrodiæ.
Antonius à Vergi, Dominus Champlitæ.
Daniel à Brimeu, Dominus Ligniaci.
Hugo Lannojus, Dominus Santeſii.
Joannes, Dominus Comminæus.
Antonius Toulonionus, Dominus Traneſii, qui torquem numquã accepit.
Petrus Lucemburgius, Dominus Fani S. Pauli.
Joannes Trimolius, Dominus Jonnellæ.
Gilbertus Lannojus, Dominus VVillervalliæ.
Joannes Lucemburgius, Comes Ligniaci.
Joannes Villerius, Dominus Lilladami.
Antonius, Dominus Croyaci & Rentæi.
Florimundus à Brimeu, Dominus Maſincuriæ.
Robertus, Dominus Mamineſii.
Jacobus à Brimeu, Dominus Grigniaci.
Balduinus Lannojus, vulgo balbus, Dominus Molembaſii.
Petrus Belloſremontius, Dominus Chargniaci.
Philippus, Dominus Tervantiæ & Mottæ.
Joannes Croyus, Dominus Turris ad Matronam.
Joannes, Dominus Crequiaci, &
Joannes Novocaſtrius, Dominus Montis Acuti.

Celebravit poſtmodum idem Dux Ordinis hujus comitia Inſulis Flandriæ, anno Chriſti 1431, & in locum duorum, qui è vivis exceſſerant, ſurrogavit.

G Fride-

Fridericum, Comitem Moerſii; & Simonem Lalainium, Dominum Hanteſii.

Anno 1432 Brugis comitia celebravit, & ſurrogavit in locum duorum qui fato conceſſerant,

Andream Toulonionium, & Joannem Melodunium Dominum Antongiæ.

Anno 1433 comitia habuit Divione Burgundiæ, & duobus defunctis ſuffecit, Jacobum, Dominum Crepacorii, & Joannem à Vergi.

Iiſdem comitiis Equitum numerum auxit, & è viginti quinque fecit eſſent triginta & unus, ipſo ſcilicet Capite comprehenſo. ſex autem adjuncti ſunt ecce iſti:

Guido Pontalerius, Dominus Talmeriæ.

Balduinus Nojellus, Dominus Caſterellæ.

Joannes, nothus Lucemburgenſis, Dominus Altobordini.

Carolus à Burgundia, Comes Caroleſii, qui torquem accepit ad luſtricum ipſum fontem.

Robertus, Comes Vernemburgius, &

Theobaldus, Dominus Novocaſtri.

Anno 1435 celebravit conventum Bruxellæ, ſed cum non conſtaret de cujuſquam Equitis obitu, nulli fuerunt electi.

Anno 1440 habuit idem Dux comitia Divi Audomari, in Artheſia, ubi mortuis ſurrogavit

Carolum, Ducem Aurelianenſem.

Joaunem, Ducem Britanniæ.

Joannem, Ducem Alenſonii, &

Matthæum Foxium, Comitem Comminæum.

Notandum eſt obiter, Ordinis hujus Caput, vacantes Equitum locos non iiſdem ſemper comitiis ſtatim explere, ſed differre nonumquam in proximum conventum.

Anno 1445 celebravit comitia Gandæ, ubi defunctis ſuffecit:

Alfonſum, Regem Arragoniæ.

Franconem Borſalium, Comitem Oſtervantii.

Reinaldum, Dominum Brederodæ.

Henricum Borſalium, Dominum Lavræ.

Joannem, Dominum Auxiaci, &

Adrianum, Dominum Humeriæ.

Anno

Anno 1451 celebravit conventum Montibus Hannoniæ, ubi in locum defunctorum elegit:

Joannem, Ducem Cliviæ.
Joannem Guevarram, Comitem Arriani:
Petrum Cordonium, Comitem Goliſſiennæ.
Joannẽ, Dominũ Lannojæ.
Jacobum Lalainium, Dominum Montigniaci, &
Joannem Novocaſtrium, Dominum Montis Acuti.

Anno 1456 conventum habuit Hagæ in Batavis, ubi in locum mortuorum ſuffecit:

Joannem à Burgundia, Comitem Nivernenſem.
Antonium, nothum Burgundiæ.
Adolphum Clivium, Dominum Raveſteinii, &
Joannem Cimbrium, Proregem Cypri.

Anno 1461 celebravit comitia Divi Audomari, ubi mortuis ſurrogavit:

Joannẽ, Regẽ Arragoniæ.
Adolphũ, Ducum Geldriæ.
Theobaldum, Dominum Novocaſtri.
Philippum Pottium, Dominum Rupis Noulajæ.
Ludovicum à Brugis, Dominum Gruithuſæ, &
Guidonem, Dominum Rojæ.

Obiit vero Philippus Dux, Ordinis aurei Velleris inſtitutor, Brugis Flandrorum, anno à Chriſto nato 1467 menſe Junio. cui ſucceſſit Carolus filius, qui anno proxime inſecuto celebravit comitia in ipſa urbe Brugarum, ubi in mortuorum locum ſuffecit:

Eduardum, Regem Angliæ.
Ludovicum Chalonium, Dominum Caſtelli.
Joannem Damaſium, Dominum Cleſſiaci.
Jacobum Borbonium, Comitem Marchiæ.
Jacobum Lucemburgium, Dominum Rusburgii.
Philippum à Sabaudia, Comitem Blanietti.
Philippum Crepacorium, Dominum Cerdæ, &
Claudium Montacutium, Dominum Conſeſii.

Anno 1473 Carolus celebravit comitia Valentianis, ubi mortuis ſurrogavit:

Ferdinandum, Regem Caſtellæ.
Ferdinandum, Regem utriuſque Siciliæ.
Joannem, Dominum Bevriæ.
Philippum Croyum, Comitem Chimaicenſem.
Joannem Lucemburgium, Comitem Marleanum.
Guidonem à Brimeu, Comitem Megæ, &
Engilbertum, Comitem Naſſoviæ.

Cæſus fuit hic Carolus anno 1477 menſe Jannario, ſtilo Romano, ad Nancejum, prælio contra Helvetios: quare Maximilianus, Romanorum Rex, ducta uxore unica ejus nata, & hærede Maria, factus eſt Caput Ordinis aurei velleris, & prima ſua comitia celebravit anno 1478 Brugis Flandrorum, ubi duodecim Equitibus mortuis ſurrogavit:

Petrum Lucemburgium, Comitem Fani Sancti Pauli.
Jacobum à Sabaudia, Comitem Romontii.
Guiljelmum, Dominum Egmondæ.
VVolfardum, Dominum Borſaliæ & Comitem Magni prati.
Jodocum Lalainium, Dominum Montigniaci.
Jacobum Lucemburgium, Dominum Fienneſii.
Philippum à Burgundia, Dominum Bevriæ.
Bartholomæum, Dominum Lichtenſteinii. reliqua loca remanſerunt vacua.

Anno 1481 idem Maximilianus celebravit conventum Buſco-Ducis, ubi explendis locis, quæ ſuperiore conventu remanſerant vacua, elegit:

Joannem, Baronem Lignęum.
Claudium, Dominum Toulonioni.
Petrum, Dominũ Poſſutii.
Balduinum, Dominum Molembaſii.
Guiljelmum à Palma, Dominum Arlantii.
Joannem de Berges, Dominum VValhemii.
Martinum, Dominum Polhaimium.
Philippum Auſtrium, Comitem Caroleſii.

Anno 1491 Philippus Auſtrius, Burgundiæ Dux, dicti Maximiliani filius, jam emancipatus, & ditionibus ſuis gubernandis idoneus, tamquam Ordinis hujus caput, habuit primum conventum Mechliniæ, ubi in locum Equitum defunctorum elegit:

Fridericum Auſtrium, Imperatorem.
Henricum, Regem Angliæ.
AlbertumDucem Saxonię.
Henricum VVithamium, Dominum Berſlæ.
Petrum Lannojum, Dominum Freſinojæ.
Arnoldum, Ducem VVirtembergenſem.
Claudium Novocaſtrium, Dominum Cranſejæ.
Joannem, Comitem Egmondanum.
Chriſtophorum, Marchionem Badenſem.

Joan-

Joannem, Toparcham Cruningæ.
Carolum Croyum, Principem Chimacenſem.
Guiljelmum Croyum, Dominum Cerviæ.
Hugonem Melodunium, Vicecomitem Ganda-venſem, &
Jacobum Lucemburgium, Dominum Fienneſii.

Anno 1501 menſe Januario idem Philippus comitia celebravit Bruxellæ, ubi defunctis ſuffecit:

VVolfgangum, Dominum Polhaimii.
Itelfridum, Comitem Sorlæ.
Cornelium de Berges, Dominum Sevenbergæ,
Philippum, nothum Burgundiæ, Dominum Somelſdiquii.
Michaëlem Croyum, Dominum Sampiaci.
Joannem Lucemburgium, Dominum Villæ.
Carolum Auſtrium, Ducem Burgundiæ, filium ſuum.

Anno 1505 jam accinctus ad iter Hiſpanicum, celebravit comitia Middelburgi Zelandiæ, ubi in locum mortuorum elegit:

Henricum, ejus nominis ſeptimum, Angliæ Regē.
Paulum, Dominum Diqueſteinii.
Carolum, Baronem Lalainii.
VVolfgangum, Comitem Fuſtembergium.
D. Joannem Emanuelem.
Florentium Egmondum, Comitem Buræ.
Jacobum, Comitē Hornæ.
Henricum, Comitem Naſſoviæ.
Fridericum Croyum, Dominum Reuſii, &
Philibertum, Dominum Veriæ.

Anno 1516 mortuo jam inde ab anno 1506 Philippo, Hiſpaniæ Rege, Carolus ejus filius, is, qui poſtmodum Imperator, eo nomine quintus, quique patri defuncto ſucceſſit in regnis Hiſpaniæ, novi Orbis, utriuſque Siciliæ, principatu Inferioris Germaniæ, ac Ducatu Comitatuque Burgundiæ, velut Ordinis aurei Velleris caput, prima comitia celebravit Bruxellæ. ubi ut plures Dynaſtas impertiri poſſet hac dignitate, Equitum hujus Ordinis numerum auxit, & è triginta & uno fecit ut eſſent unus & quinquaginta, itaq; tam in locum defunctorum, quam novo numero adimplendo, equites fecit:

Franciſcum primum, Regem Galliæ.
Ferdinandum, Infantem Hiſpaniæ.

Fridericum, Comitem Palatinum.
Joannem, Marchionem Brandenburgenſem.
Guidonem à Palma, Comitem Monſtrolienſem.
Hubertum, Comitē Manſfeldiæ.
Laurentium Gornotum, Comitem Pontevallis.
Philippum Croyum, Comitem Porciani.
Jacobum Gaverium, Toparcham Freſini.
Antonium Croyum, Dominum Sampiaci.
Antonium Lalainium, Dominum Montigniaci.
Carolum Lannojum, Dominum Sanſellæ.
Adolphum à Burgundia, Dominum Bevriæ.
Felicem, Comitem VVerdemburgi.
Emanuelem, Regem Portugalliæ.
Ludovicum, Regem Hungariæ.
Michaëlem, Dominum Folqueſteinii.
Maximilianum de Hornes, Dominum Gaesbecanum.
Guiljelmum, Dominum Rubempetræ.
Joannem, Baronem Traſegniaci.
Joannem, Dominum VVaſſenariæ.
Maximilianum, Dominum Zevenbergæ.
Franciſcum Melodunium, Comitem Eſpinojum, &
Joannem, Comitem Egmondanum.

Cætera loca remanſerunt vacua.

Anno 1519 celebravit Sua Majeſtas comitia Barcinone, quæ fuerunt omnium prima extra haſce Provincias & Burgundiam habita: ubi ad augmentum illud explendum, & in locum defunctorum elegit:

Fridericum Toletanum, Ducem Albæ.
Didacum Lopez Paciecum, Ducem Eſcalonæ.
D. Didacum Hurtadum Mendozium, Ducem Infantaſgi.
D. Ignatium Ferdinandez de Velaſco, Ducem Friaſii.
Alvarum, Ducem Vegeræ.
D. Antonium Manriquium, Ducem Nageræ.
D. Ferdinandum, Ducem Cardonæ.
Petrum Antonium, Comitem Sancti Marii.
D. Fridericum Henriquez, Comitem Modicæ.
D. Alvarum, Comitem Triſtamaræ.
Adrianum Croyum, Dominum Belloranii.
Jacobum Lucemburgium, Comitem Gavriæ.
Chriſtiernum, Regem Daniæ.

Sigiſ-

Sigiſmundum, Regem Poloniæ.

Philibertum Chalonium, Principem Arauſinum.

Anno 1531 comitia habuit idem Imperator Tornaci, ubi mortuis ſurrogavit:

Joannem, Regem Portugalliæ.

Jacobum, Regem Scotiæ.

Ferdinandum Arragoniũ, Proregem Valentiæ.

Petrum, Ducem Friaſii.

Philippum, Ducem Bavariæ.

Georgium, Ducem Saxoniæ.

Ducem Alburquerquii.

Andream Doream, Principem Melphitanum.

Philippum, Hiſpaniarum Infantem.

Reinaldum, Dominum Brederodæ.

D. Ferdinandum Gonzagam.

Nocolaum, Comitem Salutiarum.

Claudium à Palma, Magiſtrum Equitum, vulgo Mareſchalcum Burgundiæ.

Antonium, Marchionem Bergozomii.

Joannem, Dominum Boſſutii.

Carolum, Comitem Lalainium.

Ludovicum à Flandria, Dominum Prati.

Georgium Schencquium.

Philippum Lannojum, Dominum Molembaſii.

Alfonſum de Avalos, Marchionem Vaſtenſenſem.

Franciſcum, Comitem Mirandenſem.

Maximilianum Egmondum, Comitem Buræ, &

Renarum Chalonium, Principem Arauſinum.

Anno 1547 celebravit comitia Ultrajecti, ubi in mortuorum locum ſuffecit:

Maximilianum, Regem Bohemiæ.

Ignatium Lopez Mendozium, Ducem Infantaſgi.

Ferdinandum Toletum, Ducem Albanum.

Coſmum Medicem, Ducem Florentiæ.

Albertũ, Ducem Bavariæ.

Emanuelem Philibertum, Principem Pedemontanum.

Octavium Farneſium, Ducem Camerinenſem.

D. Henricum, Ducem Nageræ.

Fridericum, Comitem Fuſtembergium.

Joachimum Rianum.

Philippum Lannojum, Principem Sulmonis.

Pontium Lalainium, Dominum Bignicurtii.

Lamoralium Egmondum, Principem Gavriæ.

Jacobum, Comitem Lignæ.
Claudium à Vergi, Baronem Champlitæ.
Philippum Lalainium, Comitem Hoogſtratanum.
Maximilianum à Burgundia, Marchionem Verianum.
Joannem à Ligne, Comitem Arembergium.
Petrum Erneſtum, Comitem Manſfeldiæ.
Petrum VVerquinum, Præfectum, ſeu Seneſchalcum Hannoniæ.
Joannem Lannojum, Dominum Molembaſii, &
D. Petrum Cardonium, Ducem Friaſii.

Anno 1556, cum jam renuntiaſſet Carolus Quintus Imperator omnia ſua regna & cæteras ditiones filio ſuo Philippo Regi, idem Rex prima ſua comitia celebravit Antverpiæ, ubi Equitibus vita functis ſuffecit:

Henricum, Ducem Brunſvicenſem.
Ferdinandum, Archiducem Auſtriæ.
Philippum, Croyum, Ducem Arſchotanum.
Carolum, Hiſpaniarum Principem.
D. Gondiſalvum Fernandez de Corduba, Ducem Seſſæ & Terræ novæ.
Ducem Medinæ rivi Sicci, Archithalaſſum Caſtellæ.
Ducem Cardonæ.
Carolum, Baronem Barlemontii.
Philippum Stavelium, Baronem Caldomontium & Dominum Glajonæ.
Carolum à Brimeu, Comitem Megæ.
Philippum Mommorencium, Comitem Hornæ.
Joannem, Marchionem Bergozomanum.
Guiljelmum Naſſovium, Principem Arauſinum, Dynaſtam Bredanum.
Joannem Mommorencium, Dominum de Courriers.
Joannem, Comitem Friſiæ Orientalis.
Antonium Doriam, Marchionem Sancti Stephani.
Franciſcum Fernandez de Avalos, Marchionem Piſcariæ & Vaſti.
Sfortiam, Comitem Sanctæ Floræ.
Vladiſlaum, Baronem Bernſteinii.

Anno 1559 Rex, jam in Hiſpaniam trajecturus, comitia celebravit Gandavi, ubi in locum demortuorum ſurrogavit Equites inſequentes:

Franciſcum ſecundum, Galliæ Regem.
Guido-baldum, Ducem Urbini.

Philip-

Philippum Mommorencium, Dominum Hachicurtii.
Guiljelmum Croyum, Marchionem Rentæjum.
Florentium Mommorencium, Dominum Montigniaci.
Philippum, Comitẽ Lignæ.
Carolum Lannojum, Principem Sulmonenſem.
Antonium Lalainium, Comitem Hoogſtratanum.
Marcum Antonium Columnam.
Baronem Novohauſiæ.
Dominum Turconii.

Ita ut ad hunc uſque diem ter & vicies habita ſint Nobiliſſimi Ordinis hujus comitia, idque in alia rurſus atque alia urbe, pro occaſionum varietate, ac ut Capiti bonum fuit & commodum, uſurpato in ea ſolennitate veſtitu veteri, longo, reverendo; & ad idem prorſus exemplum, quo utebatur olim Philippus Dux. celebrantur autem primo in hiſce conventibus, triduum totum durantibus, equitum defunctorum exequiæ: quibus deinde ſurrogantur alii novi, viri probi, illuſtres, & tanto faſtigio digni, donec numerus ille quinquagenarius expleatur, quod fieri ſolet adhibitis priſcis quibuſdam & venerabilibus ceremoniis: tandem recenſentur & Ordinis leges, quæ, pro re nata & temporum ratione, vel augentur nonnumquam, vel reciduntur, vel deniq; corriguntur. Poſt ultima illa comitia, Gandavi, ut dictum eſt, habita, recepit ſe Rex in Hiſpaniam, nec ob Equitum paucitatem amplius egit ſolennes illos conventus, ſed accidente Pontificis venia, & adhibito ſibi paucorum conſilio, ornavit hac dignitate quoſcumque viſum fuit, aureo vellere iis per procuratorem & Illuſtrem aliquem virum tranſmiſſo. Itaque anno præſenti 1587 è veteribus ſimul & novis equitibus ſupereſſe tantum comperio, in Hiſpania quidem, ipſum Regem, Ordinis Caput; Philippum Principem, ejus filium; Duces trium Methymnarum, Sidoniæ, Cœli, & Rivi Sicci; & Ducem Cardonæ: in Germania, Imperatorem Rudolphum; Archiduces, Ferdinandum, Carolum, atque Erneſtum; Ducem Bavariæ: & in Bohemia, Baronẽ Roſembergium, ſtirpe Urſinum: in Auſtria; Baronem Harachiæ: in Sabaudia, ipſum Ducem: in Italia, Magnum Ducem Etruriæ; Duces, Parmæ atque Placentiæ, Urbini, Terræ-novæ, Sabionettæ; Principem Sulmonenſem; Marchionem Vaſti, & Principem Guterenſem: in Belgica, Comitem

Manſfeldiæ, totius collegii Decanum; Ducem Arſchotii; Comites Overendium, Arembergium, Barlemontium, Egmondanum;& Marchionem Rentejum: in Burgundia denique, Marchionem Varambonium, & Comitem Champlitenſem.

Similem Equitum Ordinem inſtituit, anno circiter 1350, in honorem Divi Georgii, qui habetur Anglici regni Protector, Angliæ Rex Eduardus tertius, vocavitque *Iarterii*. Quo ipſo tempore, non obſtante collegio Parium Franciæ, Joannes Rex, eo nomine unicus. condidit Ordinem Equitum Stellæ, mutatum poſt anno circiter 1470 in Ordinem Divi Michaëlis, qui etiamnum viget, etſi Henricus III Rex, eo non abrogato, inſtituerit Ordinem illum novum & ſanequam frequentiſſimum Equitum Spiritus Sancti. Inſtitutus vero fuit ante hos omnes ab antiquis Comitibus Illuſtriſſimæ gentis Sabaudiæ, oriundæ è famoſiſſima Saxonum ſtirpe, nobiliſſimus Ordo Annuntiatæ. qui Ordines hodie paſſim vigent, & velut ſidera quædam Europam illuſtrant. Nuper vero & Coſmus Medices, Florentinorum & Senenſium Cux, qui poſtea Magnus Dux Etruriæ, condidit Illuſtriſſimum ſuum Ordinem Equitum Sancti Stèphani, Ordinem numero magnum, nobilitate & dignitate virorum famoſum. Sed proſequamur deſcriptionem Antverpiæ.

Habet ergo hæc urbs, inter alias ædes ſacras, pulcherrimam illam Divi Jacobi, turri præcelſa ſuperbaque, etſi nondum plane confecta, inſignem. Habet magnam illam & opulentam Abbatiam Sancti Michaëlis Archangeli, Ordinis Præmonſtratenſium, ubi ſolennis Principi urbem intranti ſedes. ſepulta jacet in hujus Cœnobii templo, & ad ſummam aram, Iſabella Borbonia, Caroli, ultimi Ducis Burgundiæ, conjux, in hoc ipſo Conventu, ut videre eſt è regii monumenti inſcriptione, defuncta, anno Chriſti 1465. Conditum vero hoc templum & cœtui illi Monachorum aſſignatum, eodem anno, quo ab antiſtite nobiliſſimo Norberto, Heriberti Comitis Palatini filio, in diœceſi Laudunenſi in Picardia, loco quem vulgo appellant *Premonſtre*; inſtitutus fuit ipſe Præmonſtratenſium Ordo, id eſt, anno Epochæ Chriſtianæ 1124, prout fuſius conſtat ex ipſius Norberti hiſtoria, parietibus porticus hujus cœnobii, Latina, & qui

& quidem vincta oratione, ac majuſculis litteris inſcripta. In ipſa æde tumulus extat VValtmanni, primi Antiſtitis, qui, cum quindecim annos cœtui præfuiſſet, obiit anno ſalutis 1138, quod conſonat narrationi Sigeberti hiſtorici, etſi non deſint qui paullo aliter ſentiant. incidit itaque Abbatiæ hujus fundatio in eumdem annum cum illa templi Beatæ Mariæ ſupra nobis deſcripti. propagatus eſt poſtea longe lateque hic Ordo Præmonſtratenſium, dives paſſim & rebus amplis dotatus. Habet præterea urbs tria illa ſpatioſa cœnobia, egregiis templis ornata, ſodalium Franciſcanorum, apud quos bibliotheca ſatis inſtructa, Carmelitarum, & Jacobitarum, vel ut melius dicam, Dominicanorum, à Divo Dominico, Ordinis conditore. jacta ſunt templi hujus cœnobii fundamenta anno 1243, nec ita multo poſt cœptum ſtrui illud Divi Franciſci, coincidente utraque ſubſtructione in annum vigeſimum quintum, ſed nondum exactum, ex quo duo illi ſanctiſſimi homines, alter Hiſpanus, alter Italus, inſtituerunt venerabiles ſuas ſodalitates, ea quidem religione & pietate, ut brevi ſe per univerſam rempublicam Chriſtianam diffuderint.

ADDIT. (*Habet inſuper Antverpia Prioratum S. Salvatoris Ciſtereienſiis Ordinis vulgo* Petri Potz, *qui munificentia Petri Potz patricii Antverpienſis conjugiſq; illius exſtrui captus anno 1333 & ad optatum aliquando finem, eorundẽ benignitate anno 1447 deductus, annuoq; cenſu qui duodecim religioſis alendis ſatis eſſet dotatus. Deinde Bogardos, qui texendo vitam tolerabant. hi primum urbem ingreſsi anno* MCCXXVIII, *auſpiciis D. Beggæ, Pipini primi, Brabantiæ Ducis, filiæ, ſororis D. Gertrudis. ac primo, nullis certis legibus, ſolo caritatis vinculo annis* LXII, *modeſte ſe continuerunt. anno deinde* MCCXC, *tertiam D. Franſci Regulam profeſsi, Fratrum de pœnitentia nomen ſortiti, magnis à Brabantiæ Ducibus Ioanne II, & III, exactionum temporaliũ, & à variis Pontificibus, Ioanne XXII, Clemente V, Urbano V, ſpiritualibus prærogativis donati. locum tandem habitationi, priore commodiorem, anno* MCCCXLVI, *ære ſuo pararunt, inſignique poſtea acceſsione, privata induſtria, locupletarunt, anno* MCCCCLV. *cumq; in eam diem texendo vitam ſinguli toleraſſent, prudenti conſilio, reliquam Religioſorum conſuetudinem imitati, in communi vivere cœperunt anno* MCCCCLV. *quin & monaſticam profeſsi ſunt an.* MCCCCLXVIII. *eoque res proceſsit, ut textrina relicta ſolis divinis vacarent.*

Augustiniani *olim fuerunt, & venerunt in hanc urbem anno* M DXIV. *Congregationis Saxonicæ, non poſtremi famæ, numero; ceſſit deinde anno* MDXXIX. *non ignobile templum locuſque parœcia S. Andreæ, permanetque in hanc diem. Anno demum* MDCVI *ejuſdem inſtituti, ex norma nimirum D. Auguſtini, nullo tamen cum prioribus fraternitatis aut capitis nexu. domum à Senatu impetrarunt.*

Alexianorum *tenue principium. ſparſi primum habitarunt, anno* MCCC. *aucti poſt numero & opibus, collecti in unũ, propiorem religioni vitam duxerunt. Principium illis ab Henrico Suydermanno Germano, qui anno* MCCCXLV *fundum & domum dedit, ac tandem D. Auguſtini Regulam ſecuti, ſacratiori ſe religionis voto ligarunt anno* MCCCCLXI. *demum domum ſtruxerunt inſigni opere, priore longe auguſtiorẽ, anno* MDXLVI.)

Habet deinde Antverpia cœnobium Innocentium, ſive mente captorum, optimis legibus inſtitutum. Ad hæc in ſubſidium civium tenuiorum, & quibus non ſuppetit unde honeſte alant liberos, ſtructa ſunt duo velut cœnobia, alterum maſculis, alterum vero fœmellis proprium. quorum illis quidem magiſtri, his magiſtræ ſuæ præfectæ, qui non legere tantum & ſcribere, verum & varias artes ac opificia ſedulo eos docent. grandioribus vero vel proſpicitur de honeſta aliqua conditione, vel alioqui velut manumittuntur.

Poſt primam operis noſtri editionem venerunt etiam in urbem Religioſi Societatis Jeſu: Ordinis, propter ſancta in omnes officia & laudatiſſima opera, perquam reverendi, omniſque adeo diſciplinæ exempli. de cujus prima inſtitutione atque progreſſu fuſius ego in Commentariis ad annum 1540, quo impræſentiarum me refero. Erat hujus Collegii Rector, quo tempore tertio edebatur hoc opus, Magiſter Jacobus Zelandus, eruditione & virtutibus ornatiſſimus præſul, eoque loco digniſſimus.

(A DD. *Patres Societatis, duo primum ingreſſi urbem anno* 1562; *poſt, ut ſucceſſerunt civilia bella, ſeceſſerunt inde, reverſique ſunt anno* 1585, *poſitis fluctibus; & inſignem aulam Lirienſem, ſuperbum illud palatium quod Anglis utendum dabatur, (opus natum clariſſimo illo Arto Lirano, qui publicis illud ſumtibus ſtruxit, & Carolo V. Imperat. aulam deſtinavit) decreto Senatus occuparunt, ſcholaque & manſionibus conſecrarunt. Plures vero hodie acceſſere, ita ut eccleſiaſtico & ſcholaſtico*

ene-

oneri præſint centum & plures. Templum auguſtius nec Belgica nec Gallia habet: Frontiſpicii inſcriptio, docet ſtructuram: CHRISTO DEO, VIRGINI DEIPARÆ, B. IGNATIO LOIOLÆ SOCIETATIS AVTORI, SENATVS POPVLVSQVE ANTVERPIENSIS PVBLICO ET PRIVATO ÆRE PONERE VOLVIT.

Intus omnia marmore Aſiatico nitent, columnæ XXXVI *à pavimento marmoreo ſurgunt ad fornicem; picturæ, Brugelii & Rubenii maximũ opera, morantur accedentem, ſuſpendunt videntem, vixque ſine alienatione dimittunt abeuntem: cum materie artem & formam ex Aſia & Italia huc migraſſe dixeris.*)

Aucta eſt quoque non ita pridem hæc urbs ſodalitate Religioſorum, quos ab habitu vulgo nominant Capuccinos, ipſi vero appellant ſe reformatos ad veram priſcamque normam ipſius Divi Franciſci, idque docent, cùm fragmentis quibuſdam & reliquiis veſtium, tum & àliis monumentis antiquis. regula quidem eorum adeo ſtricta & pia, ut non factis minus quam verbis nos exhortentur, & ad bene beateque vivendum extimulent. ipſi cultores, digniſſimi ſane profeſſione Chriſtiana. Atque hic finiemus partem hanc piam, nec ad cætera Monaſteria Xenodochiave nos extendemus.

Sunt ad hoc uſque tempus Antverpiæ, numerante Arto Viſnaquio, hoſpitiorum urbanorum metatore, ad duodecim millia domus: & deſignatus jam aliis mille quingentis, cum in urbe nova, tum & aliis partibus fundus, adeo quidem, ut, ſi progrederetur urbs eo quo cœpit modo, quod fieret proculdubio, ſi ſemel ceſſarent infauſta hæc bella, quæ fieri tamen non poteſt ut ſint perpetua, brevi habitura credatur domos tredecies mille quingentas. omitto hortos complures, tum latam illam urbi arcique interjectam planitiem, quandocumque placuerit redimplendam. quare merito cenſeretur inter ampliſſimas urbes Europę. Inter autem has domos quamplures paſſim occurrunt ſatis amplæ, & prorſus ſpectabiles. cæteræ, etſi opere atque ſtructura non reſpondeant Italicarum perennitati, tamen magna ex parte ſunt pulchræ, nitidæ, commodæ, & quod caput, quotidie fiunt meliores. præterquam enim quod cives Antverpienſes, opum & facultatum adſpectu, ſplendidiores hodie & magis quam olim ambitioſi, ſumtuoſius fere ædificant:

etiam lege cautum eſt, ne quis impoſterum aut faciat ullam domum ex ligno, aut collapſam reſtituat, neve muros ducat minus quam pedem craſſos. Præter vero has privatorum domos, varia paſſim conſpicias ædificia publica, non magnifice minus,quam commode ſtructa. qualia nominatim, xyſtus ille polymitariorum; carnarium, vel ſi mavis macellum; domus trutinæ publicæ; ſuperbum illud palatium, quod Anglis utendum datur, vulgo dictum het Hof van Liere / id eſt, aula Lirenſis, quia nempe clariſſimus ille Artus Liranus illud publicis ſumtibus ſtruxit, aulam deſtinans Carolo Quinto Imperatori; tum ſumtuoſiſſima illa horrea ab Senatu populoque Antverpienſi in eorumdem Anglorum uſus exſtructa;domus,in quam deponuntur merces terra advectæ: &, quod omnia longe exuperat, magnificum illud Palatium Hanſæ Teutonicæ. Denique nihil deerat præter Palatium Senatorum, dignum tanta Republica & cæteris urbis membris reſpondens. quod ampliſſimum nuper condi juſſerunt, & uſque adeo ſumtuoſum, ut ſi ſingula quæque exacte computes, in centum fere coronatorum millia abitura ſit ratio.

QUINQUE IN VRBE PAROCHIÆ.

DIVIDITUR tota hæc urbs in quinque tantum Parochias; Beatæ Virginis ſcilicet, Divi Jacobi, Divi Georgii, Divi Andreæ, & Divæ VValpurgis, cujus templum etiam dicitur vulgo De Burgt / eſtque omnium antiquiſſimum. videtur autem gentilium tempore Marti dicatum fuiſſe, vel ut alii volunt Priapo, quem magno honore cultum narrant à primis loci cultoribus, qui in tantum eum reverebantur,ut effigiem ejus haberent ſaxo ad vivum inſculptam,& quidem in ipſamet arcis ſeu burgi fronte, prout hodieque in porta juxta publicum carcerem ſatis aperte conſpicitur.

(ADDIT. *Teſtis adhuc hodie eſt ſupra portam juxta publicum carcerem ad forum piſcarium imaguncula, olim ſertis ornari ſolita à ſtulta mulierculrum turba; quæ altitudine unius pedis,manibus elevatis,pedibus divaricatis,membro virili carens conſpicitur. Fabulam,non hiſtoriam dixerim,quæ narrantur de Priapi hujus raſione & uſione contra ſterilitatem. qui enim mulierculæ ſine ſcalis abradere, & quamdiu, cum exigua ſit*

ſtatua,

ſtatua, potuerint, non video. poſita eſt ſatis alto loco, ita ut non facilis acceſſus.)

Atque hæ quinque parochiæ diviſæ ſunt in duodecim regiones, quas iſti, latiniſſantes, appellant **Wijcken.** ſed dum in eo ſum ut hoc opus abſolvam, inſtitutus fuit in urbe nova novus hujuſmodi vicus, ſuntque hodie numero tredecim.

Antverpia optime eſt inſtructa rebus ad vitam tuendam neceſſariis. nam præter eam annonam, quam undique ſubvehunt exteri, tantam ejus quotidie terra marique apportare curant totius Provinciæ curatores copiam, ut non ordinario ſolum victui, ſed extraordinario etiam luxui abunde ſufficiat. infinita etiam ſuppetunt genera vini, & primum quidem è Germania præſtantiſſimum illud Rhenenſe: hinc ex Gallia, Hiſpania, Luſitania, Inſulis fortunatis, aliiſque mundi Provinciis, quin & pretioſiſſima quædam Italica, & generoſum illud è Creta, quod vulgo appellant Malvaticum. Quod ſi convivandum etiam ſit & præbendum epulum aliquod Saliare, inveniuntur hic, præter res neceſſarias, ex quavis terrarum parte omne genus ſcitamenta condimentaque, ita ut nihil ultra deſideres.

Eſt jam olim Antverpia urbs Imperialis. nec Imperialis tantum, ſed & Marchionatus Sacri Imperii caput, ut in deſcriptione ipſius Marchionatus latius explicabimus. unde & plurimis fruitur privilegiis. quibus alia quoque complura Belgicæ loca, quæ & ipſa vocantur Imperialia, in parte etiam gaudent. nec propterea tamen Imperatoribus quidquam pendunt, ut quæ partim pecunia, partim, ut Antverpia noſtra, promeritis, partim denique temporis lapſu, ſe ab omni illorum ſubjectione exemerint.

Habet præterea urbs dignitatem quamdam, ei, quam ſupra Bruxellæ adſcripſimus, ſimilem, quæ vulgo Burggraviatus, Italis vero & Gallis dicitur *Viſcontea.* datus olim fuit iſte Burg-gravii ſeu Vicecomitis titulus præfecto arcis vel burgi Antverpienſis, attributis ei aliquot domibus aliiſque ſtabilibus bonis, partim intra, partim extra burgi pomœria ſitis. hæc prædia ipſe Burg-gravius poſtea huic illi conceſſit in feudum. unde & inſtituta hic curia rei clientelaris, in qua hodieque à patroni ipſius feudi Vicario, nunc Antonio Gelio, Juriſconſulto doctiſſimo,

doctiſſimo, alternis hebdomadis dicitur jus. Burg-gravii olim munus, ut caput eſſet atque præfectus vigilum, arcem & civitatem cuſtodientium. quod cum aliis ſolidis argumentis, tum ex eo quoque probatur, quod hodieque quoties quis acceptatur in civem, in foro judiciali jurat in verba & formulas illas antiquas, ſcilicet, ſervaturum ſe fidem Duci Brabantiæ, tanquam Sacri Imperii Marchioni, cuſtoditurum præterea & tuiturum fideliter, una cum Vicecomite & aliis civibus, arcem ſeu burgum, ea hodie urbs, territorumque Antverpienſe. Hæc dignitas, cum temporis lapſu devoluta eſſet ad Ducem Cliviæ, ceu Dynaſtam Dieſthemii, tandem pervenit ad Principem Arauſinum, facta videlicet per majores ejus, Naſſovios, cum Clivio permutatione. dignitas ſanequam honorabilis, ſed exigui tamen proventus, ut quæ nomine magis, quam re, impræſentiarum exerceatur.

Eſt deinde Antverpia unius è quatuor terræ Brabantiæ quadrantibus caput, & ſubditas ſibi habet hoc nomine Bergozomium, Bredam, Liram, Herentalium, Stenobergam, aliaque opidula quædam & pagos. quorum pars, in civilibus quidem, Antverpiam prius, quam Cancellariam appellat, & in aliis etiam rebus urbi ſubjecta eſt. Concurrit autem hic quadrans una cum cæteris, pro rata ſua videlicet parte in contribuendis ſubſidiis, Principi ab Ordinibus Brabantiæ, modo quo ſupra dixi, conceſſis, refertque ut plurimum ſeſe ad ea quæ in his talibus ſtatuit atque conſentit. Antverpia cum Ordinibus cæteris.

Videamus vero deinceps quanta fieri poterit brevitate, quibus potiſſimum viis & modis aſcenderit iſta urbs ad hoc tantum faſtigium. Et primum quidem è præcipuis ejus augmentis, quantum invenio, originem habuit à mercatu illo & nundinis urbi à principibus terræ olim conceſſis, accedentibus nempe ampliſſimis privilegiis, auctoritate gratiaque Pontificum & Imperatorum approbatis. atenim Joannes ſecundus, Brabantiæ Dux, urbi neſcio quam ob cauſſam ſuccenſens, bonam immunitatum earum partem recidit, tranſtulitque Mechliniam, anno 1300, quas tamen Henricus ſeptimus Imperator, è familia Lucemburgica, urbi integras iterum reddidit anno 1309. Verumenimvero Ludovicus, Comes Flandriæ, cui oppignorarat hanc urbem Brabantus, rurſus

ſus illi immunitates ademit, reſtituitque Mechlinienſibus anno 1358, unde ſæpius utriuſque opidi cives venerunt ad manus, & præſertim anno 1410 binæ tandem communi conſenſu remanſerunt Antverpienſibus, & in hunc uſque diem remanent anniverſariæ nundinæ, multis, ut dictum eſt, privilegiis exornatæ. quæ in eo potiſſimum conſiſtunt, quod libere liceat unicuique ad urbem accedere, in eaque ſubſiſtere toto nundinarum & immunitatis earum tempore, eo vero finito, cum mercibus ſuis & reliquis bonis ſecure domum reverti, ita ut quis toto itinere non poſſit à quoquam ob æs alienum detineri, vel alioqui ſiſti, aut compellari. atque harum quidem nundinarum priores vulgo audiunt nundinæ Pentecoſticæ, quod nimirum incipiant decimo quinto ante id feſtum die: poſteriores vero, Sancti Remigii, vel & Sancti Bavonis, quod incipiant Dominica ſecunda poſt feſtum Aſſumtionis Beatæ Mariæ, id eſt, paulo antè feſtum utriuſque illius Sancti, quod in eumdem incidit anni diem. durantque ſingulæ, connumeratis, ex veteri & uſitata conſuetudine, quindecim diebus prolongationis, ſenas hebdomadas. Poſt finitam immunitatem ſequuntur expunctiones collyborum & depoſitorum utrarumque nundinarum: priorum quidem decimo die Auguſti, poſteriorum vero decimo die Novembris. niſi termini forte ſolutionum, quod poſtremis hiſce bellis ſæpius factitatum eſt, à Principe, vel in ſuum ipſius, vel in mercatorum commodum prorogentur. ſolutiones autem mercium venditarum non fiunt niſi poſt menſem. peraguntur etiam impræſentiarum Antverpiæ ſolutiones utrarumque nundinarum Bergozomenſium, ſcilicet frigidarum, quas vocant, atque Paſchalium. quarum illæ incipiunt decimo die Februarii, hæ ſeptimo idus Majas. etſi poſtea tamen, non ſecus quam illæ ſuperiores, ad vigeſimum uſque diem ſint prolongatæ, ac mercium quidem pretia uno ſimiliter menſe poſt dependantur. Neque hic, priuſquam pergamus, committendum eſt, quin, ut de re admodum memorabili, obiter quoque agamus de utroque illo mercatu equario, qui & ipſe bis anno hic celebratur: tum de nundinis etiam coriaceis, illico inſequentibus, pauca dicenda ſunt. celebrantur ergo priores equariæ ipſo jejunio quatuor temporum Pentecoſtes, & per triduum ordinarie

rie durant: alteræ, pari ſpatio durantes, fiunt primo die Mercurii poſt feſtum Nativitatis beatæ Mariæ. adducitur autem utriſque nundinis, tum ex omnibus undique Belgicæ partibus, tum peregre quoque & ex ipſa uſque Dania, immenſa omne genus equorum vis. utilis ſane & jucundus adſpectus! cum de equis utiliter ſibi quiſque poſſit proſpicere. ſuntque adeo tractus Dynaſtæ, mox à Principe, omnium primi, ut & ratio poſtulat, qui inde ſibi provideant. equarias ſtatim excipiunt nundinæ coriorum, ad quas innumeræ advehuntur omnigenum beſtiarum pelles, partim ſole vel ſale duratæ, partim etiam illitæ pingui arvina & maceratæ, quarum pretia in immenſam aſcendunt pecuniæ ſummam.

Alterum è præcipui nominis incrementis, quæ Antverpiam reddiderunt adeo magnam & opulentam, initium habuit anno circiter 1503 & 1504, quo tempore Luſitani, occupato non ita pridem admirandis ſtupendiſque navigationibus ſuis & apparatibus Calecuto, & pacto cum Regibus illis Orientalibus fœdere, cœpere aromata pharmacaque ex ultima uſque India, ſedecim mille milliarium & ſemeſtri fere itinere, in Luſitaniam, atque inde porro huc ad mercatum advehere. quæ mercimonia quidem ante id tempus per mare rubrum, quod vocant, Barutum & Alexandriam, inde autem à mercatoribus Venetis Venetias primum conduci, & per Italiam, Galliam, Germaniam, cæteraſque Chriſtianorum Provincias ſolitæ erant diſtribui, ſed intercepto per Luſitanos commercio, miſſus fuit Antverpiam, Regio nomine, procurator, qui Germanos paullatim ad hanc negotiationem induxit, ac primo quidem Fuccaros, Velſeros, Oſtetteros, & ante omnes fortaſſe Nicolaum Rechtergemium, cujus ſupra fecimus mentionem, quique omnium primus cum Procuratore hoc Luſitano, quod aromata quidem ſpectat, contraxit, & in ſuperiorem Germaniam ea porro tranſmiſit, ubi novæ illius Luſitanicæ navigationis ignari homines obſtupeſcere, & vix ſenſibus ſuis credere, ſed aromata illa ſuſpicari fictitia, quia ipſi videlicet ea terreſtri itinere Venetiis nacti in has oras ſolerent tranſmittere. Agebant iiſdem fere temporibus in hac urbe & honeſtiores aliquot Hiſpanorum familiæ, inter quas illæ Didaci Hari, Didaci San-Joannis, Ferdinandi à Bernui, & Antonii Vallii. quas anno 1516 ſub-

ſubſecuti ſunt ſingillatim, magno hujus opidi bono, nec minore Brugenſium malo, omnes fere mercatores peregrini, Brugis antea commorati, exigua tantum Hiſpanorum inibi ſubſiſtentium parte excepta. inter primos autem commigrarunt Antverpiam Gualterotti, inde Bonviſii, & poſt Bonviſios Spinulæ, magnæ in primis & negotiatrices familiæ. Neque debeo hic committere, quo appareat nempe quibus & quantis cenſuris reprehenſionibuſque expoſiti ſint miſeri ſcriptores, quin paucis attingam, reprehenſum videlicet me his diebus fuiſſe, ut qui aberrarim in chronologia exterorum ad hanc urbem adventus, aſſerente reprehenſore id accidiſſe anno 1488, & pro argumento irrefutabili oſtentante manuſcriptum quoddam diploma liberi commeatus, à Cæſare Maximiliano per id tempus conceſſum, non conſiderante autem, id genus diplomata certis quibuſdam de cauſſis, qualis in illo expreſſa, nonnumquam concedi, nec propterea tamen ſtatim ſortiri effectum. verumenimvero ne amico illi & magni commatis viro ullus in re adeo nupera manifeſtaque, ſed de qua incolæ tamen nollent pronuntiare, ſupereſſet in poſterum ſcrupulus, neceſſum fuit, illi oſtenderem, conſtare mihi de veritate per ipſoſmet ſenes, qui eodem illo quo dixeram tempore Brugis Antverpiam commigraſſent. oſtendi inſuper homini libros conſulatus noſtri Florentini, qui hodieque ſuperſunt, & vel de die in diem authenticum hujus rei teſtimonium perhibent. unde acquievit ille tandem his rationibus, & ſatisfactum ſibi à nobis eſſe confeſſus eſt. quod fatebuntur forte & alii, qui non adeo temere de auctoribus minime temerariis judicant, nec ſine ſolida ratione ſcriptores carpunt.

Tertium & nuperrimum urbis noſtræ augmentum cœpit anno 1542, poſt periculoſiſſimum illum Domini Longovallii & Martini Roſſemi magno exercitu ſuccinctorum per medias haſce Provincias tranſitum. nam cum Ordines ſimul & Magiſtratus hujus urbis expenderent periculi magnitudinem, conſiderarentque ingentes & late vulgatas urbis divitias, etſi procul ea diſtaret ab omni hoſtium limite, facile tamen illecturas eos ad prædam, & data occaſione ad quodvis periculum facinuſque ſubeundum, prudentiſſime ſtatuerunt exſtruere ſupra deſcriptos muros, qui, præter eximium

mium

mium decus & ornamentum, urbem adeo tutam atque ſecuram efficiunt, ut infinita undique hominum multitudo ad eam confluxerit. adde quod exercitus ille exuſſit, effecitque ut ipſi exureremus ſuburbia, tum & domos complures urbi circumjectas: lata poſtea lege, ne quis ædificaret extra urbis pomœria, niſi ter mille quingentos pedes ab urbe, utque diruerentur domus intra eum procinctum extructæ. unde factum, ut recipientibus ſeſe cunctis in urbem, atque illa & opibus juxta & civium multitudine in dies augeſcente, omnes illico, affulgente videlicet commodi ſpe, certatim inceperint ædificare, credaturque ex illo tempore urbs tribus & ultra domorum millibus auctior, ut omittam, plures mille à fundamentis iterum inſtauratas, & multo quam ante auguſtiores effectas. Promovit quoque non parum tertium iſtud augmentum negotiationum Bergozomenſium declinatio, prout ſuo loco in opidi ejus deſcriptione latius explicabimus. atque hoc modo factum eſt, ut brevi temporis ſpatio urbs in eam excreverit magnitudinem, ut, ſi Lutetiam tantum excipias, non invenias citra montes ullam urbem ea potentiorem, magiſve omnibus rebus affluentem. quocirca plurifariam ſane illuſtrat & veluti animat univerſum Inferioris hujus Germaniæ tractum, urbs omnibus modis inter primas Europæ, inter emporia vero totius mundi metropolis, quia, quod ad hanc quidem partem, revera ſibi non habet parem, nec quicum concurrat.

Habetur Antverpia vulgo pro virgine, aſſerentibus opidanis, numquam eam legitimo ſuo Principi rebellaſſe, numquam fuiſſe direptam, numquam denique defloratã. Neque nos ſane invenimus, eam priſtinum ſuum candorem ullis contra ipſummet Principẽ rebellionibus maculaſſe: ſed iidem etiam legimus, motas in ea complures ſeditiones adverſus Magiſtratum urbanum, & nominatim anno 1476 cum populus univerſus, & in primis nautarum tabernariorumque collegia, coorto ex indignatione quadam tumultu, furibundi, ac manu armata concurrerunt ad curiam, ubi prehenſos complures è Senatoribus violenter abduxerunt in publica quædam conclavia, procedentes deinde ad reformationem ſtatus & politiæ, magnaque violentia in carceratos illos deſævientes, quorum nonnemo etiam ſanguine pœnas dedit,

pro-

proteſtantibus interim ſeditioſis, non fieri iſthæc à ſe in Principis contumeliam, vel majeſtati ejus lædendæ, nec puniri captivos niſi ob privata ſua delicta.

Noſtro tempore (loquor autem in rebus majoribus tantum, uſque ad ſexageſimum annum exactum, cæteras poſtea factas commentariis meis reſervans) tria omnino hic acciderunt memorabilia & notatu digna, quę brevibus perſtringemus. Primum quidem evenit anno 1542, cum ſcilicet Dominus Longovallius & Martinus Roſſemius urbi eximproviſo ſupervenerunt, & cum hoſtili exercitu, non ſine ingenti incolarum periculo, biduum totum hæſerunt in ejus confiniis.

Alterũ fuit Philippi Principis, hodie Regis Catholici, in hanc urbem ingreſſus. cum videlicet menſe Septembri anno 1549, ſuſcipiendus in Principem Dynaſtamq; Belgarũ, ad has oras ſe contulit. qui Princeps tam nos exhilaravit & conſolatus eſt, quam Longovallius ille atque Roſſemius prius afflixerant. ingreſſus profecto regius, & uſque adeo triumphalis atque auguſtus, ut, quò recte & ordine poſſet intelligi, opus fuerit juſto volumine, quod ſuper eo confecit ediditq: jam pluries nobis dictus Cornelius Scribonius Grapheus, Venerando huic Senatui à ſecretis, qui plurimarum ad hunc triumphum ſpectantiũ rerum inventor, & omniũ pæne carminum, ſymbolorum atque emblematum, arcubus aliiſque triumphalibus machinis decore inſcriptorum, auctor, unde & maximam retulit laudem, quam adeptus eſt quoque (ne quemquã defraudemus) doctiſſimus ille Stephanus Ambroſius Schiappalarius ex mirificiſſimo illo arcu Genuenſiũ, variis paſſim hiſtoriis & condignis verſiculis decen ter per eum ornato. Nomen fecit volumini ſuo Grapheus *Spectacula in ſuſceptione Philippi Hiſpaniarum Principis*, cui cum neque addi fortaſſis neque detrahi quidquam poſſit, nos duo dumtaxat paucis attingemus ipſi omiſſa, additis noſtro more tribus verbis ſuper jurejurando per Principem præſtito. primũ itaq; dicimus, ſumtus à civibus exteriſq; in hunc triumphũ impenſos, ſi ſingula computentur, ſuperare centum triginta coronatorum millia. unde analogice colligas, poſtquam ſola Antverpia tantam expendit pecuniæ ſummam, quantam debeat inſumſiſſe univerſus hic tractus, cum magnifice paſſim & ſplendide Princeps exceptus ſit. Secundo agemus de confuſione atque diſſidiis

diis inter exteras nationes exortis ſuper loco & ordine præcedendi. ac primum quidem Itali calide ſæpius inter ſeſe egerunt, omnino curandum, ut juſtiſſimis ſane de cauſſis ipſi reliquas omnes nationes præcederent: ſed conſiderantes deinde non dominari Italiæ unicum aliquod caput, ſed ob privatos gentis diſſenſus meliorem terræ partem ſubjugatam eſſe ab exteris, nihil ultra moliti ſunt. Dani & urbes Hanſeaticæ ſponte ceſſerunt Germanis, quibus novo tamen exemplo præferendos ſe contendebant Hiſpani, ſed Imperator litem diremit & pro Germanis pronuntiavit. Luſitani quoque & Angli varie inter ſe diſceptabant: at Cæſar, ſingulis rite perpenſis, Anglos prætulit. cui ſententiæ cum Luſitani non acquieſcerent, etſi plurimum pecuniæ inſumſiſſent in veſtes & cæterum apparatum, à pompa tamen ſe abſtinuerunt. Florentini proteſtabantur adverſum Genuenſes, qui videlicet niterentur ipſos præcedere. at Cæſar indeciſam reliquit hanc litem, & ne forte venirent ad manus, juſſit, ut utraque natio, ſplendidiſſime jam accincta, & tantum non in equis, contineret ſe domi. etſi, paulo ante, Rex Galliæ, lato ſuo introitu Lugdunenſi, ex Romana hodie conſuetudine, pronuntiaſſet pro Florentinis. Tertio denique differemus de reciproco illo jurejurando dato acceptoque inter Principem & Senatum Antverpienſem. Eſt ergo inter Berchenium & Antverpiam, octingentis & quinquaginta paſſibus extra portam Cæſaream, & ad Hierocomium, repagulum quoddam verſatile, ferro tectum, & ipſam viam ex tranſverſo claudens, iſti *Baliam* nuncupant, poſitum eo loci pro termino ſive meta territorii Antverpienſis: non aliter quam extra reliquas quoque urbis portas, paribus intervallis, & eodem illo fini, ſimiles *Baliæ* conſtitutæ ſunt. erat hoc loco ædicula, una cum arcu triumphali, ubi Eccleſiaſtici & Senatus Antverpienſis præſtolabantur Principis ſui adventum. qui cum eo veniſſet, & ſollennibus ceremoniis eſſet exceptus, ædiculam illam ingreſſus eſt, & conceptis verbis juravit, ſe, à Patris deceſſu, fore Eccleſiæ Sanctæ Protectorem, verumque defenſorem Marchionatus Sacri Imperii: ſuſceptus viciſſim pro tali à jam dictis Eccleſiaſticis & Statu (ut vocant) Antverpienſi. Hiſce rite & convenienter peractis, ſubſecutus eſt illico is quem dixi ingreſſus, triumphali

pror-

prorſus magnificentia, & ad infiniti collucentium undique facium numeri,toto quam longum eſt ſpacio,æquatis ex ligno intervallis diſpoſitarum , lumen , tamenetſi eſſet de die. eſt enim ea regionum iſtarum in excipiendis magnis Principibus conſuetudo , quæ revera ſapit quiddam Heroicum. poſtero die acceſſit Princeps ad domum Senatoriam , ubi loco in eum finem delecto,& in forum proſpicuo,coram Cancellario Brabantiæ,Statu Antverpienſi,totoque populi cœtu, ſolenni Ducum Brabantiæ more juravit ad Sancta Dei Euangelia & conceptis verbis in hanc formulam :

Nos Philippus, Dei gratia, Princeps Hiſpaniarum,utriuſq; Siciliæ,Hieruſalem,&c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ & Brabantiæ,Comes Habſpurgi,Flandriæ,&c, juramus,nos,in adventu & ſucceſſione noſtra,firmiter valideque obſervaturos, & procuraturos ut alii quoque obſervent rationes & jura Sanctæ Eccleſiæ,Civitatis Antverpiæ,& Marchionatus Sacri Romani Imperii , & generaliter omnia & ſingula eorum ſtatuta & privilegia,libellos,exemtiones,immunitates,jura,& conſuetudines tam antiquas,quam modernas. ſimiliter privilegia læti noſtri introitus dictis Ordinibus Brabantiæ à nobis conceſſa,ſine ulla prorſus exceptione. neque facturos nos, aut ut ab aliis fiat permiſſuros quidquam in ullo modo vel ex toto vel ex parte contrarium. & facturos in ſumma omnia illa & ſingula quæ bonus & legitimus Dominus tenetur facere civitati ſuæ Antverpiæ,Marchionatui Sacri Romani Imperii,& bonis ſuis ſubditis atque civibus. Sic nos adjuvet Deus & omnes Sancti. Magiſtratus autem Antverpienſis Majeſtati ſuæ ſacramentum præſtitit in hunc modum :

Nos Conſules,Scabini, & Status Antverpienſis promittimus atque juramus Illuſtriſſimo Pincipi Hiſpaniarum , utriuſque Siciliæ, Hieruſalem,&c. Archiduci Auſtriæ,Duci Burgundiæ & Brabantiæ,Comiti Habſpurgi, Flandriæ,&c. futuro noſtro certo & indubitato Domino, hic præſenti , tamquam Duci Brabantiæ & Marchioni Sacri Romani Imperii, nos fore ipſi fideles , & facturos quæcumque boni & devoti ſubjecti tenentur facere vero ſuo & legitimo Principi.Sic nos adjuvet Deus & omnes Sancti. Et rogatus poſtea populus numquid aſſentiretur, ſublatis, patrio more,dexteris vocibuſque alacriter annuit. inde canentibus tubis aliiſque organis muſicis , regii Feciales promiſcue diſperſerunt in vulgus varia huic rei cuſa ex auro & argento numiſmata.

Tertia

Tertium denique propemodum tragicum evenit anno 1554 menſe Julio, fuitque, plebejorum quorumdam adſpectu, ſpecies quædam ſeditionis. primaria & originalis ejus cauſſa, quod cum legem tuliſſet Magiſtratus, nec tamen ſine prævio collegiorum conſenſu, qua cavebatur necui eſſet fas cerviſiam alibi coquere, præterquam in urbe nova, neve in urbe poſſet vendi quæ in conterminis ei locis cocta, indigne id tulerit infimæ ſortis plebecula, adeoque palam obmurmuraverit. acceſſit: quod paullo ante petiiſſet Cæſar, ut cives Antverpienſes bello quod tunc regebat vel ipſi operam ſuam impenderent, & militarent, vel ejus loco ſolverent certam pecuniam. quare exacerbantibus ſe magis magiſque adverſus Senatum popularibus animis, evomebantur primo utrimque convitia quædam & minæ: tandem vero ex parva ſcintilla ortum eſt magnum incendium, idque hoc modo: aderant quadam die in foro & circa domum Senatoriam complures ex querulis hiſce & obmurmurantibus plebejis, ac cum famulis etiam Senatorum expoſtulabant. unde quidam è famulis eorum nonnullos ſubſannans, addidit tandem hæc verba, *vos quicquid in buccam venit dicetis, verum Domini facient, & hoc ipſo veſpere intrabit cohors militum Hiſpanorum, qui dum vos militabitis, accubabunt veſtras uxores.* hæc temeraria hominis verba fuerunt excitando mox magno tumultui. nam frementibus qui audierant, & injectantibus illi manus, abdidit ſe in curiam. unde magis etiam irritati, & jam numero aucti, impetum facere minabantur in ipſam curiã, & feciſſent, ni famulus ille per aliam portam effugiens mature ſibi conſuluiſſet. ad hunc motum, civitas omnis ſtatim in armis. ibi vero apparuit probitas & conſtantia civium loci honeſtioris: nam cum exoſi jam eſſent Magiſtratus, arripuerunt quodammodo ipſi urbicarum rerum habenas, & ubicumque poſtularet neceſſitas, ea adhibuerunt remedia, ut minutior illa plebecula, natura fere ad nocendũ proclivis, non habuerit nullam nocendi copiam. utebantur enim in eo furore, inter alia quædam, honeſtiores illi cives nobiliſſimo quodam, & imitatione memoriaque digno remedio, adeo ut non inveniatur fortaſſe, vel apud antiquos, vel in recentiorum hiſtoriis, ſimile aliquod facinus, quod in aliis quoque inſolitis caſibus non tantum Antverpienſes, ſed

& alii

& alii poſtmodum alibi imitati ſunt. eſt autem tale: tumultuante jam civitate, concurrebant gregatim & populari quodam furore plebeji, alii quidem armati, alii vero inermes, ad primarium urbis forum, ubi ſi coadunatus fuiſſet juſtus eorum numerus, facile potuiſſent moliri facinus aliquod malum, & reipublicæ noxium: quod cum prҫviderent meliores illi & bene armati cives, non accurrerunt, ut in talibus fieri ſolet, ad forum, aliave id genus loca, ſed occuparunt confeſtim & valido ſatis præſidio munierunt ſingulas regionum ſuarum vias, ita ut nulli per eas pateret tranſitus, & qua blanditiis, qua etiam minis, vilioribus illis animis, ſparſim & ſine certo aliquo capite diſcurrentibus, præceperunt, effeceruntque uti domum ſe quiſque reciperent. itaque ſublatis conventiculorum occaſionibus, ideoque & nocendi facultate, furor ille plebejus ſubſedit. moxque ut obviaretur omni incommodo, ſecuta eſt inter Magiſtratum & plebem tranſactio, qua videlicet abrogatæ ſunt leges illæ cerviſiariæ, populo tam inviſæ, cui & alia quædam indulta. Atque hoc pacto & honeſtiorum illorum civium virtute extinctus feliciter ille ignis, poſita arma, & ad ſua quiſque negotia rediit. atenim paullopoſt deſtinavit huc Imperator bonam militum Germanorum turmam, & una Lazarum Svvendium chiliarcham. quos ſubſecuta mox Gubernatrix, cum Proceribus & Senatu Brabantiæ, recognitura ſcilicet tumultus præteriti rationes. quin venturus erat & ipſe Cæſar, adeo rem ferebat indigne, niſi morbo articulari fuiſſet diſtrictus. recognitis autem rationibus, compertum eſt, delictum fuiſſe perquam exiguum, & hærere in pauculis tantum plebejis, quorum tres quatuorve puniti, & abolita diligenter ea quæ plebi per furorem illum conceſſa, expunctiſque ſcripturis, omnia in priſtinum ſtatum reſtituta.

Proſequamur vero deſcriptionis noſtræ ſeriem, & videamus quo pacto nobilis iſta Civitas gubernetur. Habet ergo primum Antverpia Ducem Brabantiæ, quatenus Marchio Sacri Imperii, pro Domino ſuo & Principe, verum tot tantiſque jam olim obtentis privilegiis exornata, ut jure majeſtateque Principis ſemper ſalva, regatur quaſi per ſe, ac ceu liberum aliquod Opidum, ſive reſpublica. quin, meo quidem judicio, parum diſcrepat iſta regendi ratio, ſi integre tamen obſervaretur,

ab ea forma, quam veræ beatæque reipublicæ adſignat graviſſimus ille philoſophus & prudentiſſimus hiſtoricorum Polybius, qui conſtare vult regimen bene compoſitum è triplici mixtim ſtatu, monarchia videlicet, ariſtocratia & democratia. ita ut Principi ſuum imperium, Optimatibus ſua auctoritas, populo denique reſervetur poteſtas & arma. atq; hoc eſt illud temperamentum, quod multis ſæculis conſervavit rempublicam Lacedæmonienſem. hoc eſt illud temperamentum, quod conſervavit jamdiu, ac porro, cum bono Deo, conſervaturum eſt & felicitaturum urbem Antverpiam. quæ & peculiarem ſemper habuit Principem, & ab Optimatibus, accedente conſenſu atque potentia populari, fuit recta. & regimen quidem ejus, ſive, ut vocant, ſtatus in quatuor membra dividitur: quorum primum, redditis vero ſenſu verbis Teutonicis, noſtro idiomate dici poſſet *la Signoria nuova*, continetque Magiſtratum ſupremum Conſulum, Scabinorum, Theſaurariorum, & Quæſtoris: alterum membrum vocemus *la Signoria vecchia*, quod complectitur viros omnes Conſulares, quiq; functi ſunt Scabinatu, & minoribus poſtea magiſtratibus præſunt: tertium, ipſa civitas, vulgo de Borgherye/ conſtans ſex & viginti civium capitaneis, binis nempe in ſingulas urbis regiones, & quatuor viris nobilibus, quos Belgice nominant Hooſd-mannen: quartum denique membrum eſt illud collegiorum, quod vulgo dicunt de Gulden/ & quinquaginta quatuor decurionibus, ſive, ut iſti loquuntur, Decanis, ordinarie conſtat, quorum bini ſingulis præſunt opificum in hac urbe collegiis. atque hæc quatuor membra junctim conſtituunt urbis corpus & ſtatum, licet ſint, qui contendant non eſſe plura quam tria, unicum tantum è ſecundo & tertio facientes. ſuper qua ipſa re jam olim mota eſt controverſia, quæ hodieque pendet ſub judice, ita tamen ut non aliter hactenus procedatur, quam ſi quatuor eſſent membra. at priuſquam pergam us, pauca dicenda ſunt de creandorum eorum ratione, deque ſingulorum officiis.

Creatur ergo quotannis, & ſollemniter quidem menſe Majo, ſupremus ille, quem dixi, Magiſtratus, idque hoc modo. proponunt ii qui tunc ad clavum novem viros illuſtres, & quos judicant eo faſtigio dignos: nominantur hinc totidem alii à tredecim urbis regionum Præfectis,

ctis, fiuntque octodecim. his adjungitur Magiſtratus ipſe qui tunc præſidet, & noviter nominatis numero par eſt, (nec enim numeratur Conſul ad res externas) ita ut fiant triginta ſex viri nobiles, & apti è quibus creetur Senatus novus. horum nomina inde mittuntur ad aulam, cui nempe incumbit electio. unde Princeps, & vel eo abſente Præfectus, examinata in Conſilio ſuo nominatorum conditione, deligit ex iis quos lubet, ita tamen, ne ex illis qui præſunt plures ſenatu movere poſſit quam novem, nec eligere duos fratres, fratrumve aut ſororum duarum filios. electos autem producit hoc modo; mittit huc duos commiſſarios, qui oportet ſint equites aurei velleris, vel Barones, ut minimum, Brabantini, quibus comitem addit Brabantiæ Cancellarium; hi, mox ut venerunt Antverpiam, in Curiam convocant urbis Statum, ubi præviis certis ritibus, conſequenter exponunt, quinam debeant eſſe novi in illum annum Scabini, prorogato, ut diximus, neceſſario novem è prioribus illis magiſtratu. & eſt quidem penes novum iſtud Collegium jus & auctoritas eligendi Conſules, ſive ut vocant Burgimagiſtros, verum tamen quia ſollenne eſt Principi, ut è capacium illo cœtu commendet duos aliquos ſibi acceptos, obtemperatur hic ejus nutui: atque ita ſervato, ut par eſt, decoro, Senatores jam dicti è ſuo quidem Collegio deligunt Burgimagiſtrum ad res urbanas; illum vero ad res externas è numero magiſtratus abeuntis, vel ex iis ſaltim qui aliquando fuerunt in dignitate, atque hæc eſt ſupremi illius Magiſtratus creandi ratio, qui, ut diximus, conſtat duobus Burgimagiſtris & octodecim Scabinis, inter quos numeratur etiam Burgimagiſter ad res urbanas, qui & ipſe Scabinus eſt. ea ſiquidem Magiſtratuum hujus urbis vocabula. in qua dignitate erant anno 1587 Eduardus Dilftius, Burgimagiſter ad res externas: Adrianus Heilvvegius, Burgimagiſter urbanus: Jacobus Berchemius, Eques; Blaſius de Bejar; Michaël Cnobbartius; Joannes Dammantius; Balthaſar Vlierdius; Ægidius Gerardi, Advocatus; Jacobus Sancta-crucius; Carolus Malinæus; Jodocus Stenius; Lancelottus Tſerartius; Nicolaus Steimborrius; Jacobus Daza; Adrianus Marſelarius; Lucas des Pomereaulx; Robertus Tucherus; Andreas Breuſegemius, & Nicolaus Mejerus, Scabini. Eſt autem Burgimagiſter vox Teuto-

nica, denotans caput ſive magiſtrum civium, latine, quidquid cavillentur aut ogganniant alii, proprie dixeris Conſulem. Scabinus, quæcumque demum commenta in contrarium poſſint adferri, vox eſt, meo judicio, gallicana, & invenio vetuſtiſſimam ejus memoriam apud Sabellicum, qui teſtatur, Carolum Magnum, cum in Friſia conſtituiſſet Judices quoſdam arcanos in negotio religionis, tradita iis poteſtate ut ſummarie ac de plano, quod dicitur, hæreticos tollerent, nominaſſe ipſos Scabinos. Lego inſuper in annalibus Galliæ, quo tempore Rex Philippus ſecundus, cognomento Auguſtus, proficiſceretur ad ſacram expeditionem Hieroſolymitanam, anno nimirum 1 1 8 9, Lutetiæ gubernandæ reliquiſſe Septem-viros quos vocarit Scabinos. quo nomine ſcilicet hodieque celebrantur non illius dumtaxat, ſed aliarum quoque complurium urbium Gallicarum Magiſtratus. Latine dixeris Senatores.

Primarius quidem & præcipuæ dignitatis horum noſtrorum Conſulum vulgo audit de Buyten-Borghmeeſter/ id eſt, Burgimagiſter ad res externas. quia nempe præcipuum ejus munus peregre ſæpe abeſſe, & in aula cum Terræ Ordinibus incidentia quæque negotia pertractare. Alter vocatur de Binnen-Borghmeeſter / id eſt, Conſul internus, ſive ad res urbanas, proprium namque ejus officium in urbe ſemper adeſſe, gerereque præcipuam ejus regendæ curam, & civibus exteriſque præbere aures. Eſtque maxima ſane ſupremi hujus Magiſtratus in rempublicam omnem auctoritas, ut è ſequentibus paſſim conſtabit. ſed quod juſtitiam attinet, ſunt hic Regio nomine duo Vicarii, alter quidem in criminalibus, alter vero in cauſſis civilibus, quorum utrique dignitas fere confertur in vitam. dignitas, cui reliqui omnes Magiſtratus cedunt, & faſces ſubmittunt.

Vicarius capitalis, qui idem & eminentior, proprie quidem & præcipue nominatur Sculteṭus, de Schout: quia vero per hunc ipſum titulum juriſdictionem exercet in adſitos aliquot pagos, qui conſtituunt Marchionatum Rienſem, ſubditum Marchionatui Sacri Imperii, audit etiam Marchio, ſive Marcgravius, vulgo de Marckgraef/idque ad differentiam ſui Vicarii, qui communiter audit Scultetus, & Eraſmo Roterodamo Latine diciter *Quæſtor parricidii*. Habet vero Marcgravius præter hunc ipſum

ipſum Vicarium etiam alios quoſdam Miniſtros, qui & ipſi pendent à Principe, eique ſacramento obſtricti ſunt. Marcgravii munus, ſatagere, ut carceri mancipentur facinoroſi, utque in carceratos Magiſtratus ille ſupremus pro tribunali ferat ſententiam, quam ipſe poſtea curet exequendam. prout ſuo infra loco diſtinctius explicabitur. fungitur impræſentiarum hac dignitate Henricus Tſerartius.

Vicarius rerum civilium Belgice audit den Amman/ voce, quam ego Italice verterim *Podeſta*. ſedet autē pro tribunali loco & diebus ad hoc deſtinatis, & aguntur coram eo cauſſæ civiles. munus ejus, exhortari & interpellare Magiſtratum, ut reddat jus, & reorum (ut infra dicitur) impenſis ferat ſententiam, quam videlicet ipſe deinde exequitur. præeſt hodie muneri Joannes Stradanus.

Subſunt Magiſtratui illi ſupremo varii magnæ dignitatis adminiſtri: ſed nos tantum agemus de primariis. & primo quidem ſunt duo Theſaurarii, ſeu mavis præfecti ærario, & unus Quæſtor: qui, ut populo ſatisfiat, eliguntur in totum triennium, idque hoc modo: eligit magiſtratus hodiernus è magiſtratu anni ſuperioris tres viros nobiles; quorum nomina ſcripto comprehenſa mittit Decurionibus artium. qui congregati hoc fine deligunt pro arbitrio, idque numeratis ſuffragiis, unum è tribus illis conſcriptis in Theſaurarium primum, ſive caput. contra vero in electione alterius Theſaurarii ſolent iidē illi Decuriones deligere tres è primariis Opidi civibus, eoſq; Magiſtratui ſuo viciſſim proponere, qui unum deinde ex illis in ſecundum Theſaurarium deligit. ſic & in creatione Quæſtoris Decuriones jam dicti nominant tres è præcipuis collegiorum ſuorū viris, quos Magiſtratui tradunt in ſcriptis, iſque unum ex illis tribus Quæſtoris munere cohoneſtat. atq; hæc eſt trium illorum officialium eligendorū ratio. Jam quod ſpectat eorum munus, penes Theſaurarios quidem eſt cura & adminiſtratio pecuniæ publicæ, & cenſuum aliorumque nominum publicorum exactio, nec ſine Conſulum tamen & Scabinorum conſcientia. funguntur hodie quidē hoc munere Caſpar Rovelaſchius & Joſephus Smetius. Quæſtor vero eſt, ut ſic dixerim, Theſaurariorum menſarius, & vel expendit vel exigit ex eorum præſcripto. etſi ordinarſa nomina ſolvat ipſe per ſe, referens inde ſingula in codicem ratio-

rationum. obit hodie munus quæſtoris Joannes Somergemius.

Habet inde Antverpia duos Penſionarios, ſic dictos à penſione, ſive ſalario, quod de publico ipſis ſtatutum eſt, utrumque Doctorem, vel ſaltim Licentiatum, & politicæ rei intelligentem. quare adhibentur & in conſilium, & ſiqua ſuboriatur difficultas, etiam ipſi deliberant, & opiniones ſuas Magiſtratui referunt. breviter, idem quaſi iſtorum munus, quod eorum, qui in jure civili vocantur Syndici. ſatagunt enim atque procurant cauſſas omnes urbanas, & quotieſcumque poſtulat res, domi foriſque habent orationem. unde & Conſul ad res externas, ſiqua gravioris momenti negotia vel in aula vel cum terræ Ordinibus ſint tractanda, alterum ſemper è Syndicis ſibi aſſumit comitem, quem videlicet conſulat, quique publico nomine rem proponat, & ſcripturas eo ſpectantes conficiat. ſunt hodie Penſionarii Engelbertus Maſius & Philippus Ayala.

Habet quatuor Graphiarios, quod vocabulum derivari videtur à Græco γράφειν, quia nempe præcipuum horum munus eſt ſcribere, ac ſententias omnes & actus judiciales, in civilibus quidem, ſubſcribere, litigantium poſtulationes referre in codices publicos, cuſtodire jura & munimenta hinc inde producta, & habere ſupplicum libellorum aliorumque huc facientium curam. ſunt hoc tempore Graphiarii AdrianusDiickius, Joannes Ricbomius, Joannes Jacobius, & Hieronymus Scarinus.

Habet quatuor à ſecretis, qui in abſentia Syndicorum eadem fere cum illis obeunt munia, cuſtodientes præterea parvum, quod vocant, ſigillum, & conficientes venditionum atque id genus contractuum inſtrumenta, denique ſubſcribentes criminalium rerum decretis. Secretarii hodie ſunt Henricus Moyus, Dionyſius Neeſius, Georgius Kieſeldius, & Joannes Bochius. habet officiales, ut ſic dicam, majores. ſunt inde conquiſitores, ſcribæ, aliique velut minorum gentium adminiſtri, puta rhabdophorus ille, ſive apparitor, quem dicunt de lange-roep/ quatuor viatores, korte-roepen/ nuntii ſcilicet publici, & qui Senatorum mandata ad alios deferunt, tum quidquid præterea talium miniſtrorum eſt, quos brevitatis ergo prætereo.

Creat deinde Magiſtratus ille ſupremus per ſe, & ſine ullis

nullis delegatorum ab aula ſuffragiis, magiſtratus omnes minores. & primo quidem è numero Decanorum, quos ſupra diximus eſſe quinquaginta & quatuor, deligit ſingulis annis duodenos Conſiliarios, viros honeſtiores & ad hanc functionem idoneos, nec omnibus tamen viginti & ſeptem artificum urbis collegiis dignitas illa communis, nam ſunt infimi quidam in iis cœtus, quibus numquam ad eam eſt aditus. ſunt deinde quæ tertio quoque anno; alia, quæ alternis annis prærogativam hanc obtinent, pro collegiorum videlicet conditione. atenim ſodalitates nautarum, inſtitorum & holitorum, quæ reliquas omnes auctoritate ſimul & vetuſtate præcedunt, ſingulæ ſuum quotannis habent conſiliarium. veniunt autem hi duodecim Senatores adlecti ſingulis ſeptimanis in curiam ad conſilium illud, quod vulgo vocatur diei lunæ, den Maen-daechſen-Raed/ubi cum gravitate ſimul & auctoritate Senatoribus aſſident, petitiones ſupplicum audiunt, ac de aliis quoque politiam & rempublicam concernentibus una cum illis cognoſcunt, libere ſuam quiſque ſuper omnibus quæ occurrunt dicentes ſententiam. quod ſi audierint forte ſiniſtras aliquas voces, vel & aliud quidvis, quod in publicam rem ſit, Magiſtratui habent exponere, id ſedulo etiam faciunt. In negotiis vero majoris momenti, velut infra videbimus, recurritur ad generale concilium civitatis univerſum populum repræſentans, quod vulgo appellant den Breeden-raedt.

Creat etiam Magiſtratum Hallarum (ita nuncupant Belgæ mercium quarumcumque vel & hominum receptacula) qui Magiſtratus conſtat duobus Decanis, velut capitibus, duobus Æſtimatoribus, vulgo Waerdeyns/ & octoSenioribus, Ouder-Mannen/quorum duos quidem oportet fuiſſe Scabinos, graphiario item, & minoribus aliquot adminiſtris. Eunt vero ad hunc Magiſtratum cauſſæ omnes & lites, quæ vel ex lana oriuntur, vel quibuſcumque rebus ex illa confectis, & ullatenus eo ſpectantibus, pannis puta, aulæis, alumine, glaſto, rubia & ſimilibus mercibus. datur tamen ab hoc magiſtratu ad ſupremum illum provocatio. Decani in eo hodie ſunt Joannes Schoonhovius & Theodoricus VVervius, uterque Eques. Æſtimatores, Dominicus Herdius & Ludovicus VVervius. Seniores, qui & Scabini dicuntur, Joan-

nes Brechtus, Petrus Liranus, Arnoldus Schutius, Philippus Urſelius, Andreas Gerardi, Petrus Gemerenus, Daniel Ranſtus & Ægidius Mera. graphiarius eſt Cornelius Diickius.

Creant inſuper duos procuratores, quos Latine dicam Ædiles Curules, ipſi vero indigetant **Meur-meeſters**: atque horum utrumque oportet fuiſſe Scabinum. quibus tertium inde adjungit Princeps: ipſi vero per annonæ difficultatem unum & item alterum civem in auxilium ſibi adſciſcunt. munus eorum in primis, uti curam gerant eorum quæ ſpectant ad victum, efficiantque ut panis vendatur ad juſtum pondus, vinum atque cerviſia æquis pretiis, carnes & reliqui cibi recentes ſint atque ſinceri. Verbi gratia, die ſabbathi, qui potiſſimum deſtinatus eſt mercatui frumentorum, ſtatuit pani Ædilis in futuram hembdomadam certum pondus, idq; pro ratione pretii quo illo die in foro veniit triticum, ſive ſecale. ſi ergo circummiens & tabernas piſtorias viſitans commiſſam inveniat aliquam fraudem, ilicet præſto eſt multa. reverſus autem à foro ad curiam pretia illa frumenti refert in tabulas publicas. ad quas, ſi dubitari contingat de præteriti temporis pretiis, poteſt recurri, & poſtulante neceſſitate, plurimis rebus provideri. Itaque pani quidem communi & vino atque cerviſiæ conſtitutum eſt certum aliquod pretium: carnibus vero non item, ſed neque reliquis ullis cibariis. qui graviſſimus ſane eſt error; nam utcumque magna ſit omnium rerum abundantia, ſit tamen ut magna quoque ſit omnium rerum caritas. cauſſantur ipſi frequentiam & confuſionem exterorum. hodierni Ædiles ſunt Ægidius Happart & Antonius Berchemius. Vicarius, Thomas Liranus.

Creat etiam quatuor Judices ſuper re pupillari, quorum itidem duos oportet fuiſſe Scabinos. hi vulgo vocantur **Weeſ-meeſters**/quod ad verbum eſt Magiſtri orphanorum, quia nempe gerunt tutelam eorum & curam. ſunt in hac dignitate Guiljelmus Schoitius, Joannes Papius, Nicolaus Herdius, & Joannes Tackius.

Creat quatuor Judices una cum Graphiario ſuper componendis injuriis & inimicitiis, quibus vulgo nomen **de Peyſ-makers**/Latine Pacificatoribus. hodie dignitatem hanc obtinent Henricus Halmalius, Paulus Liranus,

Liranns, Nicolaus Mechlinius, & Henricus Vanetten.

Creat duos Æditimos, Kerck-meeſters/ viros graves, honeſtos & qui fuerint aliquando Scabini. his autem incumbit cura fabricæ templi cathedralis Beatæ Mariæ & impenſarum quæ ordinarie quidem in eam fiunt. quemadmodum & duodecim priores è ſupremo Magiſtratu Scabini, ſinguli curam gerunt loci alicujus pii, quæ communiter appellantur domus Dei, qualia ſunt cœnobium illud Beginarum, quas vocant, Noſocomium, & alia. reliqui ſex Scabini ignis rationem habent, & nequa in urbe oriantur incendia, vel exorta mox reſtinguantur.

Creat quotannis etiam Magiſtratus, idque in futurum biennium, binos eleemoſynarum collectores, inſtaurando nimirum quaternioni honeſtiorum illorum & non opibus magis, quam probitate ſpectabilium civium, qui ordinarie illud munus exercent, & magna cum ſedulitate gratiaque ſtipem quotidie, ſed præſertim diebus feſtis, tum per alia paſſim urbis loca, tum per templa imprimis, à populo eunt collectum. erogantes poſtea illud ipſum quod corrogarunt, & triginta mille ducatos annuatim excedit, juxta leges conſuetas, & ſua ipſorum fide atque judicio, in egenos occultos & qui domi ſe tenuiter continent, tum & in Noſocomia, aliaque pietati dicata loca. quas tam ſanctas & pias actiones, non minori cura, quam zelo, quatuor-viri illi obeunt, ſupplentes abunde de ſuo ſiquid pauperum uſibus deeſt. atque hac ipſa collecta, tum ditiorum quorumdam legatis, & perpetuis aliquot cenſibus, horſum etiam deſtinatis, pauperibus ita proſpicitur, ut interdicatur iis deinde, ne oſtiatim mendicent, aut cuiquam moleſti ſint, niſi ſtatis quibuſdam horis dierum feſtorum. Accedit, quod nutriantur hic uſque ad certam ætatem magna frequentia tenuiorum hominum liberi, qui vel dantur præfectis in fidem, vel in templis pietati prudentiæque ipſorum exponuntur, quoſque applicant inde præfecti ad artes & opificia, & tam maribus tandem quam fœminis, magna ſua cum laude, de honeſta conditione proſpiciunt.

Creat inſuper Magiſtratus ſupremus in ſingulos urbis vicos, vel ſi mavis regiones, & biennium proximum

binos civium duces,quos vulgo appellant **Wijck-meeſters**: cumque vici ſint numero tredecim, duces fiunt viginti ſex, qui à Senatu accipiunt quatuor viros nobiles in ſupremos Præfectos & veluti protectores. hi (ut dictum eſt) vulgo audiunt **Hooft-mannen**/ & ubicumque res poſtulat Vicomagiſtris adſunt, in ſenatu pro iis poſtulant, aliaque id genus officia quædam præſtant, ſimili multis in rebus auctoritate (ſi fas eſt parva magnis conferre) qua olim apud Romanos tribuni plebis. prȩter autem hos quatuor Protectores habent etjam ſinguli vici binos quoſdam præfectos ex honeſtiore civium numero, qui Vico-magiſtris ſuccurrant. & conſtituunt Duces iſti viginti ſex una cum quatuor illis Præfectis ſupremis tertium Status Antverpienſis membrum. etſi autem in biennium ſinguli deligantur, ita tamen ea in re proceditur, ut renovetur quotannis dimidiatus eorum numerus, idque hoc modo: tredecim è viginti ſex ducibus, ſinguli nempe in ſingulos vicos, poſt exactum in præfectura ſua biennium, tradere ſolent Magiſtratui numerum certum virorum in ſuo cujuſque vico degentium, & ad hoc munus idoneorum, ex quo ipſo numero eligit pro auctoritate ſua Senatus tredecim Vico-magiſtros in biennium proximum præfuturos. idque ſingulis annis ſic obſervatur, quo videlicet Duces veterani tirones advenientes informent. Vico-magiſtrorum vero & Præfectorum illorum officium in eo maxime verſatur, quod videlicet habeant rationem atque catalogum virorum in ſuis vicis bello & armis aptorum, eoſque quando & quocumque opus eſt convocent coadunentque. ſicuti rurſus illi cives ad ſui quiſque Vico-magiſtri nutum ſeſe debent armare,& ſub ſignis eos quocumque vocaverint ſequi, idque non modo de die, verum etiam noctu. ita ut ſit magni momenti hoc munus, & tertium (uti jam diximus) Status Antverpienſis membrum. ſubſunt inde ſingulis ducibus ſui centuriones: centurionibus rurſus decuriones & alii quidam miniſtri, optimis hercle & inviolabiliter obſervatis legibus.

Creat denique Magiſtratus quatuor illos & quinquaginta Decanos collegiorum artificum, quos ſupra docuimus conſtituere quartum & ultimum Status membrum. & ratio quidem eos creandi ecciſta. congregantur

tur ſeorſim quotquot ſunt uniuſcujuſque collegii membra locis in eam rem deſtinatis, & dilectos è cœtibus ſuis ſenos viros, quos functioni maxime cenſent idoneos, magiſtratui tradunt in ſcriptis, is binos inde ſibi acceptos in annum illum Decanos deſignat. deſignati vero adſciſcunt ſibi è præcipuis ſuæ ſodalitatis totidem adſeſſores, qui fungantur eodem fere cum ipſis officio, ideoque Conſuli etiam præſtant juramentum fidelitatis & obſervantiæ. munus Decanorum & collegarum, convenire in domo Senatoria, quotieſcumque habetur ſenatus ille generalis, cujus ſupra meminimus, agere ibi cum reliquis membris, & cum curialibus ſuis acta conferre: providere, ut qui cooptantur in curiam, edant prius artificii ſimul & fidei ſpecimen: procurare mutuam inter curiales concordiam, deque dato viciſſim & accepto inter collitigantes cognoſcere, eos pacare, & ab omni violentia ex æquo & bono ſartos tectoſque præſtare. Dividuntur ad præſens curiæ iſtæ, ſive collegia, in viginti & ſeptem membra, ſub quorum ſingulis comprehenduntur plura opificum genera. inter omnia autem antiquiſſimum juxta & digniſſimum illud nautarum, quorum ſcilicet magna ex parte ſunt naves quas in anchoris fere videmus ad ipſam urbem, paratas non in varias modo Belgicæ & Britanniæ partes, ſed in omnes quoque terrarum tractus trajicere. ditiſſimum vero & numeroſiſſimum eſt collegium inſtitorum. complectitur enim omnes non ſolum opifices, verum & ſeminarios mercatores, vel ſi mavis propolas pannorum auro & argento intertextorum, tum ſericorum quoque & laneorum, & ex alia quavis materie. denique omnium rerum quæ minutim, & ad menſuram, quod dicunt, ac minoris etiam trutinæ pondus ſolent venire. tenentur vero collegiorum præfecti in ipſo muneris ſui exordio reddere adminiſtrationis ſuæ rationem, idque coram duobus Scabinis & Secretario, qui ſi quid curialium aliquis cum præfectis expoſtulet, vel ſuboriatur alia quævis inter eos moleſtia, conantur eam reprimere, & diſcordiam omnem componere: quod ſi nequeant forte, vel interdum & nolint, deferunt rem ad Senatum, qui decretorie mox eam decidit. Atque hi ſunt præcipui illi magiſtratus atque officia; quos quæque ſupremus ille urbis Senatus creat & confert. alia

quædam minora, quod videlicet parvi momenti ſint, conſulto hic præterimus.

Habet eadem urbs, cum alios ſane complures, tum ſeptem præcipue medicos phyſicos, è clariſſimis ſimul & maxime veteranis ejus ſcientiæ profeſſoribus, juratos & ſtipendio publico cohoneſtatos. quorum duo noviſſimi obligati ſunt bis vel ter in hebdomade ad Noſocomium accedere & ægrotos inibi gratis ſeduloque & ex caritatis præſcripto curare. expient hodie ſeptenarium illum numerum Segericus Coblegerus; Cornelius Spiringius; Joannes Goropius Becanus; Lambertus Gualterus Rithuſius; Gerardus Bergius; Lambertus Tulius, & Petrus Caoulius. mortuis ante poſtremam hujus libri editionem ſupradictis omnibus Medicis, invenio quidem, Magiſtratum alios quoſdam ſuffeciſſe, & inter eos præcipuum Guiljelmum Petri, virum longe doctiſſimum: ſed non adimpleviſſe tamen ordinarium illum numerum. voluerunt etiam collegio huic adſcribere Doctorem Alvarum Nonium, natum quidem in Luſitania, at jam inde è puero educatum in hiſce Provinciis, idque ob magnam viri experientiam cum inſigni quadam eruditione conjunctam, tum & præclara jam inde à multo tempore, non profeſſionis ſuæ dumtaxat nomine, ſed in aliis quoque non parvi momenti rebus, in rempublicam merita; verum cum nihilominus eſſet extraneus, & ipſe modeſte ſe excuſaret, fuit à petitione hac abſolutus. idem vir, præter eximiam eruditionem & idioma ſuum vernaculum, ſex ut minimum linguis ac nobiliſſimis quidem dotatus eſt, quas ſermone ſimul & ſcriptione non aliter quam vernaculum exprimit. rem profecto inſignem & prorſus mirabilem! Habet etiam urbs ſeptem chirurgos, juratos item & certis quibuſdam diebus obligatos noſocomia inviſere, & infirmis operam ſuam gratis impendere. habet decempedatores; materiarios; cæmentarios; ſerarios aliosque id genus opifices, peritia ſimul & fide laudabiles. quin & obſtetrices quaſdam idoneas & jurejurando ſibi obſtrictas. quibus omnibus ſtipendia numerantur de publico, quo videlicet nemini civium deſit, quo, urgente neceſſitate, tuto promteque confugiat.

Habet, præter hæc omnia, ſex illa Collegia militaria, quæ vulgo vocant de Gilden / & Italice dixerim

Con-

Confraternita, quorum quodque, ex noviſſimæ legis præſcripto, conſtare oportet ducenis hominibus, à Collegii Capite deligendis. cujus Capitis ea hic eſt auctoritas, ut quemcumque civium in collegium cooptarit, is, niſi legitima ratione, ſe excuſare non poſſit. ac duo quidem ſunt collegia arcubaliſtrariorum, veterum ſcilicet, atque recentiorum: totidem ſagittariorum: unum ſclopetariorum: ſextum denique eſt illud Xiphomachæromachorum. ſed præminet cæteris omnibus illud arcubaliſtæ veteris: cujus ſodales non Antverpiæ tantum, ſed in cæteris quoque Brabantiæ urbibus, olim & cum non niſi hanc unicam ditionem poſſiderent hi Duces, neque magna eſſet eorum potentia, iis erant pro ſtipatoribus & militibus prætorianis. verbi gratia, ſi Antverpia Dux proficiſci vellet Bruxellam, deducebatur ab Antverpienſibus veteris arcubaliſtæ ſodalibus uſque ad opidum proximum, puta Mechliniam: inde à Mechlinienſibus porro Bruxellam. ſunt autem propter hoc ipſum officium ſodalitia iſta multis magniſque privilegiis à Principibus ſuis olim cohoneſtata, quare, ſi poſcerentur, vel nunc eamdem illis navaturi ſint operam. Præſunt ſingulis cœtibus duo Decani una cum ſuis Vicariis, qui à ſodalibus quidem eliguntur, ſed approbantur à Magiſtratu. habent præterea nobilem aliquem virum, ſive patricium, ſibi in protectorem, quem vernacule nuncupant Hooſd-man: & ſclopetariis quidem hodie præeſt Joannes Schoonhovius, patricius vetus; xiphomachæromachis vero Dominus Champagnius, uterque in vitam. utrumque collegium arcubaliſtrariorum perpetuum Caput agnoſcit Burgimagiſtrum ad res externas; ſagittariorum, illum ad res urbanas. Creat autem quotannis unumquodque collegium certum aliquem regem, qui ſodalium omnium caput eſt. fit autem rex, is, qui ad conſtitutum diem ſignum, id eſt, pſittacum quemdam è ligno, ſtipiti præalto infixum, ſclopo, ſcorpioneve aut arcu etiam dejicit, vel denique xiphomachæra publice edit virtutis & præſtantiæ ſuæ ſpecimen. facto rege, ad convivandum ſe dant, & magnifice epulandum, idque collegiorum maxime ſumtibus, quibus aſſignati jam ab antiquo annui quidam proventus. auſpicantur hanc regum creationem dominica prima poſt Divi Joannis, & pergunt deinde

deinde per dominicas aliquot inſequentes, donec omnes tandem creati ſint, ita ut longo ſatis tempore durent hi ludi. exercent ſe quoque diebus feſtis in ſpatioſis quibuſdam & jaculatoriis campis, qui de publico ipſis aſſignati ſunt, eo quiſque armorum genere, quod profeſſio ſua præſcribit, & præmia, licet victoribus tantum propoſita, hilariter inter ſeſe abſumunt. principales eorum partes, ut ſi rumor aliquis intus foriſve de hoſte, vel ſeditionis aut alterius mali ſuſpicio, excubias agant ad curiam, mœnia, portas, aliaque præcipui urbis loca. quin & arripiunt aliquando portarum claves, ut nempe aperiant eas & claudant, cum lubet, ſed in curiam tamen ſollenniter referant. ſunt denique velut arbitri quidam inter Magiſtratum & populum, ſiquid forte inter utrumque diſſidii. in ſumma ſunt quaſi præſidiarii quidam milites, ſed nempe civiles atque domeſtici, quia plærique omnes cives Antverpienſes, & quidem honeſti loci, nec admittuntur niſi à vigeſimo uſque ad ſexageſimum ætatis annum, & infamiæ omnis expertes. Sunt deinde in urbe ſodalitates Circumciſionis, Sacelli Beatæ Virginis, Sanctæ Crucis, & quas alias ſupra commemoravimus.

Præter cœtus hucuſque nobis enumeratos, ſunt Antverpiæ tria Collegia rhetorum rhytmicorum. quorum primo Violæ nomen eſt, vulgo de Violiere: alteri, Galthæ, de Goud-bloem: tertio denique ramo Olivæ, den Olyf-tack. inſtituta ſunt autem ut certis anni temporibus & pro occaſionum diverſitate, in publicis auditoriis, Græcorum & Romanorum exemplo, comœdias repræſentent, aliaſque id genus ethicas & politicas actiones, populo non docendo minus quam delectando. nam ſpectantur hic ſæpe atque diſcuntur ſalutaria quædam & utilia monita. Primarium inter hæc tria & cæteris magis antiquum eſt Collegium Violæ, cujus omnes fere ſodales, pictores, qui in omnibus ſane actionibus produnt acrimoniæ & ingenii ſui dotes. Quia vero & utilis ſimul & honeſti adſpectu, magni in primis momenti res eſt pictura, & non Antverpiæ tantum atque Mechliniæ, ubi magis quam alibi uſquam viget, ſed per totam Belgicam admodum celebris & fructuoſa, non videtur ab inſtituto noſtro fore alienum, ſi recitaverimus aliquot, partim ſuperſtites, partim vita jam

jam functos viros, qui potiſſimum eam in hoc tractu propagarint & illuſtrarint. Primum itaque dico, plures in ſola hac Belgica eſſe omnium generum atque profeſſionum pictores, quam in aliis multis provinciis ſimul: cumque adeo magnus ſit artificum numerus, & creberrima conſequenter artis exercitatio, non poſſe, quin & olim inter eos inventi ſint, & hodieque inveniantur complures, arte & inventione eximii. ac præcipui quidem maximeque illuſtres, eorum qui fatis non ita pridem conceſſerunt, fuere: Joannes Eickius, is, qui (ut in pulcherrimo de Illuſtribus pictoribus opere narrat Georgius Vaſarius Aretinus) anno circiter milleſimo quadringenteſimo decimo, omnium primus invenit colorum oleo temperandorum rationem. rem in hac arte præclaram & vel maxime momentoſam! reddit enim colores pæne perpetuos, nec, quod ad notitiam quidem noſtram pervenerit, & memoria hominum poſſit intelligi, unquam antea fuit inventa. Miſit Eickius quædam opera ſua in noſtram Italiam, ad magnum illum Alfonſum, Regem Neapolis; ad Ducem Vrbini, & alios inibi Principes; apud quos quia plurimi fierent, etiam magnus ille Laurentius Medices poſtea conquiſivit eorum partem. extat autem in hiſce Provinciis, inter alia viri opera, Gandavi ad Sancti Bavonis, præſtantiſſima illa tabula, qua repræſentatur triumphus Agni Dei, etſi quidam improprie dicant Adami & Evæ: opus ſane præclarum & admirandum! adeo quidem ut Rex Philippus, cum magnopere illud deſideraret, nec auderet tamen inde auferre, juſſerit nuper deſcribi, amandandum hinc in Hiſpaniam, ab eximio illo Michaële Coxia. qui cum biennium præterpropter in eam rem impendiſſet, & Regi ex voto ſatisfeciſſet, præter alia quædam emolumenta, & pro ſolo dumtaxat manupretio, ab eo accepit, ex quatuor artis profeſſorum ſententia, duo millia ducatorum: cumque nondum etiam acquieſceret, majori poſtea liberalitate in hominem uſus eſt Rex. ſed ad Eickium noſtrum. cujus etiam Brugis ad Divi Donatiani pulcherrima quædam conſpicitur tabula, & in ea Deipara Virgo, cum aliis Divis. Eſt & Ipris alia quædam ejus tabula, ſcita valde & memorabilis. egit autem Joannes magnam vitæ partem Brugis Flandrorum, urbe tunc temporis florentiſſima, ubi tandem in celebri

celebri fama naturæ conceſſit. æquabat eum Hubertus frater, qui & vixit eodem ævo, & perpetuam fere fratri in iiſdem operibus operam præſtitit. Joanni & fratri in arte ſimul & laude ſucceſſit Rogerius VVeidius Bruxellenſis, qui inter alia pinxit quatuor illas præſtantiſſimas tabulas admirandæ cujuſdam hiſtoriæ ſuper adminiſtranda juſtitia, quas hodieque videre eſt in Curia Bruxellenſi, loco in quo diſceptantur & ventilantur cauſſæ. Rogerio rurſus ſucceſſit Hauſſius, is qui Portinariis fecit pulcherrimam illam picturam, quam hodie poſſidet Dux Florentiæ, quin & ipſi familæ Medicææ depinxit tabulam elegantem Carregii. Secuti ſunt hos Ludovicus Lovanienſis, Petrus Chriſta, Martinus Hollandus & Juſtus Gandenſis, qui Duci Vrbinatenſi fecit egregiam illam picturam Chriſti cum Apoſtolis accumbentis & celebrantis ultimam illam cœnam. Juſtum excepit Hugo Antverpienſis, is qui tabulam illam pinxit, quam videre eſt apud Florentinos ad Divæ Mariæ Novæ. Subjungemus deinde ſaltuatim alios quoſdam defunctos, claros & raros artifices. ac primo quidem Theodorum Lovanienſem, Quintinum, eodem opido, magnum artificem figurarum, cujus inter cætera eſt egregia illa effigies Servatoris in templo Deiparæ Virginis hac ipſa Antverpienſi urbe. Jodocum Clivium, civem Antverpienſem, rarum in colorando, in effingendo vero ad vivum ita præſtantem, ut miſſis à rege Franciſco primo certis hominibus, qui artificem aliquem excellentem ad aulam illam adducerent, electus fuerit noſter Jodocus, & in Galliam hinc abductus, ubi Regem, Reginam, & Principes quoſdam ſumma cum laude effinxit, magnis propterea honorariis ab iiſdem affectus. Hieronymum Boſſchium, Buſcoducenſem, clarum & admirabilem plane in excogitandis rebus facetis atque phantaſticis. Bernardum Bruxellenſem: Joannem Berum: Matthiam Coquum Antverpienſem: Joannem Hemſſenium, haud procul Antverpia: Simonem Benningium, peririſſimum artificem miniandi: Gerardum, coloratorem, vel ut vocant illuminatorem eximium, & Lancelottum in exprimendo ad vivum igni & incendio aliquo, velut Trojano, prorſus mirabilem, omnes Brugenſes: Joannem Mabuſium, eum, qui omnium primus ex Italia in has oras invexit rationem il-
lam

Iam qua in hiſtoriis & fictionibus poëticis depinguntur effigies nudæ. fecit hic inter alia tabulam illam eximiam, quæ monſtratur in magna Abbatia Middelburgenſi. ſequuntur Joannes Gorneliii Amſterodamus, pictor egregius: Lambertus, item Amſterodamus: Joannes Scorelius, Canonicus Vltra-jectinus, pictor Hadriani Sexti, Pontificis Maximi, idemque architectus clariſſimus, qui & ipſe non paucas inventiones & novos pingendi modos ex Italia ſecum attulit: Simon Marinionenſis, domo Valentianis, pictura ſimul & litteratura inſignis: Joachimus Pattenerius Bovinenſis: Henricus Dinantius: Joannes Bellogambius, Duacenſis: Theodorus Harlemenſis, & Franciſcus Moſtardus, itidem Harlemenſis; rarus in exprimendis colore oleario regionibus: Petrus Coucqujus Aloſtanus, magnus in excogitandis archetypis aulæorum, cui peculiariter laudi adſcribitur, quod ex Italia primus attulerit canonem architecturæ & in hanc linguam tranſtulerit egregium illud opus Sebaſtiani Serlii Bononienſis, magno, ut prædicant, regionum iſtarum commodo: Joannes Calciacenſis, qui cum ageret in Italia, inibi tandem extinctus eſt: Carolus Iprenſis: Marinus Ziriʒæus, & Lucas Huremboutius Gandavenſis, pictor & illuminator eximius. Veniunt autem in hanc laudem etiam fœminæ, quarum tres modo recitaturus ſum. & prima quidem fuit Suſanna, dicti Lucæ Huremboutii ſoror, quæ cum in omni pictura, tum in tenuiſſimis illis opuſculis & illuminandi induſtria ſupra omnem fidem excelluit, adeo quidem ut Magnus ille Henricus Octavus magnis donis & honorariis eam in Angliam ſuam attraxerit, ubi in ſumma omnium gratia annos complures vixit, & non opibus modo, ſed honoribus etiam aucta tandem deceſſit. Alteram pono Claram Cæſaream, itidem Gandavenſem, pictricem & illuminatricem egregiam, quæ octoginta ipſos annos exegit in ſevera virginitate. tertia denique fuit Anna, filia Segerici, doctoris illius medici, cujus ſupra fit mentio, & civis Antverpienſis, etſi ortu Bredani, quæ & ipſa virgo nuper deceſſit, virtute & pietate inſignis. Veniamus vero deinceps ad eos, qui hodieque ſuperſtites. inter quos primus occurrit Franſciſcus Florentius, pictor in iis quæ tangunt propriam ejus profeſſionem, inveniendi nempe & deſignandi.

gnandi, in tantum excellens, ut cis montes quidem & per tot tantaſque Provincias fortaſſe non habeat ſibi parem, eſt enim revera & artifex ſingularis, & vir ad omnē humanitatem & elegantiam factus, cui palma tribuitur, quod ex Italia primus attulerit ſpecimen exprimendi ad vivum & mirabili quadam dexteritate muſculos omnes & cutem humani corporis. ſequitur hinc Gulielmus Cajus Bredanus, civis Antverpienſis, hiſtoriarum quidem pictor egregius, ſed in exprimendo ad vivum plane ſingularis, idemque ſobrius,ſeverus, & acuti ingenii vir.cujus nepos Adrianus Thomas Cajus ita in arte eſt felix, ut, meo quidem judicio, in addenda operibus ſuis quadam vivacitate, patruum etiam ſuperet. Joannes Quintius, ſupradicti Quintini Lovanienſis filius: Martinus Voſſius, colorandi & inveniendi, tum & efformandi ad vivum mirifice felix: Antonius VVingardus, magnus pictor, & in adumbrandis regionibus valde induſtrius; & Jacobus Grimmerus, omnes Antverpienſes. Ægidius Coignettus: Michaël Coxia, cujus & ſupra meminimus, homo revera rarus & magni in arte nominis, unde & opera ejus in magno paſſim æſtimio: Joannes Bollius, regionum colore oleario effingendarum mirificus artifex: Criſpinianus; & Henricus Paludanus, Franciſci Florentii diſcipulus, etiamnum adoleſcens, ſed magni & acris ingenii, qui cum aliquamdiu egiſſet apud Ducem Florentiæ, poſtea Romam ſe contulit: omnes Mechlinienſes. Antonius Morus, Vltrajectinus,pictor Regis Philippi, & celeberrimus ſane ac præſtantiſſimus artifex, in exprimendo præſertim ad vivum, quod quidem ea promtitudine facit atque vivacitate,ut omnes rapiat in ſui admirationem, dotatus præterea etiam aliis multis virtutibus, arti inſigniter conſonis. Lambertus Lombardus, Leodicenſis, vir magni nominis, eruditus & exacti judicii,nec egregius tantum pictor, ſed magnus etiam architectus, prædictorum Flanciſci Florentii & Guiljelmi Caji olim præceptor.hic inter alis ſuas virtutes,magnus imprimis amator eſt nummorum veterum, quos magno jam numero conquiſivit, indieſque etiamnum conquirit. Petrus Breugelius, Bredanus, ſedulus imitator elegantiarum Hieronymi Boſſchii, unde & acquiſivit ſecundi Hieronymi Boſſchii cognomentum. Petrus Arnoldi,

Arnoldi, cognomento Longus, Amſterodamenſis, clari nominis & ingenii artifex, cujus eſt egregia illa pictura in templo Divæ Virginis & eadem Amſterodamenſi urbe, quæ una cum ornamentis conſtitit fere duobus millibus coronatorum. Martinus Hemſkerckius Batavus, Joannis Schorelii quondam diſcipulus. Lambertus Nortius, Amerſfordienſis, pictor & architectus excellens. Ægidius Moſtardus, ſuperioris Franciſci frater. Petrus Pourbuſſius, cujus filius in diſciplina Franciſci Florentii, etſi multum adoleſcentulus, magnæ tamen jamnunc expectationis eſt. Georgius Hoefnaglius, licet admodum juvenis, in miniando pæne eſt unicus, nec in effingendo ad vivum poſtremus, quare & magno auctoramento agit apud Ducem Bavariæ. Joannes Vredemannus Friſius, & tot præterea artifices ac ſummæ ſpei adoleſcentes, ut ſi voluerimus ſingillatim eos enumerare, opus futurum ſit juſto volumine. Jam quod fœminas attinet, quatuor etiam recenſebo, quæ hodieque ſuperſtites: & prima quidem Dævina eſt, magiſtri Simonis Brugenſis filia, quæ in miniando, non ſecus quam parens, ea eſt excellentia atque felicitate, ut idem ille Henricus Octavus, magnis præmiis eam ſollicitaverit, & in aulam ſuam pellexerit, ubi & poſtea ſplendide nupta eſt. fuit eadem in flagranti gratia apud reginam Mariam: dilectiſſima impræſentiarum Eliſabethæ. altera eſt Catharina, filia dicti Joannis Hemſſenii, & uxor Magiſtri Chriſtiani, inſignis illius fidicinis. quod conjugum par, ob raras illas virtutes, in Hiſpaniam ſecum avexit regina Hungariæ, & priuſquam moreretur, legavit unde uterque vivere poſſet. tertia eſt Maria Beſſemeria, Mechlinienſis, ſupradicti magiſtri Petri Couquii vidua. quarta denique Anna Smiteria, Gandavenſis, pictrix & illuminatrix eximia. ſparſa autem ſunt pictorum iſtorum opera non per Belgicas modo Provincias, ſed & maximam partem orbis terrarum, reditque negotiatoribus non contemnendus ex iis quæſtus. Sed ex æquo erit, etiam encauſtas aliquot, ſeu pictores, ut ſic dixerim. vitriarios, eoſque eximios tantum, referre: tum quod luculenta imprimis & magni momenti ſit ipſa ars, tum quod à Belgis ea, referente jam dicto Vaſario, ad culmen perfectionis perducta: cum, nequid dicam de pulchritudine & vivacitate illa colorum,

rum, iſti excogitaverint rationem qua ita inuri poſſint vitro, ut nec aqua, nec vento, nec temporis etiam lapſu umquam evaneſcant. quod fiebat, cum gummi & neſcio qua alia mixtione temperarentur, quin & vitreas plumbo committendi modum iidem Belgæ commenti ſunt. primarii itaque artis profeſſores fuere, Arnoldus Hortius, Noviomagenſis, & Opidi hujus civis, magnus delineationum Italicarum imitator, & rationis colorum vitro cryſtallino inurendorum primus inventor. Theodorus Jacobi Felartius, artifex præſtantiſſimus, & inventionum plane mirabilis. Theodorus Staſſus, Campienſis. Joannes Acquius, Antverpienſis, qui vitreas illas Bruxellis in æde primaria Divæ Gudilæ & Sacello Sacramenti tam accurate depinxit, & Cornelius Buſcoducenſis. Florent hodieque Cornelius Dalius, qui artificio quodam ſingulari non vitro tantum, ſed & cryſtallo, ita quoſvis colores inurit, ut videantur oleo temperati eſſe, tum & elegans deſignator eſt. Jodocus Veregius, artifex peritiſſimus, & maximi in hoc genere nominis, agens apud Imperatorem, & Jacobus Florentius, omnes Antverpienſes. Joannes Staſſus, Theodori jam dicti filius, & paternæ virtuti probe reſpondens, & Joannes Zelius Ultrajectinus. Sed nec in Architectura atque ſculptura defuerunt hic umquam viri illuſtres & memoria digni. quales adeo nuper Sebaſtianus Ojus, Ultrajectinus, architectus clariſſimus Caroli Quinti Imperatoris, ac deinde Philippi Regis, qui magna ſua cum laude deſignavit Heſdinum, Carolomontium atque Philippovillam, opida limitanea ſanequam munitiſſima. Guiljelmus Ceurius, Goudanus, architectus quidem admodum bonus, at melior etiam ſculptor. Joannes Dalius, ſculptor ſimul & vates elegantiſſimus. Lucas Leidius. magnus chalcographus, & Guiljelmus Antverpienſis, architectus famoſus. Hodie vivunt vigentque Jacobus Breuquius, natus ad Divi Audomari, vir nobili ſtirpe, & cum ſculptor, tum architectus eximius, qui Reginæ Hungariæ, Belgicæ tunc gubernatrici deformavit Boſſutum, Mariæmontium: aliaque ſuperba quædam ædificia. Joannes Bologna, Duacenſis, ejus diſcipulus, & hodieque longe clariſſimus, agens apud Principem Florentinorum. Joannes Heerius, dictus Mynsheeren/ Gandavenſis, architectus & ſculptor inſignis, cujus & filius,

Digitized by Google

filius, Lucas, vir & pictor egregius, ac complurium rerum inventor, etiam in poëſi excellit. Matthæus Mandemakerus, Antverpienſis, ſculptor clariſſimus, in ſtipendio Regis Romanorum. Cornelius Florentius Franciſci Florentii frater architectus & ſculptor eximius, idemque diligens valde & officioſus vir, cui adſcribitur illa laus, quod ex Italia omnium primus in has oras intulerit artem exprimendi ad vivum internas ſpecuum partes, quod genus Itali vocant *grotteſcas*. Henricus Paſchenus, Antverpienſis, architectus perquam eximius, qui deſignavit palatium illud & promtuarium Hanſæ Teutonicæ, poſteaque vocatus fuit Londinum ad delineandam celebrem illam burſam, cujus ſupra facta eſt mentio. Lambertus Suavius, Leodicenſis, architectus præſtabilis, & idem ſingularis chalcographus. Jacobus Jongelingius, Antverpienſis, ſculptor & ſtatuarius valde excellens, qui nuper ex ære effinxit ſtatuas illas mirabiles, imo prorſus ſtupendas ſeptem Planetarum & Liberi patris, quas, ceu opus quoddam perrarum, Magiſtratus Antverpienſis dono dedit Principi Parmæ. Guiljelmus Paludanus, frater Henrici jam dicti, magnus & accuratus ſculptor, cujus filius Raphaël, magni etiam nominis artifex. Joannes Sartius, Neomagenſis, ſculptor egregius. Simon Delphenſis & Jodocus Janſonius Amſterodamenſis, ſculptores eximii. Georgius Robinus, Iprenſis. Theodorus Volcardi Cornhertius & Philippus Gallæus, ambo Harlemenſes, & chalcographi elegantiſſimi. tum & alii plurimi, quos longum ſit recenſere. Atque hi quidem pictores & artifices cæteri, alius addiſcendi, alius antiquitatum ſpectandi & primarios earumdem artium profeſſores cognoſcendi, aliis denique fortunam ſibi fabricandi & innoteſcendi gratia, plerique omnes viderunt Italiam, unde, poſteaquam animo factum eſt ſatis, revertuntur plerumque in patriam, arte, opibus & honore auctiores. & hinc porro ſparguntur artifices per Britanniam, per univerſam Germaniam, præſertim vero per Daniam, Sueciam, Norvegiam, Poloniam, aliaſque regiones ſeptemtrionales, adeoque per ipſam Moſcoviam. ne quid interim dicam de iis, qui Galliam, Hiſpaniam atque Luſitaniam petunt, à Principibus nempe & Rebuſpublicis aliiſque Dynaſtis magnis

Sed ut redeamus ad ſtatum Antverpienſem, dico, non poſſe deliberari de re aliqua gravi & momentoſa, ſive Principem ea tangat, ſive & ipſam urbem, niſi quatuor illa ſupra nobis deſcripta membra unanimiter inter ſeſe conſentiant. qui conſenſus ita ſolet præſtari: convocat Magiſtratus ille ſupremus in curiam publicam conſilium illud, quod vocant magnum, & ex iis perſonis, quæ in quatuor ipſis membris magiſtratu funguntur, conſtat. hic alter è Syndicis propoſiturus eſt, verbi gratia, Principem poſtulare ſubſidium aliquod militare: vel neceſſum eſſe, ut augeantur exactiones vinariæ, vel quid aliud tale. facta propoſitione, tria membra primaria ſeparatum dumtaxat conſultare habent, & plurium ſuffragiorum auctoritate decernere: ſed Decani artificum, conſtituentes, ut diximus, membrum quartum, oportet ut convocent omnes, aut ſaltem pleroſque collegiorum ſuorum tribulos, quibuſcum in unum locum coactis conferunt rem in Senatu propoſitam. ubi libere quiſque dicit ſententiam. quo facto, poſt varias altercationes, tandem concluditur. hanc concluſionem Decuriones referunt ad Senatum, quem ſemel quidem aut iterum, vel & pluries aliquando accedunt, prout varie diſceptatur & controvertitur ipſum negotium. Si non conſentiunt quatuor membra, nihil omnino poteſt decerni. ſi conſentiunt, rata & certa res eſt, & fas ipſis condere nova ſtatuta & leges, imo & obligare totum Opidi corpus in quamcumque pecuniæ ſummam, vel ad cujuſvis alterius rei præſtationem. At in rebus maxime ſeriis & gravioris momenti, puta munitionibus, & id genus negotiis, omnino opus adſenſu atque ſuffragio Principis, futuris alioqui ipſo facto nullis atque invalidis.

Vectigalia & cæteræ omnes exactiones, præter pauculas quaſdam, eaſque minutiores, & quas vulgo impoſitiones appellant, velut Principis nomine & extra ordinem certis quibuſdam rebus impoſitas, reipublicæ ſunt, quæ pro arbitratu de iis diſponit. etſi tamen quotannis, in creatione novi Magiſtratus, coram aulicis commiſſariis, ſummaria quoque reddatur earum ratio. qui cenſus adeo hodie luculenti ſunt, ut ducentorum millium coronatorum ſummam annuatim excedant. conſiſtunt autem in vinariis fere & cerviſiariis illis tributis,

butis, quæ ab iſtis vocantur *acciſæ*, & maxima ſane, adeoque pæne immenſa ſunt: ita quidem, ut illud vini annuo ſpatio reddat ſexaginta circiter millia ducatorum; cerviſæ, toto quadrante plus. conſiſtunt præterea urbis proventus in vectigali frumentario, etſi admodum tenui: in vectigali carnario, quo videlicet definitum eſt certum pretium in mactanda pecoris capita, quod nec ipſum eſt magnum: & ex horum tamen utroque, ob immenſam frumenti & pecoris copiam, colligitur bona pecuniæ ſumma. conſiſtunt inde in reditibus minutorum aliquot munerum & opificiorum, quæ ut libere quis exerceat, neceſſe eſt pretio redimat facultatem. habet denique cenſus quoſdam Antverpia è fundis, domibus, aliiſque locis aliquot publicis, quos ſollenni more quotannis locat. atque hæ, & aliæ quædam minutiores, ſunt annuæ urbis obventiones, quæ (ut diximus) inter ſe junctæ ſummam illam ingentem conſtituunt. quod non impedit tamen, quo minus, ob varios ſumtus extra ordinem & in novos hos muros aliaque opera publica recens factos, tum & inſolita multa ſubſidia Principi in his bellis conceſſa, urbs hodie reſtet obærata, & pecunias aliquando accipiat fœnori, dinumeratis fere decem vel & duodecim in centena: vænales quoque interdum proponens hæreditarios ſimul & temporales proventus: qui priores emturiunt, pro ſedecim quos exponunt, ſingulos nummos quotannis accipiunt: qui poſteriores, pro totidem illis, binos. ratio vero nummi ſic reciproce commovendi & occupandi in genere talis eſt: ego, exempli gratia, ut fruar perpetuo aliquo, ſive & temporario cenſu, occupare conſtitui mille ducatos. poſtquam egi cum Theſaurariis, & de pretio inter nos convenit, numero nummos meos Quæſtori. is continuo refert in tabulas publicas, tradita mihi apocha, cujus vi jubeo mihi ab aliquo urbis Secretario confici publicum inſtrumentum. id, cum expediuntur hæc talia, muniendum procuro ſigillo illo majori, quod *monarchiam* indigetant, & in arca quatuor clavibus clauſa diligenter cuſtodiunt. quarum clavium una quidem eſt penes veterrimum Scabinorum; alteram ſervat is qui in veteri Magiſtratu eſt vetuſtiſſimus; tertiam vero Decanus nautarum; quartam denique Decanus collegii inſtitorum. neque vero aperiri poteſt hæ
arca

arca, vel quidquam omnino ſigillari, niſi adſint quatuor illi clavium prædictarum cuſtodes, una cum altero Conſulum. atque hoc pacto & mihi ſe obligat civitas & litterarum mearum exhibitori, habeoque eam in tantum mihi obſtrictam, ut ſi forte fortuna non ſolvat, poſſim jus meum perſequi contra quemcumque & ubicumque repertum civem.

Antverpia ordinarie quidem Principi ſuo nihil quidquam pendit. at poſtulante neceſſitate, una cum aliis terræ Ordinibus, pro ratione & modo petitionum, largiter illi ſuccurrit. quin & ſeorſim interdum atque per ſe officia quædam exhibuit, & in centena, ducena, imo & trecentena ducatorum millia pro eo ſe obligavit, alia inſuper aliaque idemtidem illi gratificans, & nominatim ut ultra ſollennia urbis vectigalia, ſuo nomine & ad certum aliquod tempus ſtatuere poſſit exactiones quaſdam in vinum, in cerviſiam peregrinam, in carnes, & ejus generis alia. Gaudet etiam Princeps in ipſa urbe, quatenus Dux Brabantiæ, mercium quarumcumque mari intrantium exeuntiumque portorio, quod vulgo vocant, den Brabantſchen tol. id autem portorium quarto quoque anno palam locari ſolet, ultimoque licitatori addici, pretio fere in ſingulos annos vicenum millium ducatorum. exigit inde Princeps Antverpiæ, quatenus quidem eſt Comes Zelandiæ, conſimilis in maritimas merces portorii partem, quod integrum antea pendebatur in ipſa Zelandia: hodie vero in gratiam mercatorum Antverpienſium, quælibet mari in urbem invectæ & exportatæ ex ea merces, Zelandicum illud portorium in ipſa urbe; reliquæ aliunde allatæ, & aliocumque delatæ, in Zelandiæ portubus pendunt. & locatur quidem idipſum portorium eodem fere cum ſuperiori pretio, vel aliquanto etiam pluris. extra vero hæc duo perexigua ſane portoria (ita voco, adſpectu exigui pretii mercibus mari advectis impoſiti) neque Principi, neque Magiſtratui huic urbano, pro iis quæ importantur evehunturve via terreſtri, ne obolus quidem dependitur. magna ſane & inſignis immunitas! Habet inſuper Princeps Antverpiæ partem ſuam in bonis, quæ ob domini aliquod crimen confiſcantur. habet bona quædam hæreditaria, puta publicum carcerem, officinam monetariam & conſimiles aliquot reſculas. cujuſmodi & per totum

totam hanc Belgicam fruitur. ſed enim ſuper ejus reditibus & ſacro patrimonio, ſupra in generali deſcriptione abunde à nobis diſſertum eſt.

Quoniam vero fecimus mentionem de cenſu & patrimonio Principis in Antverpienſi hac urbe, attingemus etiam paucis, antequam procedamus, Concilium Cameræ hujus quadrantis Brabantiæ, quod hic, regio nomine, ſedem habet, & vulgo vocant **de Tolkamer.** conſtat id novem Conſiliariis, qui Belgice audiunt **Erflaten** / graphiario item, & minoribus aliquot adminiſtris. intereſt etiam ei, vel ut verius dicam, præeſt generalis hujus quadrantis Quæſtor, qui & ipſe habet titulum Conſiliarii Regii, & vicarium ſibi ſubjectum. munus ejus, (plane ut ſupra diximus de Ammanno) Senatores monere ut dicant jus, & ſententias ferant in cauſſis tribunali iſti propoſitis. quod tribunal cognoſcere habet & judicare de controverſiis quæ naſcuntur circa dominium prædiorum, cenſuum, molarum, aquarum tam perennium, quam ſtagnantium, portoriorum, vectigalium, & aliorum Principis è jam dicto quadrante redituum. quos poteſtatem habet locandi, & immittendi conductores in poſſeſſionem, vel ex ea movendi. cognoſcit denique & de legitima illegitimaque ſpuriorum. reparandas curat & dirigendas publicas vias, cavetque ne vel publico vel privato damno quiſquam eas excedat. Quæſtoris, ultra quod cæteris præſidet, peculiare inſuper munus eſt, exigere Principi debita, & viciſſim ea præſtare quæ ipſi in his talibus eſſent præſtanda. cujuſmodi miniſtrorum genus habet etiam Princeps non in cæteris tantum Brabantiæ partibus, ſed in aliis quoque Belgicæ ſuæ regionibus.

Jam quod ordinem ſpectat adminiſtrandæ in urbe juſtitiæ, is propemodum talis eſt: eunt ad Magiſtratum ſupremum prima, ut vocant, inſtantia, omnes omnino tam civiles, quam capitales cauſſæ, iis tantum exceptis, quas jam diximus diſceptari coram Magiſtratu Hallarum: & ſententiæ quidem latæ in capitalibus decretoriæ ſunt, nec uſquam aut umquam retractantur. in civilibus ſecus eſt, quæ, etſi præſtita per actorem cautione, illico ſortiantur effectum, provocare tamen ab iis fas, & reformandas deferre ad Cancellariam Brabantiæ. in qua ſedulo recenſentur, & ſiquidem non recte judicatum

 ſit,

ſit, reſtituitur pars in priſtinum ſtatum, & refunduntur ei impenſæ, taxatis etiam damnis & quanti interfuiſſet. contra vero, ſi nullo jure ſubnixa ſit provocatio, reus, præter impenſas, etiam multam aliquam Regi, tamquam Duci Brabantiæ, pendit. Inter provocationes autem & reformationes tale diſcrimen eſt, ut ſententiæ latæ in foro aliquo ſubalterno, & à quibus provocatum eſt in Antverpiam, executioni haudquaquam mandentur, niſi prius ab Antverpienſibus approbatæ: pronuntiatæ vero Antverpiæ, delatæque ad Cancellariam, præſtita (ut jam dictum eſt) per actorem cautione, illico ſortiantur effectum. excipio, ſi honorem alicujus tangant & famam, vel aliud quidvis irreparabile.

Ratio procedendi coram Magiſtratu ſupremo in criminalibus talis eſt. Marcgravio, ſine prævio Burgimagiſtri ad res urbanas conſenſu, nefas civi cuiquam, niſi quem deprehendat in flagranti delicto, manus injicere. conſenſu autem obtento, debet eundem civem ſic legitime comprehenſum Magiſtratui intra triduum ſiſtere. qui Magiſtratus, re per cornicinem prius in veteri Burgo publicata, quo videlicet omnibus innoteſcat, congregatur ut plurimum omni die Veneris, ad expedienda hæc talia in ordinarium quemdam & Principalem locum, Teutonice dictum **de Vierſchare** / locum ſubdialem & patentibus portis, ita ut unicuique ad eum pateat aditus, liceatque iis quæ aguntur quæque dicuntur libere intereſſe. qui mos per univerſam fere hanc Belgicam, fortean & Germaniam, obtinet. atque hic Marcgravius, ſeu pro eo Scultetus coram populo reum arceſſit, & vel capitis eum, vel alio quovis ſupplicio affici poſtulat. reo libere licet adhibere ſibi quemcumque voluerit advocatum, ſeque rationibus quibuſcumque purgare. quod ſi forte non ſit unde advocatis perſolvat, non propterea tamen deſtituitur. ſunt enim conſtituti eum in finem primarii quidam cauſſidici, qui operam ſuam ſedulo reis impendant. quin egomet vidi etiam ipſum carnificem, per octodecim totos menſes, in capitali quodam negotio, gratuitam operam ponere. ſi delictum inveniatur leve, reus illico liberabitur, cavens modo de reſpondendo, & judicio ſeſe, quotieſcumque vocetur, ſiſtendo. inde cunctantius peragetur proceſſus. & ſi nullo fundamento nixa fuerit accuſatio, condemnabitur

nabitur ipſe Marcgravius in expenſas. ſi è contrario cauſſa ſit gravis, flagitabitur reus in quæſtionem. quod ſi Judices annuant, neceſſum eſt, ut & civitas, cauſſa prius audita, ſententiam approbet. approbata, reus, priuſquam tradatur in manus carnificis, qui in hoc tractu etiam partes tortoris agit, privatur civitate. quo facto, non poteſt tamen ei Marcgravius quæſtionem tormentariam adhibere, niſi præſentibus ſaltim duobus Scabinis. nec diutius eum torquere quam pro eorum arbitrio. ſi confitetur, educitur ſtatim ex carcere, ut confeſſionem ſuam ad veterem quemdam pontem coram populo ſponte confirmet, ne videlicet ipſe, vel alius quiſquam in poſterum dicat, confeſſionem ei fuiſſe cruciatuum vi extortam. quam ſi approbat, tum poſtridie fere, vel cum Magiſtratui commodum, ducitur rurſus ad idem illud prius tribunal. ubi unus è Secretariis, tamquam Graphiarius rerum criminalium, clara voce confeſſionem ejus è ſcripto recitat. qua recitata & accurate excuſſa, Magiſtratus, pro facinoris gravitate, concurrentibus prius in unam eamdemque opinionem omnibus plane ſuffragiis. nam aliter nihil concluditur, dicit ſententiam, quam ipſemet Conſul clara & alta voce pronuntiat. pronuntiatam, qualiſcumque ea demum ſit, Marcgravius intra quatuor & viginti horarum ſpatium, Principis ſumtu, exequitur. antequam vero feratur ſententia, Marcgravio, niſi fœdius tamen & enorme delictum ſit, pecunia licet cum reo tranſigere, cujus duo quidem trientes Principi, reliquus ipſi accedit. Extraneorum & qui in urbe non habent fixam domicilii ſedem, ſi in carcerem forte conjiciendi ſint, non habetur tam anxia ratio, nec in ſubjiciendis iis torturæ adhibentur tot ceremoniæ: in reliquis pari fere cum civibus jure tractantur. ſollenne autem eſt Magiſtratui capitales omnes cauſſas quamprimum expedire. Non conceditur iis, qui affecti ſunt capitali ſupplicio, ſepultura, niſi paucis quibuſdam, idque ex gratia, vel interdum etjam pretio. omnium vero, ſive ob hæreſim, ſive ob crimen læſæ majeſtatis, vel latrocinium etiam, homicidiumve, aut quodlibet aliud ſcelus, interfectorum bona, liberis, ſiquos habeant forte, materna dumtaxat parte reſervata, confiſcantur. Obſervatur Antverpiæ, quod criminalia quidem attinet, in omnibus templis atque

cænobiis, aſyli & tuti receptus jus. at ſi fœdum tamen ſit facinus, alia via reis effugiendum eſt, nam in talibus, Pii ſecundi diplomate, fas eſt eos inde abripere.

In civilibus vero, nemini prorſus in ullum civem, vel & extraneum fixam in urbe domiciliiſedem habentem, datur manus injectio, ſed nec in bona ejus detentio, niſi prius vocetur in jus, ac recte & ordine contra eum procedatur. ordo autem eſt talis. citatur per viatorem aliquem reus coram eo Magiſtratu, cujus eſt cauſſæ cognitio: atque ibi lingua Teutonica per Advocatum vel procuratorem, verbis vel ſcripto, proponitur poſtulatio. ſi actor habet ejus chirographum, vel manifeſtum aliquod documentum, condemnatur mox reus in petitam ab eo pecuniam: quam vel exſolvere cogitur, vel actutum deponere. condemnato præfiguntur breves aliquot termini ad ſolvendum: intra quos ſi non ſolvit, immittuntur in ejus domum duo treſve executores, quos Itali *Sbirri*, Belgæ **de Kluyders** appellant, bonis ejus videlicet aſſervandis, & ne alio ea tranſportet. expectatur deinde ad octo vel decem dies, ſi reperiat forte unde æs illud diſſolvat. niſi reperit, Ammannus, ſeu rerum civilium prætor, in commentarium redigit bona ejus mobilia, quæ inde ad paucos dies, idque rei ipſius ſumtu, vænumdantur, & niſi nomini expungendo ſuffecerint, propediem, & ſervata ſollenni conſuetudine, venduntur etiam immobilia: quæ ſi nec ipſa ſufficiant, tum demum conceditur in perſonam ejus manus injectio. alioqui, & niſi liquido conſtet non eſſe unde creditoribus ſatisfiat, non poteſt vel civis, vel extraneus, cui firma in urbe ſedes eſt, in carcerem conjici. excipio tamē, ſi ſuſpectus ſit fugæ. Extraneus vero, cui nullum in urbe eſt domicilium, corripi poteſt omni momento, noctu, diu, & ubicumque ſit ejus habendi copia, præterquam in templis & civium ædibus, quæ numquam non ſunt immunes. conjecto in carcerem reo, poſtulat actor intra tertium diem, nam alioqui ipſo facto laxatur, ut vel ſolvat captivus, vel caveat ſaltim de eo quod judicatum erit ſolvendo. præſtita cautione, reus carcere liberatur, & ordinaria inde via coram Magiſtratu cauſſam ſuam diſceptat. ſed in omnibus cauſſis civilibus, niſi liquidi prorſus juris ſint, lento gradu proceditur. Diſſeramus vero deinceps & paucis verbis ſuper aliis quoque

que ſtatutis, & præcipuis aliquot, maximeque ad politiam, & ſocietatis humanæ conſervationem neceſſariis ritibus, Antverpiæ, magno publico bono, uſitatis. unde, non ſine notabili fructu, pleniorem adipiſcemur regiminis ejus notitiam. Et primo:

Nemo civis aut incola hujus urbis alteri civi incolæve poteſt injicere manus, vel eumdem vocare in jus, aut bona ejus quomodolibet detinere, extra hanc ipſam urbem, idque ſub gravibus admodum pœnis: niſi ſi adverſarius ille ceſſerit foro, & factus ſit fugitivus.

Si contingat, ut aliquis civis incolave Antverpienſis creditoribus ſuis decoquat, præfertur, quo ad bona dotalia, cæteris omnibus ejus uxor. poſt uxorem vero, vel liberos matrem repræſentantes, ſequitur Princeps, ſive reſpublica. reliquum, habita ratione proportionis, creditoribus poſtea cedit. & quo melius evitentur fraudes, ſi vel unus aliquis creditorum nolit cum decoctore tranſigere, licet cæteri omnes jam tranſegerint, non poteſt tamen eo compelli, ac omnino, ſi non in præſens, at cum tempore ſaltim, & præſtitâ cautione tranquillandus eſt.

Non licet hic patrem convenire pro filio, neque filium rurſus pro patre, etiamſi emancipatum. & emancipatio ſane vix iſthic in uſu eſt, contra quam in multis Italiæ partibus.

Succedunt parentibus ſuis utriuſque ſexus liberi, & quidem æquatis inter ſe portionibus: ſalvis tamen bonis clientelaribus, quorum præcipua domus, unà cum juriſdictione ſuprema, ac duobus deinde reliquorum bonorum trientibus cedit filio natu maximo: reliquus triens, inter reliquos melioris ſexus liberos, æquis partibus diſtribuitur, fœminis prorſus excluſis. ſi autem nulli ſunt liberi, bona clientelaria, ſtante conjugio inter virum & uxorem quæſita, dividuntur ex æquo inter utriuſque ipſorum hæredes, ita tamen ut magis longævo reſervetur integer uſus-fructus. Notandum etiam, creditoribus defunctorum licere, ut unum aliquem & quemcumque voluerint ex eorum hæredibus, & quidem pro integro ſuo credito, vocent in jus, neque opus eſſe ut conveniant eos ſingulatim, quippe qui inter ſeſe poſtea tranſigant.

Non poteſt ſine Principis auctoritate quiſquam pater illegiti-

illegitimum aliquem filium, caute quidem & valide, natalibus reſtituere. filius vero ſic reſtitutus plurimis liberatur incommodis: & præcipue, ſi obierit ſine liberis (nam eodem illo legitimationis inſtrumento etiam iſta facultas nominatim ei conceditur) adipiſcitur jus teſtandi, & bona ſua cuicumque placuerit relinquendi. quod ſi moritur inteſtatus, bona legitime devolvuntur ad proximos ejus hæredes: cum alioqui & niſi redditus eſſet legitimus, nec ipſi liceret teſtari, nec hæredibus ejus, ſed Principi facultates eſſent ceſſuræ. Sedenim etſi natalibus reſtitutus ſit, non fit tamen, ita ut fratres & ſorores legitimi, hæreditatis paternæ particeps: ſed ex ea non aliud percipit quam ſiquid illi diſerte pater legavit. Cautum etiam lege eſt, ne quem gerere poſſit alicujus momenti magiſtratum; ad quam tamen dignitatem viam illis ſubinde virtutes pandunt. At vero ex parte matris, niſi forte conceptus ſit ea nupta, vel ex alieno marito, religioſove, filius nothus, una cum reliquis fratribus atque ſororibus, etiamſi legitimus, ſingula quæque bona, ſive mobilia ea, ſive ſtabilia, æquis partibus dividit. quinimo & in rebus clientelaribus idem ei eſt juris, non aliter quam ſi ex legitimo thoro prognatus ſit. obtinetque hæc ipſa ratio per omnes has Inferiores Catholici Regis provincias: Lovanio tantum excepto. dictitant enim iſti, non poſſe mulierem alia ratione filios illegitimos gignere, cum ipſorum quidem jactura, quam triplici illa jam dicta. Notho, etiamſi natalibus minime reſtituto, filii tamen, ſiquos habet, ſuccedunt.

Bona ſtabilia, quo occurratur humanæ malitiæ, & vitentur alia quæque incommoda, neque vendi neque oppignorari, aut alio quovis modo alienari poſſunt, niſi intervenerint litteræ Senatoriæ, hoc eſt, auctoribus uno, ut minimum, è Scabinis & Secretario aliquo, repræſentantibus totum Senatum, & id genus contractus in tabulas publicas referentibus, confirmatæ. Jam quo caute & circumſpecte procedatur in bonorum ſtabilium emtionibus, optimæ ſunt & compendioſiſſimæ quædam conſuetudines: ita quidem ut ipſi emptores, præſtitis prius de jure præſtandis, intra decimum quintum, vel ut longum ſit decimum ſextum menſem, fiant rerum emtarum ſecuri, nec ullo in poſterū tempore concedatur

cedatur in eas evictio, vel quid aliud tale. atque hæ quidem leges efficiunt, ut & venditor ſtatim reperiat rei ſuæ emtorem, & emtori legitime cautum ſit: nec requirantur, ut in aliis aliquot locis, pro re vendita, fidejuſſores. Bona vero mobilia, puta merces, obligationes, & id genus chirographa, ſive à tabellione confecta ſint, ſive privata dumtaxat manu ſubſcripta, quo videlicet expeditius currant negotia, libere poſſunt vendi, oppignorari, vel & alio quovis modo alienari, idque vel publica, vel privata ſcriptura, ſuntque tales illi contractus omnino rati & validi.

Sponſalia non unius in hac urbe ſunt generis, & ex contrahentium fere arbitrio pendent. ac primo quidem ſiquando alteruter parens filiam ſuam in matrimonium elocat, ſolet fere genero dare præ manu certam pecuniæ ſummam, doti poſtea deducendam: nec propterea tamen excluduntur nuptæ ab hæreditate. eadem plane de filiis ratio. mortuis tandem parentibus, & pecunia illa prius deducta, liberi utriuſque ſexus opes hæreditarias ſiquis partibus inter ſe dividunt, feudalibus tamen, prout ſupra oſtenſum, exceptis. Viri vero & mulieres ſui juris varie & pro arbitratu ſponſalia inter ſe contrahunt. erit aliquis dives, qui donatione propter nuptias conjugi legaturus eſt certam pecuniam: eam ipſa marito ſuperſtes una cum dote quam attulit, nec præterea quidquam, ex bonis ejus accipiet. erit item matrona, quæ, ſi præmoriatur, ſimili aliqua donatione maritum proſecutura ſit. quod ſi nullæ omnino pactiones hujuſmodi inter conjuges interceſſerint, ut in potiori matrimoniorum parte contingit, tunc alterutro conjugum mortuo, dividi ſolent bona mobilia, tum & ea quæ ſtante matrimonio conquiſiverunt, cujuſcumque demum ſint generis, (clientelaribus tantum exceptis, in quibus obſervatur ratio ſupra nobis expoſita) dividi inquam ſolent æquis ſemiſſibus inter ſuperſtitem & communes liberos, vel, in horum defectu, proximos prædefuncti hæredes. dividuntur eodem modo etiam domus omnes & prædia ſita in territorio Antverpienſi, & intra verſatiles illos obices antea memoratos: præterea reditus annui ab utraq; parte allati, & vel redemtione, vel venditione, vel denique permutatione abalienati. reliqui autē cenſus & res omnes immobiles rever-

tuntur ex aſſe ad eam partium unde provenerint: niſi aliter tamen dictent conſuetudines loci, in quo talia illa bona, extra territorium Antverpienſe, ſunt poſita. Gaudet autem uterlibet ille qui ſupervivit in mobilium rerum diviſione nonnullis prærogativis, & primo cedit ei ſollennior ſuus cultus, cedunt annuli item & torques, tum & alia quæ diebus feſtis induitur: præterea lectus cubicularis probe ac decenter inſtructus, & ex quavis ſupellectilis ſpecie præſtantiſſimum quodque: denique & unum aut alterum vas ex argento eſcario, quod excedere tamen non debet definitum à legibus pondus. Viro, præter hæc omnia, etiam cedunt equus ſuus & arma, quibus utitur vel ad corporis ſui tutelam, vel ad alieni læſionem. cætera tam defuncti quam ſuperſtitis ornamenta accenſentur bonis mobilibus, & pro talibus, modo quo dictum eſt, in communem fructum venduntur. Superſtitis vero conjugium iterantis & liberos rurſus gignentis bona, ea intelligo quæ poſt obitum relicturus eſt, inter omnes tam ex priore, quam poſteriore matrimonio liberos æquis partibus dividuntur.

Eſt etiam mulieribus in hac urbe major quædam, quam in aliis Belgicæ terris opidiſve, immunitas. ſiquidem in iſtorum pleriſque conveniri poſſunt uxores, ſive nobiles eæ, ſive ignobiles, pro maritorum ſuorum debitis, & mariti viciſſim, pro illis uxorum: Antverpiæ vero, niſi palam negotientur (quod plurimæ quidem ex iis ſolent) non tenentur æs alienum à viris conflatum præſtare: tametſi maritus nomina per uxorem, tam ante, quam poſt matrimonium, facta teneatur diſſolvere.

Nefas tamen uxori obligare ſe ſine mariti permiſſu. excipio, ſiquæ publice faciunt mercaturam, ac etiam extra tabernam domeſticam emant & vendant. Quod ſi obligare ſe velit pro viro, neceſſe eſt ut à Magiſtratu ſumat tutorem, qui marito præſente, & coram eodem Magiſtratu obligationi adſtipuletur. quin etiam ſi mariti expers obliganda ſit proprio nomine, aſſumendus eſt nihilominus ille tutor, ne videlicet ipſa circumſcribatur, & obligatio facienda Magiſtratu præſente.

Nuptiæ cujuſcumque conjugii, at pro conjugum tamen conditione, non obſtantibus variis Principum legibus,

gibus, quæ emendant & limitant, fiunt tamen revera nimiſquam ſumtuoſe. excipiuntur enim ſplendidis & opiparis cœnis, idque per triduum, utriuſque partis cognati atque adfines: ſponſus magnifice prorſus excolitur, ſponſa vero etiam magnificentius, mutata indies per triduum illud veſte, cæteroque omni ornatu. Si contingat autem aliquos ſponſos tam diu in matrimonio vivere, nuptiæ quinquageſimo anno exacto magna ſollennitate & gaudio repetuntur, ac veluti renovantur. quem morem etiam Sacerdotes uſurpant, & in exodio anni quinquageſimi à celebrato primo ab ipſis ſacro ſuperſtites, ſollenni ritu & ceremoniis illud inſtaurant, vocantque diem illum *Iubileum*.

In puerperiis etiam & parvulorum baptiſmatis magna hic celebrantur & ſumtuoſa ſollennia. offert enim uterque parens initialis puerperæ bella quædam munuſcula, & ab ea partu levata convivio rurſus excipitur. ſed quod maxime notes, uſitatum eſt hiſce hominibus arbitros ſacro fonti adhibere etiam patres & matres, fratres item, ſorores, imo interdum & liberos. quæ res nihi magis videtur veteri conſuetudine, quam eccleſiaſtica auctoritate.

Funerum quoque ſollennia magno admodum ſumtu multaque in pauperes benificientia peraguntur. perſolutis autem defuncto juſtis, exhibetur deinde, oblitterando utcumque dolori, propinquis & familiarium intimis ſplendidum & magnificum epulum: cæteri vero qui prodierunt in funus ſextario vini & oryzæ lacti incoctæ patinâ ſinguli fere donantur.

Quicumque ex civibus matrimonium contrahit, & conſummat extra territorium Antverpienſe abſque Conſulum alterutrius conſenſu, is ipſo facto amittit jus civitatis, etiamſi vel primo à nuptiis die revertatur, ſeque in urbe habitaturum contendat. at pecunia tamen & gratia facile id quod amiſſum eſt recuperatur. Civis, qui cum uxore & liberis per ſex continuas ſeptimanas, Conſule inconſulto, habitaverit extra territorium urbis, privabitur proculdubio civitate: Juvenis vero matrimonii expers, etiam ſine venia, libere poteſt ubicumque & quouſque placuerit peregrinari, nec in pœnam ullam idcirco incurrit.

Civis qui aſio transfert familiam, privilegia civitatis

amittit: niſi tamen denuntiarit accenſeri ſe velle civibus ſuburbanis. duplices enim hic cives, urbani & ſuburbani. illi Belgice **Binnen-borgers**, hi **Buyten-borgers** appellantur. teſtificatus ſe civem ſuburbanum, & ſedes ſuas commutaturus, quas ne ſic quidem extra quadrantem Antverpiæ vel Imperii Sacri Marchionatum licet transferre, tenetur quotannis ut minimum ſemel ad ipſam urbem & in ea ſacram ſynaxim accedere, tum florenum, id eſt, dimidiatum noſtrum aureum, reipublicæ pendere: quo præſtito, privilegia ſibi illibata conſervat.

Civis Antverpienſis, vel & quilibet Brabantinus (cæteri enim hoſpites hic immunes) ſi plus anno in urbe commoratus ſit, & in alium quemvis Brabantiæ locum ſedes ſuas tranſtulerit, reipublicæ ſolvit ſtabilium quorumcumque bonorum viceſimam: ſi migraverit extra Brabantiam, duplicabitur illi vectigal, & decimam ipſam dependet. unde exemti tamen ſunt ii, qui in ea ſive Brabantiæ, ſive extranea loca demigrant, quæ, facta cum hac urbe tranſactione, adepta ſunt hujus tributi immunitatem, qualia nominatim ſunt Lira, Bergezomium, Breda & Middelburgum Zelandiæ.

Non licet cuiquam extraneo exercere hic publicum aliquem quæſtum, niſi prius adeptus ſit jus civitatis. id autem exiguo ſumtu & in hunc fere modum acquiritur. itur ſtato aliquo die & comitantibus aliquot civibus, qui videlicet faciant fidem eſſe te virum probum & dignum admiſſu, ad forum judiciarium, atque inibi coram ſupremo Magiſtratu & Marcgravio, ſive Sculteto, præſtas Duci Brabantiæ, quatenus Sacri Imperii Marchio, juramentum fidelitatis. hinc reipublicæ quidem pendis ſenos ducatos, opificii vero tui collegio, id quod jure debetur, perſolvis, fruerisque deinceps iiſdem cum civibus privilegiis. excipio tamen: quod, niſi Antverpiæ, vel in Brabantia minimum natus ſis, non pateat tibi acceſſus ad majorem aliquem Magiſtratum. verum filii tui, vel in hac urbe, vel in Brabantia geniti, licet ipſe vel infimæ ſortis ſis, non raro ad ſummas dignitates emergunt. quæ maxima ſane eſt munificentia, & hominibus ad virtutem extimulandis calcar.

Sunt in urbe frequentes admodum ſcholæ, doctis & juventuti in omni litteraria facultate inſtituendæ peridoneis

doneis viris ſufficienter inſtructæ: inter quos hodie vel inprimis excellit Jodocus Velarius Verrebrocanus, homo trium linguarum, Latinæ, Græcæ, Hebraicæ peritiſſimus, & mihi merito ſuſpiciendus, ut quo per aliquod tempus uſus ſim Præceptore. Sed tralatitium fere iſtis hominibus, neque ſolum Antverpiæ, verum & toto hoc tractu, ut, poſt factum in ſtudiis tirocinium, filios ſuos, ea proſecuturos, Lovanium ſtatim, ſive Duacum, vel in Galliam etiam, inque Germaniam, imo Italiam ſæpe ablegent.

Sunt præterea tum in hac ipſa, tum in aliis quoque primariis Belgicæ urbibus variæ ſcholæ, in quibus puellæ non minus quam pueri inſtituantur in lingua Gallica: adeo quidem ut accedente ad inſtitutionem hanc uſu, & tam crebro cum exteris quoque commercio, ita ſpargatur & propagetur hæc lingua, ut intra breve temporis ſpatium generatim ea uſuri ſunt quaſi vernacula. neque deſunt hic præceptores, qui Italice quoque & Hiſpanice doceant. unde omnino ſit veriſimile, aut jam eſſe Antverpiam, aut cum tempore ſaltim futuram communem omnium nationum Chriſtianarum patriam, niſi formam tamen & conditionem mutaverit.

Sunt & aliæ quidem complures & peculiares hujus reipublicæ leges, non laudabiles minus, quam utiles, ſilentio tamen, ut fugiamus prolixitatem, prætermittemus: addituri dumtaxat, optime cautum atque proſpectum hic eſſe, ne quid damni apportent ſuborta forte incendia, & præſertim nocturna: diſpoſitis nempe per ſingulos urbis vicos & præcipua quæque loca crebris vigilibus, qui etiam cavent, nequi in domos irrumpant fures, neve vecticulariam in tabernis & officinis exerceant. Atque ex hactenus dictis abunde colligitur, ultra ſolidum libertatis, ſecuritatis & tranquillitatis civilis fundamentum, bene revera compoſitam probeque ordinatam & conſtitutam eſſe Antverpienſem rempublicam, ſi recte & ordine tamen ſingula quæque obſervarentur.

Nec Antverpiæ, niſi urgente neceſſitate, nec vero uſquam in Belgica moris eſt agere accuratum populi, ſive, ut vulgo loquimur, animarum in urbe degentium cenſum. quod in Italia tamen aliiſque nonnullis terris re-

ceptum eſt. atenim nos, re diligenter examinata & inſtituto ratiocinio, reperimus, hanc urbem habere centum & amplius capitum humanorum millia. cui aſſertioni noſtræ probandæ, præter alia quædam, adducimus, quod anno 1564 in ipſo Paſchali feſto, ad ſacram ſynaxim adierint octogies mille ſexcenti, & quod excurrit, pueris aliiſque qui emanſêre in hunc numerum non intrantibus. Dum vero in hoc argumento verſaremur, libuit quoq; inquirere, quotnam in toto hoc numero eſſent viri bello & armis idonei. quod dum ſedulo accurateque excutimus, deprehendimus primo, fœminas longe plures eſſe, quam viros. hinc complures eccleſiaſtici ordinis. denique pueritiam pæne innumeram. ita ut omnibus hiſce detractis, & computato ab anno ætatis duodeviceſimo uſque ad ſexageſimum, vix quatuordecim millia virorum bellipotentium reſtent. Neque vero hic poſſum, quin de refertiſſima iſthac urbe commemorem quiddam ſingulare. cum paucis abhinc annis haberetur in quadam ſuſpicione, & extra nundinas quidem, exterorum in urbem intrantium ratio, compertum fuit, uno ſolo (quis credat?) menſe eos una cum popularibus aliquot minus notis aſcendiſſe ad capita vicies ſexies mille ducenta.

ADDITAMENTVM. *(Legitur maxime frequens & referta fuiſſe Antverpia ab anno Chriſti* 1556 *uſque ad* 1577, *quo tempore amplius centum millia incolarum erant. quod clariſſimè atteſtentur tabulæ publicæ anni* 1568, *in quibus perſcriptum eſt, cenſa fuiſſe copſe anno, in prima urbis regione, vel, ut iſti loquuntur, vico, capita civium* 6239, *in ſecunda* 5924, *in tertia* 6124, *in quarta* 6512, *in quinta* 5218, *in ſexta* 5810, *in ſeptima* 9627, *in octava* 6943, *in nona* 7419, *in decima* 7529, *in undecima* 7234, *in duodecima* 7164, *in decima tertia* 8248. *conſumma: habebis jamnunc in Antverpia homines* 89991 *eoſque dumtaxat cives. atqui erant eodem anno plurimæ quoque familiæ nationum peregrinarum, quæ in ea fixerant ſedes. harum autem capita numerata* 14981, *fiunt inſimul* 104972. *jam nautarum etiam, & in navibus fere colentium, non exiguus numerus. agebant inſuper in ſuburbiis, & eodem quidem cum civibus jure, capitum quinquaginta ut minimum millia. peregrinos autem undique confluentes quis tandem ediſſerat? cum annis Chriſti* 1549, 1556, 1559, *&* 1561,

cenſa

cenſa ſint ſupra ducenta millia civium ſimul & exterorum capita: quorum ſtatis quibuſdam horis, & bis in die, quinque & amplius millia burſam, quam vocant, frequentarent, & in ea negotiarentur. Cui hoc mirum videbitur, is cogitet ſecum, in portu & flumine crebro conſpectas ſupra bis mille quingentas naves, neque diem ullam tranſiſſe, qua non quingentas earum hic portus admitteret, emitteret, neque creſceret tamen minueretve. cogitet, nullam tranſiſſe diem qua non intrarent duceni currus, ſolis vectoribus pleni. ne quid dicam de onerariis illis è Germania, Gallia, Lotharingia, qui ſingulis ſeptimanis fuere ad bis millenos: ne quid denique de vehiculis ruſticanis, commeatum in urbem advehere ſolitis, qui ſingulis ſeptimanis fuere ſupra decies millenos.)

Jam vero, ut vara (quod dici ſolet) vibiam trahit, conſideranti mihi, in quam graves errores alii quidem ex affectu & animi perturbatione, alii rurſus ex ignorantia & præſumtione nonnumquam impingant, atque ab ipſis etiam urbium ampliſſimarum civibus, circa numerum incolarum in iis degentium, inducantur, viſum eſt, in hunc ipſum finem & nonneminis gratiam, communicare lectori ea quæ hac de re variis modis atque temporibus certa & indubitata prorſus fide cognovi: ea tamen lege, ne vel cavilletur hic quiſquam, vel obloquatur, niſi peculiarem magis & certiorem notitiam in contrariam partem ſit conſecutus. quod equidem vix exiſtimo fieri poſſe: nec enim temere aut quaſi aërem cædens iſta commemoro. enumerabo autem dumtaxat urbes aliquot primarias tam citra quam ultra mare monteſque poſitas. ad quarum exemplum deinde & normam de reliquis maximi nominis urbibus facilis erit dijudicatio. Dico igitur, ſi loquamur de temporibus ordinariis pacis, & ante exorta hæc bella civilia, quæ non homines modo, verum ipſa etiam elementa conſumſerunt, poſt Antverpiam noſtram, frequentiſſimam hujus Belgicæ urbium eſſe Bruxellam, in qua circiter ſeptuaginta quinque hominum millia. Gandavum, ea, quam poſtea deſcripturi ſumus, magnitudine, ſeptuaginta millia vix excedit. Leodicum, exorbitanti admodum forma, diffuſius aliquanto & plenius eſt quam Antverpia, & ſupra centum capitum humanorum millia continet, ne quid dicam de infinito hominum numero

mero in confiniis ejus circumcirca degentium. Colonia Agrippina, urbs ſuperioris Germaniæ, ad flumen Rhenum, ducentis paſſibus Leodico minor eſt, incolas etiam aliquanto pauciores complexa. civitas hercules nobiliſſima, vera colonia Romanorum, antiquitatibus & ædificiis plena, maxime autem ædibus ſacris, quarum numerus anni totius diebus par eſt, nec, quod ſacras reliquias attinet, ulli omnino urbi concedit. Auguſta, cui nomen eſt ab Auguſto Imperatore, ſita ad flumen Lechum, urbs eſt antiquiſſima, & cum opibus, tum potentia Germanicarum omnium prima, ſpectabili ſatis magnitudine, ut quæ in ambitu quidem pateat novem millia paſſuum ordinariorum, quorum ſinguli binis & ſemi pedibus exacte reſpondent, diametro vero quatuor millia paſſuum eorumdem in longitudinem comprehendat. atenim quia pauci in ea ſunt exteri, qui certam quandam ſubjectionem declinant, numerus incolarum ipſius ad ſexaginta millia non aſcendit. Noriberga & major ſimul eſt & frequentior, urbs opulenta, artibus & mercimoniis florida, in primis autem bene ac laudabiliter inſtituta gubernataque, qualiter nempe per totam fere Germaniam adminiſtrantur civitates, tamquam liberæ quædam reſpublicæ. Praga ad flumen Multaviam, Bohemici regni metropolis, ampliſſima ſane ac Gandavo par urbs eſt, octo ſcilicet milliaria ambitu ſuo complexa, civibus autem vel duplo frequentior, qui centum & quadraginta capitum millia ſuperant. Vienna, metropolis Auſtriæ, ad Danubium poſita, non tam ampla, quam pulchra, magnifica, & habitatoribus frequens eſt. munitiſſima inſuper, prout convenit, cum ſit urbs limitanea, & validiſſimum Chriſtianorum adverſus Turcas propugnaculum. Cracovia, ſita ad clariſſimum flumen Viſtulam, regni Polonici regia, aliquanto Antverpia minor eſt. urbs pulchra, dives, ac non populo tantum, verum etiam nobilitate regioque ſplendore pleniſſima. Magna illa atque ſtupenda prorſus Pariſiorum Lutetia, ad Sequanam poſita, etſi audiat vulgo compendium orbis, murorum tamen circuitu ultra ſeptem milliaria non includit. ſedenim maximis ſimul & pulcherrimis undique cincta ſuburbiis, quorum viæ urbem ipſam interſecant, & non aliter quam propria quædam membra cum corpore illo cohærent. utcumque

tamen

tamen ad miraculum fere extollatur incolarum ejus frequentia, & loquantur nonnulli vel de octingentis capitum humanorum millibus, trecenta & decem, vel ad ſummum trecenta viginti millia non excedit. qui numerus quidem vel ſic ſatis magnus eſt, cum reliquas omnes Europæ urbes, ſola Ruſſorum Moſcovia demta, centum capitum millibus ſuperet. ſedes in ea non tantum celeberrimi Athenæi, verum & ſupremi illius Concilii Regii, quod Parlamentum vulgo appellant, & non ſupremam tantummodo juriſdictionem illam exercet, ſed accedente Regis auctoritate toti, ut ſic dixerim, regno leges præſcribit. Rhotomagum ad eumdem Sequanam, nec procul Oceano poſitum, inclyto portu clarum eſt, ac Ducatus Normanniæ caput. urbs pulchra, opulens, Antverpia noſtra paullo anguſtior, civibus autem, quam illa frequentior, qui numero minimum centum viginti millia, emporio inſuper & celeberrimo Parlamento inſignis. Burdegala ad ampliſſimum flumen Garumnam non longe ab ipſo mari ſita, & pulcherrimo portu, qui Lunæ olim dictus, famoſa, totius Aquitaniæ caput eſt, urbs hercle antiqua, celebris, dives, potens, & Parlamenti illius Provinciæ ſedes. Toloſa, urbs vetuſtiſſima & nullo non tempore celebris, clarior forte atque potentior etiam fuit tempore Romanorum, qui ob merita & inſignes qualitates ſororis eam cognomento dignati ſunt. eſt autem paullo Antverpia major: domus in ea præaltæ & pluribus contignationibus ſpectabiles, ita ut populo etiam quam hæc noſtra ſit plenior. Lugdunum, urbs longe clariſſima & celeberrimi nominis, ſita ad placidiſſimum Ararim & rapidiſſimum Rhodanum, Toloſa non ambitu tantum major eſt, ſed & incolis denſior, inter quos plurimi variarum nationum alienigenæ. mercimoniis floret, & præcipue Archiepiſcopatu, cujus Præſules, inde à tempore Divi Irenæi, Galliæ univerſæ Primates. Maſſilia, urbs admodum nobilis atque antiqua, poſita eſt ad mare mediterraneum, inclytoque & frequentatiſſimo portu inſignis. caput & veluti fundus totius Comitatus Provinciæ, ſecuta perpetuo partes Pompejanas adverſus Julium Cæſarem, Lugduno ambitu ſimul & civium numero, nec commerciis minus & opibus fere æqualis. Sed redeuntibus nobis ad noſtrum hunc tractum, & mare verſus Occaſum trajicien-

tibus occurrit quamprimum Angliæ caput Londinum, urbs regalis & admodum celebris, ſita ad Thamiſim flumen, & Antverpia paullo dumtaxat diffuſior, etſi ob maximam longitudinem videatur eam longiſſime ſuperare. cives habet ſupra centum & quinquaginta millia, & immenſas totius propemodum Regni opes. Hinc Oceanum porro ſulcantes, quem veteres illi Romani crediderunt innavigabilem; ingrediemur mox Olyſſipponem, urbem regiam ac pæne maritimam, ut qua ab oſtio vaſti fluminis Tagi exiguo tantum intervallo diſtet, nobiliſſimo ſimul & capaciſſimo, forſan totius terrarum orbis, portu inſignis, ſolo ampla, & populo mixti coloris, ob mancipiorum ex Æthiopia multitudinem, plena, ita ut circiter ducenta capitum humanorum millia ambitu ſuo includat, tot præterea undique cincta ſuburbiis, ut alteram fere urbem conficiant. deductæ ſunt ex hac urbe noſtris hiſce temporibus, veterum Romanorum exemplo, per varias orbis terræ provincias, plures coloniæ quam ex alia ulla ditione. Inde Hiſpalim procedemus, ſitam ad flumen Bætim, non longe ab columnis Herculeis, ſive, ut hodie loquimur, freto Gibraltaris. hæc Andaluſiæ metropolis, claſſiumque ex India Occidentali in Hiſpaniam commeantium receptaculum, merito numeratur inter maximas urbes Hiſpaniæ, ſena & amplius milliaria ambitu ſuo complexa, opulenta in primis & populoſa, ut in qua centum minimum & quinquaginta civium millia. Toletum, ad ejuſdem illius Tagi ripam, urbs eſt multis nominibus celeberrima, nominatim vero ampliſſimo illo Archiepiſcopatu & Primatu Hiſpaniæ, qui amplitudine ditionis & cenſu cæteros omnes tot us Reipublicæ Chriſtianæ præſulatus exuperat. urbs Hiſpali aliquantulo minor eſt, ſed vel ſic ſatis magna, & nonaginta civium millibus habitata. Vallis-oletum, olim ut aſſerunt Pincia, Toleto etiam minus eſt, ſed quod mercimoniis magis floreat, ditius etiam, & potentius, atque civibus plenius. Madritum, ubi ut plurimum aulæ Regiæ ſedes, ampliſſimum ſane eſt opidum, ſed propter exorbitantem, & alibi editum, alibi humilem atque depreſſum ſitum, disjunctum valde & parum concinnum, pulchrum tamen, opulentum, amœnum, & populo pæne diſſertum, ut qui centum millia capitum ſuperet,

peret, ac de die in diem magnis auctibus creſcat. Valentia, ſita ad Mare mediterraneum, regni ſui metropolis, lauta plane & ſpectabilis urbs eſt, Italicarum inſtar exſtructa, qualiter Barcino quoque, & Cæſar-auguſta, Vallis-oleto, ambitu ſimul & civium numero, ſi non par, ſaltim haud multo inferior. Granata, ampliſſima juxta & antiquiſſima civitas, cœli amœnitate, & viarum, ædificiorum, fontiumque ſplendore præcellens, induſtrio valde & diviti populo quondam referta: etſi nuper, ob rebellionem in Regem, extrema quæque perpeſſa ſit; hodie tamen rurſus inſtauratur, & priſtinæ ſuæ frequentiæ paullatim reſtituitur. Denique brevitatis gratia, in Italiam commigrabimus, illam cæterarum Provinciarum olim reginam, imo Imperatricem: ibimuſque, non obſervato ordine præeminentiæ, recta Romam, nobili ad ſuperbum illum Tyberim poſitu celebrem, arcem religionis, ideoque etiamnunc orbis terrarum caput. quæ, ne quid dicam de ingenti ipſius ſuperioribus ſæculis magnitudine, quinquaginta, concenſitis ſuburbiis, milliaria, vel præterpropter, complexa, duodecim tantum millibus, ævo noſtro, in circuitum patet. quin & is ipſe circuitus, certis quibuſdam partibus, populo admodum vacuus, hortis vero & vineis plenus eſt: urbe interim mediocriter habitata, ita ut incolarum numerus ad centum millia capitum fere aſcendat, inter quos ſupra duodecim millia Florentinorum. Neapolis, vulgo *Gentilis*, quod Italorum idiotiſmo nobilem, ſive elegantem ſignificat, cognomentum hoc eſt adepta, cum à loci ipſius, tum à civium elegantia: regni ab ipſa denominati Caput, maritimaque & ampliſſima civitas, tribus arcibus communita, & plus octo milliaribus ambitu ſuo complexa: adeo denique frequens, ut numeret ſupra ducenta civium millia, & inter eos plurimam ſane nobilitatem, variiſque dignitatum titulis exornatos Dynaſtas. Florentia, dulciſſima mea & ſereniſſima patria, regio prorſus ſitu ad Arnum fluvium poſita, vulgo audit *la Bella*, hoc eſt pulchra. nimirum à pulchritudine ſua, & cum publicorum ſimul & privatorum ædificiorum, tum aliarum quoque rariorum rerum ſplendore: nobiliſſimæ regionis Etrurię, duodecim olim regna complexæ, Metropolis. cujus muri, quos recenter metiendos curavit Magnus Etruriæ Dux,

ſeptem

ſeptem millibus, minus totidem brachiis in circuitum patent: ipſa urbe populo ſimul & artibus plena, ita ut uſque ad centum viginti capitum millia numeret, pulcherrimo territorio, & infinitis in eo palatiis, aliiſque perpulchris operibus omni ex parte circumdata. Bononia, ſita ad Rhenum Italiæ, cui, à ſoli fertilitate, & annonæ omnis generis abundantia, vulgo cognomen *la Graſſa*, urbs eſt, cum aliis multis nominibus, tum Athenæo potiſſimum nobilis, ampla etiam & habitatoribus plena, ita ut ſex milliaribus in circuitum pateat, numeretque octoginta & quinque civium millia. Ferraria, pulchro prorſus adſpectu, ad celeberrimum illum Padum extructa, & cum Ducatus ſui, tum aliarum etiam ditionum quarundam Domina. Bononia potius major, quam minor eſt, ſed nec tectis nec civibus adeo frequens. Mantua, magni illius Virgilii patria, ditionis ſuæ, item Montisferrati metropolis, ad Mincium ſita & vaſtiſſimum illum lacum; urbs eſt admodum pulchra, amœna, & cum ſitu, tum alio quovis munimine adeo valida, ut habeatur plane inexpugnabilis, ampla inſuper & civibus frequens, quorum numerus quidem Ferrariæ nihil concedit. Genua, cognomento *Superba*, quod non civium quidem ſuperbiæ, ſed magnitudini atque potentiæ ſuæ refert acceptum, antiquiſſima eſt totius Liguriæ Domina, Corſicæque regina: ſuperbo inprimis ſitu, adſpectuque admodum nobilis, & mirabili plane portu ad utramque, & orientalem nempe, & occidentalem oram, longo intervallo, juxta mare mediterraneum, locaque illi vicina, procurrens: urbs, tam intus, quam foris, infinito propemodum ſuperbiſſimorum ædificiorum numero decora: tum ambitu etiam ingens; ita quidem, ut ſi molem includas, & portus, aliaque novitia quædam additamenta, ſex propemodum milliaribus in longitudinem pateat, & centum plus minus civium millia ſoleat numerare. Mediolanum, cui vulgo nomen *il Grande*, & circuitu ſimul, & civium numero, tum imperio quoque, revera peramplum eſt, uſque adeo quidem, ut incluſa mirabili illa & valida arce, pateat ulnis 18350, quæ, axacto calculo, novem milliaribus pæne reſpondent: juxta vero deſcriptionem ſeu cenſum actum nuper auctoritate & juſſu Cardinalis Borromæi reperta in ea ſunt ci-

vium

vium centies & octogies mille ducenta & ſedecim capita; idque præter vicies fere millenos eorum qui in cubiculis conductitiis agunt, & ultro citroque idemtidem commeant. ſic ut vulgo credatur, potentiſſimam iſtam & celeberrimam urbem ducentis hominum millibus numquam non eſſe inſtructam. Jam vero, ut omittamus tot alias nobiliſſimas juxta & antiquiſſimas Italiæ urbes, numero junctim trecentas, antequam ingrediamur Venetias, peculiari quadam de cauſſa breviter attingemus Parmam atque Placentiam, urbes præclaras & vetuſtate ſpectabiles, ſitas in fertiliſſimo tractu Longobardiæ, ejus, quæ ſita putatur in beatiſſima parte terrarum. habent autem hæ duæ urbes, inter cæteras ſuas dotes, tam intra murorum ſuorum circuitum, quam extra illum & per amplam imperii ſui ditionem, maximam ſane virorum nobilium copiam, ſed in primis felices ſunt hodierno Principe ſuo Alexandro Farneſio, qui, præter alia quidem eximia dona, ea eſt in re militari fortitudine ſimul atque peritia, ut jure habeatur pro ſummo & glorioſiſſimo ſæculi noſtri Imperatore. Tandem vero agemus de clariſſima illa & auguſtiſſima urbe Venetiarum, vulgo, & merito quidem, dicta *la Ricca*, hoc eſt opulenta, ob immenſas videlicet opes ſuas & longe lateque diffuſum imperium, cui, data opera, reſervavimus ultimum locum, quo videlicet ſe oblectent Lectores & majori cum voluptate animum ſimul & ſenſus paſcant in conſideranda per otium admirabili illa & prorſus ſtupenda congerie atque republica, per Attilæ demum furores & in Italiam noſtram incurſus, id eſt, anno abhinc milleſimo centeſimo, & quod excurrit, inter Hadriatici maris paludes, ſtagna & ſcopulos, cœpta condi. quæ hodie quidem octo milliarium ambitu ſexaginta complectitur Inſulas, civium vero capita, ut præciſe loquamur juxta noviſſimum cenſum 195863, indies etiam augens, & per ſalum illud ac rupes, pro re nata, paſſim ſeſe diffundens: eo quidem adſpectu & forma, eo ſplendore & fama, iis denique teſtimoniis rerum, ut appoſitiſſime ſane de ipſa cecinerit Clariſſimus ille Cornelius Frangipanis,

Che ſol' ſe ſteſſa & null' altra aſſimiglia.

ad hominum quidem in opidis regionibuſque nonnullis degentium multitudinem attinet,potentiſſimam iſtam urbem, ne quid dicam de reliquo ejus tam intra quam extra Italiam noſtram Imperio, in ſolo territorio Brixenſi numerare ſexcenta triginta capitum humanorum millia. Florentia noſtra in ſuo dominio quidem nongenta, in Senenſi vero ducenta & quinquaginta millia capitum refert in cenſum. Regnum Neapolitanum habet quingenties mille (ut vocant) focos, quorum ſingulis ſi ex more communi tribuas quina hominum capita, conficientur duo milliones & ſemi. Septemdecim iſtæ regiones Inferioris Germaniæ, bonis (ut dixi) temporibus, tres numerabant capitum milliones. Anglia vero non ultra duos. Ita ut ſi exacta ineatur hic ratio, ſola Italia, etſi ſolo nequaquam tam ampla, ut jam inſulas ejus omittam, inveniatur duplo majorem habere hominum numerum, quam habeant iſtæ duæ tam inſignes Provinciæ. Sedenim longe plures eos numeravit temporibus priſcis, quando, inter alia quædam ejus rei monumenta, conſtat eam dediſſe ſeptingenta militum ſelectiſſimorum, & ultra ſeptuaginta equitum bellipotentium millia.

RES MEMORABILES.

SUNT in Antverpia innumeræ res ſpectatu conſideratuque jucundæ & delectabiles: quarum magna ex parte ſuis jam locis & ſparſim fecimus quidem mentionem, ſed quas alienum tamen ab inſtituto non ſit, ſuccincte in unum hoc caput reſtringere, unaque opera & alias quaſdam nondum commemoratas paucis attingere: quo videlicet exteri, urbem, ut fit, adeuntes, majori cum facilitate voluptateque eas luſtrent & contemplentur. Primum itaque, (ne quid hic repetamus tot pulcherrimas urbis vias, fora, templa, cœnobia, aliaque id genus ædificia; item hortos & viridaria) commemorabimus veterem illam arcem, primam ſcilicet urbis originem, munitione ſimul & ſtructura laudabilem. hinc urbis ipſius muros, tot propugnaculis, vallis, vineis, & cum occultis, tum in propatulo ſtructis egreſſibus atque ingreſſibus, denique ſeptem

ptem pulcherrimis portis, ſexque magnificis pontibus exornatos. arcem novam, adeo adſabre atque concinne, tantaque induſtria ſtructam & communitam. urbem novam, cum tot officinis cerviſiariis, puteis, uſtrinis, aliiſque coquendæ cujuſvis valoris cerviſiæ neceſſariis atque idoneis inſtrumentis. tum molem illam & actam, ſive crepidinem ripæ, & portum ad pulcherrimum illud & vaſtiſſimum flumen, omne genus navigiis plenum. varios paſſim alveos, ſive canales, quibus omnigenas merces uſque domum tuam conducas. altiſſimam illam turrim Deiparæ Virginis, tot viſu & obſervatu dignis operibus inclytam. Novam *Burſam*, quam vocant, ſtatis quibuſdam diei horis populo pæne differtam, ubi videre eſt tam ingentem mercatorum cujuſlibet nationis multitudinem, ſuis veluti claſſibus diſtinctorum, & negotia ſua tractantium: ubi, ſi obambulare libuerit, breviſſimo temporis ſpatio, magna cum animi voluptate auditurus ſis ſex ſeptemve primarias linguas. Officinam monetariam, ædificium plane regium, plurimis quidem ferrariis nobile, in quibus tanta ſignatur auri atque argenti vis. porticum, ſive xyſton polymitariorum, tam pulchris tamque mirandis operibus inſtructum. xyſton pictorum, variis atque præclaris inventionibus plenum. Xyſton vaſculariorum, tam divite tamque viſenda ſupellectile coruſcantem. pulcherrimum illud macellum, nullo non carnium genere copioſum. egregium illud forum piſcarium, piſcibus numquam non luculenter inſtructum. ſuperbum illud palatium Senatorum. palatium Hanſæ Teutonicæ, magnificum prorſus & regium opus, commode poſitum inter duos canales in urbe nova, ſuperbo plane adſpectu & forma, ut videre eſt vel ex iſthac ejus imagine.

Palatium illud Anglorum, longe pulcherrimum. ampliſſimam illam & elegantiſſimam domum Luſitanorum. denique admirabilem illam fornacem, in qua, Venetorum exemplo, conficiuntur omnis generis vaſa cryſtallina, ſtructam magnis impenſis ab Jacobo Paſquetto, Brixenſi, variiſque partim ab Rege, partim ab magiſtratu urbano privilegiis dotatam. Sed non minus quam omnia hactenus dicta ſpectatu & contemplatu jucundum ſimul & admirandum eſt amplum illud & celeberrimum Typographeion (ut alia multa minora nunc omittamus)

omittamus) quod ſeparatim ab ipſo officina libraria, propriis commodiſque admodum cellis & receptaculis, exſtruendum curavit doctus ille & ingenioſus Chriſtophorus Plantinus, Architypographus Regius. opus revera dignum quod memoretur! quia fortaſſe non conſtat, viſam hucuſque fuiſſe, vel hodieque in tota quam late patet Europa uſquam videri ullam rem huic operi parem. ubi nempe tot præla, tot torcularia, tot & tam varii generis characteres, tot formulæ, totque alii apparatus & inſtrumenta, vel juſtum theſaurum pretio ſuo æquantia: tot denique viri præſtantes, & hiſce talibus obeundis perquam idonei, lautis undecumque ſtipendiis conducti, & occupati in corrigendis omnibus prorſus (nullam enim excipio) tam litteratis, quam vulgaribus linguis, quæ inter Chriſtianos quidem in uſu ſunt, ita ut omnibus computatis, expendantur in hanc officinam ejuſque appendices duceni & plures floreni, id eſt ſupra centenos aureos noſtros, in ſingulos dies. rem profecto præclaram, ac non ipſi dumtaxat laudatiſſimo ſuo auctori, verum & toti urbi utilem juxta & perquam honeſtam! diſtrahuntur ſiquidem hæc tam pulchra tamque emendata volumina innumerabili pæne numero per univerſum orbem terrarum.

ADDIT. (*Quale hoc Typographeum ex illo facile judices quod anno præterito Sereniſſima Iſabella Clara Eugentia, Hiſpaniarum Infans, ſimul cum Sereniſſima Maria de Medicis Reginâ matre Ludoici* XIII *Galliarum regis idem inviſerit. Hodie illi præeſt Balthaſar Moretus, Chriſtophori Plantini ex filia nepos, Vir omni litterarum genere doctiſſimus.*)

Atque iſta quidem ſufficiant ſuper præcipuis in hac admirabili urbe viſendis: ne quid addamus de promtuariis illis & receptaculis mercium, deque innumeris fere tabernis, quæ per omnes paſſim vicos ſeu regiones occurrunt, ea mercium omnis generis copia ſemper inſtructa, ut videatur perpetuus quidam mercatus, & quotidianæ propemodum nundinæ.

Non eſt in Antverpia, utpote urbe Mercuriali, tum etiam quia nobilibus atque Dynaſtis ciſalpinis ſolenne fere eſt vitam agere in locis ditioni ſuæ ſubjectis, & à magnis urbibus longe ſemotis, magnus familiarum nobilium numerus. neque deſunt tamen viri aliquot nobiles, qui urbis regimini præſint. urbis, quæ (ut ſupra jam

jam diximus) majori ex parte, quod ad ſummas quidem & maxime momentoſas res, gubernari ſolet à nobilitate. Nefas autem eſt hiſce Nobilibus, quemadmodum & cæteris omnibus Ciſalpinis, exercere mercaturam, quam variis tamen & quidem juſtis de cauſſis, exercent quamplurimi nobiles Itali, Veneti maxime, Florentini, Genuates, atque Lucenſes. Vetuſtiſſimæ autem & primi nominis ſtirpes, quæ hodie quidem in flore, ſunt eæ, quas deinceps enumerabimus. & primo quidem.

Gens *Lirana*; ex qua, jam inde ab anno 1202 prodiiſſe reperio multos virtute illuſtres viros: & inter alios quidem Antonium, Guiljelmum, Henricum atque Arnoldum, fratres, Equiteſque auratos. floruerunt quoque non ita pridem uno eodemque tempore tres alii fratres, in primariis patriæ dignitatibus conſtituti: Artus videlicet, natu omnium maximus, Conſul Antverpienſis, Eques illuſtris, & ea quidem auctoritate, eaque apud populum gratia, ut urbem pæne ſolus pro arbitrio regeret: Nicolaus, Marcgravius: & Guiljelmus, Ammannus, ambo itidem Equites perhoneſti, nati eodem partu, adeoque inter ſe & vultu & reliquis corporis partibus pares, ut alter ab altero ægre poſſit dignoſci. Habuit quoque eadem gens nuper Joannem, virum clariſſimum & inſignem archiſtrategum. Subjiciemus huic familiæ.

Immerſeliam, gentis Liranæ propaginem, cujus & gentilitia geſtat inſignia. dedit autem & iſta familia multos viros illuſtres, atque adeo nuper Joannem, Toparcham Boudriacenum, Equitem perhoneſtum, & Marcgravium Antverpienſem, paucis abhinc annis defunctum.

Berchemii, gens ſanequam nobiliſſima & magnæ antiquitatis, orti feruntur ab Illuſtriſſimus illis Bertholdis, Mechliniæ quondam Dynaſtis. dedit autem perpetuo etiam iſta gens viros præclaros: qualis nuper Conſtantius, vir meritis & virtutibus inclytus, ideoque in magna gratia apud Imperatorem Maximilianum. hodie inter alios habet Henricum, Berchemii, pagi nobis vicini, Toparcham, Equitem litteratum, & in magno apud omnes æſtimio: unde & pluries functus eſt conſulatu. ſucceſſor ei Antonius filius, etiamnunc adoleſcens. Jacobus

cobus etiam & Joannes ex eadem iſta proſapia, viri ſunt maximi nominis, & filios habent magnæ expectationis.

Domus *Vrſeliorum* admodum nobilis eſt & antiqua, habuitque perpetuo Equites perhoneſtos, qualis hodieque eſt Lancelottus, vir prudentiſſimus & maximi pretii. unde jam inde ab juventute ſæpius egit Conſulem, & quidem temporibus difficillimis, magna non ſolum cum auctoritate, verum etiam laude. Patri, inter alios liberos, ſuccreſcit Reinerus, Eques pereruditus, felici memoria, & acri judicio, qui, etſi etiam juvenis, pluries egit Scabinum: functus quoque legatione, nomine Regis Catholici, & hoc tempore Theſaurarius urbis, magnæque ſpei.

Schoonhoviorum vere nobilis domus, oriunda primum Arſchoto, cum alias dederit multos viros illuſtres, tum hodieque habet Joannem atque Philippum, utrumque Equitem, & alterum quidem Marcgraviatu, alterum Conſulatu defunctum.

Werviorum clara & nobilis admodum gens eſt: è qua multi prodierunt Senatores; & inter alios quidem Gerardus, Joannes, & Artus, fratres, omnes Equeſtri & Conſulari in urbe patria dignitate. paullo poſt vero & eodem propemodum tempore Gerardus, Conſul; Artus, frater ejus, Ammannus; & Guiljelmus, Marcgravius, equites valde illuſtres, & civibus ſuis cariſſimi. hodie inter ſuperſtites habet Theodoricum, Equitem perhoneſtum, & virtutibus inclytum, conſulatu; & Simonem, ejus germanum, virum inſignem, Marcgraviatu defunctum.

Halmalia, nobilis & illuſtri ſtirpe familia, dedit non ita pridem Guiljelmum, patriæ urbis Ammannum, adeoque pluries Conſulem, equitem inclytæ famæ. cujus filius quoque Joannes fuit vir perquam honeſtus, & magnus genealogiarum, inſignium gentilitiorum & originum nobilitatis ſcrutator, nepotem habens Henricum, juvenem doctum, & ejuſdem cum avo, non ſine magna laude, profeſſionis.

Gens *Dilſtia*, nobili atque vetuſto ſanguine, Bergezomio primũ advenit, ubi toparchiam poſſedit pagi Burgſlietii. ſuntque ipſi adeo centum & quinquaginta jam anni ex quo commigravit Antverpiam. in qua urbe Dilſtii

tii crebro geſſerunt præcipuas quaſque dignitates, Scabinatum puta & Conſulatum. quem nuper etiam geſſit Franciſcus, Eques perquam honeſtus, & poſtea Caroli Quinti Imperatoris ad Angliæ Regem legatus. cujus filius Eduardus, vir litteris & virtutibus celebris, hodie fungitur conſulatu,& in magno eſt apud omnes æſtimio.

Gens *Mechlinia*, nobilitate ſimul & antiquitate laudabilis, multos edidit viros illuſtres, qui præcipuas quaſque in urbe geſſerunt dignitates. habet autem hoc tempore Nicolaum, jam Senatorem, & ſummæ expectationis adoleſcentem.

Memorabilis etiam domus *Rocoxiorum* eſt: è qua inter alios hodie ſupereſt Nicolaus, eques eruditus & magnæ virtutis, qui jam pluries functus eſt conſulatu, idque magna ſua cum laude & auctoritate, Principi ſuo gratus, civibus longe gratiſſimus.

Stercquiorum honeſta familia, Leodici bona ſtirpe prognata, hodie quidem habet Godefridum, jam inde ab adoleſcentia rationarium, ſive Syndicum domus Caroli Quinti Imperatoris, ac Principi ſuo percarum & familiarem. qui non ita pridem fuit urbis Ammannus, eques ſanequam generoſus atque magnanimus, doctus, & variarum linguarum eloquentia præditus, & nuper creatus ſupremus Regiorum redituum theſaurarius.

Schetſi, domo Trajecto ad Moſam, honeſto loco progenita, hodie valde clari atque illuſtres ſunt. Floruit in hac gente non ita pridem Eraſmus, eruditus & magni judicii vir: qui inter alios quidem laudatiſſimos filios reliquit Caſparum, Baronem VVeſemalium, Dominum Grobbendoncanum, & aliorum quorumdam haud parvi momenti locorum toparcham, ſupremum regio nomine Belgicæ Theſaurarium, utriuſque linguæ doctiſſimum, magnum poëtam, & ut paucis abſolvam, non litteris minus atque virtutibus, quam opibus & dignitatibus inclytum. Hic ante paucos annos defunctus reliquit numeroſam valde & honoratam familiam, in qua potiſsimum ſplendent Lancelottus, Baro VVeſemalius, Dominus Grobbendonquii, & Conſul Bruxellenſis: Melchior Nicolaus, Dominus Heiſtii: Joannes Carolus, Protonotarius Apoſtolicus, Dominus Gaſtelæ, & Conſiliarius Parlamenti Mechlinienſis: & Conra-

dus, Toparcha Hingenii, commiſſariuſque Financiarum.

Ex vetuſta proſapia *Vander-Heidiorum* prodiere nuper Michaël & Jacobus, ambo Equites eruditi, & urbis hujus exconſules.

Nobilis & antiqua domus *Happartia* claros aliquot viros dedit & Senatores: qualis nuper fuit Joannes, ſupremis omnibus patriæ dignitatibus functus. cui ſucceſſit Ægidius filius, vir in magno honore, & eaſdem perpetuo gerens dignitates.

Ettenii quoque nobili & vetuſta progenie nati ſunt, quæ varios habuit viros inſignes, qualis nuper Henricus, vir Conſularis: ex quo natus eſt filius, patri cognominis, hodieque Senator, & cum eruditione tum virtutibus inclytus juvenis.

Maſiorum itidem gens antiqua & nobilis multos edidit viros egregios & virtutibus claros, qui & urbi & regioni laudabiliter ſæpe inſervierunt, adeoque etiamnunc inſerviunt. talis nominatim Arnoldus, qui, cum annis abhinc centum, & quod excurrit, eſſet Senator, exorto ut fit populari tumultu, utiliſsimam ſane communi tranquillitati auctoritate & conſiliis ſuis operam præſtitit. Fuit quoque non ita pridem ex eadem hac honorata gente Jacobus, Juris utriuſque Doctor eximius, & magnus in pluribus linguis orator: unde per aliquot annos magna cum auctoritate egit urbis patriæ Syndicum, creatus tandem Conſiliarius Regius in Senatu Brabantiæ. reliquit vir iſte plures liberos, variarum profeſsionum peritos; quorum præcipui tres, quos dicam, Juriſconſulti: primus eſt Ingilbertus, urbis Antverpiæ Syndicus, vir prudens & orator eloquentiſsimus, quare magna cum apud Senatum, tum apud populum etiam, pollet auctoritate: alter Joannes Baptiſta, Conſiliarius in Senatu Brabantiæ, & Advocatus Regii fiſci, vir doctus, acuti ingenii, & pro tali etiam habitus: tertius denique eſt Philippus, Graphiarius Ordinum terræ Brabantiæ, & magni nominis advocatus.

Herdiorum etiam domus, vetus & bonæ famæ, nuper dedit Joannem, virum ſpectabilem, qui reliquit duos filios adoleſcentes, quorum Nicolaus eſt unus è quatuor orphanorum præfectis.

Sunt

Sunt & alii aliquot viri nobiles, bonis honeſtiſque familiis nati, à quorum nomenclaturis, brevitatis ergo, ſuperſedemus. ſicut nec ulteriorem facimus mentionem illuſtrium familiarum de *Ranſt*, *Wynegem*, *Vander-Liſt*, *Sombeke*, *Hoboken*, *Coning*, *Wilmaer*, *Draeck*, *Pots*, *Vander-Elſt*, *Wygaerd*, *Schoyte*, *Tape*, *Alein*, & aliarum quarumdam, in meliori ſtirpe pæne jam exſtinctarum: at è quibus tamen prodiere complures earum quæ hodieque in flore, & ſupra nobis enumeratæ. Tandem vero ſubjiciemus & gentem Marſelariam. quæ licet haud uſque adeo in hac urbe inveteraverit, illuſtris tamen & perantiqua eſt. orti ex ea complures viri inſignes & ſtrenui Equites. quales præſertim Joannes, jam ante annos plus quadringentos, & poſt eum Ægidius. qualeſque adeo nuper fuere Guiljelmus, Toparcha Opdorpii, præfectus Oſtienſis, & quinque illarum triremium aliorumque navigiorum, ab Hadriano ſexto Pontifice Maximo Rhodo ſubveiendæ deſtinatorum: & frater ipſius, Hadrianus nomine, ejuſdem Pontificis cubicularius, poſteaque Senator Antverpienſis. cui ſucceſſit cognominis filius, juvenis doctus & virtutum egregius, itidem in ſupremo urbis Magiſtratu Senator.

Habuit item Antverpia, præter eos qui hodieque ſuperſtites, aliis aliiſque temporibus varios viros in qualibet facultate profeſſioneque illuſtres: viditque non ita pridem inter Prælatos Dominum Petrum Vorſtium, Epiſcopum Aquulenſem in Tuſcia, & Romæ in ampliſſima dignitate duodecim viratus Sacri Tribunalis, quod Rotam vulgo appellant, cum certa ſpe obtinendi Cardinalatus, qui gradum illum plerumque ſubſequitur, quemque ille virtutibus ſuis & egregiis in aulam Romanam meritis ſibi meruerat, niſi acerbo fato fuiſſet exſtinctus, dum Pontificia legatione fungitur apud Germanos. In re militari vidit Conſtantium Berchemium, equitem magna virtute, unde & gratioſum apud Imperatorem Maximilianum: vidit nuper Joannem Liranum, archiſtrategum clariſſimum, ideoque in gratia & familiaritate Cæſaris Caroli Quinti. Politicos & civilium rerum gnaros vidit Joannem Vorſtium, dicti illius Epiſcopi patrem: qui ob raras ſuas virtutes evectus fuit ad ſublimem dignitatem Cancellariatus Brabantiæ. In mera vero profeſſione litteraria vidit Petrum Ægidium,

Joachimum Fortium Ringelbergium, Adrianum Arivillium, Arnoldum Corquium & filium ejus Joannem, viros litteratiſſimos, & magnos philoſophos. Habuit Danielem Bombergium, hominem eruditum, optimeque verſatum & meritum de lingua Hebræa. cujus filius etiam, nomine Carolus, doctus & ſtudioſus admodum vir eſt. ſicuti & Cornelius nepos, qui videtur omnium primus, in hiſce quidem Provinciis, excudendos curaſſe libros Hebraicos. Denique dici etiam poteſt habuiſſe Cornelium Scribonium Grapheum, poëtam cultiſſimum, humaniorum litterarum peritum, Muſiceſque & variarum linguarum ſcientem: qui, etſi natus Alosti, civis tamen & Secretarius Antverpienſis fuit, voluitque adeo in hac ipſa urbe vivere ſimul & mori. cujus filius Alexander, Antverpiæ etiam natus, reipublicæ itidem à ſecretis eſt, & varia litteratura magnoque judicio paternum exemplum in omni ſcientiæ genere pari paſſu inſequitur. Habuit Cancellarium Scheifium, qui virtutibus ſuis ad tantum dignitatis gradum aſcendit. Hodie, præter alios quoſdam, ſupra, in ſua quemque familia, nominatos, habet Stephanum Stratium, legum Doctorem, virum prudentem & exacti judicii, habet Abrahamum Ortelium, doctiſſimum & eximium plane Mathematicum; eum, qui poſtea, maxima ſua cum laude & publica omnium gratia, in lucem dedit *Theatrum orbis terrarum*, opus inventione & eruditione pulcherrimum, nobiliſſimum, & admirandæ prorſus utilitatis, ut quod uno ſolo volumine totum hunc mundum exhibeat. dedit idem & aliud quoddam opus non minus doctum, quam utile, quod inſcripſit *Synonymiam Geographicam*, magno in prius Hiſtoriographorum, Coſmographorum, aliorumque id genus ſcriptorum bono. expectatur autem, & quidem brevi, tertium ejus opus, cui *Theſauro Geographico* titulum fecit. Eſt deinde Joannes Bochius, Magiſtratui à ſecretis, juvenis in utraque lingua doctiſſimus. eſt Michaël Coignettus, adoleſcens magni ingenii, & Mathematicus perquam excellens, ut nominatim apparet ex nova ejus inſtitutione artis navigandi, jam typis excuſa, in qua, præter alia quædam magni uſus inſtrumenta, à ſe primum excogitata, navigantes docet, qua ratione metienda ſit ipſis, ab ortu in occaſum, & viceverſa ab occaſu ad ortum tendentibus, leuca-

leucarum itineris ſui diſtantia. rem hactenus quidem exiſtimatam (quia ſcilicet nullus hic, ut in polo, firmus ſit ſcopus) non difficilem modo, ſed inter prorſus *adunata*, ideoque omni laude & præmio proſequendam.

Habet vero Antverpia etiam plures doctos & ſtudioſos adoleſcentes, qui brevi magna (ni fallor) cum laude nomina ſua propagaturi ſunt.

Communiter tamen & univerſim cives Antverpienſes mercaturam profitentur, ſuntque revera ſtrenui admodum & induſtrii mercatores, & ut plurimum in re lauta, nonnulli quidem in tantum, ut ducena ſinguli numerent aureorum noſtratium millia; quidam etiam plura. Viri ſunt mire humani, civiles, ingenioſi, & qui promte admodum imitentur exteros, contrahantque ex facili cum illiſipſis affinitatem. mundi, & in eo itinerum, gnari, ac magnam partem, ne fœminis quidem exceptis, etiamſi numquam peregrinati ſint, ternis quaterniſve linguis dotati: ne quid addam de iis qui quinas eas habent, imo & ſenas, imo ſeptenas. rem profecto non utilem modo, verum etiam admirabilem, nec in alia ulla provincia, nedum urbe, reperiendum! Artifices etjam habet Antverpia in omni arte profeſſioneque egregios, qui ut diligentiſsime operentur, tantum operum tamen conficere nequeunt, quin diſtraxerint ea, priuſquam abſolverint: unde fit (quod veriverbio dicitur) ut ſæpius fabricando, faber evadat perfectus. Quotnam vero & quales eæ ſint artes mechanicæ, quæ reipſa hic exercentur, unico pæne verbo expreſſeris, ſi videlicet dixeris, cunctas. Primum enim ædificantur hic omne genus navigia: conficiuntur varii generis panni: cujuſvis pretii lintea, tapetes, & periſtromata Turcica: fuſtanei: armaturæ, & quæ præterea requiruntur in uſum belli: coria: picturæ: tincturæ: colores: inauraturæ: ſupellex argentea: maxima multitudo vaſorum è vitro, adfabre & ad Venetam normam elaboratorum: omnis generis merces ex auro, argento, ſerico, filo, lana, & quocumq; metallo, aliæque innumerabiles res. conficiuntur præterea non unius generis panni è ſerico. & quid amplius? conficitur, opera bombycum, etiam ſericum ipſum, etſi exigua copia, ſed quod peregre importatur, & res magni momenti eſt, operi variis modis inſumitur, non ſine in-

genti artificum quæſtu. Repurgantur hic denique ſumma induſtria non dumtaxat metalla, verum etiam cera, ſaccharum, & quidquid ejuſmodi rerum eſt. conficitur quoque, & quidem unice, minium Italis dictum, cinabro. Eſt deinde artificum, alias ar,tes minores, majoreſve exercentium, largiſsima etiam copia. quare, ut magis magiſque demonſtrem florentiſsimæ urbis magnitudinem, viſum eſt, ſpeciatim ſubjicere numerum, ut ſic dixerim capitum, ſeu magiſtrorum, artes magis receptas & neceſſarias hoc tempore profitentium: quo cognito, reliquus civium numerus eo facilius æſtimari poſsit. Sunt ergo piſtores, ducenti & ſexaginta novem: laniones, octo & ſeptuaginta: cetarii & qui piſces marinos vendant, ſeptuaginta quinque; propolæ piſcium fluviatilium, ſedecim ſive ſeptemdecim: tonſores & chirurgi, centum & decem: ſartores & caligarii, nonaginta & quatuor ſupra quingentos; materiarii, quadringenti duodecim; vaſcularii, præter complures lithoglyphos, centum viginti & quatuor, quorum opera ſanequam admiranda, audacia vero in coëmendis quantivis pretii gemmis ſtupenda prorſus & incredibilis; unde fit ut in una hac urbe major inveniatur talium rerum luxuries, quam in totis quibuſdam Provinciis: variorum picturæ ſculpturæque generum profeſſores, præterpropter trecenti: inſtitores & circumforanei prope innumeri. Conferunt autem (ut cuivis notum eſt) hæ tot artes & opificia mirum in modum exercendo potiſsimum populo, cavendoque ne otio & voluptatibus corrumpatur: excitant atque exacuunt, inde ab juventute, humana ingenia, iiſque verum ingignunt erga patriam ſuam amorem. cujus rei nullo non tempore admiranda quædam in hac urbe extiterunt exempla: ita ut orta confuſione aliqua, ſive tumultu, numquam illis ſedandis & reipublicæ procurandæ defuerint viri probi. tantum ſcilicet in politia bene fundata poſitum eſſe momenti! Sicut enim corpus aliquod integrum validumque, etſi morbi invaſerint atque ſymptomata, ſuo tamen vigore ſanguineque ſubſiſtit & ſuſtentatur: ita quoque reſpublica, cujus cives jam inde à pueritia quæſtui aſſueverunt atque induſtriæ, ſuis viribus ſuaque mole, tam pacis quam belli temporibus, ſtat inconcuſſa. amor ſiquidem ille, quo afficitur quiſque erga rem ſuo

labore

labore ſudoreque partam,eumdem & publici boni conſervandi ſtudioſum reddit,& vigilantem ,gnarum ſcilicet in publicæ rei ſalute vertere etiam bonum & ſalutem cujuſvis privati , eo nexu cum illa conjunctam , ut altera ſine alterius ope ſubſiſtere plane non poſſit. Unde fit , ut cum iſti fere omnes in quæſtum propenſi ſint , non in merces ſolummodo , ſed in ædificia quoque & agros magnam impendant pecuniæ vim , opeſque ſuas omnibus modis amplificent : adeo quidem ut magis magiſque urbs efflореſcat , & magna in dies capiat incrementa. Hodie, licet infimatium aliqua pars , & rigidiores nonnulli antiquam ſervent in victu parcimoniam , promiſcue tamen ſplendide ſumtuoſeque , imo forte præterquam decori ratio poſtulet, in Antverpia vivitur. cultus, tam virorum , quam fœminarum, in quavis ætare, magnificus , & nova peregrinaque ſubinde forma concinnus. cæterum multi ſplendidius longe & ſumtuoſius induuntur , quam civilitas & honeſtas permittant. Videas inſuper ſingulis pæne horis convivia , nuptias, choreas: audias paſſim ſonos, cantus & ſtrepitus : & ut paucis complectar, omnibus prorſus modis omnique ratione ſeſe prodit potentia, opulentia, pompa & ſplendor hujus urbis.

Diſſertatio ſuper mercatoribus Antverpianis, eorumque commerciis.

QUoniam vero de urbis ipſius regimine, deque indole & affectibus incolarum hactenus nobis diſſertum eſt , agendum eſt etiam paucis de Mercatorum alienigenarum in ea commerciis, & ratione negotiandi. urbe potiſſimum magna ex parte in illis fundata , & per exteros tam inſigniter aucta illuſtrataque. Primo igitur dicimus , præter terræ ipſius indigenas , qui maximo iſthuc numero confluunt , urbemque inhabitant ; præter etiam plurimos mercatores Gallos , tempore pacis eam quotidie frequentantes : inveniri è ſex præcipuis illis gentibus , quibus ſcilicet fixæ , tam pace, quam bello , Antverpiæ ſedes ſunt,connumeratis miniſtrorum primariis , mille & amplius mercatores. Sunt autem iſti Germani : Dani, & una cum iis Hanſatici: Itali: Hiſpani: Angli ; & Luſitani, at plures fortaſſe

Hiſpani, quam alterius alicujus nationis: ſaltem plures eorum mariti, & patres familias. Qui quidem mercatores, ſervatis, ut par eſt, legibus & ſtatutis urbanis, in reliquo omni victu & cultu, libere prorſus & ſuo more ſe gerunt. gaudent ſiquidem exteri, cum in hacipſa urbe, tum per univerſum hunc tractum, majori, quam alibi uſquam terrarum, libertate. adeo quidem ut mirabilis plane res ſit tantam videre confuſionem, tamque variam hominum indolem: nec minus mirandum, audire tantam adeo inter ſe diverſarum linguarum varietatem. unde fit, ut ſine alia fere peregrinatione, in unica urbe poſſis ſpectare, & quatenus libeat, imitari variarum gentium ritus, mores & rationes vivendi. Hinc etiam eſt, quod Antverpiæ, propter tot illos exteros, habeantur continuo nuntia ex omni terrarum parte. Omnium vero quos jam diximus mercatorum ditiſſimi maximeque illuſtres Fuggeri ſunt, homines ortu Germani & ab Auguſta Vindelicorum. cujus quidem gentis caput, Dominus nempe Antonius, mercatorum ſine controverſia princeps, nuper in ipſa patria ſua defunctus, teſtamento reliquit ſupra ſex coronatorum milliones. ne quid addam de aliis illis prope immenſis illuſtris hujus & ſplendidæ gentis opibus, negotiandi induſtria, intra annos circiter ſeptüaginta, quæſitis. unde ad ſtatuum quoque & toparchiarum dignitatem & titulos, non in Germania modo, verum in aliis quoque Europæ Provinciis, & in ipſo adeo novo orbe, aſcenderunt. Antequam vero progrediamur ulterius, ſilentio neutiquam involvendum eſt, ne Catholicum quidem & Luſitaniæ Reges, ſicuti nec Anglorum Reginam, exſtimare ſceptris ſuis indignum, in magna iſta mercatorum ſocietate homines etiam ſuos, & perilluſtres quidem habere, qui, poſtulante Regum ſuorum uſu, mercatorio ritu negotiantur, & vulgo dicuntur Factores. Et Catholico quidem Regi duo hic tales miniſtri, quorum utrique peculiares ſuæ incumbunt partes, uterque ſeorſim ab altero habitat, & diverſis utitur adminiſtris. alter hodie quidem eſt Dominus Caſpar Schetſius, ſupra nobis commemoratus: alter vero Joannes Lopezius Gallus, Baro Malenſis, vir fama & opibus nobilis. habet vero uterque ampliſſimam Regio nomine poteſtatem, continentem in ſumma, ut quantaſcumque pecunias,

in

in quodcumque tempus, fœnore collybove, vel & alia quavis ratione poſſint accipere, & generatim ipſummet Regem, ſpeciatim vero ipſius in hanc illamve Provinciam aſſignationes, obligare. ita ut non adeo pridem ingentes pecuniæ ſummas in mercatorum baſilica mutuo ſumſerint, eaſque ad diem condictum rurſus diſſolverint. Regi Luſitano unicus tantum hic procurator eſt, iſque perquam honeſtus: qualis hodie quidem Franciſcus Peſoa, vir admodum nobilis & imaginibus clarus. qui & ipſe ampliſſimam habet poteſtatem ſumendi quamcumque pecuniarum, vel & mercium, ſummam, & obligandi in eam Luſitaniæ regnum. ut non ita pridem in hoc foro ſolitus fuerit commovere quaſcumque placeret pecunias: ſuperioribus vero temporibus, cum majori fortaſſe Reges illi premerentur nummorum pænuria, vel magis etiam eſſent obærati, procuratores eorum, uno ſolo mercatu, tres nonnumquam coronatorum milliones fœnori acceperunt, & conſtituto viciſſim die repræſentarunt. quoniam vero ab annis aliquot retro ambo illi Reges ſeſe inveniunt admodum obæratos: Luſitanus quidem per bella & expeditiones Indicanas; Catholicus vero per bella cum Gallis & Turcis geſta: & comperiunt forſan, ſe plus ſatis gravari immanibus avidiſſimorum mercatorum uſuris, à quibus male interdum fuere multati: conſtituiſſe videntur, creditoribus ſuis, commodo aliquo temporis lapſu, ſatiſfacere. atque hinc eſt quod jamdicti procuratores, quod ad regia quidem negotia pertinet, hodie ſeſe in foro non moveant, ſed decretoriam Diminorum ſuorum voluntatem expectent. Regina Anglorum ab annis aliquot citra procuratorem hic habet Thomam Graſſanum, equitem perhoneſtum, qui & ipſe ſufficienti poteſtate inſtructus ſæpe ingentes pecuniæ ſummas, ejus nomine, in hoc foro commovit, quas ad tempus condictum cum fide diſſolvit. Diſſertaturi deinceps de immenſa illa negotiatione, quæ in celeberrimo iſthoc Antverpienſi emporio quotidie ſolet exerceri, dicimus hoſce mercatores alienigenas, ſicuti & indigenas ipſos, admiranda prorſus & tantum non incredibilia inter ſeſe, tam in pecuniis fœnore collybove curandis, quam in mercibus diſtrahendis, celebrare commercia, quare paucis agemus de ratione, ſeu modo, quem in hiſce ta-

libus iſti obſervant. is autem hujuſmodi. accedunt cum mane, tum veſpere ſtatis quibuſdam horis ad baſilicam, ſive burſam Anglorum, atque ibi horæ plus minus ſpatio, interfatu proxenetarum cujuſvis linguæ, quorum ingens eſt numerus, potiſſimum agunt de emptione & venditione omnis generis mercium: hinc, ubi plus paulo adveſperavit, conferunt ſeſe ad Burſam novam, ubi pari horario ſpatio, & eorumdem parariorum interventu: ſpeciatim de collybis agunt, deque uſuris, ſive depoſitis.

Et collybo quidem curantur nummi in varia loca Italiæ, uti Romam in primis, Venetias, Mediolanum, Florentiam, Genuam: hinc in varia etiam loca Germaniæ, Auguſtam puta, Noribergam, & Francofortum: & compluria loca Hiſpaniæ, ut in quatuor illas celebres nundinas. binas quidem Methymnæ del Campo, tertias Villaloniæ, quartas Methymnæ de Rivo Sicco: Burgos inſuper, Gades, Hiſpalim, & Olyſſipponem nonnulla fiunt collyborum commercia. negotiantur eodem modo & in varia Galliæ loca, ut in quaternas nundinas Lugdunenſes, Lutetiam, atque Rhotomagum: denique Londinum quoque & Veſontionem. Conſiſtit autem in eo potiſſimum iſta collybi ratio, ut vel dentur Antverpiæ, vel accipiantur, aliquot hujus monetæ groſſi, quot videlicet ſatis ſint ad conſtituendum aureum, ſive ducatum, ut vocant, aut angelatum: pro quibus deinde in Italiæ, aliarumve Provinciarum locis recipiatur, ſive reddatur idem, vel circiter, pretium. atque ea dandi accipiendive, ut viciſſim recipias, ſive diſſolvas, ratio, proprie collybus dicitur: fuitque inventa ad commerciorum potiſſimum utilitatem. ſedenim mercatorum plerorumque, & in primis ditiſſimorum malitia honeſto hoc lucro non ſatis contenta, inſatiabili extraordinarii quæſtus ſiti, laudabilem hancce rationem depravat, & in pejus commutat: dum erogando, vel & accipiendo, ex ſupervacuo, ingentes ſæpe pecuniæ ſummas, variis, & iis quidem violentis, modis & artibus, vel reſtringunt vel augent pecuniæ pretium, ſuo quidem privatim quæſtu, publico vero omnium damno. In genere tamen iſta negotiandi per collybum ratio non ferenda dumtaxat, verum & utilis valde cenſenda eſt: neque poteſt (ut volunt Theologi) dummodo recte uſurpetur, dici

dici lucrum injuſtum. fit enim non raro ut ingenti tuo periculo exiguum facias quæſtum, imo & de ſorte nonnihil decedat. Sed agamus jam tribus verbis de ratione depoſiti.

Depoſitum hodie vocant iſti, turpitudinem rerum honeſto tegentes vocabulo, cum quis alteri tradit certam pecuniæ ſummam ad aliquod tempus utendam, idque pretio, ſive uſura quadam certa præfinitaque: verbi gratia, juxta permiſſionem Caroli Quinti Imperatoris, confirmatam deinde ab filio ejus Philippo Rege, duodenorum in centena, anno exacto perſolvendorum. quam quidem uſuram iidem Principes mercatoribus permiſerunt difficillimis reipublicæ temporibus, quo videlicet gravioribus obviam irent incommodis: Sed & tempus & experientia, ne quid dicam de antiquis exemplis, evidenter ſatis oſtendunt, tam immanem uſuram, quæ malitia quadam humana plurifariam in dies depravatur & adaugetur, eſſe admodum gravem, & cum tenuioris fortunæ hominibus, tum & ipſis commerciis, detrimentoſam. utilis quidem foret in univerſum hęcipſa contrahendi ratio, ſi honeſto alicui pretio homines acquieſcerent, puta ſenorum & unius quadrantis in centena; quod jamdicti Cæſar & Rex indulſerunt viris nobilibus, cæteriſque vitam annuo reditu tolerantibus: vel aliquanto etiam ampliori, ſcilicet octonorum & unius trientis; quod permittere fere ſolet Cancellaria Brabantiæ. quia vero pretiis iſtis non acquieſcunt, & modeſtiæ limites ſæpe tranſiliunt, fit ut negotium iſtud depoſitarium variis modis incommodum, adeoque violentum etiam reddat. Olim homines nobiles ſiquas pecunias haberent otioſas, in agros eas & prædia, inque agriculturam & pecus, alioſve id genus uſus, quibus multi occuparentur, & annona terris abunde ſuppeteret, erogabant: Mercatores, ſiqui eſſent nummatiores, pecunias ſuas impendebant in merces adfatim aliunde petitas, vel & alio, ubicumque neceſſitas poſtularet, ſubvectas: quo creberrimo quidem & reciprocante commercio infinitis cujuſvis conditionis hominibus dabatur quod agerent, quoque facultates ſuas augerent; urbes & regiones ſcatebant omnigenis mercibus; accreſcebant civitatum & Principum cenſus: nunc autem bona nobilium pars, ingenti illo & cer-

tiſſimo quæſtu, ex immanibus illis depoſitis hodie paſſim receptis proveniente, illecti atque corrupti, pecunias, ſiquas habeant vacuas, clamculum, quia palam nempe non licet, vel per ſe, vel per alios, ponunt in fœnore: Mercatores plerique, eadem plane de cauſſa, & incommodis atque periculis gravioribus evitandis, violento eas atque ſecuro hujuſmodi fœnori fere exponunt; vel quanti maximo poſſunt, permutant. unde, quod nobiles quidem attinet, plurimi agri reſtant inculti, nec paſcua juſto pecudum numero occupantur: quæ res poſtea gignit annonæ difficultatem, adeoque publicam ſæpe miſeriam: Mercatorum vero ex parte, regioni de rebus & mercibus neceſſariis non abunde ſatis proſpicitur: quod, præter alia quædam incommoda, facit, ut ſiquæ proſtent venales, eæ plerumque ſint cariores, imo quædam interdum cariſſimæ. quæ omnia ſane in non exiguum, imo vero immenſum, ut publicæ rei totius, ita tenuioris præſertim plebeculæ, multimodis à divitibus exedi ſolitæ damnum redundare neceſſum eſt. poſſentque adeo hujuſipſius rei plurima ſatis clara produci exempla: ſed quia crebro nimis ſpectatur ipſe effectus in tot argentariis diſſolutis, aliiſque id genus confuſionibus, ne cuiquam creemus invidiam, plura nunc non addemus. quin potius revertemur ad inſtitutum ſermonem: nam cum expoſuerimus qualiter multi mercatores injuſto ſæpius quæſtu ditescant, ſintque in publicum noxii; convenire quoque videtur, ut ſubjungamus, quopacto eorum complures juſtis lucris locupletentur, & in publicum proſint. id autem, ut dicam compendio, ſola mercium via contingit, quas illi largiter ſimul & fideliter emptas venditaſve, omni ex parte petendas, & in omnes viciſſim partes diſtribuendas procurant. Videntur autem præcipua quædam mercium genera, quæ ex omni Europa, vel & aliis mundi partibus, in dies terra marique in hunc tractum importantur, vel & hinc in alias terras evehuntur, quoniam dignæ profecto & magni momenti res ſunt, tractanturque potiſſimum à mercatoribus in hac urbe degentibus, & in hanc urbem maxime comportantur, ſuo quodam jure exigere, ut ſeorſim fiat ipſarum mentio: cum præſertim tanta rerum varietas ſimul & abundantia non niſi voluptatem cum utilitate aliqua

conjun-

conjunctam lectori poſſit adferre. Dicimus ergo imprimis ex Italia nobis ſubmitti infinitam optimarum & quantivis pretii mercium copiam, eodemque viciſſim hinc exportari quædam alius generis mercimonia, pretio vel ingentem theſaurum æquantia. age vero deſcendamus ad particularia, ordiamurque propter ordinis dignitatem, non autem ex Geographiæ præceptis, à ſtatu Eccleſiaſtico.

Roma vix ſuppetunt nobis alicujus momenti merces: eo vero mittuntur à nobis omnis generis panni, periſtromata item, & panni ſubſerici, quos *ſajas* vulgo, *oſſettas* & *ſemioſſettas* nuncupant, adfatim linteorum, aliaque bona compluria.

Ancone ſubmittunt incredibilem vim undulatorum, tum & varia genera ſubſericorum, Italis vulgo *grogani* & *mocajarri*: item aromata, pharmaca, ſerica, goſſypia, coactilia, periſtromata, coria Cordubana quæ vocant, & colorem Indicum, ſive cyaneum. quæ quidem omnes merces ſuppetunt ipſis ab Oriente. Nos eo ſubmittimus maximam vim pannorum, cum eorum quos *cariſeas* appellant, & alterius generis Anglicanorum, tum qui in hiſce partibus ſunt contexti, & nominatim pannos illos quadricolores Armenterienſes: *ſajas* deinde, *oſſettas*, lintea, aulæorum nonnihil, & colorem illum coccineum, quem *cuchenillam* appellant, & ab Hiſpania nobis ſubmittitur, magna ſatis pecuniæ ſumma.

Bononia mittunt plurimos pannos ſericos, imo & ſericum ipſum tam coctum quam crudum, ſpeciatim vero ex optimo illo genere quod Itali *organzino* dicunt: aurum quoque argento commixtum, item pannos auro eo & argento intextos: byſſum deinde, & non unius generis carbaſa, tum & alias quaſdam conſimiles merces, magnam pecuniæ ſummam reddentes. Nos Bononienſibus mittimus omne genus ſubſerica, *ſemioſſettas*, aulæa, lintea, tum & pauculos pannos.

Venetiis adferuntur in iſtas partes omne genus aromata, caryophylla videlicet, cinnamomum, nuces myriſticæ, zingiber: item pharmaca ſatis multa, ut rhabarbarum, aloë, caſſia fiſtularis, agaricum, cinnabaris, vulgo ſanguis draconis, piſſaſphaltum, folia ſenæ, lazer cyrenaicum, myrrha, thus, ſtorax, colocynthis, ſcamonæa, tutia, mithridaticum, atque theriaca, quæ aromata

mata pharmacaq; Veneti maximam partem nanciſcuntur ex Oriente. ſolebant autem (ut ſupra meminimus) ante commercium iſtud ſibi ab Luſitaniæ Rege præreptum, omnia prorſus aromata, ac tantumnon etiam pharmaca in hunc tractum allata, ipſi olim mari nobis ſubvehere. unde comperior, anno jam tum milleſimo trecenteſimo decimo octavo, quinque naves Venetas, aromatibus pharmaciſque onuſtas, & ad mercatum profectas, appuliſſe in hujuſipſius Opidi portum. Adferuntur inſuper nobis à Venetis pulcherrimi & pretioſi admodum panni ſerici. adfertur & ipſum ſericum coctum juxta & crudum. item panni undulati, *grograni*, *mocajarri*, tapetes, panni holoſerici plane mirabiles, coccinei quoque perquam eximii, goſſypium, cuminum, ebenum, multæ merces è ſerico, aliaque materie: color præterea Indicus, ut & alii quidam colores, tinctoribus pariter & pictoribus utiles. Mittuntur iſthinc Venetias primum cimelia & margaritæ complures: hinc panni & lanæ Britannicæ ſatis multæ, etſi magnam partem via maritima ſibi ex ipſo loco de iis proſpiciant. mittuntur etiam varii panni in his oris contexti, tum *ſaja*, quas vocant, Hondiſcotanæ, Inſulenſes, Atrebatenſes, Valentianenſes, Montenſes, & aliorum locorum, *oſſetta* denique, *ſemioſſetta*, magna vis linteorum, periſtromata, color coccineus, varii generis mechanica & ſupellex domeſtica: mittitur ſæpe & ſaccharum, nonnumquam etiam piper.

E regno Neapolitano mittuntur panni aliquot ſerici, item ſericum coctum & crudum, tum rariores nonnullæ pelles, crocus Aquilanus, & manna perquam excellens. Deferuntur eo panni domeſtici ſimul & Anglicani; largiſſima copia linteorum, *ſaja*, *oſſetta*, *ſemioſſetta*, aulæa: plurima denique utenſilia ex metallo, aliaque materie facta.

E regno Siciliæ magna copia nobis ſuppeditantur gallæ, cuminum, goſſypium, ſericum: nonnumquam & genera quædam generoſiſſimi vini, qualia ſcilicet Græcum, *vernacia*, quam vocant, & iis ſimilia. Nos eo ſubmittimus adfatim linteorum, tum pannorum quoque, *ſajarum*, tapetum, & innumeras merces è metallo, aliaque materie factas.

Mediolano, & ex toto ejus dominio, quamplurima nobis

nobis mittuntur bona,nominatim vero aurum & argentum filatum,pro magna ſatis pecuniæ ſumma:panni auro & argento intexti; tum & varii generis ſerica; infiniti plurium generum panni fuſtanei; item coccina, & ſtametti quos dicunt, aliique conſimiles panni ſubtiliores: oryza valde laudabilis; armaturæ perquam egregiæ, variæ magni pretii merces: quin & caſeus ille, quem Parmenſem vulgo appellant,non pœnitenda profecto merx. Mittitur eo piper, ſaccharum, gemmæ, muſcus, aliaque odoramenta, plurimi tum domeſtici tum Anglicani panni, *ſajarum* varia genera, *oſſettæ*, *ſemioſſettæ*, linteorum immenſa vis, periſtromata, color coccineus, ac tam Anglicanæ, quam Hiſpanienſes lanæ.

Florentia mittunt pannos auro & argento intextos, eoſque vel criſpatos, vel planos; mittunt veſtes Attalicas; varios item pannos è ſerico,pretioſos valde & pulchros: aurum & argentum filatum; pannos qui vulgo *raſi* dicuntur, bonos admodum atque durabiles; ſerici genus, quod *capitoneum* nuncupant, duplici ſimplicique ſubtemine; pelles aliquot rariores martium Scythicarum ſimul & domeſticarum; denique varias operum ſubtiliorum delicias: Nos contra Florentinis ſubmittimus plurium generum *ſajas*, *oſſettas*, *ſemioſſettas*, pannos linteos, linum; pannos villoſos; & lanas Britannicas, etſi de ultimis iſtis ex ipſa Britannia, beneficio maris, ipſis magnam partem proſpectum ſit.

Genua nobis ſubmittunt admirabilem plane holoſericorum non unius pretii copiam, quibus non alii meliores vel & magis elaborati huc importantur, imo ne ullbi quidem conficiuntur: mittunt inſuper *raſos* quam optimos, *ormuzinos* alioſque pannos è ſerico. adfertur indidem & corallium, adferuntur mithridaticum & theriaca perquam excellens. Genuenſibus ſubmittuntur panni cum Anglicani,tum & domeſtici,*ſajæ*,*ſemioſſettæ*, panni lintei, aulæa, merces minutiores & ſupellex domeſtica.

Mantua pariter nobis ſuppetunt panni è ſerico, ſericum item coctum & crudum, pileorum in magnam ſummam abiens multitudo, & complures minutiæ: Mittuntur eo merces domeſticæ, ſupra ſæpius repetitæ.

Luca ſubmittuntur nonnumquam panni auro & ar-

gento intexti,numquam autem non variorum generum panni à ſerico, magna quidem ii frequentia, verum ut plurimum leviores, & ſerici admodum inopes. Mittuntur eo merces jam ante nobis enumeratæ.

Advehuntur præterea & aſportantur extra & verſus alias quaſdam Italiæ civitates, Veronam puta, Brixiam, Vincentiam, Mutinam, prædictorum & aliorum quorumdam generum merces, brevitatis ergo hic non adſcriptæ.

Adferuntur denique ex eadem Italia, & maritimo quidem itinere, alumine Civitatis vetulæ; olea terræ Apuliæ;item Genuenſia & Piſana; gallæ; plurium generum gummi; goſſypia; cuminum; folia ſenæ; iris, quam Florentini dicimus *diaggivolo*; ſulphur; auripigmentum, aliæque id genus merces grandiores. Deferuntur contra in illam, maris ejuſdem via,ſtannum, plumbum, rubia, lignum Braſilienſe quod vocant, cera, corium, linum, ſebum, piſces ſale conditi, tum pulcherrimum quoddam genus materiæ fabrilis, nonnumquam & triticum, item ſecale & faba.

E Germania, via terreſtri, ſubmittunt nobis argentum ſolidum; argentum vivum; cuprum crudum & repurgatum; omnia incredibili pæne luxurie. lanas item Haſſicas præſtantiſſimas; vitrum; magni valoris ſuſtaneos: glaſtum; rubiam; crocum tinctorium: nitrum; multiplices merces minutas, & varia genera domeſticorum utenſilium ex quovis metallo, adfabre admodum facta,& in magnam pecuniæ ſummam abeuntia:arma cujuſvis generis pretiique tam propulſando, quam offendendo hoſti idonea, denique alba illa non unius generis vina Rhenenſia, magni profecto momenti mercem! ſunt enim & guſtu admodum ſuavia, & ſaluti digeſtionique maxime conducibilia, gaudentque privilegio quodam peculiari,quod videlicet duplo largius ea poſſis haurire, quam aliud quodvis vini genus, priuſquam vel caput,vel ſtomachum ulla ex parte lædant. In Germaniam vero ex hoc tractu mittuntur gemmæ & margaretæ: item magna pharmacorum & aromatum copia; crocus; ſaccharum; panni Anglicani, vel pro juſto theſauro; tum domeſtici quoque complures: *ſaja* denique, *oſſetta*, *ſemioſſetta*, tapetes, linteorumque & multiplicium mercium minutarum inmenſa vis.

E Dania,

E Dania, terris Hanſaticis, Livonia, Norvegia, Suecia, Polonia, aliiſque regionibus & provinciis Septemtrionalibus, adeoque ex ipſa Moſcovia, ſubmittuntur nobis quantivis pretii merces: & primo quidem triticum atque ſecale, quorum ratio in immenſam abit pecuniæ ſummam: adſatim cupri; nitrum; glaſtum; vitriolum; rubia; lanæ Auſtriacæ ſanequam excellentes; linum; mel; pix; cera; ſulphur; cineres ſaponarii, mercimonium neutiquam contemnendum; pellium pretioſarum eximiæ pulchritudinis compluria genera, ut zibellinorum, martium, murium alpinorum, lyncum, luporum cervariorum, pantherarum, muſtelarum, vulpium candidarum pariter & communium, luporum item alborum & communium; imo & multæ piſcium non unius generis pelles: item ingens copia coriorum variarum ferarum, nominatim vero bubalinorum, adeoque & urſinorum in uſum belli: ligna item pulcherrima, & cum ad alios quoſvis uſus fabriles, tum ad naupegiam in primis idonea: eſtque inter alia genus quoddam materiæ, Belgis **Wagheſchot** dictum, bellum ſane, & virgulatum pæne ad inſtar nucis, quod in frequenti hic admodū & multiplici uſu eſt; ſive ob pulchritudinem id contingat, ſive quod ipſum lignum diutiſſime perſeveret, ac neque ex facili agat rimas, neque cariem, niſi extrema demum vetuſtate, ſentiſcat. mittitur autem hoc genus uſque in ipſam Italiam. adferuntur etiam indidem genera quædam cerviſiæ generoſioris, & quantivis pretii; multæ carnes ſalitæ; multum inſuper piſcium ſalitorum, & vel fumo, vel ſole, vel vento, vel ipſo denique gelu induratorum. adfertur deinde & ſuccinum illud flavum, quod vulgo, licet improprie, Gedanenſe vocant, ſeu Dantiſcanum, quia nempe in ea urbe magno artificio induſtriaque elaboretur; etſi centum & amplius millibus diſtet illinc ejus piſcatio. Quia vero hæc cognitu digna & non parvi momenti res eſt, ſuper qua tam multa hucuſq; ab antiquis ſimul & recentioribus diſputata ſunt, ſententiis quidem adeo inter ſe diſcrepantibus, adeoque ab omni veritate alienis, ut jam lapſis tot ſæculis (veluti copioſe diſſerit eruditiſſimus Matthiolus) nondum tamen habeatur fortaſſe quidquam certi; non erit alienum ab inſtituto, ſi & nos breviter eam attingamus, idque ex

indubi-

indubitatis illis relationibus, quas à mercatoribus perhoneſtis, nominatim autem Joanne Achelio, oculato plus ſemel locorum illorum arbitro, nacti ſumus: qui omnes jam multis annis in hoc mercimonii genere verſati ſunt, mihique & rude illud & elaboratum crebro exhibuerunt ſpectandum, aliis atque aliis à natura coloribus præditum, quos ipſi aſſerunt eſſe plures quam centum, omnes tamen ad argenteũ aliquem, aureumve colorem vergentes; poſſe autem ab arte & alios quoſvis ei colores adfingi. ſed quid ultra protollo? vidi nuper opuſculum, ſcriptum lingua Germanica, quo argumentum hoc velut ex profeſſo tractatur, auctore, ut titulus habet, Adriano Aurifabro, medico tractus illius eximio, quod à relationibus hiſce mercatorum haud multum abludit. Dico igitur, & in ipſo adeo loco piſcationis iſtam rem à nonnemine quidem *ambram* vocari, at uſitatius tamen Bernſteyn/ quaſi dicas petram ardentem, igneſcit enim reapſe, ac gratiſſima quadam & continua flamma exardet, donec picis in morem conſumatur tandem & evaneſcat. Dicitur etiam alio nomine Agſteyn/ lapis attrahens, quia non paleas tantum & frondes aliaque id genus arida, ſed magnetis exemplo etiam ipſum ferrum, ut acus & ſimiles reſculas, attrahit, prout non ſemel ipſe expertus ſum. Latini *Succinum* appellarunt, à ſucco ut putem; quod videlicet crederent eſſe ſuccum, ſive lachrymas potius arborum, &, ut plures quidem volebant, pinorum: calefactum etenim ſimilem fere odorem exhalat. Et ſane nihil eſt aliud quam lachryma quædam, ſeu gummi, ſed nimirum ex petra promanans, quæ naſcitur, pæne ad inſtar corallii, in monte quodam maris Balthici, aquis ad paucas tantum Italicas ulnas cooperto. quare & naves ea prætervehentes tribus ut minimum leucis, necubi forte impingant, ab ipſo monte ſe abſtinent. monte ſatis ingenti, & octoginta circiter ulnas alto, qui ſuccinum iſtud, ſeu ambram (ô arcanam Divini numinis gratiam!) magna fœcunditate producit. unde porro, cum alias ſemper, tum Septembri maxime atque Decembri, quibus menſibus validis tempeſtatibus agitari ſolet id mare, ea ipſa concuſſione velut refigitur, & littoribus tum vicinis tum & longinquis adpellitur: ita ut pluribus quidem Principibus atque Dynaſtis obtingat, nominatim

tim vero Regi Suecorum, Duci Pomeranenſium, ſed plus quam cæteris omnibus Duci Boruſſiæ, ubi copioſius ſcilicet homines prorſus nudi in ipſo, dum vel maxime ſævit, mari, illud piſcantur; oſtendente ſe prius multa alga, & emergente deinde ſuccino. quod porro ab illo Duce largiter coëmunt mercatores Gedanenſes. eſt enim, & merito quidem, omnibus plane populis uſque adeo grata merx, ut diſtrahatur in omnes mundi partes, præſertim vero Venetias. neque conſtat, quidquid alii dicant aut ſcribant,eam alibi uſquam terrarum gigni, quod & Cornelius Tacitus hiſce verbis ſignificat: *Germanos, hujus maris accolas,ſolos omnium ſuccinum habere & legere.* Fuit in maximo ſemper pretio apud Romanos, veluti hodieque eſt apud Afros & Turcas: nec minori quidem virtute, quam decore & ſpecie pollet. nam præter attractivam illam plurium rerum, ut jam diximus, facultatem, efficaciter etiam ſolet mederi infinitis propemodum morbis, quorum peculiariter meminit Medicus ille jam dictus. ſpeciatim vero omni generi febrium, & præſertim quartunæ: cuivis profluvio ſanguinis, ſive ſuperne is accidat, ſive inferne: peſti: cujuſcunque generis toxico: aquæ intercuti: epilepſiæ: nephritidi & calculo: dolori colico: cephalalgiæ:doloribus ſtomachi: ſed in primis aurigini, ſive morbo, ut nuncupant,regio,quando ſcilicet,bile per totum corpus diffuſa, homo flaveſcit & fit ſuccino concolor. unde facile colligas, ne quid dicam de venuſtate, quantum utilitatis & adjumenti, ſi perpetuo illud, veluti olim obtinuit, nobiſcum circumferamus, ſuccinum nobis ſit allaturum. Atque hæc quidem hactenus ſuper pretioſo hoc gummi, ſive potius gemma, diſſeruiſſe ſufficiat. Adferuntur deinde ex jam dictis terris aquilonaribus tot tantæque aliorum quorumlibet generum merces, idque ut vocant ſolidiores, ſive magnariæ,ut ſi ſingillatim eas velimus referre, & nomenclaturæ fortaſſis & tempus nobis ſit defuturum. Mittimus contra in eas oras adfatim pharmacorum: item aromata:crocum:ſaccharum: ſalem: pannos quoque & Anglicanos, & domeſticos, ſajas, oſſettas, ſemioſſettas, fuſtaneos, lintea: hinc gemmas etiam, & cum ſericos, tum & auro intextos pannos:undulatos,grogranos,mocajarros, tapetum nonnihil, & quam plurima vina, maxime autem Hiſpanica:

nica: alumen denique, lignum Braſilienſe, merces minutas, & utenſilium pæne immenſam vim.

Ex Gallia nobis via maris ſubmittunt maximam copiam ſalis; plurimum glaſti Toloſani valde laudabilis, cannabacea aliaque id genus lintea craſſiora in Britannia Gallica Normanniaque contexta, & ingentem pecuniæ ſummam reddentia: vina cum rubra tum alba in variis terræ illius tractibus nata, præſtantiſſima ſane, ſalubria, & vel maxime nutritiva: oleum, crocum, & coccinum è Provincia Narbonenſi, mella, reſinam terebinthinam, picem: plurium item generum & in variis terræ partibus factam papyrum: vitrum; pruna paſſa, non adſpernabilem prorſus mercem: magnam inſuper copiam ligni Braſilienſis, quod genus Galli, non ſine magno periculo atque certamine, ſuccifum eunt in ea Americæ parte, quæ ab hiſipſis arboribus vulgo Braſilia dicitur, cujus maritima, ut jamante monuimus, juris Luſitanorum ſunt, etſi & Galli jampridem in iis locis nidulentur, adeoque & propugnaculum ſanequam validum ſtruxerint. Adferuntur deinde ex Gallia via terreſtri inauraturæ, quas dicunt, pulchræ imprimis & elaboratæ, item panni aliquot tenuiſſimi Pariſienſes & Rhotomagenſes: ormuzini Turonenſes: multitia Gallocampana: plurimum fili Lugdunenſis, item & cannabis, magni utrumque pretii mercimonium: ærugo Mompelienſis ſanequam præſtantiſſima: magna denique mercium minutarum paſſim ibi factarum vis, quæ & ipſæ in ſat magnam pecuniæ ſummam ſolent abire. Nos in Galliam mittimus gemmas, margaretas, argentum ſolidum, hydrargyrum, cuprum, æs fuſile, orichalcum, & laboratum & rude: ſtannum, plumbum, minium, colores Indicum & coccineum, ſulphur, nitrum, vitriolum, pannos undulatos, grogranos, mocajarros: varia panni Anglicani genera, maxime cariſæas: tum faſciolas illas extremis veſtium oris aſſui ſolitas, vulgo *frangias* dictas, & filum illud, quod vulgo ſajettam appellant: multimodos inſuper pannos noſtrates, quales ii qui Gallis *outerſins* nuncupantur, tam criſpatos, quam planos: plurimum linteroum, multiplices ſajas, oſſettas, ſemioſſettas, aulæa, lanas Auſtriacas, pelles, alutam, ceram, rubiam, lupum ſalictarium, ſebum, carnes induratas, & denique ſale conditos piſces.

Ex

Ex Anglia largiter nobis ſubmittunt pannos, ut cariſæas, & alia tum tenuia, tum & craſſiora quædam eorum genera: ſajettam inſuper, frangias, & conſimiles aliquot merces: tenuiſſimas lanas, crocum valde præſtantem, etſi exigua copia: ſtannum, plumbum: pellium ovillarum & cunicularium aliorumque aliquot rariorum non exiguam vim: coria inde, cerviſiam, caſeum, & id genus annonam, adeoque & vinum Arviſium, vel ſi mavis Malvaticum, quod beneficio maris Angli ex Creta quotannis petunt. Quibus viciſſim hinc mittimus gemmas, argentum, argentum vivum, pannos auro & argento intextos, item ſericos, aurum & argentum in fila diſſectum, undulatos, grogranos, mocajarros, aromata, pharmaca, ſaccharum, goſſypium, cuminum, gallas, lintea fili tenuioris, quædam & craſſioris: ſajas, ſemioſſettas, tapetes, rubiam, lupum ſalictarium, vitrum, piſces ſalitos, merces minutiores ex quovis metallo aliaque materie factas, & magnam ſummam reddentes: arma & tela, cæteraque præſidia bellica: utenſilia denique infinita propemodum copia.

E Scotia plurimas nobis ſubmittunt & arietum & cuniculorum pelles; tum & rariores nonnullas aliorum aliquot animalculorum, & præcipue martium, omnium quotquot uſquam inveniantur longe pulcherrimas. ſubmittunt & coria; item lanam, & viliores aliquot pannos; margaretas etiam, ſatis grandes & pulchras, verum orientalibus illis & ſplendore & candore, ficut etiam pretio multo inferiores. In Scotiam, quia tenuiores fere ſunt incolæ, & ex Anglia Galliaque ſibi de neceſſariis fere proſpiciunt, vix alicujus momenti merces mittuntur; præter aromata quædam, ſaccharumque & rubiam: item pannos aliquot ſericos, undulatos, grogranos & mocajarros, tum & genera quædam ſajarum, & linteorum, denique merces quaſdam minutiores.

Ex Hibernia ſuppetit nobis immenſa pellium bubularum & ovillarum vis: ſuppetunt pelles aliquot rariores: panni craſſiore filo contexti, & id genus aliæ quædam haud magni momenti merces. mittuntur autem in inſulam illam eadem fere quæ diximus mitti in Scotiam; ſed ex Anglia ſibi maximam partem proſpiciunt.

Ex Hiſpania fere innumera mercium genera nobis

ſubmit-

ſubmittunt, gemmas nempe & margaritas variantibus formis & pretiis: quas ex Indiis ſuis occidentalibus, Peruano nimirum & Mexicano tractu, quibus Americæ, vel & novi orbis vulgo cognomen eſt, Hiſpani in has oras important. ſuntque occidentales iſtæ gemmæ & margaritæ magnitudine quidem & forma conſpicuæ, bonitate vero ad orientales haudquaquam accedunt. important præterea auri & argenti puriſsimi, partim ſolidi, partim ſignati, non exiguam quantitatem, quam & ipſam majori ex parte in novo illo & felici orbe conquirunt: ſicuti & colorem coccineum, quem ipſi *cuchenillam* appellant advehunt illinc & coriorum lectiſſimorum incredibilem multitudinem, quin & invenerunt non ita pridem in iiſdem Provinciis laudatiſſimum quoddam genus zingiberis, quod videtur ex facili evaſurum in rem magni momenti. adferuntur indidem etiam ſerica: tum & radix illa maximi uſus in medicina, quam *ſalſaparrillam*, & lignum illud, quod *ſanctum*, ſive *guiacum* indigetant, inter alias quaſdam virtutes expugnandæ lui Venereæ, quam Itali morbū Gallicum, etſi improprie, dicimus, longe accomodatiſſimum. quod lignum, ut dixi, ſuppetit nobis ex India, unde per navigationes Chriſtophori Columbi Genuenſis invecta etiam fuit in noſtram Europam, anno circiter 1492 lues illa quam dixi. Omnia vero etiam pretioſiſſima illinc advehi ſolita fortaſſis exuperat eximium illud balſamum, tam rari in medicina pariter & chirurgia tamque præſtabilis uſus, ut quod omnibus fere morbis & ſymptomatibus corpori humano infeſtis medeatur: ceu peculiariter docet Nicolaus Monardes medicus Hiſpalenſis præſtantiſſimus, utili illo & pulchro opuſculo, quod una cum aliis aliquot ſimilis argumenti libellis Italice vertit Annibal Bragantinus medius perquam excellens. Jam vero ex illa ipſa Hiſpania mittunt plurimum crocum: item pharmaca quædam & coccum: ſericum rude, & pannorum ex eo compluria genera, maxime holoſerica Toletana, & bombycinam illam ormuzinæ adſimilem: ſalem inde, alumen, & plantam illam Canarienſem, quam Hiſpani *orcillam*, Florentini *raſpam* appellant: lanas omnium optimas: ferrum, corium Cordubenſe, alutam: plurima etiam plurium generum vina, & nominatim ea quæ vulgo *baſtarda*, Latine paſſa

dixeris,

dixeris,quod ex uvis paſſis & ſole ſiccatis exprimantur, romaniam quam vocant, & quædam alia generoſa pariter atque ſalubria:oleum perquam eximium; pinguem illam arvinam pannis linendis idoneam:acetum,mel,favos, gummi Arabicum, ſmigma; tum multiplices illos fructus tam recentes, quam paſſos, puta mala quæ vocant auruntia, citrea, punica; olivas, capparim conditaneam, palmulas, ficus, uvas,amygdala:tanta omnium copia,ut non exigua inde exurgant commercia.Adferũt inſuper nobis Hiſpani vina ſimul & ſaccharum è Canariis,ſive, ut eas antiqui vocabant, Inſulis Fortunatis, à quarum meridiano Ptolomæus & cæteri fere Coſmographi ſumunt initium longitudinis orbis terræ. parent autem hæ inſulæ Regi Hiſpaniæ, cujus imperium quoque dici poſſunt agnoſcere Indiæ omnes orientales & occidentales, una cum tot Inſulis illis ac dynaſtiis, quæ monarchiam & magnitudinem iſtam Hiſpaniæ junctim inter ſeſe conſtituunt. Nos in Hiſpaniam mittimus argentum vivum,cujus maximam copiam tamen ipſi olim inde petiimus: id autẽ vel ex eo procedit,quod exaruerit ibi aliqua ejus metalli vena, vel quod crebrius eo, quam ſolent, Hiſpani utantur. mittimus inde & cuprum; item æs fuſile, orichalcum tam rude,quam laboratum, ſtannum, plumbum: pannorum in hiſce Provinciis & præſertim in Flandria contextorum ingentem vim; item & Anglicos quoſdam: ſajas, oſſettas, ſemioſſettas, tapetes, lintea tum tenuia, tum & craſſiore filio contexta, & vel in juſtum theſaurum abeuntia: undulatos,grogranos, macojarros, linum,filium, ceram,picem, rubiam, ſebum, ſulphur: denique triticum ſæpius & ſecale; carnes & piſces ſalitos, adeoque butyrum etiam, & caſeum: hinc omnigenas illas merces minutiores è quovis metallo, ſerico, ſubſerico, & id genus materie: unde non minima redit pecuniæ ſumma, multam præterea ſupellectilẽ ex argento adfabre elaboratam, multa arma & tela, alioſque apparatus bellicos; utenſilia denique infinita & à minimo uſque ad maximum. Et ut dicam ſummatim,bona Hiſpaniç pars,ex hoc noſtro tractu,de iis omnibus rebus quæ in manufactura cottidiana inque induſtria & labore humano conſiſtunt, ſibi largiter proſpicit. Sunt enim infimæ ſortis Hiſpani, laboris omnis atque moleſtiæ, in patria ſaltim, inimiciſſimi.

Ex

Ex Luſitania ſuppetunt nobis gemmæ & margaretæ orientales omnibus numeris abſolutiſſimæ: item aurum tum rude, tum in bracteas ſuas diſſectum: aromata, pharmaca, præſtantiſſimum ſuccinum, muſcus, zibethum, eboris, id eſt dentium elephantinorum, non exigua copia, rhabarbarum, thus, myrrha, aloë, color Indicus, quem Luſitani dicunt *anil*, goſſypium, radix Chinenſis: lignum Indicum, vulgo dictum Gujacum; aliæque id genus prætioſiſſimæ merces, ea quidem abundantia, ut majori parti Europæ de iis ex hocipſo tractu proſpiciatur. important autem hæc omnia Luſitani ex India orientali & Calicuto, primum quidem Olyſſipponam, inde vero in hoc noſtrum Belgium. important præterea ſaccharum Inſulæ Divi Thomæ, lineæ æquinoctiali ſuppoſitæ, & cum aliis aliquot Inſulis, ſaccharum & id genus merces gignentibus, jure belli in poteſtatem Luſitanorum redactæ. Important præterea lignum Braſilienſe, quod nanciſcuntur ex ea Novi orbis Provincia, quæ ab hocipſo ligno Braſilia dicitur. important denique melagettam & alia quædam pharmaca ex maritimis terræ Guinææ, ſitæ in Africa, ubi non mediocri gaudent imperio. neque vero ſilentio involvendum eſt præſtantiſſimum illud ſaccharum & generoſiſſimum vinum Maderenſe, quod utrumque ex Inſula illa Luſitanico ſceptro ſubjecta in has oras important. vinum adeo generoſum, ut ad Malvaticum pæne accedat. Ex ipſo autem regno Luſitaniæ ſubmittunt nobis plurimum ſalem, vinum, olivum, glaſtum, coccum, orcillam, alutam, & præterea tot ac tam varios fructus recentes, paſſos, & conditaneos, ut maximam inde pecuniæ ſummam corrodant. Nos Luſitanis ſubmittimus argentum rude, argentum vivum, minium, cuprum, æs fuſile, orichalcum tum rude tum laboratum, ſtannum, plumbum, armaturas & machinas tormentarias, aliaque ad bellum idonea; aurum item & argentum filatum, & cæteras omnes mercium ſpecies in Hiſpaniam ſubvehi ſolitas.

Adjiciemus poſtremo ex Barbaria quoque, Africæ non incelebri regione, recta nobis ſubmitti ſaccharum, Indicum, gummi, colocynthidas, coria, pelles, & cum aliarum aliquot avium, tum ſtruthionum in primis, omnium longe pulcherrimas plumas, ex iiſque conſertas criſtas,

criſtas. Mittuntur eo panni lanei ſimul & linei, ſajæ, & merces minutiores è metallo aliaque materie.

Quod reciprocum inter ſe mercatorum commercium quanti ultro citroque momenti ſit, quantaſque ſecum trahat appendices, æſtimari profectò non poteſt, imo vix cogitari quidem, tantum abeſt ut digne deſcribi: adnitemur tamen in genere aliquod rei adferre lumen: quod ut commodius fiat, exprimemus in ſpecie ſingularium aliquot mercium pretia: deligemuſque ex unaquaque Provincia hujus Belgii ſingularem aliquam mercem, non eam quidem è pretioſſimis ſemper, ſed ex iis, quarum, non una de cauſſa, optimam, ut ſic dixerim, conſecuti ſumus notitiam. Reliqua ex immenſo hoc Chao, nequa oriatur confuſio, magno capacium hujus rei lectorum judicio, ſeu potius capaciſſimi alicujus Scriptoris curæ atque induſtriæ relicturi ſumus.

Auſpicantes itaque ab Italia, dicimus, pannos auro intextos & ſericos, aurum item atque argentum filatum, undulatos, grogranos & mocajarros, ſericum denique rude & coctum, omiſſis tot aliis mercibus ex ea Provincia ſolitis in hanc noſtram tranſmitti, annuatim excedere tres aureorum milliones.

Ex Germania tanta nobis ſuppeditatur copia fuſtaneorum, ut vel ad ſexcenta & amplius millia ſcutatorum ſumma ex iis conflata quotannis adſcendat. Vina vero Rhenenſia, indidem in Provincias haſce mitti ac diſtribui ſolita, etiam admirationem merentur. conſtat enim, annum anno penſante, ſupra quadragies mille vaſa, ut vocant, quorum ſingula ſenos cados, ſive *amas* Antverpienſes, id eſt denos octonos *barriles* noſtrates contineant, annuatim huc importari. computatis ergo in quodque vas triginta ſex aureis, in ſeſquimillionem plus minus abitura eſt ratio.

Ex Dania, terris Hanſaticis, Livonia, Polonia, aliiſque ad aquilonem ſupra jam recenſitis Provinciis, importantur quotannis in terram Hollandiam ſexagies mille vel circiter *laſta* frumenti, & præſertim ſecalis, ſingulæ vulgo taxatæ quadragenis, groſſorum ſex & quinquaginta, florenis; ita ut ſumma excreſcat in quingenta & ſexaginta millia libras Flandricas, quarum ſingulis cum reſpondeant terni ſcutati, fiunt centū & octoginta ſupra ſeſquimillionem aureorū noſtratium millia

E Gallia tum maritimo tum terreſtri itinere quotannis plerumque in has oras important quadraginta vel circiter millia cadorum, ſive(ut receptis utamur) vaſorum vini,anno annum,ut ſupra,penſante. pretium vero, communi æſtimio, ſingulis vaſis viceni & quini ſcutati. fiunt igitur annuatim decies centena millia ſcutatorum. Important præterea ſupra quadragies mille faſces, ſeu *balas*, ut loquimur,glaſti,ſingulas fere ſeptenis & ſemi ſcutatis taxatas:ſunt trecenta millia ſcutatorum. Important denique ſexies mille vel circiter centenarios ſalis, quorum ſinguli conſtant centenis modiis, ducentenas ut minimum & vicenas quinas, vel & tricenas, pro ſalis ipſius candore puritateque, libras pondo pendentibus. ſena igitur illa centenariorum millia, computatis in ſingulos aureis nummis tricenis, centum & octoginta referunt aureorum millia.

Ex Hiſpania Brugas olim mittebant ſupra quadragies mille ſaccos lanarum. quia vero ab annis aliquot retro majorem ipſi quam ante contexunt pannorum vim, fit, ut lanas tam copioſe nunc non ſubmittant, utque præſenti hoc anno 1560, non fuerint plures viginti & quinque ſaccorum millibus, reſpondentibus ſingulo ſacco vicenis & quinis ſcutatis. Vina vero illinc allata hodiernam lanarum ſummam longe exuperant: olea, fere exæquant: cocco, ſeu *cuchenilla*,paullo minus reddente.

E Luſitania conſtat importari Antverpiam, anno annum penſante, tantam aromatum multitudinem, ut in millionis &amplius aureorum ſummam rationes eorum quotannis excreſcant: ſacchari vero in ſexcenta ut minimum millia.

Tandem vero de Anglia quoque diſſertaturi, nam de Scotia quidem, deque Hibernia item & Barbaria, quia paucula tantum eaque levis momenti dicenda ſint, hic agemus ſilentium, dicimus,ejus regni lanas,quarum ſuperioribus paullo temporibus apud Calætienſes, hodie vero apud Brugenſes conſiſtit emporium,annuatim excedere mille ducentas *ſcerpilleras*, quæ ducenta quidem & quinquaginta reddunt aureorum noſtratium millia. Pannorum vero ex eo regno in haſce Provincias invehi ſolitorum admirabilis plane eſt numerus. liquido enim conſtat, eorum, anno annum penſante,& cariſæis aliiſque

que panniculis ad integros pannos reductis,ducenta & amplius millia annuatim nobis diſtribui,quorum ſinguli minimum æſtimentur vicenis quinis ſcutatis, ita ut in quinque & amplius milliones ratio tandem excreſcat. quem è lana & pannis aliiſque compluribus rebus ab Anglis huc importatis provenientem theſaurum ipſi erogant rurſus in eas merces quas ex hoc tractu in illud regnum ſubmitti paullo ante commemoravimus. unde conſiderato beneque expenſo iſto tam ingenti inter Belgas & Anglos commercio, comperior, inter utramque hanc gentem permutari quotannis (ecquis obſecro crediturus eſt?) ſupra duodecim aureorum myriadas, tanta quidem cum utriuſque partis commoditate, tamque notabili quæſtu, ut vix ſine alterius ope altera queat ſubſiſtere. Neque vero prætermittendum eſt, quod ad merces quidem mari committi ſolitas attinet, ſolere ut plurimum mercatores, ne videlicet nimium videantur tentare fortunam, certis inter ſe pretiis convenire, uti navium circumquaque emiſſarum pericula alter alterius nomine in ſeſe ſuſcipiat, & ea caute ſagaciterque inter ſe dividant.

Jam vero ut tandem concludam, & quæ de pulchritudine,majeſtate, potentia & ſplendore nobiliſſimæ hujus urbis hactenus ſcripſi dixique,in parte,corroborem, viſum eſt hoc in loco ſubjicere pulcherrimos hoſce verſus Latinos, ipſo urbis Antverpiæ nomine factos ab illuſtri Poëta Julio Cæſare Scaligero Veronenſi: tum & rhythmos quoſdam Italicos jam ante annos complures celebrandæ urbis ejuſdem laudi compoſitos à doctiſſimo piæ memoriæ viro Franciſco Peſciono Florentino.qui poëtæ,cum, non ſecus ac ego,ſint alienigenæ, minus erunt ſuſpecti & majorem quam ipſimet cives inventuri ſunt fidem. Et certe, cum primum hoc opus ederetur in lucem, talis erat Antverpiæ, & in reliquo Belgio, rerum ſtatus. progreſſi autem ad annum editionis poſtremæ, invenimus plura Provinciæ membra, quod ad fortunam quidem & proſperitatem pertinet, multum mutaſſe, tantumq; inter veterem illum & præſentem hunc ſtatum eſſe diſcrimen,quantum inter diem & noctem. Unde jure quis cum Terentio dixerit, *Omnium rerum (heu!) viciſſitudo eſt:* ut in commentariis meis abunde ſuo loco & tempore commemoraturus ſum.

Julii Cæſaris Scaligeri.

Oppida quot ſpectant oculo me torva ſiniſtro,
Tot nos invidiæ pallida tela petunt.
Lugdunum omnigenum eſt, operoſa Lutetia, Roma
Ingens, res Venetum vaſta, Toloſa potens:
Omnigenæ merces, artes priſcæque novæque,
Quorum inſunt aliis ſingula, cuncta mihi.

Sonnetto del Peſcioni.

Godi Anverſa, & humil' gratie à Dio rendi
Di ſi preclaro & coſi amplo dono,
Onde da quante terre al mondo ſono
Richezze accogli, & lieta in alto aſcendi.
Segui il tuo corſo, & vittorioſa tendi
d'Ogni grandezza al ſommo, ma ſia buono
Che quanto piu (nota cio ch' io ragiono)
Sormonti & forze & aumento prendi,
Tanto piu vegli & geloſa procuri,
Ch'in ſi ricca fortuna ebbri i tuoi figli
Non forſe evertan ſi felice ſtate.
Perche ſi ſien' ſuperbi ingiuſti impuri,
A Bacco additti & di rapaci artigli,
Breve harai vita (eh laſſa!) & diro il fato.

SYLVA-DUCIS.

BUSCUM-DUCIS, Gallice olim dictum eſt *Bois le Duc*, voce cum Flandrica prorſus conſona, ut quæ ſylvam Ducis ſignificet, quia ſcilicet fuerit prius eo loci pulcherrimum quoddam nemus Ducum Brabantiæ. poſtea vero, emolliendo vocabulo, corruptum paullatim eſt nomen, &, quod aliis quoque perpluribus accidit, ad recentem hanc appellationem redactum, diciturque opidum ipſum *Bolduc*. Situm eſt autem ad fluviolum Deſam, duabus quidem ab Moſa, quatuor Raveſtenio, Antverpia vero duodecim leucis ſemotum. opidum amplum, pulchrum, adeoque & ſitu & arte induſtriaque humana munitum, ut dici fortaſſe poſſit inexpugnabile. frequens præterea, opulentum, boniſque & commodis ædificiis luculenter inſtructum. Templum ejus primarium, cathedra Epiſcopali inſigne, dedica-

1. De Marct
2. S.t Ians kerck
3. Vuchter poort
4. S.t Ians poort
5. Den Boom
6. Orten poort
7. Hintemer poort
8. Water poort
9. De drie heec:
kelen.
10. Kiſte maecke:
len tooren.
SHERTOGENBOS.

dedicatum eſt Divo Joanni: ſplendidum, ſumtuoſum,& eleganti imprimis adfabreque elaborato horologio nobile. Populus Buſcoducenſis admodum bellicoſus, & ſive pedites quiſquam, ſive equites forte deſideret, in utrumque ſemper paratus eſt, plus fortaſſis è veteri illa ferocia retinens, quam cæteri ulli horum tractuum populi. quod non obſtat tamen, quo minus & politia civilitateque & commerciis quoque opidum hodie floreat, ſitque & artificiis ſimul & opificiis denſum. Conficiuntur hic inter alia plurimi panni è lana: linteorum vero tam ingens vis, ut connumeratis iis quæ fiunt in territorio circumject›, annuatim aſcendant ad vicena millia faſcium; quorum in ducenta circiter millia ſcutatorum facile abeat ratio. neque vero diſſimulandum eſt, aquas linteis candificandis in hujus opidi finibus longe quam alibi meliores magiſque utibiles eſſe. conficitur etiam hic pæne innumerabilis numerus optimi temperamenti cultrorum: tum & incredibilis fere acicularum ſcite & induſtrie laboratarum multitudo: quod utrumque mercium genus diſtribuitur iſthinc per totum orbem. Atq; his quidem de cauſſis opidum iſtud adeo dignum, & inter Belgicæ prima, in Epiſcopatum nuper erectum eſt. cui dignitati quidem & muneri, ob egregias ſuas virtutes & non vulgarem doctrinam, merito ſane præfectus eſt vir probitate religioneque laudabilis Clemens Crabbelius. Natus fuit Bolduci Guiljelmus Enckevordius, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, præſulum ſui ſæculi decus. Buſcoducenſis etiam fuit Georgius Macropedius, ſummæ eruditionis vir, & trium linguarum Profeſſor. item Joannes Vladeraccius, ſanguine & virtutibus nobilis, cui patria, ob eximia viri in ſe officia, multum erat addicta. Theodoricus item Nopenus, Conſiliarius in Senatu Brabantiæ, Juris utriuſque Doctor, & in Athenæo Aurelianenſi per multos annos, ſumma cum laude, profeſſor. Arnoldus Arlenius, eruditione & virtute inſignis. Goſuinus Steganus, vir domi nobilis, doctus, & exacti judicii: unde in patria quoque ad ſummos quoſque dignitatis gradus aſcendit: reliquit autem duos melioris ſexus liberos: quorum alter quidem Joannes, varias ſummi momenti dignitates, regio nomine, laudabiliter ſimul & feliciter obiit: alter vero etiamnunc ſuperſtes, Nicolaus vi-

delicet, perhoneſtus & nobiliſſimus vir, Conſiliarius in Senatu Brabantiæ, plures etiam habet filios, valde quidem eos adoleſcentes, ſed eo jam-inde ingenio eruditioneque dotatos, ut ſummam de ſe præbeant expectationem. Guiljelmi deinde, Venius atque Breugelius, uterque Juriſconſultus, & ejuſdem Senatus Conſiliarius. Obtinet autem hoc Opidum, inter primarias quatuor urbes Brabantiæ, quartum, ſive extremum locum: habetque quadranti ſuo ſubjectas quatuor regiones, ſive potius membra, Campaniam nempe, Pelandiam, Maſlandiam, & diſtrictum Oſtervicanum. Continentur ſub ejus quadrante urbes Helmonda, Eindovia, Mega, Raveſtenum, & Gravia; una cum aliquammultis pagis.

ADD. (*Vrbs hæc originem ſuam repetit ab anno* CIↃC LXXXIV; *quo à Godefrido Lotharingiæ duce ejus nominis tertio (ut volunt) circa aggerem Ortidunium vallum duci cœptum: quod anno* CIↃ CXCVI *ab Henrico Godefridi fil. una cum foſſis perfectum: unde quidam hunc Henricum urbis authorem faciunt,& natales urbis ad hunc annum referunt.*

Forma urbis primum rotunda fuit, tribuſque portis à tribus præcipuis Brabantiæ urbibus, Lovanio, Bruxella, Antverpia, ornata; quæ poſt pomerium productum aliis uſibus ſunt dicatæ. manente hodieque nominum licet levi memoria: murorum quoque reliquiæ viſuntur juxta forum piſcarium, inter pontem telonii, forum, & retro antiquam curiam. Pomerium urbis primum productum anno CIↃCCCXVIII *à porta S. Crucis, quæ quondam Bruxellenſis audiebat, ad finem plateæ Vuchtiæ, aduſque Ortdunum, indeq; ad portam Pineam; concluſaq; hoc ambitu via Hinthamica & Vuchtia: licet etiam ante ſuburbia vallo variis locis ſepta fuerint,& multis annis poſt muri adjecti. Ad extremum producti fines anno* CIↃCCCCLIII, *& variæ partes adjectæ: licet anno demum* CIↃ IↃXIV *Hinthamenſis, & biennio poſt Vuchtenſis finis legantur muro latericio circundati, hinc verſus Antverpiam inter meridiem & occidentem. illinc verſus Graviam inter aquilonem & orientem; ita ut nunc longe aliam formam à primitiva induerit, utpote triquetra, tribus in longum ſpaciis excurrens, tanto gyro, ut vix ſeſquihoræ ſpatio ab expedito pedite ambiri poſſit. Muros habet firmiſſimos, cũ ſeptẽ vaſtis propugnaculis; foſſas altitudine & latitudine eximias,* Dommelæ & Aadæ *amniũ allapſu. Portas habuit ſeptẽ; quarum duæ ſuperioribus annis occluſæ; quinque*

que hodieque patent; Eæ ſunt: Vuchtenſis, *ante* Picardorum *dicta, quæ verſus Antverpiam ducit; operis elegantis, foſſa & duobus pontibus ſublicijs à vallo murorum diſcreta:* Ortenſis, *è qua Bommeliam tenditur:* Hinthamenſis, *è quâ Graviam; duobus item pontibus à muro ſejuncta:* Vaccina, *aut S. Ioannis: è qua Heuſdinum: deniq; S. Anthonii, vulgo* de Dijck-poort/ *Helmonda Endoviaque venientibus opportuna. Plures canales urbem permeant; quidam etiam navium feraces: ſuper quas ſtrati pontes lapidei publici* LI, *lignei* XXXVIII, *privati pæne totidem. Forum habet pulcherrimo ædificiorum ordine circumdatum, in quod decẽ plateæ totius urbis latiſsimæ deſinunt. Ad duo millia pulcherrimarum ædium hic numerantur, præter caſas & ſecundi ordinis habitacula. Muintiſsima eſt à natura & opere: nam tota humilibus agris paſcuis incincta eſt, qui maximam anni partem rigui, hyeme autem alto cæno & vaſta uligine pene impervii ſunt, præterquam ad Vuchtenſem plagã, quà africum adſpicit, ubi ager paulo editior eſt. Ideoque hic duo caſtella ſuperioribus annis ab Hiſpano adjecta. Quorum illud, quod urbi propius, S. Antonii dicitur, ad Dommelæ ripam ſitum, circiter* CLXXX *perticis Rhenolandicis ab extimo oppidi propugnaculo juxta portam Vuchtenſem; quatuor prominentibus propugnaculis & latiſsima foſſa, aliiſque vallis & operibus permunitum. Alterũ, quod Iſabellæ nomen præfert, ad cornis criceti Vuchtenſis, quinque validiſsimis propugnaculis, duplici foſſa, aliiſque vallis & operibus, quæ hodierni belli neceſſitas invenit, ita munitum, ut oppidi invicti inſtar haberi poſſit; diſtans à minori caſtello tantum perticas Rhenolandicas* LXX. *Ad ortum autem ab oppido circiter perticas* CCXXXV, *ſitum eſt & tertium caſtellum, quod* Petter-ſchans *dicitur, quinquangulare, & totidem validis propugnaculis, lata foſſa & extra illam alto vallo & foſſa incinctum. Atque hæc quidem oppidi ſecuritati extra pomerium adjecta. Ipſum oppidum lata foſſa & profunda cingitur, cujus aquæ duobus locis ingenti mole objecta concluduntur: duo valida propugnacula adjecta vallo ubi Dieſa ex oppido elabitur; totidemque ad Vuchtenſem portam; plura autem juxta & ad Hintemenſem, & ubi Aa fluviolus urbem ſubintrat. Denique nihil pene factum reliquum, quod ad urbem permuniendam nuperus belli uſus adinvenit. Aut ſi quid ab Hiſpano aut ignorantia aut negligentia peccatum, id nunc à Belgis abunde corrigitur.*

Forma oppidi, prout nunc ſe habet, fere triangularis eſt, & ob varios munitionum mæandros ab expedito pedite viæ unius

hora ſpatio ambiri poteſt: complectitur enim ambitus illius, cum ſeptem propugnaculis majoribus, ſeptē millia paſſuum ꟾↄ CLX.

De urbis regimine politico & cilivi.

R*Egimen hujus urbis eſt primo penes duos prætores, eoſque fere claris natalibus ortos; quorum unus de civilibus, alter de criminalibus cauſis cognoſcit; licet interdum utriuſque munus uni mandatur. De utriſque cauſis jus dicunt Scabini, primæ in hac urbe dignationis. qui primum quidem ſeptem tãtum fuerunt, & ad annum* 1336, *anno exacto, feſto S. Remigii, novos ſibi ſubſtituerunt. poſtilla, ipſis haud invitis & ultro cedentibus, Princeps provinciæ quotannis Scabinos creavit. Carolus V. Imper. binos adjecit anno* 1525. *His indulto principis permiſſum anno* 1335, *accedente prætoris aſſenſu, multas pecuniarias, quæ delinquentibus infliguntur, augere, minuere, mutare; vectigal potorium & annonarium pro re nata uſque ad* 46 *ſolid. vel augere vel minuere. Carolus V. anno* 1531, *vetuit nulla immobilia bona in diſtrictu Silvaducenſi gravari aut alienari, niſi coram Scabinis, aut Tribunali, & in loco ubi bona cenſuſq; ſiti ſunt. Cognoſcunt autem ad requiſitionem partium de perſonis & bonis civium atq; incolarum. Ad ſententiam quoq; eorum recurritur non tantum à tribunalibus ſubalternis totius territorii, ſed & à Landen vetuſtiſſimo Brabantiæ oppido, itemque à Dormaten limitaneo Brabantiæ vico & vicecomitatu, &c. Habet præterea urbs Conſules ſuos, & juratos, uti fere in aliis urbibus. Ad Senatoriam autem dignitatem non aſſumuntur niſi indigenæ, & toto anno in urbe habitantes, nec niſi elapſo biennio fere ad eandem reſumuntur. Porro Scabini hi Conſuleſq; conſtituunt primum magni Senatus membrum; Senatorii autem & Conſulares ſecundum; tertium Tribuni & Iurati opificum. Hi quum diu incerto numero fuiſſent, à Carolo nuper anno* 1525 *definiti fuerunt, ſtatutumq;, ut eſſent ferrariorum, ærariorum, & cultrariorum decani* III, *jurati* XII; *molitorum & oleariorum dec.* III, *jurati* VIII; *piſtorum dec.* IV, *jurati* VIII; *acicul ariorum dec.* III, *jurati* X; *frumentariorum dec.* IV, *jurati* XVI; *laniorum dec.* III, *jurati* VI; *viſcariorum & cerariorum dec.* III, *jurati* VI; *ſutorum & coriariorum decani* IV, *jurati* XII; *inſtitorum decani* III, *jurati* XXVIII; *lanificum decani* II, *jurati* VIII; *ſartorum & mercatorum laneorum dec.* IV, *jurati* XXVIII; *pellionum dec.* II, *jurati* VI; *chirothecariorum & ligulariorum dec.* III,

jurati

jurati XII; *capſariorum, ſcriniariorum, carpentariorum, & vietorum dec.* III, *jurati* X; *tinctorum dec.* II, *& totidem jurati.*

Deſcribamus vero deinceps tres velut minorum gentium capitales: & primo.

Thenas, ſeu Tillæ-montem, ſitas ad flumen Getam, qui haud procul inde exortus, eas interfluit, unde porro Halam provectus, in Demeram tandem aquas ſuas exonerat. Diſtat autem hoc opidum Lovanio pariter atque Centronibus pari trium leucarum intervallo: eſtque amplum ſatis & grande. quin temporibus paullo magis remotis fuit maximi nominis, & commerciis florida civitas. idque cum legitur paſſim, tum vel ex eo colligitur, quod ter adeo ejus pomœria fuerint olim producta. aſſerente nonnemine, priuſquam, hac inclinante Buſcoducum adipiſceretur hanc dignitatem, Thenas fuiſſe quartam inter primarias urbes Brabantiæ. Diruta vero pluries & crudeliter lacerata fuit atrocibus horum hominum bellis cum Gallo & Leodicenſibus: ita quidem ut hodieque maneat magna ex parte deſerta, & cultoribus vacua. quatenus tamen habitatur, non omnino eſt adſpernabilis. Inſigne in ea & memorabile ſane collegium Canonicorum eſt, æde Divo Germano, Pariſienſium olim Antiſtiti, ſacra. Denique inter tres capitales minores primum obtinet locum, eximiis, adeoque iiſdem magna ex parte cum illis primariarum quatuor urbium, privilegiis exornata.

ADDIT. (*Thenæ horario fere itinere in circuitum patent. muri variis turribus ſunt conſpicui. flumen duodecim pontibus ſtratum eſt. tres in urbe communes, ſeu publici fontes. ſex portæ interiores, exteriores autem quatuor. ſeptem denique fora: inter quæ frumentarium, omnium, quotquot uſquam occurrunt, pulcherrimum. ager urbi vicinus omnigeno frugum genere, tum & fructibus admodum felix. caſei quoque Thenenſes, ob eximiam bonitatem; apud multos in pretio.*)

Levvia ſita eſt ad torrentem Geſam, qui haud longe ab opido in fluvium Getam influit. diſtat autem Centronibus quidem una, Thenis vero duabus vel circiter leucis. opidulum validum, probeque adverſus hoſtiles inſultus munitum, quia videlicet limitaneum, & Eburonum agro conterminum. unde & capitalis minoris dignitate ac privilegiis fruitur. In eo eſt magnus ille

Prioratus, quem vocant, Ordinis Divi Auguſtini. cujus Prior unus eſt è duodecim Antiſtitibus Brabantinis. eſt præterea collegium Canonicorum in æde pulcherrima Divi Leonardi. Extra portam ampliſſimus quidam & pulcherrimus lacus eſt, ad quem aſſerunt olim fuiſſe validam arcem, limitaneum in Eburones propugnaculum, cujus etiamnunc deſerta quædam ſuperſunt veſtigia. Coquitur in hoc opido, & quidem ea luxurie, ut in alias paſſim oras diſtribuatur, præſtantiſſimum quoddam genus cerviſiæ, bonitate vel vinum interdum vincens. Levvia oriundus fuit Dionyſius Richelius Carthuſianus, vir doctus, & variorum operum ſcriptor.

Nivella diſtat Bruxellis quinque horarum itinere. opidum eſt ſic ſatis munitum, & non una de cauſſa plus quam mediocre: in quo magna contexitur tenuiſſimorum linteorum, Cameracenſibus adſimilium, imo hiſ- ipſis pulchriorum, ac fortaſſis & meliorum, vis. eſtque (ſcribente Paullo Æmilio) una è quatuor urbibus conſtituentibus Marchionatum Sacri Imperii: una item è tribus minorum gentium capitalibus, quæ, ut diximus, luculentiſſimis gaudent privilegiis. ager opido circumjectus omnium rerum bonarum ferax. non procul ab opido multæ paſſim occurrunt ſaxifodinæ boni & pulchri ad architectonicam lapidis. Hujus opidi civis fuit fortunatus ille Joannes Tinctor, ſacellanus primarius & ſymphoniarcha Ferdinandi, regis Neapolitani: cujus meminit inter illuſtres ſcriptores Trithemius, tanquam viri inſigniter docti, *polugraphon*, Muſici excellentis, & præclari pictoris. Sepultus eſt in hoc opido Pipinus primus, Carolomanni filius; pater autem Gertrudis, illius, quæ propter ſanctiſſime actam vitam meruit aggregari Divorum conſortio.

Fundavit ſanctiſſima iſta mulier primariam ædem Nivellenſem, conditricis ſuæ vocabulo nobilem. ædem ſane auguſtam, variiſque tam intus quam foris ornamentis decoram. in qua deinde inſtituit celeberrimum illum ordinem Canonicarum, quem hodieque tanta cum majeſtate, tamque laudata œconomia inibi eſt conſpicere. conſtat autem hic ordo definito duarum & quadraginta religioſarum, libere ſatis viventium, numero, ordo quidem egregius, optimeque

& in

& in magnum nobilitatis ſubſidium inſtitutus. nec enim in ſodalitium hoc admittuntur niſi magnatum & virorum principum filiæ, quæque quadruplæ minimum nobilitatis membra paterni ſimul & materni ſtemmatis numerent, ſintque, ex inſtitutionis præſcripto, legitimo thoro prognatæ, & ingenuæ, generoſæque virgines. unde nobilis aliquis paterfamilias, ſi plures habeat ſequioris ſexus liberos, ſtudeatque domeſtico iſto onere in parte ſaltim levari, unam ex iis in collegium iſtud tranſſcribit. Sunt vero, ut ſuis infra locis dicetur, etiam alia quædam hujuſmodi ſodalitia, & illuſtres conventus, varie per hunc tractum diſperſi. Virgines quæ hic degunt, & Canonicæ alias appellantur, ſeu *domicellæ*, ſuas quæque ſeorſim ab aliis habent ædes, eaſq; circum juxtave Divæ Gertrudis: in quo templo preces ſuas horarias ipſæ decantant, ceremoniaſque & ritus ſacros ſolenniter peragunt: mane quidem, & dum religioni operantur, cultu ſpirituali, ſive eccleſiaſtico, ſed qui nobiles deceat, &, ut ipſæ ſunt, candido, pellibuſque pretioſis ſuffulto; à meridie vero, ſæculari, ut vocant, veſte, è ſerico vel id genus materie, nobilium puellarum in morem, ornatæ. quod ſi vel ad epulum aliquod magis ſolenne, vel ad privati alioqui alicujus vocari contingat convivium, licet, impetrato conſenſu, accedere. licet, oblata occaſione, & pro arbitrio, etiam nubere. & niſi contingat conditio, perſeverant porro in nobiliſſimo illo ſodalitio ſancte religioſeque vivere: ordine eos ſubminiſtrante cenſus, quibus commode ſeſe convenienterque tolerent. Caput habent Antiſtitam, quæ vulgo audit *Madame de Nivelle*, Domina Nivellenſis, Principis auctoritate atque conſenſu ab ipſis è collegio ſuo in ætatem electam, & approbatam deinde à Pontifice Maximo. Eſt autem hæc ipſa Antiſtita non ſacri tantummodo hujus collegii caput, verum etiam Domina ſpiritualis ſimul & temporalis, ut vocant, Nivellæ, & territorii ejus, haudquaquã exigui. Inſtitutum præterea eſt in eadem æde religioſiſſimum ſane collegium triginta Canonicorum, qui & ipſi laute honeſteque habentur, & à Pontifice, Dominaque Nivellenſi alternis vicibus eliguntur. Alia denique in hocipſo opidulo paſſim occurrunt templa, & religioni dicata loca. Sed deſcribamus deinceps, prout ſupra promiſimus, urbes titulo

tulo aliquo & ſuprema dignitate conſpicuas. & primo quidem Marchionatum Sacri Imperii.

MARCHIONATUS S. R. IMPERII.

MArchionatus Sacri Romani Imperii, ſcribente Cornelio Grapheo, inſtitutus primum fuit ab Imperatore Juſtiniano. aliis cum facientibus magis antiquum. Narrat graviſſimus ſcriptor Germanus Joannes Aventinus; Utilonem,Theodonis Bavariæ Principis fratrem, ob egregias ſuas virtutes, à Theodorico primo Francorum Rege præfectum fuiſſe ei horum tractuum parti, quæ continetur Oceano mari, & Scaldi, Moſa, Rhenoque fluminibus. idque reprimendis, ut addit, Danorum, maria, per id tempus & terras late vaſtantium deprædantiumque incurſibus. Utiloni additus titulus Præfecti limitis Antverpienſis, quod videlicet ibi jam-tunc Romani Imperii fines. Hunc autem gradum & dignitatem ſcribit lingua Germanica dici **Marckgraeſf**, id eſt idiomate noſtro, *Marcheſe*. Joannes itidem Marius docet inſtitutum fuiſſe hunc Marchionatum ante Juſtinianum, dictumque Marchionatum Sacri Imperii ad Scaldim, qui initium ſumſerit inde fere ab media urbe Valentianarum,& pertinuerit porro ſecundum flumen uſque ad ipſam Antverpiam, atque hinc rurſus ad mare. E cujus quidem Marchionatus veſtigiis duo potiſſimum hodieque Valentianis ſuperſunt monumenta, alterum aula, ſive *Sala*, quam vocant, Imperialis, cui peculiaris ſuus præfectus & adminiſtri, jus pro tribunali reddentes: alterum vero immunitas, ſive aſylum, quod per bonam opidi partem extenditur, & vulgo *Banc lieu* appellatur.in eo autem aſylo,tanta ſcilicet ejus tamque late patens immunitas, etiam homicidis, modo tamen excuſabilibus,undecumque (ut ſuo mox loco latius diſſeretur) eo confugientibus, tuto licet ſubſiſtere. Narrat inſuper idem Marius,Marchionem, qui omnium primus hanc Dynaſtiam, ab Juſtiniano jamdicto obtentam, ad filios ſuos tranſmiſerit, Anſelmum fuiſſe, Senatorem Romanum: cui ſucceſſiſſe facit Arnoldum filium. Paullus vero Æmilius teſtatur hunc Marchionatum inſtitutum fuiſſe ab Othone ſecundo Imperatore, anno circiter nongenteſimo ſeptuageſimo tertio, datumque

in dotem

in dotem Reginæ Gerbergæ,Imperatoris amitæ, Lotharii Regis Gallorum matri. continuiſſe autem Nivellam, Lovanium, Bruxellam,& nominatim Antverpiam. narratiunculæ nihil penitus inter ſe diſcrepantes. mutant etenim Principes,augentque & minuunt ditiones,prorſus pro libitu:prout ſpiſſo fecerunt de Ducatu Lotharingiæ.atque hinc eſt quod Scriptores novas iſtas mutationes non raro ſumant pro creationibus,ut ſic dicam,primiſque inſtitutionibus Dynaſtiarum , attribuantque eas non primo , ſed ultimo ſæpe auctori. Vtcumque ſit , in eo omnes conveniunt , ut Antverpiam dicant eſſe Marchionatus Sacri Imperii metropolim. unde jam ab illis uſque temporibus , eluceſcit urbis illius ſplendor. Tandem vero in eo quoque Aventinus cum Mario convenit,Marchionatum hunc perveniſſe poſtremo ad Anchiſem , ſive Angiſum , patrem Pipini ſecundi. qui Anchiſes deinde , ut infra dicetur , fuit primus Brabantiæ Dux. quo titulo cæteri poſtea Duces Brabantiæ in nobiliſſimum iſtum Marchionatum ſucceſſerunt.

ARSCHOTANUS DVCATVS.

SItum eſt Arſchotum ad fluviolum Demeram, Lovanio juxta & Dieſthemio pari trium leucarum intervallo abjunctum. Mechlinia quatuor, & prægrandibus quidem , leucis diſtat ; Lira itidem quatuor. Erat autem hoc opidum & cæterea ejus ditio non ita pridem Marchionatus. ſed ornatum poſtea fuit dignitate Ducali ab Carolo Quinto Imperatore. idque Dominorum magis, & opum quas in Hannonia poſſident, quam ditionis ipſius adſpectu. etſi mediocre tamen eſt opidum , & antiquus admodum Baronatus ut vocant ſeu Dynaſtia.Dynaſtas agnoſcit Principes Illuſtriſſimæ gentis Croiæ , ortæ primum è Gallia. prodierunt autem ex ea ſtirpe plurimi ſane heroës : ſed clariſſimus omnium fuit Guiljelmus , Dominus Cerviæ. qui uſque dum moreretur, ſumma cum auctoritate , direxit Imperatorem jamdictum:unde & opibus ſimul & potentiæ Croiorum luculentum acceſſit augmentum, idque cum aliis hujus tractus Provinciis , tum præſertim in terra Hannonia.

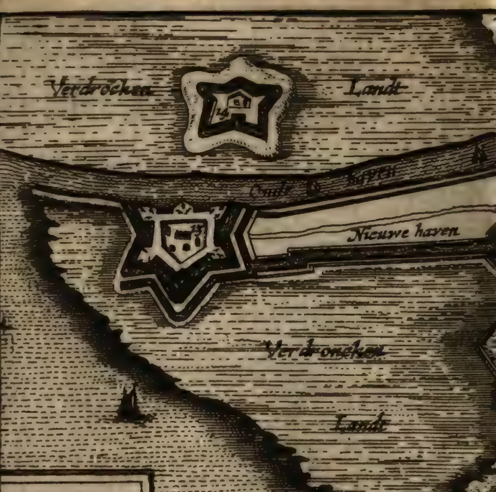
ubi ,

ubi, qui nunc Ducatui præeſt, Philippus, Guiljelmi nepos, ampliſſimæ ditionis & complurium opidorum eſt Dominus, Chimaci imprimis & Bellomontii. ita ut amplos poſſideat cenſus, ſitque Eques aurei velleris, & non ita pridem adlectus in Senatum quem dicunt Status.

Quoniam vero ſupra in Deſcriptione generali promiſimus nos facturos mentionem regiminis, ſive imperii, quod hujus tractus Dynaſtæ in ditiones ſuas & toparchias exercent: liberabimus hic potiſſimum, utpote loco ſatis idoneo, idque brevibus noſtram fidem. & principio dicimus, Toparchas iſtos Principi ſuo obſtrictos, Principemque viciſſim ipſis devinctum eſſe, iiſdem fere legibus & conditionibus, quas in aliis locis feudatarius, ſive cliens, & patronus, ſeu Dominus feudi, reciproce inter ſeſe obſervant. Itaque pacis juxta & belli temporibus Princeps eos habet in clientela, & cum in urbium regionumque regimine, tum in militaribus quoque præfecturis, uti ſolet eorum opera: quam ipſi contrà pari alacritate & fide Principi ſuo libenter præſtant. Jam quod ad ipſa dominia, vel, ſi mavis, toparchias, & Dominorum in eas jus & imperium pertinet: omnia prorſus alicujus nominis opida, arces, & pagi, juriſdictioni eorum ſubjecta, ob varia quibus gaudent privilegia, ſuis ut plurimum legibus, ſuiſque moribus vivunt, politiam & reliqua eo ſpectantia ipſi per ſe adminiſtrando. unde non aliud fere Toparchis in loca ſibi ſubjecta præeminentiæ jus, neque ſubditi aliter iis obſtricti, quam Antverpiam ſupra diximus Principi ſuo eſſe obnoxiam. ita quidem ut illi nec vectigalibus hoſce, nec alio quovis modo, niſi ſponte conſentientes, & accedente Regis permiſſu poſſint gravare, ſed patrimoniis ſuis & conſuetis reditibus acquieſcere debeant.

MARCHIONATUS BERGOZOMENSIS.

BERGA, quam & Bergozomium vocant, antiqua ſic ſatis dynaſtia, ſeu Baronatus eſt: ſed Marchionatus poſtea dignitate ab Carolo Quinto Imperatore ornata anno ſalutis 1533. ſita eſt autem in colle,

Verdrocken
Landt
Nieuwe haven
Verdroncken
Landt
1. S. Iacobs poort
2. Steenbergſe poort
3. Woutſche poort
4. Boſch poort
5. Hampoort
6. Grote Marct
7. Vis marckt
8. Koorn marckt
9. Borſe
10. S. Lamberts kerc
11. t Hoff
12. Nieu Beck af
13. Zuyd ſchans
14. Noord ſchans
BERGEN OP

OP ZOOM
Hauwer
12

colle, ad fluviolum Zomam. unde, ad differentiam cognominum aliquot hujus tractus locorum, Teutonice dicitur Bergen op Zoom. naſcitur Zoma haud longe ſupra ipſum opidum, & media fere infra id leuca in Scaldim influit. opidum in extremis Brabantiæ ad occaſum finibus poſitum, mari ita propinquum eſt, ut non immerito dici poſſit maritimum: portu inſuper nobile, & Antverpia quidem, terreſtri itinere, ſex, iiſque prægrandibus: Middelburgo vero Zelandiæ, via maritima, octo circiter leucis abjunctum eſt. Edidit Berga Joannem Latomum, Priorem ad Divi Throni, juxta Grobbendonquium pagum, & Lira non procul, Præſulem eruditum & venerandum,ac Poëtam cultiſſimum.Opidum hodie quidem non contemnendum:ſed longe olim celebrius: cum videlicet ejus nundinæ, variis privilegiis inſignitæ, quibus jam-inde ab aliquot ſæculis gaudet, negotiatoribus magis frequentarentur. hodie parum hic vigent commercia, vicinia ſcilicet & magnitudine urbis Antverpiæ finitimum omnem tractum inundante. ita quidem ut nullæ uſquam ſint nundinæ anniverſariæ, nulla uſquam extra ordinem habeatur panægyris, quam non ordinarius iſte mercatus Antverpienſis multis partibus ſuperet. unde fit, ut ad quotidianas haſce Antverpiæ nundinas homines malint confluere, quam anniverſarias illas expectare. & quidquid tentaverit hactenus Marchio; quidquid hodie ſummo etiam ſtudio tentet;quidquid denique faverit ipſi & obſecundaverit momentoſa illa natio Anglicana; nequit tamen hoc opidum (adeo ſcilicet arduum eſt revocare ſemel amiſſa) priſtinæ proſperitati reſtituere. territorium Bergozomenſe late, quod ſatis ſit, patet, & complures in eo non adſpernabiles pagi,tum & inſulæ quædam miræ fertilitatis in Scaldi. Marchiones Bergenſes veteri admodum & illuſtri ſtirpe prognati ſunt, è qua plurimi prodierunt viri illuſtres. hodie vero gente in meliori ſexu extincta, per uxorem, è Bergenſibus illis priſcis progenitam, Marchio Bergozomenſis eſt vir illuſtris Joannes VVithemius, Comes VValheinii, Dynaſtaque Berſſelii.

Leucæ circiter via Bergozomio diſtat VVouda, arx longe pulcherrima, & amœniſſimus Principum Bergozomanorum ſeceſſus, aëris mira ſalubritate,venationiſ-

que

que commoditate laudabilis, imprimis autem ſanequam munitiſſima, & velut totius territorii propugnaculum.

ADDIT. *(Hanc Ordines provinciarum generales multis & validis operibus communiverunt ; ſed prodita fuit à præſidiariorum Legato anno* CIↃ IↃ LXXXVII *Parmenſi Duci ; & multis annis latibulum præbuit latronibus & piratis , qui ultro citroque inter Hollandiam & Zelandiam navigantibus ingentia damna ſuperioribus annis intulerunt ; donec à Principe Mauritio anno* CIↃ IↃ CVI *arx reciperetur ; qui munitiones illius omnes disjecit, & arcem cognato ſuo Hermanno reſtituit, ea conditione ut neutrarum eſſet partium , pariter cum arce Hoogſtratana.*

Porro forma oppidi quondam pene orbicularis fuit, ut videtur, aut pentagona ; ſed longa nec admodum lata appendice aucta fuit verſus portum & Scaldim; ut forma jam anomala ſit, non tamen ideo minus ſitu valida , quia prominentem hanc partem utrimque adjacent paludoſa & alto cœno impervia loca. Portus illius aditum tegunt utrimque munitiones; quarum ſeptentrionalis & portum adeuntibus læva exigua eſt, & aditu difficilis; auſtralis juſtæ magnitudinis quinq; propugnaculis munita, dein foſſa, rurſus lorica, & propugnaculis binis, & lata deniq; foſſa prætexta. Ab hiſce munitionibus duplex canalis (portum veterem & novum vocant) ad oppidum ducit; quod tot tamq; validis propugnaculis intra & extra foſſam , tot aliis operibus, quæ recenſere longum eſſet, jam ante & poſt poſtremam obſidionem , omnibus modis adeo permunitum eſt , ut nihil jam addi poſſe videatur. Accedit, quod poſt ultimam obſidionem, quam fortiſſime aliquot menſes adverſus maximas Hiſpani copias ſuſtinuit, & feliciſſime eluſit, varii colles & altiora loca, è quibus in oppidum & munitiones illius deſpici poterat, ſunt complanata ; & poſt opera illa inter Steenbergam & oppidum hoc perfecta , etiam aditus ad oppidum hoc præcluſus eſt ea parte qua maxime violentiæ hoſtili videbatur opportuna, eique aditũ ad portum occludendum facere. Poſtremo Scaldis ramulus, qui inter Brabantiam & Tolam Zelandiæ labitur & Voſſemaer appellatur, aliquot minoribus caſtellis ad oram communitis, ſecuram Belgis ad oppidum ultro citroque commeandi opportunitatem ſubminiſtrat. Præſidio ut plurimum valido tenetur, atque aliquot cohortes equitum hic perpetuo agunt, qui magnam Brabantiæ partem Hiſpanis intutam reddunt, atque adeo uſque in Lutzenburgenſem agrum prædabundi ſolent excurrere ; & non raro opima ſpolia ab iis referre.)

HOOG-

HOOGSTRATA COMITATVS.

HOogſtrata, Comitatus prærogativa inſignis eſt, ab Imperatore Carolo Quinto obtenta. opidulum ipſum mediocre, ſed murorum & mænium expers, Antverpia ſimul & Berga pari ſex leucarum ſpatio diſſidet. Hoogſtratanus fuit Antonius Schorus, vir doctrina clariſſimus. Hoogſtrata ad leucæ plus minus trientem abjuncta eſt arx; validiſſima illa, & probe adverſus hoſtiles inſultus munita, ac ſollennis Comitum ſedes. ſita eſt autem ad torrentem Mercam, haud procul inde exortum, & Bredam perlapſum, paullo infra Sevenbergam, Moſæ aquas ſuas miſcentem. Subſunt comitatui aliquot pagi, tum & territorium ita amplum, ut non pœnitenda inde exurgat ditio. Comites Hoogſtratani è clariſſima gente Lalainia. atque hodiè quidem præeſt opido Guiljelmus, qui & Rennenburgii Comes eſt, ac dynaſta Leuzanus: vir multis nominibus clarus, quique inter alias ſuas opes luculentiſſimam habet bibliothecam. Leuca circiter abeſt Hoogſtrata ampliſſimus & pulcherrimus pagus Lonhoutium, patri viri doctiſſimi & Mathematici perquam inſignis Joannis Stadii, plurium operum ſcriptoris, ut conſtat ex Bibliotheca docti viri Conradi Geſneri, aucta nuper ab Joſia Simlero: in qua non nomina modo veterum & recentium ſcriptorum, ſed peculiariter etiam omnes operum titulos, invenire in promtu eſt. rem profecto laborioſam, nobilem, & ad varios uſus, ſtudioſorum imprimis, apprime utilem!

MEGA COMITATUS.

MEga etiam Comitatus titulo clara eſt, ſita ad ripam ſiniſtram Moſæ, tribus à Buſco-ducis, vel circiter, leucis. opidum ſatis lautum, ac dominio juriſdictioneque illuſtre. Comitem habet fortiſſimum Principem Carolum à Brimeu, Equitem aurei Velleris, Regiumque Ducatus Geldriæ, & Comitatus Zutphaniæ Gubernatorem. qui non ita pridem defunctus,

ctus, hæredem reliquit cognatam, nuptam uni è filiis Domini Barlementii, quæ priore marito extincto, nupſit poſtea Principi Chimacenſi, ei cujus infra quoque fit mentio.

BREDA DYNASTIA.

Breda ſita ad fluviolum Mercam: Hoogſtrata quidem tribus; Buſco-ducis autem ſex, iiſque prægrandibus; Antverpia denique octo ejuſdem menſuræ leucis abjuncta. Opidum ſane lautum, amœnum, quodque inter alia quædam pulcherrimi operis ædificia, habet ſumtuoſiſſimum illud & regium prorſus Dynaſtæ ſui palatium, magnifice admodum, ſplendideque exſtructum, & duplici undique foſſa, arcis plane in morem, circumdatum. quod ſi eſſet omnibus numeris abſolutum, merito ſane cenſeri poſſet inter pulcherrima Belgii hujus prætoria. conditum autem & ædificatum eſt non ita multis abhinc annis ab Henrico, Comite Naſſovienſi, Dynaſtaque Bredano.

ADDIT. (*Muniuit hic idem Comes opidum Bredam validiſſimis omni ex parte vallis. quibus deinde, anno* 1534 *adjecit quinque ampliſſima propugnacula, à lateribus opidi ſimul & arcis exſtantia. acceſſerunt his, per hæc bella, novem antemuralia, ſeu valla, ut vocat Ammianus, antemurana: & ad ſingulas portas ſingula propugnacula ſemilunaria. ita quidem ut inter mediterranea Belgii opida, Breda hodie cenſeatur omnium munitiſſima.*)

Gaudet opidum dignitate & titulo *Baronatus*, eſtque luculenta in primis & magni momenti ejus ditio, cujus juriſdictionem agnoſcunt pagi complures ampliſſimi, præter viculos quoſdam minores. annexum deinde eſt ei opidum territoriumque Stenobergenſe, una cum Roſendalia municipio, & Ooſterhoutio, nobili & antiqua Toparchia, veteri arce conſpicua: è quo loco oriundus eſt Juriſconſultus clariſſimus Joannes Boiſotus, doctiſſimus ſane & magni ingenii vir: unde & ad maximas quaſque dignitates evectus eſt: fuitque regius primum apud Anglorum Reginam Legatus: inde Conſiliarius in Senatu privato, & Theſaurarius, ſive Cuſtos tabularum archivi Vilvordienſis. Eſt inſuper Breda, jam ab annis

aliquot

BRE
Stadt huys
Groote Merckt
Vis marckt
Groote kerck
de Vee marckt
Markendaels ker
St Iooſt kerck
Gaſthuys kerck
9. Gevangen poort
10. Bos poort
11. Ginnekes poort
12. Antwerpſe poort
13. de Haven
14. Poortē v t Kaſteel
15. Havē van't Kaſteel
16. Kaſteel.
16

D A.

aliquot retro, ſedes ſeu domicilium in hoc tractu Principum Arauſinorum, qui & Comites Naſſovienſes, ad quos devolutum eſt ejus dominium. Sed non erit fortaſſe abſurdum, etſi proprie quidem ad Spartam noſtram non pertinet, ſi curioſis talium rerum lectoribus explicemus, ubinam terrarum Principatus iſte quem diximus ſitus ſit: tum qua ratione pervenerit ad illuſtriſſimam gentem Naſſoviam. eo magis quod Principes Arauſini habeantur velut indigenæ hujus tractus, & in eo fixerint domicilium. Principatus igitur Arauſinus ſitus eſt inter Delphinatum & Provinciam Narbonenſem. metropolis ejus Arauſio, vulgo *Oranges*, ſeptem plus minus leucis Avenione, pontificiæ ditionis urbe, abjuncta. principatus equidem nobiliſſimus, & tam venerandæ antiquitatis, ut non alium, præter Deum, ſuperiorem agnoſcat. devolutus eſt autem à multo jam tempore ad illuſtriſſimam gentem Chaloniam, unam è quatuor primariis Comitatus Burgundiæ, ac Nazarethi & aliorum in eo locorum dominam. tandem vero per lineam fœmininam, & Henrici, Comitis Naſſovienſis, hodierni Principis patrui, cum hærede domus Chaloniæ matrimonium, pervenit hic Principatus ad Gentem Naſſoviam, ortu Germanam. Ita ut hæc quidem ditio nobiliſſimos ſemper habuerit Principes, & non ſanguine modo ac ſtirpe, ſed & propria laude virtuteque illuſtres. qualis adeo nuper Philibertus Chalonius, is, qui poſt crebras victorias, Cæſari, cujus copiis ſummo cum imperio præerat, in Italia partas, ſclopi tandem ictu, dum præliatur cum Florentinis, & Florentiam obſidet, rebus humanis ſublatus eſt, anno Domini 1530. extinguebatur in eo ſtirps & domus Chalonia, verum ipſe propagandæ illius percupidus, teſtamento hæredem ſibi inſtituit Renatum, nepotem ex ſorore, & prædicti Henrici Naſſovii filium: cum lege, ut is adſumeret retineretque nomen & titulum domus Chaloniæ. quam legem, alia omni conſideratione poſtpoſita, Renatus accepit, neque dum vixit transgreſſus eſt: & virtutibus ſuis Carolo Quinto Imperatori probatis, dum una cum Cæſare eſt in obſidione Fani Sancti Deſiderii, repercuſſo tormenti majoris ictu exanimatus interiit, anno ſupra ſeſquimilleſimum quadrageſimo quarto. Renato autem improli ſucceſſit ex teſtamento, ab ipſomet

Cæſare

Cæſare approbato, hodiernus Princeps Guiljelmus Naſſovius, ejus cognatus. qui nomen tamen & titulum domus Chaloniæ non adſumſit, ſed illud familiæ ſuæ retinuit. Gaudet autem hic Princeps luculentiſſima ſane ditione, & in eminenti admodum dignitate conſtitutus eſt. præter enim Principatum hunc Arauſinum, & tot loca Burgundiæ, poſſidet varia etiam bona juriſdictioneſque & toparchias in diverſis partibus Galliæ: poſſidet Comitatum Naſſovienſem in ſuperiori Germania: poſſidet denique in hoc noſtro tractu, præter hancipſam Bredam, Dieſthemium quoque, Sichemium, Stenobergam, & Graviam opida, una cum plurimis municipiis, pagis, & vicis. ita ut latiſſime pateat ejus imperium, & ampliſſimos domino referat cenſus. eſt præterea Regio nomine Gubernator Hollandiæ, Zelandiæ, & ditionis Ultrajectinæ; Eques aurei Velleris, & Conſiliarius Status: juvenis hercle primarii ordinis, animoque excelſo, ac magnæ prorſus exiſtimationis & famæ.

DIESTHEMIVM BARONIA.

Dieſthemium ſitum eſt ad Demeram flumen, Hala tantum unius, Tillæmonte vero trium leucarum itinere diſſitum. opidum ipſum concinnum, & territorio late diffuſo inſigne, ubi plurimi fiunt panni, & alterius generis merces. Gemina habet Collegia Canonicorum, alterum Divi Sulpitii, alterum vero Beati Joannis. Dieſthemii natus fuit Nicolaus Clenardus, vir trium linguarum doctiſſimus, & variorum operum ſcriptor, inter quæ Grammaticæ Græcæ, illius, quæ tam decantata paſſim & apud ſtudioſos omnes in uſu eſt. ſcripſit idem & Inſtitutiones in linguam Hebræam, magna ſua cum laude & ſtudioſorum bono. quin Arabicas quoque litteras Granatæ in Hiſpania didicit, quas ut uberius poſſet percipere, in ipſam adeo Africam, & celebrem ibi Feſſam trajecit, anno circiter 1540. ubi ab ipſo Rege, ob eximias ſuas virtutes, in maximo habitus fuit pretio, & beneficiis multis affectus. Conceperat animo pereximius iſte vir rem uſque adeo arduam, adeoque heroicam ſimul & piam, ut digniſſimam putem cujus ſeorſim à me fiat mentio: ſi non alio,

alio, ſaltim ut alios forte excitem atque accendam ad ſuſcipiendos id genus conatus. conceperat, inquam, linguam illam poſtremam, quam dixi, ita exacte diſcere, ut uſui ſibi eſſe poſſet vel in ſcribendo adverſus Mahumeticam ſectam. ajebat enim, lectum ſibi, & diligenter quidem, Coranum, ſcriptum (ut ſcimus) Arabibice; lectum item & alium quemdam ſectæ illius ſcriptorem, Sunnam nomine: ſeque inveniſſe in iis quædam ita ridicula, & refelli facilia, ut omnino ſtatuiſſet argumentum hoc aggredi, cum indubitata ſpe de felici ſucceſſu, ac fore, ut ſcribendi iſthac & diſſerendi via, obtineretur id quod armis huc uſque & vi impetrari non potuit. at vero mors, ſolita ſæpe præſtantiſſimos quoſque humanos conatus abrumpere, ſe, non ſine graviſſimo Chriſtianæ reipublicæ damno, huic quoque incepto oppoſuit. Habet Dieſthemium dignitatem & titulum Baronatus, ſeu Dynaſtiæ, eſtque ejus Dynaſta, veteri quadam prærogativa, Vicecomes, vel (ut vulgo vocant) Burg-gravius Antverpienſis. Præeſt hodie Dynaſtiæ, uti ſupra jam diximus, Princeps Arauſinus. cujus nimirum majoribus, permutatione facta cum Duce Cliviæ, in vicem opidi Sittert / obvenit. adjacet opido nobiliſſimus ille Conventus Beckenvordius, Ordinis Equitum Teutonicorum. ager illi vicinus amœniſſimus plane, & vitibus paſſim, vinum copioſe ſatis ferentibus, plenus.

DYNASTIA GRIMBERGENSIS.

Diſtat Vilvordia quidem vix ſemileuca, Bruxellis vero duabus plus minus leucis, pagus Grimberga; pulcherrima ille & egregii operis Abbatia inſignis. eſt autem Dynaſtia, ſeu Baronatus maximi nominis, ampliſſimæque juriſdictionis & territorii, pagos complures & parœcias magni momenti complexa: ſuntque Dynaſtæ illius valde antiquæ nobilitatis. habet vero hæc Dynaſtia ſtatutum quoddam reliquis hujus tractus dominiis prorſus contrarium, quod videlicet filio natu minimo, non (quod alibi ſolet) primogenito, ejus obtingat hæreditas. qui mos inolevit anno jamtum 1140. quia nempe Gualterus, tunc primogenitus, aliaque

aliaque hujus familiæ Capita, vehementer offenderant Principem ſuum Godefredum, armis contra eum arreptis. ſed poſtquam ventum eſſet ad prælium, Grimbergii omnes ad internecionem occiſi: ſolo filio minimo natu excepto, qui tam fædæ rebellioni non participaverat. unde & Godefridus, cum alioqui omnem eam ditionem redigere potuiſſet in fiſcum, expenſis ſollicite ſingulorum promeritis, legem eam inſtituit. quæ hodieque non ſolum in ipſamet Dynaſtia, ſed in omnibus quoque illi annexis toparchiis & feudis, quæ non pauca ſunt numero, inviolate ſervatur. Diviſa eſt hoc tempore Dynaſtia in duas partes: & alterius quidem Dominus eſt Princeps Arauſinus; alterius vero domus Glimeſia, penes quam titulus ipſe & nomen Grimbergiorum eſt. alii tamen, poſt eam diviſionem, duplicem Dynaſtiam agnoſcunt.

TRAIECTVM AD MOSAM.

TRAJECTI ad Moſam, quidquid alii ſcribant, & nomen juxta, & etymon vetus, inde videlicet ductum, quod trajiciatur ibi id flumen, voce Teutonica Latiari omnino & ex amuſſim, quod ajunt, reſpondente. Latini, ad inferioris Trajecti, Utrecht/Belgice dicti, & in Hollandiæ finibus poſiti, differentiam, vocarunt quoque Trajectum Superius. Opidum opportune prorſus & commode ſitum: nempe ad ipſum flumen, quod medium fere interluit, ponte magnifico & pulcherrimi operis, eoque è lapide, ac vel Cornelio Tacito nominato, & Leodico quatuor leucis diſſito, ſtratum. eſt autem urbs ſolo ampla, antiqua, & probe adverſus hoſtiles inſultus munita, pulchris denique & crebris ædificiis denſa. duo in ea potiſſimum templa: quorum alterum, ipſomet Rege, qua videlicet Duce Brabantiæ, gaudens Canonico, Divo Servatio ſacrum eſt. ei, qui populos iſtos omnium primus ad fidem Chriſtianam convertit, primuſque hic egit Antiſtitem. quod munus tam ſancte adminiſtravit, ac tot tantiſque miraculis claruit, ut merito obtinuerit Divi vocabulum. obiit præſul ſanctiſſimus anno nonageſimo quinto ſupra trecenteſimum, viceſimus vero, idemque & ultimus

1. de Halle
2. Gevangē poort
3. Hout marckt
4. S. Servaes
5. S. Iohan
6. Gryndt
7. Limerylē poort
8. Iweenberg poort
9 Lander Cruys p
10. Hoochter poor
11. St Ians of
12. Kool poort
13. Kool poort
14. S Pieters poo
15. S Martins poor
16. Hooghbrug po
MAESTRICHT.

mus Præſulum Trajectenſium fuit Divus Lambertus, is, qui martyrio inibi coronatus eſt. quam ingratitudinem quidem & crudelitatem iſtius gentis graviter & indigne ferens Divus Hubertus, Pontificiam ſedem, Summi Pontificis nutu & auctoritate, uti latius infra narrabimus, Leodicum tranſtulit, anno ſeptingenteſimo decimo. In æde Divi Servatii plurimæ adſervantur ſacræ Domini noſtri Jeſu Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum Divorum reliquiæ, quæ ſtatis anni temporibus, & per alias quaſdam occaſiones, magna cum gravitate ſollennitateque populo exhibentur ſpectandæ. Alterum è primariis templis Divæ Virgini dedicatum eſt. Habet inde Trajectum nobiliſſimum illud & peramplum Cœnobium, quod Biſſen vulgo appellant, Equitum Teutonicorum, ordinis Divæ Mariæ Hieroſolymitanæ. locum, vel frequentiſſimæ aulæ excipiendæ, non idoneum minus, quam capacem. Quia vero maximi nominis & momenti eſt iſtud Sodalitium, ac Teutonicæ genti præ cæteris proprium: cujus gentis hic noſter tractus non exiguum membrum eſt, in quo quatuor ordinis ejus cœnobia, arces multas & pagos ſub ditione ſua tenentia: extra ſcopum non erit, ſi breviter referamus ejus originem, ac deinde nonnihil dicamus de progreſſibus, atque præſenti ſtatu. Sed quo melius clariuſque intelligatur & ea quam diximus, & conſimiles aliquot illi conjunctæ res, altius paullo exordiendum eſt. Dico itaque anno jam-tum milleſimo nonageſimo nono, & ante recuperatam ab exercitu Chriſtiano Hieroſolymam, mercatoribus Italis, ab infidelibus inibi Satrapis, factam fuiſſe templi in honorem Deiparæ Virginis ædificandi poteſtatem. qua illi obtenta, gemina, vicem unius, templa, geminaque, alterum viris, alterum vero fœminis, condiderunt cœnobia. quæ ab exteris quidem religionis ergo, ad ea loca ſe conferentibus, inibique figentibus ſedes ſuſtentabantur. Cœnobiis paullopoſt acceſſit & Xenodochium, Divo Joanni ſacrum. cujus illi præfectis, religioſis nimirum & idoneis viris, curandos commiſere pauperiores Chriſtianos. eos autem Religioſos loci tunc temporis Patriarcha candidæ crucis ſigno ad dexteram inſignitos Hoſpitalarios nominavit. atque à tenui iſto & levi principio originem traxit ordo Equitum Divi Joannis, qui, quod ob egregia merita

rita

rita (ſicuti pie credendum eſt) Domino Deo eſſent cordi, ad tantam deinde potentiam ſunt progreſſi, ut inter alia quædam præclare geſta, Saracenis manu armata eripuerint Inſulam Rhodum, anno Domini 1308. unde & Equitum Rhodienſium titulo ſeſe ipſi inſignierunt. tenuerunt autem & valide propugnarunt hanc Inſulam: donec terribili tandem exercitu, formidandaque potentia ab Solimanno Turcarum Imperatore obſeſſi: poſt toleratam ſex ipſos menſes obſidionem, & horribilem illam tempeſtatem: cum non ferrentur ipſis à cæteris Chriſtianis, pernicioſis inter ſe & civilibus bellis implicatis, ullæ prorſus ſuppetiæ: duro neceſſitatis telo coacti, & ab uno è ſuis inſuper proditi, compoſitione cum hoſtibus facta ſe dediderunt, & locum illum, ſub finem anni Chriſtiani 1522 Turcis ceſſerunt. Atque hoc pacto amiſſa eſt, non ſine graviſſimo damno, maximaque Chriſtiani nominis ignominia, noſtra illa ad Orientem rupes & propugnaculum, quod tutiſſimum plane præſtabat Latinis in Aſiam Palæſtinamque tendentibus commeatum. Equites autem ipſi, in Italiam inde tranſgreſſi, obtinuerunt non multo poſt ab Imperatore inſulam Melitam, inter Africam & Siciliam ſitam. eamque hactenus quidem feliciter occupant, glorioſa ſæpe pro ſanctiſſima noſtra fide ſuſtinentes certamina. quinimo nuper anno milleſimo quingenteſimo ſexagemſio quinto, admirando plane & inaudito animi robore, propulſarunt inſtructiſſimam illam Turcici Principis claſſem, tanto in ipſos impetu, tamque acri obſidione, licet irrito prorſus conatu, ſævientem: cæſo interea hoſtium archithalaſſo Draguto, ipſoque hoſtili exercitu mirnm in modum afflicto. uti plenius ipſi in Commentariis noſtris exſequimur. Tradit libro operis ſui viceſimo primo clariſſimus ſcriptor Raphaël Volaterranus, Equites iſtos Rhodienſes, vel ſi mavis Divi Joannis, eſſe Ordinis Sancti Auguſtini. quod ipſum teſtatur & Hiero Paullus, libro, cui titulus, *de Eccleſiis*. at non obſtat tamen hoc votum, quo minus in bonis, ſibi hæreditate relictis, ſuccedant. nec enim nullum omnino habent cum mundo commercium: ſed cœlibatus dumtaxat lege obſtricti ſunt. reſtringitur vero eorum ſucceſſio intra ſimplicem uſumfructum, neque ad proprietatem extenditur: quia ſcilicet aliunde, & per

commendas

Commendas quas vocant, de rebus ad vitam tolerandam neceſſariis, ipſis abunde proſpectum eſt. ita quidem ut directum rerum dominium revertatur ſine ulla omnino controverſia ad proximos quoſque agnatos. prout pluribus quidem ſententiis deciſum fuiſſe refert doctiſſimus Juriſconſultorum Paponus, natione Gallus, in celeberrimis illis collectaneis deciſionum, libro viceſimo primo, titulo primo.

Anno deinde milleſimo centeſimo viceſimo octavo inſtitutus fuit eadem in urbe, nobiliſſimus Ordo Equitum Templariorum, idque à novem raræ virtutis & pietatis hominibus, quorum præcipui quidem Hugo Paganus, & Godefridus à Sancto Alexandro. eos autem inhabitantes peculiarem quamdam in templo partem Patriarcha vocavit Templarios, & rubra, ut tradunt, cruce ſignavit. Inſtitutum eorum & ſcopus, ut auxilium ferrent ac defenderent peregrinos, religionis ergo ea loca viſentes unde factum, ut labentibus luſtris maximam ſibi auctoritatem & famam, nec minores opes & dignitates paraverint. ſedenim annis præterpropter ducentis elapſis, cum prolapſi eſſent in hæreſim, & ex hæreſi porro, ut fieri amat, in obſcœna quædam & nec nominanda peccata: tandem Pontificatu Clementis quinti, Imperatore Alberto Auſtriaco, cæteriſque Principibus Chriſtianis conſentientibus, cæſi paſſim ipſi atque extincti, opes vero eorum & facultates Rhodienſibus illis in in parte ſunt attributæ.

Nec multo ab inſtitutis Templariis tempore, fundatus fuit in illa ipſa Hieroſolymitana urbe ſub præſidio Divæ Mariæ Virginis, ordo Equitum Teutonicorum, pari prorſus intentione, parique cum ſuperioribus illis pietate. excipiebant enim & ipſi tenuiores peregrinos, eoſque diligenter fovebant, & ſanctiſſimam fidem manu armata propugnabant. Primus ordinis conditor natione Teuto fuit, cujus & patria ſimul & vocabulum ignoratur. is, cum aliquot popularibus, Hieroſolymæ jam à Chriſtianis receptæ ſubſtitit. cumque & uxorem haberet, & ab opibus ſatis eſſet inſtructus, populares ſuos pio animi motu ad ſacroſanctum ſepulchrum, magno indies numero confluentes, linguæque illius & itinerum parum gnaros, caritate ſuadente commiſeratus, & fortunis ſuis & tecto benigne impertiebatur.

adjunxit hic poſtea domui ſuę ſacellum dedicatum Deiparæ Virgini, quo concurrentes paullatim infiniti propemodum Chriſtiani, alius quidem hoſpitibus ibi curandis, alius vero fidei defendendæ, Equitum Divæ Mariæ vocabulum nacti ſunt, & nigra ſuper candidam veſtem cruce à Patriarcha ſignati. Inde & numero ſimul & opibus auctiores crearunt inter ſe Magnum Magiſtrum, ſtatueruntque in primis & ante omnia, ne quis admitteretur in Ordinem, niſi & Teutonicæ nationis, & nobili ſtirpe prognatus. vovent autem, inter alia quædam, perpetuo ſeſe paratos fore, defendendæ ſanctiſſimæ Crucis & Chriſtianæ religionis ergo, quodvis ſubire rerum ſuarum diſcrimen. barbam, iis tantum qui ſacris operantur exceptis, promittunt. loco precum horariarum orationem Dominicam recitant: neque vero tenentur litteras diſcere. quas eorum leges & inſtitutum approbavit auctoritate ſua Pontifex Maximus. Tranſierunt hi Equites, poſt amiſſam à Chriſtianis Ptolemaida, quo Hieroſolyma capta ſeſe receperant, in Superiorem Germaniam. ubi virtute & armis belli ſubjecerunt ſibi Provinciam illam ad ſinum Balthicum, cui nomen Boruſſiæ. quam, ſublatis ex ea profanis & idololatricis ritibus, introductaque vera Divini cultus ratione, jure belli ad noſtra uſque tempora poſſederunt: reſidente Magno ipſorum Magiſtro in urbe, quam ipſimet condiderunt ad Viſtulam flumen, & de nomine Divæ Mariæ; cujus nempe auſpiciis militant, Mariæburgum dixerunt. Creſcentibus vero deinceps mirum in modum eorum opibus atque potentia, tres tandem creati ſunt Magni Magiſtri. quorum unus apud Germanos; alter in Livonia; tertius denique, qui & totius Ordinis caput, in Boruſſia ſibi haberet ſedem. Jamque in eum locum res ipſorum redierant, ut vel magnis Principibus potentia nihilo eſſent inferiores. unde non raro cum ipſis Poloniæ Regibus, orta utrimque contentione ſuper confiniis, aperto Marte auſi ſunt decertare, & inſignes interdum reportarunt victorias: nihil veriti, quotieſcumque poſtularet neceſſitas, vel univerſum ſuum imperium fortunæ arbitrio intrepide objectare. Incipiente vero recentioribus paullo temporibus inter eos regnare faſtu, & ſuccedente poſtpaullo diſcordia, quæque dira imperiorum & gentium omnium peſtis eſt, ambitione, cito

to facileque attriti ſunt. ita quidem ut ad ultimum prælliantes cum Caſimiro Rege Poloniæ, magna ſua cum ſtrage Equites noſtri ſuccubuerint, fuerintque coacti in verba Regis jurare,& patronum ipſum agnoſcere. Accidit inde anno undecimo ſupra ſeſquimilleſimum, ut electus in Magnum Magiſtrum Albertus Marchio Brandeburgenſis, excelſus atque magnanimus juvenis, Sigiſmundo, Caſimiri in regno ſucceſſori, præſtare noluerit debitum fidei ſacramentum. unde aſperrimum inter eos exortum eſt bellum: quod magna utrimque contentione perſeveravit uſque ad annum 1521. quo tempore quadriennales inducias pacti ſunt. Interea vero Magnus Magiſter Albertus, poſt adhibitum aliquod impetrandi ab Imperatore ſubſidii ſtudium, ipſe Noribergam ad Comitia, cauſſam ſuam commendaturus, profectus eſt. ſed viſo nimirum, Germanos Imperatoris cum Gallis bello, ac Turcarum in Pannoniam impetu, tum & ruſticorum tumultu, plus ſatis diſtringi, neque poſſe ipſius rebus attendere, captata fortaſſis occaſione, cum Polono tranſegit, ſeque obſequium illi & obſervantiam præſtiturum juravit: mutato interim, præter jus & fas, in Boruſſia rerum ſtatu, admiſſaque doctrina & ritibus Lutheranis. factus inde à Rege, ex Magno Magiſtro, Dux & Princeps Boruſſiæ, uxorem duxit Dorotheam filiam Regis Danorum. unde concitatus in hominem, univerſus Teutonicorum Equitum Ordo, eum, etſi Boruſſiæ compotem, & magno illo Rege ſuffultum, titulo tamen & dignitate Magni Magiſtri privavit, ſuffecto in ejus locum Gualtero Crombergio. Ipſe, quia varie lacerabatur in omnibus fere Germanorum comitiis,& videbat implorari contra ſe opem imperii, ſcripto ſeſe utcumque apud hunc mundum purgavit. ſed proſcriptus eſt tandem Cæſaris Cameræque, ut vocant, Imperialis ſententia, & judicatus imperii hoſtis, anno 1537. quæ ſententia tamen executioni numquam mandata eſt. imovero Albertus numquam poſtea deſtitit ab incepto, ſed ubicumque potuit nobiliſſimæ Sodalitatis opes attrivit. Atque talis eſt hodiernus Teutonici Ordinis ſtatus, etſi divitis adhuc ſatis & præpotentis. in Livonia ſiquidem, & per utramque Germaniam, Superiorem dico & Inferiorem, multa hodieque poſſidet opida, plurimas arces, & pagos, innumera denique

 agrorum

agrorum jugera. præcipua ejus ſedes Mergethaliæ viſitur, non incelebri Franciæ Orientalis opido, Magni ejus Magiſtri hodiernum nomen & titulus, *Wolfardus Dei gratia Adminiſtrator in Boruſſia*, &c. Sed ut revertamur deinceps ad intermiſſam deſcriptionem Trajecti, ſciendum eſt, Opido duos Dominos eſſe. partem etenim, quatenus Dux Brabantiæ, poſſidet Rex Philippus: partem Leodicenſis Epiſcopus. quæ poſterior opidi pars, ſcribente Joanne Placentio, antiquitus data fuit in feudum à Poro Lovanienſium Comite, Divo illi Servatio, cujus ſupra meminimus. quod videlicet Comitem liberaſſet ab virulento quodam è naribus exhalanti fœtore. atque hinc eſt, quod tranſlata Leodicum cathedra Pontificia, Pontifices Leodicenſes in hanc Opidi partem ſucceſſerint: quodque duplicem juriſdictionem & duplex tribunal, abſque notabili ulla finium differentia, cives Trajectenſes agnoſcant. quo vero & ſubditos ſuos Princeps, & ſubditi viceverſa Principem ſuum dignoſcant, invaluit inde à priſcis temporibus conſuetudo, ut præferatur in filiis genus maternum. hoc pacto; ut ſi alterutrius, ſive Regiæ, ſive Epiſcopalis juriſdictionis mulierem, duxeris tibi uxorem, filii eo conjugio nati, illius futuri ſint ſubditi, cui ſubjecta eſt mater, exteri autem, ſiqui ſuas hic figant ſedes, primo ſtatim ingreſſus die profiteri tenentur utri Principum velint eſſe ſubjecti, & ſub eo poſtea vivunt, ejuſque ſequuntur auſpicia. Sciendum tamen, ſupremum Opidi Dominum eſſe Ducem Brabantiæ: qui & multos ſupremi dominii ſui actus in eo exercet. inter alios quidem, ut ſolus curet ſignandas pecunias: ſolus, primo ſuo in urbem ingreſſu (quod in aliis quoque ditionis ſuæ opidis ſolet) exulibus Trajectenſibus faciat gratiam, & exilii pœna abſolvat: iis inquam, qui caudam Principalis equi, vel ſi major eorum numerus, funem è cauda ſuſpenſum, manu contingunt, & una cum Principe Opidum ſubeunt. Verum quidem, de ſuperioritate & juriſdictione urbis Trajecti varias inter Ducem Brabantiæ & Epiſcopum Leodicenſem, eaſque non veteres modo, ſed recentes quoque & nuperas ventilari controverſias, nullo umquam tempore ſatis plane deciſas. quare, quidquid hactenus ſcripſerim, nolim tamen alterutri partium ullo modo præjudicatum, ſed

refero me ad juſtitiam cauſſæ. Trajectenſes fuere Matthæus Herbenus, Gerardus Marbæſius, & Matthias Minneconius, viri docti, & ſcriptis clari.

Trajecto circiter ſemileuca diſtat ingens quidam & amœniſſimus mons, Moſæ pæne contiguus. in vertice arcem habet fabre admodum factam, unde pulchro ſane adſpectu agros undique circumjectos latiſſime detegas. umbilicum occupat religioſum Ordinis Divi Franciſci cœnobium, in quo rite & ordine celebratur cultus Divinus. Mirum vero, quod cum ſummum montis ipſius ſolum & fructuum omne genus & frugum mire ſit ferax, viſcera tamen ſcateant lapide quodam molli, arenoſo, & parvo negotio ſectili. cujus ingens aſſidue hic effoditur copia, idque tam accurata conſervandi & montis & fodientium cura, tamque altis, longis, flexuoſis, & periculoſis quoque meatibus, tanta denique (vide quid non uſus efficiat!) fodiendi, educendi, & vel ad navim uſque vehendi facilitate, quantam, niſi oculis uſurpaveris, ne mente quidem concipias, tantum abeſt ut credas. diſtribuitur porro hic lapis, adminiculo fluminis Provincias circumjectas, magno Trajectenſium quæſtu.

Deſcribamus vero deinceps opida Brabantina minoris dignitatis & famæ. inter quæ, ſervato quem inſtituimus ordine, prima nobis occurrit Stenberga.

Stenberga adjacet mari, duabus à Bergozomio leucis abjuncta. fuit olim opidum potentiſſimum, mirabili prorſus & famoſo portu inſigne. verum & bella, & inſolitæ maris tempeſtates, eam miſere mutilarunt, & in humilem plane atque abjectam redegerunt fortunam. Paret Principi Arauſino.

A D D. (*Oppidum exiguum & diu invalidum, quodque ita ſitum eſſe crediderant ut permuniri non poſſet. Itaque varias vices ſuperioribus bellis fuit expertum, ſemel atque iterum ab Hiſpano captum, & eadem facilitate à noſtris recuperatum. Nam quum D.D. Ordines confœderati Belgii deſperarent ita muniri poſſe ut obſidionem aliquandiu toleraret, nulla opera adjicienda putabant; idque tantum caverant, ne, ſi Hiſpanus illo potiretur, excurſionibus piraticis inter Zelandicas inſulas omnia infeſta faceret, valido munimento ad oram freti Zelandici ſtructo; quod quinque habet propugnacula, & foſſam duplicem, aliaq; opera militaria, &, quo tutior ad illud eſſet ab Hollandiæ*

 partibus

partibus acceſſus, ex adverſo ad appoſitam elicis, ab oppido venientis, ripam, minus caſtellum, cum duobus propugnaculis agrum verſus,& foſſa. Verum anno demum CIↃIↃ XXVII *ratio fuit inventa oppidum hoc muniendi, & agrum omnem qui inter hoc & Bergas ad Zomam interjacet ab hoſtili incurſu defendendi: in quem finem tres paludes, quæ utrumque oppidum interjacent, foſſa conjuncta, & terna caſtella, quà maxime ſuſpecti aditus, poſita; ſeptumque immunitum; quod ſub mœnia Steenbergæ ſitum, in exteriora agri ex Flita (id nomen ad Steenbergam alveo eſt) immiſsis aquis in ſtagni ſpeciem verſum; oppidoque ea opera adjecta quæ hodierni belli uſus invenit, ut jam inter munitiſſima oppida cenſeri queat. Ager illius fertilis, multaque in vicino alluviones ſuperioribus annis aggeribus clauſa, magnam omnis generis frumenti & aliarum frugum copiam ferentes: quarum quæ oppido proximæ, comitis Henrici alluviones vocantur, vulgo* S. Hendrickx polder; *maxima autem Principis nomen referunt, vulgo* Prince-land: *quæ ut à ſubitis hoſtium excurſionibus tutiores eſſent, in vicino & in aggerum nexu reductus aliquot & minora caſtella ſunt excitata.)*

LIRA.

LIRA poſita eſt ad flumen Nitham, duabus, & prægrandibus quidem leucis Antverpia, totidemque Mechlinia diſſita. opidum ſitu & induſtria munitiſſimum, pulchrum, amœnum, & benignis valde, humanis, ac moderatis civibus habitatum. quin propitia faventeque Antverpia, atque incolas ei & quæſtum ſubminiſtrante, non domibus tantum & ædificiis, verum opibus quoque fit indies locupletius. gaudet anniverſariis nundinis: gaudet mercatu boario, celebri valde & momentoſo. ut qui inde à Divi Joannis, uſque ad Divi Martini, uno hebdomadatim, die quotannis continuetur, ingenti interea, adeoque mirabili boum numero diſtrahi ſolito. conficiuntur ibidem & panni, & aliæ quædam id genus merces.

ADDIT. (*Venierunt olim interdum Liræ, & quidem unico die, quindecies mille bubuli pecoris capita. dena quidem & duodena millia, ordinarius inibi numerus, & ſollennis. Floruit quoq; urbecula ſtudioſorum atque ſcholarum frequentia, quarum ad triginta & duas aliquando fuiſſe commemorant.)*

Vilvordia

Vilvordia aſſidet flumini Zennæ, medio fere inter Mechliniam & Bruxellam itinere, quarum utraque pari duarum leucarum intervallo abjungitur. opidum ſitu magis, quam arte munitum. arcem habet ſatis antiquam, conditam anno 1375. in qua Principis nomine adſervantur ut plurimũ & habentur in vinculis captivi quidam præcipui nominis: de quibus ipſemet Princeps, nullis omnino Magiſtratibus opidanis intervenientibus, proprio nutu, & ex cauſſæ cujuſque meritis, facit decidi. Adſervantur in ea & autographa privilegiorum, Brabantiæ & annexis ei dominiis à Principibus ſuis, & hiſce rurſus à Pontificibus, Imperatoribus, aliiſque ſupremis Dynaſtis, conceſſorum. item contractus & pacta, inter Ducem Brabantiæ, & quoſcumque alios Principes, inita. quorum quidem privilegiorum & id genus munimentorum cuſtodiæ præfici ſolet à Rege commiſſarius quidam, ſeu delegatus, qui vulgo audit *Cuſtos*, ſeu *Theſaurarius Chartarum*. fungitur hodie dignitate Joannes Boiſotus, Legum Doctor & à conſiliis Sanctioribus. Vilvordia oriundus eſt Theodorus Liſveldius, Dominus Hammæ, vir litteratiſſimus, & primarii nominis, qui ob raras ſuas virtutes & rerum peritiam, allectus fuit ab Ordinibus generalibus Belgii in Conſilium Status, & paullopoſt creatus Cancellarius Brabantiæ.

Gemblacum, vulgo *Gemblours*, Namura circiter tribus, Nivella quinque & quidem minoribus leucis diſtat. fuit olim Comitatus, ſed in Abbatiam converſa veterem illam dignitatem amiſit, ita ut vulgo vix fiat ulterior ejus mentio. at in conditoris tamen, Divi nempe Guiberti, nobiliſſimi viri, memoriam, Abbas ſucceſſor, in conventibus hujus terræ, inter nobiles quidem primus, inter vero Antiſtites Brabantinos poſtremus rogat ſententiam, eſtque & eccleſiaſticus ſimul & politicus opidi dominus. Ipſum Cœnobium longe ampliſſimum, & magnis, iiſque auguſtis valde & ſumtuoſis operibus, ſtructum ævo jam tum Stephani ſeptimi, Pontificis Maximi. meminit ejus cum laude doctiſſimus Platina. cujus verba ſic habent: *Hujus quoque Pontificis merito adſcripſerim Sanctum Vigibertum nobilem Lotharingiæ Principem, qui Gemblacenſe cœnobium propria impenſa, magnis operibus, brevi extruxit.* Eſt in hoc cœnobio celeberrima bibliotheca, in qua plurimi libri veteres manu-

 ſcripti,

ſcripti, nec umquam typis excuſi, ad quos ſæpe confugit Eraſmus Roterodamus. unde & multi Scriptores, ope codicum horum adjuti, honorificam ſæpe faciunt bibliothecæ mentionem. Prodierunt quoque ex hoc monaſterio complures docti & celebres admodum monachi, inter quos velut familiam ducit Sigebertus, magnus in primis hiſtoriographu, & variorum præterea bonorum operum auctor. In confiniis hujus Opidi commiſſum eſt pridie Calendas Februarias anno 1578, memorabile illud prælium inter regium, duce Joanne Auſtriaco, & generalium Ordinum Belgii exercitum, cui, abſente Comite Lalainio, præerat Dominus Gogniacenſis, ubi, virtute potiſſimum Principis Parmenſis, Regii, nullo plane accepto damno, facti ſunt victoriæ compotes. quam victoriam ſubſecutæ ſunt mox cum hujuſipſius opiduli, tum Lovanii quoque, Tillæmontis, Arſchoti, Sichemii, Dieſthemii, aliorumque haud parvi momenti locorum deditiones.

Judonia, quam & Geldernacum appellant, ſita eſt ad torrentem Giam, & Gemblaco quatuor leucis abjuncta. vetuſtam hic videre eſt arcem, in qua, ob egregiam cœli temperiem, tradunt Duces Brabantiæ liberos ſuos in puerili ætate educandos olim curaſſe.

Hannutum Judonia diſtat duabus, iiſque prægrandibus leucis, amœno undique & fertili agro circundatum. opidum mire antiquum, & Comitatus, ut volunt, dignitate quondam inſigne, qui dictus fuerit Comitatus Daborenſis, & à quo hodieque in uſu menſura, quam Daborenſem appellant.

Tillæmonte atque Hannuto pari duarum leucarum intervallo abjuncta eſt Lauda, Brabanticarum, ut quidam aſſerunt, urbium vetuſtiſſima. Joannes Le-Marius conditam ſcribit à Lando, Tungrorum & Brabantiæ Duce, regnante in Gallia Childerico. Mirum vero prima, quam vocant, inſtantia provocari hinc potius Buſcumducis, opidum tanta intercapedine diſſitum, quam vel Lovanium, vel Tillæmontem, utrumque longe propinquius. Juxta Landam eſt nobiliſſimus pagus Hougardia, ubi coquitur optimum illud genus cerviſiæ, quod, ceu potus quidam eximius, celebratur ac diſtribuitur per univerſum hunc tractum. Hougardiæ adjacet pagus quem dicant Stappes/acerrimo illo anni 1213.

inter Brabantos & Leodicenſes prælio memorabilis, in quo cæſi pæne ad internecionem Brabanti, & tria eorum millia capta. qua victoria aucti Leodicenſes invaſere poſtea miſereque diripuere Hannutum & Levviam, omnibus in propinquo pagis exuſtis.

Hala, quæ & Halena Latine ſcribentibus dicitur, poſita eſt ad jamdictum torrentem Getam, Levvia quidem duabus, Landa vero quatuor leucis abjuncta. & quia ſita eſt in extrema parte Brabantiæ, Leodicenſi terræ vicina, nec admodum longe à Geldria, ſæpius quoque per bella fuit vaſtata, miſereque attrita. unde, quo reſarciri poſſet & inſtaurari, luculentis admodum privilegiis à Principibus ſuis ornata eſt.

Herentalia Lira quatuor tantum minoribus leucis diſſidet, opidum hodie munitiſſimum, ſitum ad flumen Nitham. Ortus hinc famoſiſſimus ille per totum hoc Belgium medicus Petrus ab Herentalia. qui reconditam quamdam cognitionem arcanarum in plantis virium, quibus plurima edidit peritiæ ſuæ ſpecimina, cum profeſſione ſollenni conjunxerat. patri vita functo ſucceſſerunt plures ejuſdem diſciplinæ filii, inter quos Petrus & Theodorus jamnunc in laude & fama.

Eindovia ſita eſt in tractu Campaniæ, opidulum lautum & ſic ſatis munitum, ad flumen Dommelam, quatuor Buſcoducis abjunctum leucis, & tractus quem dixi metropolis. ædem habet Divæ Catharinæ ſacram, & in ea Canonicorum collegium. Dynaſtam agnoſcit Comitem Buranum, Principis Arauſini filium.

A D D. (*Sequitur Sichemium opidulum ut teſtatur Lipſius ad Demeram fluvium ſitum, inter exigua, ſed vetera Brabantia habetur. Sane* Sichemium, *quaſi* Ægrorum domus *dicta videtur, quia forte ibi Valitudinarium,* Sick-heim: *an meliori nomine* Sig-heim, *id eſt Victoriæ domus Faciat, quod propinquum opidum* Dieſt-hemium *dictum: quid niſi Martis & belli ſedes? quiane ibi caſtra, an ipſe ille bellicus Deus olim cultus?* Dieſtum, *aut* Dienſtum *certe eum vocavimus: & dies ab ejus nomine etiam nunc adfirmat. Quid, quod finitimum opidum* Areſcotum *(ita vetuſtiores dicunt) notas item Romani hujus ævi & ritus præfert? Eſt enim* Aquilæ repoſitorium, *aut* ſedes. *Sed utcumque iſta, Sichemium vetus opidum, & quinto milliari à Lovanio noſtro, uno circiter à* Dieſthemio, *abjunctum. Paret & proprium eſt, cum finitimis,*

Naſſoviæ genti; & in ea tutela diu floruit, donec nuper & civilibus his bellis, non florem ſolum, ſed vitam pæne amiſit. Captum, receptum; præſidiis aut prædonibus inſeſſum; ignes etiam paſſum; ad eam infrequentiam deductum eſt, ut paucos cives habeat, relictos velut in ſemen. Sed in ejus opidi finibus, medio illinc milliari, Collis exſurgit, leni faſtigio: quem Acutum *vulgo dicunt, non quia in verticem talem aut conum deſinat (imo æquabili fere planicie eſt, & ſatis lata:) ſed quia idiotiſmo ruſtico & metaphora, terram ſcabram, aridam, horridam,* Acutam *etiam dicunt: quam Latine* Aſperam, *vere & pro ingenio loci reddas. Ita enim eſt. exſuccum, macrum, amarum ibi ſolum, frugum & pæne herbæ vacuum, arbuſtis quam arboribus gaudet. In ejus parte verruca ſive colliculus fuit, & in eo quercus: & in hac* Divæ Virginis *adfixa icuncula: quæ culta accolis à tali initio fertur. Ajunt ante annos centum (& conſtans ita fama habet) fuiſſe paſtorem, qui oves in eo tractu paſceret: atque is repertam, neſcio quo caſu, humi imaginem ſuſtulit, in ſinum condidit, certus eam domum ſecum auferre. Parva enim erat, & privato cultui videbatur opportuna. Sed dum agitat, ecce membra ejus omnia ſtupere, pedes utique non movere, & quaſi frutex aut ſtipes ibi ſtare. Ipſe mirari, & animo quoque ſtupere, nec ad cauſſam adſurgere: herus autem villicus abſens, requirere paſtorem ſuum & gregem. nam hora jam reditus lapſa, & Sole romoto nox propinquabat. Itaque infortunii anxius, eo accurrit: & repperit defixum ſtantem, & quæ geſta ſimpliciter narrantem. At ille mentis melior, imaginem ſtatim recipit, & timida religione in veteri ſua ſede & quercu reponit. Eoque facto, paſtor velut vinculis liberatur: & venerati uterque Numen domum abeunt, rem denarrant, & viciniam totam religionis implent.*

Ab hoc deinde Miraculo, in fama jam multa & cultu imago fuit: & auxit, quod morbis, & præſertim febri, ſollennis ac pæne certa ibi medicina. Confluebant undique Sichemio, Dieſthemio, Areſchoto, *locis finitimis, cives, pagani, milites, & ſalutarem illic opem poſcebant, & ferebant. Hoc qui vivunt boni ſenes, aut nuper vixerunt, ex fide teſtati ſunt: & liquet communi ſuffragio, ante hos viginti annos ſic fuiſſe. Itaque locus frequens & celeber, ut dixi. ſed enim evenit, & candide fatendum eſt, ut dicta imago illa ſive ſtatua perierit; incertum qua vi, aut caſu, niſi quod ſuſpicio prædones culpat, in iis luſtris aſiduos per hæc bella, non ſolum crebros. Ea amiſſio incidit circa annum* CIↃIↃLXXX *ut ajunt: & conſpici ibi*

ibi Diva *deſiit, ſed non coli. Veniebant enim nihilo ſegnius ad locum loculumque vacuum; & opem ac ſolatium etiam inde eniebant. Quis miretur, aut culpet? Perſæ, regis ſui ſellam venerati ſunt, quia majeſtas illa inſediſſet, & atactu velut ſacraſſet: cur non liceat piis loca Numini electa, & conſecrata? Nec tamen quercum illam (nemo cenſeat) ob ipſam; ſed in ea ſtatuam, in ſtatua Divam; in hac Deum venerati ſunt, & adorarunt. Nec in ſtatua ſane proprie vis aut virtus; quod res hic docuit ea amiſſa, & mox mutata. Nam poſt annos ſeptem, id eſt annos* C I Ɔ I Ɔ L X X X V I *religioſus quidam ſenior & Senator Sichemienſis, conſpecta affluentium multitudine & ardore, qui inter ſicarios & tela prædonum, non abſiſtebant locum hunc petere; ſuffecit imaginem arculæ ligneæ impoſitam, & quercui ibidem affixit. Manſit, donec anno* C I Ɔ I Ɔ C I I *majore in dies concurſu,* Godefridus *Paſtor Sichemienſis, venerationi augendæ, detractam arbore, in ſacello modico, quod è tabulis juxta ſtruxerat, rite & pie collocavit. Sed enimvero cum id auguſtum turbis (ita loquendum eſt, & ſine numero jam concurrebant) eſſet: ſacellum è lapide ſecto inchoatum abſolutumq; eſt, &* Divæ *dicatum ſacratumque ab* Illi$^{mo.}$ & Rev$^{mo.}$ Matthia Hovio *Mechlinienſi Archiepiſcopo, tanto hominum, è diſſitis etiam locis, conventu, ut id quoque inter Miranda, ſi non Miracula, cenſeri mereatur. Hoc factum anno iſto* C I Ɔ I Ɔ C. I I I I. *Idibus Iuniis, die qui S S. Trinitati eſt ſacer: & ex eo, ipſa illa imaguncula ibi perſeverat. At quercus paullo ante, conſilio & decreto, à ſtirpe exciſa eſt: idque vel ideo, quod trunco variè ſciſſo & imminuto, cum fragmenta & aſſulas quiſque ſibi peteret, caſum jam minabatur. Exciſa itaque, & Sichemium, quod ejus ſuperfuit tranſlatum. Vnde quidam, & icunculas ſibi fecere, & pie colunt: alii fruſtulis in potu uſi, & conſtat quod cum morborum medela.)*

HELMONDA.

HELMONDAM alluit fluvius Ada, opidum tribus Eindovia leucis abjunctum, & eleganti quod ſatis ſit arce conſpicuum. in qua degit vir quidam primarius è nobiliſſima gente Cortenbacquia, opidi hujus Dynaſta, & eo nomine Vicecomes, ſive *Burg-gravius* Vurniæ atque Duſburgi. Natus fuit Helmondæ, doctiſſimus ille Andreas Helmontanus. Aſſidet opido pagus

Beca, patria Joannis Goropii Becani, medici perquam eximii, & in omni litteraturæ genere verſatiſſimi, ut è ſcriptis jampridem excuſis abunde conſtat, etſi ea nonnulli inſolentia nimis & exorbitantia judicent.

GRAVIA.

GRAVIA ſita eſt ad ſiniſtram Moſæ ripam, Raveſtenio quidem duabus minoribus, Buſço-ducis vero quatuor grandibus leucis abjuncta, & cum ſitu, tum aliis quoque de cauſſis, magni in primis nominis atque momenti. Canonicorum in ea collegium templo Divæ Elizabethæ ſacro. ipſum opidum Dynaſtam habet Principem Arauſinum, qui adeo nuper illud, clientelari deinceps jure poſſidendum, ab Hiſpaniæ Rege mercatus eſt, ſed cum Ordinum tamen Brabantiæ, ſine quorum ſuffragiis Duci patrimonium ſuum neque vendere neque obligare ullatenus fas eſt, conſenſu. Sed pergamus deinceps ad opidula quædam minorum gentium.

ADDIT. (*Gravia caput provinciolæ Cuykanæ: ambitu quidem exiguum intra vallum; quippe quod quarta horæ parte circumiri poſſit, ſed opere & induſtria munitiſſimum. Oppidum hoc anno* CIↃIↃLXXXVI. *in Hiſpanorũ manus deditione pervenit, ignavia (uti tunc fuit judicatum) præfecti, qui culpam capite luit. Manſitque in eorum poteſtate ad annum* CIↃIↃCII, *quo, virtute invictiſſimi Principis Mauritii ab illuſtr. D. D. Ordinibus fuit recuperatum, poſt duorum menſium obſidionem. Licet autem vel tum munitiſſimum eſſet oppidum, quippe terreo vallo & firmiſſimis & magnæ molis propugnaculis cinctum; tamen poſtquam in manus confederatorum rediit, omnibus modis permunitum eſt. Nam undiq; valido vallo cingitur, cujus lorica ad octodecim pedes lata eſt; cui annexa ſeptem ingentia propugnacula ſibi invicem reſpondentia: una cum vallo ad pedem; & ſuper foſſæ labrum vepreto ſepta, quinque quidem pedes lato, ſupra decem autem alto: deinde latiſſima profundiſſimaq; foſſa; & extra illam varia opera corniculata, quæq; alia hodierni belli uſus invenit, ſingula ſuis rurſus foſſis præcincta, & univerſa denuo generali foſſa ſuperiore anno concluſa; ut nihil humana induſtria jam addi poſſe videatur. Quibus accedit quod & natura ſit munita. Nam maxima parte à Moſa lambitur; qua autem Brabantiam aſpicit,*

humiles undiquaque agri, partim ab amniculo, qui è Peela palude exiens (den Raem *vulgo vocant*) *hoc oppidum allabitur & perlabitur, & uliginoſi & rigui redduntur; hybernis vero menſibus Moſa flu. alveum ſuum regreſſus, magnam ſuburbani agri partem ita inundat, ut modica navigia tranſire poſſint, & hac tempeſtate oppidum obſideri nequeat. Ager illius humilis & fere paſcuus, atque optimi fani ferax, magno equitum, qui hic fere aſtiva atque hiberna habent commodo. Circiter horæ itinere verſus eurum aliquot ſylvæ caduæ jacent, & perampla palus bituminoſa, ita ut oppidanis & lignatio peropportuna ſit, & ceſpitum bituminoſorum copia. Cæterum antiquum eſt oppidum, habetque in arce ſua cameram feudalem, ad quam pertinent ſupra trecenta quinquaginta feuda, præter aliquot nobiliora feuda; quæ à Ducibus Geldriæ, præſertim ab Arnoldo, (qui hic tam ante quam poſt captivitatem ſuam agere conſueverat, & hic diem obiit anno* CIƆ CCCC LXXXIV, *& una cum fratre ſuo Wilhelmo Egmondæ Comite & Domino Iſelſteynii jacet ſepultus) ſupra modum ſunt aucta.*

Habet oppidum ſuum Amptmannum atque Scultetum: itemque Conſules ſive Burgimagiſtros duos, Scabinos ſeptem, quorum munus annuum eſt; quotannis enim kalendis Ianuariis à Principe Arauſionenſi eliguntur. Præter hos Magiſtratus ſunt & Iurati octo, qui non vocantur in Senatum niſi quum de novo oppidanis imponendo tributo, aut alioquin re maximi momenti, agendum eſt. Denique oppidani Gravienſes magnis immunitatibus perfruuntur: ſunt enim liberi pene ab omnibus portoriis in Brabantia, Hollandia, Geldria, Zelandia, Friſia, atque aliis locis quam plurimis.

Porro provincia Cuyckana ſuperioribus ſeculis Comitatus fuit, licet peranguſtis limitibus contenta. nam haud ſupra IV *milliaria in longitudinē patet, nuſquam pene ſupra milliare & dimidium lata. Complectiturque præter urbem ſedecim aut ſeptemdecim pagos: in duas partes diviſa, ſuperiorem & inferiorem. Illius Dominus Comitis titulū amiſiſſe dicitur tempore Lotharii Imperatoris. exinde multis annis ſub Geldria fuit. & tandē cum illa ad Burgundos devenit; qui illam Brabantiæ univerunt; cujus ſecunda Baronia cenſetur. Maximilianus denique Egmondanus, Buræ Comes, à Duce Brabantiæ, Ordinibus illius haud invitis, oppidum cum territorio pigneri accepit, quum magnam pecuniæ vim Duci mutuam dediſſet. Cujus filiam unicam & hæredem quum Illuſtriſſ. Arauſionenſium Princeps Wilhelmus in uxorem duxiſſet, hujus dominii hæreditatē aditā*

in cujus familia hodieque manens, jam dominum ſuum agno-ſcit Fredericum Henricum Arauſionenſium Principem.

Opida muris carentia, vulgo Dzphedẽ *dicta.*

OStervicum, duabus à Buſco-ducis leucis abjunctum. haud pœnitendum ſane & ædificiis luculenter inſtructum eſt municipium, in quo magna conficitur pannorum inſignium copia.

Orſchotum inter Buſcum-ducis atque Eindoviam, pari trium præterpropter leucarum intercapedine ab utroque opido diſſidet, nobiliſſimum habens Canonicorum Divi Petri Collegium.

Turnhoutum diſtat Antverpia ſex leucarum itinere, fuitque ante aliquot annos in ditione Reginæ Hungariæ, cui in ætatem conceſſerat Carolus Quintus frater. unde factum, ut ejus favore locus plurimum auxerit, qui alioqui & venationi & cæteris Principum voluptatibus ſanequam commodiſſimus. arcem habet mediocrem, ſatis tutum in repentino aliquo motu perfugium. regina defuncta rediit ſub imperium Regis. Collegium ibi Canonicorum Divi Petri, locuples valde & celebre. tenuit autem Turnhoutum primarium ſemper locum & dignitatem inter municipia Brabantina, & fuit tempus, cum in flore hic eſſet lanificium, & magna conficeretur multitudo pannorum: ſed poſt artem hanc, uti ſupra jam diximus, in Angliam ex hoc tractu tranſlatam, immigravit huc ejus vicem ars culcitaria, quas ea quidem dexteritate ſimul & copia Turnhoutani conficiunt, ut per totam fere Europam diſtribuant. Turnhoutanus fuit Joannes Driedo, pereximius & famoſus valde Theologus: quod egregia viri opera pridem orbi vulgata teſtantur. Turnhoutii quoque inter eos qui hodie ſuperant Joannes Gevardus natus eſt, vir inſigniter doctus & magni judicii, hiſtoriarum præſertim, tum & aliarum in genere diſciplinarum peritus, cui pulchra apprime & ampla eſt bibliotheca, ſchidis & ſingularibus aliquot monumentis manu exaratis, aliiſque id genus rebus luculenter inſtructa. ita quidem ut magno cum deſiderio expectentur ab eo ſcripta & opera quædam egregia, typis propediem evulganda.

Durnia adjacet Nithæ flumini, medio fere inter Mechliniam atque Liram itinere, magni profecto nominis & dignitatis dynaſtia.

VValhemium item eidem flumini aſſidet, Mechlinia tantum unius, Antverpia trium leucarum intervallo abjunctum. pontem habet egregii operis, flumini tranſmittendo, magno ſane commeantium commodo, nuper extructum. Peſſime mutilarunt hunc locum Longavallius & Martinus Roshemius, cum exercitum anno 1542 eo traducerent. hodie vero reſtitutus fere eſt in priſtinum ſtatum, & lanificio potiſſimum floret.

Merchta tribus Bruxella leucis abjuncta eſt.

Aſcha diſſidet Merchta tantum unius, Bruxella duarum & ſemi leucarum itinere.

Vurnia ſita eſt in ingreſſu ſilvæ Sogniacenſis, Lovanio & Bruxella pari duarum leucarum intercapedine diſſita. gaudet hoc municipium titulo Vicecomitatus, habetque arcem longe pulcherrimam. in quam, ob venationis & aucupii commoditatem ſoliti olim crebro ſecedere Duces Brabantiæ. quorum tres inibi etiam funerati, Antonius nempe & duo ipſius filii, patris in hanc ditionem ex ordine ſucceſſores: Joannes, conditor Academiæ Lovanienſis, & Philippus. Hocipſo loco, ex præſcripto Ducis Brabantiæ, fovendo nimirum inter utramque gentem amori & benevolentiæ, certant quotannis, depoſito levi aliquo & exiguo pignore, quo videlicet contentionibus obvietur & rixis, certant (inquam) inter ſe Lovanienſes & Bruxellenſes, utri certius & peritius jaculentur baliſtis è ligno & veteri more confectis, magna utrimque hilaritate & animorum oblectatione.

Duſburgum una dumtaxat Vurnia, Bruxella tribus leucis, ſemotum eſt, Vicecomitatus dignitate conſpicuum omniumque municipiorum Brabantiæ vetuſtiſſimum.

Over-Iſca duabus & ſemi leucis Bruxella disjungitur, ſilvæ Sogniacenſi pæne contigua.

Hulpnia diſſidet Over-Iſca tantum unius, Bruxella trium & ſemi leucarum itinere, collegiata, ut vocant, eccleſia, eaque inſigni, conſpicua.

VVavria diſtat Bruxella quatuor ipſas leucas, eſtque locus admodum celebris, partim ob Prioratum, quo præ-

lauto

lauto quidem inſignis eſt, partim ob reliquias ſacras, quas aſſerunt, populari morbo graſſante, multa ſæpe patraſſe miracula, quare & ſingulis annis ſollenni ritu & ordine Bruxellam eas deportant.

Brenniæ vulgo addunt cognomen *alleud*, voce antiqua & Gallicanæ originis, quam Latine verteris penſionem.ita ut hoc quidem loco ſignificeturBrennia penſioni obnoxia. antiquis enim temporibus, quod & hodie moris eſt, vel reſervabat ſibi patronus clientelaris poſſeſſionis in eam aliquod jus, vel immunem prorſus & oneris omnis expertem, pro clientium ſcilicet meritis, eam dabat utendam, fruendam. unde factum, ut prædium penſioni obnoxium diceretur *alleud*, liberum autem *Franco alleud*. quaſipſas voces, aliaſque vel ſubjectionem vel immunitatem clientium denotantes loquendi formulas, opere ſingulari illuſtravit Stephanus Paſchaſius, Doctor & Advocatus eximius in auguſto Senatu Pariſienſi. tractant idem argumentum & doctiſſimus ille Gregorius Turonenſis, & Aimonius Monachus. quorum ſcripta, partim hacipſa de cauſſa, partim ob alia quædam ſelectiora lectu ſane digniſſima. Sita eſt Brennia tertio circiter à Bruxella lapide, in introitu ſilvæ Sogniacenſis, exiguum quidem, ſed antiquiſſimum plane opidulum, in cujus vicinia arx eſt, vulgo *Breine le Chaſteau* appellata. & tribus ſupra hanc arcem leucis, in terra Hannonia, jacet opidum *Breine le Comte*, prout latius infra ſuo loco dicturi ſumus. Conditum autem, ex Neotericorum ſcriptorum, adeoque recepta paſſim opinione, ac denominatum fuit utrumque hoc opidum à famoſiſſimo illo Brenno, urbis Romæ quondam devaſtatore, cujus apud Livium libro quinto Decadis primæ fit mentio. is, cum à Romanis laceſſitus fuiſſet, traducto numeroſiſſimo è Gallia in Italiam exercitu, eos ad Alliam flumen fudit, indeque porro victoriam proſequens,ipſam urbem,anno ab ea condita trecenteſimo ſexageſimo quinto invaſit,& poſtquam cremaſſet, Capitolium ipſum obſedit. ubi laſcivientem nimis & vitulantem una cum omnibus copiis Camillus Dictator duobus præliis ita attrivit, ut,teſte jamdicto Hiſtorico, ne nuntius quidem cladis relictus ſit. Polybius narrat eoſdem Gallos, poſt Romam captam, bello civili & inteſtino revocatos, pace cum

Romanis

Romanis facta, reverſos fuiſſe in patriam. Polydorus autem Virgilius, libro hiſtoriæ ſuæ primo, Brennum hunc, urbis everſorem, Britannum fuiſſe contendit, etſi regulum, ſive Ducem Gallorum: verum centum & decem poſt eum annis extitiſſe alterum quemdam Brennum, natione Gallum, eumque cum ingenti exercitu in Græciam ſeſe & Macedoniam effudiſſe. Videri autem poſſet hic Polydori Brennus idem fuiſſe cum eo, cujus libro hiſtoriarum vigeſimo quarto meminit bonus auctor Juſtinus, comitem ei aſſignans Belgium. qui duo Gallorum duces in magna apud ſuos laude & fama, coadunatis in Gallia, & præſertim hoc noſtro Belgio, unde videlicet oriundi, plus trecentis hominum millibus, partim per Pannoniam, partim etiam per Italiam, in Græciam, inque Macedoniam irruperunt: ubi poſt non pœnitendos progreſſus, cum vultum tandem vertiſſet fortuna, uterque, ob nimiam forſitan inſolentiam, una cum copiis ſuis extinctus eſt. nam Belgius quidem cum exercitus ſui reliquiis è Græcia profugiens, brevi interiit: Brennus vero, dum deprædari conatur famoſum illud templum Delphenſe, ab hoſtibus ſuperatus, & graviter ſaucius, eum dolorem vulnerum ferre non poſſet, pugione vitam finivit. unde Propertius:

Torrida ſacrilegum teſtantur lumina Brennum.

Vtcumque ſit, videtur utrumque hoc opidum & conditum & denominatum fuiſſe ab alterutro horum Brennorum. ſuntque digna plane conſideratu ea quæ in hanc fere ſententiam ſuper Gallica natione, cujus hic noſter tractus adeo momentoſum eſt membrum, idem ille quem dixi Juſtinus commemorat: *Gallorum* (inquiens) *ea tempeſtate tantæ fœcunditatis juventus fuit, ut Aſiam omnẽ velut examine aliquo implerent. Denique neque Reges Orientis ſine mercenario Gallorum exercitu ulla bella geſſerunt; neque pulſi regno, ad alios, quam ad Gallos, confugerunt. tantus terror Gallici nominis & invicta felicitas erat, ut aliter neque majeſtatem ſuam tutam, neque amiſſam recuperare ſe poſſe ſine Gallica virtute arbitrarentur. itaque in auxilium à Bithyniæ Rege invocati, regnum cum eo, parta victoria, diviſerunt: eamque regionem Gallogræciam cognominaverunt.* Vnius à Brennia noſtra leucæ itinere, & quarto circiter à Bruxella lapide, circa toparchiam Clabbecanam, eruitur

terra genus quoddam ſatis nitidi lapidis, cui nomen ab ipſo Clabbeca. is autem lapis & colore ſimul & ſpecie ita prope accedit ad adamantem, ut auro eum claudere nefas ſit.ſed videlicet mollem eum & tenerum eſſe,neque alium ſui uſum præbere, quam ut ſpeci oſo illo nitore ſimplicibus & incautis imponat.Melius poſtea ejus genus una hinc leuca in confiniis pagi Henaſti repertum eſt.

Genapum diſtat Nivella grandi dumtaxat leuca, veterem habens & pulchram ſic ſatis arcem. in qua forum eſt,ſive tribunal, quod vulgo audit *la haute Cour de Lothier*, id eſt, ſuprema Lothariæ Curia. hic adminiſtrari ſolet juſtitia, idque tam in civilibus ſimul & capitalibus, quam clientelaribns cauſſis. at provocatio tamen datur ad Cancellariam Brabantiæ, præterquam in capitalibus & clientelaribus, quæ decidi hic ſolent decretoriis, ſeu definitivis, ut loquuntur, ſententiis: ſalva tamen actoribus optione, utrumne cauſſas moveri & diſcuti velint Genapi, an vero in Bruxellenſi rerum clientelarium curia. Continet porro hocipſum Genapum quidquid hodie in hoc Belgio ſupereſt ex magno illo nomine tituloque Ducatus Lothariæ, quatuor tantum opidula, centum & ſexaginta quatuor pagos, duodecim baronatus,& octo Abbatias ſub ditione ſua complexæ: reliquum enim,uti jam diximus, Lotharingiæ finibus reſtat incluſum. In hoc opido & finitimis ei locis, ob miram cœli temperiem, terræ amœnitatem, & venationum delicias, domicilium ſibi elegerat Delphinus Galliæ Ludovicus, poſtea rex eo nomine undecimus, quo tempore patris Caroli ſeptimi iram & indignationem veritus, ad Philippum Bonum confugerat, & quinque amplius annos in hoc tractu una cum thori conſorte, plures in Genapienſi hac arce natos enixa, moratus fuit. quo beneficio tamen poſtea non obſtante, uti nec aliis plurimis in Delphinum collatis, ille Rex (adeo ſcilicet amicitia ſæpe potentior eſt ambitio) maximus atque aſperrimus, ſiquis alius umquam, fuit domus Burgundicæ hoſtis, illatis ei graviſſimis bellis, & Burgundia ipſa cum tot aliis terris opidiſque ereptis.

Gela, duabus ab Herentalia leucis abjuncta, peramænum eſt municipium, in quo, ante paucos hos annos,

nos, iſtitutum eſt collegium Canonicorum, honori & memoriæ Divæ Dimpnæ, nobilis olim è Scotia virginis.

Arendonquium leucis duabus abeſt Turnhouta.

Dormalia grandi tantum leuca diſſidet Landa, & cum ea prima, quod vocant, inſtantia, Buſcum-ducis, etſi procul abjunctum, appellat.

Pagi aliquot præcipui in Brabantia nominis.

SUnt inſuper in Brabantia & pagorum in ea catalogo loci quidam & baronatus ac toparchiæ haudquaquam exigui nominis. nos præcipua tantum eorum enumerabimus, & in cæteris, brevitatis ergo, nos referemus ad peculiarem illam tabulam Geographicam ſupra operi noſtro inſertam. præcipui itaque pagi ſunt iſti. Et primo quidem.

Fanum Sanctæ Odenrojæ, quod ad flumen Dommelam ſitum eſt, tribus leucis à Buſco-ducis. nobiliſſimum hic & opulentum cum primis Canonicorum collegium eſt, cujus Decanum ferunt cenſu & opibus vel ditiſſimo etiam terræ Brabantiæ Præſuli parem eſſe.

Boxteliam alluit idem fluvius Domela, locum duabus leucis à Buſco-ducis abjunctum, & cum titulo baronatus, tum inſigni Canonicorum collegio nobilem.

Roſendalia diſtat Bergozomio quidem duabus, Breda vero quatuor iiſque prægrandibus leucis. eſtque pagus admodum lautus, aquarum & crebræ navigationis aliarumque rerum commoditate ſpectabilis.

Huckela leuca tantum diſtat Bruxella, locus equidem memorabilis, ut in quo olim fuerit antiquiſſimum forum, ſive conventus juridicus, univerſæ Brabantiæ: ubi & ipſemet Dux ut plurimum ſolitus degere. ac licet poſtmodum aula commigrarit Bruxellam, habet tamen hodieque hic pagus ſeptem adſeſſores, ſive Scabinos, & celebre eſt etiamnunc tribunal Huckelenſe.

Lilloa poſita eſt ad flumen Scaldim, tribus ab Antverpia leucis, opulenta & pulchra admodum toparchia, ditionis viri illuſtris Pauli Van-dalii. locus per hæc bella civilia multum inclaruit, & cum ſitu, tum aliis quoque munitionibus, fortaſſis inexpugnabilis factus eſt.

ADD. (*Lilloum locum* III *ab urbe Antverpia milliaribus, Antverpiani jam ante annum* CIↃ IↃLXXXIV *muniverant, ut navigationem per Scaldim tutam præſtarent, eique munitioni delectos ex urbe cives impoſuerant. E regione item illius in altera fluminis ripa in Flandria alterum munimentum, cui Lieſkenhoecka nomen, excitaverant. Quod quum nondum ad eam altitudinem perductum eſſet ut defendi poſſet, Parmenſis Antverpiæ obſidionem moliturus eo mature Ruborgium marchionem cum* VI CIↃ *peditum mittit. Præſidiarii locum dedere juſſi cum ad defenſionem ſe pararent, diſploſis ſtatim* CCC *tormentorum ictibus una & altera oppugnatio tentata, Primo repulſi regii, dein aſtu uſu Itali, qui Gaſparino Lucenſi Duce vim faciebant, currus fœno onuſtos ad id paratos incendunt, & fumo præſidiarios ſtrangulante eos loco pellunt; atque ita Parmenſi, qui forte ſupervenerat, animos militi faciente, munitione potiuntur. Deprehenſi in ea omnes trucidantur. Ioannes Pettinus Attrebas, qui præerat, fide & rei militaris peritia clarus, poſt certamen ab ipſo Ruborgio interficitur, multum ſuccenſente Parmenſi. Multi in flumen præcipites ſe dederunt; pars aquis hauſti, pars natando evaſerunt. Id in eundem quo Arauſionenſis cædes, diem incidit. Caſus is Antverpianorum ſtudium acuit; qui Lilloæ metuentes, quæ tantum* CXXX *præſidio tenebatur, cohortem ex urbana juventute eo mittunt, ac* LXXX *delectos ex ſagittariorum collegio. Lilloam deinde miſſus cum Gallorum coborte Odetus Lanovius Telinius, Lanovii captivi digniſſimus filius; qui jam in illa ætate magnum virtutis paternæ ſpecimen ea obſidione edidit, & experti ducis jam tum in illa ætate vel Hiſpanorum & Italorum judicio meruit. Adeo ut Hiſpanus, ſupra bis mille ſuorum in illa obſidione deſideratis, eam deſerere coactus fuerit. Poſtilla arx in fide confœderatorum Ordinum permanſit, & poſt deditam Antverpiam multis operibus communita fuit; & altera quoque è regione munitio Liefhoeckena denuo excitata; quæ utraque Belgis Scaldis navigationem tutam, Hiſpanis infeſtam faciunt. Crevit ex illo Lilloa, & juſti oppiduli formam induit. Magnum autem diſcrimen adiit anno* CIↃ IↃ CXXVII: *parumque abfuit quin ab omni ſubſidio è fæderatis provinciis abſcinderetur. Rem geſtam hoc modo deſcribit Grotius in obſidione Grollæ cum annexis illius anni. Transfugæ (inquit) ſpem fecerant, invadi poſſe Bevelandiam auſtralem, & aperto ad Irſicam aquarum ſepto, & perfoſſis quæ obſtabant, oppidum Goeſam atque ei proxima mergi, partem vero inſulæ*

Honta

Hontæ adſitam etiam retineri, defenſam quippe ſuis aggeribus, qui olim in pace ſtructi ad coercendam eluviem, nunc pro bellimunimento erant valituri. Anni effluxerant dum expectatur tempus idoneum quo exhauſta præſidio Goeſa nudam inſulam præberet: quod evenit, dum Principem & exercitum munienda Grollæ cura retinet, & audita pridem per exploratores regios conſilia ſui vetuſtate in oblivionem venerunt. Ergo Antverpiæ contracta vis ſcapharum, & quæ alia navigia plano alveo facile vadis inſidunt. pars adacta per æſtuarium quod retro Lilloum multis uliginoſi ſoli fruticibus obumbratur, pars curribus eodem pervecta: quinquaginta omnes; bis mille inſtructa militibus. Per merſa terrarum inter Scaldim Hontamque Bevelandiæ auſtrali accedunt, captato tempore quo maxime vacuus ager, ad ſolemnem Goeſæ mercatum profectis inhabitantium pleriſque. Sed mare ſperato citius recedens inter eos qui advenerant & Bevelandiæ auſtralis aggerem medium fecerat ſpatium, quod gravi cœno tenax, nec ſcaphis nec pedibus tranſiri facile: Attamen egreſſi ſcaphis pedem inferebant, quum militum pauci emiſſi oppido, humenti extra aggerem ſolo ſemet oſtentantes, & in ipſo aggere vexilia, quibus ad publicas voluptates indigenæ uti ſolent, pro ſignis militaribus collocata, falſa imagine verum metum fecere. Interim conciti plures feſtinabant, nullo religionis diſcrimine, quum Catholicis plena ſit regio, communi cunctis ſua defendere. Queis illi viſis, cum ſe ſcaphis reddidiſſent, apud Rillandiam unam ex minoribus inſulis expectant æſtus, qui hærentes levaret, reditum; & proprio Scaldis alveo ſubvecti inſulam advenere modicam, & tantum pecori nec multo paſcendo utilem, proxime ſub eum locum in quo Scaldis Hontæque divortium eſt. Hogevverva huic inſulæ nomen eſt, cujus parte dextera quod fluit Scaldis, Aggeram, altera, Cromſlitam vocant. Hic quarto auguſti die caſtellum excitavere. mox & propius Aggeram receptum, quo trajectus muniretur, initia premendi undique Lilloi. ſimul Santſlitæ caſtellum magna mole ac ſpecie, (propugnacula ei ſeptem deſtinabantur,) aggeri veteri, qui firma terrarum ab alluvionibus dividit, adſitum. aliaque in itinere Antverpiam, partim in quæ diximus conſilia, partim continendis militum excurſibus è Bergis ad Zomam, & parandis quæ utilia, ſi quando ejus oppidi obſidium placeret: quo fine & foſſa duci cœpita à caſtello Crucis, quod non longe Antverpia eſt; Stabroucum ac porro Santſlitam verſus, qua commeatus tuto ac levi impenſa tranſirent. Sed hos conatus & fortuita &

Hiſpa-

Hiſpanorum molitiones haud parum turbavere. Nam primum Octobris ſecundo die in Santflitiana munitione improviſus ignis tuguria & quicquid flammam alere natum inerat abſumſit. Infra Lilloum aſtuaria complura ex Scaldi introrſum fuſa alluviones varie interrumpunt. Proximum ex his Blaugarium dicitur, unde agger novus ad Lilloum pertingit. In eo aggere & inter aſtuaria Batavi cuncta munimentis implent, quo & hoſtem arcerent & amni latius incumberent. Quod imitatus hoſtis & ipſe in ultima ora, qua Santflita objacet, ubi aſtuarium Stofa nomine, caſtellum locat: ſed & huic & cateris Hiſpanorum operibus, ipſi etiam aggeri veteri qua Stabroucum fert, multum nocuere fluctus, pracipiti jam anno violentiores. Ac Princeps cuncta qua ibi gerebantur edoctus, inſulam, qua maxima inter Stofam ac Blaugarium aſtuariis circumfuſa amni imminet, juſto caſtello, cui propugnacula quatuor & intra foſſam munitiones dua, occupari, & propius recepto flumine contrahi ejus ſpatium, ac militari aggere ambiri jubet. Imperio ſucceſſus adfuit; quanquam qui Santflitam magnis cum copiis tenebant, & tormentorum jactu & præliis operi intentos incurſabant. Atque ita hic arx, qua Frederici Henrici nomine inſignitur, perfecta; diſtans ab hoſtili arce ad Stofa aſtuarium, intermedio veteri aggere variis locis perrupto, virgas quingentas quinquaginta: uti jam denuo Lilloi ſecuritati abunde proſpectum videatur.)

Gaaſbeca diſtat Bruxella duabus leucis, fertili admodum ſolo circumdata, & ampliſſima ſane dynaſtia ſeu baronatus, ut quæ præter territorium longe lateque porrectum, ſeptemdecim pagos ſub ditione ſua complectitur.

Reveſia diſtat Nivella duabus leucis, eſtque & ipſa ampliſſimæ dignitatis & juriſdictionis Dynaſtia.

Leefdalia duabus circiter leucis abeſt Lovanio, baronatus prænobilis, & Brabanticorum omnium antiquiſſimus.

VVeſemalia propinquam habet Roſſelariam, Lovanio vero duabus leucis abjuncta eſt: baronatus adeo nobilis, ut ejus dynaſta ſit Magiſter equitum, vel ut vulgo vocant Mareſchalcus Ducatus Brabantiæ. Baronem habet Caſparum Schetſium, eum, cujus & ſupra ſit mentio. cui nuper defuncto ſucceſſit filius Lancelottus.

Perveſia medio fere inter Gemblacum & Judoniam itinere pari duarum leucarum intervallo ab utroque

opido

opido diſſidet, eſtque antiquus valde & late patenti ditione baronatus, adeo quidem ut ejus Dynaſtæ priſcis illis temporibus ea fuerint potentia, ut cum Epiſcopis Leodicenſibus interdum belligerati ſint. locus hodie eſt in ditione Domini Merodani, baronis præterea in hacipſa terra Dufflæi,toparchæ VValhemii,& aliorum quorumdam tum intra tum extra hunc tractum locorum.

VValheinium diſtat Gemblaco grandi dumtaxat leuca, pagus admodum amplus, & pro opidulo, arce & late patenti ditione conſpicuus, ita ut Comitatus gaudeat dignitate.

Cantacrucia, vulgo *Cantecroi*, leuca tantum Antverpia diſſidet, eſtque & pulchra & munita quod ſatis ſit arx, cui & agri complures adjuncti, & in octo pagos circumvicinos eſt jurisdictio. quare ut digna & honeſta ditio nuper ab Rege Philippo in Comitatum erecta eſt. Dynaſtum habuit Cardinalem Granvellarum, qui moriens eam reliquit nepoti atque hæredi ſuo Franciſco Perrenoto, toparchæ Granvellano, juveni perilluſtri.

Roſſelaria duabus circiter leucis Lovanio diſſidet, baronatus tantæ dignitatis, ut ejus Dynaſta ſit Cubicularius Ducis Brabantiæ.

Molla, pagus inſignis & magnæ nobilitatis, Gela quidem unius, Herentalia vero trium leucarum itinere diſſidet.

Santhovia diſtat Antverpia tribus leucis, pagus notabilis, ut in quo ſedem habeat una ex antiquiſſimis clientelarium rerum Brabantiæ curiis.

Putta duabus Mechlinia leucis abjuncta eſt, pagus etiam ipſa notabilis, & una è vetuſtiſſimis terræ Brabantiæ curiis, quam curiam Beſſeræ dicunt, ſpectabilis. exercent autem hæ tales curiæ jurisdictionem ſupremam in circumjectos aliquot pagos, qui ad eas prima, quod dici ſolet, inſtantia, inde vero Cancellariam appellant.

Rumpſtum, leuca tantum majuſcula Mechlinia diſſitum, adjacet flumini Rupelæ, unde & nomen videtur adſumere, pagus valde inſignis, & nobili ac vetuſta jurisdictione,aliiſque prærogativis conſpicuus.

Bierbeca, Cranendonquium, Cuquia, Bouterſhemium, Jancia, & Sombrevium baronatus ſunt non exiguæ dignitatis & famæ, quos tamen, dum brevi-

tati conſulimus, obiter tantum attingimus.

Gozeliſia tribus leucis diſtat Nivelia, maximus & ampliſſimus pagus, pæne ad inſtar urbeculæ, validaque arce ſpectabilis.

Hilverembeca inter Turnhoutum & Buſcumducis amœniſſimus locus eſt, honeſto Canonicorum collegio nobilis.

VVelwicum in Brabantia, & ex adverſo Beſoja, quæ jure merito accenſetur terræ Hollandiæ, duo ſunt pagi, etſi illud haud dubie multo ſit iſta præſtantius, longa tantum & continua quadam via, ſilicibus ſtrata, diviſi, quæ ipſa & alios aliquot pagos complectitur, & propterea vulgo audit de Langhe ſtraet/ ubi bis anno celebrantur memorabiles nundinæ & mercatus equorum, undique huc cum ingenti populi concurſu ſolitorum adduci.

Subjiciemus hic denique, uti rem conſideratione digniſſimam, ac cum ipſo ſitu, tum aliis quoque de cauſſis notabilem, opulentam illam & amplam Poſteliam, xenodochium in media ipſa Campaniæ ſolitudine poſitum, ubi viatores quoſcumque illac prætereuntes hoſpitio debent excipere, ac pro ſua quemque conditione & dignitate tractare, nullo pretio præmiove interveniente.

DITIO RAVESTENIENSIS.

Raveſtenium, ad ſiniſtram Moſæ ripam, Graviam inter & Megam poſitum, ac pari duarum leucarum intervallo ab utraque abjunctum, opidulum eſt & concinnum, & ampla ſic ſatis juriſdictione conſpicuum, validaque inſuper arce munitum. etſi muris tamen orbatum: qui ultimis iſtis inter Carolum Quintum & Cliviæ Ducem bellis, ex pacto fuere disjecti. Dynaſtam habet eumdem Clivium, ultimi Domini ſui Philippi, clari & inclyti Principis, ac Ludovici duodecimi, Galliæ regis nomine, Præfecti Genuenſis, hæredem: qui Brabantiæ tamen Ducem, velut feudi patronum, agnoſcit,

DVCA-

LIMBVRG.

1. La Haulle Maiſon de la Ville
2. Le Cloiſtre
3. La Porte de Hault
4. La Porte d'en Bas
5. Porte du Chaſtea
6. Degrez coupez dens la Roche
7. S.t George
8. Chaſteau.
5
8

DVCATVS LIMBVRGVM.

DUCATUI Limburgenſi nomen eſt à Limburgo, opido lauto ac ditionis ſuæ primario, ſito ad VVeſerim flumen, & valida admodum arce munito, denique Aquiſ-grani tribus, iiſque prægrandibus, Leodico vero quatuor itidem grandibus leucis abjuncto. Natus eſt in hoc opido Joannes Flemingius, civis Antverpienſis, eruditiſſimus vir & inſignis poëta. Eſt item hic ortus Remaclus Fuſchius, vir doctus & variorum operum ſcriptor. In vicinia vero Limburgi natus eſt D. Nicolaus VVeſtenradius, Canonicus, Archidiaconus & Cancellarius Leodicenſis, eruditione & virtutibus ornatiſſimus præſul. Eruitur in hoc tractu non mediocri copia ferrum; ut & plumbi nonnihil præ cæteris laudatiſſimi. Sunt præterea media fere ab urbe leuca fodinæ quædam ſeu venæ lapidis illius leucophęi, metallo magis, quam alii cuicumque materiæ ſimilis. Plinius Cadmiam vocat, & lapidem æroſum. conſtat autem adminiculo hujus lapidis ex ære fieri orichalcum: cui quidem metallo ille nativa quadam proprietate adeo pæne eſt geminus, ut multa prius ignis vi præparatus, dum orichalcum conflatur, cum eo ſeſe commiſceat, & coaleſcat velut in unum corpus, adeoque tertia circiter parte ipſum exaugeat. in medicina etiam multiplex ejus eſt uſus, & præſertim in ſymptomatibus aliquot oculorum: prout idem ille Plinius, & cum eo Galenus in ſcriptis ſuis teſtantur. Simile fere lapidis genus in Italiam noſtram adportari videtur è Cypro: at in partibus tranſalpinis vix uſquam eum invenias, præterquam in Limburgenſi hoc territorio. ubi ab annis jam ſexaginta & amplius, repetito ſubinde cum Principibus terræ contractu, eſt in manu & poteſtate Schetſiorum, qui in eruendo eo & repurgando ac denique perficiendo ingentem aſſidue hominum turbam occupant: eo quidem ordine, tamque ad normam diſtributis operibus, ut proprie videatur parvula quædam reſpublica.

ADDIT. (*De provincia autem hujus poſſeſſoribus nihil invenitur antiquius, quam in quadam Geldrenſium hiſtoria manu ſcripta, de quodam Henrico Comite Limburgi, qui tempore Henrici III Auguſti, anno* 1050 *cum Walfranno Abbate Prumienſi diſſidium habuit: de ejus autem ſtemmate variant auctores; Wolfangus enim Lazius ad Duces Lotharingiæ originem refert, à Theodorico Guilielmi Comitis Bononienſis filio in Hermannum Lotharingum, quem ex duabus uxoribus Gerberga Burgundica, & Heduiga Hannonia Comitiſſa, Henricum & Fridericum Comites Limburgenſes, genuiſſe deſcribit, & eorum priorem, Henricum & Hermannum ſtirpis ſuæ ultimos reliquiſſe. Alii autem genus Henrici Limburgici ad Lotharingicum ſtemma quidem referunt, ſed Guilielmũ Bullionium Euſtathii filium, Gothofredi Solymorum regis fratrem, illi patrem attribuunt, parum tamen veriſimili argumento, quia ejuſdem Guilielmi utriuſque ſexus liberi à Ducum Lotharingiæ ſcriptoribus, & à Richardo Waſſeburgio recenſentur: Theodoricus nimirum, qui poſt patrem Lotharingiæ ſuperioris Ducatum tenuit & continuata ad poſteros ſucceſſione ad Sereniſſimum Carolum tertium tranſmiſit, Principem Galliarum hoc ævo ſapientiſſimum. Deinde Henricus in Guilielmi filiorum albo reperitur, qui Thereſiam Alphonſi VI, Caſtellæ & Legionis Regis filiam duxit, accepta loco dotis & præmii Luſitania, quam heroica virtute à Saracenorum furore liberarat. Ex hoc autem toro Alphonſus ille natus eſt, qui Rex in caſtris à ſuis ſalutatus, regni Portugalliæ fundamenta primus jecit. Quod quidem magis credibile eſt, quam eorum ſententia, qui Henricum Limburgenſem, Henrici Exducis filium Thereſiæ maritum dant, neque ullam tamen rationem afferunt cur idem Henricus à paterna hereditate vel à titulo abſtinuerit, cum eundem deſcribant tanquam primogenitum, nec alium ejus fratrem uſquam commemorent; vel ſi per injuriam aut pater aut ipſe Limburgo exactus fuit, cur Luſitaniæ regnum adeptus, Regiſque Hiſpaniæ affinitate ſubnixus, res ſuas armis repetitum non venerit. Tertius autem filiorum Guilielmi, Gothofredus vocabatur, Ioanvillæ Dominus, Ioannæ, Harcurtii Comitis filiæ, maritus. Quartus fuit Albertus, Archiepiſcopus Maguntinus. Reliqui fuerunt: Theobaldus, Ida, Agnes, Bertha & Eliſa. Obiitq; idem Guilielmus anno Domini* 1125. *Quiſquis igitur pater fuerit Henrici Limburgenſis, Gothofredi Bullionii nepotem fuiſſe, tradit Chronicon Brabantiæ, qui cum fratre Balduino cruce initiatus & in Palæſtinam ad bellum ſacrum profectus eſt, eorum fratre*

Guiliel-

Guilielmo præfecturam fraternæ ditionis gerente. Verum mortuo Gothofredo, abſente in longinqua ditione Balduino,& rejecto Guilielmo Henricus Limburgenſis inferiorem Lotharingiam & Brabantiam obtinuit,dono Henrici IV Cæſaris Auguſti, qui expugnatis ejus caſtellis (quia orto inter patrem & filium Henricum diſſidio & bello, filii partes Limburgenſis ſequebatur, totamque Lotharingiam miris cladibus affligebat) deditionem facere compulerat;cui gratiam ſuam cum Ducatu Lotharingiæ magna vi pecuniæ redimenti conceſſit. Sed cum patrem Imperii inſignibus ab Henrico filio ſpoliatum, profugumque Henricus Limburgenſis reciperet, ab Henrico V, Auguſto, quod patrem foviſſet, ceu reus Majeſtatis exauctoratur, eique Ducatus inferioris Lotharingiæ abjudicatur, & Gothofredo Lovanienſi poſſidendus traditur. Poſt in gratiam cum Cæſare Limburgenſis tandem rediit,quid Sigefridum quendam Palatinum perduellionis accuſaſſet, Ducatum vere non recuperavit. Quem cum armis à Gothefredo ſecundo repetere tentaret, ab eodem obſeſſus & fugatus eſt.Hoc autem diſſidium per Margaretæ Henrici filiæ nuptias, Gothofredo III elocatæ, eſt compoſitum. Hujus Henrici Comitis Limburgenſis meminit Meyerus, refertque Balduinum Hannoniæ Comitem quartum Henrico Namurcenſi,avunculo ſuo,auxilia tuliſſe contra Limburgenſem,fines Namurcenſium graviter infeſtantem,anno 1172. *Manſit autem Limburgenſis ditio in Henrici familia, primo quidem Comitatus titulo, quidem ab Henricis Imperatoribus Ducatus honore fuiſſe inſignitum Munſterus annotavit.Hoc in prædicti Henrici perſona accidiſſe liquet: nam eum Meyerus ad annum* 1194,*bello Namurcico Ducem vocat Lemburgenſem,cui Henricus filius, ejuſque frater Valeranus ſucceſſit, qui Othoni Cæſari cum ſeptingentis equitibus militavit anno* 1214. *Poſtremus horum Ducum Hermannus fuit,teſte Lazio,cui adſtipulatur Aquilius,diſſentiunt manuſcripti Geldrenſium annales,qui Henricum eum vocant,quemadmodum & Brabantiæ Chronicon. Quicunque autem is fuerit, ne ad conjecturas incertas dilabamur, ſine maſcula progenie defunctum eſſe conſtat, filia unica Ermgarde relicta, Geldriæ Comiti, Reinaldo primo nupta. Itaq; jure dotali & hæreditario Ducatum Limburgenſem ad ſe pertinere Reinaldus contendebat. Dux vero Brabantiæ Ioannes primus jus ſucceſſionis in Ducatu Limburgenſi, ab Adolpho Comite de Monte, qui ultimo Duci Limburgenſi defuncto conſanguinitate proximus erat, certæ pecuniæ ſumma comparavit,ipſa Ermgarde ante patrem defuncta.*

Orto ea de cauſſa bello, Reinaldus, priuſquam manus conſerent, actionem ſuam, ſi quam habebat in Ducatu Limburgenſi, Henrico Comiti Lucemburgenſi vendidit. Sed prælio inito, Dux Ioannes victoria potitus eſt. Lucemburgenſis cum fratribus ſuis, qui à Reinaldi partibus ſtabant, & cum aliis nobilibus in acie cecidit. Geldrenſis in Ioannis poteſtatem vivus venit, non ante dimiſſus, quam omnem actionem in Ducatu Limburgenſi, Duci Brabantiæ abſolute ceſſiſſet. Hanc inter hos Principes controverſiam de Lucemburgenſi Comitatu exortam ſcribit Paulus Æmilius, & Principum nomina hiſtoriamque confundit: ſed noſtris fidem ſcriptoribus adhibemus, qui de Limburgenſi Principatu certaſſe Dynaſtas illos tradunt. Hunc igitur titulum Ioannes ſecundus à patre accepit, & ab illo tertius, quem filius ejus Henricus vivo patre obtinuit, cum Machlinienſis Dominii poſſeſſione: ſed illo ſine liberis legitimis defuncto, Limburgum ad Duces Brabantiæ rediit, & cum reliquis Germaniæ inferioris provinciis ad Duces Burgundiæ, poſtremo ad Auſtriacam domum auguſtiſſimam ſerie nunquam interrupta pervenit.

FALCOBVRGVM.

FAlcoburgum, Gallice *Fauquemont*, opidum eſt mediocriter lautum, ac valide ſatis munitum, in agros & pagos aliquot circumjectos imperium obtinens, & Aquiſ-grani tribus majoribus, Trajecto vero ad Moſam duabus minoribus leucis abjunctum. Subegit hanc ditionem Brabantiæ Dux Joannes, ejus nominis tertius, ademtam armis & vi Reinoldo Falcoburgenſi, homini inquieto, turbido, ac Trajecto & finitimis locis infeſto, ideoque ab Duce devicto, & in carcerem tandem compacto.

DALEMIVM.

DAlemium, perexiguum alias opidum, munitiſſimam habet arcem, & Aquiſ-grani tribus majoribus, Leodico vero duabus item prægrandibus leucis disjungitur. Habet titulum Comitatus, & juriſdictionem in agros & pagos aliquot Tranſmoſanos. ſubjugavit locum, & imperio ſuo adjecit Brabantiæ Dux Henricus ſecundus.

RHO-

RHODIA DVCIS.

RHodia Ducis, Gallice *Rode le Duc*, Belgice Hertogenrode/ concinnum eſt, etſi parvum, opidulum, & veteri arce conſpicuum. Falcoburgo leucę circiter ſpatio diſſidet, eſtque quarta ex Transmoſanis Brabantiæ ditiunculis. quæ omnes quidem exercent ſupremam juriſdictionem, ſed unde ad Cancellariam tamen, uti jam dictum, conceditur provocatio.

Carpia.

CArpia, inter terram Juliacenſem & Coloniam ſita, duabus ab Rheno leucis abjungitur, eſtque amplus in primis & opidulo pæne ſimilis pagus, collegiata, ut vocant, eccleſia, item mercatu & nundinis anniverſariis celebris. aſſidet pago arx, valide ſatis adverſus hoſtiles inſultus munita, & junctim conſtituunt peculiarem nec pœnitendam utique ditionem, cui & ſuus olim peculiaris dynaſta. atenimvero Dux Brabantiæ Joannes primus, viſo, quam utilis quamque oportuna ditioni ſuæ futura eſſet hæc ditio, oblata forte occaſione, à Gymnicis Dominis eam mercatus eſt, & cum reliquis Transmoſanis conjunxit. peculiarem tamen ſibi habet præfectum, & valido ſemper præſidio communitur.

ORDINES LIMBVRGENSES.

ORdinis Limburgenſis Ducatus & ditionum jam deſcriptarum tribus perpetuo conſtant membris; Antiſtitibus nempe, Nobilibus, ſive Equitibus, & Conventibus, ſive foris juridicis. Gubernat hoc tempore ditiones omnes Tranſmoſanas, nomine Regis Catholici, Claudius VVithemius, Dynaſta Ruisbroecanus, & Eques aurei velleris.

Obtinent autem hæc omnia nobis deſcripta cum majora, tum minora quoque Brabantiæ opida, ut & pagi plerique, ordinariam atque ſollennem in civilibus juxta

& capitalibus cauſſis juriſdictionem : provocaturque à minoribus primum ad majora, & hinc porro ad Cancellariam Brabantiæ.

Sunt præterea duo generales, ut ſic dixerim, in capitalibus cauſſis Miniſtri, ſeu Magiſtratus. quorum alteri quidem, Droſſarto nimirum Brabantiæ, pertotum ejuſdem tractum qui ſermone Teutonico utitur, & potior longe provinciæ pars eſt, reos in carcerem conjiciendi jus & facultas: alter vulgo audit, *le gran Baillieu du pays Romain de Brabant*, Magnus Prætor agri Romani Brabantiæ, cujus incolæ ſcilicet linguam uſurpant Gallicanam. Nefas autem his Magiſtratibus, reos, aliter quam legitime & ordinaria juris via, damnare : & prior quidem in Senatu Brabantiæ, vel coram ejuſdem delegatis; poſterior vero coram Genapienſibus clientelarium rerum judicibus actiones ſuas inſtituit.

Habet inde Brabantia, ut & cæteræ fere Belgii hujus Provinciæ, Magnum Venatorem, *le gran Veneur*, ampliſſimæ quidem dignitatis auctoritatiſque, etſi pro regionum conditione alibi alium magiſtratum, regiæque venationis ſupremum præfectum.

Habet denique Saltuarium, vulgo **de Gruyer** / magiſtratum aucupio & piſcatui regio præſidentem, ac de controverſiis in his talibus circa immunitatem & juriſdictionem regalem exortis cognoſcentem, quodque erratum eſt, emendantem.

Præcipua quæque Brabantorum privilegia.

VTuntur Brabanti & Ditiones, quas diximus, Tranſmoſanæ, Limburgum videlicet, Falcoburgum, Dalemium, Rhodia Ducis, & quidquid præterea ſupremo Brabantiæ noſtræ imperio ſubjacet, cum eaque (ut dixi) conjunctum eſt, luculentis admodum & utiliſſimis privilegiis.

Ac primo quidem habent ab Romanorum Imperatoribus privilegium longe ampliſſimum, impetratum ipſis per Ducem Joannem, ejus nominis tertium, ab Carolo Quarto Imperatore, & approbatum deinceps ab inſecutis Cæſaribus: quo cavetur, ne quiſquam Brabantus, vel alioqui oriundus è ditionibus illis jamdictis, neve etiam res ejus aut bona, per univerſos quam late patent Romani

mani Imperii fines,ſiſti aut ſequeſtrari, vel prima, quod vocant, inſtantia, conveniri aut detineri ullatenus poſſint.

Habent deinde à propriis ſuis Principibus varia magni momenti & gratioſa admodum privilegia:inter quæ ſeptem iſta ſequentia comperio eſſe præcipua. ac primum quidem , adſpectu aviditatis ſimul & imperioſitatis Antiſtitum,etiam Principi ipſi præſcribit,ne Eccleſiaſticum Ordinem, quod ad ſæcularia quidem attinet bona , poſsit vel debeat , ſupra quam olim ab aliis Terræ Principibus factum eſt,collocupletare,niſi cum ejus , in quo ſita ſunt ipſa bona , non autem aliorum, terræ quadrantis, & pro eo, primariæ urbis, permiſſu.

Alterum eſt, quod non liceat Principi , ſubditos ſuos , ſed nec extraneum ullum Brabantiæ incolam, vel agere reos,vel civilem aliquam capitalemve litem iis intendere , niſi libera prorſus & ordinaria juris via , ita quidem ut reo & utendi Advocatorum præſidio,& coram populo ſeſe purgandi , cauſſamque dicendi indelibata poteſtas ſit.

Tertium; quod non liceat Principi ſubditis ſuis imperare vectigalia ulla , ſive tributa. cujuſcumque demum ſint generis , & quocumque appellentur vocabulo : ſed nec innovare ullam alicujus momenti rem , ſine Ordinum terræ ipſius conſenſu.

Quartum.; quod non poſſit Brabantis præficere magiſtratum aliquem, ſive miniſtrum alienigenam, ſalvis tamen paucis quibuſdam exceptionibus:ut in Cancellaria Brabantiæ, ubi inter tot Senatores indigenas , duos aliquos,at qui hujus tamen ſint idiomatis , peregrino s poteſt inſerere.poteſt item aliquis non Br abantus,modo in ipſa terra per aliquot annos poſſederit jus & titulum Dynaſtiæ, ad Cancellarii dignitatem extolli.

Quintum; quod omnibus terræ Brabantiæ ſubditis jus & fas ſit de bonis ſuis,etiam fiduciariis,neque venditione dumtaxat,verum etiam teſtamento,ſine ullo vel Principis,vel alterius cujuſcumque conſenſu,diſponere.item canibus avibuſque adhibitis , modo quinque regales illas ſupra nobis deſcriptas ſilvas exceperis, libere paſſim venari & aucupari. quod in aliis utique terris non temere ſolet permitti.

Sextum; quod convocatis à Principe generalibus harum

rum Provinciarum Ordinibus, ſive id fiat ſubſidii poſtulandi, ſive alia quavis de cauſſa, non teneantur Brabanti patrię ſuę finibus egredi: imo vero non poſſint, (ea legi eſt efficacia,) extra territorium ſum quidquam ſtatuere. quod cæteris tamen aliarum Provinciarum Ordinibus, quocumque demum à principe convocentur, integrum atque permiſſum eſt. atque hinc fit, ut negotiorum eo facilius expediendorum gratia, imo (ut diximus) neceſſario, cæteri Ordines ad Brabantos ſemper accedant.

Septimum denique: quod ſi forte vel vi, vel alia quavis injuria, privilegia iſta Brabantorum Princeps infringat; ipſi, debitis tamen obnuntiationibus excuſationibuſque præmiſſis, à fidei ſacramento Principi præſtito, & clientelaris officii ſponſione, protinus ſolvantur, & ceu liberi prorſus ac ſui juris effecti, aliam ſibi pro arbitratu quærere poſſint conditionem. Inſtituta vero atque conceſſa ſunt & hæc ipſa quæ retuli, & tot alia terræ Brabantiæ privilegia, non in populi tantum, ſed in Principis quoque ipſius uſum & ſecuritatem.

Enimvero dum conſiderant ſecum majores, & diligenter expendunt, quantas ſæpe tyrannides, aliaſque naturaliter inſitas nobis cupiditates, ſi non iſto, at alio forſitan ſæculo, ſi non iſto, at alio forſitan Principe, ſi denique non in ipſis Principibus, at in præfectis eorum & conſiliariis, qui vel imprudentia ſæpe, vel privatæ rei adſpectu, ad deteriora quæque conſilia eos inclinant, naſci atque oriri contingat: excogitarunt, pro ea qua erant prudentia, & elegerunt inter ſeſe & Principem eam reipublicæ adminiſtrandæ rationem & formam, quæ ex triplici illo ſtatu, Monarchia nempe, Ariſtocratia & Democratia compoſita, ad politiam illam, qua pacifice cum Principibus ſuis aliquot ſæculis uſi ſunt Lacedæmonii, proxime accedit, quamque ut legibus olim Spartani formarunt, ita privilegiis iſti, quæ non ſecus quam leges ſervantur, & ſervari debent, ſtabilierunt: unde ita compoſitus ſtatus, ut & Principi ſalva maneat ſua Majeſtas ac præeminentia, & populo ſua gradatim ſecuritas conſtet & quies, eam gignere ſolet concordiam, eamque reciprocam & perpetuam unitatem, quæ humanitus quidem diſſolvi aut frangi vix queat.

Vtitur univerſa Brabantia, id eſt opida ſimul & pagi, ſupra nobis deſcripti, tam in foro atque judiciis, quam

in

in familiari colloquio, lingua Flandrica: eo tamen exiguo tractu excepto, qui Nivellam potiſſimum & Genapium habet, & à gallicana, quam incolæ fere uſurpant, lingua, vulgo *pays Romain*, id eſt ager Romanus nominatur. quia enim ſermo eorum eſt gallicanus, & ex corrupta Latina lingua deductus, ipſi Romanum eum indigetant, & regiunculam ipſam Romanam. Etſi autem in reliqua omni Brabantia Flandrice vulgo, ut dixi, loquantur; vix ullum tamen invenias alicujus nominis virum, imo vix ullam mulierem, quæ non & gallice calleat: quin innumeri etiam Allemannice ſonant & Anglice: multi denique Italice etiam, atque Hiſpanice. rem percommodam ſane & admiratione digniſſimam! Dixi Flandrice vulgo loqui Brabantos; quia, quod ſupra jam monui, ſicut exterorum pleriſque univerſum hoc Belgium Flandria dicitur; ita & vulgaris Belgarum lingua, (quæ, excepto ubi Gallicus, ſive Germanicus obtinet ſermo, parum admodum, ac non aliter quam per varias Tuſciæ partes Italicus noſter, inter ſe differt) Flandrica paſſim apud eoſdem audit ideoque, quantumvis non ignoremus ſingulas quaſq; Provincias, & præſertim Brabantiam noſtram atque Hollandiam, peculiarem facere dialectorum ſuarum mentionem, ſequemur tamen communem conſuetudinem, & quotieſcumq; in hac noſtra deſcriptione facienda erit rei iſtus mentio, Flandricam linguam ſumus nominaturi.

Legimus in annalibus Brabantinis, & præſertim illis Barlandi, primum hujus Provinciæ Ducem Pipinum fuiſſe, filium Carolomanni: Carolomannum vero natum Brabone, ejus nominis tertio, tertioq; Brabantiæ, nondum adeptæ ducatus vocabulum, Principes, ex Pipino deinceps orti feruntur Grimaldus, Pipinus ſecundus, Carolus Martellus, Pipinus tertius, & Carolus Magnus. Joannes Aventinus, hiſtoricus alias nobis laudatus, de hoc ſtemmate tradit aliquantum diverſa, dicitque Vtilonem, Theodonis Bavariæ Principis fratrem, Marchionem Sacri Imperii fuiſſe, & natum ex eo Hugobertum, ex Hugoberto Aſobertum; & ex hoc rurſns Arnulphū, ex Arnulpho Angiſum: omnes Sacri Imperii Marchiones. Angiſum vero narrat uxorem duxiſſe Beggam, filiam Pipini primi, obtinuiſſeque à Dagoberto Francorum Rege ducatum Brabantiæ: ex Angiſo & Begga natum Pipi-

num ſecundum, ex Pipino Carolum Martellum; & ex hoc Pipinum tertium, poſtea Regem Francorum: ex Pipino denique Carolum Magnum. erunt igitur uſque ad Ludovicum Pium, Caroli filium, ex illuſtriſſimo illo ſanguine Duces ſex. Barlandus, connumerato Grimaldo, ſeptē eos commemorat. A Ludovico Pio uſq; ad Godefridum Barbatum, id eſt per annos plus quam ducentos, nihil uſquam habetur certi de Brabantiæ Ducum vocabulo. quod videlicet ipſa terra ſub Auſtraſiæ primum ac deinde ſub Lotharingiæ nomine contineretur: ſicuti ſuo ſupra loco & ordine fuſe à nobis expoſitum. Is igitur Godefridus, recepta inferiori Lotharingia, abdicaſſe videtur titulum Comitis Lovanienſis, & vel à cognomine ſuo adſumſiſſe nomen Ducis Brabantiæ, vel priſtinum potius & intermiſſum terræ vocabulum renovaſſe. Et ex hoc quidem tempore, tot veteribus illis omiſſis, ſumtoque ab Godefrido iſto initio, ad hunc uſque Philippum II Regem, novemdecim numerantur Duces Brabantiæ, intrante in numerum & Maria Duce Burgundiæ. principes quidem adeo celebres, adeoque illuſtres, ut ſi ſplendorem illum & majeſtatem Pipini, Carolorumque Martelli & Magni, qui omnes ex hoc tractu & finitimis ei locis prognati ſunt, cum poſterioribus hiſce conjungas, nullum omnino tractum in Ciſalpinis inveniri exiſtimem, qui nobilitate & ſtemmatum claritudine ſit hoc noſtro felicior.

Connexa fuit Brabantia una cum Ducatu Limburgenſi cæteriſque ditionibus transmoſanis Comitatui Flandriæ, matrimonio inter Ludovicum Malanum, Ludovici Nivernii filium, Flandriæ Comitem, & Margaretam, filiam Joannis tertii Brabantiæ Ducis, contracto. ea ſiquidem Margareta Joannæ ſorori natu majori, VVenceſlai, filii Regis Bohemiæ, conjugi, ſine liberis anno 1406 defunctæ, in ditiones iſtas ſucceſſit: idque diſerto Philippi ſecundi Romanorum Regis privilegio, quo conceditur, ut meliore ſexu deficiente, ſequior in Ducatum hunc poſſit ſuccedere. Rediit tamen poſtpaullo, ſed non niſi ad tempus, Brabantia noſtra ſub peculiarium Ducum imperium. idque hoc modo: Ex Ludovico Malano & Margareta jamdictis unica tantum nata eſt filia, matri cognominis: quæ cum eſſet Brabantiæ, Flandriæ, & aliarum aliquot ditionum hæres, nupſit Philippo Audaci,

Duci

Duci Burgundiæ, Caroli Quinti Galliæ Regis fratri: qui inter alios liberos, Joannem ex ea & Antonium tulit, quorum Antonio quidem, Joanne primogenito conſentiente, pater aſſignavit Ducatum Brabantiæ, cum lege, ut, deficientibus ipſi legitimis hæredibus, ducatus reverteretur ad domum Burgundicam. Antoni, duo fuerunt filii, Joannes nimirum & Philippus, ambo ordine duces Brabantiæ, amboque improles tandem extincti. unde cum Ordinum terræ ſuffragiis devolutus eſt hic ducatus ad Philippum, cognomine Bonum, Burgundiæ Ducem,& ſuperioris Joannis filium. atque hoc demum pacto Brabantia una cum membris ſibi annexis ad Principes ipſos Burgundos reverſa eſt. Poſtea vero Carolo Duce fortiſſimo, tertio cum Helvetiis Lotharingoque ad Nancejum prælio, anno Chriſti 1477 miſere cæſo, pervenerunt hæ ditiones, matrimonio inter Maximilianum, poſtea Imperatorem,& Mariam Burgundam,unicam Caroli filiam, inito, in poteſtatem Sereniſſimæ Domus Auſtriacæ: ſub cujus umbra feliciter hodie conquieſcunt. Simili plane modo & ordine explicatum inveniet lector ad uniuſcujuſque non Belgii tantum, ſed aliarum quoqueBelgio adjacentium regionum,ſucceſſive nobis deſcribendarum, exordium,quonam tempore, quaque ratione & modo ſingulæ prius diſperſæ paullatim inter ſeſe cohæſerint,tandemque omnes ſimul in unius poteſtatem redactæ ſint.Neque vero ſilentio hic involvam, me cum alias ſæpe,tum præſertim per bella iſta civilia, quibus ſi alias umquam, magna paſſim ſermunculorum licentia, interveniſſe nonnumquam ubi diſſertaretur de ſucceſſione Ducatus Brabantiæ, perceptiſque multorum, circa prætenſiones in futurum fortaſſis exorituras,ſententiis,recurriſſe tandem ad Dominum Indeveldium, Principi ab arcanis conſiliis, exploraturum, ſi fieri poſſet,hujus negotii veritatem. qui Indeveldius libere mihi narravit, diſputatum aliquando fuiſſe hoc argumentum, & contendiſſe nonnullos, alteram quidem Brabantiæ partem primogenito Ducis filio,alteram vero poſtgenitis ejus deberi: cæterum conſtitutum fuiſſe atque decretum tempore Caroli Quinti Imperatoris,ut in poſterum univerſa hæc Belgica cedere debeat ei, qui futurus eſſet Rex Hiſpaniæ: cui cedunt & reliquæ omnes ditiones & regna,ſupremo illi ſceptro ſubjecta: ad-

ſervari autem hujus decreti autographum in arce Vilvordiana. ubi (ut diximus) privilegia omnia, & quidquid præterea talium rerum & munimentorum eſt, cuſtodiuntur, facileque petentibus exhibentur legenda. Atque hæc de Brabantia noſtra, deque appendicibus ejus & membris commemoraſſe ſufficiat. ubi ſicui forte videamur fuiſſe polixiores, ipſa dignitas & conditio rei facile nos excuſabunt.

Monemus autem lectorem, nos in cæteris quoque Belgii hujus Provinciis deſcribendis, peritorum aliquot & prudentium amicorum hortatu atque conſilio, ſuperſediſſe ab ampliore omni & fuſiore ſingularium terræ toparchiarum & familiarum illuſtrium mentione: idque gemina maxime de cauſſa, altera, quod mutaverint multæ familiæ, ac in locum earum & ditionem aliæ ſubinde aliæque ſurrogatæ ſint, atque ſucceſſerint. unde qui vel inopia, vel alio quovis caſu, ditiones ſuas abalienaſſent, vel pignori forſan oppoſuiſſent, & aliquando eſſent recuperaturi, dolerent fortaſſis ſe prætermiſſos: alii contra prioribus ſurrogati, ſi viderent commemorari ſe velut præſentes atque legitimos Dominos, inſoleſcere poſſent, & plus equo ſibi tribuere: atque hinc porro & inter ipſos exurgerent ſimultates, & ego utriuſque partis reprehenſionibus eſſem obnoxius: altera cauſſa, priore nihilo eſt levior, quod Antonius Olivarius, eruditus atque induſtrius vir, ſingularis cujuſdam & copioſi tractatus ſuper hoc argumento ſcribendi provinciam ceperit, fuſe in eo expoſiturus non illuſtrium modo in hiſce Provinciis, ſed in Gallia quoque univerſa familiarum originem atque progreſſus, opus revera laborioſum & perinſigne, quod ſi abſolvatur tandem ac prodeat in lucem, ſigillatim explicaturum eſt & clariſſimam nobilitatem & rariſſimas plurimorum illuſtrium hujus tractus virorum virtutes.

MACH-

1. Grote meret
2. Stadt huys
3. S. Rombouts kerc
4. De Vis mart
5. Cooren mart
6. Onſe L. Vrouw kerc
7. S. Ians kerck
8. S. Peters kerck
9. S. Catlyne kerck
10. S. Nicolaes kerck
11. Degen poort
12. Bruſſelſe poort
13. Overſte poort
14. Leuvenſe poort
15. Neckers poels poo
16. Block poort
17. Koe poort
18. Sant poort
19. Catelyne poort
20. Het Paleys.

MECHELEN .

MACHLINIA DOMINIVM.

MACHLINIAM aliud aliquando, quam quo nunc utitur, nomen geſſiſſe, nec apud veteres ego ſcriptores, ſed nec apud recentiores, certis quidem veſtigiis, etſi fabulæ tamen non deſint, uſquam invenio.

ADDIT. (*Narrat in Itinerario Abrahamus Ortelius, extitiſſe olim ad ſacellum Divi Romboldi, medio inter Antverpiam atque Bruxellam itinere, diverſoria quædam, ubi ſtabularentur viatores, diverterentque ad Michaëlem quemdam, Brabantis* Machiel: *qui cum celebraretur paſſim & innoteſceret, loco poſtea fecerit nomen: atque hinc porro ſurrexiſſe tandem hanc urbem.*

Ioannes vero Bochius in Narratione ſua de Belgii Principatu hæc ſcribit: Ejus (Machliniæ) antiquitas ex etymo elicitur, in S. Rumoldi vita, civitatis ejuſdem Apoſtoli apud Surium tomo VII, his verbis: Locum incolæ Maehlıniam dicunt propter Malinam & Ledonem, quæ certis temporibus cum corniculantis Lunæ conſonantia, nunc maris acceſſum nunc receſſum faciunt, nec ultra quam ad hujus loci fretum, vel damnum vel lucra ſua commutant. Nobilium quidam Odo nomine, vel ut alii volunt, Ado comitatum gerebat, cum æque moribus & genere nobili conjuge. Hactenus auctor ejus vitæ apud Surium. Porro vocabula Ledonis & Malinæ etiam apud D. Auguſtinum leguntur, libro I. *de Mirabilibus Scripturæ, ubi ſic habetur: Hæc namque quotidiana inundatio bis in die, à tempore ad tempus per horas viginti quatuor ſemper peragitur, ac per alternatas hebdomadas Ledonis & Malinæ viciſſitudo comitatur, ſed Ledo ſex horas inundationis, & totidem receſſus habet: Malina vero grandis fere per quinque horas ebullit, & per ſeptem horas litorum dorſa retegit. Hæc ille. Ceterum quod ad hanc etymologiam attinet, alii enim aliunde derivant, liberum unicuique relinquimus judicium. Non enim in arctas ſyllabarũ anguſtias, aut in angulos verborum quemquam deducimus, ſed à nominum indagine, cui ſuperſtitioſe plerique immorantur, abſtinemus. Non quod eam operam omnino improbamus, quæ Platoni quoque placuit in ſuo Cratylo; verum quod haud magni intereſſe arbitramur, an à Lotario dicatur Lotharingia ſive à Clotario, ille à Clodoveo, hic à Clodio ſive*

dio ſive Claudio oriatur. Deinde an Brabantia à Brabone nuncupetur, an ipſe à Brabantia, illa à Brachbanto, an pago Brachatenſi, qui Scaldi & agro Aloſtano interjacet, originem ſuam debeat, an ſolo genuino & nativo acceptam ferat, ea lingua vernacula nomenclatura, qua novale aut veruactum à reſtibili arvo differt, ut Ioanes Goropius exacte inveſtigavit, vir artium variarum diſciplinis excultiſſimus, & in exquirendis verborum radicibus eleganter curioſus. Limburgi & Lucemburgi etymon poſterius haud illis obſcurum eſt, qui in Græcis auctoribus aliquid operæ poſuerunt; illi enim πύργους vocant, quos Germani purgos, nos ſono leniori burgos, ſive arces ad pagorum cuſtodiam exſtructas. Reliqua utriuſque Ducatus rudimenta non ſunt æque perſpicua, niſi eo Lemburgi (ſic enim fere ſcribitur) primam ſyllabam referamus, unde poſteriorem civitatis Hollandiæ, quam Haerlem vulgo vocant, deſumpſit Guicciardinus in Belgiographia, & utrumque opidum conditores cognomines habuiſſe ariolemur, vel nomen à caſtro Limpurgo aſciviſſe, inter Vangiones & Nemetes ſito, quod Conradus Auguſtus in monaſterium erexit, anno 1034, ut Hermannus Contractus in Chronicis meminit. Nam Ruthenica Leopolis etſi nomine Germanico (Lemburgum enim vocant) & Leonis inſignibus cum noſtro Lemburgo propemodum conveniat, tamen Belgicum Lemburgum Ruthenico eſt antiquius, quod Ruſſorum princeps Leofilius Danielis circa annum 1280, ex Martino Crommero condidiſſe deprehenditur. Lucemburgum truncatim ab Aliſuntia deſcendit, qui fluvius illud rigat, tametſi quidam opinantur Lucisburgum vocari, à Phœbo ſive lucis tutelari quondam Deo. Geldriæ ditionis prima tyrocinia, ab immanis hydræ conſonanti mugitu, quam Pontici toparchæ ſumptis animis Herculeis confeciſſe finguntur, ad fabulas transferemus, vel ad puerilia terriculamenta. Goropii de Geldriæ primordio ſententiam utramque his relinquimus, quibus placet hoc commentum, ſic enim ipſe vocat. Commodius ergo Geldria & veriſimilius à Gelduba antiquitus finitima nomen habet, ut ex Tacito colligimus. Ingenium autem ſoli ſua uligine fæcundi Zutphaniæ nomen indidit. Flandriæ porro nomen, tametſi antiquiſſimũ, quam variis & incertis ſententiis adhuc fluctuat! Ille à Flandberto, hic à flatu mutuatur, mariſque procelloſis vicinis æſtuariis, alii etymologi ad alia reſpiciunt: ut ex Flandricis Iacobi Marchantii commentariis dilucidius apparebit, brevi in lucem prodituris. Qui vocem Atrebatũ à tempore Iulii Cæſaris, Straboni deinde & Ptolomæo haud incognitam, ad originem referet

cum

cum Goropio in Atvaticis,ſuum permittitur illi judicium. Sicut & de Hannoniæ principiis: quæ ab Hannone Trojano, vel ab Hainæ fluentis, aut ipſos Hannonios ab Hunellis aut Hunnis, vel aliunde deducere per me quidem licet. Hollandiæ ſeminariũ (quæ Batavia vocabatur congrua cum Patavio paronomaſia, auctore Goropio in Veneticis) quamplurimi à ſpecu, aut ſolo cavernoſo, terraque paluſtri & minime ſolida traductum exiſtimant, ut ex panegyriſta Mamertino Adrianus Iunius percommode obſervavit. Alli Holtlandiam, ab antiqua ſaltuoſæ regionis natura, non omnino male, ut opinor, eliciunt. Zelandiæ vero noſtræ, ſive à Cimbrica Cherſoneſi inſula cognomine, vel à ſitu maritimo incunabula petantur, par nominis imponendi utrobiq; fuit ratio. Verum Friſiam provinciam omnium vetuſtiſſimam ad fontē revocare quamplurimi conati ſunt: partim gentis auctorem Friſonem quemdam ſtatuunt, partim Phryges ex Aſia novas ſedes hic adeptos, indigenis eam gratiam retuliſſe ſuſpicantur, & domicilii ſocietatē percelebris nominis communione compenſaſſe. Alii Friſios arbitrantur à ſtudio retinendæ libertatis, hujus vocis aſſumendæ ex Germanico idiomate artifices exſtitiſſe; Francis quoq; ex hoc tractu oriundis exemplum placuiſſe. Sed hæc fuſius explicantur à Siffrido Petri, patriæ antiquitatis & originis præcone. Nec minus eſt incertus Namurci architectus: Nani Dei oraculum, primum opidi incrementũ, ut quibuſdam placet, ambigua nutat fide: Neumurcii fundamentum videtur paulo firmius, novo muro propinquum: quem Meyerus ex Guilielmo Aremorico fabricatur. Antverpiæ & Rienſis nomenclaturæ, quas inciſe membratimq; perſcrutatus eſt Goropius, ex Advaticis ejuſdem ſunt depromendæ. Hæc Bochius de pleriſque etymis Provinciarum Belgii, occaſione civitatis Machlinienſis, cujus antiquitatem indicat, quod anno 775. S. Rumoldum ibi coronam Martyrii adeptum dicit.)

Opidum eſt antiquum, & inter Belgicæ prima, oportuno admodum ſitu, & cum mira cœli temperie, tum & aliis multis in uſum humanum commoditatibus nobile. interſecat ipſum fluvius Dilia, qui per ſe ſatis amplus, marino æſtu, ad leucæ ſupra Machliniam ſpatium procedente, mirum in modum intumeſcit, ita quidem ut in complures ramos & veluti alveos, ſive canales, dividatur, plurimis intra urbem pontibus ſtratus, & ſatis multas in ea efficiens inſulas, templorumque & domuum privatarum pulchre & oportune diſtinctas areas. unde quæri ſolet nonnumquam, utrumne flumen

tam

tam multiplici flexu urbi ſeſe accommodaverit,an vero urbs,jam inde à prima ſui conditione,flumini ſeſe aptaverit? quæ ipſa quæſtio ita tandem, vel oculis teſtibus, ſolet decidi, ut perſuaſum ſit,homines ingenioſos atque induſtrios magna in primis arte & architectura ipſam naturam quodammodo ſuperaſſe, ſibique & uſibus ſuis tam commode providiſſe. Etſi autem Machlinia velut in corde & meditullio ipſo Brabantiæ, adeoque inter Lovanium, Bruxellam atque Antverpiam ſita ſit, ac ab iis, triangulari adſpectu, pari propemodum quatuor leucarum intervallo disjungatur, diſtincta tamen & ſingularis eſt ditio. quare & matronarum pleræque, partui jam vicinæ, quo videlicet liberi ampliſſimis Brabantorum privilegiis gaudeant, Machlinienſe territorium deſerunt, & breviſſimo ſeſe itinere, fœtum enixuræ, in Brabantiam conferunt. Opidum, præter eximiam pulchritudinem, validiſſime quoque munitum eſt, eo magis, quod circumfundi undique aquis poſſit & inundari. Diſtinguitur autem in ſeptem parœcias, elegantibus illas & ſumtuoſis templis inſignes. primaria ejus & cathedralis, ut vocant, ædes ſacra eſt Divo Rumoldo, ædificium plane egregium, & eximia quadam ac præalta, etſi nondum ad finem perducta, turri conſpicuum, è qua plurimas undique civitates, pagos fere innumeros, & amœnum valde agrorum tractum proſpicias. ſelectæ in ea & ſonoræ in primis campanæ, quæ, ceu muſicus aliquis chorus, dulciſſimum, in præambulo maxime; ſive horarum præludio, edunt concentum. Erectum eſt ante paucos annos hoc templum in Eccleſiam Cathedralem, & totius tractus Archiepiſcopatum, ſpirituali ejus jurisdictione longe lateque diffuſa: impletque hodie cathedram Reverendus Antiſtes Joannes Hauchinus, vir ſublimi illo honore digniſſimus. Habet inde Machlinia, præter tot alia tam virorum quam fœminarum cœnobia, illud Divi Franciſci, quod non elegantia minus, quam capacitate & amplitudine, habetur pro omnium Belgicæ univerſæ pulcherrimo ſimul & abſolutiſſimo. Habet & Divæ Claræ, amplum item & pulchrum, nec ulli Ordinis ejus cœnobio facile cedens. Habet cœnobium Pitzenburgenſe, nobiliſſimi Ordinis Equitum Teutonicorum, quem ſupra fuſe deſcripſimus. Habet item palatia multa & domos tum publicas, tum privatas,

tas, amplas juxta & pulchras. habet denique hortos complures & viridaria, non amœna minus, quam ſpatioſa. Etſi vero infortunium illud graviſſimum, quo afflicta fuit hæc civitas anno 1546, ipſam in parte ad tempus attriverit, adeoque & deformarit; hodie tamen in priſtinum rurſus nitorem eſt reſtituta, imo & meliorata. Infortunium fuit hujuſmodi: ſeptimo Idus Auguſtas exorta horrenda quadã & ſpurca tempeſtate, fuit, ut cœlo delapſum fulmen, haud procul à porta, quam arenariam vocant, in turrim, qua repoſiti erant bis mille & amplius cadi pulveris tormentarii, caſu decideret, eamque ſic à fundamentis convelleret, ut nec vola ejus nec veſtigium ſupereſſet, imo ne ſignum quidem relinqueretur, quod indicaret eam umquam fuiſſe, ipſas inſuper urbis foſſas, etſi latas admodum & profundas, per ſexcentos & amplius in longitudinem paſſus exiccans, piſceſque arſos & ſemicoctos quam longiſſime paſſim diſpergens: atque ita conquaſſato jam muro urbano, tum ſuburbio quoque & innumeris illi contiguis domibus, eam daret ruinam, ut quotquot circumcirca per trecentos & amplius paſſus exſtarent domus, eas omnes disjiceret. neq; vero hic ſubſtitit malum: nam per aëra undique volitantes lapides, non aliter quam procella quædam & nimbus, ea ſparſim per urbem dederunt damna, quæ, non niſi qui oculis uſurparit, induci queat, ut credat. Ipſe non multo poſt ad urbem acceſſi, & ad tantas ruinas novitateſque admirabundus obſtupui. cum ad ſingulos fere paſſus tam inſolita mihi monſtrarentur, tamque inaudita tempeſtatis illius veſtigia, ut *adunata* prorſus viderentur, & omnem fidem excederent. retulerunt enim mihi ex vero ſupra ducentos homines eo caſu extinctos, ſupra ſexcentos afflictos & mutilatos: fuitque tam ingens fragor, ut Antverpiam uſque & Bruxellam, non ſecus quam terræ motus aliquis, ſentiretur, civibus aliquamdiu exiſtimantibus, adveniſſe ſupremum mundi diem. imo fuit, qui poſtquam triduo ſemiſepultus atque jejunus delituiſſet in cella quadam ſubterranea vi tempeſtatis collapſa, ac tum demum educeretur, attonitus totus ac tremebundus quæſierit, ecquid jam cœlum ruiſſet? Machliniæ, præter minora quædam & ſubalterna, ſeptemdecim maxime numerantur collegia, ſive ſodalitates artificum,

cum, quibus & ad Senatum accedere,& deliberationibus ejus intervenire, jus & facultas eſt.excellunt potiſſimum inter eos piſtores, cetarii, tinctores, coriarii, zythepſæ, ſive coctores cerviſiæ, & laniones, quorum omnium tanta eſt dignitas, tantaque exiſtimatio, ut è ſingulis horum collegiis ſinguli eligantur quotannis Scabini. conſtat etenim Magiſtratus ſupremus è ſex Scabinis nobilibus, & totidem artificibus. Inter omnia vero ampliſſimum maximique momenti eſt collegium Coriariorum: ut quod opidanorum fere quadrantem complectatur,ſuas ſeorſim manſiones habens & ſedes; capaciſſimas illas, & cum variis aquæ vivæ canalibus, tum ædificiis quoque, foſſis, inſtrumentis, aliiſque ad tam varias operum & apparatuum ſpecies neceſſariis rebus luculenter inſtructum. ipſi ejus ſodales compluribus, iiſque inſignibus admodum privilegiis & immunitatibus; inter cætera autem, libera venandi & aucupandi poteſtate, non ſecus quam viri nobiles & magnates,donati ſunt. Conficitur in hac urbe, præter alia quædam, ſatis magna pannorum, omnium quotquot toto hoc tractu contexuntur,tenuiſſimorum ſimul & præſtantiſſimorum vis. quæ antiquitus quidem tanta, tamque inſolita, ut cum intra urbis pomœrium,tum in locis vicinis & ſuburbanis,ſupra ter mille ducentas numerarentur lanariorum officinæ. unde inflatum porro & ſupra modum ſe efferens illud Collegium, in eam tandem prorupit veſaniam, ut arma in reliquos omnes cives adſumſerit,adeoque & manus cum iis conſeruerit, eo pugnę eventu,ut lanariorum complures ceciderint,& non inſolentia tantum eorum repreſſa ſit, ſed privilegiis quoque & prærogativis ſuis magna ex parte multati ſint. etſi autem exinde non numero tantum atque frequentiæ, ſed & auctoritati hujus collegii multum deceſſerit; eo tamen hodieque eſt loco,ut magnum vulgo & primarium opidi ſodalitium audiat.Contexitur inſuper in hoc opido magna vis linteorum,ejus quidem bonitatis & pretii, ut non temere uſquam inveniantur vel præſtantiora,vel pulchriora.conficiuntur item pulcherrimæ omne genus tincturæ. conflantur aheneæ machinæ, tanta & dexteritate ſimul & bonitate, quanta alibi uſquam terrarum. plurimæ item campanæ, aliaque id genus opera ex ære adfabre admodum facta. plurima

denique

deniꝗue omnis formæ & capacitatis navigia. Et quid amplius ? adſervantur Machliniæ machinæ omnes tormentariæ cæteraque militaria Principis terræ munimina. & adſervantur quidem in laxo valde & ſpatioſo, atque in hunc ipſum finem extructo armamentario. ubi tantam tormentorum variæ magnitudinis ex ære ferroque fuſorum videre eſt copiam, tot alterius generis bellicos apparatus & inſtrumenta, tantum denique navium atque pontonum, tantum carrorum, ſcalarum, & id genus munitionum, ut & ſpectatorem in laudem admirationemque ſui abripiant, & innumeram hominum multitudinem occupent. Machliniæ nati fuere memorabiles illi Joannes Gocchius, & Joannes de Arundine, celebres ambo ſcriptores. item Nicaſius ille VVoerdanus: qui, etſi à tertio inde ætatis anno amiſiſſet oculorum uſum, eos tamen in literis fecit progreſſus, ut, narrante particulatim Trithemio, renuntiatus publice fuerit Juris utriuſque Doctor, & cum in Lovanienſi tum in Colonienſi Athenæo docuerit, quin & opera quædam præclara atque in hunc uſque diem extantia dictaverit. unde merito habitus fuit pro naturæ miraculo. obiit autem anno 1492. Machliniæ quoque natus fuit Chriſtophorus Longolius, vir ob raram & exquiſitam doctrinam, aliaſque non paucas virtutes, per omnem Europam famoſus, quem non ſolum homines quidam privati, ſed & varii Principes ſuſpexerunt & venerati ſunt, luculentis illi & perhoneſtis ſæpe oblatis ſtipendiis: etſi ipſe nihil umquam à quoquam acceperit, præterquam à Populo Florentino, cui per aliquod tempus inſerviit: mortuus tandem, poſt edita quædam ſcripta, Patavii, anno Chriſtiano 1522, Eraſmus Roterodamus in epiſtola quadam ad Damianum à Goes, Longolium iſtum adfirmat fuiſſe purum putum Hollandum, & patriam ei adſignat Schoonhoviam: attamen ipſe Longolius, oratione aliis ſcriptis inſerta & Senatui Machlinienſi inſcripta, palam teſtatur patriam ſibi fuiſſe Machliniam. quare ipſimet viro plus quam alii cuicumque tribuendum eſt fidei: eo magis, quod ſæpenumero videamus, quantum vel in præſtantiſſimis viris poſſint adfectus. Hodie quidem Machlinia inter celebriores ſuos & doctiores cives non injuria jactat Rembertum Dodonæum, Medicum Mathematicumque eximium, & perplurium

plurium eruditiſſimorum operum auctorem: Philibertum præterea Bruxellanum, Rudolphi honeſtiſſimi Equitis variiſque dignitatibus inclyti filium, nec virtutum minus quam opum & titulorum paternorum hæredem, equitem nobilem, doctum, & facundum in primis oratorem: item Jacobum VVaſtelium, ſupremi Conſilii Regii in hacipſa urbe Senatorem, virum inſigniter literatum & reverendum. Alios quoſdam eruditione virtutibuſque illuſtres viros, brevitatis ergo hic prætermittimus. Machliniæ inſuper tam frequens nobilium familiarum eſt numerus, quam in alia ulla totius Belgicæ urbe. ſuntque in genere cives Mechlinienſes civiles admodum atque tractabiles: ut qui præter indolem ipſam innatam, etiam venuſtatem neſcio quam & urbanitatem ab aula olim apud ipſos commorata adſumſerint, & in hunc uſque diem retineant. Educati fuerunt inde à puero in hac urbe Philippus Hiſpaniæ Rex, ejus nominis primus, & Carolus filius, is qui poſtmodum Imperator: quia videlicet iis temporibus ordinaria illic & ſollennis aulæ Burgundicæ ſedes. Quum autem poſtea Carolus conceſſiſſet hanc urbem Dominæ Margaretæ, amitæ ſuæ, Belgicæ hujus Gubernatrici, ipſa Princeps firmum in ea fixumque ſibi elegit domicilium, tandemque anno Chriſti 1530, in flagranti omnium gratia inibi eſt extincta. Gaudet Machlinia inter alia quædam duobus ampliſſimis privilegiis ſibi à Principe ſuo conceſſis: altero; quod immunes ſint ejus cives per univerſam hanc Belgicam ab iis omnibus vectigalibus, quæ iſti Tollen appellant, & mercimoniis paſſim ſolent imponi: altero; quod bona ipſorum ſtabilia, non in Brabantia tantum, ſed per omnes inſuper haſce Provincias, nullis omnino graventur auxiliis ſive ſubſidiis Principi ab Ordinibus terræ ferri atque ſubminiſtrari conſuetis, quibus tamen aliorum Belgarum bona ſubjecta ſunt. quam utramque prærogativam acquiſiverunt ſibi & impetrarunt à poſtremo Burgundionum Duce & Belgicæ Principe Carolo, ad Nacejum occiſo, propter inſignem operam & officia quædam nequaquam vulgaria ipſi ſumma virtute & animi robore præſtita: unde & magno eos amore proſequebatur, & ſummam in eorum ope reponebat fiduciam. Ordines hujus Dominii conſtant duobus membris: Magiſtratu nempe, & Populo.

Sedem

Sedem habet in hac nobiliſſima urbe clariſſimum illud Magnum Conſilium Regium, inſtitutum ab eodem illo quem proxime diximus Carolo, anno Chriſti 1473, è triginta quinque perſonis conſtans, ipſomet Principe in numerum hunc intrante, quem ſubſequebantur mox Cancellarius una cum altero quodam Conſilii Capite: hinc duo Præſides, quatuor Equites, ſex ſupplicum libellorum Magiſtri, octo Senatores Eccleſiaſtici, & duodecim Doctores, ſive Licentiati, ut vocant, ſæculares. Sequebatur autem initio iſtud Conſilium ipſam aulam atque perſonam Principis: quo abſente, præſidebat reliquis Senatoribus Magnus Cancellarius: recurrebantque ad ſupremum hunc Magiſtratum majoris Belgicæ partis appellationes. Sed cum poſtea Rex Philippus, Joannæ uxoris nomine, perveniſſet ad ſucceſſionem regnorum Hiſpaniæ, totque aliarum ditionum ab iis dependentium, ideoque via maritima cogeretur eo trajicere, ſtitit tandem & ſtabilivit huncipſum Senatum, anno 1503 in urbe Machlinia, utpote toti Belgicæ commodiſſima, mutato tamen nonnihil ordine, item numero Senatorum, & Senatus ipſius auctoritate. qui hodie quidem conſtat ex uno dumtaxat Præſide, ſedecim Senatoribus, duobus Graphiariis, octo Secretariis, & minoribus aliquot adminiſtris. Provocant porro ad hoc Conſilium, præter ditionem ipſam Machlinienſem, tota quam late diffuſa eſt Flandria, tota Artheſia, Hollandia, Middelburgum Zelandiæ, ditio Namurcenſis, Lucemburgenſis, Valentianenſis: item opidula quædam minuta inter Flandriam atque Hannoniam media, vulgo dicta litigioſa, eo quod inter Flandros & Hannones hactenus diſceptetur ſuper juriſdictione illorum & territorio. Occidui inſuper Friſii una cum ditione Ultrajectina jam ab aliquo tempore Magnum hocce Conſilium in civilibus cauſſis, ſed non niſi per modum, ut vocant, reviſionis, cœperunt agnoſcere. Equites item aurei Velleris prima, ut loqui ſolemus, inſtantia coram hujus Senatus tribunali citantur. cujus omnes ſententiæ, tam in capitalibus quam civilibus cauſſis latæ, decretoriæ prorſus ſunt, nec ullatenus retractantur, niſi quod permittitur tamen reviſio, idque modo & forma quam in generali noſtra deſcriptione fuſius explicavimus. Obtinet autem in ſupremo hoc tribunali mos, idque in uſum & com-

commodum exterorum, ut & diſceptentur cauſſæ & conficiantur ſcriptutæ idiomate Gallicano, puta quod Flandrico magis commune. morem ſane & inſtitutum in primis laudabile! Præſidet hodie huic Senatui Joannes Burchius, Eques & Senator Conſilii Sanctioris: Senatores vero, ut eum hic ordinem ſervem, quem ſupra in Cancellaria Brabantina ſecutus ſum, ſunt Joannes Carolus Schetſius Grobbendonquius, & Godefridus Veuſeulius, uterque Protonotarius Apoſtolicus: Carolus à Monte Sancti Eligii, Balduinus Jacobi, Joannes Coomannus, Jacobus Bogardus, Joannes Caroli, legum Doctor: Guiljelmus Griſperius, Conſiliarius & Advocatus fiſcalis: Petrus Perbuſius, Doctor: Jacobus Fromontius, Adrianus Pueſſius, Doctor: Guiljelmus Vendevilius, Doctor: Ferdinandus de Salinas, Conſiliarius & Judex generalis exercitus: Jacobus Liebartius, & Joannes Martinius, Conſiliarius & Procurator generalis. locus poſtremus nunc vacat. Graphiarii autem Joannes Buiſſettus, & Petrus Eſquenius, uterque Licentiatus.

Proxime urbem Machliniam & juxta portam Divæ Catharinæ, petenti Antverpiam ampliſſimum quoddam & memoratu dignum occurrit cœnobium, arcis pæne ad inſtar conſtructum, & muris undique late prorſus diffuſis circumdatum, in quo pulcherrima etiam ædes eſt, Divo Alexio Ordinis Præſidi ſacra, cum innumeris fere iiſque percommodis domibus. Degunt autem in eo perpetuo amplius mille quingentæ, nonnumquam & mille ſexcentæ virgines ſacræ, unius omnes & ejuſdem profeſſionis: quæ honeſtis admodum exercitiis boniſque vitæ exemplis intentæ, ſub quatuor è ſuomet cœtu electarum regimine atque præſidio, religioni & ſacris laudabiliter operantur. Habent autem non circumeundi dumtaxat ac negotiis propriis attendendi, ſed & inſtituto ſe exolvendi, & nubendi etiam faculatem. unde ſi forte ducantur primi conſilii pœnitentia, vel à parentibus revocentur, aliave ſe offerat ipſis occaſio, libere porro & ſine ullo animi ſcrupulo licet reſiliant.

ADDIT. (*Pulcherrimum iſtud cœnobium, quia urbi nimis vicinum, per hæc bella civilia ſolo æquatum eſt.*

Fuit olim Machlinia, ut remotiora nunc omittamus, in ditione Illuſtriſſimæ gentis Bartholdiæ, quæ cum legitimis defeciſſet hæredibus, poſt varias tandem contentiones

tentiones & bella, alter urbis ſemiſſis obvenit Epiſcopo Leodicenſi, alter Comiti Geldriæ. hi per aliquod tempus poſſeſſam tandem anno, ut vult Meyerus, 1333, unà cum omnibus ſuis juribus atque prætenſionibus vendiderunt atque ceſſerunt Ludovico Nivernienſi Comiti Flandriæ, pretio trecentorum millium, vel circiter, ſcutatorum. unde porro graves exortæ ſunt lites & bellicæ factiones, nolente videlicet Ludovico agnoſcere Ducem Brabantiæ tanquam feudi patronum, etſi habitum agnitumque pro tali, ut quidem ferebatur, à prioribus urbis Dynaſtis. tandem poſt varias rixas coiit matrimonium inter Ludovicum Malanum Flandri filium, & Margaretam, Joannis tertii Ducis Brabantiæ filiam natu ſecundam. etſi autem ne ſic quidem omnino ceſſarent bella, tamen eopſe matrimonio factum eſt, ut ditiones domus Brabanticæ cum iis familiæ Flandricæ coaluerint, prout paullo ſuperius in deſcriptione Brabantiæ ſigillatim narravimus. At enim Dux Philippus Bonus, Caroli ſupradicti parens, Machliniam poſtea ſeparavit, voluitque diſtinctam eſſe à cæteris ditionem. qualis in hunc uſque diem feliciter perſeverat, cum dominio quidem & juriſdictione non parvi momenti.

Duabus Machlinia leucis, & ſub urbis ejuſdem dominio, ſitum eſt Heiſtium, pagus longe ampliſſimus, vertici montis impoſitus, una cum ſeptem minorum gentium viculis, partim ad montis radices, partim circum eum extructis, Heiſtioque ſubjectis. cujus luculenta in primis eſt ditio, iiſdem cum urbe Machlinia privilegiis, inſtitutis & juribus gaudens. paret autem hoc tempore Heiſtium Domino Melchiori Nicolao Schetſio.

HORNA
COMITATUS.

DEſcribemus quoque hoc loco, priuſquam longius abeamus, Comitatum Hornanum. qui etſi imperiale, & ſubalternum quidem ſit feudum, veteremque Comitatum Lotſenſem in terra Leodicenſi velut ſuperiorem agnoſcat, tam arcte tamen Brabantiæ noſtræ implicitus atque innexus eſt, ut præteriri à nobis non debeat: præſertim cum ejus Dynaſta, propter alias ditiones quas in

hoc

hoc Belgio poſſidet, fiduciarius Regis Philippi ſit, eumque agnoſcat patronum. Dico igitur, Hornam arcem eſſe cis Moſam, Ruremundæ non incelebri Geldriæ urbi propinquam, & non Comitatus ſolummodo dignitate, ſed prælauta etiam ditione, cui ipſa nomen ſuum impertit, illuſtrem. Eſt autem in ejus confiniis VVerta, opidum luculentum, validaque admodum arce conſpicuum, & diſtinctum ac ſingulare dominium, ubi & ordinaria Comitum ſedes eſt, tribus nempe à Ruremunda leucis. perlabitur VVertam rivus non procul inde ſcaturiens, & ſupra Hornam ad Neram pagum in Moſam ſeſe exonerans. Complectitur autem hic Comitatus, præter VVeſſemium & jam dictam Neram, etiam alios quoſdam pagos & toparchias, quæ luculentam inſimul, ceu jam diximus, prælautamque ditionem conſtituunt. Orti ſunt Dynaſtæ Hormani ex illuſtriſſima ſtirpe Montmorancia ſanguinis Gallicani. è qua gente & Annas Montmorancius prodiit, Magnus hodie, (id eſt, *tempore Guicciardini*) regni Galliæ Comes ſtabuli, vel, ſi mavis, Magiſter Equitum. dedit autem & alios plurimos viros illuſtres. qualis adeo ultimus Hornæ Comes Philippus. quo, etſi improli, & ſine melioris ſexus hæredibus, nuper ſublato, non deſunt tamen qui ditionem hanc ſibi vindicent, & inter alios quidem Comes Hoogſtratanus. verum Leodicenſis Epiſcopus, qui & Comes Lotſenſis, contendit eam relapſam eſſe ad Epiſcopatum, ideoque & poſſeſſionem invaſit, qua & hodie fruitur. Proſequemur autem deinceps deſcriptionis noſtræ filum, & ad dexteram verſus ſolis exortum pergentes ingrediemur in Geldriam: inde porro per Septentrionem ad occaſum progreſſuri ſumus, atque hinc per meridiem reverſuri in noſtram Brabantiam, & regiones per viam nobis occurrentes ordine deſcripturi.

LVCEM-

LV

TZENBVRG.

LUCEMBURGUM DUCATUS.

Ducatus Lucemburgenſis nomen ſumit à Lucemburgo terræ ipſius metropoli. Limites ejus ita ſe habent: à ſeptentrione adjacet terræ Leodicenſi & Namurenſi: à meridie, Lotharingiæ: ab ortu habet Moſellam flumen, & Archiepiſcopatum Trevirenſem: ab occaſu denique terminatur partim Moſa, partim Arduennenſi ſaltu, quem majori ex parte includit. Dividitur autem in partes duas; Arduennam nempe, quæ in Famennam rurſus atque Eifaliam ſubdividitur: eſtque montuoſa admodum regio, vini & frumenti ut plurimum ſterilis, etſi juxta Viandam, Dikircham, & Echternacum pauca quædam occurrant vineta. Nec propterea tamen ſua huic parti deſunt dona, ut quæ ſecale quidem mediocri, avenam vero atque legumina ingenti ubertate producat. Supplet præterea defectum iſtum benignitas quædam naturæ, dum ſteriliori huic Ducatus parti copioſe indulget varii generis feras, ea carnium ſuavitate, ut in altera terræ parte captas longe exuperent, quales præſertim cervi, apri, capreoli, lepores, cuniculi. hinc nequid dicam de phaſianis & perdicibus ordinariis, extant hic aliquot avium genera, quæ non temere uſquam invenias. & primo quidem eæ quas vulgo vocant *Caurettes*, perdicibus paulo grandiores, ac coturnicibus pæne adſimiles, ſed diſcolores & grato adſpectu, oculis pedibuſque punicantibus, carne candida, & ſupra quam dici queat ſuavi. ſecundo duplex illud genus pullorum ſilveſtrium, quorum alterum magnitudine fere accedit ad gallinam Africanam, & Lemovicenſium nomine ipſis celebratur; *poulle de Limoges*: alterum audit *de Bruyeres*, ab ericetis & id genus incultis atque deſertis campis, ubi pullos ſuos excludunt. ea quidem utriuſque generis & ovorum ſimul & avium multitudine, ut præter gratiſſimam voluptatem, maximum etiam fructum indigenis adferant. Notandum

vero, per nupera iſthæc & diuturna bella, quibus factum, ut incolis non vacaverit venationibus & aucupiis eſſe intentos, utrumque hoc avium genus ita multiplicatum eſſe, ut per omnes haſce provincias pæne diſperſum ſit, ac vel in finibus noſtræ Antverpiæ, ſaltem illud quod ipſi *Bruyeres* nuncupant, capiatur. Pari modo multiplicati ſunt phaſiani, perdices, aliaque avium genera, locum haud facile commutantia. Item feræ, & nominatim cervi, damæ, lepores, cuniculi, apri, non aliter quam in horrida prorſus & inculta regione, mirum in modum, & ſupra omnem fidem ſuum quique genus hic propagarunt. Sed accreverunt ex alia parte & lupi, vulpes, viverræ, ac ſimilia noxiarum ferarum genera, ita ut lupi quidem, magno hominum damno ac metu vel turmatim noctu oberrent. At præcipuus tamen hujus partis fructus in pecore fere conſiſtit, & in ferri, cuprique venis, quibus argenti quoque nonnihil accedit. ſuppetit item maxima vis lignorum, cudendis metallis & extruendis fornacibus, levi impenſa & opera, commodiſſimorum. Altera Lucemburgenſis Ducatus portio, quam Moſanam vulgo & Moſellanam vocant, longe eſt cultior, ac tum frugibus, tum cæteris ad humanam vitam neceſſariis, & mediocri etiam vino copioſior. Huic ſimilis fere Comitatus Chinienſis; qui etſi tractui huic vicinus, diſtinctum tamen & peculiare, ut mox docebo, eſt membrum. Nec omittendum hoc loco, inveniri verſus Moſellam nonnullos fontes ſali gignendo accommodos, prout exemplo jam oſtenderunt & Badenſium Marchio, & Dominus Rodemacriæ, qui & opus inceptum gnaviter indies proſequuntur. Quoniam vero maxima hujus Provinciæ pars confinalis eſt Galliæ, miſere ſæpius eam multarunt bella: ac modo agros & pagos miles depopulatus eſt, modo unam & alteram urbem occupavit, atque diripuit. ſic ut ipſa metropolis quoque pluries capta fuerit & recepta, multipliceſque calamitates experta. Interluunt regionem varia flumina, in primis autem Moſella & Moſa, ſupra nobis prolixe deſcripti. Patet in ambitum circiter ſeptuaginta leucas. quo ſpatio contineri comperior opida muris clauſa viginti, Lucemburgum nempe, totius terræ metropolim, Arlunum, Rodemacriam, Theon-villam, Biedburgum, Gravemacriam, Coningmacriam, Dikirchiam, Vier-

tonum,

tonum, Echternacum, Viandam, Baſtonacum, Mommedium, Novocaſtrum in Eifalia, Damvillerium, Marvilium, Rupem Arduenenſem, Durbium, Fanum Sancti Viti, Martiam, Sleidam. quod poſtremum tamen municipii potius, quam opidi nomen tueatur, quia nempe murorum expers. Sunt deinde & alia quædam opida, quæ aut belli furore, aut pacis legibus, muros ſolo æquarunt, ut Ivoſium, Chinium, & Fertæa. Sunt & arces quædam, ſeu caſtra, opidorum pæne effigiem referentia, neque nobilitate minus quam antiquitate conſpicua. qualia ſpeciatim, Fanum Sancti Joannis, & Manderſcheda, illud quidem ſecundo, iſtud vero octavo à Lucemburgo milliari, utrumque Comitatus dignitate præcellens. item Viltzium, una è portionibus Arlunenſibus: Sauvachium, Clarovallium, Hoefaliſium, Bepurgum, Liſtera, Gerolſteinum, Salma, Reiferſcheda, Malberga, Schoneccum, Virneburgum, Bourſcheda, Eſcha, Soya, Villemontium, Mirouartum, Zoleurca, Meiſemburgum, ubi olim & caſtrum & lautum ſatis opidulum; Brandenberga, Rupella, vulgariter *la Rochette*, aliaque complura, peculiaribus terræ Dynaſtis parentia. Mille denique centum & ſexaginta novem ſunt pagi, inter quos inſignes quidam & ampli, ut Rupella, Remichium, Revenhovia, VVaſſerpillichia, Avionum, & Fanum Sancti Huberti, quod poſtremum, quia poſitum in confiniis terræ Leodicenſis, ideoque ſæpius inter utramque nationem varie ſuper eo certatum eſt, hodieque audit *la terre du debat*, terra contentionis. Continentur hac ditione Marchionatus duo, Comitatus ſeptem, Baroniæ & Toparchiæ quamplurimæ, tum perpetuus Mareſchalcus, ſive Equito cum Latinis, vel Magiſter equitum magis dicendus eſt. Ordines ejus conſiſtunt è tribus membris; Antiſtitibus, Nobilibus, Magiſtratibus. Jam vero progrediamur ad ſpecialiora, & deſcribamus primum opida muris clauſa, initium capientes à Lucemburgo, reliquorum metropoli, atque inde quo melius capiamur, ad ea quæ ipſi propinquiora perrecturi.

LUCEMBURGUM.

Lucemburgum, ut diximus, eſt univerſi hujus Ducatus metropolis, eique à ſe facit nomen, ipſa

illud mutuata, ut volunt, etſi voce nonnihil corrupta, à flumine quem Latini Aliſunciam, vulgus hodie *Alzet* idiomate ſuo indigetat, quod ſuperiorem urbis partem, monti inædificatam, interluit, inferiore planitiei impoſita. Ptolemæo vocatur *Auguſta Romanduorum*. Ego vero nomen ei factum exiſtimo ex ſemilatina voce *Lucisburgum*. quia certum eſt, iſtos populos ſuperſtitionibus olim valde obnoxios fuiſſe: ideoque videri inſigniora quæque loca De aſtrorum ſuorum, aut Planetarum nominibus exornaſſe. ſicut per totam hanc regionem hodieque apparet. Lucisburgum itaque nihil aliud eſt quam opidum, ſive caſtrum lucis, hoc eſt Solis, qui pater lucis, & reliquorum omnium Planetarum caput. Arlunum, hujuſejuſdem Ducatus opidum paullo poſt deſcribendum, latine ſignificat *Aram Lunæ*, quia nempe hic ejus Deæ templum olim, ſeu ara, in qua ſacrificaretur. Ivoſium, vulgo *Ivois*, per metatheſin *Iovis* eſt, & ſignificat opidum Jovi conſecratum. Martia, vulgo *Mars in Famenna*, originationem ſuam præfert; fuit enim antiquitus Marti ſacra. Vierton, immutato aliquantum vocabulo *Veneris donum* ſignificat. Sathenejum à Saturno deducitur. Mercurtium, inter nobilem arcem Soyam & opidum Baſtonacum, ampliſſimus pagus eſt, à Mercurio, cui olim ſacratus: deſumtum nomen hucuſque retinens. Sunt & alia hujus tractus loca, vetera, etſi mutata leviter & corrupta, vocabula, à Planetis aut aliis Diis deducta, præferentia. Sed quod ſuperiora omnia vel in primis firmat etiam Theonvilla, opidum tanti nominis & momenti hoc eodem Ducatu, voce partim ex Græco deducta, *omnium Deorum civitatem* ſignificat. exemplo nobiliſſimi illius Panthei Romani, quod conſecratum antiquitus, ut conſtare videtur ex Dione hiſtorico, omnibus Diis, hodie in meliores uſus converſum, & cultui divino applicatum, audit *Sancta Maria Rotunda*. Lucemburgum peropportune ſitum eſt, item amplum valde & firmum, ac mediocribus ædificiis, etſi per crebra iſta & diuturna bella, paupertatis & malorum omnium fontem, non male dumtaxat ſartis tectiſque, ſed magna ex parte ab incolis derelictis, hodieque conſpicuum. Primarium ejus templum ſacrum eſt Divo Michaëli. habet item ſat pulchrum Cœnobium Sodalium Divi Franciſci, quod aſſerunt, & ex inſcriptionibus aliquot muris paſſim in-

ſculptis

ſculptis colligitur, inter prima & antiquiſſima ejus Ordinis Monaſteria eſſe, conditumque ſuperſtite etiamtunc ſanctiſſimo illo Patriarcha, nato Aſſiſii, quod eſt opidum Umbriæ, in Etruriæ noſtræ confiniis. Sepultus eſt apud hos Sodales Bohemiæ Rex Joannes, Imperatoris Henrici ſeptimi filius, Caroli quarti Imperatoris Auguſti parens. qui dum militat Regi Galliæ, prælio, anno 1348, adverſus Anglos commiſſo, cæſus eſt. In hoc opido ſedem habet Senatus Provincialis, ex Præſide, Senatoribus aliquot, aliiſque adminiſtris conſtans. Diſceptatur autem coram eo Senatu & Germanice ſimul & Gallice, pro locorum unde cauſſæ huc deferuntur ratione. Sunt enim in iſto Ducatu quædam opida linguæ Germanicæ, ut ipſamet Lucemburgum, Arlunum, Rodemacria, Theonvilla, & alia: quædam Gallicæ, ut Ivoſium, Mommedium, Marvilium, Damvillerium. unde Judices eorumque adminiſtri neceſſum eſt ut utramque linguam calleant. Provocatur porro ab hoc Senatu Mechliniam, ubi ſcripturæ & munimenta Germanicâ linguâ concepta fideliter transferuntur in Gallicam. Subjungam vero & hodiernos hujus concilii Senatores, ac primo quidem ejus Caput & ceu Anteſignanus eſt Illuſtriſſimus Comes Mansfeldius, cujus vices hic gerit Carolus filius: Præſes & Theſaurarius Petrus Alphanus, Eques auratus: Senatores autem, VViricus Dorſvveilerus, Dynaſta Crehangeſius: Juſtitiarius, uti vocant, Nobilium: Jacobus Ravillius, Dominus loci cognominis; Joannes Mercius; Dominus Clemaranus; Joannes VViltius, Dominus VViltii; Joannes Hatſteinius, Legum Doctor; Antonius Houſtius, itidem legum Doctor, & à Conſiliis Sanctioribus; Joannes Bertius, legum Doctor; Remaclus Huartus, Licentiatus; Joannes Marchæus, Procurator generalis, & Joannes VValthemius, Graphiarius. Splenduit iſtud opidum ante aliquot ſæcula, id eſt anno circiter nongenteſimo ſexageſimo tertio, dignitate Comitatus, & primum Comitem ejus fuiſſe invenio Sigefridum, oriundum per lineam Maſculinam, ex Pharamundo Magno, primo Rege Francorum, è Germania, propagandis imperii ſui finibus, in has oras delato, anno jam tum vigeſimo ſupra quadringenteſimum. Sed evectum poſtea fuit ad dignitatem Ducatus, idque ut vult Munſterus, à Venciſlao Romanorum & Bohemorum Rege. a-

lii, & in temporis ratione, & in Principum erectorum nominibus, à Munſtero diſſentiunt; & hiſtoria quidem Belgica Carolum IV. Imperatorem laudat: Conradus vero VVeckerus, Henricum ſeptimum, in Etruria noſtra anno 1313 vita functum. cujus quidem VVeckeri auctoritati etiam ego in prima operis hujus editione album calculum lubens adjeci, quia nempe veriſimile judicabam, eum Henricum, primum ex illuſtriſſima ea gente Imperatorem, etiam primum fuiſſe, qui tanta dignitatis prærogativa, cujus abunde capax erat, urbem exornaſſet. Sed inventis poſtea aliis documentis, atque opinionibus, & confuſionis omnis ac litium fugitans, veritatiſque ſi fieri poſſet indagandæ & expiſcandæ obſtinatus, acu tandem, quod dici ſolet, rem tetigi, & in manuſcriptum inſtrumenti ipſius erectionis, à Carolo IV Imperatore (qui & ipſe oriundus è gente Lucemburgica) in Venciſlaum fratrem germanum, ditionis ejuſdem Comitem, anno 1352 factæ, caſu incurri. quare ut omnibus ſatisfacerem, viſum mihi ad Spartam hanc meam exornandam facere, ſi ipſiſſima darem ejus privilegii verba, quæ ita ſe habent: *Te Frater chariſſime, non carnalitatis affectu, ſed origine tua nobilitatis poſcente, præſertim cum hoc latitudo tui dominii, ampla ſubjecta tua devotioni ſpatia, & intemerata fides tua univerſitatis & populi, qua vetuſto jam tempore ſacrum honoraverunt Imperium, non immerito requirebant, hodie, in nomine Domini & Salvatoris noſtri, à quo omnis Principatus & honor provenire cognoſcitur, illuſtravimus ac illuſtramus, & in verum Principem ac Ducem Lucemburgenſem ſublimavimus, ereximus, ſublimamus & erigimus, de Romanorum Regiæ plenitudine poteſtatis. decernendo expreſſe, quod tam hæredes & ſucceſſores tui Duces Lucemburgenſes, perpetuo omni dignitate, nobilitate, jure, poteſtate, libertate, honore, & conſuetudine gaudere debeatis & frui continuo, quibus alii Sacri Imperii Principes, & nominatim Duces Illuſtres, freti ſunt hactenus, & quotidie potiuntur, &c.* Experta eſt, ut jam diximus, nullo non tempore Lucemburgum varias reciprocantis fortunæ viciſſitudines, & graviſſimas ſæpe calamitates quia, graſſantibus bellis velut ſcopus aliquis fuit, qui exciperet omnes fortunæ ictus. nam ut noſtra ſolummodo tempora percurramus, capta fuit direptaque à Gallis, auſpice Duce Aurelianenſi, anno 1542; ac recepta de integro & direpta ab iiſdem hoſtibus

bus anno proxime inſecuto. ſic & in aliis omnibus bellis extrema quæque paſſa eſt. Nati ſunt in hac urbe duo illi honeſtiſſimi fratres Naveſii, Nicolai, cujus mox in Marvilio patria fuſior fiet mentio, filii: quorum alter, nomine patri par, virtutibus forte major, eouſque ſe Carolo Quinto Imperatori inſinuavit, ut creaverit eum Vicecancellarium Sacri Romani Imperii. in qua tanta dignitate obiit anno 1547. alter, nomine Joannes, Dominus Chineriæ & Montigniaci, ſupremus fuit annonæ præfectus, & Conſiliarius Status, nobilis vere prudens, & eximiis dotibus exornatus. Natus item hic Nicolaus Mameranus, vir admodum eruditus, & poëta laureatus. qui varia ſcripſit edideitque. Item Nicolaus Ruterius, ea & pietatis & doctrinæ præſtantia, ut ad ſublimem illam Epiſcopatus Atrebatenſis dignitatem aſcenderit. condito apud Lovanienſes Atrebatenſi Collegio memorandus. Inter vivos denique recenſebo Antonium Houſtium, Legum Doctorem, & Conſiliii patrii Senatorem, virum eo judicii eruditioniſque acumine. ut & multas jam ſummi momenti dignitates obierit, & cooptatus ſit nuper in Concili Sanctioris Collegium.

Arlunum edito monti ſuperſtructum eſt, in quo templum olim & ara Lunæ, unde corrupta paullatim voce, derivatum (ut dixi) vocabulum Arluni, vulgo *Arlon.* quod Lucemburgo quidem dumtaxat quatuor, Mommedio vero ſex leucarum intervallo abjungitur: opidum alias lautum, ſed per bella deſtructum. etſi hodie tamen paullatim inſtauretur, veteremque Marchionatus titulum ſtudioſe retineat. Dedit noſtro hæc ævo Bartholomæum Latomum, virum eximie doctum, & in omni diſciplina verſatiſſimũ, pluriumque inſignium operum editorem. Andream Heldium, Procancellarium ſacri Romani Imperii. Hieronymum Buſlidium, trilinguis apud Lovanienſes Collegii conditorem. & Nicolaum Elchardnium, Sacroſan. Theolog. Doctorem eximium.

Rodemacria Lucemburgo diſſidet trium leucarum ſpatio, eſtque opidulum lautum, & mediocri arce conſpicuum.

Theonvilla, ut diximus, denotat urbem Deorum, eſtq; opportune admodum ſita ad lævam Moſellæ ripam, & Meti pariter Lotharingiæ terræ metropoli, Lucemburgoque quatuor leucis abjuncta. Hanc inſtitutam volunt

à Carolo Magno in tertiam ſedem Imperii per Inferiorem Germaniam. opidum ſane inſigne, ac tam valide contra hoſtiles omnes inſultus munitum,ut ne tentatum quidem, nedum ut expugnatum aliquot ſæculis fuerit, niſi anno nuper 1558 cum Gallia, ductu Franciſci Lotharingii, Ducis Guiſiani, incredibili fere & in perpetuum memorabili tormentorum & oppugnationum molimine, amiſſa interim bona copiarum parte, & in iis famoſiſſimo illo Petro Strozzio, uno è quatuor Galliæ Mareſchallis, opidanoque præſidio jam exhauſto, tandem eo per deditionem potiti ſunt. ſed facta mox pace Regi Catholico reddituri. cujus nomine gubernatur hoc tempore à Joanne, Barone VViltienſi.

Gravemacria Coningmacriaque modica ſunt ad Moſellam opidula, leucæ tantum itinere inrer ſe, Lucemburgo vero æquali quatuor milliarium intervallo abjuncta.

Dikirchia item opidulum eſt permodicum, adſitum flumini Suræ,& Lucemburgo quinque leucis abjunctũ.

Viertonum & Echternacum, Lucemburgo æquali quidem quinque leucarum ſpatio,ſed diverſis lateribus, diſſident.

Vianda metropoli ſua diſtat ſex leucarum itinere, adſita rivo cuidam ignobili,& memorabili ſatis arce conſpicua, ſede olim & domicilio Equitum Templariorum,quorum etiam in ſacello effigies,& veſtitum veterem notes. locus ipſe titulum Comitatus inſcribit.

Novo-caſtrum in Eiflia, ſive Eiſalia, pulchrum, etſi modicum, eſt opidulum, ſeptimo à metropoli milliari. videtur fuiſſe quondam & munitius multo & pulchrius, ut cui elogium iſtud tribuat Paulus Æmilius; *Novum Caſtrum, munitum opidum.*

Baſtonacum imminet Arduennenſi ſaltui, & Novo-caſtro quidem dumtaxat tribus, Lucemburgo vero novem leucis abjungitur, opidulum ita egregium, ut audiat vulgo *Paris en Ardenne*, quaſi dicas, Arduennenſis Lutetia. gaudet enim adeo celebri momentoſoque pecudum maxime & frumenti mercatu; ut vicinia omnis ad ditandam eam concurrat. Ex hoc tractu prodiit Eduardus Mercurianus, Societatis Jeſu Præpoſitus generalis, Sacerdos doctiſſimus, qui tot & tanta in rempublicamChriſtianam & officia ſimul & beneficia contulit,

tulit, ut renatus in eo judicaretur genius atque ingenium divini illius Ignatii Lojolæ, natione Hiſpani, primique dictæ Societatis & Ordinis Jeſu fundatoris, circa annum à Chriſto nato 1540, ſedente Paulo ejus nominis tertio. Inter Baſtonacum, Arlunum, & Fanum S. Huberti occurrunt aliquot pagi medio fere Arduennenſi ſaltu, ubi neſcio quonam modo invaluit barbara illa conſuetudo Hiſpaniæ, qua uxores conjugum defunctorum cadavera proſecuuntur ad tumulum miſerando & impotenti ululatu, ac immodicis nimis lamentis,

Pectora plangentes, lacerantesque unguibus ora:

idque donec ad tumulum ipſum & ædem ſacram perventum ſit. nam hic demum ceſſare incipiunt & conquieſcere. quod tamen ne tunc quidem ſolent Hiſpanæ, quæ inter ipſa divina officia, magna ſane adſtantium perturbatione atque faſtidio, ejulatus illos & planctus renovant. ritu paganos magis atque incredulos, quam Chriſtianos decente. hi enim, cum de animis defunctorum jubeantur ſperare meliora, non eſt quod in funere cujuſquam intemperanter doleant, ſed modeſto tantum & pio luctu ſuos ſinguli proſequantur. Chriſtus, teſtante D. Luca, mulierem viduam filium vita defunctum flere diſerte vetat. & Paulus Theſſalonicenſes admonet hiſce verbis; *Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicuti & ceteri, qui ſpem non habent.*

Mommedium, Danvillerio quatuor, Lucemburgo novem circiter leucis abjungitur, ſitum opportune in alto monte, cui radices alluit flumen Chirſus. opidum ſane bonum & munitiſſimum, ſed commeatus tamen & copiarum penuria ſæpius per poſtrema hæc bella à Gallis captum. qui ex nuperæ pacis legibus reſtituerunt Regi Catholico. cujus nomine gubernatur hodie ab Joanne Dalamonio.

Danvillerium diſſidet Lucemburgo duodecim leucis, Virduno dumtaxat quatuor. opidum quod per eadem bella, extrema quæque non ſemel paſſum eſt, ut quod non captum modo direptumque ſit anno 1542 ab Duce Aurelianenſi, ſed & dirutum prorſus, ac ſolo æquatum. & quamvis inſtauratum deinde ab hiſce hominibus, ac pulchrius ſimul firmiuſque quam antea eſſet redditum; tamẽ decennio poſt, magno rurſus exercitu ab ipſomet

O 5 Rege

Rege Henrico cinctum, ac tormentis & machinis valide oppugnatum, deditionem tandem ei ceſſit. ſed redditum inde per eaſdem pacis leges. Gubernat hoc tempore Franciſcus Dalamonius.

Marvilium ad eumdem Chirſum eſt, Lucemburgo duodecim leucis diſſitum; opidum, quod pro altero quidem ſemiſſe Philippum Regem, pro altero vero Lotharingiæ Ducem, Dynaſtas agnoſcit, ideoque & *villa communis* vulgariter dicitur. Hoc opidum patriam habuit Nicolaus Naveſius, ſupradictorum fratrum parens, vir doctiſſimus ſane & prudens, ita quidem ut Regio huic Concilio aliquamdiu præſederit, in eaque dignitate obierit. natus item hic Joannes Hemagonius, qui ob raras virtutes ab arcanis conſiliis fuit Duci Lotharingiæ.

Rupes Arduennenſis, vulgo *la Roche en Ardenne*, itemque Durbium, duo ſunt opidula ſatis lauta, & Comitatus dignitate ſpectanda, Lucemburgo pari duodecim leucarum intervallo abjuncta.

Pari ſpatio Lucemburgo abjungitur Fanum S. Viti, opidulum peramœnum.

Sleida, altero ſupra id Fanum milliari, apertum quidem & muris carens, ſed prælautum eſt opidum, titulo Comitatus & inſigni in pagos aliquot Juriſdictione conſpicuum.

ADDITAM. (*Patria celeberrimi viri Ioannis Sleidani.*)

Martia, vulgo *Mars en Famenne*, nomen habet à Marte, & Lucemburgo itidem abeſt decimo quarto milliari, opidum mire antiquum, nec uſquequaque pœnitendum. Agamus vero jam tribus verbis de opidis illis murorum expertibus: nam quod arces quidem & pagos attinet, eos, quia brevitati conſulimus, ſatis eſt generatim & obiter attigiſſe.

Ivoſium ergo adſidet Chirſo flumini, & Mommedio non niſi quatuor, Lucemburgo duodecim leucis abjungitur, opidum alias bonum ac validum, ſed quod captum ſæpius ex inſidiis, ac receptum: tandem vero exercitu cinctum ab Rege Henrico, anno quem dixi 1552, ac tormentis atrociter impetitum, expugnatum fuit ab ejus milite, ſola Imperialiũ vilitate, qui pugnam omnino detrectarunt, nec induci potuerunt ad obſiſtendum, etſi acriter partes ſuas agente, & exhortante eos, ſed fruſtra,

fruſtra, Illuſtriſſimo Petro Erneſto, Comite Mansfeldenſi, ditionumque Lucemburgenſis & Namurenſis Præfecto. cui à Gallis capto, quo redimias commode magis perſolveret, Rex Philippus bonam pecuniæ ſummam gratificatus eſt. Reſtitutum eſt Regi per eandem pacem etiam iſtud opidum, ſed muris prius ac mœnibus ſpoliatum, cautoque ne in poſterum iis clauderetur, idque in vicem & veluti permutationem Terravannæ, Gallis eadem prorſus facie, iiſdemque non remuniendi legibus reſtitutæ.

Chinijum diſſidet Lucemburgo leucis duodecim, fuitque magni nominis & momenti opidum, ſed per bella miſere mutilatum, & murorum in hunc uſq; diem expers, etſi tamen paulatim inſtauretur. habet titulum Comitatus, & peramplam in opida quædam pagoſque jurisdictionem. nec Ducatui Lucemburgenſi ſubeſt. ſed cum eo tantum conjungitur, ſingulari atque diſtincta jurisdictione & auctoritate pollens, ita ut peremptorie cauſſas decidat, æque ac Lucemburgum. quare & communium utriuſque membri Juſtitiæ generalis Adminiſtratoru inſcriptio tituluſque; *Gubernator, Præſes & Senatores Concilii Ducatus Lucēburgenſis & Comitatus Chinienſis.*

Ferteam alluit Chirſus flumen, opidum Lucemburgo undecim leucis abjunctm, olim haud contemnendum, hodie vero etiam infra mediocritatem, ut quod mœnibus ſpoliatum maneat, arce magna ex parte deſtructa. Atque hæc de opidis iſtis murorum expertibus attigiſſe ſufficiat.

Incolæ hujus regionis tam horrenda ſæpe per nupera iſthæc bella ſunt paſſi, ut quamplurimi verterint ſolum: alii vero militiæ nomen dederint; ſic ut varie paſſim ſparſi ſint. Sed per auram hanc tranquilliſſime pacis fit ut frequentetur iterum tellus, incolæque ad intermiſſas artes & officia redeant. Nec eſt alia Belgicæ hujus Provincia, quæ ἀναλόγως quidem frequentiorem habeat quam hæc noſtra nobilitatem. nam ut omittam clariſſimam illam ſtirpem ſuperiorum terræ ipſius Principum, è qua orti tot auguſtiſſimi illi ſupra nobis relati Imperatores, multi quoque ſunt peculiares Dynaſtæ, & innumeri pæne magnates, qui in ſua quiſq; ſeu magna ſeu modica ditione, nobilem plane & heroicam exigunt vitam, etſi adeo tamen imperioſam, ut ſeveris quibuſ-

dam legibus, cæterorum Belgarum immunitati libertatique ex diametro repugnantibus, clientibus ſuis utantur pro ſervis: nec audeant iſti, niſi bona Dominorum venia, vel matrimonii fœdus inire, vel ullum majoris momenti negotium agere. retinent ſcilic. iſti Principes veterem illum morem, quem cum clientibus ſuis natio omnis Gallorum uſurpabat. prout è ſexto Julii Cæſaris commentario diſerte colligitur. Sed in reliqua omni vita & actione ſe quam integros ſane ac vere generoſos eſſe oſtendunt. ſunt enim, & fuere perpetuo erga Principes ſuos fideliſſimi & conſtantes. ſplendide & magnifice vivunt. armis ſeſe & venatione exercent familiares admodum inter ſe & conjunctiſſimi, ſic ut crebo ſe interviſant in arcibus ſuis & villis, ſive mavis prætoriis, magna invicem libertate, civilitateque & comitate utentes, matrimonia etiam & affinitates contrahentes abſque ullo vel leviſſimo avaritiæ ſigno, ut qui qualitates magis, quam facultates generorum ſpectare ſoleant. In cæteris porro ea ſinceritate & candore, ut ſi quis forte commiſerit turpe aliquod atque indignum facinus, eum adeo omnes abhorreant, ut ne conſortio quidem aut præſentia ſua dignentur, omnis aditus ei ad honores præcludatur, nec vel jurato credatur: Quod ſiqua forte naſcatur inter eos contentio, aut vel leviſſime inter ſe ſuper quacunque re diſſentiant, ipſi, ne in odia tandem aut ſimultates prorumpant, cauſſidicos omnes & legulejos, ceu hoſtes mortales averſantur, & bonorum virorum arbitrio ſe permittunt. itaque & jucunde ſimul & feliciter vivunt, vino tantum plus æquo addicti.

Inter alias ſuas calamitates, experta eſt iſthæc terra crebras mutationes Dominorum. qua de re, ut exactius demonſtremus quando & qua ratione ad Burgundos, atque inde Auſtriacos porro delata ſit, quambreviſſime diſſeremus. Dico itaque poſt Henricum, ejus nominis ſeptimum, Imperatorem Romanum, in Etruria rebus humanis exemtum, idque anno 1313, obveniſſe cum tempore hunc Ducatum Venciſlao Regi Bohemiæ, Caroli Quarti Imperatoris fratri: ei inquam, qui nomine Joannæ uxoris, Joannis Brabantiæ Ducis filiæ, Brabantis item ad tempus præfuit. Venciſlao ſub annum 1383 ſine liberis mortuo, ceſſit ditio Lucemburgenſis Caroli

Quarti

Quarti liberis, qui duo tunc numero, Venciſlaus & Sigiſmundus, uterque ex ordine Imperator. Venciſlaus cognatam ſuam Iſabellam Gorbicenſem nuptum dedit Antonio à Burgundia, Duci Brabantiæ, & in dotem ei attribuit (acceptis tamen viginti aureorum millibus) iſtum ipſum Ducatum. Is Antonius, prælio anno 1415 inter Gallos Angloſque ad Terrovannam commiſſo, à Gallo pugnans occubuit. Iſabella, dotali jure Ducatus compos, nupſit alteris nuptiis Joanni Comiti Palatino, Duci Bavariæ; Sigiſmundo Venciſlai fratre, dotem ei collatam approbante. Verum iterum vidua, ac diſſolutæ admodum vitæ, varias poſtea cum Principibus aliis Dynaſtiſque affinitates contraxit. unde & varia ei mota ſunt bella, idque à propriis ſubditis, ægre indigneque ferentibus ipſam plus æquo ſibi adſumere. Ita ut tandem anno 1442 ipſa Philippo bono, Burgundionum Duci, cæterarumque Belgicarum Provinciarum Dynaſtæ totam ſeſe permiſerit, non dotalia tantum jura, ſed & illud. quod adipiſci poſſet è melioris ſexus defectu, in cujus unius beneficiū ditioni ſe renuntiaſſe. nec alia via quacunque à neptibus ſuis, filiabus Imperatoris Sigiſmundi, excludi poſſe, adſerebat, in eum tranſcribens. Atque hoc pacto conſecutus eſt ille Dux dignitatem & titulum Gubernatoris Tutoriſque Ducatus Lucemburgenſis, quem geſſit uſque ad Iſabellæ ipſius mortem, id eſt annum 1451. Tunc propoſitis Ordinum Lucemburgenſium cœtui rationibus ſuis & jure, ſuſceptus eſt ab iiſdem in ceſſionarium uſufructuariumque ditionis, & ceu tali præſtitum ei & fidei & obſequii ſacramentum. Quia tamen hæredes Sigiſmundi vindicabant ſibi in eam proprietatis atque dominii titulum, & cauſſam hanc varie apud indigenas agitabant, extitere perpetuo lites, & continui quidam nec negligendi motus: uſquedum Carolus Audax, Dux Burgundiæ, decidendo ſi fieri poſſet negotio, mercaretur ab Iſabella, ultima Imperatoris Sigiſmundi hærede, & Caſimiri Poloniæ Regis conjuge, rationes omnes & jura ipſi quomodolibet competentia. veluti & à Rege Francorum pretio ſibi acquiſivit neſcio cujus ceſſionis, paulloante ab ipſo obtentæ prætenſiones. Quare impoſito jam controverſiis omnibus fini, convocandos curavit idem Carolus Ordines Lucemburgenſes, in opidum cui nomen *Mars en Famenne*,

menne. ubi examinatis de integro tranſactionibus omnibus atque pactis à Principibus ſuper hac ditione celebratis, ſuſceptus ad ultimum & inauguratus eſt in legitimum propriumque terræ Lucemburgenſis Ducem. Qui Ducatus hoc denique modo, ac ſine ulla controverſia, ut & terræ hactenus nobis deſcriptæ, in Auſtriacæ gentis poteſtatem devenit. Atque hujus Ducatus titulum, parens, inde à ſacro fonte, impoſuit Carolo V Imperatori, qui ſeſquianno poſt creatus eſt Eques aurei Velleris. Præfuit huic regioni tum temporis nomine Regis Philippi, ſupradictus Comes Mansfeldius, Eques Ordinis aurei Velleris, magnanimus ſane ac fortiſſimus Princeps.

(ADDITAM.) *Nunc Ducatui præeſt Comes Embdanus.*)

FLANDRIA COMITATUS.

ORIGINATIO nominis Flandriæ ſupra modum obſcura eſt, nec deciſum adhuc inter Scriptores, è Latinane, an Teutonica Gallicave lingua id derivetur. Alii namque deduci tradunt à neſcio qua ipſiuſmet Provinciæ urbe, pridem (ut aſſerunt) diruta. Alii a Flamberto, Clodionis Francorum Regis ex Bleſinda ſorore nepote: quem ab Rege avunculo creatum volunt Flandriæ Dominum, circa annum ſalutis 436. Anonymus quidam auctor, qui & optima ſane methodo & magna cum gravitate, veteri Gallica lingua ſcripſit terræ hiſtoriam, narrat Lidericum quemdam, inſtitutum à Carolo Magno primum Flandriæ Comitem, Comitatui indidiſſe hoc nomen de nomine conjugis ſuæ Flandrinæ. Alii rurſus originem vocis ex lingua Latina petunt, & à *flatibus*, ſive *fluctibus*, id eſt perpetuo illo Oceani motu, ſeu ventorum ex alto ſpirantium, Zephyrorum in primis hic præ cæteris ſævientium, flatu, terram denominari contendunt. eo magis quod vetuſtiſſimi quique Scriptores Flandrias fere multitudinis numero efferant, nec ſingulariter umquam eam vocem uſurpent. Mejerus,

rus, terræ ipſius hiſtoriographus, varie ſuper hac quæſtione variis ſuæ hiſtoriæ locis diſputat, & innumeras pæne opiniónes in medium profert. ex quibus tamen incertitudinem potius, quam veritatem rei concludas. ipſo præſertim nulli omnino ſententiæ ſubſcribente, ſed in aſſeverando ſimul & júdicando, etiam ſecum haud raro pugnante. Cornelius vero Scepperus, de quo fuſior infra fit mentio doctus ſane & magni judicii vir, derivari cenſebat hoc nomen à Germanica voce Flaiddren / qua ſagittas ii ſignificant. quod etymon multis video placuiſſe, & in ſpecie Petro Nannio, laudato ſcriptori; qui libro operis ſui decimo, & ſagittas ſimul & arcus, cum neceſſitatis, tum & voluptatis fine, in frequenti admodum uſu apud Flandros fuiſſe oſtendit. Vtcumque ſit, nos, expenſis rite & examinatis perpluribus monumentis, & cum publicis tum privatis ſcripturis calamo exaratis, necnon commentariis Julii Cæſaris, eo tandem propendimus, ut credamus, bonam interioris Flandriæ partem, & ejuſdem Illius Cæſaris, & inſecutis aliquot ſæculis, habitatam fuiſſe à Morinis, populis ipſi nominatis, inſeſſamque majori ex parte, prout ipſe & alii quidam ſcriptores teſtantur, immenſis quibuſdam & vaſtis ſaltibus: atque inde uſque ad paullo remotiora tempora ſolitam nuncupari *Flandriam Nemoroſam*. qua ipſa tempeſtate crediderim tractum ejus maritimum, ob perpetuum illum reciprocantis Oceani æſtum, & ex alto aſſidue flantes ventos, magna ex parte coopertum fuiſſe marinis fluctibus: ſicuti præter alia quædam evidentia ſatis indicia, palam oſtendunt reliquiæ quædam marinæ variis per hunc tractum locis temporibuſque in lucem erutæ: atque inde Latinis dictam *Flandriam Æſtuariam*, quod ipſum vel hoc argumento evincimus; quod videlicet uſque ad annum ſalutis 1340, quotieſcunque in maritimo illo tractu vel venderentur vel alioqui alienarentur aliqui agri, exprimeretur diſertis verbis in contractibus ea conditio, ut ſi intra decennium proximum contingeret eos inundari, alienatio ipſo facto eſſet invalida, haberet urque pro irrita prorſus & nulla. quid? an non hoc ſatis clare oſtendit, quantopere per id tempus ea Flandriæ portio fuerit mari obnoxia? Sed videlicet miram gentis & incolarum frequentiam, tum induſtriam quoque & experientiam ſuſtuliſſe paullatim

& ex-

& extirpaſſe potiorem illorum nemorum partem:atque Oceanum porro latiſſimis & creberrimis foſſionibus, aggeribuſque & id genus operibus ita tandem coërcuiſſe, ut noſtris temporibus Flandria omni fere ex parte ſit culta, & à procelloſo undarum impetu pæne ſecura. Jam quod ſpectat ad inſtitutionem ejus in Comitatum, narrat Paulus Æmilius, Galliæ Regem Carolum Calvum, exemto rebus humaniis Edulpho Rege Anglorum, revocaſſe in Galliam filiā ſuam Juditham, Regis defuncti viduam: Balduinum vero Arduennenſem, Flandriæ ſub id ævum cuſtodem, cui eximium animi corporiſque robur cognomentum indiderat *Brachio ferreo*, captum viduæ redeuntis venuſtate, reverentia omni poſtpoſita eam rapuiſſe. Carolum tam inſigni injuria graviter irritatum comparaſſe ingentem exercitum: ſed in Flandriam, Balduino pro meritis puniendo; trajecturum ab filia ipſa fuiſſe retentum, ad ejuſque & Procerum aliquot preces viro clementer ignoviſſe, & ex hoſte generum ſibi feciſſe, conceſſamque in dotem Flandriam, anno circiter 877, Comitatus titulo exornaſſe, ſed non alia lege, quam ut inſtar feudi obnoxia ſemper maneret Gallorum ſceptro. Jacobus Mejerus in Comitatum erectam ſcribit anno 863, quod anonymus tamen ille Hiſtoriographus, & cum eo alii quidam Scriptores, referre malunt ad Caroli Magni imperium. Quæ omnia, tamquam dubia nimis atque incerta, lectori relinquens dijudicanda, & ad ulteriora porro progrediens, dico, mutatos ſæpe fuiſſe Comitatus iſtius fines: qua de re ut prolixum nimis, nec incertum fortaſſe minus quam ſupervacaneum foret diſſerere, ita illud nunc aſſero, clauſos nempe fuiſſe veteres Flandriæ terminos mari Oceano, ac fluminibus Scaldi & Somona, complexoſque ſeptem omnino primarias civitates, Atrebatum videlicet, Comitatus totius metropolim, Gandam, Brugas, Iperas, Fanum Divi Audomari, Inſulas & Duacum. Sed contractis deinde inter regii Galliæ ſanguinis Principes & Flandrorum Dynaſtas compluribus matrimoniis, avulſæ fuerunt à Flandria quædam urbes, & conflatus ex iis, ut infra dicturus ſum, Comitatus Artheſiæ.

ADDITAM. (*Flandria poſt avulſam Artheſiam, in tres partes manſit diſtincta, quarum præcipua, Gallico ſceptro ſubjecta, proprie dicebatur Comitatus, quo nomine Flander primus*

Comitum

Comitum audiebat, cenſebaturque inter Franciæ Pares, enſem Regi inaugurando præferens. ſed ceſſavit hac conſuetudo, & cum ea Gallorum in Flandriam jura, capto ad Ticinum Rege Franciſco primo. Altera dependebat a ſacro Romano Imperio, & dicebatur Dominium Flandriæ. Tertia denique celebrabatur vocabulo Proprii, nec ſuperiorem ullam agnoſcebat poteſtatem, ſed a Comite regebatur jure optimo maximo.)

Pura hodiernaque ut ſic dixerim Flandria à Septemtrione quidem majori ex parte clauditur mari Oceano, cætera alluit brachium illud Scaldis quod vulgo vocant de Hont / & à Zelandia eam diſtinguit. à Meridie vero contermina eſt Artheſiæ, Hannoniæ, & Veromanduis, populis Picardiæ. ab Ortu partim eſt Scaldis, partim eadem illa Hannonia. ab Occaſu denique partim idem Oceanus, qua Britanniam adſpicit; partim Agino fluvius, vulgo dictus de Aa / cum ea parte Artheſiæ, quæ Calitium & Bononiam ſpectat. Patet ergo in longitudinem, incipiendo ab ea Scaldis ripa quæ Antverpiam habet oppoſitam, & Libonotum verſus pergendo uſque ad magnum illum canalem quem Foſſam Novam appellant, itinere præterpropter trium dierum, id eſt leucis triginta & tribus. latitudo ab Ortu in Occaſum, id eſt Ninovia Gravelingam uſque, tantumdem fere itineris, id eſt triginta circiter leucas complectitur.

ADDITAM. *(Sunt qui Flandriam olim cum Anglia cohæſiſſe,*

Sed loca vi quondam & vaſta convulſa ruina
(Tantum ævi longinqua valet mutare vetuſtas)
Diſſiluiſſe ferant, cum protinus utraque tellus
Vna foret, venit medio vi pontus, & undis
Britannum Flandro latus abſcidit, arvaque & urbes,
Littore diductas anguſto interluit æſtu.

Quam vere autem id aſſeratur, non eſt hujus loci aut temporis diſputare. illud quidem iidem extra controverſiam ponunt, connexam ſcilicet aliquando cum Flandria noſtra fuiſſe Zelandiam, & perpetuo antea ſabuloſos utriuſque Provinciæ colles, anno Chriſti 980, intermedia foſſa diſtinctos, juſſu Imperatoris Othonis, ejus nominis tertii, Galliam interfinio iſto ab Imperio ſeparantis.

Cœlum in potiore hujus Provinciæ parte temperatum. clementiſſimum autem & ſaluberrimum verſus Auſtrum. Solum magna ex parte planum, & in quo pauciſſimos

ciſſimos videas montes. ſationi & agriculturæ in genere quidem ſatis idoneum, ac mediocriter fertile: alibi vero, & præſertim verſus maritima Galliamque raræ cujuſdam fœcunditatis. gignit mira quadam luxurie ſicut alia pecudum genera, ita ſcitos imprimis & pernices equos. quorum largior multo, quam in alia quavis Belgici tractus parte, apud Flandros eſt copia, tamque inſignis & rara non agilitas modo, ſed etiam forma, ut licet obeſiores aliquanto & craſſiores, multi tamen ad nothos illos (quos vocant) Hiſpanienſes proxime judicentur accedere. Tralatitium inſuper Flandris coëmere in Provinciis circumvicinis quamplurimos equos novellos, quos, etſi natura forte deformes & nanos, ſtatim tamen ut cœlo & paſcuis iſtis aſſueverunt, & pulchreſcere videas, & mirum in modum grandeſcere. unde facile colligas, quantum non modo in homine, ſed in pecude quoque poſſit vel recta vel prava educatio.

ADDITAM. (*Certe arborum cujuſcunque fere generis ferax, ſi loca maritima excipias, quæ focum inſtruunt, vel bituminoſis ceſpitibus ſubterraneis ibi foſſilibus, ſciſſiſque in teſſeras pedales, & ſole excoctis, ventoque arefactis, at nitroſa fuligine oculos vultumque mordicantibus, quas* daryncas *vocant; vel lignis ex vicinia advectis ignem accendunt. Cervorum eſt, aprorum, leporum, cuniculorum, apum, variarumque alituum copioſa: pomorum etiam exoticorum, ut Cotoneorum, Perſicorum, Bericocciorum locuples: Cytriorum, Aurantiorum, Limoniorũ, ficuumque interdum calidioribus in locis nec inops, nec omnino inſuavis. Granorum leguminumque omnis fere generis fertilis: Frumentum tamen domeſticum ſæpe tantæ multitudini non eſt nutriendæ, abſq; ſubſidiario exterorum: Butyri ſapidiſſimi, caſeique multiplicis, tam vaccini quam ovilli abundans, feniciiq; in locis declivioribus & luxurians in herbarum odoriferarum, medicarumque ſpecies infinitas; tam eximia ad opimandos boves paſcuorum pinguedinis, & velut arvinæ, præſertim inter Feuram, Dixmudam, atque Loam, ubi fere in umbilico Lampreneſæ eſt, neq; non in Terra Franca ad Occidentem Boreamque obverſa; ut nulli terrarum herbam porrigere, palmamque cedere debeat, omnibus fere anteponatur: parens etiam atque nutrix, ovium una fœtura quinque aut ſex ſæpe enitentium, tres aut quatuor fere ſemper; in Feurnenſi nimirum caſtellania, ubi ea fœcunditas vulgaris, in cætero pene Belgicæ tractu incomperta eſt. Diverſiſſimi generis piſcium copia ex Oceano alluente,*

luente, lacubus fluviiſque interlabentibus, tam indigenis, quam Arteſiis Hannonibuſque ſuppeditatur.)

Interluitur Flandria Scaldi, Liſa & Tenera fluviis, tum & plurimis velut minorum gentium amnibus rivuliſque. in reliquis ſupplet pater Oceanus, & cum eo induſtria incolarum, qui perpluribus manu cavatis foſſis terram largiter irrigarunt. Multa in ea ſunt nemora, quæ non amœnitas minus quam fructus commendat; & cæteris quidem præcellunt Niepa & Nonna. Nulli (ut diximus) memorandi montes, ſed amœni complures, in Gallicana præſertim, colles. Maxime autem decoratur hæc tellus pulcherrimis ſuis nobiliſſimiſque & ampliſſimis urbibus, quales nominatim tres illæ primariæ, Gandavum nempe, Brugæ & Iperæ, tum Inſulæ quoque, Duacum, Tornacum & aliæ. ita ut opida muris clauſa numerentur in ea viginti & octo, accedentibus ad prædictas ſex urbes Cortraco, Aldenarda, Aloſto, Hulſto, Teneræmunda, Biervlieto, Sluſa, Neoportu, Dunkerca, Gravelinga, Burburgo, Damma, Dixmuda, Vurna, Ardenburgo, Ninovia, VVinociberga, Gerardomontio, Caſleto, Deinſa, Orchiſa, Lanoia. Præter hæc ſupra triginta ſunt municipia, quæ etſi mœnibus hodie careant, quia tamen partim olim iis circumdata, ſatiſque etiamnunc opulenta & populoſa, partim vero id aliquando promerita, pari cum urbibus muro clauſis jure; paribuſque immunitatibus gaudent. & præcipua quidem ex iis Oſtenda, Aldenburgum, Meſſena, Bella, quam & Balliolum vocant, Poperinga, Torhoutium, Oſtburgum, Axella, Middelburgum, Loa, Viroviacum, Blancoberga, Houca, Roſſelara, Tiletum, Ghiſtella, Lombartſidia, Eclonia, Stechena, Hondiſcota, Mardica, Herlebeca, Monachoreda, Menina, Halovina, VVaſtena, Stegra, Mergemum, Hasbrouca & Armenteria. Habet inſuper Flandria mille centum & quinquaginta quatuor pagos. inter quos multi ſunt ita ampli, opulenti, & cultoribus denſi, ut non temere Europæis ullis concedant. multi maximis etiam dignitatibus ſplendent. Habet plurimas arces, prætoria, toparchias, alioſque honeſtos & eminentes cum Dynaſtarum, tum privatorum quoque nobilium titulos. Virorum denique & fœminarum cœnobia, quas Abbatias vulgò indigetant, numerantur in Flandria octo & quadraginta. Prio-

ratuum

ratuum vero, Collegiorum, & Cœnobiorum communium infinitus eſt fere per totam Provinciam numerus. unde falſe Hiſpani cum Philippo Rege in has oras delati, & ad tantam frequentiam opidorum, pagorum, cœnobiorumque obſtupeſcentes, totam Flandriam, unicam modo civitatem eſſe dixerunt.

ADDIT. (*Quapropter quantum reliquas provincias praiverit Canonis dominici aliiſque emolumentis annuis, palam eſt ex regeſto Ypræ aſſervato: ubi videre eſt, quomodo Maximilianus Auſtrius, ſtatim poſt aditum per uxorem Belgii principatum, ut indicaret Belgii Ordinibus dotalium redituum decrementa, demonſtrat, ad Carolum ſocerum anno* 1475. *liquide perveniſſe. Ex Burgundia Ducatu Comitatuque junctis* 27 *millia,* 400 *lib. Turonenſ. Ex Brabantia* 12 *mil.* 754. *Luxenburgo* 1180. *Geldria* 13 *mil.* 885. *Hollandia* 14 *mil.* 300. *Zelandia* 2685. *Arteſia* 17. *mil.* 683. *Hannonia* 12 *mil.* 199. *Namurco* 5936. *Ex Flandria autem* 42 *mil.* 390 *rediiſſe. Præ ceteris etiam Belgii regionibus, à Principibus Belgicæ & culta fuit & honorata. Quum etenim aurei velleris comitia maxime nobilia ſint atque ſolemnia, nunquam alibi toties habita eſſe non ambigitur. Nam in aliquot Belgii provinciis nunquam: In* Hollandia, Zelandia, Vtriceſio, Turnaco; Burgundia *quoque & Hiſpania; ſemel: in* Arteſia *bis; &* Hannonia: *in* Brabantia *quater: verum in* Flandria, *& primum inſtituta ſunt, & ſepties celebrata. Omneſq; ferme Belgii Principes Burgundici nominis, & ipſe Maximilianus Auſtrius, nuptiarum ſuarũ feſta & apparatus hic potius quam alibi exhibuere. Porro quod ceteri Belgæ in Flandriæ nomen apud Italos, Hiſpanos, Gallos, multoſque alios uſucapione tranſierunt, & nobiliore omnes cenſentur nomine Flandri (ut Ant. Meyerus cecinit) pervulgatũ eſt: neque prætermiſſum aut Ambroſio Calepino, ſcribenti Flandriam eſſe Germaniæ regionem ad littora Oceani Septentrionalis, habentem varios populos veterum Cymbrorum; aut Franciſco Guicciardino, Pauloque Iovio, quorum ille veritatis prudentiaque, hic facundiæ nomine commendatur, hiſtoricis, Belgicam Flandriæ voce deſignantibus. Neque illud magnopere mirandũ eſt. Nam, ut omittam emporii Brugenſis, à totius fere orbis mercatoribus, præterquam Iudæis, frequentati, ac ceterorum luminibus obſtruentis, celebritatem; & uti ſileam bellorum à Flandris domi, in finitimos, in Gallos, in Conſtantinopolim, & in hoſtes Mahumedios in Oriente geſtorum, quorum etiam annales Græci, Zonaras, Choniata, Gregoras ſæpe meminerunt, famam*

longiſſime

longiſſime propagatam; certe Garmaniæ Inferioris, regnorumq; deinceps ipſi annexorum, veluti compages, ſuam Flandris baſim non temere debet; Margarita tertia Malenſi, Flandriæ, Arteſiæ, Burgundiæ, Nivernii Retheliique Comitatus, Mechliniam, Antverpiamque, & certum in Brabantiam terraſque Transmoſanas ſuccedendi jus, Philippo Audaci in dotem adferente.)

Habet Flandria quinque antiquos admodum Vicecomitatus, Gandavenſem nimirum, Iperenſem, Vurnanum, VVinocibergenſem & Harlebecanum. Habet tres Principatus, Stenhuſium, Gaverenum & Eſpinoium. Habet quatuor portus maritimos, Sluſanum, Neoportuenſem, Dunkercanum & Oſtendanum. Habet triginta & unum fora judicialia, ſeu Conventus juridicos, ita enim Latine dixerim ſuprema illi juſtitiæ tribunalia, quæ Galli voce à Flandris mutuata *Caſtellanias* vocant, ſuntque ut præfecturæ quædam & ſatrapiæ, quibus pro ſua cuique portione ordinaria & ſollennis in univerſum Comitatum eſt juriſdictio. Habet quatuor illa primaria ſigna, ſive vexilla, urſi effigiem præferentia, & gentilitias totidem primariorum Baronatuum, gentiumve totius Comitatus imagines repræſentantia. gentium dico Pameliæ, Ciſoniæ, Heiniæ, & Boulariæ. accedunt his alii Baronatus, omnes (ut ſcribit Jacobus Marchantius) numero decem & octo. ſed videntur tamen inſtituti omnes hi Baronatus à paucis ſæculis retro. nec enim ita diu factum eſt, cum Flandria, teſtibus ipſis Flandris, nullum, præter Comitem ipſum, Baronem agnoſceret. Habet inde, exemplo Gallorum, duodecim Pares. quos nonnulli adfirmant, ſed infirmis nimirum nec veriſimilibus argumentis, eſſe ipſiſmet Galliæ Paribus antiquiores, & Gallos à Flandris ſumſiſſe exemplum: non aliter (inquiunt) quam nobiliſſimam illam militiam aurei Velleris ſcimus Ordinem Divi Michaëlis ætate præcedere. quam litem decidit fortaſſe Budæus. qui Comitem quemdam Flandriæ refert Gallorum exemplo inſtituiſſe aliquot Palatinos, eoſque vocaſſe Pares Nigellanos. Habet Comitem-ſtabuli: duos Tribunos militum, *Mareſchalcos* vulgariter dicunt: Magnum Venatorem: Cancellarium: Cubicularium: quatuor denique Receptores, ſeu Præfectos ærarii, alioſque id genus miniſtros & magiſtratus Principales. quorum ſingulos, dignitatum ſuarum & munerum ratione, oportet hæreditariam aliquam toparchiam in Flandria

Flandria poſſidere. prout videre eſt ſingillatim & ordine in vetuſtiſſima quadam & authentica tabula, quam oſtendunt Gandavi Sodales Divi Dominici, pictam (ut volunt) ævo jam tum Balduini Ferreobrachii, primi (ut diximus) terræ Comitis, cum inſcriptione, *Inſtitutio Comitatus Flandriæ, more Quiritum.* Flandria conſtat è quatuor Statibus, vel ſi mavis, Ordinibus, Magiſtratibus nempe, Antiſtitibus, Nobilibus, & foris juridicis, ſive Caſtellaniis. at Gandavum tamen, Brugæ, Iperæ, & Franconatus quem vocant, quia ſingulari quadam pollent auctoritate, vulgo audiunt *quatuor Membra*, De vier Leden van Vlaenderen. neque ſolent ii quos diximus Ordines publicis terræ Conventibus, niſi admodum raro intervenire, quia nimirum deſtituuntur jure ſuffragii. Sed pergamus deinceps ad ſingularum quarumque notabilium rerum deſcriptionem. quod ut aptius clariuſque faciamus, proponemus pleniorem terræ diviſionem, dicimuſque diviſam eam in partes tres; etſi admodum tamen inæquales. & præcipua quidem Flandria Teutonica dicitur, quia nempe in uſu hic lingua Teutonica. alteri nomen eſt Flandriæ Gallicanæ, ab uſu videlicet linguæ Gallicæ. tertia denique audit Imperialis, ſicuti mox diſtincte commemorabimus.

FLANDRIA TEUTONICA.

HÆc Flandriæ portio à Septentrione alluitur mari Oceano, ab auſtro eſt flumen Liſa & Flandria Gallicana, ab ortu Scaldis & Flandria Imperialis, ab occaſu denique Foſſa Nova, & Comitatus Artheſiæ. Solum magna ex parte exuccum & ſabuloſum, ſic ut tritici parum ferax ſit. at ſecale, avena, fabæ, piſa, viciæ, fagopyrum, vulgo Boeckweyt/ linum denique, & cannabis, item varia optimorum fructuum genera, feliciſſime iſthic & copioſe proveniunt. Continentur hac parte tres urbes capitales: tum & quatuor Flandriæ Membra: omnes ejuſdem terræ Portus: Dynaſtia VVinocibergenſis, & compluria primæ notæ opida municipiaque, ac primo quidem, ut mox patebit, Gandavum.

GAN-

GEN

N T.
1 Vrydachs mert
2 .Stadt huys
3 .Beeſte mert
4 Viſch mert
5 . Princen hoff
6 Spaens oft nieu Caſteel
7 .S. Ians kerck
8 .S.Niclaes kerck
9 .S.Michiels kerck
10 .S.Iacobs ker
11 Onſe L. Vrou ke
12 S Salvators ke
13 Eerſte Muyde po
14 . Brughſe poor
15 Peteraſelle poor
16 .Heuvers poor
17 S.Lievens poor
18 .Keyſers poor
19 .Antwerpſche p

GANDAVUM.

GANDAVUM nonnulli, ante Julii Cæſaris in has oras adventum, Oduæam, alii Clarinæam: ejus vero temporibus, Gaidam dictam fuiſſe contendunt, idque ab arce quadam eo adeo loci extructa, ubi hodieque eſt Principis regia, & extructa quidem ab ipſomet Cæſare, qui & templum Mercurio ſacrum adjunxerit. Et profecto non tantum plerique Scriptores, ſed & populus ipſe Gandavenſis unanimiter ſentiunt, Cæſarem eſſe hujus opidi conditorem. unde & noſter Petrarcha in epiſtola quadam ad Cardinalem Columnam, agens de ſuo per utramque Germaniam, ſuperiorem nempe & inferiorem, itinere, his inter alia utitur verbis: *Gandavum quoque Iulio conditore ſuperbum vidi.* Mejerus in hiſtoria ſua Flandrica recitat iſtos verſus:

Hanc Clarinæam veteres dixêre coloni.
Gorduni, populique truces coluere Sicambri.
Mercurio Cæſar, Chriſto ſacravit Amandus.

Videtur autem & ipſe Cæſar in commentariis ſuis populos iſtos nominare Gordunos, quos coluiſſe vult loca ſaltuoſa, fuiſſeque ſub Nerviorum imperio. Occuparunt poſtea Vandali, à quibus dici cepta eſt VVanda. quam vocem leviter immutantes Galli ac Flandri, *Gand* & Gent appellarunt, Latini Gandavum, ſeu Gandam, Itali denique *Guanto*. Poſita eſt præclara hæc urbs ſub longitudine quidem graduum 25, minutorum 45, latitudine vero grad. 51 minut. 24, idque loco tam opportuno, ut nihil ſupra: tum ſuperbo inprimis adſpectu, ut quæ mari tantum quatuor leucis abjuncta ſit, & ad triplex adeo flumen, Scaldim nempe, & Liſam, & Liviam, condita. præter quos interluitur etiam aliis, & compluribus quidem, aquæ perennis meatibus, qui propinquis hinc illinc locis exorti, vel ipſa ſui natura, vel induſtria quoque & arte humana, in urbem influunt. unde magnis quibuſdam foſſis, manu & opera hominum factis, corrivantur in novum illum & navigabilem alveum, vulgo dictum de nieuwe Vaert: atque hinc in Oceanum porro evacuantur. hunc alveum nuper renovarunt, & multis partibus ampliatum conduxere, non ſine ingenti ſumtu & pertinaci quodam labore, uſque ad mare Zelandicum.

eum, quatuor ipſas leucas Gandavo diſſitum. Perfoditur impræſentiarum, Catholici Regis permiſſu, ad aquæductus iſtius oſtium, quod Flandri appellant **het Sas**, prægrandis quidam & vaſtus agger, ſeu verius Inſula, quæ importuno ſui objectu prohibebat antea naves exitu atque ingreſſu Oceani. unde porro futurum eſt, ut per hunc ipſum alveum & corrivatas in eum foſſas non emittantur modo multiplices illæ aquæ, ex vicinis & diſſitis urbi locis in paluſtria illa, magno, cum terræ detrimento, confluere ſolitæ: ſed mediocres etiam naves inde ab ipſo mari Gandavum uſque tranſmittantur: cum magno imprimis adeoque inæſtimabili & civitatis Gandenſis & finitimorum locorum bono. Adſpicit Ganda ab aquilone quidem Antverpiam: ab ortu Mechliniam: à vulturno Bruxellam: à cauro denique Middelburgum Zelandiæ, à quibus omnibus urbibus æquali fere decem leucarum intervallo abjungitur. Urbs ſitu valida, forma pulcherrima, magnitudine inter primas Europæ, & ampliſſimis undiquaque ſuburbiis cincta. ita ut Mediolano ſoleat à pleriſque conferri. poſtremus murorum ambitus, ſic ut nuper fuit productus, ſi introrſus quidem dimetiaris, continebit quadragies quinquies mille ſexcentos & quadraginta pedes Romanos, vel ſi mavis Antverpienſes, id eſt Italica milliaria paullo plus ſeptem: extrorſus vero ſi metiaris, deprehendes plus novem millia, hoc eſt tres & quod excurrit leucas. ſed immenſa quædam in urbe ſunt ſpatia ædificiis & cultoribus vacua. Arcem habet inſignem, amplam, & cum ſitu tum opere munitiſſimam, ſtrui juſſam, ut fuſius infra dicturus ſum, à Carolo V Imperatore, eo ipſo loco ubi alias nobiliſſimum illud cœnobium Divi Bavonis, viri, qui oriundus Hasbania terræ Leodicenſis provincia, & ſanctiſſime aliquamdudum hic vixit, & beatiſſime tandem defunctus eſt.

ADD. (*Fortalitium quinque propugnaculis & foſſis profundis munitum; cui cum præſidio ſex cohortum Hiſpan. præfectus erat Gaſper de Waldeſo Hiſpanus. urbis dicitur frenum; nec injuria: Flandri ſiquidem ſunt turbulenti. Serres ait in vita Caroli VI.* La Flandre nourrit tousjours quelque monſtre. *Communi verbo alias quatuor hæ urbes in Europa audiunt rebelles; Pariſii, Gandavum, Leodicum & Pictavium. Audi Serrem in vita Caroli V. & Ludovici XI.* Ceux de la ville de Gand,

Gand, peuple naturellement motif. *Item :* Grande ville & autant groſſe d'humeur, chagrine & querelleuſe. *Item:* Peuple remuant,& ſecond en inconſtance aux Ligeois. *Exempla rebellionis in vita Caroli VI. ponit: Ejecerunt Comitem Dominum ſuum hæreditarium,ob litem coctoris cerevisiæ; Carolus Audax eos ſubegit, ſed Carolus V. Imperat. ſubactionem ſigillo munivit, ſecuritatem caſtello perpetuavit, veluti Neapolitanis factum cum caſtello S. Elmi*, la Briglia, *quod vulgari vocant.*

E turri Bellaforti *urbs & caſtellum cum ſituatione circumcirca emenſurari poſſunt. Altitudo eſt* 500 *graduum. in ſe continet campanam horarum nunciam,cui Rolando nomen,undecies mille pondo gravem, olim armatis collegiis ſæpius quæ claſsicum ſonuit. In culmine* draconem *cupreum inauratum, alis expanſis, magnitudine tauri, portat, tempore Balduini Flandriæ Comitis Conſtantinopoli huc miſſum.)*

Ædificia civitatis tum ſacra tum profana, ac tum publica tum privata,pro ſua quæque conditione & gradu, ſuperba inprimis & ſplendida: inter alia vero quædam extremæ antiquitatis templa,quæ,ſicut cætera quoque religioni dicata loca, cenſu & opibus valde luculenta, ipſis nempe & adminiſtris laute & commode ſuſtentandis. Tradit Laurentius Surius viſi hic præter alia ſeptem templa à totidem Regibus condita, quibus autem & quando non addit. Numerantur intra urbis pomœrium viginti ſex Inſulæ à fluminibus & canalibus factæ, ac publicis privatiſque domibus occupatæ. Numerantur, præter compluſculos pontes minutos nonaginta & octo majores, qui juſtæ magnitudinis actuarias naves, annona & mercibus oneratas, nulla difficultate tranſmittant. Molæ quæ vi aquarum rotantur, potiſſimum ſex; quæ vento circumaguntur, ſupra centum viginti. omitto innumeras illas machinarias, quas vel homines vel jumenta verſant.

ADDITAM. (*Fora rerum venalium hic videbis tredecim.inter quæ potiſsimum eminet id quod vulgo diebus Veneris, hebdomadario urbis mercatui dedicatis,frequentatur,*derFreydags-marckt. *In hoc foro Hiſpaniarum Infans Iſabella ſtatuam poſuit Carolo V. Imperatori avo ſuo paterno, glorioſæ memoriæ Principi, cum inſcriptione :*

D.Carolo V. Imp. Cæſ.Aug. Pio, felici.Turc,German. Gall.Ital.Hiſp.Sicil. & Ind.Regi, Flandriæ Comiti, PP

Sac.

Sac. Imp. Vindici, quietis auſpici, D.N. Principi potentiſs. victori ac triumphatori perpetuo Magno; Maxim. univerſi Chriſtiani orbis bono, Deo volente, cælo favente, huic urbi ſuæ Flandr. Max. feliciter innato.

Altero latere: Alberto Auſtriaco, Maximiliani II. Imp. F. & Iſabella Clara, Eugenia Philippi II. Hiſp. Regis filia, Auſtriæ Archiducibus, Belgiæ PP. hanc urbem lætiſſ. civium applauſu ingredientibus, anno Salut. Chriſti CIↃ IↃ XCIX, &c. Coſſ. S. P. Q. G.

Sequitur Curia, Foro relicto te in Curiam confer, renovata anno 1618. *In cujus ſummitate videbis* A & I *coronata* (Albert. & Iſabell.) *ſubtus,* Sol & Luna; *item,* Semel & Semper, *ſcripta ſunt vocabula. Inferius ingredienti mox obvenit. Iuſtitia theatrum: parietibus Fortitudinis imago & Conſtantia adpicta:*

Pro Virgine virgo: Pro aris & focis.
Virginis æternæ muros & templa tuemur.
Innuba Virgo armis, innuba Virgo ſacris.

Ibidem ſtatua in ſago & toga cum hoc verſu:

Quam tu olim hanc urbem cernis, non altera Divûm
Auſpiciis cœlo tantum caput efferet alto.

Ingredienti monſtrabuntur ibidem ſpolia Alberti honoribus ſuſpenſa:

1, Ardeſio obſeſſo & clementi Marte ſubacto.
2, Viſo, icto, victo celeri virtute Caleto.
3, Hoſtibus erepto Solido, atque è fluctibus Hulſta.

Omnia vero hac rurſus amiſſa ſunt præter Hulſtum. Superius ingredere Capellam, ſi licet, & Conclavia, à ſtatuis & inſcriptionibus digniſſima viſu: Ibi Neptunus & Ceres, Albertus & Iſabella, ad dextram, & alii: Maximilianus & Rudolphus ad ſiniſtram. Ibidem tabula elegantiſſima pictura matrimonii Auſtriaci, refert Principum, filiorum Manaſſe de ſtirpe Ioſephi, propoſitionem ab una parte: ab altera nubunt filia Sulpha familia ad tribus patrum ſuorum. Effigies ibidem Iudæorum connubentium ex una, ex altera domus Auſtriaca, ut Caroli V & Philippi II. *In medio Albertus cum Iſabella ſub quibus ſequentia:* Deo jubente, Rege ſequente, Principe obſequente. *& ad latus tranſverſim:*

Volvenda dies
en attulit ultro.

Numerantur denique tum auguſtiores & magis eximię, tum minores quædam templorum, cœnobiorum, Xenodochiorum, aliorumque id genus piis & ſacris uſibus dica-

dicatorum locorum moles quinquaginta & quinque. in iis autem ſunt quatuor ordinis Mendicantium. tum pulcherrima quædam & ſumtuoſa templa. ac primarium quidem eſt illud Divi Joannis Baptiſtæ,quod Divi Bavonis hodie vocant. quia ſcilicet Imperator,poſt arcem in ſolo (ut dixi) & fundo Abbatiæ Divi Bavonis conditam, Abbatem & Monachos ejus, cenſu & bonis cœnobii prorſus intactis, in hunc Divi Joannis conventum traduxit. qui accedente auctoritate Pontificia poſtea dici cæpit Divi Bavonis. quo nomine celebratur & in publicis omnibus inſtrumentis, & in alio omni uſu, niſi quod vetus illud Divi Joannis non queat è vulgi memoria penitus eximi. Neque nomen dumtaxat mutatum eſt huic templo ſed & Ordo Divi Bavonis,ex Abbatia,prius quidem in Canonicorum Collegium, mox in Præpoſituram tranſiit. quinimo aſſurrexit nuper & evectus eſt locus ad dignitatem Epiſcopalem, qua feliciter hodie fungitur Guilielmus Lindanus, ornatiſſimus ſanè & reverendus Antiſtes.

In hoc templo tinctus eſt aqua baptiſmi Carolus Quintus Imperator anno ſeculari 1500. In hoc templo habuit anno ſuperiore 1559, Rex Catholicus conventum Ordinis aurei Velleris. quod ſecundo tunc & Gandavi & in ea æde, tertio vero & vigeſimo à prima Ordinis inſtitutione, id eſt, anno, ut ante expoſui, milleſimo quadringenteſimo vigeſimo nono,eſt factum. Sunt Gandavi quinque admodum locupletes Abbatiæ. inter quas vetuſtate & amplitudine eminet illa Divi Petri in monte Blandinio, non lautiſſimis tantum reditibus,ſed & eccleſiaſtica ſimul ac temporali in pagos complures & vicos juriſdictione conſpicua. condidit circa annum 640 Francorum Rex Dagobertus. commendat hanc inter alias opes inſtructiſſima ſua & pulcherrima Bibliotheca. quo nomine jactant ſe quoque, nec injuria quidem, ſodales divi Dominici. item Carthuſiani & Carmelitæ. & floret ſane hoc tam honeſto theſauro Gandavum ſupra omnes quotquot ſunt urbes Belgicæ. Diſtributa eſt tota urbs in ſeptem ut vulgo vocant Parochias, ac præcipuæ quidem ſunt eæ Divorum Bavonis & Michaëlis. gaudet dignitate & titulo Vicecomitatus, cui hodie præeſt Illuſtriſſimus Maximilianus Melunius, eques maximi nominis, & Præfectus Atrebatenſis, eſt primum

P 2

mum è quatuor Membris, & metropolis Flandriæ, cæteras ejus urbes dignitate præcedens. Fuit ſuperioribus aliquot ſeculis omnium belgicæ urbium frequentiſſima ſimul & potentiſſima: ſed cum magnitudine ſua inſolenter ſubinde abuteretur, non ſemel & à fortuna & à propriis ſuis principibus fuit afflicta. ac nuperrime quidem anno ſupra ſeſquimilleſimum quadrageſimo ſevere in eam, ob turbas tunc recens natas, animadvertit Imperator Carolus Quintus, qui, quo melius ditionem ſuam conſtabiliret, ac ſecuritati ſuæ conſuleret, etiam arcem illam extruxit. Annunciata eſt primum hiſce hominibus Chriſtiana religio à Tungrorum Epiſcopo Divo Amando, Dagoberti Francorum regis temporibus, id eſt, anno circiter 638. Habent inter alias quaſdam inſignes ac laudabiles admodum leges ſcholaſticas, unde in ſtudiis alant numeroſum, quod ſatis ſit tenuioris fortunæ, adoleſcentium gregem. Enutriuntur hic, oſtendendo urbis ſplendori, leones, urſi, lynces, aliæque id genus exoticæ & feroces belluæ, ut in uſu eſt apud Florentinos. Et ſunt revera Gandenſes, homines valde civiles, legum & juris ſervantes, ſeveri, graves, & bellicoſi.

ADDITAM. (*Bene hæc omnia, ubi nihil Rebellionis intermiſcetur: hanc Gandavenſibus innatam Meteranus paſſim, Thuanus, & Serres, in hiſtoriis docent: Cauſam adhuc hodie bellorum & omnium malorum hanc vere dixeris. Gandavenſes ob rebellionem à Friderico Maximiliani primi patre obſeſſi. (Met. lib. 1.) ipſimet membra aliquot è Republ. capite privant & honoribus, ibidem Pax ei ſancitur, (quam Pacificationem Gandenſem vocant, Thuan. lib. 68) anno* 1576, *Met. pag.* 246, *lib.* 6. *mox rurſus rumpitur, anno* 1579 *Met. lib.* 9 *p.* 333 & 358. *Hiſtoriam Gandenſem hic ſcribere mihi non mens eſt; legantur Thuanus & Meteranus, ibi acta & motus ſeditioſi Gandavenſium frequentes; mox cum Auriaco, mox cum Parmenſi, cum Andino, cum Condeo Ducibus rem fecerunt; mox inverſo ordine actis ſe oppoſuerunt: ita ut, Serris mentem ſupra à me notatam heic locum habere, non erubeſcam dicere.*)

Gandavum multas habet illuſtres & perantiquas proſapias, ac nominatim quidem Bettios, Borlutos, Serſanderos, Rimios, Dammannos, Gruteros, Utenhovios, Varnevviquios, Hembiſas, Caudenhovios, Cavverburgios, Van der Camere, Trieſtios, Eechoutios, Banſtios, Kethullas, Stclandios, plurium ornatiſſimorum virorum matrices,

ces. Reipublicæ regimen & ordinaria juris adminiſtratio penes honeſtiſſimos quoſque & nobiliſſimos cives eſt, tum & Magnum Prætorem urbanum,qui vulgo audit den Hoogh-Bailju. qua dignitate nunc fungitur Vir Illuſtris Adolphus Burgundus, Toparcha VVackenenſis, & Archithalaſſus Belgicæ, Eques ſanè clariſſimus, & ſummæ conditionis. cui ſucceſſit Antonius Ovenbequius, vir multis nominibus ornatiſſimus.

ADDITAM. (*Politia ejus, & Reipub. gerundæ forma, ſæpius per principes immutata eſt: ſed præcipua magiſque notabilis & durabilis ea ſenatus formatio fuit, quæ Philippo Pulcro Gall. Regi, Guydi Principis captivi Flandriaq; potienti, aſcribitur: is enim anno* 1301 *magiſtratum ſic inſtituit, civium aſſenſu, ut annuatim octo cives per Principis legatos urbemque ipſam electi, crearent viginti ſex honeſtos idoneoſque ſcabinos, quorum origo anno* 1281 *fuit, qui à Principis vicariis in tredecim curiones, hoc eſt, ſtatus publici electos cuſtodes, legiſlatores, totidemque, quos partitionum vocant, de hæreditatibus, tutelis, injuriis, ſimilibuſque cognoſcentes, diſcernebantur. At plebei poſtea quæſtu inſoleſcentes, obtinuere, ut illi viginti ſex ſcabini ita diſtincti, ex tribus hominum generibus per illos octo apolectos deſumerentur:* Civium *puta, de ſuis reditibus viventium:* Opificum *ſive* quæſtus : *&* Textorum : *plebeis numero potioribus : quibus omnibus tres ſupremi* Decani *præerant : Primus ſcabinus primis annum: alter opificum* 52 *collegiis, totidemque decanis biennium : tertius annum textoribus, in* 27 *vicos tribuſque diſparatis. Unde perturbatio urbis ſæpiſſime ſcaturiit. Nam orta frequenter levi de cauſa conſternatione, illi tres, cæterique inferiores decani, cum armatis collegiis, ſonante claſſicum campana, horarum nuncia, cui Rolando nomen, undecies mille pondo gravi, in turri Bellaforti, anno* 1317 *primum appenſa, vexilliſq; expanſis in forum maximum procurrebant, impares turbis reprimendis. Multitudo enim tumultuoſa, novitatis ſtudio, aſpectuque virium ſuarum audacior, præfectis ſuis facilime obaudiebat: donec Carolus Bellicoſus, ejuſq; pronepos Carolus V. Cæſar inſtitutum illud Philippi Pulcri, quod à Maximiliani Brugenſi detentione Gandavū reſumpſerat, abrogarunt atq; coëgerunt, ut virorū viginti ſex ſcabinatus, in duo tribunalia, ut ante, diviſus, per Principis ſolūmodo vicarios ordinarios, quotannis ad decimū Maij diem, pro arbitrio crearetur. Porro tam ingentibus hæc urbs ſub Guydo Dampierro animis fuit viribuſq;, ad annum* 1297, *ut Eduardū primum Angliæ Regem*

cum filio florentiſsimum, & 20 peditum, 4 equitum millibus, qui illic & in vicinia Mariakerca, contra Gallos hiemarant, non ſine cæde expulerint: quia ob inducias cum Gallis pactas, diſceſſuri, inſcio Rege, ejuſque conſilio, ignem aliquot locis ſubmiſerant, ut urbem prædarentur: & tam enormi ſub Lud. Malano licentia efferbuit, ut intra decem menſes quadringenta ſupra mille ibi viciniſq; in agris homicidia patrata ſint in ganeis, alea, venere, ebrietate famoſis: tantaque ea tempeſtate multitudine inundavit, ut octoginta virorum millia (ſi verus eſt Froiſſartus) cenſerentur, qui per ætatem quindecim annos excedentem, ſexaginta non egreſſam, arma ferre poterant. Carolus Magnus, D. Ludovicus Galliæ, Eduardus primus cum filio, & Tertius, Angliæ Reges, hanc urbem frequentarunt: uxore etjam Eduardi tertii, filium Ioannem, cui Gandavenſi juſſu patris agnomen fuit, Lancaſtriæ poſtea Duci, ibi pariente.

Neque defuerunt unquam Gandavi viri literis & virtutibus clari. quales præſertim, Henricus Archidiaconus Tornacenſis: Arnoldus Boſtius: Jodocus Badius: Joannes Abbas Divi Bavonis: Philippus Chersbelius: Joannes Carnarius, & Chriſtianus Maſſæus, (etſi hunc nonnemo attribuit Cameraco) quorum omnium meminit inter Illuſtres Scriptores Trithemius. Recentiores fuere Philippus VVilandus Præſes Flandriæ: Lævinus Brechtus, & Franciſcus Himannus, uterque poëta laureatus: Joachimus Martinus & Hieremias Thriverus Brachelius, uterque excellentiſſimus medicus: Antonius Schoonhovius, doctus & venerabilis Præſul, ac perplurium operum ſcriptor: Antonius Schuermannus, reipublicæ Syndicus, eruditus inprimis & civilium rerum peritiſſimus vir: & BalduinusRonſſæus, reipublicę medicus, variarum diſciplinarum intelligens, & ſcriptor haudquaquam vulgaris. In re militari & alia omni honeſta profeſſione tot perpetuo dedit Ganda illuſtres & excellentes viros, ut prolixum nimis ſit eos referre. qui volet hiſtoricus, adeat, & nominatim Mejerum. nobis, ad illuſtrandam hanc urbem, imo totam provinciã, abunde videtur ſufficere, quod Patricium dederit Carolum V. Imperatorem Maximũ. Hoc tempore, præter alios quoſdam litteratos, habet Gerardum Rimium, Dominum Eekenbecanum, Regiæ Majeſtati à conſiliis in Senatu Flandriæ, virum nobilẽ, ac virtutibus juxta & litteris clarum. cui inter alios honoratiſſimos filios nuper ſucceſſit Carolus,

rolus, Bellemii & Schuerveldiæ Dominus, eques erudiciſſimus. quem ob raras ſuas & caras virtutes vocandum curavit inde à longinquis Belgarum oris Imperator Cæſar Maximilianus ſecundus, ac legatum miſit ad Imperatorem Turcarum. apud quem quinque ipſos annos ſumma cum laude verſatus eſt, & præter alia quædam ſummi momenti negotia, octennales inter utrumq; Imperatorem inducias, magno cum utriuſque partis applauſu, pactus. quæ induciæ quidem hodieque inter utriuſque Principis ſucceſſores, maximo ſane reipublicæ Chriſtianæ bono & tranquillitate perſeverant. idem Carolus impræſentiarum non Cæſareæ tantum aulæ, ſed arcani quoq; Catholici Regis conſilii dignus Senator eſt. Habet inde Gandavum Carolum Vtenhovium patrem, Dominum Merckegemii, & cognominem filium, utrũq; inſigniter eruditum & clarum. habet Jodocũ Borlutum, primum reipublicæ conſiliarium ſyndicumq; Joannem Dammannum, Dominum Oomberganũ, primum, ut vocant reipublicæ ſuæ ſcabinum: Petrum Torrentium & Levinum ejus nepotem, Protonotarium Apoſtolicum, & Archidiaconum Brabantinum, doctiſſimum virum & poëtam inter ſæculi principes, qui (ut diximus) poſtea fuit Epiſcopus Antverpienſis. habet Joannem Visbroquium, gravem Philoſophum, & adſcriptum familiæ Cardinalis Moroni: denique Nicolaum Bieſium, artium & medicinæ Doctorem, qui docet in Athenæo Lovanienſi, & multa jam edidit docte & eleganter ſcripta. Dediti ſunt præterea Gandavenſes in mercatura, & perplures in urbe exercent artes, numero quinquaginta duorum collegiorum incluſas. extra quæ eſt collegium illud textorum, quod ſeorſim diſtinguitur in viginti & ſeptem ordines, nec opificum modo collegium eſſe cenſetur, ſed ob amplitudinem ſuam & dignitatem, unum eſt è præcipuis reipublicæ columinibus, adeoq; tertium ejus membrum. texunt autem potiſſimum lintea fili craſſioris, quorum & item tenuium incredibilis pæne conficitur copia, nec id Gandæ duntaxat, ſed per totam paſſim hanc Flandriam. ita ut negotiatio iſta linteorum habeatur pro fulcro & velut præcipuo fundamento Flandricarum opum. contexuntur enim ex ea materie, quam abunde ſuppeditat ipſa tellus. Nec in Flandria tantum, ſed & tota quam late patet Belgica, vel præci-

 pua

pua ſolet cenſeri textorum ars. comprehenduntur enim ſub ea omnes qui texunt pannos è lana & lino, tum ſubſerica quoque aulæa, *grogranos, mocajarros, fuſtaneos*, telas cannabinas levigatas (*boquerales* vulgo appellant) aliaſque id genus texturas. Inſtitutam comperior introductamque in Flandriam hanc textorum artem à Comite Balduino, Arnulfi filio, circa annum nongenteſimum ſexageſimum quintum. Sedem habet Gandavi Provinciale, ut vocant, totius terræ Conſilium, inſtitutum à Joanne Duce Burgundiæ, Dynaſtaque Belgarum, anno jam tum 1409, & conſtans ex uno Præſide, duodecim Senatoribus, Procuratore generali, Advocato fiſcali, & aliis adminiſtris. deferuntur ad hunc Senatum omnes totius Flandriæ provocationes, ſed provocare rurſus ab eo fas ad ſupremum Conſilium Mechlinienſe. Senatores hodie Nicolaus Dammantius, Cancellarius aulæ Brabanticæ: Jodocus Huiſmannus: Joannes à Porta: Ferdinandus Verrannemannus; Petrus Cocquius: Guilielmus Corenhuſius: Petrus Stelandus: Hieronymus à Brabantia, & Marcus Hertogius, ordinarii: Joannes Latorrius, Ludovicus Jodoci filius Damhouderus, Remigius Everardus, & Petrus Prooſtius, extraordinarii, ſive ut vocant Commiſſarii: Franciſcus Roſa, Conſiliarius & Procurator generalis: Maljardus Volderus, Conſiliarius & Advocatus fiſcalis, Henricus Stalinius Juriſconſultus, Graphiarius: & Dionyſius Harduinus legum Doctor, dicti Procuratoris generalis Vicarius. Sedem inſuper habet Gandavi collegium illud judiciale, quod vulgò vocant de wettige Camer/quaſi dicas Cameram legitimam, cujus Judices decretoria ſua ſententia: & ſine ulteriore omni provocatione, decidere ſolent clientelares omnes, ſeu feudales; ut vocant, regionis totius cauſas, idque ex veteris inſtitutionis & privilegiorum præſcripto, & adhibitis in conſilium, quotieſcunque res poſtulat, Provincialis conſilii Senatoribus. Prætor hujus Collegii, quem *Baillivium* vulgo appellant, illuſtris vir Cornelius Croëſinius.

ADDITAM. (*Numerari dicunt Gandavi circiter tricies quinquies mille domos. & tredecim rerum venalium fora. inter quæ potiſſimum eminet id, quod vulgo vocant* de Vrindaghmarckt / *quod videlicet maxime frequentetur diebus Veneris hebdomadario urbis mercatui dedicatis. In hoc foro Hiſpaniarum*

Infans

Infans Iſabella ſtatuam nuper poſuit Carolo Quinto Imperatori, avo ſuo paterno, glorioſæ memoriæ Principi. Plura dicere de ſplendore, magnificentia, amplitudine, opibus, & operibus auguſtiſſima hujus urbis, inſtituti noſtri ratio non permittit. urbis quam brevi quidem, ſed invidendo elogio proſequitur alibi Magnus ille Eraſmus Roterodamus, dum exiſtimare ſe dicit, non inveniri, quam late patet reſpublica Chriſtiana, urbem Gandavo comparandam, ſive quis amplitudinem & potentiam loci, ſive politiam & civium mores adſpiciat.)

Quarta circiter à Gandavo Aloſtoque leuca, via quæ verſus auſtrum porrigitur, inter egregium pagum Sottegemium Velſicamque detectæ ſunt nuper parietinæ ruderaque murorum veterum, tum hypogæa quoque & profundi admodum putei. inventi autem in his ruinis ac finitimis aliquot locis plurimi nummi veterum Romanorum, Neronis præſertim, Gordiani, & Conſtantini. item vaſa, & ſigna ex metallo Apollinis & Mercurii. unde ob tractus fertilitatem, & opportunitatem ſitus, judicatur hic olim fuiſſe vel egregium aliquod opidum, vel caſtrum ſaltim & propugnaculum Romanorum, collapſum poſtea & de medio ſublatum. quæ rudera eo magis referri digna, quod in hiſtoriis aliiſve monumentis nulla fiat eorum mentio.

ADDITAM. (*Caſtellania Audenburgi Gandenſis, Scaldi, Liza, & Mourvvatera interlabentibus opportuna, & Abbatiam Dronghenam, ſive Trunchiniam Præmonſtratenſem viril. anno* 1137 *inſtitutam per Yvvanum Aloſti Comitem, complexa. Pagos quadraginta ſex continet, in iiſque* Nevelam *ampla Baronia, arceque Odonca Illuſtrem:* Zomerghemum, *gentis Snoucartæ:* Lovendeghemum, *Trieſtæ:* Vinderhoutam *&* Merendram, *Wontræ: Ekam ad Scaldim,* Scepperæ: *atque* Everghemum, *comitatus titulo magis quam potentia notabile, Abbatiæ D. Petri Gandenſis. Subeſt duobus tribunalibus, à Margarita Conſtantinopolitana, Sledinga. & Deſſeldonca affixis. Adjacet illi* Caſtellania, *ſive* Terra VVaſia, *olim Hollandiæ Comitum caſtrenſe peculium: Durma fluvio, Winkela pago exorto, ad Tempeſcam in Scaldim exonerato, non minus quam ipſo Scaldi alluitur, lacumq; habet, & magiſtratum ſeptem ſcabinorum perpetuorum: cujus incolis anno* 1531 *Caroli Quinti Cæſaris ſanctione permiſſa ſunt in linea ex tranſverſo, patruorum, avunculorum, amitarum, & materterarũ ſolummodo ſucceſſiones, quum antea mos terræ excluderet à latere univerſa.*

P 5 Pagos

Pagos viginti tres comprehendit, quinque connumeratis, qui habitatores Waſiæ vocantur, ſuiſque peculiaribus toparchis, præter Rupelmondam, parent; ut Tempſeca, *genti Traciniæ veteri arce, & D. Amelbergæ dominatu nobilis, &* Exarda, *Gruntera. In illis videre eſt S. Nicolai pagum primarium:* Stekenam *oppidi vultu præferentem:* Synayam, *non ignotam Abbatia Bernardina Beuvvelonis, cepta, & denominata à Balduino Bocla monacho Blandinienſi ad annum* 1197. VVaeſmunſtram, *ubi Abbatia Victorina femin. Waſiæ nomen præferentem. In hujus terræ cubito eſt celebre caput, per Scaldim trajectionis oppoſitum Antverpiæ, cui* Tver *vulgare nomen derivatum à* Varen, *quod agi moverique denotat. Inter Waſiam Scaldimque eſt* Terra Bevera, *complectens arcem vetuſtam validamque, & quatuor pagos, multaſque dynaſtias: nobiliſſimæ quondam potentiſque gentis cognomen, hærediumque: nunc ex domo Burgundica, Verana ad Croyam acceſſit.*)

BRVGA.

BRUGIS, ut volunt nonnulli, factum eſt nomen à multitudine magnificentiaque plurimorum ex lapide, & quorundam ex ligno, pulcherrimi operis pontium, paſſim per urbem viſendorum, Brugge ſcilicet Flandius pontem denotante. Alii, quorum ſententiæ, utpote multis veteribus monumentis nixæ, equidem magis adhæreo, urbi ortum ſimul & nomen dediſſe affirmant unicum quendam pontem olim Brug-ſtock vocatum, & in mediterraneis, adeoque circa hunc ipſum locum extructum, medio fere inter Aldenburgum & Rodenburgum (Ardenburgũ nunc nominant) tunc maritimas & commerciis celebres, ſed à Danis poſtea Normanniſque vaſtatas urbes itinere. Ex ruinis autem ejuſdem Aldenburgi ſurrexiſſe annis abhinc præterpropter nongentis primum illud burgum, ſeu arcem Brugenſem, cujus hodieque & formam & reliquias quaſdam unà cum integris aliquot portis eo loci eſt viſere, ubi nunc Divi Donatiani, & cum Senatorum Brugenſium, tum & Franconatum Prætoria. Sita eſt urbs in latiſſima quadam planitie, tribus circiter leucis ab ora maritima, nullum eam interluit juge flumen: ſed ampliſſimum habet alveum, magnis operibus & inſigni quadam induſtria

BRUGGE.

1. S. Donaes kerc
2. Stadt huys
3. L. Vrouwē kerc
4. S. Salvators kerc
5. S. Iacobs kerck
6. S. Gilles kerc
7. S. Anna kerck
8. S. Catelyne kerc
9. S. Chriſtof kerc
10. Princen Hoff
11. S. Walburḡ kerc
12. De Beurſe
13. Gentſche poort
14. Catelyne poort
15. Bouverie aff e broken poort
16. Smede poort
17. Eſel poorte
18. Speye poort
19. Cruys poort

ſtria factum. in quem per varias foſſas mirabili prorſus artificio non aquæ duntaxat è ſoli ipſius fundo, verum etiam ex finitimis urbi locis, violenter ac velut agmine facto corrivantur. ita ut videatur perennis aliquis & profundus admodum fluvius. Dicitur vero is vulgo **De Reye**/& compluribus brachiis navigalibus urbem varie paſſim interſecat, quæ ad exitum ejus coadunata, junctim Dammam contendunt, atque inde porro ad Sluſam in Oceanum influunt. Quoniam vero is aquæ ductus commode conſervari non poterat ea profunditate quam requirerent naves onerariæ, fecere nuper Brugenſes, immani profectò ſumtu, & mirabili impruboque labore, ac loco priori quidem vicino, ſed longe tamen commodiori, alterum quendam alveum, ea & altitudine & capacitate, ut vel quadringentorum doliorum naves ſecundo æſtu abOceano Brugas uſque commodiſſime deferantur. atque ad hujus aquagii oſtia, & conſimilis operis Dammæ viſendi exemplum, extruendum curarunt operoſam quandam & admirabilem machinam. ſiquidem dulces alvei hujus aquæ, prægrandi & miræ craſſitudinis ſepto, ſeu cataracte ligneo, portæ inſtar, probè compacto & multa induſtria temperato, coërcentur, ne cum marinis ſeſe commiſceant. ſicuti rurſus marinæ eodem illo aquario obice compeſcuntur, ne uberius quam pro hominum libitu, in dulces illas prorumpant. quocirca cum vel intromittendæ vel emittendæ ſunt ultro citroque commeantes naves (id autem fit, æſtu ad parem omnino cum aquis dulcibus altitudinem enixo) aperitur mirabili quadam facilitate, clauditurque viciſſim hæc porta. egregium ſane ac memorandum opus videas enim, pro arbitratu & ſumma cum utilitate incolarum, lignea iſthac porta hominum arte extructa & claudi viciſſim & aperiri ipſum mare Oceanum. quod utcunq; tumultuetur atque deſæviat (& eſt hoc indomito illi elemento tralatitum fere ac familiare) nihil tamen adferre umquam poteſt detrimenti. ſiquidem aquæ dulces altitudini ſuæ intra portam innixæ, ita illud repellunt, ut portam ne commoveat quidem, tantum abeſt ut lædat. Brugæ à Vulturno quidem adſpiciunt Gandam, ab auſtro Cortracum, ab Africo Vurnam, ab aquilone vero Middelburgum Zelandiæ, quæ ſingulæ octonarum fere leucarum ſpatio Brugis diſſident, urbs eſt ad

miraculum pulchra, potens, amœna, ampla in tantum, ut introrſus quidem murorum ambitus contineat pedes vicies ſexies mille ſexcentos, id eſt quatuor præterpropter Italica milliaria cum quadrante: extrorſus vero millia paullo minus ſex. Muris omnium primum eam cinxiſſe comperior Comitem Balduinum Calvum, circa annum ſalutis 893. Ædificia tum cultui divino, tum hominum uſibus deſtinata tam magnifica Brugis tamq; ſumtuoſa, quam in alio ullo totius Belgicæ opido. viæ late & rectæ. fora crebra ſatis & pulchra, & præſertim illud rerum venalium; undæ & ſex primariæ urbis viæ ad totidem ejus præcipuas portas deducuntur. qui, ut commoditatem omittam, pulcher ſane adſpectus eſt; etſi, meo quidem judicio, non ſatis cautum ſit urbis ſecuritati, ſi tot habeat adeo latas & faciles vias à precipuis ſuis portis recta in primarium forum ducentes. puta quibus, ſi ferat occaſio, hoſti cum impetu irruenti pateat adeo expeditus ad ipſam arcem acceſſus. Numerantur in iſta urbe ſupra ſexaginta templa & ædes ſacræ. quarum primaria dedicata eſt Divo Donatiano, & ampliſſimo Canonicorum collegio nobilis, cujus caput, Præpoſitus vulgo audiens, in eminenti admodum dignitate eſt. præter enim hanc ipſam præfecturam, gerit etiam illam fori eccleſiaſtici Divi Donatiani, eſtque hæreditarius ſeu perpetuus Cancellarius Flandriæ, ex inſtitutione jamolim Comitis Roberti, cognomento Hieroſolymitani. imovero erectum eſt nuper hoc templum, & ea quam diximus dignitas, ad Epiſcopale faſtigium, quo gradu nunc fungitur clariſſimus vir Remigius Drutius, doctus & religioſæ admodum vitæ Præſul. Videtur autem è monumentis quibuſdam antiquis, in veſtibulo domus Præpoſiti & prægrandi in eo camino inſcriptis, conditum eſſe hoc templum à primo Flandriæ Liderico dicatumque Deiparæ Virgini, anno jamtum 621, imperante Romanis Heraclio, & regnante apud Gallos Clothario: ſed & inſtauratum deinde & lautiſſimo cenſu dotatum à Balduino Brachioferreo. ab oſſibus ejus Divi tunc ſollenniter eo translatis, adſciviſſe ſibi recentius iſtud vocabulum, anno Chriſti 870 imperante & regnante Carolo Calvo. Viſitur in hac æde tumulus viri clariſſimi Joannis Ludovici Vivis, natione Hiſpani, domo Valentini: qui electa ſibi in domiciliũ hac præclara civita-

te, & civis ejus effectus eſt, & dignæ ſe conjugii ſociatus tandem anno 1540 vita inibi functus, relictis poſteritati in memoriam ſui compluribus rari cujuſdam ingenii monumentis. Eſt præterea Brugis inter alia templum Divi Baſilii: ubi religioſe adſervantur ſacroſanctæ reliquiæ portionis de ſanguine ipſiuſmet Servatoris & Domini noſtri Jeſu Chriſti, collecto admodum ſedulo, dum in cruce moreretur ab Joſepho Arimathæo. quæ ſanctiſſimi ſanguinis portio apportata huc à Diderico Alſatio Flandriæ Principe nacto eam in reditu ab expeditione ſacra anno 1148, à ſocero ſuo Fulcone Andegavenſi, Hieroſolymorum id temporis Rege. in cujus rei memoriam ac honorem condidit idem Comes pulcherrimum iſtud templum & cœnobium Divi Baſilii; inſtituta in eo nobiliſſima & primaria ſupplicatione pompaque urbis Brugenſis, repetenda quotannis & in perpetuum quinto nonas Maijas, die Inventioni ſanctæ crucis Servatoris noſtri ſacro, inventioni inquam peractæ ab Diva Helena, Conſtantini Imperatoris, hoc ipſo nomine Magni appellati, matre. Dividitur opidum in ſex partes, & novem quas vocant parochias, concenſitis iis ſanctiſſimæ Crucis ac Divæ Catharinæ: quæ etſi extra pomœrium & in ſuburbanis, ſuas tamen in ipſa Vrbe portiones agnoſcunt. primariæ harum novem ſunt parochiæ Divi Donatiani, Deiparæ Virginis, & ſanctiſſimi Salvatoris.

ADDITAM. (*Præter Abbatiam Claranam Veſtalium, eminet hic Abbatia S. Bartholomæi* Eechoutana *Canonicorum Regul. viril. in querceto, tunc ſuburbano, anno* 1058 *inchoata. Vnde tabella membranacea à Luberto Haut ſcilto, nobili mathematico, doctoque ejus loci Abbate Latine pridem confecta, pridem exiit, opera Ioannis Othonis, in tantam lucem & celebritatem, ut ejus deſcriptio neutiquam hic omittenda eſſe videatur. Præfert autem figuram mulieris, ſtantis, nudæ, paſſis capillis, pedibus inſtabilibus: capiti ſerpens auritus bipeſq;, caudâ ſuam mordens, ſupervolvitur, ubera duo lupi ſugunt. characteres* G, *capiti:* B, *manui dextræ:* Y, *lævæ:* I, *pedi dextro:* D. *ſiniſtro aſcribuntur: quibus Gandavum, Bruga, Ypra, Inſula ſive Lila, & Duacum denotantur, Flandriæ matrices. Lateri dextro proxime occurrit hic verſiculus*, Gyb fiet ex Gybid, cum Deca Decas ibit. *Mulieris imago duobus circulis notabili intermedio diſtinctis, circumſcripta eſt; & in propinquiori, hi verſus, magis veri quam terſi, circumeunt,*

Gybid

Gybid væ tibi, nam de te facis ipſa ruinam.
    Deficiunt vires, nec probitate vires.
Vberibus plenis lac noſtrum das alienis.
    Lacte lupos refoves, felleque paſcis oves.
Non eſt dum ſpiras, qui noſtras mitiget iras.
    Væ capiti, manibus, proh dolor, ac pedibus.
Dextra manus vana, nec læva fuit bene ſana.
    Pes tuus inſtabilis quilibet, ac labilis.
Heu fortuna mala, cur nos fallit tua ſcala.
    Eſt ſedes tibi, lis, & gradus inſtabilis.
Heu viceno bis das anno vulnera nobis,
    More modoque ſecas, enſe focoque necas.
Infelix natus à paucis es veneratus.
    Nuda cares caris, lacte parente paris.
Gybid dilecta, quia mens mala, nec via recta,
    Hoc in perpetuum ſit diadema tuum.
Eſt tibi principium finis, caput ac tibi cauda,
    Devorat hoc illam, deſtruit illud eam.

In ſuperiori circulo duodecim oppida, inter quæ ſunt illæ quinque Flandriæ metropoles, continentur: Supra illam hi verſus:

Forma cecas clavis, hinc bona ſurget avis.
Hoſtibus introitus, hæ villæ ſunt prohibentes,
Sed nequeunt forte, majorum traditione.

Inter utrumque circulum hi pentametri:

Judaico more, qui legis, iſta lege.
Sena bis ſedis clave reſolve ſeras:

atque hoc dyſtichon:

Landria les letu, lectes allacia rena,
Landria los lorum, ormidas raude ruentes.

quibus ſingulis F, litera; tamquam clavis bis ſena præpoſita, hunc ſenſum exprimit:

Flandria fles fletu, flectes fallacia frena,
Flandria flos florum, formidas fraude fruentes.

Porro hujus tabellæ Flandriæ, & forſitan ſynedochicos, Belgicæ calamitatum, quibus jampridem obruitur, prænunciæ apocalypſim, quidam pro ſenſu, diſſenſuque quiſq; ſuo, ut fere contingit in civilibus diſſidiis, meditati ſunt. hoc tamen non obſcurum videtur per hunc verſum, Gyb fiet ex Gybid, cum Deca Decas ibit, *præſagiri, Inſulam ſive Lilam, ac Duacum à Gandavo, Brugæ, Ypera diſtractum iri poſt decies decē, ſive centum annos, numerandos à tempore ſcripti hujus prognoſtici, ſignificato per literas numerales illius verſiculi,* ForMa CeCas CLaVIs,

VIs,hInC bona ſVrget aVIs: *ab anno puta* 1468: *Conſtat enim centum poſt annos, nimirum ad annum ſexageſimum octavum ſupra ter quingenteſimum, ſonuiſſe funeſti apertique civilis Martis claſſicum, & decimo poſtea anno Inſulam, ſive Lilam, atque Duacum, à ſocietate trium illarum, cæterarumque Flandriæ Vrbium ad Arteſios, Hannonaſque diſceſſiſſe.*)

Dignum vero eſt obſervatu, quod in uno eodemque urbis Brugenſis foro, eo nempe quod *Burgi* appellant, peragantur juſtitiæ ſacra ſenorum Magiſtratuum nomine, ac primo quidem ipſius urbani, hinc Franconatus, & Curiæ rei clientelaris, Præpoſituræ item Divi Donatiani, ac Toparchiarum Siſſeelenſis & Mandaſchenſis. ſic ut uno nonnunquam & eodem die variis in hoc foro ſuppliciorum generibus affici videas ſingularum illarum jurisdictionum facinoroſos. Eſt item Brugis inter alia quædam ſpectatu digna domus illa quam vocant **het Water-huys**, ſita ad ipſos urbis muros inter portas vulgo dictas **de Smee-poort/** quaſi dicas, portam fabrorum, & **de Boeverij-poort/** portam nequitiæ. in hac domo videas machinam quandam verſatilem, ſitulis aliiſque id genus hauſtris ei quem dicam fini accommodatis plenam. quæ aſſidue à jumento circumacta, educit quotidie è prægrandi quadam ciſterna, ſive aquarum receptaculo, & in craterem ſubjectum evomit pene immenſam illarum vim. quæ ex eo cratere delabitur porro in magnum tubum. iſq; ſubterraneo ſuo per urbem meatu, in varios ramos, non ſecus quam arbor, diviſo, ad ſingulas fere vias & vicos per ſiphunculos quoſdam aliquam aquæ illius partem irruptat, defluit inde in puteos quoſdam communes. atq; ita fit, ut mirabili quadam facilitate, exiguo ſumptu, & eximia plane induſtria, per aquariam illam machinam ſuperiori urbis parti de aquis abunde proſpectum fit, cum magna ſane quorumlibet tam egregii operis ſpectatorum admiratione, nec minori oblectamento. quod vero ad inferiorẽ opidi partem attinet, ei conſulitur aliunde & per alios tubos. nec enim ob ſitus humilitatem laudabilis nimis hic aqua putealis. Brugæ alterum Flandriæ membrum conſtituunt. ideoq; ſola Gandavo excepta, reliquas terræ urbes præcedunt. Floruit mirum in modum hęc urbs ante ſęculum unum alterumque cum videlicet idem fere, qui nunc Antverpiam, exterorum Mercatorum ad eam confluxus, eadem-

que

que negotiatio imo in tantum floruit, ut delatus in Flandriam una cum Joanna uxore anno 1301, Galliæ Rex Philippus cognomento Pulcher, & Brugas ingreſſus, poſt conſideratum attente ſplendorem & opulentiam urbis, in ſtuporem uterque daretur, & exclamaret indignabunda, ac fœmineo quodam livore plena, viſo Brugenſium fœminarum cultu faſtuque Joannia, *Me miſeram! credidi ſola eſſe Regina. atqui hic Reginarum centuria.* neque dubium ſane quin invidia illa & indignatio Principis (quod politici notent) pepererit poſtea, ut exacte & ordine narrant hiſtoriæ, non urbi dumtaxat, ſed & toti Provinciæ, quam graviſſimas calamitates.

ADDITAM. (*Philippum bonum cum duce Aureliani Carolo introeuntem, feſtivo, & ſumptuoſo octoginta argentearum longarumque buccinarum clangore, & admirabili magnificentia ſuſcepit: Regem Angliæ Eduardum quartum profugum, tam honorifice & liberaliter quinque per hebdomadas in ædibus Gruthuſiis coluit; ut ſceptro reſtitutus, Brugenſibus per literas ingentes gratias ſeorſim egerit: neque ullis impendiis pepercit anno* 1485 *menſe Auguſto ad Fridericum tertium Imperatorem, ut Maximilianum Filium, nepotemque ex eo Philippum inviſeret, Flandriam ingreſſum, omni ſplendore honorandum. Enimvero opificiorum artificiorumque, quibus* 52 *Decani præſunt, commoditatis, civilitatiſque copioſa, tam principibus accepta fuit, ut duo Philippi, Alſatius atq; Bonus, & Carolus Bellicoſus, illic potiſſimum cum regii ſtemmatis ſponſis, incredibili apparatu, matrimonia celebraverit: & Philippus Maximiliani filius Brugenſibus ad ſolemnia exercitia ludoſq; arcuum chalybeorum, Gandavum introeuntibus, inſtar indigenæ civis ſeſe admiſcuerit. Hic etiam aurei velleris comitia, anno vigeſimo nono ſupra quadringenteſimum milleſimum, primum decreta eſſe & inſtituta, in confeſſo eſt: quum antea Ioannes Digeonius, partim precio decem millium coronatorum Franciorum, partim fidelitatis remunerandæ augendæque frequentationis reſpectu, anno videlicet* 1414 *huic urbi indulſiſſet, quod omnium urbium privilegia excedit, beneficium: quo Brugenſes, hoc eſt, nativitate, dono, emptione, aut conjugio illius civitatis jus adepti, ab omni & qualicumq; bonorum, ubivis ſitorum inventorumq;, confiſcatione liberi ſunt, nullo crimine, aut caſu excepto.*)

Atque hoc pacto per multos annos floruerat florebatque Brugarum reſpublica: cum ecce dilapſis paullatim, ut in deſcriptione Antverpiæ diximus, circa annum 1516 quo tempore minime tale quid expectabat, ſed ut cum

max-

maxime inſoleſcebat, mercatoribus exteris, maximum paſſa eſt damnum. Subſtitere tamen in parte Hiſpani, qui hodieq; divites inibi & potentes, ac lanarum præſertim Hiſpanienſium mercaturam exercent: quarum, ceu magni inprimis momenti mercium, in hac urbe eſt *ſtapula*, vel ſi mavis emporium. Sicuti poſt amiſſium an. 1558 ab Anglis Calitium, Anglicarum quoq; lanarum emporium Brugas ex ea urbe tranſlatum eſt. cum non pœnitendo profecto & urbis & civiū fructu. Exercentur etiam præter mercaturam à Brugenſibus variæ artes mechanicæ, & texuntur quamplurimi panni goſſypini, plurimi item ſubſerici, ſerici, lanei, periſtromata: præparatur denique ingens ad quoſvis labores & opera ſerici copia. ita ut omnes hæ artes comprehendantur ſub octo & ſexaginta collegiis: quorum præcipua ſimul & vetuſtiſſima, ſodalitia lanionum, piſcariorum, proxenetarum & nauclerorum. Multa Brugis Nobilitas, multa in omnibus rebus politia, mira urbanitas, & quod caput eſt, ſtricte admodum & ſevere hic dicitur jus, alente inter alios ſuos miniſtros Republica eruditos atque induſtrios Syndicos, quorum plerique propter inſignes virtutes ad ſupremas quaſque dignitates emergunt. qualis adeo nuper Adrianus Burchius, poſtea Præſes Vltrajectinus, Præſes Flandriæ, à conſiliis Status, & tandē Regii magni ſigilli ſumma cum laude cuſtos. cujus filius quoque Joannes litteratiſſimus ſane eſt juvenis, adeoque digna tanto parente proles: Conſiliarius hodie in Magno Senatu Mechlinienſi, præclaræq; expectationis & ſpei, ita ut creatus ſit tandem Magni illius Conſilii præſes. Floruit omni ævo, nec florere etiamnunc deſinit clariſſima iſta Reſpublica doctiſſimis & quantivis pretii viris. qualis præcipue Carolus Ferdinandus, magnus Doctor, & idem poëta eximius, ut ex editis viri ſcriptis conſtat, tum qui tempore eū præceſſit Jacobus Brugenſis, Ordinis Carmelitarum, religioſus probus, & egregius aliquot operū ſcriptor. Ludovicus à Flandria, Dominus Prati, eques auratus, Conſiliarius Status, & ſupremum, ut vocant, caput Financiarum, vir non literis tantum, ſed prudentia quoque & inſigni rerum peritia glorioſus. Item Adrianus ille jamdictus & Carolus ejus filius. Jacobus deniq; Curtius, non philologus minus quam philoſophus magnus, idemque inſignis Juriſconſultus. Sed quod commendat inprimis

ac

ac ſplendidam reddit hanc urbem,natus hic anno Chriſtiano 1478,Bonus ille Rex Philippus,Maximiliani Romanorum Regis filius,& Caroli Quinti Imperatoris parens. qui in uxorem ducta Joanna Hiſpaniæ Regis filia natu maxima, tot illa veteris ſimul & Novi orbis regna cum hac Belgicæ ſuæ ditione conjunxit. Hoc tempore inter doctos & virtutibus claros viros numerant Brugæ Petrum Curtium,venerabilem ſane antiſtitem:Matthiam Laurinum: Guilielmum Pamelium, Conſiliarium Regis in Senatu Mechlinienſi, virum erudiriſſimum, probum, induſtrium, iiſque nominibus factum poſtea Præſidem Conſilii Sanctioris,& Conſiliarium Status,inque magno apud omnes æſtimio, cujus frater, Jacobus nomine, eſt Canonicus & Archidiaconus Audomarenſis, vir & ipſe doctiſſimus ac reverendus Præſul: qui, dum ad exitum ſpectat hoc opus, deſignatus eſt jure merito Epiſcopus Audomaropolitanus in Artheſia. Numerant inde Jodocum Damhouderum,equitem, Doctorem, Conſiliarium Regium,& commiſſarium Financiarum: Jacobum Ræevardum, Juriſconſultum celeberrimum, etſi valde adhuc adoleſcentem:Dominicum Lampſonium,doctum & magnum vatem. Inter nobiles vero præcipue ſplendet Marcus Laurinus,Toparcha nobilis & privilegiis inclyti pagi VVater-vlietii,doctus ſane & honoratus admodum Eques. qui inter alias quaſdam præclaras actiones collegit pulcherrimam bibliothecam,conquiſivit item ſumma cum diligentia, nec minori impenſa, incredibilem pæne numiſmatum veterum, ex ære, argento, & auro conflatorum vim, quo fine,non levi tantum favore proſecutus eſt, ſed & obviis ulnis in clientelam ſuam adſumſit Hubertum Goltzium Herbipolitam Venlonianum, ſculptorem & pictorem excellentiſſimum, eundemque vel maximum antiquarium. qui impenſas ſubminiſtrante & dirigente Laurino, magno ſane & admirando conatu, Germaniam omnem Galliamque & Italiam perluſtravit, conquiſitis undiq; & delineatis,quotquot uſquam apud viros Principes invenire ac honeſtis artibus nanciſci potuit, nummorum veterum typis. quo tam raro theſauro ditatus, & poſt menſes octodecim Brugas ad Mæcenatem ſuum reverſus,nunc vel maximè una cum ipſo attendit,magnanimi ſui Laurini impenſa, ut formulis eum excudat, inq; ſtudioſorum & commu-

nem

nem omnium fructum divulget. qui heroicus utriuſque nec umquam ſatis laudandus conatus & effectum nuper fortitus eſt. Eſt deinde & Guido Laurinus, Marci frater, eruditus & multis virtutibus ornatiſſimus vir. Quoniam vero fecimus obiter mentionem nummorum veterum, nolim ſane committere, quin & alios aliquot hujus Belgicæ viros enumerem, magno ſtudio id genus antiquitatum conquirentes. ac primum quidem ponemus Illuſtrem illum Caſparum Schetſium, ſæpius nobis laudatum: item Doctorem Maſium, & Abrahamum Ortelium, omnes Antverpianos. hinc Jacobum Suſium, Dominum Griſenordæ: Chriſtophorum Aſſonvillium, Senatorem utriuſque Conſilii Regii, Sanctioris nempe & Status: Lævinum Torrentium, Epiſcopum Antverpienſem: Carolum Langium, Leodici ad Divi Lamberti Canonicum: Arnoldum VVachtendonquium, Canonicum ibi ad Divi Bartholomæi: Guiljelmum Ronchium: Lambertum Lombardum: Antonium Morillonium, & Maximilianum fratrem: Michaelem Bequium: & Joannem Vivianum. alios ſingillatim recitatos in theſauro jamdicti Huberti Goltzii, brevitatis ergo nunc prætermitto, & ad librum ejus me refero. Jam quod fœminas attinet, eæ Brugis tam pulchræ, venuſtæ, civiles, & ſobriæ, ut non aliis Belgicæ fœminis quidquam cedant. Sedem habet ut plurimum Brugis Magiſtratus ille ſupremus, quem vulgo vocant *Supremum Baillivium Flandriæ*, & eodem modo non munere fungitur cum Droſſarto Brabantiæ, niſi quod dignitas ejus & auctoritas major. præeſt hodie dignitati Ferdinandus della Barra, nobilis ſcutatus, Moucheronii aliorumque locorum Dominus, & virtutibus ornatiſſimus vir, cui nuper defuncto ſucceſſit in Magiſtratu vir Illuſtris N. Croiſellius, urbis præfectus, & Eques fortiſſimus. Sedem etiam habet in hac nobiliſſima urbe ampliſſimus ille Magiſtratus & Reſpublica Franconatium, quem paullo poſt deſcripturi ſumus.

ADDITAM. (*Brugæ, etſi de veteri ſuo ſplendore multum amiſerint, quod ad ædificia tamen attinet, tam privata, quam publica, domos nempe, palatia, portas, muros, templa, vias, fora, & quicquid præterea talium eſt, parem cum priſtina dignitatem & elegantiam obtinent. Spectabile imbi Ieſuitarũ cœnobiũ, ſuperioribus annis reipublicæ ſumtibus conditum. ſpectabiles itẽ excellentium aliquot pictorum tabulæ, quæ ceu pretioſiſſimus*

quidam

quidem Theſaurus ſtudioſiſſime adſervantur. tum & menſa illa prægrandis ex balena oſſe confecta, & in horto, ut vocant, ſagittariorũ viſenda. Sunt qui Brugenſes aſſerant Grudios *Cæſaris eſſe, & nomen id Lovanienſib. eant ereptum. ſed neq; hic, neq; ibi firmitatem eſſe, at ventulos tantum opinionum, quibus nimis indulgent, & ferri ſe iis patiuntur ingenia quædam hujus ævi. Magnus Lipſius adſerit. Nec prætereunda eſt foſſa nova Spinola auctore facta, per quam iter Gandavum octo leucarum inſtituitur commoditas, & pro mercibus ultro citroq; vehendis firma ſecuritas: caſtella ſiquidem & receptus (quorum nomina adjicere ſuperſedeo) ripam munientes numerantur viginti & amplius; nec minori cohortes ſunt numero cum turmis equitũ ſex ibi in præſidio. Securum hoc ut iter ſit, ſex militibus opus eſt pro ſalvo conductu. (vulgo dicuntur* korling: *item* vvaghalſer.) *hi effundunt ſe clam in vias publicas, & ab hoſte auferunt quod poſſunt: ſi aliquem offendunt ſine litteris commeatus, eum abducunt vivum vel mortuum: ſi vivum non poſſunt, occidunt, & aurem abſcindunt, Præfecto Brugas quam offerunt, à quo pro ſingulis individuis 50 fl. reportant. milites ſunt pedeſtres, armati gladio curto & ſclopo; ſed ſine igniario fomite; hic enim ſi noctu aleretur, facile viſu & odore à viatoribus obſervaretur.)*

FRANCONATVS.

FRanconatui inde factum eſt nomen, quod Brugenſium olim jugum excuſſerit, & ab eorum imperio in libertatem ſe vindicaverit. ſignificat autem collegium illud, ſeu magiſtratum & ditionem, quæ, ut mox oſtendam, quartum Flandriæ membrum conſtituit: & inſtitutus eſt iis de cauſis, eoque rerum ſucceſſu, quem pauciſſimis explicabo. Solebant olim Gandavum, Brugæ, & Iperæ, ſine alio omni concurſu, ſolæ per ſe conſtituere tertium ordinem Flandriæ. unde porro ob magnum illud imperium & qua domi foriſque pollebant auctoritatem, potentes admodum, & quod ſequitur inſolentes facti Brugenſes, eo ſuperbiæ jam proceſſerant ut non Gandavenſibus modo, Iprenſibus, aliiſque terræ Ordinibus, verum etiam ipſis Principibus, privilegiis nempe & immunitatibus ſuis nixi, arroganter ſeſe opponerent. Fuit autem, ut graſſante in urbe ſumma quadam annonæ difficultate, pagi imperio ejus ſubjecti, qui & pluri-

plurimi numero erant,& opibus admodum validi, non pecuniis minus quam commeatu civitati ſuccurrerent, ſed non alia lege, quam ut in cauſis juridicis fas in poſterum ipſis foret tranſire à tribunali Magiſtratus Brugenſis, ad illud Præfecti arcis, ſeu *Caſtellani* ut vocant, per id tempus in arce Brugenſi, Principis nomine, commorantis. Cum annuiſſent huic petitioni Brugenſes, & accreviſſent paullatim tam numero, quam auctoritate paganorum Primates, obtulere tandem libellum ſupplicem Philippo Alſatio Comiti, petieruntque ut de cætero ſingularem ipſis & ſeparatam jurisdictionem exercere, permitteret. Comes, reluctantibus fruſtra Brugenſibus. quorum viribus & audaciæ modum aliquem ponere cupiebat & frenum (notent hoc ſubditi, & principum benevolentiam omnibus modis retineant) occaſionem hanc ſibi oblatam lubens arripuit, & paganorum poſtulatibus annuit. Ipſi, obtento hoc privilegio, inſtituerunt poſtea bona Principis venia inſignem quendam & ampliſſimum Magiſtratum, conſtantem è viginti & ſeptem Senatoribus, ſeu *Scabini* cum vulgo dicendi ſunt, ex Nobilitate & ipſorum deligendis, & in ætatem eo munere perfuncturis. conſtituerunt præterea ut quotannis deligerentur quaterni Conſules, terni quidem ex illo ipſo Collegio, quartus vero ex populari ipſorum ordine: creato item Prætore, ceu Miniſtro & executore Juſtitię. voluerunt autem hunc Magiſtratum domicilium ſuum habere in urbe Brugenſi, & convocari in ipſam arcē. etſi hodie tamen, ubicunq; libuerit, modo intra ipſorum territorium, liceat ſedem ei deligere. & in Præſidem hujus Senatus electus fuit ipſe Præfectus arcis. Atque ad hoc exemplum Magiſtratus hic eouſque ſe rexit, donec Comitiſſa Joanna, empta Præſidis dignitate ab eo cui tunc forte obvenerat, Joanne Toparcha Nigellano, anno 1224, vel ut alii volunt decennio poſt, Franconates alienæ omni poteſtati exemit, & in liberam integramq; ditionis hujus poſſeſſionem immiſit, collato inſuper iis imperio in ſuburbana quæque loca & pagos. ita ut omnis Brugenſiū jurisdictio intra pomœriū urbis coërceretur. Creverunt deinde Franconatibus pari fere cum opibus potentiaq; menſura etiā animi. quare nec prius ceſſarūt, quam ſuperata omni difficultate, & obſtaculis ſibi à tribus illis primariis terræ Membris, ut fieri aſſolet, factis,

obti-

obtinuerint tandem à Burgundiæ Duce Philippo bono, circa annum 1436, vel ut alii volunt multo prius; & à Philippo Audace, auctoritatem & titulum quarti in Flandria Membri: ea tamen conditione, ut in bellis omnibus ſequerentur Brugenſium ſigna. ita nempe gradatim ab exiguis primum initiis, niſi valida quædam in tempore objiciantur impedimenta, ad ſumma tandem pervaditur. Gaudent hodieque hac quarti Membri præeminentia Franconates, & imperium obtinent longe lateque diffuſum in pagos omnes & clientelas urbi Brugenſi intra ſeptimam leucam circumjectas. ſed provocare licet ab utriuſque & hujus & Brugenſis fori ſententiis ad Provinciale Conſilium Flandriæ.

ADDIT. (*Hæc terra Franca valde ampla eſt, fertiliſque & opportuna, Iſara, Liviæ, mariſq; affluxu: Abbatiis Bernardinis, Doeſtii ſive Thoſani viril. Werkenæ, cui nomen Cæleſtis vallis eſt, & Aſylū facinoroſorū: Spermaliaq; femin. Victorina Trudonis Veſtalium: cum Benedictinis D. Andreæ virili: ac Merkemi femin. per Clementiā. Roberti Solymi uxorē, inchoatis. Neq; hic navigabilis & latifluus lacus à Nieuvvega Houtavienſi, Brugam fere uſque deeſt: neque ampliſſimum nemus Winendalium, neq; alibi inſulæ: inter quas Caſantia, Sluuſa proxima, oppoſitaq; poldris, hoc eſt, agris è mari ſtagniſque recuperatis, perq; aggeres obſeptis, fœcundiſſima eſt: quam Angli olim direptionibus flammiſque, Oceanus voraci arroſione, non mediocriter detriverunt. Altera Ooſtburgii, nempe Ambacti, inſula fertilitate etiam commendatur: in qua Breskinſantum, ſive Breskinam, à Vliſſinga Walchræ, vix horæ ſpacio, fretum nunc diſcernit: quum Vliſſinga Flandriæ continenti fere adhæſiſſe exiſtimetur ante annum* 980 *quo Otho* II *Cæſar, foſſam Othonianam, ad commoda navigationum duxit, metuenſq; ne aliquando mare damnoſe irrumperet, cataractas, quas* wielingen *adhuc vocant, quod rotis funibuſq; elevarentur, extrui juſſit: quæ uſque ad annum* 1377 *inundatione multos pagos ſubmergente famoſum, incolumes remanſere. Inter illas inſulas media fere eſt Wulpia; quæ noſtro ævo, mari excluſo reſtaurata, & hoc iterum indignabundo, ferociuſque irrumpente abſumpta, periit ſuo dynaſta Matthia Laurino propinquo meo, terræ Francæ ſcabino conſulari erudito. Includit Terra Franca* 35 *Ambachta, cū Appendentibus & Contribuentibus. Ambachta ab Aërdenburgo, Ghiſtela, Leſſinga, Aldenburgo, ſimilibuſque nomen ſortita, & pagos nonaginta complexa, unius terræ Francæ tribunalis*

bunalis in Brugenſi urbe atque Burgo per Lud Creſsium anno 1323 ſtabiliti,judiciis decretiſque parent; Appendentes Contribuenteſque (ſic enim vulgo appellantur) vigintinovem pagis inſtructi, ſuis quidem ſinguli toparchis obſequuntur;ſed in publicis comitiis,conſiliis,tributiſq; ,Ambachtorũ ſubſidiarii ſunt atque Partiarii: Appendentibus ad terra Franca: Contribuentibus, ad concilii Flandriæ tribunal appellantibus. Inter quos ſubſidiarios ſpectare eſt, Præpoſiturã Donatianã principe viro dignam: Winendalæ, Prata, Maldenhemi, Guiſaq; Baroinas: cum Witkerca & Hardoya gentis Clarhouta: Merkemo, Halevvina: Lichtervelda, Heula: Pagis autẽ illis vaſallicis, dynaſtiæ pluſquam centena,templorũ conſortio annexa, juriſdictione ſejunguntur. Statuit Lud. Creſsius ut exulibus Brugenſibus aliorumque oppidorum tuto liceat in terra Franca agere: E diverſo, ut Vrilati nuſquam captivi diſtineantur, niſi prius in jus vocati convictiq;, quod à patre antiquatum fuerat, Ioannes Digeonius indulſit, vendiditq; terræ Francæ magiſtratui, 7 ſcutatorũ Francorum millibus, ſcribatũ tribunalis. h.e. ejus muneris conferendi cui veliſt acultatẽ. Ornatur Ludovico à Flandria, Prææta Woeſtinaque Barone, equite aurei velleris, doctrina, magniſque dignitatibus præſtanti, ad quem extant Deſ. Eraſmi & Vivis epiſtolæ honorificæ; qui doctorum præſidium, Nobilitati à literis (vetuſto Cacoëthe) abſterritæ, facem prætulit, ad ſcientias excolendas, & Carolo V. Imp. cui à cubiculi præfectura erat, auctor fuit, ut in literatos largius propenderet: Marco & Guido Laurinis, quos omnium antiquitatum doctiſsimos Goropius nuncupat. Penes eos certe fuiſſe locuples numiſmatum antiquorum, Romanorum, aliorumque gazophylaciũ, & Hubertũ Goltzium, vita commoda, calcographiam, famamq; ex veterum numiſmatum, faſtorumq; conſularium publicatione ortam, Marco debuiſſe, in propatulo eſt. Erat Marcus, cujus hæreditatem Guydus frater Iuriſconſ. adiit, dominus Watervlieti in terra Franca, Biervlieto fere tenus, ab avo ejus Hieronymo; ex Neptuni tridente, per obſepimenta recuperati: quod ejus induſtria gratiaq; tum oppidi privilegio à Principe decoratum eſt; tum ut in cenſu Flandriæ ſubcenſeatur Ypræ, optioni ejus conceſſu. Illorum patruus Marcus, collegii Donatiani Decan. à Deſ. Eraſmo, frequenter hoſpitio excepto, à Lud. Vive familiariſsimo, ejuſque ſeculi aliis viris præſtantibus, non leviter commendatus eſt. Victore Ghiſelino, Medico, Poeta, & Philoſopho; qui in Prudentium commentatus eſt; & cum Torrentio, Busbequio, Mekercho, Lãpſonio, Lernutio, Modio, Vulcanio, Rocaſio, Flandris, præconẽ

invenit

invenit Iuſtum Lipſium,phœnicem hujus ævi ingeniorum : Ioanne Loao,Philoſopho,Præpoſito Abbatico Evershamii: Ferdinando Veranemano, Iuriſconſulto, Regii privatique in Belgio concilii Senatore: Hadriano Pneſsio,ex juris profeſſore Duaceno,Mechlinienſi Conſiliario:Lavino Apollonio,Hiſtorico: Franciſco Rapardo,medico.

Terræ Francæ ſubcenſentur Feurnenſis,Bergenſis,ac Burburgia Caſtellaniæ,cum earum appendicibus numeroſis , quæ partim ſunt pagiVaſallici,partim pagis implexæ dybaſtiæ,quas ſiſſuras vocant;quod àComitis dominio utili,cui videntur poſſe ſalubrius iterum conſolidari, olim ſint diffiſſa atque diſparata.)

IPERÆ.

IPERÆ,juxta quoſdamScriptores,nomen ſumſerunt ab Hyperboro quodam famoſo militum Duce,ex Britannia,nobis Anglia dicta,quondam oriundo. ſed rectius veriuſque ii cenſent, qui ab Iperi flumine urbē interluente,nomen ei factū exiſtimant. Primus opidi conditor,prout tradit Maſſæus,Balduinus fuit,Arnulphi Comitis filius,circa annum ſalutis 960. Diſſidet Brugis novem,Gandavo vero circiter tredecim leucis,eſtque opidum non tam mœnibus aliiſve ab arte munitionibus, quam ſitu & loco firmiſſimū, ut quod non una de cauſa caſtris ſit in acceſſum,& ægre admodum queat obſideri. cætera lautum,pulchrum, amœnum,& ſic ſatis etiam opulentum. ædificia ejus & domus bonæ , etſi ob lignea magnam partem frontiſpicia parum ſpectabiles. templa cœnobiaque pulchra & veneranda. & primarium quidem Divo Martino ſacrum eſt, ac deſtinatum nuper Cathedræ novi Epiſcopatus in hac urbe inſtituti.qua dignitate hodie fungitur Petrus Simonius, doctus,pius & religioſus Præſul. Jactatur vulgo hoc opidum fundum habere ex plumbo,idque ob multitudinem inibi tuborum, ſeu fiſtularum plumbo ductilium, fluvialibus aliiſque aquis per ſingulas fere domos & opportuna quæque urbis loca varie diſpenſandis. Eorum,quod vulgo vocant de Heeren plaetſe Iperis longe ampliſſimum ac mirabile,ita ut nulli in Belgio foro cedat. in eo ſunt *Hala* quas vocant,id eſt, receptaculum illud ianificium, vetus ſane & pulchrum ædificiū. Texitur Iperis ingens vis pannorum ex lana,item ſubſerica,vulgo *ſaja,ſajetta*,aliæque id genus merces. unde florent hic mediocriter mercimonia, & præſertim in anniverſario illo & quadrageſimali urbis mercatu.

ADDI-

ADDITAM. (*Lanificio, pannorumque laneorum copioſa textura, tincturaque, quas foris intra tertium ab urbe lapidem exerceri Lud. Creſſius, ſub gravibus mulctis anno* 1322. *prohibuit, in vaſtam olim magnitudinem famamq; crevit: ut Yprenſium pannorum mentio, à Rege Hiſpaniæ Alphonſo nono, in libro Septem partitionum, non prætermittatur; tanto quæſtu, & hinc nata inſolentia, ut plebs, dulci fortuna ebria & furibunda, anno* 1313. *magiſtratum in curia ſcabinorum, crudeliſſime feneſtris ejectum, trucidaverit, non impunita. Tandem ingentem amplitudinē ſuam diminuit, & velut deartuavit, dejiciens, quæ ipſa urbe majora erant ſuburbia; in quatuor cœli plagas obverſa, totidemq; templis parochialibus ornata, cinctaque muris & foſſis (Lud. Creſſii tempeſtate) à populo, quæſtu copiaque exuberante, ac ferociente. Diruta ſunt autē, ne hoſtibus in uſu eſſent, quum ab Anglis, Gandenſibuſq; anno* 1383. *urbs erat obſidenda: quæ novem hebdomadum obſidio valde nobilis fuit, tum hoſtium oppugnationibus ſæpe acriterque repetitis: tum civium, præſidiique militaris fortitudine conſtantiaque: tum cæleſti in primis auxilio, quod anxii cives publicis precibus ardentiſſime imploraverant. Suburbia Philippus Audax noluit reſtaurari: quia illinc à textoribus ſeditiones tumultuſq; ſæpe ebullierant: quos, ut diſtraheret, miſit, veluti in colonias, Toperingam, Menenam, Weruycam, Cominæumque ad pannificium exercendum. Mœnia tamen urbis, ceſpitibus conſepibuſq; ſolummodo compacta, & perplexa, lapidibus cingi permiſit. Cujus ſaxei fundamenti, & munimenti primum lapidem ad portam Thorboutiam, ſenatus præſes (quem tutorē vocant) anno* 1388. *ex familia Dixmudia, rite impoſuit. Quæ ſitus robori juncta acceſſio, reddit urbē validam oppugnationis ſuſtinendæ. Ejus autem anno* 1473. *intra muros circuitus facta dimenſio* 1173. *virgas geometricas noſtrates,* 14 *pedū ſingulas, implevit, novē portas complectentis.*

Curiam oſtentat, quam Hallam vocant, ab uſu cuſtodiaque (Hal *enim Germanis nihil aliud eſt, quam id quod rem quampiam conſervat) ampliſſime ſervientem tum ſcabinorum congreſſibus judiciiſque, tum pannis, aliiſq; mercibus ab aëris injuria cuſtodiendis, venumq; exponendis: tam elegantis, ſpacioſa, atq; ſumptuoſæ ſtructuræ, ut in foro ingenti, ambiat faſtigiū admirationis; quod ædificium per aream intermediam, in duo ſectum, quadringentos ſexaginta duos pedes longum, quinquaginta utrimq; latum eſt. Non deſtituitur Abbatia Clarana Veſtalium: quatuor mendicantium cœnobiis, multiſq; Xenodochiis. Habuit Abbaticam Præpoſituram canonicorum Regul. viril.*

D. Martini nomine inclareſcentem, cœptam anno 1101. *omnes urbis parochias tunc procurantium: ſed anno* 1561. *mutatam, evectamque in collegium cathedrale: nam hic ſedem Epiſcopalem eſſe ampla diœceſeos, quam Petrus Simonius benigniſſime moderatur, antea dictum eſt. Nundinas habet quadrageſima initiis, atque Majo annuas: harum Majalium, quas Aſcenſionis vocant, jure ac emolumentis, per Oliverium, Templariorum magiſtrum conceſſis, Ioanna Conſtantinopolitana.*

Ornatur Ioanne Yprenſi, Abbate Bertinico, ſui cœnobii chronographo, tanti abdominis, teſte Thoma Diacono, ut vix progredi, nec aliter dormire, quam ſedendo potuerit. Petro Poneto, Balduino Fabro, Franciſco Amelryo, Theologis: Iacobo Papa, Poëta; qui ſcripſit Elegiarum libros duos; quorum priore mendicabulum publicum tuetur; altero tollendum docet. Illis namque temporibus, Yprenſis magiſtratus, egenorum civium alendorum valde ſtudioſus, omne in publico mendicabulum, præterquam quatuor, ut vocant, ordinum eliminabat: quod ſtatutum a concionatoribus mendicantibus reprehenſum, demum anno 1530. *per Theologos Pariſienſes approbatum fuit. Giſlenio Bultelio Clitio, eruditos ſacrorum ac miſcellaneorum poëmatum libros evulgare adhuc tergiverſante.)*

Iperis, præter ſolenne & ordinarium Magiſtratus urbani tribunal, eſt & illud quod *Curiam Iperenſem*, vulgo de **Sale van Iperen** vocant, cujus juriſdictionem agnoſcunt ſeptem *Caſtellaniæ*, quarum unica illa, quam Caſletanam appellant, quatuor & viginti ut minimum ſub ſe habet fora, ſeu conventus juridicos. Iperæ tertium Flandriæ membrum conſtituunt, & Vicecomitatus dignitate illuſtres ſunt. quo titulo nuper uſus vir Illuſtris Ogneſius, cui ſucceſſit unica filia. Magna eſt hujus urbis juriſdictio, magnum imperium. ager ei circumjectus totius Teutonicæ Flandriæ præſtantiſſimus fertiliſſimuſque. incolæ denique probi, civiles, & pacis magis quam belli amantes.

ADDITAM. *(Caſtellania Yprenſis, Abbatia Zonnebeca canonicorum regul. viril. longeque potentiore ejuſdem inſtituti Abbatica Præpoſitura Vormeſela, ad annum* 1100. *inchoata, decoratur; & Abbatia Nonneboſci Veſtalium Benedictina, nomen adepta, a luculenta ſilva ejus nominis, cui inſidet aut ipſi nomen mutuata: & vetuſto latoque nemore Hauthulſtio: cujus Prioratu commendatario viril. duobuſque ſacellis ornati, magna portio in terram Francam extenditur: pertinetque jam ad gentem*

gentem Bocholtiam, Grevenbroucam, vendentibus Abbate Corbienſi, & Philippo Flandriæ Comite, jam regnante. Pagos numerat triginta tres : in iiſque Boeſingam, *gentis Witenæ; ubi tria ſunt* Overdrachta, *hoc eſt, tranſportantia fluminum repagula: quæ ſtatis temporibus naves rotis funibuſque attractas, ab una parte in aliam dorſo ſuo transferunt: qualia videre etiam eſt Nieuvvendami, Toperingæ, Ooſtvleteræ, Coppenollæ: ad eum finem fluviis inædificata, ut eos ſiſtant, ne loca accliviora, ex quibus in humiliora lubenter decurrunt, omnino deſerant.* Stadam, *gentis Noyellæ:* Morſledam, *Eſpierræ:* Hollebecam, *Mourbecæ:* Becelaram, *Woeſtinæ.*)

Sed deſcribamus deinceps præcipuos hujus Provinciæ portus.

DESCRIPTIO QUATUOR PORTUUM FLANDRIÆ.

SLUSA.

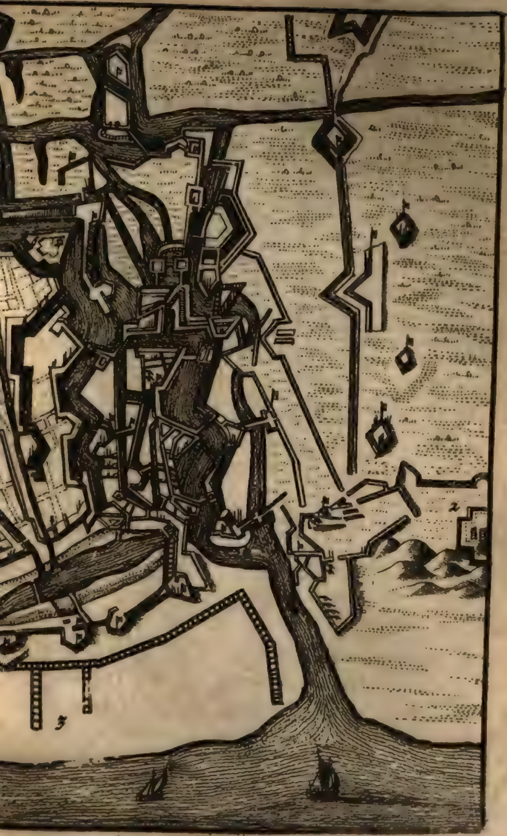
SLUSA eſt urbs maritima, Brugis circiter tribus, Middelburgo Zelandiæ quinque leucis abjuncta, fuit aliquando urbs lauta & potens, ſed perpetua fere cum Brugenſibus bella, & fortunis eam & viribus exuerunt, quin redacta eſt tandem in Brugenſium poteſtatem, qui à Principe eam mercati ſunt, & cum maxime nunc in eo ut inſtaurare velint, & benefacere. eo magis quod portum habet (ſi purgetur quidem & apparetur) inter pulchros & tutos Europæ: qui quingentarum olim & amplius navium capax. opidum ſatis firmum, duplici foſſa cinctum, quodque effici queat vel munitiſſimum. arcem habet urbi olim contiguam, nunc, poſt diruta intermedia aliquot ædificia, & conſilio quidem, ab ea disjunctam. paret hoc propugnaculum etjamnunc Philippo Regi, qui & ducem in eo habet & præſidiarium militem. Habiti hic aliquamdudum in cuſtodia Bullionenſium Dux ad Heſdinum, & Architthalaſſus Galliarum ac Divi Quintini, olim capti.

ADDITAM. (*Meyerus olim* Lammins Vliete *dictam è publicis monumentis adſtruit. Urbs copioſa olim & opulenta, magnique nominis dum commercia hic florerent; ſed illam tum*

offenſiones in mercatores Ooſterlingos, quorũ quadraginta anno CIↃ CCCC XXXVI *oppidanorum furiis ibidem oppreſſi perierunt, tum maxime diſſidia cum Brugenſibus peſſundederunt; in primis ſimultates illæ ob Ioannem Namurcenſem loci dynaſtã contra eoſdem Brugenſes ſuſceptæ, à quibus maximam cladem perpeſſa eſt, victa, direpta, flammiſque miſerum in modum fœdata, uti plenius videre eſt apud Meyerum, in annalibus Flandriæ lib.*XII. *Ex illo rurſus celebrari cœpit, ob capaciſſimi portus, quem vulgo*Zuinum *vocant, opportunitatem, quem ab omnibus pene Europæ partibus crebris navigiorum appulſibus & mercatorum frequentia ſuperioribus ſeculis ita uſurpatum referunt illorum temporum ſcriptores, ut* anno CIↃ CCCCLXVIII *paulo ante Natalem Domini,* CL *onerarias ex diverſis Europæ partibus hic appuliſſe memorent: quum ante in eodem portu, & in vicinis ſtationibus, Carolus* VI *Galliarum rex, (qui aulam ſuam hic aliquot menſibus habuit,) mille & quadringentarum navium claſſem inſtruxiſſet, Angliæ invadendæ, ſed irrito conatu. Variam fortunam hoc civili bello urbs fuit experta. nam quum conſtans in fœdere perſtaret, à Duce Parmenſi* anno CIↃ IↃ LXXXVII *arctiſſime fuit obſeſſa, acerrime oppugnata, & per cuniculos ſuffoſſa, adeoque aliquot mille ictibus tormentorum conquaſſata; quæ præſidiarii fortiſſime ſuſtinuerunt, donec commeatu penitus exhauſto, aliiſque ad defenſionẽ neceſſariis deficientibus, Hiſpano ſe certis conditionibus dedere cogerentur, quas non indecoras virtute ſua obtinuerunt. Ab eo tempore urbs ſub Hiſpani imperio manſit ad annũ* CIↃ IↃ CIV, *quo Princeps Arauſionenſium Mauritius eam obſedit, & tertio poſtquam eam cinxerat menſe ad deditionẽ inedia compulit. Sita eſt urbs ad oram portus ſemilunari pene forma, & ſitu loci, (quippe agro riguo & paludoſo pene undique cincta) & multis validis operibus quæ hodierni belli conſuetudo invenit, permunita. ſatis ampla eſt; quippe quæ pene milliare ambitu complectatur, ſed multis locis ædibus vacua, ita ut ſupra centũ vaccæ intra mœnia paſcantur. Regimen politicum & civile eſt penes ſupremum Ballivum, duos Conſules, (quorũ alter Scabinorũ, qui ſeptem ſunt numero, Conſul dicitur,) & Graphiarium. Magiſtratus autem hi quotannis mutantur menſe ſeptembri ab Illuſtr. D. D. Ordinum General. deputatis: Sub quorum auſpiciis & Gubernatorem accepit, cui ſuprema cura oppidi commiſſa. In eodem oppido & Collegium habetur, quod Franconatui jus dicit, (vulgo* Het Vrije; *quia Brugenſium jugo ſe ſubduxit) conſtans Ballivo, Conſule, & ſeptem Scabinis, Penſionario, & Graphiario.)*

E re-

OSTENDA.
1. Kerck
2. Krayeneſt
3. Strand
4. Laetſte Affrydinge
5. De Haven Poorte
6. Suydt Poorte
7. Spaenſe Poorte
8. Ooſt Poorte
9. Nieuwe Haven.

2
3

E regione Sluſæ eſt Catſandia Inſula, pagum habens ſibi cognominem: ſed longe olim quam hodie major, nec compluribus tantum iiſque egregiis & potentibus pagis,ſed & opido ſatis memorando inſeſſa.ad hanc Inſulam variæ quondam commiſſæ navales pugnæ. concurrebant enim & ſtabulabantur hic ut plurimum omnes Flandrorum hoſtes, Angli puta,Hollandi, & aliæ nationes. ſed aſſiduus ille & reciprocus maris æſtus Inſulam plus dimidia ſui parte pauxillatim multavit. Catſandia natus eſt Georgius Gaſſander, vir litteratiſſimus, qui multa ſcripſit adverſus Anabaptiſtas & Calvinianos. Atque hic ille eſt locus, cujus decimo quinto cantu Inferni ſui meminit magnus noſter Dantes, etſi mendoſe, & typographi forte incuria, *Cuizzante* eum appellet. extruuntur vero & hodie circa hunc locum continuatis pæne operibus multæ & magnæ aggerum aliorumque id genus munimentorum moles: retundendis videlicet fluctibus maris, quorum inibi & finitimis verſus Brugas locis,propter nimiam ſitus humilitatem,cum alias fere ſemper, tum præſertim ſpirante Cauro, impotens nimis & violenta potentia. Subjiciamus vero ipſos Dantis noſtri verſus:

Hora cen' porta l' un de duri margini,
E il fumo del ruſcel' di ſopra aduggia,
Si che dal fuoco ſalva l' acqua & gl' argini.
Qual' i Fiamminghi frà Guizzante & Bruggia,
Temendo il fiotto, che ver' lor' s' auventa,
Fanno li ſchermi, accioche'l mar' ſi fuggia.

O S T E N D A.

OSTENDA diſſidet Aldenburgo duabus, Brugis vero quatuor leucis & ſemi.hæc murorum quidem eſt expers,ſed amplitudine,ædificiis,& frequentia,tolerabilis opidi locum ſuſtinet, valide ſatis adverſus hoſtiles inſultus munita, & mediocri portu ſpectabilis.

ADDITAM. (*Hæc urbs nomen habet à termino Soli orienti oppoſito, ut è diverſo pagus ad occidentem vergens dicitur Weſtenda. Tecta ædium arundineo tegulo adhuc hodie fere omnia obducta nihil ornati habent. Opidum portu locuples à piſcatoribus primum inhabitato,qui autores dicuntur ſalſilaginis*

nis & halecum conditorum. Eſt alioquin exiguæ magnitudinis, ſed magni nominis; vallis & propugnaculis eminens, ita ut munitiſſimus totius Europæ audiat locus. Schola militiæ & altera Troja hodie ab effuſo copioſe ſanguine & longa obſidione. hæc annos tres, menſes duos, dies quindecim duravit. annos obſidionis cœptæ ex hoc lemmate nota:

OſtenDe nobIs paCeM.

annos obſidionis ſolutæ:

OſtenDaM InItIa paCIs.

Numerus cæſorum ibidem à parte Hiſpani refertur 78124: dixerim ego cum Admirallio Galliæ M. de Chaſtillon; Diuturnæ magnarum urbium obſidiones ſunt magnorum caſtrorum cœmeteria & ſepulturæ.

Lubet hic in memoriam triennalis, & quod excurrit, obſidionis Oſtendanæ, παρῳδεῖν ad grandiloquos illos Maximi Poëtarum verſus:

Quanta per Oſtendæ regnis effuſa Philippi
Tempeſtas ierit campos; quibus actus uterque
Belgicus Hiſpanuſque animis concurrerit orbis:
Audiit, & ſi quem tellus extrema refuſo
Submovit Oceano, & ſi quem extenta plagarum
Quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui.)

Capti ſunt in conſpectu hujus urbis anno 1404, Novembri menſe, octo piſces marini, prægrandes illi & vaſta corporis mole, ut qui ſeptuagenos quaternos minimum pedes longi, craſſi vero analogos eſſent & pro rata parte. videbantur autem ex genere balenarum. quales capiuntur nonnumquam in hoc mari, etſi admodum paucæ, nec tam inſolita corporis magnitudine. quam in vaſto ille Oceano, quem Hiſpanicum vocant, maxime qua Biſcajam is & Gallæciam alluit. quibus ipſis tamen majores longe & plures capi ſolent in rigidiſſimo illo mari Septemtrionali, & verſus Moſcoviam. unde, mihi quidem indubium, ſtatis anni temporibus eos piſces per varias mundi plagas diſpergi, plane ut ſolent haleces & alia piſcium genera ſupra nobis relata. Captus item non procul Oſtenda anno 1426, porcus quidam marinus, ex delphinum ut volunt genere, forma & carne quidem ſui domeſtico plane ſimilis, ſed mole vel duplo major. conductus fuit Tornacum, ac venditus inibi lanionibus ſimul & ichthyopolis, quia nempe ambiguum erat, carone eſſet an piſcis.

Neoportus

Neoportus Vurna quidem duabus, Oſtenda vero tribus iiſque majoribus leucis abjungitur, opidulum lautum, ac valida ſatis, etſi exigua, arce communitum. quin & portus ejus ſat commodus, ideoque à mercatoribus frequentatus.

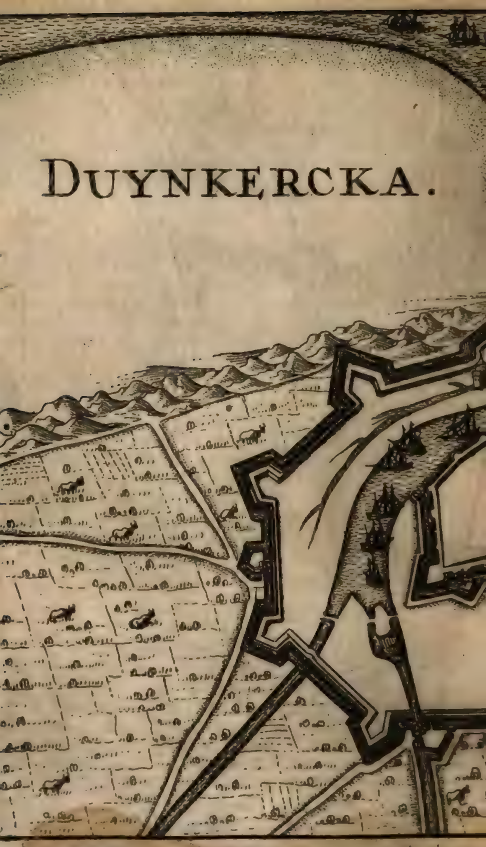
ADDITAM. (*Opidum hoc olim* Zandhooft *ſeu* arenæ caput *dictum. Nomen* Neoporti *trahit à novo porto ſive opido, non à portu. antiquitus ſi quidem Latine* Purti *vocabulo dicimus concluſum mercibus opibuſque recipiendis & exportandis opidum. Portum habet ſecurum, ſed oblongum. Oſtentat Pharũ lapideam, è qua regendos navium curſus & præcavenda vada ignes ex arundine ſtipulave noctu emicant, quamdiu maris fervor allabitur. Plateæ ſymmetriam habent & ordinem. Plebecula halecum captura & mercatu alitur. à navigatione ceſſans, in texendis tragulis, verriculis, ſageniſq; canabinis, reſtibuſque conterquendis occupatur. Legibus miris à Philippo Alſatio olim dotata, quibus cavetur: Si quis noctu vulneratus, hoc alii imputaverit, ut accuſatus ferro candenti ſeſe purget, ſi ſcabinis dignum videatur; aut recuſans manum amittat. Vt furti poſtulatus ab actore apud judices jurato, vel expurget ſe ferro ſimili, aut laqueo ſuſpendatur. Præter templum ſpatioſum & cœnobia Franciſcanorum hic nihil notabile. Famam vero habet à memorabili prœlio anno* 1600; *quo Mauritius victoria potitus, Albertus Auſtriacus fugatus, Hiſpani victi fuſique ſunt. Strages hæc comparatur cum illa, qua retrioribus ſæculis anno* 1298, *eodem menſe & die, Adolphus Comes Naſſovicus Albertum Auſtriacum Imperatorem fudit.* Met. lib. 21. p. 962. *Erepta Hiſpanis centum & quinque ſigna militaria peditum, cum* VI *equitum; & Hagam-Comitis teſtimonium victoriæ tranſmiſſa. Trophæum ſequens Mauritio erectum eſt:* Anno CIↃ IↃ C, 2. Non. Quint. Mauritius Arauſ. Pr. in Flandriam terram hoſtilem traducto exercitu cum Alberto Arch. Auſtr. conflixit, copias ejus cecidit, Duces multos, primumque Frane, Mendozam cepit: reverſus ad ſuos victor ſigna hoſtium centum quinque in Hagenſi Capitolio ſuſpendit Deo bellatori. *Rem militarem tenentes, ſingularia prudentiæ Mauritanæ argumenta notant ſeptem in hoc prælio, quibus victor evaſit. quæ ſunt:* 1. *Ventus contra hoſtes.* 2. *Sol in oculos hoſtium reſplendens.* 3. *Sex tormenta bellica non in arena ſed in ſolido lignis ſubſtratis bene locata.* 4. *Nullus fugæ locus.* 5. *Nulla ſpes ſalutis (juratum enim erat, omnes occidere, præter Mauritium* VVgen der tugendt, *&*

Henricum Fredericum wegen der jugendt, ou pour luy ſervir de trophée. 6.*Callide à Principe Mauritio diſsimulata cædes militum Comitis Erneſti. 7. Acies mirandum in modum inſtructa. Locus prælii diſtat uno lapide ab opido, intra pagos Weſtendæ & Wilkens-kerck, via qua itur Oſtendam. quem & ſequenti luce via ſupra modum moleſta ab arena greſſum ſufflaminante prorependo ſuperavimus: ad ſiniſtram ad colles arenaceos Crux nigri coloris lignea in perpetuam cladis Hiſpanicæ memoriam erecta conſpicitur.*)

Patriam habuit Neoportum Cornelius Schepperus, toparcha Eecanus, Carolo Quinto Imparatori à conſiliis Status, doctiſſimus ſane & eloquentiſſimus vir, ac multarum linguarum gnarus, unde & aliquot annos legatione Cæſarea functus eſt apud Imperatorem Turcarum. hic ſola virtutum via ex humili admodum loco ad maximas quaſque dignitates & auctoritatem emerſit. Neoportuenſis etiam fuit Jodocus Clichtovæus, litterator, Theologus & Mathematicus celeberrimus, ac complurium operum ſcriptor. Seſquileuca ab Neoportu Duinkerkam petentibus occurrit in ipſis tumulis arenariis nobiliſſimum & pulcherrimum illud cœnobium ordinis Divi Bernardi, quod vulgo vocant Ten Duyne/ & bibliothecam habet longe ampliſſimam, copioſaque omne genus ac cujuſcumque diſciplinæ & linguæ librorum ſuppellectile, tum & manuſcriptis codicibus inſtructiſſimam. quæ propterea magna cura & ſtudio adſervatur, eſtque multis nominibus celeberrima. Gubernat hoc tempore Neoportum Didacus Aquilarius Calderonus.

DVINKERKA.

DUINKERKAM invenio conditam anno circiter 966, à Comite Balduino, Arnulphi filio. Diſtat autem ab altera quidem parte, Gravelinga tribus, & Calitio ſex: ab altera vero, Neoportu quinq;, Brugis, duodecim leucis. Erat hæc nuper bona & pulchra civitas, tum ob ampli & frequentatiſſimi portus ſui commoditatem, tum ob civium quoque & incolarum frequentiam, facultates, atque induſtriam: ſed Galli miſere nimis eam mutilarunt. ſiquidem archiſtrategus eorum Termeſius, cum exercitu ſuo ſuccinctus anno 1558, urbi appropinquaſſet, & jam agerent opidani de placida aliqua & amica deditione (quo ſtratagematis genere homines

DUYNKERCKA.

ines parum callidi ſæpius eluduntur) militem quaqua-
erſus in eam propulit, nec deprædandam modo, ſed
eſtruendam quoque & comburendam permiſit, civi-
us violenter concuſſis atque diſperſis. Ita ut, licet facta
am pace, opidum lente tamen aſſurgat, ac frigide ad-
nodum inſtauretur. metuunt enim ſibi opidani à vicino
imis Calitio, ex quo fonte derivata fuit in eos clades.
ropugnaculi tamen Gravelingenſis jam propediem ab-
olvendi tutela ſecuriores eos efficiet, & ad patriam in-
ſtaurandam alacriores. quinimo altera hujus libri edi-
ione, id eſt anno 1580, (ea eſt iſtorum hominum indo-
es atque induſtria) inſtaurata jam erat, & in priſtinum
pæne ſplendorem reſtituta. Dynaſtam agnoſcit Duin-
kerka Ducem Vindocinenſem. qui Gravelingæ quoque,
Burburgi, & aliorum locorum in Flandria, denique An-
giani in terra Hannonia dominus. quæ ditiones obve-
nerunt ejus familiæ via matrimoniorum cum illuſtribus
Belgicæ fœminis contractorum. & pacificis quidem
temporibus gaudet iis ac fruitur: ſed cum bellum eſt,
non permittit ei Catholicus Rex, ſupremus feudorum
Dominus, bonorum iſtorum uſumfructum. ſerviunt enim
ut plurimum compenſandis Proceribus Belgicæ, qui &
ipſi in Galliis habent id genus bona. quales præſertim
Dux Arſchotanus, Princeps Arauſinus, & Comes Egmon-
danus. Gubernat in præſens Duinkerkam vir illuſtris
Franciſcus Aquilarius.

ADDITAM. *(Hoc opidum nomen acquiſivit ab Abbatia* Diinen, *(Græcis* θῖνες *Latinis arenacei litoris colles,) quæ uno lapide & amplius iſthinc diſtat, & templi turri excelſa, graduũ* 273, *è coctо latere; ex qua candicantes Angliæ circa Dovuram montes cœlo ſereno clare conſpiciuntur. Tranſeuntes nec parum oblectat opidum nitidũ plateis & ordine, imprimis templi altare ſumtuoſum & amplum, ex marmore variegato, lapide Lydio & alabaſtrite in altũ ſurgens, impendio pluſquam viginti millium florenorum, tantoque ſplendore, ut adſpiret ad faſtigium admirationis. Eſt heic cœnobium Franciſcanorum utriuſq; ſexus. De cetero, opidum parum eſt munitũ; quippe incumbentibus undique arenaris collibus varii rivuli ſabulum ſecum trahentes locum circumfluunt, & portum navium majorum, quæ recedente æſtu plerunq; in ſicco deſtituuntur, minime patientem efficiunt. Carolus V, 1535, propugnaculum & præſidium ibi locavit. Illi augmentũ dedit nuperis annis Spinola, nova defenſione in mare*

protenſa. iſti, quod erat ſex cohortum è Germanis & Neapolitanis, praerat Antonius Gonzaga Hiſpanus. Famam tamen à captura & ſalitura halecum, mercatu & teloniorum per totam Flandriam immunitate, non tam habet, quam à crebris præſidiariorum piraticorum excurſionibus in Anglos, Hollandos & Zelandos, quorum præda & ſpoliis opimi facti ſunt.

Non raro autem militem extraneum habuit hoſtem. Termeſio etenim Gallo ſucceſsit Camoſius, qui anno 1583 *nomine Ducis Andini ibi legionem ſuam habens in præſidio, rixa de induſtria excitata ob prædam à nautis præſidiariis factam, arma contra opidanos capit, nonnulliſque interfectis præſidiarioque Belgico milite ejecto opidum ſibi ſubegit. Qui tamen, non multo poſt copiis Parmenſibus obſeſſus, & ad extremum neceſsitate victus, cum nulla ulterius auxiliorum ſpes eſſet, cum Parmenſi de deditione tranſegit, his conditionibus, ut ipſe cum ſuis vita ſalva, gladiis tantum accinctis, urbe exiret. Mauritius Arauſionenſis, anno* 1590, *opidum noctu ſcalis admotis invadere animum habuit; ſed vento adverſo res aperta & infecta manſit.)*

Biervlietum in hacipſa Teutonica Flandria, opidulum eſt redactum in Inſulæ formam, & Sluſa quinque leucarum ſpatio diſsidet, portu etiam qualiquali inſigne.

ADDITAM. (*A fluctu proximo videtur nomen aſciviſſe. Nobile eſt Nicetæ Choniatæ Græcæ hiſtoriæ, Ioanni Zonaræ ſuccenturiantis, teſtimonio; partiſque in vexilli & ſigilli gloriam, inſignibus Conſtantinopolis: cujus muros Biervlietani, ſub Balduino Cæſare inter primos aſcenderunt, ceperuntque turrim portui imminentem. Quorum inſignium characteres vel ipſis civibus obſcuri ſunt, ſignificatio ignoratur. Sunt autem quatuor majoris formæ B Græca, aurea, per rectam crucem, ejuſdem coloris, in ſolo rubicundo, interfecta: atque denotantia* βασιλεὺς βασιλέων, βασιλεύσι βασιλευῶν, *hoc eſt, Rex regum, reges regens. Oceano ambitur, quum antiquitus continenti annecteretur, & per illud, itinere pedeſtri, Brugæ Antverpiam ultro citroque commearetur. In has anguſtias circumciſum fuit, quum longus agger, mariſq; oſtium; quod Biervlietenſe foramen dicebatur, fuit anno* 1377. *interruptum violentia pelagi, ſeptemdecim pagos tunc abligurientis, ob ſocordiam avaritiamque chomarchorum, in cogendo paſsim vectigali marino, privatumq; in quæſtum vertendo ſtrenuorum, ſed aggeres, mariſq; clauſtra negligentium. Obſidionem contra Gandenſes Anglis junctos, anno* 1385, *& adverſus Cæſarem Maximilianum*

lianum anno 1488. *fortiter fauſteque ſuſtinuit. Nundinis menſe Iunio annuus, non infrequens. Parum antiquæ in mari potentiæ, & civilis opulentiæ retinuit, ſimilitudine æſtuariorum, quæ undique proſpicit, inſtabilium.)*

Obiit in hoc loco Guilielmus Beukelens anno Chriſti 1397, is qui omniū primus fertur excogitaſſe rationem illam ſale condiendæ & in doliis conſervandæ halecis, qua hodieque piſcatores utuntur. ob quod adeo momentoſum inventum, poſteritas etiamnunc reveretur viri memoriam.

ADDITAM. (*Vulgo* Biervliet, *è regione Yſendicæ in inſula ejuſdem nominis poſitum, quæ à circumfluis fluctibus nomen inveniſſe videtur; oceano enim tota ambitur, quam ante continenti eſſet connexa, & per illam pedeſtri itinere Brugis Antverpiam ultro citroq; commearetur. Oppidum quondam non ignobile ob portum opportunum; nunc tantum munimentum quadratum, quatuor in orbem propugnaculis ſeptum; extra quæ nuper tot opera ſunt addita, ut hodie pene totam inſulam munitionibus ſuis complectatur.)*

WINOCIBERGA

Dominium & Vicecomitatus.

WInocibergæ nomen eſt à prænobili quodam cænobio, in honorem Divi VVinoci Angli, apud iſtos defuncti, à Balduino Barbato, vel ut alii volunt, Balduino Inſulano, in monte quodam extructo, & in opidum tandem converſo. Diſtat Duinkerka quidem ſeſquileucæ, Iperis vero ſeptem leucarum intervallo. Habet Vicecomitatum & *Caſtellaniam*, ut vocant, plurimis pagis imperantem. ager opido circumjectus mirifice fertilis. texuntur hic ſatis multi panni, & ingens item *ſajarum*, tenuitate præſtantiaque nullis hujus Provinciæ *Sajis* cedentium, vis. Sed incidit etiam iſtud opidum, anno quem dixi 1558, in graviſſimum infortunium: Galli enim cum occupaſſent, miſere deprædati ſunt, & crudeliter exuſſerunt deſtruxeruntque. atqui hodie tamen inſtauratur, & in priſtinam dignitatem reſtituitur.

ADDITAM. (*Celebris eſt Burggraviatu, annuis menſe Octobri nundinis frequentatiſſimis, illuſtrique olim ingreſſu & conventu Eduardi tertii Angliæ regis, juſque uxoris ac filiæ Iſabellæ, ad annum* 1346: *ubi hanc Ludovico Malano ambitioſe, ſed fruſtra deſpondit. Ampliſſima aula proxime periſtylium templi, in eam rem faſtuoſe extructa: unde erat amœniſſimus quaquaverſum proſpectus. Ornatur Thoma Diacono, monacho S. Winoci; qui illam oppidi Bergenſis anno* 1383. *à Gallis direpti incenſique, & cœnobii ſui calamitatem, ſuamq; captivitatem ſcriptis publicavit: quod etiam cœnobium decorat Petrus Santomerius, Walomcapellus, nobilitate doctrinaq;, Car. Argentao Abbati ſuo non abſimilis. Scripſit libros ſex monaſticarum, partim Inſtitutionum, partim Illuſtrationum. Iacobo Tetzvverto, milite generoſo qui edidit Aldenardiada, compoſuitque elegias elegantes, nondum evulgatas. Civitatem hic fortunaſque adeptus, diu vixit, ſepultuſque eſt, Gerardus Meeckerus, ſocer Balduini Roni Geldriæ Cancellarii, & Arnoldi Zegherſcaplii, hujus oppidi conſularis, juriſprudentia variiſque diſciplinis exculti: qui architalaſſi maris Flandrici vicarius, ſub Carolo Quinto Cæſare ob victorias in Gallos Danoſq; maritimas, celebre in annalibus lingua Flandrica nomen acquiſivit. Cujus muneris famaque ſucceſſor Nicolaus Daenus Bredenardius, civitatem, domicilium, ſepulcrumque hic etiam conſecutus eſt. Aperuere hic ludum literarium, maximamque lucubrationum ſuarum partem hic compoſuere viri doctiſſimi Ioannes Deſpauterius, Paulus Leopardus, Chriſtianus Cellarius, Petrus Curius editis doctrinæ teſtimoniis, non ignoti: ac Hadrianus Voſſius, aptus ſcolarcha, ibidem eos imitatur. Medicum habet ut Veurna, ceteraque fere oppida mœnita, publice ſtipendiatum. Cui functioni præmature hic immortuus eſt, ſepultuſque doctrinæ varietate mirabilis, Victor Giſelinus, horæ mortis ſuæ prænuncius, ex artis medicæ prognoſticis.*

Caſtellania Bergenſis fœcunda pecoris, butyriq; ſapidiſſimi; frugum arborumque tam pomiferarum, quam lignationi aptarum, & Agniona, ejuſque emiſſario Colma, ac Oceano affluente commoda, & triginta tres pagos continet: interque eos Houtkercam, *cujus Comitem ſe inſcribit nobiliſſima gens Hoorniæ Gaſebecia, in ſumma juriſdictionis potentiaque quam ibi poſſidet, exilitate:* VVormhoutum, *amplitudine, & divi Winoci, qui primam illic cellam ſibi ſociiſq; ex divi Bertini conſilio extruxit, olim Abbatia, nunc Præpoſitura clarum; quo nomine non exigua ejus pagi portio ad divi Winoci Abbatem ſpectat,*

ſtat, in templi vicinia. Herzelam, *annuis in Iulio nundinis frequentem, patriam Iacobi Sluperii, editis poëmatis non obſcuri, cum* Eclesbeca *vetuſta, caſtelloque ſplendido exculta, ad Valentinum Tardievum Motanum, celeberrimum equitem, ſcholamque ibi Muſis erigentem, ſpectante: &* Honſchota, Pitgamoque *: qui tres poſteriores, quatuorque alii vivunt ſuis ſub toparchis, legibuſque; ſed in oneribus indictionum publicarum, Caſtellaniæ Bergenſis auxiliares ſunt. Inter* Vxemum *&* Houthemum *illum Bergenſis, hunc Feurnenſis tractus pagum, lacus eſt ab actu maris natus, quam Mouram vocant, in magnam parvamque diſtinctus, ac ſeptem miliaria in ambitu complexus, piſciumque copioſiſſimus, ſed uliginem fundi, cænumque in cena ſapientium, & navigabilis, ſubindeque per tempeſtates periculoſus; paucos enim cis annos in eo periit Iacobus Waveranus, Neoporti conſul præſtantiſſimus.* Lacum *vero nuncupamus locum aquis perpetuis copioſisque profundum; ſicut* Paludem, *quæ late, ſed non alte diffunditur; interdumque ſiccatur: quemadmodum* Stagnum, *aquam velut ſtantem habet, hieme collectam, æſtate exareſcentem. Quum in hanc urbem & Caſtellaniam Yolantis filia Roberti à Flandria (Caſletani Comiti Barenſi nupta, proprietatem poſſeſſionemque jure paterno jam pridem ſibi vendicaſſet, utraque demum* anno CIↃ CCC L. *menſe Auguſto ſe illinc ſubtraxit, & ſeſe Lud. Malano Flandriæ Comiti perpetuum ſubmiſit, ambienti & Roberto Caſletano propatruo ſuo, nullum proprietatis, ſed hypothecæ ſolummodo jus illic fuiſſe aſſerenti, atque decernenti.)*

Pergamus vero deinceps ad reliqua opida muris clauſa, in Teutonica Flandria viatoribus occurrentia, idque initio ſumpto à ſeptemtrione & urbecula Damma.

Damma igitur Brugis dumtaxat una, Sluſa vero duabus leucis diſſidet. perlabitur eam vetus ille Brugenſium alveus, quem nos inde ab ea urbe profluere, & Oceanum petere diximus. Habuit olim Damma portum maritimum, mari videlicet ipſos muros alluente, & potens admodum fuit opidum. ſed depopulati ſunt eam non ſemel Normanni. nec ab exteris tantum miſere fuit oppreſſa, ac ſæpius etiam deſtructa: ſed à proximis quoque vicinis, Brugenſibus nempe, in nihilum pæne redacta. ita ut hodie miſeranda plane ſit ejus conditio, & Brugenſibus fere ad nutū pareat. Celebratur quotannis in ea

in ea menſe Majo magnus mercatus equorum. Conditam narrat Mejerus anno 1175.

ADDITAM. (*Situs ejus clavim maris, frenumque Brugenſibus objicit. Tanti olim roboris, ut à Franciſco Ackermano, Gandenſium tribuno militari interceptum, præſidioque mille & quingentorum militum cuſtoditum, reſtiterit Carolo Sexto Gall. Regi exercitum octinginta millium (ſi veri ſunt annales Gallici) adducenti, & fere indies oppugnanti: neq; ante ſeptimam obſidionis hebdomadã manus dedit: quum deſtitueretur tum à mari commeatibus, tum ex lacu Malenſi dulcis aquæ ductibus, tũ ab Ackermano, per ſtratagema, evadente: perſuaſos enim cives inſtare poſtridie, ſub crepuſculum, maximam hoſtium oppugnationem, cum mulieribus ceteraq; imbelli turba, ne in periculo & impedimento eſſent, in templum curiale introduxit: juſſitq; ut ibidem quieti ſe continerent, foribus obſeratis. Ipſe interea, cum præcipuis præſidiariis ante lucẽ Gandavũ incolumis effugit, deceptis hoſtiũ vigiliis. hinc opidũ patuit hoſtiũ cædibus rapiniſq;. Fortunatius anno* 1488. *reſtitit Friderici Auguſti, & Maximiliani Cæſaris copiis Germanicis, valide, ſed fruſtra aſſilientibus, cæſo Alberti Saxoniæ D. filio, intrepide foſſas ad oppugnãdũ pervadente: quod alii aſſcribũt fratri Badenæ Marchionis.*)

Dixmuda pari fere trium leucarum intercapedine diſſidet Neoportu, Aldemburgo, & Roſſelara, lautum & peramœnum opidulum, frequentatum quotannis Julio menſe ob inſignem mercatum equorum, & anniverſarias etiam aliarum mercium nundinas.

ADDITAM. (*Archiva antiqua hanc Dicaſmudam nominant, ab aggeris eminentia: ubi eam ſcribunt à Thoma Becketo Cantuarienſi Archiepiſcopo, exule; cui à morte, ſancto nomen fuit; magno calice ac veſte donatam, quibus illic ſacris erat operatus.* Iſara *hic large affluit: qui ex Peena torrente, radicibuſq; montis Caſletani natus, ad Bambecam tenuis, ad Roeſbriggam Stavelamque latiſluus, Loano fluento, Ipreleto Zarraq; acceptis in ſocietatem, & Dixmudam præterlapſus, ad Nieuportum mare ingreditur: unde hoc oppidum Dixmudanum ſubvectiones frequentes admittit, & ab agri circumjacentis valde paſcui ubertate, venalibuſq; caſeo butyroq; ſingulis ſeptimanis, annuiſq; menſe Iulio nundinis triduanis, luculenta emolumenta percipit: ſoletq; non inſulſe renibus aſſimilari, per ſe macilentis, ſed adipe involutis. Non caret cœnobio utriuſvis ſexus Franciſcano; Xenodochio, domoq; leproſorum. Pertinet ad familiam Sacqueſpeam: Ruarto interim, ſive officiario, jura & emolumenta*

Prin-

Principis Flandriæ, illic cuſtodiente, per Ludovicum Creſſium inſtituto. Qui hanc in urbem à Nobilitate Flandriæ Occiduæ evocatus, incidiſſet (civium factionibus) in hoſtiles manus Brugenſium, Berſtæ ſubſiſtentium, niſi inſidiis intellectis, porta vi effracta, relictiſque armis, ſarcinis & ſigillo, fere nudus Odomaropolim aufugiſſet.

Ornatur Franciſco Cæſare Theologo, ad annum 1293. *famigerato, quum libros magiſtri ſententiarum in Academia Pariſienſi enarraret.)*

Vurna diſtat Dixmuda tribus, Duinkerka vero quatuor leucis, opidum ſatis concinnum, pulchrum, & Vicecomitatus dignitate conſpicuum. natus hinc Paullus Leopardus, vir doctus & ſcriptis clarus.

ADDITAM. *(Veurnam genuine Latine, Galliceq; Furnas vocant. Antiquo illuſtrique Burggraviatu ornata eſt: quo titulo Gertrudis & Mathildis Flandriæ Principum viduæ, illa ex Saxoniæ Ducibus, hæc ex Portugalliæ Regibus orta, ſignabantur: jam minori vi eſt atq; functione quam fumo dignitatis. Muro lapideo ad annum* 1390. *juſſu Philippi Audacis, communiebatur, foſsis apprime ampliatis: præfectis illi cingendi muris curæ, induſtriis, ex familia Veyſa, Crana, Leiſela, Viſcha equitibus. A Gallis hoſtibus ſeptem poſt annos victa, direpta, inflammata: ab incolis demum eleganter fuit reſtituta. Ex tribus templis curialibus eminet, quod memoriæ D. VValburgis Anglosaxone regiæ ſtirpis inſcribitur: partim quod ejus initia antiquitatẽ ſuam à Balduino Calvo & Pulcrobarbo, vetuſtis Flandriæ Principibus repetant, tectumq; ejus plumbeis tegulis adhuc conſtratum eſt. partim ob aſſervatum, ac magno in honore habitũ, fruſtum veræ (ut annales aſſeverant) crucis, in qua unicus Salvator noſter Chriſtus, generis humani ſcelera expiavit: partim ob ſplendidũ canonicorũ collegiũ. quod antea gregis Benedictini fuerat. ejuſq; Præpoſituram à viris ſtirpe generoſis geri ſolitam: uti patris mei urbis baillivi tempore, ea dignitas à Mourbecana & Poitierſa, quæ Pictavica in Galliis domus eſt, nobilitate fuit adminiſtrata: nunc unita eſt Epiſcopatui Yprenſi, hac tempeſtate procurato à Petro Simonio: qui variæ eruditioni eloquendi ſuavitatem, dignitati comitatem, vitæq; probitatem annexuit. Interfluitur aquagio ab Oriente in Occidentem, turribus ac repagulæ clatratis aditũ exitumque hinc inde tuentibus: cui ædes aſſident cum conclavi, quod Delphini dicitur, in quibus Rex Ludovicus undecimus, quum adhuc Delphinatum Princeps, patrem vitabundus, apud Philippũ Bonum alebatur, diverſatus eſt.*

Nundinas

Nundinas menſe Iulio annuas,& xenodochia habet,domumq; leproſorum,cum cœnobiis Franciſcano & Auguſtiniano femin. Alexiano virili, quod mente captis cuſtodiam, & peſte extinctis ſepeliendi officium impendit. Adſpexit pridem ampliſſimæ structuræ Abbatiam virilem S. Nicolai Præmonſtratenſem, foſſis oppidi mœnibuſq; adjacentem: anno 1119 *erectam, per Nicolaum virum eruditum moribuſq; ſanctum, petitis à Norberto, primo illius instituti auctore, norma & exemplis. Quum anno* 1411. *populus Caſtellaniæ armatus huic in forum ſpatioſum procurriſſet, civibus alteram partem occupantibus, propter Cancellarium Ioannis Digeonii magnā pecuniam (prætexta promiſſaq; privilegiorum confirmatione) imperioſe armataque manu exigentē, motus periculoſus deferbuit, ſola principis ſtatim Santodomaro accurrentis præſentia benignaq; allocutione; plus aris à volentibus impetrantis comitate, quā legati minis fuerat imperatū. Ornatur Ioanne Boudinio, primario Senatore. Scripſit pie docteq; de Ieſu Chriſti Domini noſtri rerum geſtarum, quum in terris verſaretur claritate & gloria: atque de rebus externis ad ejus vitam pertinentibus breve compendium: Chriſtiano Cellario, qui ſe Furniū inſcribit, quum Iſeubergæ in agro Feurnenſi natus ſit, Lovaniiq; Græce docuit, & Orationem evulgavit pro nova pauperum ſubventione contra publicam mendicitatem: Mathia Becqueto, quorumdā verſuum editorum auctore: Maliardo Vuldero, Iuriſconſulto, Regio Gandavi Advocato; cujus eruditæ lucubrationes nondum per filium publicatæ ſunt.*

Caſtellania Feurnenſis pagos quadraginta duos complectitur, unius magiſtratus plenæ juriſdictioni ſubditos: in iis Alverghemum *fluento Loano interciſū, amplitudine templi, & ſitus opportunitate ſpectabile: Wulpam xenodochio monialium notam: Haringam cum* Roesbrigga. Stavelam, *nobiliſſimæ ſtirpis cognomen & olim domicilium, monumentū:* Leiſclam, *Honſchotæ anterminam, atq;* Lamprenesſam: *cui pago à maris æſtuariis olim aſſerto, Græcum vocabulum manſit λαμπρὴ νῆσος, quod ſplendidam fertilemq; inſulā ſignificat. Eſt autem paſcuis maxime opimis, & phaſianorum, cygnorum, anſerum anatumq; ferorum, ex Borealibus regionibus per ſingulas hiemes advolantiū, fœcunditate celebris. Opportuna eſt hæc Caſtellania fluento Loano, Iſara fluvio, maris lacuſque appulſu, paſcuorum eximio & famigerato ſumine, agris frugiferis, arboribus omnis generis copioſis, & ubi ad Paperingā vergit, nemore Sinſixio, amplo & luculento: Abbatiis* Dunenſi, *hoc eſt ad maritimi ſabuleti colles Bernardinæ viril. anno* 1107. *cepta per Ligeriū Anachoritam:*

tam: Victorina femin. ad Roesbruggam, ſive Rorardi pontem nobilem veteremque dynaſtiam, anno 1271 *.inſtituta per Guilielmum à Bethuna, Roesbrugga dominum: Præpoſitura Abbatica* Everſamia, *anno* 1091 *.inchoata per Walbertum canonicū Caſtetenſem, munificentia Roberti Hieroſolymitani, ejuſque matris Gertrudis.* Dunenſis (*cui D. Bernardus Clarevallenſis, anno* 1139*. primum Abbatem præfecit Robertum, ad quem ejus extant epiſtolæ*) *non ita pridem illuſtrabatur templo ſpecioſo, vetuſtis rariſq; membranaceis cōdicibus manu ſcriptis, turriq; nautis in mari de die curioſe obſervata. Sub hac Caſtellania* (*cui anno* 1332*. Ludovicus Creſsius plurimas conſtitutiones ſanxit, Balfartum remiſit, conceſsitq; paſsim vallis ad ſex pedes altis, foſsiſq; ad quadraginta pedes latis, ædes muniendi facultatem*)*ſubſidiariæ ſunt, penduntq; cum ſuis appendicibus* (*quas fiſſuras vocant*) *non minus quam quadrantem indictionū Principi illa in Caſtellania ſolvendarum, licet ſuum quæque tribunal habent, & juriſdictionem ſeparatim, vulgo dictæ octo parochiæ, pagi opulenti: in quibus* Vlamertinga Elverdinga *fiſci* Regii: *cum* Lokera *gentis Horniæ, ubi mons nomine & re acutus, cujus in apice circumagitur mola pneumatica frumentaria: appendicumque primaria* Nieucapella, *gentis* Montmorencyę Croiſilliæ. *In cenſu Flandriæ generali hæc Caſtellania cū Curtracenſi paria facit: cedit Aloſtenſi, reliquis antefertur. Ornatur Hadriano Burchio equite, Iuriſconſulto, Vltrajectinæ ditionis Flandriæq; Præſide: qui filium reliquit Ioannem, equitē Iuriſconſultum concilii Mechlinienſis, deinde Privati Bruxellæ Præſide, & Lambertum Vltrajecti Decanum literatum: Ioanne Silvio Iuriſconſulto : Petro Mattardo Præmonſtratenſi : qui carmina quædam evulgarunt, librorum ab aliis editorum encomiaſtica: Paulo Leopardo, Philoſopho, qui ſcripſit Emendationum & Miſcellaneorum libros viginti, & quormdam Græcorum Philoſophorum Apophthegmata. Emendationum vero decem tantummodo libri in lucem emanarunt ex officina Plantini: quos Petrus Nannius vocat accuratiſsimæ & elegantiſsimæ eruditionis: & de ipſo Leopardo ait, Nemo apud me de eruditione major, neque de humanitate candidor habetur.*

Burburgum, Gravelinga quidem dumtaxat una, Duinkerka vero & VVinociberga pari trium leucarum & ſemi intervallo abjungitur, opidulum ſane amœnum & valide ſatis munitum, in ditione (ut diximus) Ducis Vindocinenſis. Præfectus ei nunc temporis Ludovicus Bruſſettus, nobilis ſcutatus, & toparcha Ingilbertenſis.

ADDI-

ADDITAM. (*Broucburgus, non eſt in obſcuro, propter agrum paluſtrem fertilemque, cui nominis occaſionem acceptam refert, ac Burggraviatum, præſidium militare aſſiduum, nobilemque Abbatiam Benedictinam femin. anno* 1099. *foris fundatam per Clementiam Flandriæ uſufructuariam, propter annuas Iunio, Septembrique nundinas; xenodochium, domumque leproſorum, & agros Hoymilianos, limitibus oppidi incluſos; qui, præter morem, ad alterum conjugum, ſuperſtitem, & ab hoc ad liberorum natu minimum devolvuntur. Non caruit anno* 1383. *inſigni adverſitate: quum enim AngliGandenſibus juncti, Lud. Malenſi repugnantibus, oppidum hoc acrius oppugnatum quam defenſum, Gallis Ludovici protectoribus dedidiſſent, rapinis, cæde, ignibuſque vaſtatum eſt, donec civium impenſis reficeretur. Erant autem* Burgi *antiquitus, militum in limitibus præſidiariorum, caſtra atque habitacula.*

Caſtellania Broucburgia, quæ olim Comitum Guineſiorum fuit, prope Grevelingam, Agnionam, ejuſque elicem Colmam & Oceanum ſita. Pagos *quatuordecim continet; in iiſq;* Cranevvicum: Loonum, *ornatum Burggraviatu gentis Dieſa:* Drinchamum, *vetuſta arce nobile, gentis Vilainæ: atque* Holkis, *Comitatus opigraphe ſignatus, ſpectanſque ad Præpoſituram Watenenſem; jam annexam Epiſcopatui Santodomari. Per Agnionam ſeparatur à* Bredenardæ & Houkæ *terrenis, quatuor pagorum ſingulis, Flandrici idiomatis, pridemque juris; nunc ad Arteſiam ſpectantibus.)*

GRAVELINGA.

GRAVELINGA mari non procul abeſt, adſidetque flumini Aginoni, medio fere itinere inter Calitium & Duinkerkam, à quarum utraque pari trium leucarum ſpatio diſſidet. fuit olim urbs magni momenti, & portu ampliſſimo famoſa: ſed deſtructa non ſemel depopulataque à Normannis quin cum adeo nuper velut ſcopus quidam eſſet, ad quem dirigerentur fere omnes bellorum inter Gallos Angloſque & Burgundos geſtorum ſagittæ, in miſerrimam tandem conditionemredacta eſt. Hodie vero, ob occupatum nuper à Gallis Calitium, & juſtum ex tam propinqua vicinia metum, ita valide communitur, ut & ſitu & arte futura ſit forte omnium Belgicæ urbium munitiſſima. extruitur, namque in ea ſumtibus quatuor Membrorum Flandriæ,

driæ,contribuentibus etiam Flandris Gallicanis,mirabilis quædam arx,& validiſſima propugnacula. Eſt vero & iſtud opidum, ut jam alias diximus, in ditione Ducis Vindocinenſis, regiturque hoc tempore nomine Regis Catholici ab Illuſtri viro Domino Creſſonerio. cui in præfectura ſucceſſit Valentinus della Motta, clarus admodum propter virtutes & famoſus Dux. In conſpectu Gravelingæ,verſus cataractam Calitienſem,nec longe à maris littore, commiſſum eſt anno 1558, memorabile illud prælium inter Burgundos,duce Comite Egmondano, & Gallos, imperatore Mareſchallo Termeſio. quo prælio Galli, magna & miſeranda ſuorum ſtrage, fuſi, ducum plerique capti,reliqui miſere nimis multati ſunt. ut in Commentariis noſtris fuſius ipſi exequimur.

Quod opidum Flandri Caſſele/ Latine ſcribentes Caſletum vocant, id antiquis dictum fuit Caſtellum.inſidet autem prealto monti, & VVinociberga Morinoque pari quatuor fere leucarum intervallo abjungitur. Fuit olim & ipſum opidum valde potens; ſed communibus terræ mutationibus, in graviſſimas ſæpe calamitates incidit, inque humilem prorſus & vilem conditionem redactum eſt. Hodie tamen tolerabile rurſus opidulum eſt, veteremque illum ſplendorem aliquatenus etiam ſpirat.gaudet celebri quodam mercatu equorum Januario & Auguſto menſibus.

ADDITAM. (*Caſletum Cattorum validiſſimæ Heſſorum gentis nomen ſignare videtur, non ſecus atque* Caſſela, *urbs Heſſiæ primaria. Nam* Velliocaſſi *Iulii Cæſaris,aut Plinii* Vellocaſſes, *non hic, ut putat Sabellicus, ſed ad Cauxos, & Sequanæ Heptaque ripas aſſidebant.* Caſtellum *vocatur in* Itenerario: *quod (licet Antonini Pii Cæſaris nomine circumfertur,& antiquiſſimum eſt) tamen Antonini Pii eſſe nequit: Meminit enim Conſtantinopolis,ſic appellatæ à Conſtantino Magno, annis amplius centum,Antoninum ſubſecuto: Hinc à quibuſdam Marciano aſſcribitur: qui,Stephani Byzantii teſtimonio, librũ ſcripſit cui titulũ fecit.* τὰ ἀπορῶμενς ἐπὶ τῆς διοσυμῆς πόλεις: *Itinera à Roma ad clariora oppida. Ex quo Antonini itinerario,antiquitas celebritaſque hujus urbis innoteſcit: quum vias militares tritaſque deducit partim à* Tarvenna *(ſic enim vocat) per* Caſtellum *ad Bajacum, partim à* Caſtello *tum ad Tornacum,tum ad Coloniam Agrippinã. Et etiamnum itinera regia à Romanis,ut creditur,ſilice Bethunienſi ſtrata, plurimis*

in locis

in locis perdurant à Caſteto, tum per Straſelam, Noortberkinā, pontem Stegranum, ad Baſſaam, tum per Poperingam, Vlamertingam, Markemum, Eeſſenam, ad Brugam, & Rodenburgum.

Inſidet hac urbs alto monti, non inculto, cum vetuſta arce emicante, fonte vivo in foro ſaliente, collegiiſque binis canonicorum; præſertim D. Petri, quod Robertus Friſius erexit dotavitque, memor victoriæ illic acquiſitæ ad annum 1071. *per quam Philippo primo Gallorum Rege profligato, cæſoque nepote Arnulpho, Flandriam ſibi aſſeruit, ſtabiliitq;. Fuit, cum Caſtellania, Roberti à Flandria, quem Caſletanum dicebant, portio hæreditaria: derivata ad Comites Barenſes per Iolanthidis ejus filiæ unicæ nuptias: redieruntq; ad Flandriæ Principes anno* 1433. *conventione Renati Lotharingiæ Barique Ducis, ex captivitate eo precio ſe redimentis. Nundinas habet Ianuario, Auguſtoq; annuas, aliiſque intervallis. A Gallis anno* 1329. & 1385. *captum, direptum exuſtumque fuit, ſed ab incolis demum inſtauratum, ruinis parietum, velut cicatricibus, ſuperſtitibus.*

Ornatur Nicaſio Ellebodio: qui è Græco quædam philoſophica tranſtulit: cujus ſæpe Manutius, Dioniſius Lambinus, aliique honeſte meminerunt.

Diſtat Tervana Morinorum, Santodomaro, Winociberga, & Aria quatuor undique miliarium ſpacio.

Caſtellania Caſletana valde luculenta eſt propter Agnionam fluvium, Arteſiæ Francaique vicinam: ſilvas, tum Niepenſem cum arce Montana, ampliſſimi proventus nominiſque, tum Ruboutam, agricolarū Caſletenſium contra Tervanenſes olim velut aſylum: Abbaticam Præpoſituram Watenenſem, canonicorum Regul. fundatam anno 1072. *auctore Roberto Friſio, binaſque Abbatias Bernardinas femin. Ravesbergæ & Woeſtiniæ: non procul ab altera ejuſdem inſtituti maſcula, Clarimareſci, cepta anno* 1139. *per Theodericū Alſatium, ejuſque uxorem Sibyllam: Ornata Abbata Huberto Rudolpho, Philoſopho, ſcriptore panegyrici, Alexandrum Ferneſium Parmenſem, Belgii Rectorē, collaudantis. Vbi lacus prodigioſus, cui nimirum parvæ inſulæ, boum oviumque paſcua, & arbuſtis conſita innatant. Qualē Plinius Iunior deſcribit pro ſoceri ſui Fabati nomine Vadimonis in prædiis Amarinis: In quo ſe pro miraculo vidiſſe ſcribit innatare inſulas herbidas paſcuaſque, & interdum junctas copulataſque ire, interdum diſcordantibus ventis digeſtas, nonnumquā deſtitutas tranquillitate, ſingulas fluitare. Pagos quinquaginta duos comprehendit, ſuis quidem peculiaribus tribunalibus obnoxios; ſed arma, pecuniam, conſilia conferentes ſub Valuaſorū*

in oppi-

in oppido Caſleti conſeſſu: qui, vocante & ſubmonente Bailivo (quod munus ſtirpis Stavelæ hæreditarium eſt) congrediuntur, deliberant, ſtatuuntque. In quibus pagis numerantur Haveskerca, VVatenum, *veteres Baroniæ: &* VVatenum *quidem oppidi nomine jam olim cohoneſtatum, multa antiquitatis veſtigia ſubterranea oſtentat:* Steenvorda, *oppidi inſtar, cum xenodochio, gentis Bellæ:* Mourbeca & Ruuſchura, *Mourbecæ.* Noortberkina *cum* Pleſſieto, *Gribovallæ:* Vletera *Wignacourtæ. Patria Antonii Meyeri, Iacobi ex fratre nepotis, editis variis poëmatiis clari:: qui pater eſt Philippi, paternum dantis.* Peena *cœnobio Gulielmico viril. luculento, dynaſtaq; ſui, gentis Halevvinæ, Gallicarum jampridē partiū, potentia, & Marchionis titulo ornata.:* Bolleſela *annuis nundinis, ineunte Iulio frequentata, ubi cis paucos annos ab agricola fodiente repertus fuit cātharus ex alba terra, ingens, ore anguſto: in quo pene duo millia numiſmatū includebantur, habentiū effigiē ac inſcriptionē Poſthumi in Gallia Cæſaris, à Lilliano devicti, atq; cæſi.)*

Deinſa adſidet flumini Liſæ, cujus alveo ſeparatur à Petegemino, bono & memorabili pago. diſtat autem Gandavo tribus, Cortraco quinque plus minus leucis: opidulum lautum, antiquum, munitum.

ADDIT. *(Variæ calamitates; annuæ menſe Aprili, Auguſto, & Octobri, nundinæ; cœnobiumque Auguſtinianum femineum, quod plurimum familiæ Laleignæ debet, inſigniunt. Ter enim diverſis temporibus tempeſtatum à Gandenſibus, Principi obluluctantibus, capta fuit, & incenſa: præſertim anno* 1382. *quum nobilitati præſidiariæ extorta, portis ædificiiſq; dirutis, ſolo æquabatur. Emicuit tamen ex cineribus in oppidi ſpeciem non contemnendam, niſi in hac luctuoſa Belgicæ dilaceratione, quæ ad annum ſexageſimum ſextum ſupra ter quingenteſimum cepit, immenſumque crevit, cum omnibus oppidis non mœnitis, & Abbatiarum, aliorumque ſimilium locorum ædificiis, & Nobilium prætoriis, extra munitiones ſitis in Flandria, exarſiſſet: quam incredibilem diſſidiorum civiliū ſtragem, viſum eſt mihi ſemel hic notare, atq; deplorare. Coëmit* Deinzam *anno* 1316 *Robertus Bethunius quinque millibus liberarum Pariſicarum à Walerando Luxenburgio, Lignii Comite, ejuſque uxore Guyota, Lilæ Caſtellana, uſufructui ſuo dotali, coram eccleſiæ Tornacenſis officiali, renunciante. Paulo amplius quam miliari hinc diſparatur* Gothemum, *agri Curtracenſis pagus, ad Lizam vergens, voce ſua exprimens Gothorum habitationem.)*

Cortracum opportune admodū ſitum eſt ad eumdem

Liſam

Liſam, qui & medium illud interſecat. circumſtant hoc opidum, & veluti centrum habent, Tornacum, Inſulæ, Iperæ, Aldenarda, quibus omnibus pari quinque leucarum ſpatio diſparatur. Numeratur in vetuſtiſſimis urbibus Flandriæ, crediturque tempore Julii Cæſaris fuiſſe in ditione Nerviorum. Hodie lautum ſatis eſt opidum, & cum veteri quadam arce, tum domibus quoque & ædificiis publicis ſplendidum. erat id mediocriter quidem jam ante communitum, ſed per civiles iſtos Belgarum motus factum eſt longe munitiſſimum. Fiunt Cortraci perplures panni, & ingens vis linteorum, ad mappas, aliosque menſarum uſus. Commiſſum eſt anno 1301, in vicinia hujus opidi, & loco quem Vanderotam vocant, memorabile admodum prælium inter Gallos Flandroſque. Philippo enim quarto Gallorum Rege, cui Pulchro cognomen erat, in cuſtodia detinente Flandrorum Dynaſtam Guidonem, & Comitatum ejus deferente patrueli ſuo Roberto, Artheſiæ Comiti: is Robertus, exercitu Gallicano ſuccinctus, & jam Flandriæ fines ingreſſus, obvia quæque invaſerat: cum ecce Flandri, auſpiciis utriuſque captivi Comitis filii, Philippi videlicet & Guidonis, manum repente cum hoſtibus conſerunt, & in aciem fortiter deſcendentes, poſt diutinam & cruentam pugnam, victoria tandem potiti ſunt: cæſis (ut volunt) Gallorum duodecim millibus, vel ut alii, longe majori numero, & in iis ſat multa Regni illius Nobilitate, ipſoque adeo Comite Roberto, qui fortiſſime pugnans, cum diutius reſiſtendo non eſſet, occubuit. unde manſit aliquamdiu Cortraco *cœmiterii Nobilitatis Gallicæ* cognomentum. etſi non multo poſt ipſe Rex, novo rurſus ſuccinctus exercitu, acceptam à ſuis cladem quam acerrime vindicaverit.

ADDITAM. (*Collegium habet canonicorum, memoriæ Virginis matris ſacrum, ſub Balduino Conſtantinopolitano inchoatum, xenodochiumque opulentum. Iuxtim eſt Abbatia Groeningia Bernardina femin. anno* 1285. *ex Marka huc tranſmota per Beatricem Brabantinam, Gulielmi Dampierri, ad Flandriæ Principatum à matre deſignati viduam.*

Frequentatur nundinis Aprili Auguſtoq; annuatim recurrentibus. Ingentes calamitates pertulit anno 1325: *quũ ſuburbii, Ludovico Creſſio mãdante, incenſi flammis Lizam atq; mœnia tranſilientibus, magna ex parte deflagravit. Et poſt annos quin-*

quinquaginta ſub illius filio fere interiit, à Gallis Lud. Malenſis contra Gandenſes auxiliaribus, cladem que Groeningiam, qua Curtraci annuis menſe Iulio cantilenis tripudiiſq; celebrabatur, ulciſcentibus, ſine obſtaculo captum, cæde ignibuſque vaſtatum: quamvis Ludovicus, ad Regis pedes projectus, pro ejus incolumitate oraviſſet: Civibus, ardente patria, Gandavum, velut in aſylum confugientibus: & Philippo Audace Ludovici genero, miſere urbi adimente, ac Divionem transferente, eximium ſpecie, raroq; iis temporibus artificio, horologium publicū. Ex quibus demum anguſtiis caput extulit, formamque induit elegantem. Ornatur Ioanne & Raphaële Polletis, fratribus: illo Theologo, hoc Iuriſconſulto, per Ant. Meyeri epicedia laudatis.

Caſtellania Curtracenſis, olim familiæ Nevelæ adminiſtratur à magiſtratus Hooftpoincterum, *quibus à capitum cenſione nomen eſt: In quo probiſſime ſeſe dedit Gervaſius à Schaga, veteri Grandavi ſtirpe, & Præſide concilii Flandriæ pridem ornata: qua in urbe filius ejus, Antonius, non minori integritate Senator eſt. Liza Manderaque fluviis irrigua eſt, & Abbatiam Bernardin. femin. Wevelghemi complexa. Pagos ſexaginta ſeptem comprehendit: in quibus ſunt* Englemonſtra, *arce & Baronia ſpectabilis:* Iſeghemum, *recenter Comitatus titulo inſignitum, linearum telarum textrinis & mercatu celebre, gentis Vilainæ:* Dadyſela, *gentis Croiſæ:* Sueveghemum, *Haleuvinæ:* Zueveſela, *Luuxæ:* VVackenū, *hebdomadalibus nundinis ornatum. &* Catthemum, *Burgundicæ:* Denterghemum, *Dolehaingnæ:* Moſcronum, *Barræ* Muelenbeca & Grammena *Beræ:* Heula, *Liedekercæ:* Putthemum, *Claerhoutæ:* Olſena, *Lanchalſæ. Cum illa in cenſu generali pecuniam una conferunt, Tiletum, Harlebeca, Deinza, Menena.)*

Aldenarda poſita eſt ad flumen Scaldim, quinta quidem à Ganda, ſeptima vero à Tornaco, leuca. opidum ſane concinnum, munitum, & mercimoniis floridum. fiunt hic inter alia longe plurimi variorum generum pretiorumque taperes, & pæne immenſa vis linteorum.

ADDITAM. (*Aldenarda, nominis auſpicium traxit ab* Ald. *ſive* Aud, *ſynonymis vetuſtatem ſignantibus, &* Naer, *per diphthongum, pro* Ner: *hoc eſt, ab antiquis Nerviis: quorum curia fuiſſe exiſtimatur: ad quam Ambiorix, poſtridie quam Advaticos allocutus eſſet, ſcribitur appuliſſe; & hinc improviſus caſtra Q. Ciceronis invaſiſſe. Temporū bellorumq; injuriis imminutam, circiter annum* 489. *Gothi munierunt, ceu repagulum Scaldis contra Gandenſis à Vandelis occupatos. Quam opportunitatem*

nitatem Flandriæ poſtea Principes, quoties in Gandenſes belligerarunt, arripuere; magnis hujus oppidi tum jacturis, tum conſtantiæ ornamentis. Fuit enim anno 1379. quatuorque poſt annos à Gandenſibus, principis Malani adverſariis, inopinato capta atque ſpoliata. At, circa eaſdem tempeſtates ab eorum exercitu ex tota pæne Flandria collecto, fruſtra bis obſeſſa atque oppugnata. Decus illi adferunt tum illuſtria Comita hic indicta; tam à Balduino Lilano, ubi legati Hollandiæ, Roberto minori ejus filio viduam Florentii primi in matrimonium, liberos in tutelam, Hollandiam in adminiſtrationem obtulerunt; quam ab ejus filio Montano, ante mortem liberos nobilitati ſacerdotioque commendante: tum ſedes figendæ aulæ, per Ioannem Digeonium electa; quum domicilium in Flandria ſe conſtituturum, ſub inaugurationem, Flandris ſtipulantibus addixiſſet.)

Nata eſt in hoc opido illuſtris herois Margareta Auſtriaca, Philippi Catholici Regis ſoror, & Belgicæ terræ Gubernatrix. Natus item Matthias Caſtellanus, vir inſigniter doctus, & poëta famoſus. cui palmæ adſcribitur, quod in hoc quidem tractu reduxerit omnium primus poëſin illam vulgarem ad juſtos ſuos & debitos numeros. Prætor hodie Præfectuſque eſt hujus Opidi vir illuſtris Franciſcus Halwinus, Dominus Suevegemii, qui cum veteri ſua nobilitate literas quoque & virtutes conjunxit. cui in præfectura nuper ſucceſſit Philippus Caſtellus, Dominus Blangervalliæ, vir multis nominibus ornatiſſimus. Conjungitur intermedio ponte Aldenarda cum Pamela, non pœnitendo prorſus opidulo, & uno è quatuor Baronatibus Flandriæ, urſum in ſtemmate gentilitio præferentibus. habet Pamela peculiarem ſuum Dynaſtam, qui nunc Philippus Locquinginius, eques auratus, & fortitudine prudentiaque clariſſimus Baro, cui nobilis iſte locus una cum aliis aliquot ditionibus obvenit ex matrimonio Annæ Grachtiæ, hæredis antiquæ domus Jogniacenſis. Pamelæ natus eſt David, naturalis ejuſdem familiæ filius, Magnus patriæ terræ Prætor, doctiſſimuſque & ingenioſiſſimus vir.

ADDITAM. *(Caſtellania Audenardenſis celebris eſt, commoditatibus Scaldis, eique adjacentibus paſcuis, & Abbatia Einhamia Benedictina virili, anno 1063. inchoata, auctore Balduino Lilano, Flandriæ Principe, caſtellumq; Einhamum attribuente: neq; non altera Maegdendalæ (quod vallem virgineã ſonat) Bernardina feminea. Pagos numerat triginta tres: in ſiſo;*

Heynæ,

Heynæ, *collegio canonicorum ornata, & Antoinii Ciſſcaldant, Boſſuntique Baronias :* Vichtam *nobilis domus , Mareſcalco Flandriæ perpetuo decorata, cognomen, peculiumque caſtrenſe :* Anvveghemum *gentis Trieſtæ:* Nocram, Beveramq; *Vichtæ:* Mulhemum, *Cabeliavæ : &* Peteghemum *ad Scaldim, Abbatia Veſtalium (larana , & pulcro palatio principis Flandriæ Guydi, ejuſque uxoris deliciis exornatum.)*

Duabus ab Aldenarda leucis ſitus eſt pagus Ronſa, ubi natus eſt Doctor Hermes VVingius , Regiæ Majeſtati à conſiliis ſanctioribus , vir eximie doctus & excelſo ingenio præditus. cujus filius quoque Joannes vir eſt magnæ doctrinæ , & Conſiliarius in Cancellaria Brabantiæ.

ADDITAM. *(Rotornacum Latinis,* Renæſa *Gallis ,* Ronſa *vernacule nuncupatur. Guydus Dampierrus à Reynoldo Abbate D.Cornelii Indenſis, diœceſis Colonienſis emptam, in filium ſuum Guydum Rikeburgenſem tranſtulit. Famam opeſque peperit, tanto pannificii, aliorumque artificiorum quæſtu, ut in generali Flandriæ cenſu cuncta oppida, præterquam tres Flandriæ matrices, collatione antecedat: celebritatem etiam frequentiamque ſibi conciliavit, templo collegioque canonicorum D.Hermetis, martyris Romani, ejurandis energumenis famigerato. Quum anno* 1519. *mulier quæpiam in plateam effunderet aquam, quidam tunc illi dæmoniacus : Tu quidem, ait , nunc aquam abjicis, at ignoras ſtultula quam illa tibi futura ſit ante veſperum neceſſaria : vergente enim die pluſquam ſeptingentæ domus fortuito illic deflagrarunt. Spectat ad Fridericum Perenotum Granvellanum, ærarii financiarum Præfectum, facundum atque literatum. Ronſa & Leſſina interjacet* Silva Podsbergia *ingens atque luculenta. Ornatur Hermete Wingheno, Iuris Doctore Lovanienſi, & Privati Concilii Senatore.)*

Ardenburgo antiquitus nomen erat Rodenburgum, opido Sluſa tantũ unius, Brugis vero circiter trium leucarum itinere diſſito. fuit olim metropolis primæ illius partis, quæ Flandriæ ſibi nomen invenerat, continẽbatque præter hoc ipſum opidum, Toroutum, Ooſtburgum, territorium Brugenſe (Brugis videlicet nondum conditis) & maritimam omnem oram uſque Picardiæ Bononiam. Hodie ſatis lautum adhuc eſt opidulum, & nonnihil è veteri illa ſua dignitate retinuit : templum habens Divæ Virgini dedicatum, inter pulcherrima ſumtuoſiſsimaque totius Flandriæ, celebratur hic menſe Ju-

nio equorum & aliarum rerum mercatus. Atque hæc quidem ſunt opida muris clauſa, quæ ad exactum hunc ſexageſimum ſupra ſeſquimilleſimum annum in Teutonica Flandria reperiebantur. pergamus deinde ad deſcribenda ejuſdem partis municipia, incipiamuſque ſollenni noſtro more ab Septemtrione.

Ooſtburgum diſtat Sluſa unius, Brugis quatuor præterpropter leucarum intercapedine.

ADDITAM. (*A munitione, Orienti ſoli obverſa, hoc oppidum nomẽ accepiſſe, vulgo notum, antiquitatem habere annalibus perſpectũ eſt. Cujus meminiſſe hiſtorias mediæ ætatis, Beat. Rhenanus aſſerit. Gandenſes, à quibus direptum incenſumque fuerat, agro per aggerem marinum inciſum repente inundato, ad annum* 1384. *deprehenſos, hujus oppidi cives in ultionem oppreſſerunt. Cum Ambachto, cui nomen fœneravit, valde fertili; hinc Caſantia inſula aſſidente, illinc Vliſſinga ad Breskinã & Nieuvverhavũ oppoſito, circũcingitur undis reciprocantibus. Emporio, vel ante Brugã cognitam frequenti: nundiniſq; adhuc non obſcuris menſe Auguſto, annuatim recurrentibus.*)

Middelburgum, ut ſcribit Oliverius della Marche, conditum fuit à Petro Blandelino, Ordinis aurei Velleris Theſaurario, viro divite & potente, anno Chriſti 1446, abeſt autem Damma unius, Brugis, duarum & ſemi leucarum intervallo. fuit olim muris circumdatum, ut è ruinis quibuſdam hodieque apparet. nunc aggeres tantum habet & foſſas. eſtque ex parte uxoris, filiæ Dominæ Middelburgenſis, in ditione viri Illuſtris Ogneſii, equitis magnæ conditionis, Vicecomitis Iperani, & Magni Brugenſium Franconatumque Prætoris. cui mortuo nuper ſucceſſit Dominus Frenſius, nobiliſſimus adoleſcens.

ADDITAM. (*Ædificati illic prætorii non contemnendi auctor, & conditi collegii canonicorum: ſcriptoq; hærede Carolo Bellicoſo, quũ liberis careret, ante aram templi maximam illic ſepultus eſt. At muris hoc oppidum exutum fuit deſtructumq; anno* 1488. *à Brugenſibus, Maximiliano Cæſari obluctantibus. Ibi videre eſt, uti in ceteris fere omnibus Flandriæ oppidis, cœnobiũ Franciſcanũ femineum: cujus inſtituti mulieres evocantur ad cives domi ægrotantes, ſervitio ſuo refocillandos. In proximo eſt Abbatia Zoetendala, quod dulcem vallem denotat, canonicorum Regul. virilis, anno* 1215. *erecta: atque Caſtellum, cui Leeſta ſive Forma calcearia nomen eſt, ejuſdem familiæ*

familiæ Bladelinæ opus, in qua neutrum diu permanſit: hoc enim ad Matthiam Laurinum pertinet: illud Caroli Bellicoſi dono anno 1476. (*qui à morte Bladelini quartus erat*) *derivatum eſt ad Gulielmum Hugonetum Cancellarium; perque ejus ſobolem ad gentem Hameſam ac Ongnieſam.*)

Monachoreda diſſidet Damma, via qua Sluſam itur, paullo minus quam leucæ ſpatio: antiquum, & olim etjam lautum opidum, ſed per bella ſæpius dirutum, ſic ut hodie vix tueatur opidi nomen, etſi privilegia ſua, non aliter quam ſi incolume foret, conſervet.

Blancoberga ad maris littus eſt, Brugis duarum leucarum intervallo abjuncta, opidulum adprobum, & pulchra ſatis arce communitum, ubi magna conficitur vis *ſajarum*, linteorum, & id generis mercimoniorum.

ADDITAM. (*Antiquitus* Scarphoutum *dicebatur: quod maris protervia, anno* 1334. *diſperdidit, non ſecus atq; Teſtreepũ, juxta Ooſtendam. Poſtea à candore tumuli arenarii & littoralis, cui inſidet, aliud nomẽ auſpiciumq; comparavit. Stationem maritimam habet & piſcationem copioſam. Appulit huc anno* 1489. *in quadrageſima & capta fuit ingens balena. His eccleſiæ curio paſtorq; fuit Iacobus Meyerus, quũ opulentiſſimi ſacerdotii ſplendorem promereretur: defunctus eo munere atq; vita Brugæ, ſexagenario major, ad annum quinquageſimũ ſecundum ſupra ſeſquimilleſimum: quamvis Bodinus in ſua hiſtoriæ methodo perperam aſſerat Meyerum vixiſſe ſcripſiſſeq;* (*Cominæi coëtaneum*) *Ludovici* XI. *Gal. regis tempeſtate: quod annotandum exſtimavimus, non vitilitigandi, aut doctiſſimi viri reprehendendi cauſa; ſed chronographiæ admonendæ. Aſſidet Blancobergæ pagus* VVikerca, *dynaſtia, & pridem cognomen nobilis gentis, aurei velleris ornamento illuſtrata.*)

Houca ſita eſt ad aquæductum Brugenſem, medio fere inter Brugas & Sluſam itinere, perexiguum quidem vix ullius momenti opidulum.

Aldenburgum diſſidet Brugis duarum leucarum ſpatio, unicam tantum habens portam, etſi opidum tamen perantiquum, & famoſum olim ac mercimoniis inclytum, gaudet quotannis Januario menſe equorum & aliarum rerum mercatu.

ADDITAM. (*Aldenburgum pro Audenburgo vernaculo in archivis Latinis vetuſtioribus inſcribitur: ex Germanico idiotiſmo ejuſdem notationis, antiquitatem ipſo nomine præferentis. Pro comperto habetur ab initio fuiſſe oppidum primæ notæ in*

Flandria, ac à Balduino Calvo, ad annum 865. *Burgum Brugenſe, quum à Patre ejus muniri cœpiſſet, lapidibus cinctum eſſe ex Aldenburgi ruderibus, Hunnicæ ſub Attila ſævitiæ teſtibus: Nam ut canit Sidonius Apollinaris:* Terrificis diffuderat Attila turmis In campos ſe Belga tuos. *Abbatiam habet D. Petri Benedictinam virilem, fundatam anno* 1084. *per Arnulphum Epiſcopum Sueſſionum, aſſenſu Roberti Friſii, donatum ſibi à Conone cubiculario ſuo, templi Audenburgici patrocinium tradentis Rabodoni Novioduni, Tornacique Epiſcopo, illud poſtea in Arnulphum illum transferenti.*)

Ghiſtella duobus leucæ trientibus Aldenburgo, Brugis vero duabus leucis abjungitur, opidulum minime contemnendum, ubi plurimæ fiunt *ſajæ*, panni, & ſimiles merces, eſt autem hæc magni momenti & vere illuſtris Dynaſtia, vel ut vulgo appellant *Baronatus*, cenſeturque domus Ghiſtellia una cum Halovinia inter antiquiſſimas Flandriæ. Dynaſtam nunc habet illuſtrem virum Coſmum Affaitadum.

ADDITAM. (*Ghiſtella illuſtris domus, cui pridem parebat, cognomentum, nuptiis tranſiit in familiam Bethunienſem, atq; Luxenburgiam, una cum Brugenſi telonio, Ghiſtellæ dynaſtis attributo, ut eo velut auctoramento, Oceanum Flandriæ affluentem, piratarum expertem ſervarent. A Comite Briennæ, Gallo, ut ſe facilius captivitate redimeret, in quam anno* 1544. *inciderat, vendita fuit Ioanni Carolo Affaitado, patricio Cremonenſi, qui Antverpiæ negociabatur.*

Abbatia Benedictina feminea, dedicata memoriæ D. Godelievæ, quod nomen Theophilam ſignat, anno 1070. *hic ſtrangulatæ per duos ſervos domeſticos, cervici faucibuſque ejus mantile intorquentes; auctore Bertulpho marito, clari Ghiſtellæ generis, à matre, nurui infeſta, irritato in uxorem, Lonfordia ſtirpe nobilem formoſamque, ſed comendi & illecebrarum negligentem, pietatique in Deum, charitati in egenos nihil præferentem: cujus vitam exitumque perſcripſit Drogo monachus & ſacerdos, id temporis Ghiſtellanus. Atrocitatem vero illam Bertulphus in eximiam reſipiſcentiam, cutiſque loricatæ caſtigationem in divi Winoci Bergenſi Aſceterio fertur convertiſſe. Nomine Iudoci à Ghiſtela, equitis clariſſimi circumfertur typis editum Itinerarium Hieroſolymitanum, varium atque amplum linguæ vernaculæ: quem Goropius Iuſtum Ghiſtelenſem vocat, ejuſque teſtimonio oculato utitur, ut doceat montem, vulgo Sinai dictum, nulla aquarum penuria laborare.*)

Lombartſida leucæ tantum quadrante diſsidet Neoportu, opidum olim muris clauſum,nec omnino incelebre, etſi hodie multis partibus imminutum, pagi magis, quam municipii nomen tueatur.

ADDITAM. (Lombarſida, *à Nieuporto (cui ad Orientem proxime incumbenti,portum olim ſuum vendidit)ſuppreſſa, & ex empto, principe vendente, poſſeſſa.Denotat* Longobardorum *Idam : Ida vero ruſticam tuguriorum ad piſcationem maritimorum compagem : qualem eo nomine videre eſt mille paſſ. à Nieuporto,Occidentem verſus,Ooſtdunckerca pagoFeurnenſi.*)

Toroutum, Ghiſtella quidem duabus, Brugis vero quatuor leucis abjungitur,habeturque opidum perantiquum, & Junio Julioque menſibus celebri ſatis equorum & aliarum rerum mercatu ſplendet, ditionis (ut mox ſubjungam) Cliviorum & Juliacenſium Principis.

Loa diſtat Dixmuda ſeſquileucæ, Vurna vero duarum & ſemi leucarum ſpatio, eſtque & ipſa inter opida Flandriæ vetuſtiſsima,muris olim circumdata,&primarii nominis. ſupereſt hodie una ex ejus portis, & veteris muri fragmentum. quod autem tectorum ſimul & incolarum frequentiam attinet, tolerabilis etiamnunc locus eſt.

ADDITAM. (*Loa, cum Ecloa, Calloa, aſsimilibuſque, olere quibuſdam videntur Latinæ vocis,*Colonia;*reliquias atque teſtimonium: alii eminus hoc petitum,originemque Germanicam eſſe exiſtimant,à* Lo,*quod locũ altiorem notat,ſtagnis aut torrentibus adjacentem. Celebrem hic olim mercatum fuiſſe, via lata,rectaque agnominis,quæ à Stegra huc ducit,indicat.Portas adhuc lapideas habet ad Orientem &Occidentem ſolem cũ foſsis oppidũ ambientibus.Altera pars oppidi,ſpectansSeptemtrionem,Præpoſituræ ibi Abbaticæ canonicorũ Regul.virili,inceptæ anno* 1050.*ſubjicitur:præcipuæ dotationis initio orto,ut ex archivis illius cœnobii palam eſt,per Philippũ Ypræ Burggravium, Roberto Friſio natum, ejuſque filium Guillielmum Yprenſem:qui Eccleſiæ Loenſi dederunt terram(ut ipſorũ verbis utar) præconis, Comitatum,Stallum totius oppidi,teloniuum, exactionem,cunctumq;ibi jus ſuum ſeculare,exceptis gladio & moneta:ut manifeſtum eſt ex diplomatis Caroli Pii & Philippi Alſatii,Flandriæ Comitum:illius,datis anno* 1122.*hujus,anno* 1181.*confirmantibus eam, quam dixi,munificentiam eiſdem illis verbis. Vnde & apparet nondum tunc exitiſſe habitatem*

eam oppido partem, quæ Meridionalis eſt, potiſſimaq; Principem Flandriæ reſpiciens : & mirum videtur Comitatus dignitatem fuiſſe iis temporibus tam trivialem, ut oppidulo nullam habenti foris juriſdictionem, cingitur enim à Feurnenſi Caſtellania, nullam domi amplitudinem, attribueretur: niſi ille titulus magis ad poſſidentium, qui ex Flandriæ Principibus emanabant, quam ad poſſeſſionis magnitudinem referatur. Indidit nomen tum fluento, hinc Ypram, illinc Feurnam, Dixmudam, Nieuportum ducenti, atque in Oceanum : tum pago adjacenti, templi Loani communioni, Feurnenſis Ambacti tribunali, obligato: ubi imprimis comprimuntur, veneuntque caſei præcipuæ notæ ac celebritatis. Parmenſibuſque lautitiæ gloriam cedere dedignantes, Nieumolkini *vocitati; quod ex recenter emulcto vaccino lacte cui cremor non eſt detractus, coaguleſcant. Nundinas annuas habet menſe Octobri, &* Seneſchalkiam, *multorum feudorum matricem, in iiſque ſolummodo nundinis Bailivi munus Loæ exercentem, quæ gentis Pollinchovæ eſt. Ornatur Iacobis Budſino & Claiſſo, quem Paulus Leopardus Nicoleon & doctiſſimũ vocat, Iuriſconſultis multarum diſciplinarum peritis, eorumque propinquis Rolando Arnoldoq; Zegherſtaplis, & Carolo Claiſſo fratribus literatis : illo Feurnæ, his Bergæ conſularibus.*)

Hondiſcota triangulari adſpectu intuetur VVinocibergam, Vurnam, & Loam, quibus omnibus pari propemodum geminæ leucæ ſpatio diſſidet, bonum ſane & peramœnum opidulum, ubi ingens contexitur vis *ſajarum,* celebratarum paſſim, & in varias mundi partes diſtrahi ſolitarum.

ADDITAM. (*Hujus loci etymon ex canum venaticorum, aut ſtabulo, uti Petrus Nannius ad Leopardũ ſcribens, κυνηγέσιον Græce, Honſcotã nominat, aut pullulante cremento, aut tributo, velut Cynegium, elapſum eſt: neq; enim auſim hujuſmodi nominum originationes ad certitudinis libram appendere. Oppidum vulgo habetur, inſcribiturq;, ſed revera pagus eſt, collationibus à Principe Bergenſi Caſtellaniæ indictis, ſubjectus: à cujus tribunali non eſt avulſus, ante annum quadringenteſimum trigeſimũ, ſupra milleſimum: quo tempore Philippus Bonus in Compendii obſidione, pecuniæ modicus, Ioanni Hornio, equiti, dynaſtæ loci, vendidit quater mille florenis meri imperii, gladiique poteſtatem. Vbique innoteſcit per totam fere Europam textoriis officinis tenuium pannorum laneorum, quas Sayas & Sayettas vocant: quibus conſignandis plumbo, & internoſcendis, à Malano ad annum* 1323*. ſigillum impetravit. Tanta ibi fuit, ante*

hoc

hoc ſacrum & incendiarium Flandriæ bellum, frequentia ædium, populique radio telas percurrentis, incilia calcantis, pedibuſque argutantis, & textrinæ fila, cannis præparantis, ut pluſquam viginti incolarum millia illic invenire fuerit. Magiſtratus cura & induſtria ſingularis eſt, egenis puerisq; adjuvandis, & ab ocio, publicoque mendicabulo, ad laborem quæſtumq; adhibendis. Cœnobia habet Crucigerorum Trinitatis viril. & Franciſcanum femin. atque nundinas hebdomadales binas, & circa ferias Pentecoſtes, annuas. Adjacet illi toparchia luculenta Præpoſituræ Donatianæ Brugenſis: rivo, cui pons lapideus inſternitur, & juriſdictione diſtincta, ſacrorũ templiq; communicatione unita. Erat quondam nobilis familiæ cognomentũ hæredium q; jampridem ſpectans ad gentem Horniam Gaſebeciam.

Ornatur Iacobo Navarcho, qui ſcripſit epiſtolam Aſiaticam de ſectis in religione Orientalium populorum.)

Mardica eſt locus maritimus, medio inter Duinkerkam & Gravelingam itinere, opidum perantiquum, & egregium olim ac famoſum, ſed per bella ſæpius dirutum, atque eo redactum loci, ut vix ipſa ſe agnoſcat, & pauculis tantum domibus tueatur priſtinum nomen.

Poperinga, Iperis quidem duabus, Caſleto vero tribus leucis abjungitur, opidum ſatis lautum, & pulcherrimis templis inſigne. celebratur in eo quotanuis Aprili menſe magnus omnigenarum rerum mercatus. fiuntque plurimi panni, & conſimiles merces. Incidit Poperinga, dum hoc opus abſolverem, anno videlicet 1563, tertia feria Pentecoſtes, in miſerabilem valde calamitatem. ſiquidem caſu exortum incendium, vix duarum horarum ſpatio, maximo ſane incolarum detrimento, pæne totam eam abſumſit, templis tamen miraculoſe ſervatis. quod eo quidem viſum eſt mirabilius, quod ante annos tunc quinquaginta eodem omnino die, imo pæne hora, ſimile paſſa fuerat infortunium.

ADDITAM. (*Agnoſcit dominatum Abbatiæ Bertinicæ, ex donatione Balduini Securiculæ, vetus Walberti Arkenſis, potentis reguli, & in monaſterium illud profuſiſſimi, beneficium confirmantis.)*

Bella, quam & Balliolum vocant, diſtat Poperinga duarum, Iperis vero trium leucarum itinere, opidulum ſane concinnum, & lanificio admodum florens. celebratur hic menſe Septembri frequentiſſimus cum pannorum tum & aliarum rerum mercatus.

ADDITAM. (*Aſidet illi dynaſtia Bellaquintæ, gentis Vaſqueſæ, Luſitanis oriundæ. Suevit alendæ ad diſciplinas Latinas ſcholæ diligenter providere, Ioanne Lottino urbis tutore, eâ curâ non negligente: cujus germanus Petrus, terræ Francæ ſcabinus, hiſtoriâ reparati generis humani explicare meditatur.*)

Bellæ natus fuit Jacobus Mejerus, hiſtoriographus Flandriæ, pluries nobis laudatus, doctus equidem, verax, & ſinceræ fidei ſcriptor.

ADDITAM. (*Ornatur etiam Franciſco Torrio medico & Poëta: Iudoco Courtevvillo, equite Calatravæ, primario arcani concilii ſecretario: Guilielmo Cornhuſa, & Franciſca Roſa, Iuriſconſultis conſiliariis.*

Caſtellania Bellana, pagos decem habet, ſupra quatuor quos vocant angulos, à totidem mundi cardinibus denominatos: In quibus Eeka, *gentis Bellæ: patria Wulmari Bernardi Iuris Doctoris Lovanii, ejuſdemque academiæ ſubinde rectoris:* Cæſtra, *Thienneſæ: ubi non minus quam Gandavi, Brugæ, Ypræ, Slipæ domum, opeſque non exiguas poſſident hoſpitales Ioannitæ, quos pridem Rhodios, nunc Meliteos commendatores vocant.* Nieukerca, *quod Neocleſiam ſignat, gentis Egmondanæ: decorata ludo literario idiomatis Græci Latinique, impenſis incolarum inſtituto: tam feraci hominum eruditione præſtantium, ut multi inde clariſſimi prodierint: interque eos Iacobi Martinius, Heſſeliuſque indigenæ: quorum uterque ad equeſtrem dignitatem, & ille ad præſidis, hic ad primarii in ſenatu Flandriæ, conſiliarii munus illinc emerſerunt doctrina induſtriaque.* Drenoutra, *dynaſtia Caroli quondam à Mourbeca, Græce Latineque docti, artritidiſq; dolores lenientis, herbarum, piſcium, avium, lapidum naturis in Flandria cognoſcendis, & per domeſticum pictorem exprimendis.* Bertena, *ubi maxima pars montis Cattorum, in vertice geſtantis binas molas, alteram oleariam, alteram frumentariam.* Nipkerca *Ermentieræ cis Lizã proxima, ac ornata Prioratu gregis Benedictini opulento, & Henrico Vicquo, Ooſthovio, Iuriſconſulto, Bergæ cõſulari, qui ſcripſit de Chriſti deſcenſu ad inferos.* Bellã *cum terreno, Margarita Conſtantinopolitana dedit Ioanni, ex filio Ioanne Dampierro, nepoti: in ſolutum bis mille librarũ Pariſicarum patri, in ratam hæreditatis maternæ addictarũ annuatim. Illinc emptã patruus Guydus Flandriæ Princeps donavit Guydo Namurcenſi, ſuo ex ſecundis nuptiis filio, Rikeburgi domino; cujus morte abſq; liberis extincti, ad Flandriæ Comites perpetuo rediit.*)

Meſſina Iperis ſimul & Bella æquali duarum leucarum

rum intervallo abjungitur, opidum ſatis lautum lanificio florens, & quam optimo ſane ampliſſimoque fœminarum cœnobio nobile, cujus quidem Antiſtita, pariter ut Montenſis & Nivellana, non temporalis minus quam eccleſiaſtica loci Domina, vulgo audit *Mevrouvve van Meeſſene*, Domina Meſſinenſis. Verum hoc religioſis iſtis peculiare, ut primo ſtatim in Abbatiam ingreſſu in Antiſtitæ manum conveniant, & ſacræ ſodalitatis ſacramentum ineant, nec reſilire poſſint ab inſtituto. Conditum iſtud Cœnobium, ex Mejeri quidem ſententia, anno ſupra milleſimum ſexageſimo altero, à piiſsima illa fœmina Adaleda, Balduini cognomento Pii, Flandriæ Comitis, conjuge.

ADDITAM. (*Meſchinas Galli nuncupant. Cujus initia etymumque veſtales Meeſſeniæ, ex antiqua traditione referunt ad tres puellas, quas vernacule* Meiſen *nominamus, eximiæ pietatis & caſtimoniæ prodigiis, ſub Balduino Lalano celebres, ibi conditas, habitaſq; in honore. Vbi etiam annales ferunt Dulciam mulierem conjugatam anno* 1347. *famigeratam fuiſſe, quia aliquot annos omni cibo potuque nullius fraudis comperta, abſtinuerit; præterquam Euchariſtiæ, cœnaque Dominicæ.*

Ornatur Guilielmo, antiqua familia Meeſſenenſi, dignitate Patriarcha Hieroſolymitano, temporibus Roberti Solymi: Matthæo Ryco, medico: Iacobo Cruquio, literarum humaniorum publico Brugæ Profeſſore; qui ſcripſit in Horatium Commentarios, eorumque in præfatione, urbis Brugenſis Encomion: Carolo Liebardo, Theologo & Poëta.)

Adſidet flumini Liſæ, non procul ab Meſsina, pagus Cominium, arce valide ſatis munita conſpicuus. ubi pulcherrimam ſane & inſtructiſsimam bibliothecam collegit nobiliſsimus & doctiſsimus vir Georgius Halovinius, Halovinæ & Cominii Dominus, qui inter alias ſuas præclaras actiones, alebat perpetuo viros aliquot doctos & virtutibus inclytos. Ex eadem hac gente Comminæa originem traxit Philippus Comminæus Dominus Argentonii, qui ſincere admodum & veraciter ſcripſit rerum temporis ſui commentarios. nobilis ſane, experiens, & quantivis pretii vir, laudatus, & quidem cum laude, à compluribus hujus ævi ſcriptoribus, nominatim vero à patruo noſtro Franciſco Guicciardino. Natus item Cominii perilluſtris ille Augerius Giſlenius, Toparcha Busbequius, vir cum in alio omni ſtudiorum ge-

nere,tum Juriſprudentia maxime & philoſophia verſatiſſimus. ſeptilinguis idem, & Latine, Italice, Gallice, Hiſpanice, Germanice, Flandrice, Sclavoniceque tam dextre ſciens & ſonans,ut ſingulæ harum nationum pro cive eum agnoſcant. præterea tam in rebus tractandis prudens atque induſtrius, ut jam ſæpe functus ſit variorum Principum in graviſſimis rebus legatione,& nominatim ea Ferdinandi Imperatoris ad Turcarum Principem Soleimannum. apud quem octo ipſos annos continuos ea fide & integritate tractavit reipublicæ Chriſtianæ negotia, ut non ad maximam tantum à Principe ſuo dignitatem evectus ſit, ſed apud ipſos etiam Barbaros viri boni cognomen invenerit.

Viroviacum,Flandrice Wervijck/adjacet flumini Liſæ, medio inter Meſſinam Meninamque itinere, à qua utraque leucæ tantum unius intervallo abjungitur, opidum alias magni nominis & momenti, ſed in tenuem hodie locum & conditionem redactum, at pulcherrimo tamen templo Divæ Virgini ſacro, & ampliſſimo cenſu dotato,inſigne.fiunt hic magna copia tapetes illi viliores, quos Italia fere *Carpettes* dicimus, vel *celones.*

ADDITAM. (*Viroviacum, in Antonini Pii Itinerario (quod, licet antiquiſsimum, Chriſtophorus Longolius videtur primus in lucem typographicam edidiſſe) denominatur. Opulentiam illi ex pannorum laneorum textrinis magnam Froiſſartus hiſtoricus attribuit: quum à Gallis Malani auxiliariis anno* 1381.*diriperetur atq;deflagraret.Cui ſtragi aliæ poſt acceſſerunt, nam incendium fortuitum anno* 1440. *ædes ſupra mille abſumſit: & aliquot poſt annos Veſpillones peſti curandæ adhibiti,amplius quam mille civibus pro remedio venenū contagiumq;,pro vita necem porrexere,non impuniti.OrnaturGuilielmo Lapidano,Philoſopho.Scripſit methodum dialecticam.*)

Viroviaci natus eſt Martinus Caſtellanus, homo prodigioſus. cum enim inde à bimulo occæcatus fuerit,nec meminerit umquam ſe vidiſſe, imo ne præceptore quidem uſus ſit, aut à quoquam adjutus, ipſe per ſe,vel ut verius dicam, divino quodam inſtinctu, eximius factus eſt faber lignarius. ita ut non ea tantum quæ manibus palpat,mirabili ſane modo conficiat, ſed & ipſe pleraq; ſuopte Marte inveniat,variaque ad artem utilia inſtrumenta excogitet. ſpeciatim vero elaboret omne genus toreumatis: item organa illa pneumatica,clavicymbala, chely-

Digitized by Google

chelydaſque, neque ſuaviter tantum ea pulſet, ſed concordet quoque & ad juſtam ſymphoniam redigat. multa inſuper alia operum genera palpabundus ea proportione, facilitateque & elegantia abſolvat, ut nec oculatiſſimus quiſque majori vel gratia, vel judicio ea poſſit perficere. unde vere profecto Catunculus ille puerorum:

Conſilio pollet, cui vim natura negavit.

Nam ut loquar ingenue, homo eſt prorſus acutus, & ingenio non excelſo tantum, ſed & ſedulo præditus, ut qui dies noctesque labori incumbat, nec inter utrumque hoc tempus ullo modo diſcernat, aut lucerna umquam indigeat. Memini quærere me, ecquid præ aliis omnibus rebus deſideraret videre, & colores cum reſponderet, adderetque uxorem à ſe & filium, quidnam eſſent, palpari, item equum, avem, piſcem, & alia: ſed nec tactu, nec mente comprehendere poſſe, quodnam eſſet inter album nigrumque diſcrimen, ideoque teneri extremo quodam videndorum eorum deſiderio: replicare me, veriſimilius ipſum exoptaturum cœli & Solis, item lunæ, & aliarum ſtellarum adſpectum; ſed reponere ipſum ſuaviter ſapienterque ſubridentem, malle ſe illa manibus poſſe contingere. ita enim fore, ut aliquatenus caperet, quæ alioqui tantum adſpecta, incertiorem eum, quam dudum eſſent relictura.

Menina eſt ad flumen Liſam, & Cortraco quidem duabus, Inſulis vero tribus leucis abjuncta, urbecula ſane mediocris, foſſa, & verſatili contra ſubitos hoſtium curſus ponte firmata: imo & extra ordinem poſtea validis propugnaculis communita.

ADDITAM. (*Porro hoc ſacro & internecino Flandriæ Belgiique bello civilium diſtractionum velut claſſicum erat: quod inopinato à Gallis Belgicis occupata, iiſque erepta ſit & permunita. Græca Latinaque literaturæ frequentem ſcholam hic apperuit Petrus Megangus.*)

Conficiuntur hic plurimi variorum generum panni, & in varias mundi partes, Hiſpaniam maxime diſtrahuntur. coquitur item ingenti copia præſtantiſſimum genus cerviſiæ, quæ per totam adeo Flandriam in deliciis fere habetur, & magnopere paſſim expetitur. Procreantur præterea & enutriuntur hoc loco capi, omniũ, quotquot uſquam vidi & pinguiſſimi ſimul & maximi, utcumque

ab omnibus paſsim jactentur Brugenſes, ſintque altero tanto quam ordinarii noſtri majores.

Halevvina tantum leucæ unius quadrante, Menina diſjungitur, opidum quidem exiguum, ſed idem valde antiquum, & laneficio nobile.

VVaſtena, Gallis dicitur *Warneton*, eſtque ad flumen Liſam, medio inter Iperas Inſulaſque itinere.

ADDITAM. (*Habet Abbatiam Canonicorum regul. virilem, arcemq; Baillivi habitationem. Illuſtratur ſepulcro Roberti à Flandria, Caſtetani: erecto Ioannæ uxoris ejus Arturi Britanniæ Ducis filiæ natu maximæ, propenſione. Per quorum filiam hæredemque Tolanthidem, hoc oppidum cum caſtellania in Barenſem familiam matrimonio tranſiit: Hinc ad proſapiam Naſſoviæ Comitum per nuptias acceſsit. Ornatur Chriſtiano Maſſeo, quem hic natum Iacobus Meyerus cenſet: quamvis ſe ipſe inſcribit Cameracenatem, ob ejus urbis in qua ſcholæ luculentæ diu præfuit, celebritatem. Edidit Chronicorum multiplicis hiſtoriæ, utriuſque teſtamenti libros viginti.*)

Contexuntur hic itidem multi panni, & ſubjecta eſt loco *Caſtellania*, cum perampla in agros pagoſque circumjectos jurisdictione.

ADDITAM. (*Caſtellania Waſtenia Lizæ intercurſu irrigua, pagos quindecim continet: in quibus ſunt* Zoeterſteda, *arce olim munitiſsima, & Marſchalco hæreditario Flandriæ ornata, gentis Etourmellæ:* VVulverghemum *gentis Wytſæ:* Condenhemum, *Mourbecæ.*)

Stegra pariter eſt ad Liſam flumen, medio fere itinere inter Bellam & Armenteriam, à quarum utraque binis tantummodo leucis abeſt.

ADDITAM. (*Galli Eterram vocant, non ignoratur propter Licæ alluentis, & pontis ibi lapidei, valde frequntati, commoditates: nam per Stegram, Caſtetumque via regia, vetuſque opus vel Romanorũ, vel Brunechildis Francorũ reginæ, ut volunt chronica Bertiniana, ac multis locis, etiamnũ ſaxis compacta, ex Atrebatibus ad mare ducit; ut alia quæ per totam Flandriam lapidea dicitur, fuitque magis quam eſt à Tervana, Treviros verſus pandebatur. Itinerũ vero militarium antiquorum, quæ illic ceu exercitus viæ,* Herſtratæ *vulgo dicuntur, ſaxea compages, quũ aliis tribui quam potentibus Principibus nequeat, & noſtris per nullos annales aſſcribatur, probabile eſt, Romanos grandium & mirabiliũ fabricarum ſtudioſos, taliũ viarum ſtrata procuraſſe. In Liſæ crepidine arcem habet ſpectabilẽ validamque,*

lidamque, dynaſtæ domicilium. Pertinet ad gentem Stavelam, lanificii quæſtuoſa. Non procul monaſterio virili Crucigerorum Trinitatis. Stegra, & Ermonteriæ ultro Lizam interjaet Laleva, *pomifera fertiliſque regiuncula quatuor pagorum, in quibus Leventiſa & Gorga; quam, licet jam Arteſiæ ſubcenſeatur, Margarita Conſtantinopolitana, à Couchii domino emptam, Flandriæ annexuit.*)

Mergemum eſt ad eumdem Liſam, leuca tantum à Stegra.

Additam. (*Vetuſtius eſt quam ditius, quamvis pannificii quæſtuoſum. Comunis opinio obtinuit, ut pro* Minariaco (*cujus meminit Antonini Pii Itinerarium, habeatur: à Gallis Mervilla, quaſi minor villa forſitan vocitatur. Situm eſt hinc ad Lizam, illinc ad ſilvam Niepenſem: finitimumq; eſt Abbatiæ Belli prati, Bernardinæ femin. ad Lizam ædificatæ. Olim cœnobio Broylenſi ornabatur: cujus Abbas Morandus fuit anno* 701. *non minus celebri ſanctimonia, quam nobilitate: qui Amatum Senonum Pontificem, ab Ebroino magiſtro equitum, ſede ſua expulſum, excepit ibi hoſpitio, mortuumque ſepelivit, pietatis fama longe inclareſcentem, donec urentibus Flandriam Normannis, Duacum tranſmoveretur, & in æde Virginis matris conderetur, eamque indueret ſua nomenclatura.*)

Haesbrouca diſtat Caſleto duabus leucis, eſtque opidulum ſatis lautum, & magno linteorum, inibi maxime confectorum, mercatu inſigne.

Additam. (*Fruitur hoc oppidum commoditate rivi effoſſi, ductique in Lizam per nemus Niepenſe: in quo Niepa, Borraque torrentes ſunt, Lizæ incurrentes, & cœnobium Pravenenſe Crucigerorum Trinitatis, & arx regia ampla, valida proventuſque opulenti, quam coluere, ornaruntque ædificiis Robertus Caſletanus, Mathildis, Philippi Elſatii, & Iſabella Philippi Boni viduæ. Linearum telarum mercatu frequenti eſt, atque copioſo, nundinis annuis menſe Iunio. Aſſidet illi* Mourbeca *pagus, ſuorum dinaſtarum prætorio genere, captoque in prœlio apud Pictones Ioanne Galliæ Rege, Anglis victoribus, nobilium celebritate illuſtris.*)

Roſſelara, Gallis vocatur *Roullers*, diſſidetque Cortraco tribus & ſemi, Dixmuda vero paullo plus quatuor leucis, bonum ſane opidulum, & hebdomadario omnis generis rerum, maxime vero linteorum mercatu celeberrimum. Dynaſtam agnoſcit Ducem Cliviæ, cui & ipſa, & opidum ſupradictum Toroutum, una cum VVinendala pago,

pago, aliiſque & locis & bonis, obvenere ex hæreditate Illuſtris viri Philippi Raveſteinii.

ADDITAM. (*Ex Maria avia paterna (Ioannis Digeonii filia) Adulpho Clivia Duci nupta, illiſque locis dotata ſucceſsione. Qui Philippus templi hic curialis feneſtras nobiliſsimis proſapia ſua tam paterna quam materna regia Luſitanica inſignibus depictis, cohoneſtavit: non incelebris in noſtratibus, Gallicis, Italicisque hiſtoriis: tum propter Sluuſenſium arcium, Brugenſiumque contra Maximilianum Caſarem (pro quo Brugenſibus ſpoponderat) infauſtam Flandris protectionem: tum propter exercitus Leſbum & Mitylenas illic in Gracia fruſtra obſidentis, ac Genua præfecturam, auſpiciis Ludovici duodecimi Gall. Regis conſobrini.*)

Tiletum poſitum eſt inter Gandam, Brugas & Cortracum, opidulum minime contemnendum, ubi conficiuntur complures panni, & lintea, item telæ cannabinæ levigatæ.

ADDITAM. (*Tiletum, in Flandria propemodum umbilico aëre ſalubri eſt: linificio frequenti, atque quaſtuoſo: xenodochio neque inopi, neque ineleganti, cum cœnobio Franciſcano femin.; nundinis Septembri annuis. Quum anno* 1402. *menſe Martio, hujus oppidi civis & incola Alexander Spierincus, Margarita tertia ejuſque viro Audaci à conſiliis, ſupremuſque Flandria Bailivus quendam capitis damnaſſet, à reo morituro, injuriamque ſibi fieri aſſerente, ut intra octiduum, Dei conſpectui ſeſe & judicio ſiſteret, citatus eſt. Octavo die, quum pila Tileti luſiſſet, inter confabulandum, Eram, inquit jocabundus, ab illo reo intra dies octo vocatus ad Dei tribunal. En dies octavus adeſt, & me ſoſpitem adhuc conſpicitis: Vix hac locutus, ſubito incidit in morbum tam pracipitem & exitialem, ut ante octavi illius diei & vadimonii terminum, vitam finierit. Quod exemplum neque ridiculum eſt, neque Ferdinando quarto Caſtella, Petro Ceremonioſo, Arragonia regibus & Franciſco Britannia Duci ad eum modum citatis, extinctiſque incompertum: neque magiſtratibus aſpernandum, aut obliviſcendum, & inſontium preces non obſcure exaudiri manifeſtat.*

Ornatur Iudoco Raveſtyno, Theologia Doctore Lovanii, ejuſdemque Academia ſubinde Rectore: ſcripſit adverſus Cathecismum confeſsionis Auguſtana, Antverpia editum. Petro Simonio in eadem Academia Theologia Doctore, Epiſcopo Yprenſi, perquam laudato: ejuſque gentili Guilielmo hiſtorico: Petro Pantino: qui ſacros hymnos publicavit: Cujus agnatus

Gui-

Guilielmus Pantinus fuit diu Brugæ medicus celebritatis non inferioris, quam Guilielmus Bernartius Tiletanus, Lovanii medicinæ Doctor, quem ſcholaſtici, ob vultus morumque gravitatem & integritatem, Catonem vocitabant.)

Eclonia ſita eſt inter Gandam & Brugas, & priore dumtaxat quatuor, altera quinque leucis abjuncta, municipium ſane lautum, in quo magno concurſu celebratur omni hebdomada forum lintearium.

ADDITAM. (*Ecloa* (*quod Altiuſculum quercetum ſonat*) *vico longo atque lato ſpacioſa, ac trito regioque itinere, & repotiis, Brugæ Antverpiam aut Gandavum tranſeuntium; xenodochioque, ac ſubinde ludo celebri literarum frequentata. Magnum fecit anno* 1452. *diſpendium à Picardis* (*ſic enim Philippi Boni, quum in Gandenſes pugnaret, omnes milites Gallici idiomatis vocitabantur*) *direpta atq; inflammata: quod ſuſpecta eſſet commeatus clam & ſæpe Gandavum miſſi, claſſicumque æris campani ſonaret, quoties latrones illos, quo nomine Plautus pro militibus utitur, adventare ſentiebat.)*

Stechena ſita eſt medio inter Antverpiam Ecloniamque itinere, bonum ſic ſatis opidulum, & aſſiduo commeantium tranſitu frequentatum. ſemileuca hinc diſtat nobile & prædives cœnobium Boudeloa. Quibus omnibus ſubjiciemus denique

Harlebecam, ad flumen Liſam, una tantum Cortraco leuca, locum pulchrum, amœnum, & inter Flandriæ vetuſtiſſimos. habet enim & Canonicorum collegium, & Vicecomitatus dignitatem, eſtque propria patria Liderici, Engerani, & Andakeri Harlebecanorum, qui fuere omnium primi hujus terræ Præfecti, ſive ut tunc dicebantur, Saltuarii.

ADDITAM. (*Res humanas æſtuaria quadam & ludibria eſſe vicis ſortiſq; mundanæ vel hoc oppidum atteſtatur: tantæ vetuſtatis atque olim dignitatis, ut Balduini Ferrei, primi Flandriæ Comitis majores, hinc ſibi primarium honoris titulum, annis abhinc octingentis, aſſcripſerint: dicebantur enim Harlebecæ Comites, ut vulgus annalium aſſerit, certe domini: nam Comitum titulus rariſſimo in uſu illis temporibus, & regionibus; neq; tam protritus erat, ut talibus locis attribueretur. Ceterũ qualicumq; inſcriptione fuerit, hoc conſtat, Liedericum Harlebecanum ejuſque poſteros, ad Ferreum uſque, Harlebecæ dynaſtas & fuiſſe, & audiiſſe, arcem & domicilium ibi fixiſſe, ſepulcrum elegiſſe. Sunt enim illorum tria ibi ante chorum primarium conditoria,*

ditoria, humilibus ſaxis obtecta, epigraphe detrita. At Balduini Ferrei ditione potentiaq; tantopere augeſcente, decreſcere & jacere cepit: atque ad annum 988. à vicinis Curtracenſibus, Principi Pulcrobarbo reluctantibus, clam noctuq; intercepta, & cum arce temploque exuſta, fere interire: ejuſq; cladis veſtigiis numquã abolitis, direptionibus, noviſq; incendiis à Gandenſibus (Philippi Boni adverſariis) fuit diſſipata, civium propenſione reparata, cicatricibus ſemper conſpicuis. Locus hic illuſtri ad annum 1381. conventui delectus fuit, ad Gandenſes Malano reconciliandos: in quo Princeps ipſe, omniumque Flandriæ oppidorum primarii magiſtratus, & Gandenſium deputati, cum Brabantiæ, Hannoniæ, Leodiiq; legatis interfuere, concordiamque inierunt, à Gandenſibus, legatorum ſuorum acta improbantibus, ſubito diſſolutam. Situm eſt hoc oppidum ad Lizam, ornatumq; Burggraviatu, annuis Septembri nundinis, & canonicorum collegio, temploq;, cultui Servatoris conſecrato, perquam vetuſto: cujus nimirum initia ad Liedericum Harlebocanum deducuntur, qui anno 808. communi luce privatus eſt. In quo ad annum 1294. ſexto idus Februarii rigidiſſimo in gelu duæ philomelæ cecinerunt ea anni parte melos rariſſimum, forte portentoſum: ſtatim ſubſequentibus ingenti Cometa, Guydi Principis captivitate, belliſque diuturnis ac pernitioſis.)

FLANDRIA

GALLICANA.

ALtera Flandriæ pars, quam Gallicanam appellant, à ſeptemtrione conjungitur cum Teutonica: ab auſtro cum ditione Cameracenſi: ab ortu eſt Scaldis fluvius: ab occaſu denique Liſa, & Comitatus Artheſiæ. hæc licet ambitu parum ampla, bona tamen & pulchra eſt regio. Solum ejus præpingue, & cum aliarũ quarumlibet frugum, tum tritici maxime feraciſſimum. optimam quoque gignit rubiam, & præſtantiſſimum genus glaſti. paſcua ejus uberrima, ideoque uberrimus etiam quæſtus ex pecudũ gregibus. Sunt in hac parte nobiles & potentes aliquot urbes, Inſulæ nempe, Duacum, Orchiſa: item præpotens illa ditio Tornacenſis, & Tornaceſii: tum & alia quædam loca minime contemnenda. Ordines hujus Provinciæ conſtant è quatuor illis

Præfectis,

Præfectis,quos vulgo vocant Supremos Juſtitiarios.Nos ſuper urbibus illis , ut ſic dicam , capitalibus , aliiſque præcipui nominis locis , quam breviſsime fieri poterit diſſeremus.

ADDITAM. (*Hæ Galloſlandriæ urbes antequam Francis hypothecæ opponerentur,cum Gandavo, Bruga,Ypra, communia Flandræ comitia conſtituebant,conſilia,ſubſidiaq;tam armorum quam pecuniæ ſimul conferebant,annis etiam pluſquam centenis,poſt Arteſiæ diſtractionem.Et* Lila in Flandris (*ſic enim ab omni ævo appellatur)mœnia,pomeraria dilatata,arcem,aulam palatinam,illuſtre canonicorum collegium,templumq; & ibi,vicinaq;in Marketta,aliquot Flandriæ Principum ſepulcra, leges magiſtratuſque à Flandriæ Comitibus accepit: denique omnia illius tractus oppida agrique ſtabili fide affectuq; incolarum,& perpetuis nobiliũ clientelis,parebant dominis Flandriæ: cum qua,uno feudo homagioq;RegiFranciæ debito,comprehenſa,unum corpus compingebant , abſq; ulla ambiguitate,aut dilaceratione;donec Guydi Comitis Robertiq;Bethunii,ejus hæredis cum multa nobilitate,doloſe,injuſteq; in Francia detentorũ tempeſtate,per pacificationem Lilanam,Francis anno trecenteſimo quinto ſupra milleſimum oppignorarentur:quouſq; nimirum pecunia, quæ quadringenta librarum Turonenſium millia non excederet,ſumma decerneretur,arbitrio octo apolectorũ,regiq;Philippo ſolveretur.SedGuydo,priuſquam ex cuſtodia domum rediret,Compendii mortuo,& Flandrorum exercitu,quod captatum fuerat,diſſoluto;Rex ille fidei pactorumque contemptor,ejus filios natu maximos,proceresq; dimittere noluit,donec novis iniquiſque conditionibus ſe ſubmitterent:&viginti millia numum Turonenſiũ annua ipſi aſsignarent: illa interim oppida agroſque pignori habituro:cui violentiæ Robertus Bethunius,ut ſeipſum,cum fratre Guilielmo,ceteriſq;optimatibus,captivitate liberaret,annuit: Flandrique Principis recipiendi nobiliumque una captivorum avidi,aſſenſerunt: illiuſq; ſummæ ſemiſſem paulo poſt ſexcenties mille libris Turonenſibus,ſupra æquæ ex Flandriæ calculo æſtimationis dimidiũ, jubente Rege,repræſentatis,diſſolverunt:pro reliquis decẽ millibus annuis Robertus illa oppida,quæ diximus, cũ agris hypothecæ reliquit,ſibi ſuiſque retenta redimendi facultate.At Engherantius Marignyus LongevillæComes,Regis potens,mandatariuſq;,Roberto perſuaſit,ut regii honoris & munificentiæ reſpectu , luendæ hypothecæ jus à ſe abdicaret , cauſamque totam Regis liberalitati fideiq; permitteret,interimq;illa decem numum millia annua ſibi haberet.*

beret. Sic ille juratus ſe effecturum, ut perpetua Regis cum gratia hypothecam reciperet, Roberti credulitatẽ circumvenit: & his Franci ludibriis eas urbes agroſque in pervicacem poſſeſſionem proprietatemque verterunt: Flandris cum Roberto ſemper reclamantibus, & ad Anglos, acerrimos Gallorum hoſtes, ea de cauſa ſeſe adjungentibus; donec Lud. Malanus Roberti pronepos, ad annum trecenteſimum ſexageſimum nonum poſt milleſimum, illa membra avulſa, veteri veroq; trunco repoſuit, redhibuitque per matrimonium filiæ unicæ hæredisque, cum Philippo Audace; quia (abſq; hoc eſſet) Ludovicus conjugiũ illud non permittebat, vehementer à Gallis expetitum, timentibus ne in Angliam illa nuptum elocaretur; quod in procinctu erat; tantumque ditionum illuc traduceretur. Itaq; Franci Lilam, Duacum, Orchieſam, cum agris appendicibuſque reſtituerunt: partim expreſſa conditione, ut cum cetero Flandriæ comitatu unicum feudum corpuſq; ex more antiquo efficerent, neque illinc unquam divellerentur, partim tranſactione Ludovico oneroſa: qui decem millia numum annui reditus, per Ioannem Regem ipſi addicta, eorumq; incrementa, & ſupra centum quinquaginta aureorum coronatorum millia, aliunde ipſi debita, remittere Gallo ob eam reſtitutionem tenebatur, atq; aſſentiri, ut, quandocumque filiæ ejus poſteritas hærede maſculo deſtitueretur, Galloflandria ad Francos rediret, decem millia numum Turonenſiũ annua, Flandriæ Regulo prius aſſignaturos, neq; armis, ſed jure acturos. quod poſtremum conventionis caput per Carolum Sextum Gall. Regem, ſtipulante Philippo Bono, ad annum 1420. *immutatum fuit, atq; intellectum, expoſitumque, de feminis non recta, ſed tranſverſa linea, in Comitatum Flandriæ ſuccedentibus. Tanto annorum (circiter ſexaginta puta) ſpacio, hæc regio Francis aſſueta, & à reliqua Flandria deartuata, quum domum rediit (licet ad conciliũ Flandriæ adhuc appellet) tamen juriſdictionem ordinariam, cenſum atq; ditionem ſeorſim conſtituit, ex propriis Ordinibus, atq; tribunali (quod ſupremũ Lilæ, Duaci, Orchieſæq; Balivagium dicitur) ejuſq; gubernatore peculiari ſtabilitam: Quod gubernatoris munus proceres ex gente* Croya, Montmorencya, & Vilaina, *non ita pridem geſſerunt.)*

INSVLÆ.

INSVLAS Galli vocant *l'Iſle*, voce Latinorum vocabulo plane ſynonyma, atque inde ut volunt orta, quod ſitum olim hoc opidum, velut Inſula quædam, inter

Maiſon de vill
S.t Maurice
S.t Eſtienē
S.t Caterine
S.t Pierre
Les Cordeli
S.t Sauveur
l'hoſp. S.t Sauv
l'hoſp. S. Iehā
l'hoſp. S.t Nicaſe
Court l'empre
12. l'hoſpital de la Conteſſe
13. La Porte de Bare
14. Port S.t Pierre
15. Port Courtray
16. Port Reneau
17. Port de fie
18. Por. S. Sauve
19. Port Malade
20. Por. Molemens

LILLE, v RYSSEL

inter media ſtagna, quæ labentibus luſtris exaruerint, & aſſidua quadam incolarum induſtria tandem oppleta ſint. Alii nomen derivant à compluſculis Inſulis, quæ extiterunt quondam in aquis urbi circumfluis. Alluit muros urbis, qua parte caſtrum eſt, perexiguus amnis, qui ad Lendium ortus, ſeptemtrionem verſus decurrit, & ad Duſelmundam pagum ſeſe in Liſam exonerat. Diſtant hinc, Meſſina quidem tribus, Tornacum quinque, Iperæ vero totidem leucis. Condidit Inſulas Balduinus Barbatus Comes, anno ſupra milleſimum ſeptimo, cujus filio etiam Balduino Pio, eo quod in hoc opido eſſet natus, Inſulani cognomen eſt inditum. qui Inſulanus quidem valde in locum natalem pronus, diligenter eum excoluit. nam ut alia viri beneficia prætermittam: ab eo ſunt urbis muri, ſtructi anno 1066, ab eo magnificum illud templum & Cœnobium Divi Petri. ab eo denique luculentiſſimi illi ejuſdem Cœnobii reditus, bono, quem ipſe inſtituit, cuique Epiſcopos Morinenſem & Cameracenſem accenſeri voluit, Canonicorum numero ſuſtentando.

ADDITAM. (*Cœnobia habet Franciſcanum, & utriuſvis ſexus Dominicanum: juxtimque Abbatias Lozam, ſive Laudis, Bernardinam virilem, anno* 1152. *atque Marketta, ejuſdem normæ femin. per Ioannam Conſtantinopolitanam fundatam, nundinaſque menſe Auguſto annuas. Nobiliſſimus hic conventus anno* 1433. *agebatur: in quo Renatus Andegavi, Lotharingiæ, Barique Princeps, qui ſe utriuſque Siciliæ Regem ſcribebat, Caroluſq; Borbonii Dux, cum Gall. Cancellario, ad Philippum Bonum acceſſere: ditionemque Caſletanam pro captivitate Renati redimenda, filiiſque ejus vadibus recuperandis in Philippum perpetuo tranſtulerunt. Soholam inſtituendæ in literis Græcis Latiniſque adoleſcentiæ, Ioannes Silvius, aliiq; non ſine fama fructuque Lilæ habuere, à magiſtratu ſtipendiati.*)

Inſulis, præter valide ſatis munitam arcem, monſtrantur uſque in præſens reliquiæ quædam veteris caſtri, quod vulgo appellant de Buck/domicilii quondam primorum illorum procerum, qui à Regibus Galliæ deſtinabantur ad Flandriæ præfecturam, & initio Saltuarii dicebantur, exque humili illo loco tandem (ut ſupra narravimus) ad ſupremas quaſque dignitates evecti ſunt. Direpta miſere & cremata fuit hęc urbs bello quod Ferdinandus Flandrorum Comes geſſit cum Galliæ Rege Philip-

Philippo ſecundo, & filio ejus Principe Ludovico, pa[illegible] Divi Ludovici: poſteaque paullatim inſtaurata, ca[illegible] iterum mutilataque eſt horrendis illis & Flandriæ da[illegible] notiſsimis bellis inter Philippum quartum Regem, [illegible] Guidonem Dampetram Comitem. Hodie pulchrum e[illegible] hercle ac præpotens opidum, tectis & civibus ſatis de[illegible] ſum, multa in eo nobilitas, magnus varie paſsim nego[illegible] tiantium mercatorum numerus. multi denique indu[illegible] & ſagaces valde artifices, qui cum alia multa mercium genera, tum *ſajas* præſertim, *ſemiſſettas*, & *mocajarras* [illegible] Orientis exemplo, texunt. ita quidem ut quod mercatu-ram & artes mechanicas attinet, ſi Antverpiam modo & Amſterodamum excipias, vel primarium Belgicæ terræ emporium cenſeatur. Inſulis nati fuere Gualterus, Epiſcopus Maguelonenſis, vir doctus & ſcriptis clarus: & Alanus Theologus, philoſophia, & poëtico ſtudio celeberrimus, qui & plurima magna ſua cum laude in lucem edidit: item Gualterus Caſtilionæus, Theologus ſummus, & idem philoſophus poëtaque dulciſsimus. Hodie inter alios ſupereſt Alexander Biancus, Toparcha Meurchinius, nobilis litteratus, & antiquitatum ſtudioſiſsimus. Domicilium Inſulis habet Camera Rationum quam vocant, Bruxellenſi, quam ſupra deſcripſimus, ſimilis, niſi quod major ſit Inſulenſis iſtius auctoritas, major pecuniarum diſpenſatio, denique major longe prærogativa. ſubſunt etenim ei multo plures Provinciæ, tota ſcilicet Flandria, Arthеſia, Hannonia, Valentiana, Tornacum, Tornaceſium, & Dominium Mechliinienſe. quæ omnes accepti expenſique rationes huic Collegio re[illegible] quod ſolebat olim & liber ille Burgundiæ C[illegible] ubi ob loci diſtantiam, inſtitutum eſt poſt[illegible] iſtius rei collegium. Inſtituit omnium pri[illegible] n hunc Magiſtratum Philippus Burgu[illegible] nto Audax, voluitque penes eumd[illegible] bditis ſuis dicundi adminiſtran-[illegible] tionum ſacri Principis patrimo-[illegible] verum Joannes Dux ejus fi-[illegible] n hunc tantis negotiis non ſuffi-[illegible] credam, dignitati iſti cum plu-[illegible] dæ, auctoritatem ejus diviſit: [illegible] ubditos ſuos decidendarum jus [illegible] tum illum Provincialem Gandavenſem,

davenſem, ſupra nobis deſcriptum: Inſulanis vero reliquit auctoritatem cognoſcendi de patrimonio & reditibus Principis, exigendique illorum rationes, & quidquid horſum ſpectaret adminiſtrandi. Præfecti ſunt huic dignitati nunc temporis unicus Præſes, quatuor Rationum ut vocant Magiſtri, quinque Auditores, tres Graphiarii, & minores aliquot adminiſtri. Adſervantur in hoc collegio autographa omnia privilegiorum terræ à Principe conceſſorum. Paret Inſulis Caſtellania admodum late diffuſa, & ut verbo dicam, eſt hoc opidum Flandriæ Gallicanæ metropolis.

ADDITAM. (*Caſtellania Lilana diſtincta eſt in* Carembaultiam, *undecim*, Pevelam 26. Melanthoiſam 21. Ferrainam 28. VVeppeſam 32. Transcaldiam 7. *&* Comitatus 12. *pagorum regiunculas: unde efficitur ut centum triginta ſeptem, eoque amplius pagos comprehendat: frugum populique fertiliſſimos, atque Rubiæ, quam Garanciam vulgus tinctorum vocat, herba, lanis coriiſq; tingendis, ne colordefloreſcat, neceſſaria. Totaq; eſt nobilium toparchiis plena, beneficium recognoſcentibus, à Sala Lilana, antiquo Comitum palatio, feudorum apice: inter quas pro exemplo numerantur* Halevvinum, *illuſtris domus cognomentum:* Robaiſum, *Marchionis titulo nuper inſignitum, ſtirpis Werchiniæ: Haubordinum immunitatibus, dominioque ſtemmatis Borbonii nobile: non ſecus ac Phalenpinum, Abbatia canonic. regul. ornatum;* Ongnyeſum *clariſſimæ familiæ cognomentum, peculiumq; caſtrenſe:* Seclinium *caput terræ Melanthoiſæ, collegio canonicorum D. Piati Beneventani decoratum:* Noyella *gentis Noyellæ,* Busbeca, *Giſlenæ;* Monſpevela. *Cunctas au[illegible] [illegible]edunt atque dirigunt cum Lilæ caſtallano,* VVaurini [illegible] *[illegible]chalco Flandriæ clarum, gentis Laleingnæ, Cominæ[illegible] [illegible]ſonium Werchiniæ, Abbatia canonicorum regul. [illegible] [illegible]orro Lilæ Caſtellaniæ nomen & jus prærogativum [illegible] [illegible]d Luxenburgiam domum Borbo[illegible] [illegible]at: ex contracto cum nepte Lud. [illegible]is, luculentiſſimo matrimonio: [illegible]udia, Romontii Comitis, & Ma[illegible]a, hæreſque bonorum materno[illegible]iti Vendomiorum, regiæ proſa[illegible]axit Lilani Caſtellani dignita[illegible]m, Grevelingam, Rodiam, in [illegible] Flandria dynaſtias.*)

DVACI.

Philippo ſecundo, & filio ejus Principe Ludovico, patre Divi Ludovici: poſteaque paullatim inſtaurata, capta iterum mutilataque eſt horrendis illis & Flandriæ damnoſiſsimis bellis inter Philippum quartum Regem, & Guidonem Dampetram Comitem. Hodie pulchrum eſt hercle ac præpotens opidum, tectis & civibus ſatis denſum, multa in eo nobilitas, magnus varie paſsim negotiantium mercatorum numerus. multi denique induſtrii & ſagaces valde artifices, qui cum alia multa mercium genera, tum *ſajas* præſertim, *ſemioſſettas*, & *mocajarros*, Orientis exemplo, texunt. ita quidem ut quod mercaturam & artes mechanicas attinet, ſi Antverpiam modo & Amſterodamum excipias, vel primarium Belgicæ terræ emporium cenſeatur. Inſulis nati fuere Gualterus, Epiſcopus Maguelonenſis, vir doctus & ſcriptis clarus: & Alanus Theologus, philoſophia, & poëtico ſtudio celeberrimus, qui & plurima magna ſua cum laude in lucem edidit: item Gualterus Caſtilionæus, Theologus ſummus, & idem philoſophus poëtaque dulciſsimus. Hodie inter alios ſupereſt Alexander Blancus, Toparcha Meurchinius, nobilis litteratus, & antiquitatum ſtudioſiſsimus. Domicilium Inſulis habet Camera Rationum quam vocant, Bruxellenſi, quam ſupra deſcripſimus, ſimilis, niſi quod major ſit Inſulenſis iſtius auctoritas, major pecuniarum diſpenſatio, denique major longe prærogativa. ſubſunt etenim ei multo plures Provinciæ, tota ſcilicet Flandria, Artheſia, Hannonia, Valentianæ, Tornacum, Tornaceſium, & Dominium Mechlinienſe. quæ omnes accepti expenſique rationes huic Collegio reddunt. quod ſolebat olim & liber ille Burgundiæ Comitatus: ubi ob loci diſtantiam, inſtitutum eſt poſtea peculiare iſtius rei collegium. Inſtituit omnium primus Inſulenſem hunc Magiſtratum Philippus Burgundus, cognomento Audax, voluitque penes eumdem eſſe & juris ſubditis ſuis dicundi adminiſtrandique poteſtatem, & rationum ſacri Principis patrimonii recenſendarum jus. verum Joannes Dux ejus filius, comperto Senatum hunc tantis negotiis non ſufficere, ſive, quod magis credam, dignitati iſti cum pluribus locis communicandæ, auctoritatem ejus diviſit: & litium quidem inter ſubditos ſuos decidendarum jus voluit eſſe penes Senatum illum Provincialem Gandavenſem,

davenſem, ſupra nobis deſcriptum: Inſulanis vero reliquit auctoritatem cognoſcendi de patrimonio & reditibus Principis, exigendique illorum rationes, & quidquid horſum ſpectaret adminiſtrandi. Præfecti ſunt huic dignitati nunc temporis unicus Præſes, quatuor Rationum ut vocant Magiſtri, quinque Auditores, tres Graphiarii, & minores aliquot adminiſtri. Adſervantur in hoc collegio autographa omnia privilegiorum terræ à Principe conceſſorum. Paret Inſulis Caſtellania admodum late diffuſa, & ut verbo dicam, eſt hoc opidum Flandriæ Gallicanæ metropolis.

ADDITAM. (*Caſtellania Lilana diſtincta eſt in* Carembaultiam, *undecim*, Pevelam 26. Melanthoiſam 21. Ferrainam 28. VVeppeſam 32. Tranſcaldiam 7. *&* Comitatus 12. *pagorum regiunculas: unde efficitur ut centum triginta ſeptem, eoque amplius pagos comprehendat: frugum populique fertiliſſimos, atque Rubiæ, quam Garanciam vulgus tinctorum vocat, herba, lanis coriiſq; tingendis, ne colordefloreſcat, neceſſaria. Totaq; eſt nobilium toparchiis plena, beneficium recognoſcentibus, à Sala Lilana, antiquo Comitum palatio, feudorum apice: inter quas pro exemplo numerantur* Halevvinum, *illuſtris domus cognomentum:* Robaiſum, *Marchionis titulo nuper inſignitum, ſtirpis Werchiniæ: Haubordinum immunitatibus, dominioque ſtemmatis Borbonii nobile: non ſecus ac Phalenpinum, Abbatia canonic. regul. ornatum;* Ongnyeſum *clariſſimæ familiæ cognomentum, peculiumq; caſtrenſe:* Seclinium *caput terræ Melanthoiſæ, collegio canonicorum D. Piati Beneventani decoratum:* Noyella *gentis Noyellæ*, Busbeca, *Giſlenæ*; Monſpevela. *Cunctas autem præcedunt atque dirigunt cum Lilæ caſtellano,* VVaurinium, *Seneſchalco Flandriæ clarum, gentis Laleingnæ, Cominæum, Croyæ: Ciſonium Werchiniæ, Abbatia canonicorum regul. exornatum. Porro Lilæ Caſtellaniæ nomen & jus prærogativum jampridem ad Luxenburgiam domum Borboniamque Vendocinenſem ſpectat: ex contracto cum nepte Lud. Luxenburgii Gall. Coneſtabilis, luculentiſſimo matrimonio: Franciſca enim Iacobi à Sabaudia, Romontii Comitis, & Mariæ Luxenburgiæ filia poſthuma, hæreſque bonorum maternorum, & Coneſtabilis, nupſit Comiti Vendomiorum, regiæ proſapiæ Borboniæ, ſecumque illuc traxit Lilani Caſtellani dignitatem, & Dunkercam, Burburgum, Grevelingam, Rodiam, in Aloſtano, Baroniam, aliaſque in Flandria dynaſtias.*)

DVACVM.

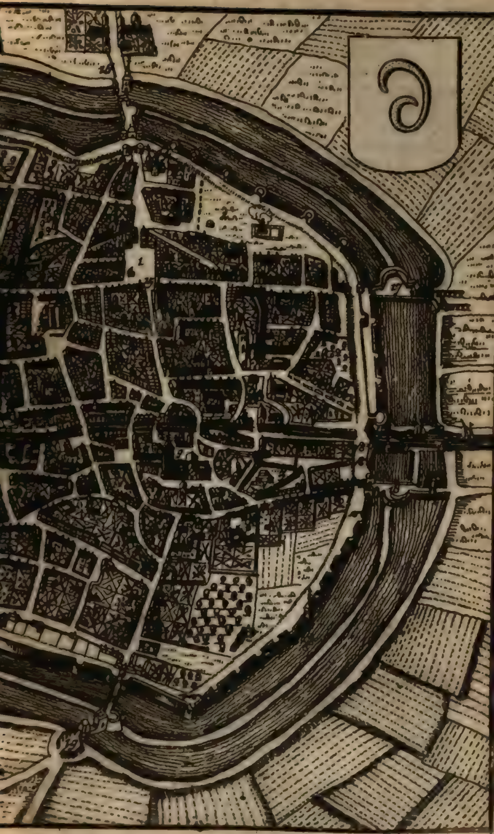
DVACVM habitaſſe olim videntur ii populi, quos Cæſar *Catuacos* vocat. Sita eſt urbs ad flumen Scarpam, quod varie eam interluit, & Cameraco pariter Lendioque æquali quinque leucarum intervallo abjuncta. urbs inquam lauta & valida, fontium copia, & domorum quantumvis veterum elegantia & ſplendore conſpicua. templis item pulcherrimis exornata: inter quæ maxime eminet illud Divæ Virginis, ædes mire antiqua, ut quæ condita ſit regnante jamtum in Galliis Clodovæo, id eſt anno circiter quingenteſimo poſt ſalutem humano generi reparatam, ab Arcanaldo, Regni illius Comite-ſtabuli. Duaci natus fuit Robertus Gaguinus, ſodalium inſtituti redemptionis Sanctiſſimæ Trinitatis ſupremus Præfectus, vir inſigniter doctus, & ea præditus eloquentia, ut ſiquis alius ejus ſæculo facunde & eleganter loqueretur vel ſcriberet, is *Gaguiniſſare* à doctis diceretur. Scripſit ſumma cum laude hiſtoriam rerum Gallicarum. Natus item hoc opido Nicolaus Brentius, litterator egregius, & utilium aliquot operum ſcriptor. Eſt Duaci emporium, ſive *ſtabulum* tritici è finitimis aliquot regionibus eo convecti. quæ non contemnenda profecto negotiatio. vigent item hic artes mechanicæ, & præſertim textura. Subſunt denique Caſtellaniæ Duacenæ complures pagi, & territorium longe lateque porrectum. Obtinuit item nunc recens, & dum opus iſtud abſolvo, à Catholico Rege urbs Duacena, ut conderetur in ea, Lovanienſis illius exemplo, ampliſſimum liberalium artium honeſtiſſimarumque diſciplinarum Athenæum. quod indultum approbavit deinde, & variis privilegiis exornavit Romanus Pontifex. unde maxima ſane redundatura eſt in hunc Belgicæ tractum commoditas. filii namque iſtorum, dum ſtudiis litterarum incumbent, Gallicam quoque linguam, cujus adeo neceſſarius iis eſt uſus, una opera iſthic addiſcent.

ADDITAM. (*Duacum magis voce quam ſitu refert Advaticos, à Cæſare inter Eburones Nervioſque, & à Ptolomæo ultra Tabudam, qui Scaldis eſt, in Tungrorũ finibus collocatos. Potius videtur à tutelaribus excubiis, quaſi* Du waeck, *id eſt, Tu excuba, nomen accepiſſe: Nervii enim ibi contra Atrebates Ambianoſque*

noſq;firmiſſima præſidia collocabant. Illuſtri nomine eſt, propter Scarpum fluvium interlabentem, & ex bina ſcaturigine Arteſienſi (præſertim montis Eligii) ſalientem: ejuſque in Scaldim demum affuſi ſubvectiones: ob amplitudinem, munitiones naturæ, artiſq;: propter domicilia vetuſta, nundinas Septembri annuas: ſtabile advecti ex vicinis agris, frumenti emporium, atque Gymnaſium; ob ſitus aëris, & idiomatis Gallici opportunitates, univerſis diſciplinis illic collocatum à Philippo Caroli Maximi filio; evocatis honeſta per ſtipendia, quæ Græci διδακτρα, Latini Minervalia accommodate appellabant, Lovanio Doctoribus: collegiiſq; literariis, quæ Græci appoſite σπουδαιτερφεῖα nominant, Regio, & Anchinii (quod Aquicinctū vocant) Marchienæq; vigilias & vota ſtudioſorum adjuvantibus: ut quemadmodum aſpectus à circumfuſo aëre lumen accipit, ita mens à doctrina, hac ab inſtitutione illuſtretur. Quæ beneficentia publice utiliſſima, non minus honorifica tanto regi exiſtimanda eſt, quam M. Antonino Philoſopho, Auguſto, conductos annua mercede omnis diſciplinæ Doctores, Athenis inſtituiſſe: aut Carolo Magno, Academiã Pariſienſem magnis ſumptibus excitaſſe: aut Franciſco primo Gall. Regi, publicos triū linguarū Profeſſores luculentis honorariis illuc acciviſſe, anno 1525. Budæo & Bellaio ſuadentibus: quem eo facto ſcribunt Galli, majorem & diuturniorem gloriam peperiſſe, quam tot geſtis confectiſq; bellis. Docendi vero hic principiū honorarium, anno ſexageſimo ſecundo poſt ter quingenteſimum, menſe Octobri, auſpicatus eſt Franciſcus Richardotus, Atrebatenſis Epiſcopus, cujus Diœceſi Duacū continetur, magna vir doctrina, probitate, ac facundia. Cujus nepos Ioannes Richardotus, Iuriſconſultus, eques, non ita pridē ſenatus Arteſii præſes, haud minoribus viruttibus ſcientiiſq;, quã ſenatoria in arcano regis concilio dignitate effloreſcit. Duo hic ſunt canonicorū collegia, Petri & Amati, cum Abbatia Pratenſi femin. Cœnobiis Crucigerorū Trinitatis, Frãciſcano, & Dominicano viril. Iuxtimq; eſt Abbatia Flinēſis Bernardina femin. à Margarita Conſtãtinopolitana fundata, duobuſq; Flandiræ Comitum ſepulcris decorata. Neq; procul abeſt Abbatia Marchiennæ Benedictina viril. cepta à Rictrude, Duaci, ut ferunt, domina: quæ anno 687. ad ſuperos tranſiit. Ornatur Roberto Gaguino, generali miniſtro Crucigerorum Trinitatis: ſcripſit lib. Orationū, epiſtol. Carminum: De miſera hominis conditione, & volumen Chronicorum: Hieronymo Franco, concilii Arteſiæ Præſide, equite: Nicolao Brontio, Iuriſconſultis.

Caſtellania Duacenacū Orchienſi viginti octo pagos comprehendit,

DOVAY.
1. Grand marché
2. Marc. aux beſtes
3. Collage du Roy
4. Le Temple
10. Les Preſcheurs
12. Les Jeſuites
14. l'Egliſe N. Dame
15. l'Hoſtel de Ville
16. Porte de N. Dame
17. Porte d'S. Eloy
18. Porte d'Arras
20. Porte d' Ocq
21. Porte Morel

noſq; firmiſſima præſidia collocabant. Illuſtri nomine eſt, propter Scarpum fluvium interlabentem, & ex bina ſcaturigine Arteſienſi (præſertim montis Eligii) ſalientem: ejuſque in Scaldim demum affuſi ſubvectiones: ob amplitudinem, munitiones naturæ, artiſq;: propter domicilia vetuſta, nundinas Septembri annuas: ſtabile advecti ex vicinis agris, frumenti emporium, atque Gymnaſium; *ob ſitus aëris, & idiomatis Gallici opportunitates, univerſis diſciplinis illic collocatum à Philippo Caroli Maximi filio; evocatis honeſta per ſtipendia, quæ Græci* διδακτρα, *Latini Minervalia accommodate appellabant, Lovanio Doctoribus: collegiiſq; literariis, quæ Græci appoſite* σπουδαιτεσφεῖα *nominant,* Regio, & Anchinii *(quod Aquicinctũ vocant)* Marchienæq; *vigilias & vota ſtudioſorum adjuvantibus: ut quemadmodum aſpectus à circumfuſo aëre lumen accipit, ita mens à doctrina, hæc ab inſtitutione illuſtretur. Quæ beneficentia publice utiliſſima, non minus honorifica tanto regi exiſtimanda eſt, quam M. Antonino Philoſopho, Auguſto, conductos annua mercede omnis diſciplinæ Doctores, Athenis inſtituiſſe: aut Carolo Magno, Academiã Pariſienſem magnis ſumptibus excitaſſe: aut* Franciſco *primo Gall. Regi, publicos triũ linguarũ Profeſſores luculentis honorariis illuc acciviſſe, anno* 1525. *Budæo & Bellaio ſuadentibus: quem eo facto ſcribunt Galli, majorem & diuturniorem gloriam peperiſſe, quam tot geſtis confectiſq; bellis. Docendi vero hic principiũ honorarium, anno ſexageſimo ſecundo poſt ter quingenteſimum, menſe Octobri, auſpicatus eſt Franciſcus Richardotus, Atrebatenſis Epiſcopus, cujus Diæceſi Duacũ continetur, magna vir doctrina, probitate, ac facundia. Cujus nepos Ioannes Richardotus, Iuriſconſultus, eques, non ita pridẽ ſenatus Arteſii præſes, haud minoribus viruttibus ſcientiiſq;, quã ſenatoria in arcano regis concilio dignitate effloreſcit. Duo hic ſunt canonicorũ collegia, Petri & Amati, cum Abbatia Pratenſi femin. Cœnobiis Crucigerorũ Trinitatis, Frãciſcano, & Dominicano viril. Iuxtimq; eſt Abbatia Flinẽſis Bernardina femin. à Margarita Conſtãtinopolitana fundata, duobuſq; Flandriæ Comitum ſepulcris decorata. Neq; procul abeſt Abbatia Marchiennæ Benedictina viril. cepta à Rictrude, Duaci, ut ferunt, domina: quæ anno* 687. *ad ſuperos tranſiit. Ornatur Roberto Gaguino, generali miniſtro Crucigerorum Trinitatis: ſcripſit lib. Orationũ, epiſtol. Carminum: De miſera hominis conditione, & volumen Chronicorum: Hieronymo Franco, concilii Arteſiæ Præſide, equite: Nicolao Brontio, Iuriſconſultis.*

Caſtellania Duacenacũ Orchienſi viginti octo pagos comprehendit,

hendit, feneratum ſeminium reddentes, & ubi Scarpo inclinant, apprime paſcuos. In illis Bovignyum, *gentis Nedoncellæ:* VVarleinum, *Longevallæ:* Eeſtreſum, *Ongnyeſæ:* Landaſum, *&* Flinæ, *patria Simonis Caulerii, Rhetoricæ Profeſſoris Duaci: cujus ingenii monumenta indies in lucem edenda expectantur. Dynaſtiarum illic pars ſplendidiſſima, à Caſtello Duaceno, & curia Orchienſi, motum poſſeſſionemque accipit.)*

ORCHISA.

Tertium Flandriæ Gallicanæ membrum.

ORCHISA diſtat Duaco dumtaxat trium, Inſulis vero quinque leucarum ſpatio, eſtque bonum quod ſatis ſit amœnum opidulum, ubi maxima copia fiunt *ſaya*, & id generis mercimonia. tertium autem hoc membrum eſt in corpore Ordinum Flandriæ Gallicanæ.

Sita eſt in hoc tractu & Lanoja, bonum & validum opidum, Inſulis prçterpropter duabus, Tornaco vero tribus leucis abjunctum. fiunt hic item ingenti copia *ſaja*, aliæque complures id genus merces. Ab hoc opido nomen deſumit nobiliſsima illuſtriſsimaque gens Lanoja, cui id alias cum territorio omni & juriſdictione ſubjectum: ſed delata deinde ad ſequiorem ſexum eſt ditio. unde factum, ut obvenerit tandem Comiti Burano, filio Principis Arauſini. Prodierunt ex hac familia continua quadam ſerie multi inſignes & fortitudine aliiſque virtutibus ornatiſsimi Principes. quare & plures inde à primo illuſtris militiæ conditu, (ut ſupra in Ordinis ejus deſcriptione videre eſt) numerat aurei Velleris Equites, quam alia ulla quantumvis excellens gens. Geſsit inſuper quotquot domi foriſque ab Regia Majeſtate conferri ſolent honores & Præfecturas. Et ut alios taceam, ortus erat ex illuſtri hac ſtirpe Carolus ille, Prorex Neapolitanus, cui ſummo Imperialis militiæ Principi dedidit ſeſe in magno illo ad Ticinum prælio. magnus ille Galliarum monarcha Franciſcus primus. ab hoc Carolo autem originem ducit ei cognominis nepos, hodie Princeps Sulmonenſis, & ejuſdem illius ordinis miles, magnus ſane & majoribus ſuis digniſsimus Princeps. Ortus

item

item ex hac familia nobiliſſimus juvenis Philippus Lanojus,Dominus loci *de Beauvoir*, eximiis ſane virtutibus præditus, variarum diſciplinarum ſciens, idemque æſtimatiſſimus ordinum ductor, etſi valde adhuc adoleſcens.erant illi duo fratres germani,Molembaſius nempe & Turconius,ambo Equites aurei Velleris, ſed acerbo nimis funere, dum ad exitum properaret hoc opus, ſublati. ſicuti mortuus quoque eſt paullopoſt, ingenti multorum dolore, iſipſe quem dixi Philippus. Lanojæ natus eſt & Franciſcus Raphelengius,generChriſtophori Plantini,vir non Latine tantum & Græce,ſed Hebraice quoque Chaldaice, Arabice Syriaceque doctiſſimus.

Eſt in hac parte & Eſpinoja,nobiliſſimus inter Inſulas & Duacum pagus, Principatus etiam titulo dignitateque ſpectabilis, & Dynaſtam agnoſcens Carolum Melunium,Comitem-ſtabuli Flandriæ, clariſſimum ſane & cum ſanguinis antiquiſſimi, tum & affinitatis ſplendore illuſtriſſimum Principem. cui jure conjugii nuper ſucceſsit Nobiliſsimus Barlemontius.

Eſt poſtremo & Armenteria, quæ Baſſæa quidem circiter quatuor,Inſulis vero & Bella pari trium leucarum intervallo abjungitur, municipium tam inſigne, tamque & incolis ſimul & divitiis affluens,ut (quod ſupra monuimus) pari cum opidis muro clauſis jure paribuſque privilegiis gaudeat. texitur hic tam ingens pannorum vis,ut pacificis quidem temporibus in vicena quotannis & quina millia faſcium abeat ratio, maxime vero innotuerunt & ab omnibus expetuntur panni illi quadricolores,qui & in Italiam noſtram, atque inde porro Conſtantinopolim uſque diſtrahuntur. Celebratur inſuper hic mercatus & velut emporium quoddam caſeorum illorum eximiæ bonitatis, qui in iſto & finitimo omni tractu largiter ſolent premi. Locus eſt in ditione Comitis Egmondani.

Armenteriam inter & Stegram ſita eſt peramœna quædam & omnis generis rerum, maxime autem tritici fructuumque feraciſsima regiuncula, vulgo dicta het lant van Aobe/ & quatuor pagis,quorum caput eſt Leventiſium, pari cum opidis muro clauſis jure & privilegiis gaudens, inſeſſa. Præpoſitura inſuper nobilis, & ſubſidiorum omnium Principi paſsim dependi ſolitorum immunis. Donata fuerat olim hæc ditiuncula à Comite

S nescio

neſcio quo Flandrorum Pontifici Maximo. ſed utcumque hoc factum ſit, reverſa eſt poſtea ſub imperium Regis. Gubernat hodie Flandriam Gallicanam Philippus de Liques, loci unde cognomen ſumit Dynaſta.

TORNACUM.

TORNACUM, & univerſa ejus ditio cohæret cum latere Flandriæ Gallicanæ, & Hannoniæ terræ confiniis: opidum tantæ vetuſtatis, ut conditum ſcribant ſexcentis & quadraginta annis ante natum humani generis Salvatorem. De nomine, ſatis habeo dicere, quod in obſcuro ſit ejus ratio: quodque variæ ſuper eo & portentoſæ ſcriptorum opiniones. Sunt enim qui conditum velint à milite Tulli Hoſtilij, tertii Romanorum Regis, deque nomine ejus Hoſtiliam dictum: ſed deſtructum poſtea, iterumque mox inſtauratum, in memoriam Deæ Minervæ, corrupto nonnihil & mutilato vocabulo, Nerviam appellari cœpiſſe. primis autem Neronum temporibus renovatum rurſus à quodam ejus Tribuno, cui Torno cognomen, ac de nomine ſui illius inſtauratoris Tornacum denique nominatum. Alii rurſus pro indubitato tradunt, circa tempora Julii Cæſaris Nerviam audiviſſe, fuiſſeque metropolim Nerviorum, populorum qui maxime feri inter Gallos tunc haberentur, quique ad flumen Sabin cum ipſomet Cæſare congreſſi, magno & Romanorum periculo, & ſuorum ſtrage, ita ſtrenue & conſtanter pugnarunt, ut cum Cæſari dederentur, è ſexcentis ad tres Senatores, ex hominum millibus ſexaginta, vix ad quingentos, qui arma ferre poſſent, ſeſe redactos eſſe dicerent. Petrus denique Appianus Tornacum interpretatur Ptolemæi *Baganum*. Sed quidquid ſcribant aut commententur, illud ſane veriſſimum, de antiquis locorum hujus terræ vocabulis, nihil veri aut certi adferri poſſe. idque non tantum pænuria quadam ſcriptorum, ſed creberrimis quoque omnium rerum mutationibus, inde potiſsimum ortis, quod paterent hæc loca & expoſita eſſent non diluviis modo & inundationibus, verum etiam bellis, & incurſionibus Barbarorum, Hunnorum puta & Vandalorum, Danorum, Gothorum, Normannorum, & Germanorum, qui miſerrime ſæpius ea depopulati ſunt, & extrema

5
TOVRNAY,y.
DOORNICK.

1. Maiſon de la ville
2. Noſtre dame
3. L'abaye deS. Mar
4. S. Magdaleine
5. S. Quentin
6. S. Pia
7. L'abaye S. Mar
8. S. Iohan
9. S. Nicaiſe
10. S. Nicolas
11. S. Brice
12. S. Catherine

ma quæque perpeti coëgerunt, quare nec mirum cuiquam videri debet, quod tam denſa hic paſsim obſcuritas: ſed acquieſcendum potius iis quæ adſunt, nec ſophiſtice nimis & curioſe in hæc talia inquirendum. Poſitum eſt opportuno admodum loco Tornacum ad Scaldim,

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

& Orchiſa quidem dumtaxat quatuor, Duaco vero octo circiter leucis abjungitur. opidum ſane pulcherrimum, amplum, opulentum, potens, & contra hoſtiles incurſus munitiſsimum. arcem habet inſignem & firmam, amplas & commodas domos, templa, cœnobia, & id genus ſtructuras ad miraculum pulchras. Primaria cathedraliſque (ut vocant) ædes Divæ Virgini ſacra eſt, condita & ampliſsimo cenſu dotata ab Chilperico Rege Francorum. celebravit in ea anno Chriſti 1531, Carolus Quintus Imperator comitia Equitum aurei Velleris. Viget inſuper in hoc opido mercatura, vigent artes mechanicæ, & inprimis telarum, *ſajarumque* textrinæ. ita ut numerentur duo & ſeptuaginta variarum profeſsionum Collegia. Dedit hic populus Chriſto nomen anno jam tum ducenteſimo nonageſimo, concionibus maxime operaque Divorum Platonis & Chryſolii, qui temporibus Diocletiani & martyrio inibi coronati ſunt. Habet opidum longe lateque diffuſum Epiſcopatum, ita canæ & reverendæ antiquitatis, ut primum Præſulem jactet Eleutherium, creatum à Papa Felice tertio, circa annum Chriſti 494. Paruit inde Eccleſia Tornacenſis per ſexcentos & amplius annos Eccleſiæ Noviodunenſi in Picardia. ſed Eugenius tertius, intercedente Divo Bernardo, urbi cathedram tandem reſtituit, & Epiſcopum ei dedit Anſelmum, Divi Vincentii apud Laudunenſes in eadem Picardia Antiſtitem. Hodie præeſt Epiſcopatui Joannes Vendevillius, Senator Conſilii Sanctioris, doctiſsimus legum doctor, & digniſſimus Præſul.

Direpta fuit hæc Civitas (ut miſſa nunc faciamus antiquiora) deſtructaque non ſemel per bella cum Gallis, Angliſque & Flandris geſta. etſi enim ad Flandriam proprie pertineret, populus tamen libertatis ſtudioſiſſimus, perpetuo fere, ſed non ſine magno ſuo malo & noxa, conatus eſt ecquid jugum poſſet excutere, mediuſque & neutri parti addictus vivere. unde aliis aliiſque temporibus ſubjugarunt eam & crudeliter ſæpe lacera-

runt ſingulæ illæ quas dixi nationes. Recepit, bello cum Gallis, Philippo ſecundo rege, & cum Flandria ſua conjunxit anno 1213, Comes Ferdinandus. Sed recuperarunt iterum Galli, & aliquamdiu tenuerunt. quorum Rex Carolus ſextus, anno jamtum 1420, ea urbi conceſſit inſignia, quæ hucuſque in ſcuto oſtentat, caſtrum nempe ad modum turris, & tria ſupra idipſum lilia. Interjecto deinde ſat longo tempore, & ſecutis variis rerum eventibus, quos prolixum ſit ſingillatim referre; obſeſſa eſt tandem anno 1513, ab Anglorum Rege Henrico. cui, quod numeroſo ſuccinctus eſſet exercitu, & tormentis jam undique opidum quateret, nec tentare vellent extremam belli fortunam opidani, poſt levem aliquam ſui defenſionem, capitibus & fortunis ſalvis, at depenſis tamen, ne diriperentur, centum millibus ducatorum, ſe & patriam dediderunt. Angli igitur urbe valido ſatis præſidio communita, etiam arcem illam munitiſſimam conſtruxerunt. Quoniam vero ob longinquam ejus ab imperio ſuo diſtantiam, comperiebantur, eam magno ſibi oneri eſſe & ſumtui, Gallis tandem, pace cum iis facta, & ingentem pecuniarum ſummam pacti, ex fœderis formula reddiderunt, anno 1518. Verum Carolus V. Imperator, miſſo ad urbem triennio poſt cum exercitu Henrico Naſſovio, vi & armis eam ſubegit, cumque Flandria rurſus conjunxit, ita tamen ut diſtinctum maneret membrum, audiretque ditio Tornacenſis & Tornaceſii, & in agros pagoſque circumjectos retineret imperium. Conſtant autem Ordinis hujus Provinciæ tribus membris, Antiſtitibus nempe, Nobilibus, & quatuor Magnis Juſtitiariis. Atque ita tandem factum, ut anno 1549, quemadmodum alibi paſſim per univerſam hanc Belgicam, ſic Tornaci quoque ſuſceptus & inauguratus ſit in futurum terræ Dynaſtam Philippus Princeps, dato acceptoque viciſſim juramento, cujus formulas hic ſubjiciam. primum igitur Princeps Civitati juravit in hæc verba:

Ego Philippus Dei gratia Princeps Hiſpaniarum, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, &c. Comes Habsburgi & Flandriæ, &c. Dominus Civitatis & Provinciæ Tornacenſis, promitto & juro, quod in adventu meo & ſucceſſione hujus Provinciæ, ero bonus & juſtus Dominus incolis Civitatis Tornacenſis, & obſervabo, & obſervare faciam

ciam bene & fideliter omnia eorum privilegia, immunitates, leges, libertates, conſuetudines & jura, quæ illis relicta ſunt, cum ſub Sereniſſimi Parentis mei obſervandiſſimi poteſtatē deducti fuere, & quæ poſtea illis conceſſa ſunt, quatenus in eorum legitima ſunt poſſeſſione, & omnia faciā quæ ſupremus fidelis Dominus, Comes Flandriæ, & Dominus Civitatis & Provinciæ Tornacenſis facere tenetur. ſic me Deus adjuvet & omnes Sancti ejus.

Gubernatores vero & Magiſtratus urbani, approbante populo univerſo Civitatis & Ditionis Tornacenſis, Principi in hæc verba ſollenniter juraverunt:

Nous les Pravoſts, Iurez, Eſchevins, Conſeillers, & Officiers, manans & habitans de la ville de Tornay, tant en noſtre nom, que pour & au nom de toute la Communaute d'icelle Ville, promettons & jurons au Tres-illuſtre Prince noſtre futur droicturier & Souverain Seigneur, Philippe Prince d'Eſpagne, des deux Siciles, de Hieruſalem, &c. Archiduc d'Auſtrice, Duc de Bourgoigne, &c. Comte de Habsbourg, de Flandres, &c. Seigneur de Tornay & Tornyſis, &c. icy preſent, & à ſes ſucceſſeurs, de apres, le deces de ſa Majeſte Imperiale noſtre Souverain Seigneur & Prince naturel, que Dieu veuille conſerver en longue vie & proſperite, luy eſtre bons & loyaux. que eviterons, oſterons & eſloignerons ſon dommage, avancerons ſon profit, & garderons, & aiderons à garder ſon heritage, ſa Seigneurie & limites du pays de Tournay & Tornyſis, ſelon noſtre puiſſance & poſſibilite, & ferons tout ce que bons ſubjects ſont tenuz de faire à leur droicturier & Souverain Seigneur & Prince naturel. ainſi nous veuille Dieu aider & tous ſes Saincts.

Mortania, magni alias nominis ad Scaldim in ditione Tornaceſii civitas, diruta ſæpe fuit per bella inter Gallos & Flandros geſta, ſic ut pagi tandem conditionem formamque induerit, ampliſſima quidem arce conſpicui, ſed quam, capto nuper Tornaco, dirui juſſit Carolus Quintus Imperator, relicto dumtaxat pago tribus circiter leucis urbe abjuncto. Toparcham agnoſcit hic locus Philippum Grachtium, Dominum etiam Melſenæ, ac prænobilem ſane & virtutibus ornatiſſimum virum. ſed videtur tandem ceſsiſſe Mortania Regi Catholico.

In eadem ditione Tornaceſii eſt & Fanum Divi Amandi, perinſignis equidem pagus, portis foſsiſque in oppidi morem clauſus, & ad Scaldim eumdem poſitus, eo adeo loci ubi Sabis id flumen influit, & quarta ab urbe leuca. Abbatiam habet, quæ, ſi opes & amplitudinem

ſpectes, nulli Flandricorum cœnobiorum cedit. Abbas tam temporalis, ut vocant, quam eccleſiaſticus loci & ampliſſimi ejus territorii Dominus. Gubernat hodie ditionem Tornaci & Tornaceſi per modum proviſionis idem ille Dynaſta Liqueſius.

ADDITAM. (*Caſtellania Tornacenſis,quæ* Torneſiſum, *& Tornacenſe Balivagium, vulgo nuncupatur,* pagos, *quos Flandriæ pagis annumeramus, amplectitur circiter ſexaginta, præter ſeptem Hannoniæ incluſos, ſitus commoditate, ſementis fœnore,paſcuiſque commendabiles: in iiſque* Lesdainum *Lanoyæ gentis:* Pecquum *Langleæ:* Eſtainburgum *Dolehaingnæ:* Markanum, Callonum. *Ad quam etiam Caſtellaniam ſpectant* Mortaigna *cum novem, &* Santamandium *cum octo pagis: illa ad confluentes Scaldim,Scarpumque (olim oppidum arce munitum) nunc pridem bellorum Gallicorum injuriis, in pagi formam redacta: quam Everardus Toparchus anno* 1186. *eſſe corporis Flandrici portionem fatebatur: Iam ad gentem Grachtiam,ex Wala pertinet.Santamandium vero; cui prius Helnoni dicto, S. Amandus nonagenarius ibi commoratus ſepultuſque,nomen ſuum induit,ad Scaldis dextram, non procul à Mortaigna,fere ex oppoſito, diſſitum, oppidi ſpeciem nomenque, portis atque foſſis præbet. Subeſt opulentiſſima illic Abbatia virili Benedictina. Ex quo cœnobio prodiit anno* 880. *Hugbaldus qui ſcripſit vitas multorum ſanctorum hominum, librumque epiſtol. atque ad Carolum Calvum Imperatorem carmen* 136. *verſibus prolixum, & laborioſum, in quo omnia verba ab una litera C, incipiunt: hoc exemplo,*

Carmina clariſonæ Calvis cantate camenæ.)

FLANDRIA

IMPERIALIS.

TErtia Flandriæ pars, quæ Imperialis dicitur, eo quod ſupremam olim agnoverit Imperatorum poteſtatem,quam exigua ſane eſt regio,Scaldi & Tenera fluviis clauſa,Brabantiæque Ducatui confinalis. Audiebat hæc olim Bracantum,à Bracanto arce, diruta pridem à Comite Balduino Pio. Hodie dicitur Comitatus Aloſtanus, ab urbe Aloſto,ditionis totius metropoli. Dicitur quoque Dominium,quia Flandria olim diviſa in

partes

partes tres, Comitatum, Dominium, Proprium, Comitatu videlicet dependente à ſceptro Franciæ: Dominio, à Sacroſancto Romano Imperio: Proprio vero nullam ſuperiorem poteſtatem agnoſcente, ſed Comiti ſuo jure optimo maximo ſubdito. Dominio, præter Comitatum Aloſtanum, adjunguntur quatuor illi pagi, aut potius unus pagus in quatuor regiones diviſus, quòs vulgo de vier Ambachten vocant: regiuncula VVaſia, & pagi quidam agrique trans Scaldim, Teutonice 't Landt van Ouerſchelde. Sed agamus hic paucis de antiquis illis & obſervatu digniſſimis ritibus, à Comitibus Flandriæ, in præſtando Imperatoribus Gallorumque Principibus fidelitatis juramento, uſurpari olim conſuetis. Cæſarem igitur Imperiali ſolio inſidentem, & ſtipatum undique regio quodam comitatu, adibat pro modulo ſuo ſtipatus Comes, & quidem aperto capite, diſcinctus item & altero genu in terram procumbens. ibi unus è Conſiliariis, Imperatoris juſſu, Comitem adfabatur his verbis: Acceſſiſti huc tamquam cliens & Princeps Sacri Imperii, propter dominium tuum & ſtatum in Flandria, quem Imperio refers acceptum: promittis igitur, bonum te & fidelem futurum Sacræ Imperatoris Majeſtati, ac ſerviturum te illi adverſus quoſcumque hoſtes, uſq; ad mortem. Annuebat Comes, & promittebat, moxque humo ſeſe attolens, deoſculabatur Cæſari frontem. Similis plane ritus obſervatur cum Regibus Galliæ. Jam vero ad ſingularem hodierni hujus Provinciæ ſtatus, & rerum in eo viſendarum deſcriptionem pergamus.

A L O S T V M.

ALOSTVM, opportune admodum ſitam urbem, perlabitur fluvius Tenera. diſtat autem Teneræmunda quidem duarum, Gandavo quinque, Bruxellis quatuor Mechlinia vero ſex leucarum intervallo. munitiſſimum ſane & lautum opidum, frequentatum valde ob celebrem illum & momentoſum mercatum lupi ſalictarii, cujus in coquendo cereali Belgarum potu vel præcipuus uſus eſt. Nati hic Theodorus Martini, vir doctrina clariſſimus, publicus Academiæ Lovanienſis Profeſſor, Cornelius Scribonius Grapheus, eruditus inprimis vir, & jam ſæpius nobis laudatus. Nicolaus de-

nique Stopius, magni in litteris nominis, nec incelebris ſcriptor.

ADDITAM. (*Vtuntur iiſdem privilegiis Aloſtani cum quatuor Membris Flandriæ, & quocumque in tota Provincia viſum eſt, libere commigrant.*)

Continetur hoc Comitatu Ninovia, opidum minime contemnendum, & Aloſto duabus dumtaxat leucis abjunctum. diſtinctaque ab eo jurisdictione conſpicuum. Continentur præterea centum & ſeptuaginta pagi. ita ut limites ejus porrigantur uſque ad muros Gandenſes, muros Aldenardenſes, & ſi leucæ unius intervallum exceperis, etiam Teneræmundanos. Præter hæc adjunguntur illi (ut diximus) regiuncula VVaſia, bonis aliquot pagis inſeſſa, & quatuor illi Ambacti, ſive totidem opida, unum muris & mœnibus clauſum, cætera iis carentia, ſita non procul Gandavo, in anguſto quopiam territorio, mari ad ſeptemtrionem contermino.

Supereminet cætera Hulſtum, opidum ſanequam tolerabile, Rupelmunda quatuor leucis diſſitum.

Sequitur inde Axella, quæ, etſi haud undique muris clauſa, mediocris tamen, nec adſpernanda prorſus urbecula, Hulſto non niſi ſeſquileuca, Ganda vero quatuor leucis abjuncta.

ADDITAM. (*Axella, in ea provincia qua vulgo* 't landt van VVaes *dicitur, unius quatuor Ambactorũ, ut vocant, caput, oppidum eſt mediocre, quod ſuperioribus ſeculis magnas vices ſuſtinuit, ob Gandavenſium vicinitatem; qui quum locum hunc ante nullis mœnibus clauſum muniviſſent, urbs* anno CIↃCCCCLII *à Philippi Boni militibus, qui tum Gandavenſes oppugnabant, capta, direpta & flammis deformata fuit, quia Gandavo clam commeatus & ſuppetias miſiſſe accuſabatur: ſed poſtea incolarum & accolarũ impenſis fuit reſtituta, & utcunque mœnibus ſepta, ita ut magis adverſus ſubitos incurſus quam obſidionem hoſtilem tuta eſſet. Hanc Illuſtriſſimus Arauſionenſium Princeps Mauritius, cũ Philippo Sidneio, adhuc pene adoleſcens, & necdũ ſummæ præfecturæ in hiſce provinciis abdicato Liceſtrio admotus, (ſed paullo poſt Hollandiæ Zelandiæq; præfectus factus)* anno CIↃIↃLXXXVI *aſtu intercepit,* XVI *Iulii, milite per molem lapideã, quæ in foſſa aquas ſuſtinet & dirimit, in oppidum tranſcendente. Hiſpanus in ea quatuor omnino vexilla in præſidio collocaverat. major terror, quã cædes fuit; munimenta quoq; quæ in vicino locata erant, eodem*

impetu capta : &,ut oppidi ſecuritati conſuleretur,vicini aggeres perfoſſi , & fluctus marini in campos longe lateque immiſſi. poſt illa urbs, Belgis tam opportuna,etiam vallis & propugnaculis permuniri cœpit ; ut jam cuivis obſidioni toleranda par eſſe videatur. Superioribus annis aliquot arva,qua Belga conſulto merſerant , rurſus fluctibus ducto aggere erepta, annitente inprimis Peronio illius præfecto;qui aſtus, quum urbs caperetur, inventor & actor fuerat.)

Tertio loco Bochoutum eſt, quod Axella duabus leucis abjungitur.

Quartum denique locum tuebitur Aſſeneda , duabus itidem leucis ab Axella disjuncta. Parent autem his quatuor locis varii pagi, & purgatur in iis, ob maris propinquitatem, Zelandorum exemplo , adfatim ſalis.

ADDITAM. (*In hoc tractu eſt etiampropugnaculum illud vulgo dictū* 't Veer *ad oram Scaldis quod pervium eſt & fluminis trajectum Liberū præſtat in ipſam urbem Antverpiam. Porro Locus hic* 't Veer *anno* 1592, 18 *Ianuarii, à milite præſidiario utriuſque propugnaculi Lillo & Liefkenshock de improviſo eſt occupatus, miles intus reſiſtens trucidatur;omnibus è caſtello Antverpiano propter rebellem militem eo deportatis bonis (magni æſtimii certe, cum arca inter ea fuerit margaritis plena) ablatis. Sequenti anno Scaldis eo loci non minus infeſtum vidit & habuit Batavum militem,qui triremi Dordracena* (de ſvvarte Galeye van Dort) *impoſitus,noctu navim prætoriam in Scaldi quieſcentem prope locum* 't Veer *invaſit,prædamque inde avectam ſeptem aliis juxta navibus divitem ad Seelandiæ oram expoſuit.* Met. lib.21. p.970. *Hæ cauſæ Arenbergium moverunt , heic loci propugnaculum poneret multo præſidio munitum pro ſecura navium ſtatione.*)

Continentur denique Comitatu Aloſtano duo Principatus , Steenhuſanus & Gaverenus. & Steenhuſa quidem,inſignis pagus, peculiarem agnoſcit Principem:Gavera vero , pagus longe ampliſſimus, & prænobili arce conſpicuus,primum occupat locum inter titulos Comitis Egmondani. Sunt deinde & variæ Dynaſtiæ : qualis præſertim Likercana,& Sottegemia. Quæ omnia luculentum ſane Comitatum conſtituunt.quem imperio ſuo, Henrico tertio Imperatore,ſubjecit fortiſſimus Princeps Balduinus Pius. Hodie magnus Prætor,ſeu Gubernator Aloſtanus, eſt Dynaſta Billæus.

PROPRIUM continet Teneræmundam , Gerardo-

montium,& Bornhemium,una cum aliquot pagis. prout infra latius explicabimus.

Teneræmunda nomen habet à fluvio Tenera, Belgis Deure/& vocabulo mond/Latinis os denotante: ſita eſt enim ad ipſum os,ſive oſtium ejus fluminis,& qua Scaldim id influit. Diſtat Gandavo,Bruxella,Mechlinia,pari quinque leucarum & prægrandium quidem,intervallo, Antverpia vero leuca vel circiter amplius. Opidum ſitu & arte munitiſſimum, quod & aliæ quædam dotes conditioneſque commendant, ac momentoſum inprimis & ſic ſatis etiam opulentum efficiunt.Fiunt hic magna copia panni illi goſſypini,quos fuſtaneos vulgo vocant,& celebratur omni hebdomade magno concurſu mercatus lini. quali etiam gaudet Fanum Divi Nicolai, perinſignis pagus regiunculæ VVaſiæ, Teneræmunda non procul diſſitus. Quemadmodum & pleraque non tantum Flandriæ,ſed totius propemodum Belgicæ opida,& alicujus momenti loca (quod & toto paſſim terrarum orbe receptum eſt), veteri quodam inſtituto & privilegio,vel generali omnium rerum merciumque, vel peculiari hujus illiuſve ſpeciei mercatu & anniverſariis hebdomadariiſque nundinis gaudent. quod ipſum in maximam ſane tam publice quam privatim utilitatem redundare, nemo eſt qui non videat.Natus hic Joannes de Teneræmunda, inſtituti Carthuſianorum, Religioſus plane doctiſſimus,ut ex editis viri ſcriptis conſtat. Teneræmunda una cum territorio circumjecto peculiaris atque diſtincta eſt ditio,quæ Dominio Principum Flandriæ, matimonii jure accrevit, ævo Guidonis Dampetræ. unde Avulſam deinde per aliam neſcio quam affinitatem, Flandriæ rurſus univit Ludovicus Malanus, ducta in uxorem Margareta Brabantina. Gubernat Teneræmundam hoc tempore illuſtris Joannes de Rivas.

Gerardo-montium Flandri vocant Geerts-berge/Galli corrupte *Grand mond.* ſitum eſt ad eundem Teneram, & Aldenardo dumtaxat tribus, Teneræmunda vero quinque leucis abjunctum, perexiguum quidem,ſed amœnum valde opidulum, conditum à Balduino Montenſi Comite Flandriæ,anno 1068,quo tempore ſuperarat (ut volunt) Illuſtrem quemdam Dynaſtam Gerardum, cui opidum recens conditum & cum ditione ſua conjunctum voluit eſſe cognomine. Gerardomontenſis fuit

Marcus

Marcus Nævianus,vir inſigniter doctus,& complurium operum ſcriptor.

Bornhemium perinſignis & amplus pagus eſt,arce & jurisdictione in pagos aliquot circumjectos, itemque in territorium illud, quod Borhemienſe appellant, ſpectabilis.

Rupelmunda nomen ſumit à flumine Rupela,quod ex adverſo in Scaldim aquas ſuas exonerat,ad quem Scaldim & lævam ejus ripam ipſe locus eſt poſitus, & Antverpia tribus circiter leucis abjunctus. Eſt autem Rupelmunda miræ antiquitatis arx. cujus, ut momentoſæ olim & inſignis rei,crebra valde in Flandrorum annalibus mentio. Sed ab aliquot ſæculis retro, archivo magis autographorum Flandriæ terræ privilegiorum, & quorundam qui Principis juſſu in vinculis detinentur cuſtodia, quam alio ullo nomine celebratur. Arci adjacet pulcher & amplus pagus, ubi natus Gerardus Mercator, magnus Coſmographus, ut apparet ex variis viri ſcriptis,orbi ab ipſo publicatis, & in lucem emiſſis. filius illi Bartholomæus, peregregius adoleſcens, & ſcriptis clarus. Solum Imperialis Flandriæ ſanequam præſtantiſſimum, & cum fructuum omne genus & frugum, tum rubiæ maxime feraciſſimum.

Flandri in genere comes admodum & civiles. acres item, & ad honeſtas omnes ac viro dignas tam pacis quam belli artes idonei.ſtrenui inſuper mercatores,nec laborioſi minus quam ingenioſi pæne innumerabilium rerum artifices.Utuntur paſſim,ſi Gallicanam excipias, ubi Gallicus ſermo in uſu eſt, lingua Teutonica,ſed exculti deinde & ſcholarum diſciplina,& aſſiduis exterorum commerciis, etiam gallice omnes diſcunt. adde quod liberos magna ex parte inde à puero fere amandent in Flandriam Gallicanam, imo in ipſam Galliam, ubi una cum artibus opificiiſque etiam linguam illam addiſcant. quæ propterea omni hominum generi plane familiaris. eo magis quod natura ad gallicismum proclives, nullo negotio eum imbibunt.

ADDITAM. (*Sed proferamus Merchantium de ſua gentis moribus,artibus atque commerciis diſcurrentem Gens* Vlamingorū (*ſic enim vernacule vocitantur*) *moribus eſt,vel exterorum ſcriptorum teſtimonio,exGermanica gravitate,& Gallica alacritate temperatis:totam aut ſervitutem,aut libertatempa*

 neſciat:

neſcia: Ædificandi eleganter & commode, curioſa: interſtitio parietum metiente longitudinem cantheriorum, in culmine ſic conjugatorum, ut angulos faciant acutos ad juvandū pluviarū præcipitium, ventorumque impetum extenuandum: Domeſtica ſupellectilis copioſa, veſtitus apti, ſumtuoſi & variabiles, culinæq; in longum tempus, bovina, porcinaq; ſalitis, providenda, ſtudioſa: manu prompta, & bellicoſa, niſi opibus luxuq; (ut olim, ex Crœſi conſilio, Sardes) enervaretur: nativo & exotico ſermone diſerta, artium rapax: neq;, ut quædam fruges, degenerans, imo permatureſcens in alieno ſolo; ac, ceu inter metalla Mercurialis, cunctis ſeſe nationibus facillime accommodans. Pictura, ſculptura, agricultura, ceteriſq; artibus manuariis, & Rhythmicorū per homæoptota Flandrice cadentiū, argutiæ, ac Muſicorū acri dulciq; norma effloreſcit. Innotuit tum ſuis, tum fere totius Europæ foris, equorū præſtantium, boum opimorū, butyri ſapidiſſimi, alecum, aliorumq; piſcium apte ſalitorum mercimoniis: telarumque partim linearum, varietate, candore, ſubtilitate, & quaſi floſculis; partim xylinarum, quas Arabes bombaxinas vocant, diverſimodis textrinis expetitis, ſericiſq; textis non omnino contemnendis: partim pannorum laneorum tum denſorum, tum levidenſium textura tincturaque proba, & ubique terrarum jam olim laudata; ceteriſque mechanicis artibus ingenioſis ac laborioſis. Aulæorum deniq; tapetiumque artificiis & velut picturis admirandis. Ex lini & rapi ſeminibus; nucibuſq; juglandibus oleum extundunt: Sal crudum, pullum, aſperumque ex Gallia, Hiſpaniaq; advectum, in magnum candorem, ſaporem, augmētumq; amplis ſartaginibus excoquere non ignorant: Aleces ſub Angliæ Scotiæque ora, ab Auguſto in Autumnum capiunt, illuc infinito exercitu circa littora appellentes, ad evitandum maris Septentrionalis, ubi naſcuntur, gelidiſſimum frigus: dein captos, ſtatimque deſerto Neptuno expirantes, exenterant. condiunt, ſtipantque cadis ſalſamentariis, ſigillo oppidorū unde advehuntur, inuſtis, prius ex lege exploratos; vel leviter ſalitos, fumo durant, inficiuntq; colore ſoro; qui Gothis (teſte Hadr. Iunio) ſubrufum ſonat ad atrum accedentem: unde equis Sora in Italia, & Alecibus Soretis in Gallia nomen eſt, & apud veteres, teſte Athenæo, ab æris colore chalcidibus. Viri ſunt ſtatura decenti, vultu flammeo, ingeniiſque ad omnes ſcientias & diſciplinas appoſitis: niſi luxu, velut in herba; aut lucroſis artibus, quaſi ſpinis, protererentur: plerumque aperti, promptumque vultu cor gerentes; ſanguinis enim ſpirituumque motu genuino fit ut cito & virtutis purpura erubeſcant, & aliis perturbationi-

bus

bus commoveantur : at humidiore corporum calore efficitur, ut ad accipiendam & deponendam offenſionẽ ſint molliores. Sympoſis mutuiſque invitationibus gaudent, & incaleſcunt, ſæpe ad ebrietatẽ, rixas, cedeſque; ſæpius ad benevolentiam ineundã, aut recuperandam; ceu cariſtiis & philotheſiis efficacibus, uſq; adeo ut illis graviſſimæ ſimultates cædeſque datis mutuis dextris obruantur, & abſque illis nulla reconciliatio firma ſit, & velut ſigillata. Hoc gemendum eſt, tot permitti popinas, ebrietatis, libidinis, aleæ officinas, & patrimoniorum, conjugiorumq; carcinomata; atq; etiam multis non modo in uſu convivali eſſe capacium poculorum ingentes mutuoſq; hauſtus, ſed in gloria poni, ceu probato animi ac cerebri ſpeculo, corporiſq; firmitate (quo argumento Cyrus Perſa, apud Lacedæmonios ſeſe regno, quam fratrem eſſe digniorem volebat perſuadere) defendique exemplis, vel gentium Arctoarũ, à quibus ille mos huc ſerpſiſſe videtur; vel Græcorum, unde pergræcandi proverbium; vel Romanorum, apud quos Torquati, Piſones, Antonii, Cicerones, Claudii ea laude ſeſe venditabant. Non abhorrent à ſubitariis conflictibus; Belgis enim à Belgen, *aut* Balgen, *quorum illud iraſci, hoc pugnare ſignificat; nomen indit doctiſſimus Goropius, cujus judicium in locorum nominumq; originatinoibus fere ſequimur. Longius abſunt ab homicidiis præmeditatis: quæ, niſi tutelæ inculpatæ neceſſitate eluantur, cujuſcunque modi ſint, ſupplicio non eximuntur, niſi vel fuga, templorumve aſylo, vel Principis condonatione, occiſique proximo conſanguineo tranſactione & ſupplici ingeniculatione placato. Vinum, licet uvas maturas habent, aliunde accipiunt magna copia & diverſitate: quamvis dolendum eſt, vina vulgo venalia tam ſæpe impuneq; adulterari calce, ſulphureque, & aliis nocumentis. unde in viris arthritici dolores, viſcerum corroſiones, renum cruces; in feminis aborſus ſterilitaſq; oriuntur. Viniq; ad imitationẽ, largiſſime conficiunt ſiti ac hilaritati, ex melle aquato coctoq;, Medonẽ: aut ex pomis & pyris contuſis expreſſiſq; ex quibus ſaccaro mixtis, Davidi Preto Iano Æthiopiæ regi, potum in calice cryſtallino porrigi ſolitum P. Iovius ſcribit.* Siſaram, *juxta ac* Byriam, *ſive Cereviſiam; quam non eſſe tam aſpernabilem, ut Byrrhia Terentiano relinquenda ſit ſecundum And. Lacunam medicũ Hiſpanũ; ſed ſalubritate, robore & forma bibentes imbuere, Manardus Italus inſigniſq; medicus aſſerit. Hæc; velut Cereris vinum; quã olim Hiſpani Cæliam Ceriamque, Thraces Illiriique Sabaiam, Ægyptii Zythum vocitabant; communis gentis potus ex hordeo avenaque madidis, dein torrefactis, triticeo farre, lupoque ſalictla-*

ctario commixtis, in aqua concoquitur: differens in eo à zytho, teſte Hadr. Iunio, quod hic ex hordeo triticove molito, in aqua macerabatur abſq; coctione, donec ex putrilagine acorem vinique ſaporem indueret: mira, ut ait Plinius, viciorum ſolertia, nam inventum eſt, quemadmodum aqua quoque inebriaret. Femina pariſere colloquiorum, conviviorumq; virilium familiaritate atq; pudicitia, forma, ſermonis, amictuſq; ſuavitate, œconomia procuratione, ſolertique labore commendantur. nam aut penſa trahunt, aut rotula verſatili in cannas fila agglomerant, aut pepla ſpectabili arte conſuunt exornantq;, aut lineas veſtes ad ſolem, undarum aſpergine, candore inficiunt; aut ruri, lacti emulgendo, butyroq;, quod Plinius barbararum gentium laudatiſsimū cibum nuncupat, extundendo, verſandove, & formando, aut caſeo coagulando comprimendoq; operantur. Literarū formandarum, rationumq; ſubducendarum, præſertim in oppidis, non imperita. Improbam mendicitatē plurimi Magiſtratus excludunt: Senio, morbo, viciove corporis laborantem, admittunt: Civium tenuiorum liberos ex publico alunt, veſtiunt, literas aut opificia docent: Alienigenas Xenodochiis recipiunt, validos unā noctem, agros quoad revaleſcant. Ex antiqua vereq; Chriſtiana inſtitutione & conſuetudine, Flandri, ſi crus fregerint, ſe felices clamitant, quod collum non ruperint. ac univerſim, ſi quid improviſi incommodi accidat, quod durius non affligantur, ſe dicunt fortunatos. Pecunias in uſuras extendere, infame; ſed ne otioſa maneant, fundo hypotheca oppoſito, neq; luendo niſi debitoris arbitrio, ſervatur uſura ſemiſsis; excepta Mercurii prole, in amplis emporiis mercaturam faciente, cui plus licet aut lubet. Menſuram gravitatemq; juſtam minus hic deſideres, quam earum æqualitatē conſenſumque, ſive res ſiccas liquidaſque, ſive terras metiamur. Granariæ menſuræ paſsim differunt nominibus juxta ac vaſis menſoriis. Vlna Brugenſis XXVIII. *pollices longa, nunc duobus; nunc uno pollice Gandenſem ſuperat: E diverſo Gandavi* XXVIII. *ſextarii vini, aliorumque liquidorum, implent Brugæ* XXIX. *Miliare perticas ſive virgas geometricas* M.CCCC. *Virga pedes* XIV. *efficiunt: quamvis virgæ terras dimetientes in Flandria Meridionali varient. Neq; in pedū longitudine concors ubiq; ſymmetria eſt. Gandavi enim, Brugæ, Ypraque, & pluribus in locis quiſq; pedum pollices undecim: in magna parte Occidua, Boreaque obverſa Flandria, decem tantum conſtituit. nec in ponderibus æquilibrium eſt: ubique enim libra uncias quatuordecim explet, præterquam Brugæ, aliiſque paucis in locis, ubi ſedecim unciarū eſt: communi libra, quibuſdam*

dam in mercibus, Brugæ non excluſa. Quæ varietates & inæqualitates tolerantur, quia inveteratæ, atque mercaturæ ejuſq; ſubtili & quæſtuoſæ Arithmeticæ ſunt ſuſtinendæ. Libra pecuniaria, licet diſcordiam ponderis non admittit, utpote certis normis legibuſq; conſtricta, diverſas computandi voces, modumque non recuſat. Guldi, ſive aurei, libræque Turonenſes, ſex, libræ Pariſicæ duodecim, ſcellingi viginti, libram Flandricam conſtituunt, quam groſſorũ vocant, quorum bini ſtuferum, ducenti quadraginta libram illam efficiunt, exacta ad genus ponderis, quod Troiũ Campaniæ dicunt, ubi libra duas markas valet; marka octo uncias, quæ Romanæ libræ beſsis erat, libripende. Auctiones, *hoc eſt, publicæ rerum privatarum venditiones, aliæ auctore, præſenteque judice fiunt, aliæ non item: ſed hæ ordinariam ſolum auctionem, illæ paratam executionem, manuſque injectionem adferunt, in non ſolventem tempeſtive debitorem. Exercentur autem utraque diverſis locis, diverſo modo. In quibuſdam enim bona venalia addicuntur propoſitum à præcone pretium augenti, & plus ceteris offerenti: unde auctionis nomen: In aliis præco inſtitutum à ſe pretium tamdiu gradatim diminuit, donec ex circumſtantibus emacibus quiſpiam indubitate acclamet,* meum eſt, *quod vernacule* miinen *vocant. Quo genere Auctionis Piſcatoria fora, mari proxima, in diſtrahendis primo appulſu piſcium potiſſime utuntur.*)

Venerunt iſti ad cognitionem ſanctæ noſtræ & ſalutaris fidei prædicationibus Divi Eligii, Epiſcopi Noviodunenſis, qui Dagoberti Francorum Regis juſſu annuntiare primum eam incepit in loco olim dicto Brug-ſtock / ubi & templum videtur condidiſſe Sanctiſſimo Salvatori ſacrum, anno jamtum ſexcenteſimo quarto. Secutus eſt eum Gandavi Divus Amandus. atque ita paullatim ſparſa eſt per univerſum hunc tractum religio Chriſtiana.

ADDITAM. (*Legibus Flandri fere utuntur municipalibus, & cuique Oppido aut Caſtellaniæ aſſuetis, tam in judiciis, quam in familiis herciſcundis, & ubi illæ deſunt, Iuſtinianeis. Peculiare hic eſt, quod ad imitationem Senatuſconſulti Orphitiani,* Nullus ex matre nothus perhibetur, *hoc eſt, Nemo ob illegitimos natales materna hereditate privatur: unde ne illuſtris quidẽ feminæ concubinæ liberos Flandriæ leges eximũt; niſi illis ſtatutum municipale à Principe ſancitũ deroget. Quemadmodum Curtracenſes ad annum* 1557. *& ſexto poſt anno Gandenſes à ſucceſſione materna liberos adulterio aut inceſto natos, excluſere.*

cluſere. Etenim anno 1532. *in Septembri, Provinciale Flandriæ concilium ſententiam tulit, ut Notho in feuda matris ſucceſſio competeret, cum privilegio ætatis ſexuſq;, etiam extantibus legitimis. Et anno* 1573. *Bergæ Winoci magiſtratus ex conſilio noſtrorum Iuriſperitorum, decrevit ut filia ſacerdotis hæreditate matris non excideret. Durũ, nec à Lege Iulia de vigeſima hæreditatum apud Romanos, cujus vi hæreditatum legatorum, cauſa mortis donationum ad extraneos devolutarum, vigeſima ad Fiſcum pertinebat, alienum eſt* Jus Iſſuarũ, *exituſve, quod appellant, quo hæreditate civis, non civi delata, etiam filio fratrique urbium curatores ex ea decimam bonorum non Feudalium, in publicum vertunt: & quo nemo in alterius cujuſcumq; urbis, aut caſtellaniæ jus corpuſque cooptari permittitur, præterquam decimis, eo quo diximus modo, perſolutis magiſtratui loci à cujus jure & quaſi complexu diſceditur, niſi ea ſocietas locorum contracta (quam* Hanſam *vocant) interveniat. quod ex iis exemplis eſt, quæ aliquid ex iniquo habent, quod publica utilitate compenſatur: quod tributũ Plinius ſecundus extraneis dicit eſſe tolerabile, domeſticis grave: itaq; his remiſſum, ne lachrymæ parentum aut filiorũ ſint vectigales. Videtur enim primitus invaluiſſe ad alendam frequentiam populorum in ſuis ſedibus, & ad familias ibi conſervandas, velut Iſraelitis bona filiaſve extra tribum transferre non licebat.* Teſtamento *ſupra tertiam bonorum, quibus Feuda continentur, partem legare Flandriæ leges prohibent; exteriſq; ad magiſtratus hic gerendos acceſſum, ex. Caroli* V. *Cæſaris anno* 1555. *ſanctione, illis nimirũ qui à ſe Flandros excludunt. Vtuntur jure ſiſtendi, manuſq; injectione tam in porſonas, quam bona eorum qui cives non ſunt, incipientes, contra Iuris civilis præſcriptũ, ab executione: quod mercatorum peregre venientium commoditas introduxit. At peregrinis licet in Flandria adire hæreditatẽ ſanguine conjunctorũ: quod in Galliis, Anglia, Scotiaq; illis nefas eſt, ubi Principes, quo jure quaq; injuria Albinagii, morientiũ ab inteſtato, nulliſq; ibi liberis relictis, exterorũ bona occupant. A ſententia in corpus capitali, omnique interlocutoria civili, reparabili in definitiva, magiſtratus etiã inferioris, fruſtra hic provocatur.*

Magiſtratus ſingulis in oppidis, caſtellaniis dinaſtiis poteſtatẽ obtinẽtes partim Scabini, partim Baillivi nominantur. Quos vero Scabinos Latine efferimus Galli Eſchevinos nominãt. In quorum ordinẽ Carolus V *Cæſar promulgato ad annum* 1531 *edicto prohibuit ebrioſos cooptari, voluitq; ut nimiæ potationi aſſueſcentes, ſi per errorẽ in illam functione irrepſerint, removeantur:*

tur: quod decretum initum fuit Solonis ſanctione ſtatuentis, ut magiſtratus ebrietatis compertus morte puniatur. Scabini *jura & privilegia populi defundunt, lites in judicium deductas, ex norma ſtatutorum & conſuetudinum municipaliū, aut illis deficientibus ex jure ſcripto decidunt: tormentis quaſtionum adſunt, criminant examinant, vita neciſq; jus & facultatē habent: ſubmonentibus, per concepta verba, Principis officiariis, populo audiente, ſed ſupplicii condemnatos noxa eximere ipſis nefas eſt: ſoli Principi permiſſum magis, quam uſurpatum. Politica edicta ſciſcere illis licitum & uſitatū, Comite ſanciente: at tributa ſimiliaq; onera ſubditis indicere, niſi Principe cauſas neceſſitatis cognoſcente, imponendiq; oneris facultatē largiente, prohibentur: primū Ludovici Malani, deinde Caroli quinti Caſaris ad annum* 1516, *conſtitutione. Illorum praſides (quibus Senatus convocandi & dimittendi, ad eum referendi, primi conſeſſus & ſententias circumrogandi jus & poteſtas eſt, qua numerantur, non ponderantur, Romano more. Neq; enim aliud, inquit Plinius Iunior in publico conſilio fieri poteſt, in quo nihil tam aquale quam inaqualitas ipſa: nam cum ſit impar prudentia, par omnium jus eſt. nuncupantur Gandavi, & in Yprenſi, Bergenſi, Burburgiaq; caſtellaniis,* Primi Scabini: *Ypra, Bellaq;* Voegti, *ſive* Tutores: *penes quos nimirum ſummum jus eſt rerum ordine ſuo jungendarū. Vernis enim noſtris* Voeghen, *componere & accommodare denotat, niſi quis forte magis delectetur Graci nominis & ſignificati,* Ϛοῦθοι, *paronymia: Berga* Portmagiſtri: *In Feurnenſi caſtellania* Lanthouderi, *quaſi terra cuſtodes, adjunctiq; illis Scabini etiam* Keurheri, *ceu electi domini:* Keur *enim optionē, electionemq; ſignat, appellantur: Bruga, ceteriſque fere in oppidis, & in terra Franca,* Burgermagiſtri, *hoc eſt, quibus pracipua civiū cura incumbit, nuncupātur.*

Antiquitus Scabini, licet ob juſtitia, largitione redempta, corruptelā, Comitis punitioni cū bonis ſuis ſemper ſubjacerent, dignitatem ante mortem non exuebant: nullamq; pecunia publica adminiſtrata rationem Principi, at inter ſe tantum reddebant: neq; ab eorum ſententiis provocare licebat, imo appellantibus ſexaginta librarū Pariſicarum mulcta imponebatur. Verū Ioanna Conſtantinopolitana, Guydiq; ex ſorore nepotis induſtria, aulica prudentia, multoq; labore effectum fuit, populo novitatis avido ſuffragante, ut quotannis per Commiſſarios Comitis ordinarios, aut removeantur, aut prorogentur, atq; ad rationes corā illis populoq; purgandas, teneantur. Neq; illuc admittebatur ullus manuoperarius, ut vocant, niſi jam anno diutius ſeſe ab opificio

ſicio removiſſet: quia hujuſmodi, quos aptius ergaſteres Græci vocant, potius ventris quam reipublicæ commodis & neceſſitati ſerviant: quod popularius fuit quam inſtitutum Thebanorum, eum à magiſtratu eliminantium, qui decem annos à mercatura factitanda non abſtinuiſſet. Tandē Flandri, & Philippi Regis, quem diximus, cupiditate ambituque, Lutetiam ſenſim attrahebantur: & Philippi Boni circumſpectione pedetentim illinc erepentes, hujus contra Gandenſes ad Gaveram victoriæ potentiaque gliſcente, coacti ſunt, concilio provinciali Gandavi fixo, parere: eoq; res devenit, ut à cunctis magiſtratibus ad ſenatum Principis, Gandavi collocatū, appellare licitum ſit, & Flandria diffuſius litibus inundaverit: fori tabe, pecuniā cauſidicis ut vi morborum precia medentibus, adferente. Porro ſingulis tum oppidorum tum caſtellaniarum magiſtratibus in cogenda, expendenda, & annotanda publica pecunia, ſubſerviunt quæſtores: illic Theſaurarii: hic Receptores vulgo nuncupati: exemplo Græcorum, maxime Athenienſium, tales pecuniæ coactores, eadem notatione uſuq; vocantium ἀποδέκτας: quod ſubinde ſignamus: quia delectat, vetuſtarum nobiliumq; gentium, præſertim Athenienſium, quos leges Solonis regebant, conſentientem interdū cum noſtratibus politiam, intueri: in oppidis frequentius bini, hic ſinguli ſunt, quos in pleriſq; urbibus, præterquam Ypra, Principis vicarii uti ſcabinos, eligunt: neq; non magiſtratibus perpetuo aſſiſtunt aſſeſſores & conſiliarii per illos cooptati: quos partim Graphiarios, aut Secretarios, partim Penſionarios vulgo nuncupant: illos à tabulis actiſq; (quales Athenis, eodem ſignificato, γραμματεῖς) graphio, ſtilove deſcribendis, expediendis, conſilioque hos à penſione, qua honorantur, ore ſenatus, conſiliis, legationibus. Quibus omnibus, utpote juris tam ſcripti quam municipalis peritioribus, & in continuo, annuæq; mutationi non obnoxio rerum uſu verſantibus, multū defertur; neque nobilibus id munus indecorū eſt. Extra ordinē etiam magiſtratibus vocati adſunt, ejuſdem antea ordinis (quos Notabiles appellant) unaq; deliberant plerumque magis quam definiunt: neque quum opus eſt, illinc abſunt Decani opificiorum, & Sodalitates quadā, quas Græci cum Romanis Hæterias, noſtri Confratrias dicunt, Gladiatorum & Sagittariorū. Illi enſes ancipites, longos, utraq; manu perite tractant: hi arcubus, ſive chalybeis, ſive acernis, ſpicula; aut ſclopis manuariis, plumbeas pilulas ejaculantur; vel ſaltem illis claſſibus aſſcribuntur. Quibus pridem veſtis erat bicolor, adjecto emblemate argenteo, ut internoſcerentur. Illorum autem uſus in ſubitis periculis & terroribus,

bus,tam inteſtinis,quam hoſtilibus,opportunus eſt:Flandriæq; Comites, antequam tot finitimarum ditionum acceſſione, aulicisque ſtipatoribus augerentur,ab uno oppido in aliud,honoris defenſioniſque cauſa ab illis deducebantur: & jampridem ad ornandum Principis vel adventũ,vel inaugurationẽ,adhibentur.

Ballivi nomen à Baila voce Gallica,tutelam cuſtodiamq; ſignificante,originẽ elicere videtur: nam illud deducere à Græcorum βαλιός, quod maculoſum ſignat,turpe: à βάλλω quod petere & impetere denotat, odioſum: & quia virgas manuſque injectionẽ Baillivi habent,dicenti periculoſum. Non minus Bailivi,quam Scabini per Principem committuntur,mutuaſq; operas tradunt. Quibuſdam in locis,Brugæ inprimis, Schultheti vocantur,à Germanico vocabulo,Schultheſſẽ, noſtrati Schultheten & Schoutheten,Germanicum enim ſigma ſibilumque nos fere in literã tau emollimus,quod ſcilicet debitoribus juberent, ut creditoribus ſatisfacerent (licet Goropius Schultheiſchen dici malit,quaſi debiti noxæque exactores.) Quæ vox in Lutprandi Longobardorũ Regis legibus uſurpatur,nominaturque Schuldahis,judicemq; denotabat,de debitis pronunciantẽ, & creditori ſatisfieri jubentem: nunc autem in aliquot Helvetiæ urbibus,publici concilii caput,peneſq; Germanos Principes, locorum præfecti, vocabulo Schultheſſem deſignantur. Noſtris vero moribus,Bailivi Schulthetique,hoc modo,his officiis,à ſcabinis differunt: Scabini judicant,Bailivi judicatum,& ſcabinorum ſcita,Principumque conſtitutiones exequuntur: illi vocationẽ habent,hi prehenſionem,miſſionem in carcerem,accuſationem: illis quotannis honorariũ: ab his Principi annua pecunia dependitur,ex mulctarũ forte compenſatis: illi annuæ aut biennii mutationi obnoxii ſunt: hi mandati diuturnioris limitibus. Deniq; Scabini jura populi: hi Principis magis reſpiciunt, eorumq; dynaſtarum à quibus committuntur: & Scabinos ad jus in propatulo tribunali dicendum rite & neceſſario ſubmonent, atq; tribunalis locum,poteſtatemque velut aperiunt: unde etiam tribunalia noſtrati vocabulo Vierſcharen,hoc eſt, quatriturbæ nominantur: quia nimirum quatuor perſonarum illic uſus eſt, Actoris,Rei,Iudicis,& Baillivi. Scabinos Bailivi dignitate & loco præeunt: unde forſitan à cupidis amictus Latini,Prætores communiter appellantur: nulla ſimilitudine functionis: quum Scabini potius Romanos Prætores juris dicendi, condendique potentes,eminus referre videantur. In aliquot caſtellaniis, præſertim Furnenſi,& in terra Franca,Baillivis additur Crickhouderus, ſic dictus, quaſi cuſtos ligni, ſuprema ſui parte

tranſ-

tranſverſarii,quod axillis ſubjectum, imbecilles ſuſtentat: cujus forma argentea pedalis magnitudinis,illi magiſtratui, munere ſuo in publico fungenti,rite geſtatur. Is Scabinos in tribunali publice tempeſtiveque ſubmonet,verbis conceptis: pupillares facultates inquirit,inſcribit,mulctatque earum interverſores: & auctiones rerum,præſente judice, venalium, maxime nobilium palam proclamat annotatque. Neque ruri in primis deſunt Amani,quaſi Amptmani, *hoc eſt,viri officiarii: quorum partes ſunt,diebus Dominicis,peractiſq; ſacris,in cœmiterio edicta magiſtratus,privatorumque mandata præconari,triconibuſq; debitoribus domi denunciare ut ſolvant,aut uti ultra legis municipalis præſcriptum cunctabundos, ad ſolvendum cogant; eorum bonis,mobilibus inprimis,venundatis in auctione. Poſtremo quemadmodum ceteris omnibus Baillivis certæ metæ unius vel oppidi,vel caſtellaniæ, pagiq; circunſcriptæ ſunt: ita Lud. Malanus quendam ſupremũ rerum capitaliũ quæſtorem, vindicemque,quem* Souverainum Bailivum *nuncupavit,anno ſeptuageſimo quarto poſt milleſimum trecenteſimum inſtituit ad homicidas exuleſque vagabundos tota Flandria, & Antverpiæ Mechliniaque (quæ illi tunc parebant) apprehendendos, & ex ſententia duorum Comitis beneficiariorum morte plectendos,aut ex merito caſtigandos: quum prius illud muneris à Receptatore generali Flandriæ gereretur, & uni utrumque onus nimium eſſet; tantis præſertim illius ævi commotionibus. Permiſſa illi muneri jampridem,& à Carolo quinto Cæſare anno* 1543. *approbata, auctoritate atq; facultate relegationis abrogandæ, & furti,neq; non homicidii ex caſu aut defenſione,ſimilique occaſione,magis quã inſidiis & præmeditatione reis, cæſiq; proximo conſanguineo,paſſiſque furtum,conciliatis,largiendi non ſolum ultro,citroq; commeandi quadraginta per dies ſecuritatem,verumetiam criminis condonationem: modo mulcta pecuniaria,ſecundum facultates, enormitateſq; illorum reorum,ab ipſo imponenda: fructus,non ad eum,ſed Principem redeat: Flandriaque concilium de reis an vera faſſi ſint,cognoſcat. Sin autem magiſtratus loci, cujus juriſdictioni reus, qui tranſducitur,obnoxius eſt; ſua illum cognitioni ſiſti petat,obtemperandum eſt.)*

Primus hujus Provinciæ Princeps, inter eos quidem qui nomen & titulum ejus geſſerint,ut è nonnullis ſcriptoribus,& antiquis quibuſdam monumentis conſtat,Lidericus Harlebecanus fuit.cui ob raras virtutes,& egregia multa fidaque officia, ſibi & reipublicæ Chriſtianæ præſtita,eam anno ſalutis 792, titulo *Principis Flandriarum*

rum atribuit Carolus Magnus. Erat autem tunc temporis regio admodũ inops, & in qua vix aliud inveniſſes quam paludes & ſaltus. unde & Lidericus ille ultro & jocabundus adſumſit vocabulum *Foreſtarii*, id eſt, ſaltuum nemorumq; cuſtodis. quem titulum tamen ſucceſſores honorificum ſibi ducentes, retinuerunt, ac diutiſſime uſi ſunt. neq; deſunt qui ſcribant, extitiſſe ante hunc ipſum Lidericum & alium quemdam Flandriæ Saltuarium, qui Brugis anno 621, condiderit templum Divi Donatiani. Liderico ſucceſſit Engeranus, Engerano Andakerus, qui (ut tradit Maſſęus) mœnibus clauſit Gandavum, jactis inibi templi Divi Joannis, quod ſupra deſcripſimus, fundamentis. Atq: hi quidem primi fuerunt Flandrorum Principes. quos alii Comitum titulo uſos, alii vero Cuſtodes tantum, Præfectos, & Vicarios Galliæ Regum fuiſſe contendunt. Poſt *Foreſtarios* vero iſtos, vel Saltuarios, numerantur triginta & duo legitimi hujus Provinciæ Comites, concenſitis quatuor Comitiſſis, veris juſtiſque terræ hæredibus. Inter Comites autem, ſi hiſtorias forte evolvas, paucos invenies, qui non fuerint magni & quantivis pretii Principes. ita quidem ut in graviſſimis illis, modo cum Gallis Angliſve, modo cum SuperioribusGermanis, & vicinioribus aliquot populis, interdum vero & cum ſuiſipſorũ ſubditis. nullo non tempore geſtis bellis, non hoſtibus tantum & fortunæ fortiſſime reſponſaverint, ſed egregiam quoque virtutem ſuam, & maximam perexımiæ hujus terræ potentiam toti orbi terrarum approbaverint: nec conſervaverint modo acceptam ditionem, ſed magnopere etiam auxerint. & quod magis mirere, obtinuit, partim conjugii jure, partim mera virtute, ipſorum ſanguis univerſæ iſtius Belgicæ Principatum: potituſq; eſt ante paucos annos Regno Hiſpaniæ, & tot aliis illis Regnis, Imperiis. Dynaſtiis, atq; Provinciis, quot poſſederunt olim & hactenus poſſident Sereniſſimi Principes Domus Auſtriacæ, oriundi ex illuſtriſſima illa Flandriæ Principũ ſtirpe. Inter Comitum autem illuſtriſſimos maximeque eximios, & qui patriam ſupra cæteros illuſtraverint auxerintque numerantur potiſſimum iſti: Balduinus Arduennenſis, cognomento Brachioferreus; is quẽ aſſerunt quæſiviſſe ſibi, vel magnopere ſaltim auxiſſe hanc ditionem, & ſupremas dignitates tituloſq; obtinuiſſe, Princeps pace belloq; clariſſimus, obiit anno 879.

Baldui-

Balduinus Barbatus, juſtitiæ ſimul & litterarum ſtudio clarus Princeps, nobilitatem, ut volunt, in Flandria omnium primus conſtituit, juſtitiæ ſacra reformavit, homines doctos & virtutibus celebres paſſim invexit. mortuus anno 1036.

Balduinus, cui ab optimis moribus nomen Pii eſt inditum, & qui Inſulis natus, Latine ſcribentibus *Inſulanus* dicitur, ditioni adjecit Comitatū Aloſtanum & quatuor illos Ambactos. In matrimonio habuit filiam Regis Roberti, Henrici primi Galliæ Regis ſororem. qui imminente jam fato, hunc ſororium ſuum, notæ integritatis, juſtitiæ & prudentiæ virum, teſtamento inſtituit filii ſui Philippi, immaturæ adhuc ætatis pueri, curatorem, adeoque Protectorem ampliſſimi ejus Regni. quod factum 1061. Suppeditavit idem Balduinus magna navium copiarumque & pecuniarum ſubſidia genero ſuo Guljelmo Duci Normanniæ, in debellanda, & Haroldo, injuſto coronæ uſurpatori, eripienda Britannia. cujus tantæ victoriæ præmium retulit annuam trecentarum marcarum argenti penſionem, Flandris ab eo Regno in perpetuum perſolvendam. etſi pactum illud non diu à poſteris obſervatum. obiit iſte Balduinus anno 1067.

Robertus, cognomento Hieroſolymitanus: is qui ob inclyta ſua & heroica prorſus facinora in Bithynia Syriaque adverſus infideles patrata, ab univerſo Chriſtianorum exercitu ſalutari meruit *Filius Divi Georgii*: quique ab Imperatoribus omnium primum deſignatus fuit Protector Cameracenſis: obiit anno 1111.

Balduinus, cognomento *Securis*, Princeps bello clariſſimus, tam ſevere adminiſtravit juſtitiam, ut, præter primum illud cognomen, etiam dictus fuerit ejus virtutis parens. obiit anno 1119.

Theodorus Elſatius, magno ſuorum commitatu inſtructus, Hieroſolymam, infidelibus inibi debellandis, quater profectus eſt, ac magnum idemtidem nomen lucratus, ad ſuos reverſus. uxorem habuit Sibyllam, Fulconis Hieroſolymæ Regis filiam, præſtantiſſimam ſane mulierem. obiit anno 1169.

Philippus Elſatius, qui ob raras virtutes Magni cognomento affectus eſt, tam familiaris, tamque intimus fuit Ludovico Galliæ Regi, ejus nominis ſeptimo, ut nihil fere is ageret, niſi de hujus noſtri conſilio. hic è ſacro

fonte

fonte ſuſcepit Regis filium,cui à ſe fecit nomen. atque is poſtea fuit Philippus Rex, cognomento Auguſtus.cui, patre jam mortuo,conjugem noſter dedit Iſabellam cognatam. ſed orto poſt (ut ſunt lubricæ admodum & funeſtæ Principum res) ſuper Veromandorum Comitatu, gravi inter eos diſſidio,ad arma & manus etiam ventum eſt. at tranſactum tamen poſtpaullo cum maximo noſtri bono, & in gratiam reditum. Comes, otii impatiens, in Syriam ſe, & ſacram inibi expeditionem contulit. ubi mira illum virtutis ſpecimina edidiſſe, inter alia vero poſt inſignem ab hoſte partam victoriam, inſignia etiam illa, quibus hodieque utuntur ſucceſſores Flandriæ Comites,retuliſſe,ſacri belli ſcriptores commemorant.Inde in patriam rediens. & Luſitaniam forte perviam luſtrans,uxore jampridem mortua,ſecundis nuptiis duxit, & in Flandriam ſecum vexit Machtildim viduam,Regni illius Reginam,raræ (ut narrant) formæ & pulchritudinis fœminam. Tandem vero una cum dicto Philippo Auguſto & Richardo Anglorum Rege, in Syriam rurſus & ſacrum bellum delatus, jamque multis victoriis inclytus, Ptolemaide, anno Chriſti 1190,vel ut alii ſcribunt 1191. rebus humanis exemtus eſt.

Balduinus, felicis ejus nomenclaturæ octavus, poſt diutina ſatis in Oriente cum infidelibus bella,capta tandem à noſtris Conſtantinopoli (magno ſane iſtorum honore, ſiquis rem attente conſideret) ſalutatus inauguratuſque eſt Imperator Byzantinus, anno Chriſti 1204. ei vero intra annum defuncto ſurrogatus Henricus frater.

Vltimum inter veteres Comites faciemus Ludovicum Malanum, Ludovici Nivernienſis Flandriæ Comitis filium,qui & ſanguine & virtutibus glorioſus,ducta uxore Margareta, Joannis tertii Brabantiæ Ducis filia, & Ducatum illum & ditiones ei annexas (prout ſupra in deſcriptione Brabantiæ fuſius explicavimus)cum Flandriæ Comitatu conjunxit. mortuus anno 1383.

Succeſſerunt poſtea ex eadem ſtirpe & ſanguini oriundi ſtrenuiſſimi Duces Burgundiæ. & poſt eos,Imperatores Regeſque domus Auſtriacæ. quorum Carolus Quintus,Imperator Maximus(eo enim honorifico titulo eſt affectus à Paullo tertio Pontifice Maximo) terram iſtam perpetuo quodam favore proſecutus varie ampliavit;

vit: reſtituto ei inprimis Tornaco, ipſaque à jure omni & poteſtate Gallorum atque Imperii penitus liberata. Obiit tantus Princeps in Hiſpania anno ſalutis 1558. Exequiæ Regio prorſus & Imperatorio apparatu celebratæ ſunt Valiſoleti in æde Divi Benedicti, à Principe vidua Luſitaniæ, ejus filia, Hiſpaniarum gubernatrice. quæ Cæſarei tumuli, Regiis undiq; & Imperatoriis imaginibus ſymboliſque exornati, frontiſpicio inſcribendum curavit glorioſiſſimum iſtud Epitaphium. ſed ſciendum prius, depoſitum aliquot annos fuiſſe defuncti corpus apud Cœnobium Juſti, juxta Placentiam: atque inde una cum medicato corpore patris ſui Philippi Regis, anno 1506, itidem in Hiſpania mortui, Eſcurialem tranſlatum, locum in cujus vicinia, filius ejus Philippus Rex condidit erexitque Cœnobium inſtituti Divi Hieronymi: quod in magnæ illius victoriæ (qua potitus nuper adverſus Gallos Henrico ſecundo Rege, ad Fanum Divi Quintini, idque die Divo Laurentio ſacro) in victoriæ dico tantæ memoriam, glorioſi illius Martyris nomine inſignivit. cœnobium certe, quod ædificia quidem & ornamenta, adeoque magnitudinem omnem & regium plane ſplendorem attinet, ita magnificum prorſus & ſumtuoſum, ut ſi intra decennium porro ex Regia deſtinatione abſolvitur, & erogentur pro rata parte in fabricam decem auri milliones, numerandum merito fuerit inrer orbis miracula. Celebratæ præterea ſunt ejuſdem Imperatoris, necnon Angliæ & Hungariæ Reginarum exequiæ, cum in aliis Belgicæ urbibus, tum præſertim Bruxellæ, illoipſo Philippo Rege præſente, & magna tum aulæ, tum urbis totius pompa. Quin & per totam, quam late diffuſa eſt Chriſtianam Rempublicam prout ſolet fere in funere Maximorum Principum, veneranda prorſus & regia Imperatori facta ſunt juſta, habitæque in laudem ejus orationes, & id genus ſollennia. Epitaphium autem quod dixi ecce iſtud:

D. O. M. S.

D. CAROLO V IMP. CÆS. AVG. MAX. INDICO, TVRC. AFRIC. GERM. HISPANIÆ, SICILIÆ, ET INDIARVM REGI, P.P. PRINCIPI POTENTISS. ET INVICTISS. SACRI IMPERII LIBERATORI, FUNDATORI QUIETIS, CHRISTIANÆ

NÆ RELIG. ACERRIMO PROPUGNATORI, IUSTITIA, ANIMI MAGNITUDINE, PRUDENTIA, RELIGIONE, CLEMENTIA, PATIENTIA, ALIISQUE INSIGNIBUS VIRTUTIBUS LONGE ORNATISS. QUI POST INGENTES UBIQUE TERRARUM PARTAS VICTORIAS, ET CLARISSIMOS DE GALLO, TURCA, AFRIS, ITALIS, GERMANIS, ACTOS TRIUMPHOS, TAM MULTIS INDIÆ PROVINCIIS, ET INSULIS ETIAM PRISCIS INCOGNITIS, PER LEGATOS MAGNO REIP. CHRISTIANÆ ORNAMENTO INVENTIS, ATQUE LUSTRATIS. DENIQUE POST FOELICITER ADMINISTRATAM ET PRUDENTER CONSTITUTAM REMP. PHILIPPO FILIO TOT AMPLISSIMIS HISPAN. REGNIS, FLANDRIÆ, ET ALIIS PROVINCIIS INAUGURATO, RELIGIONE DUCTUS EX FLANDRIA IN HISPANIAM TRAIECIT, IEQUE IN SUSTUM HIERONYMIANI ORDINIS COENOBIUM, ÆDIBUS ILLIC IUSSU EJUS CONSTRUCTIS, RECEPIT, UBI RELIQVUM VITÆ, QUOD VIX BIENNIUM FUIT, TRANQUILLISSIME EGIT, ET SANCTISSIME OBIIT XI CAL. OCTOB. M.D.LVIII. IOANNA LUSITANIÆ PRINCEPS HISPANIARUM GUBERNATRIX, PATRI OPT. ET MAX. P. VIX. ANN. LVIII. MEN. VI. DI. XXVII. IMPERAVIT ANN. XL. REGNAVIT ANN. XLIII.

Teutonica ſimul & Imperialis Flandria gubernatur hoc tempore à Principe Gavereno Comite Egmondano, qui Artheſiæ quoque Præfectus eſt : Gallicanam gubernat (ut diximus) Dynaſta Currerius. quo utroq; defuncto, & inſecutis poſtea bellis civilibus, deſtituitur iſta Provincia peculiari Gubernatore. cujus vices propterea ſupplet generalis Belgicæ terræ Legatus, donec aliter ſtatuat Rex. Atq; hæc eſt in ſumma deſcriptio Flandriæ. quę habetur ab omnibus pro ampliſſimo potentiſſimoque totius orbis Chriſtiani Comitatu. quem locum, & inter Regna, illud Galliarum, & inter Ducatus, Mediolanenſis ditio non injuria ſibi vindicat. Sed pergamus ad alia.

ARTHESIA COMITATVS.

ARTHESIA magna ex parte complectitur ejus gentis tractum, quam Cæſar in Commentariis Atrebates appellat, ab Atrebato, & ipſius & noſtro ævo, tractus ejuſdem metropoli, quam Galli quidem vulgo *Arras*, Itali autem *Arazzo*, Flandri denique Atrecht appellant. Hæc regio terminos varie olim mutavit, & pro variis illis ac reciprocris inter Galliam & hanc Belgicam motibus, modo latior ampliorque, modo contractior iterum atque anguſtior facta eſt. quæ omnia ſicut prolixitate ſua multum faſtidii, ita parum utilitatis lectori adferrent. quare ſufficit ſi dicamus, Artheſiam hodie terminari, à Septemtrione quidem Liſa flumine, & foſſa (quam vocant) Nova, quæ à Flandria eam dividunt: à meridie vero verſus Dorlamum cum Picardia; ab ortu cum Flandria Gallicana & ditione Cameracenſi conjungi: ab occaſu denique verſus Monſtrolium Picardiæ rurſus adfinem eſſe. regionem equidem peramœnam & præſtantiſſimam; ut quæ cœlum experiatur admodum clemens & temperatum; ſolum vero habeat omnium rerum, ſi vinum tantum exceperis, feraciſſimum. naſcitur autem defectus iſte vini, ex incuria magis & negligentia incolarum: tum quod regio Galliæ tam vicina & bellorum periculis nimis expoſita: quam è cœli ſolive ipſius inclementia. gignit in primis laudatiſſimum genus tritici, idque ea luxuriæ, ut quam copioſiſſime illud extra ipſam Provinciam evehatur: & cum bonæ Teutonicæ Flandriæ parti, tum Brabantiæ quoque, ac nominatim Antverpiæ (ubi exteri fere triticeo, non autem cibario illo & ſecalicio pane utuntur) adfatim ſubmittatur. quin Mechlinia quoque comperta itineris Duaceni opportunitate, triticum iſtud Artheſinum aqua illinc idemtidem petit, & in civium uſus inſumit. Faciunt inſuper iſti homines tam laudabile genus panis, ut in opida is & pagos circumvicinos magna in dies copia diſtrahatur. Numerantur in hac Artheſia duodecim Opida muris clauſa, concenſito iis Rentæjo, arcis magis quam opidi nomen

1. le Grand marché
2. Marche aux poiſſon
3. S. Clare
4. l'Egliſe de S. Nicaiſe
5. l'Egliſe de N. Dame
6. l'Egliſe S. Oubert
7. l'Egliſe S. Maurice
8. S. Ieuz
9. S. Croix
10. Sirie
11. l'Abb. S. Vaſt.
12. Le Beffroy
A. La ville d'Arras
B. La Cité
C. Port de la Cité
13. la porte d'Amiens
14. la porte de Bardin
15. Porte de moien
16. Porte de S. Nicolas
17. Porte de Bon ville
ARR
5
B

ARIS, y. ATRECHT.

men tuente. Pagi ſunt octingenti quinquaginta & quatuor inter quos etſi per nupera iſthęc bella deſolati complures & miſere mutilati: bona tamen indigenis ſpes eſt, fore, ut per diuturnam hanc pacem, Deo humanam induſtriam adjuvante, omnes (ut fieri ſolet) in priſtinum ſtatum redintegrentur. Interea lachrimoſum ſane & triſte ſpectaculum eſt, videre non hujus tantum Provinciæ, ſed & Galliæ confinalis limites ita miſere devaſtatos, nec tam multos dumtaxat ferro & flamma everſos pagos, ſed & integras regiones, eaſque inſigniter fertiles, à plebe & omni hominum cultu derelictas. & quid amplius? videre miſerrimas illas gentes diſperſas, fugatas, occiſas, & qui ſuperant, in perpetuo luctu & querimoniis. unde porro naſcuntur inter utramque nationem, foventurque implacabilia quædam & perpetua odia: in magnam profecto eorum, qui ſuapte culpa tam atrocium irreparabiliumque malorum auctores ſunt, ignominiam, & graviſſimum animæ detrimentum. Continentur Artheſiæ finibus novem *Caſtellaniæ*, item Abbatiæ complures, Cœnobia, aliaque id genus Collegia. Opidorum primaria Atrebatum, Fanum Divi Audomari, Betuna, Aria, Bapalma: reliqua vero Heſdinum, Rentæjum, Fanum Sancti Paulli, Perna, Lilerium, Baſſæa, & Lendium. Sunt deinde opida pridem diruta Taravanna & vetus Heſdinum. Ordines hujus Provinçiæ quatuor membris conſtant, Antiſtitibus nempe, Capitulis, Nobilibus, & primariis Urbibus. Accedamus vero ad ſingularem eorundem opidorum, & primo quidem Atrebati deſcriptionem.

ATREBATUM.

ATREBATUM teli dumtaxat jactu abeſt à ripa Scarpæ, fluminis ſupra nobis deſcripti. Duaco abjungitur ſex, Dorlano octo, Cameraco novem, Ambiano denique quatuordecim, ſed minorum, leucarum intervallo. opidum vaſti ambitus: ſed quod in duas deinde partes, quarum altera, *la Cité*, altera vero *la Ville* dicitur, intermedio quodam muro diſtinguitur. quem murum tamen maturo conſilio, ad majorem utriuſq; partis ſecuritatem, nulla interim facta juriſdictionis mutatione, poſtea demoliti ſunt. & Civitas quidẽ non ita am-

pla, ſed pulchra tamen, amœna, & propugnaculis communita. in ea pulcherrimum illud templum cathedrale, Divæ Virgini dedicatum, ubi inſignis Theologicorum voluminum manu exaratorum bibliotheca. primus hujus Eccleſię Præſul Divus Vedaſtus fuit, inſtitutus à Sancto Remigio Archiepiſcopo Rhemenſi, anno jamtum 5301, ſed unita deinde eſt Atrebatenſis Eccleſia cum Cameracenſi, & duo illi Epiſcopatus in unum conflati. ita aut eminenti illa dignitate diutiuſcule civitas iſta caruerit. Sed cum ſtetiſſent poſtea Cameracenſes à partibus Imperatoris Henrici Quarti, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ perduellis, Urbanus ſecundus, vindicando ex parte & puniendo huic delicto, civitatem Atrebatenſem in Epiſcopalem priſtinam dignitatem reſtituit, & Epiſcopum ei dedit Lambertum Archidiaconum Morinenſem, circa annum ſalutis nonageſimum quintum ſupramilleſimum. Hoc tempore Præſulem habet Antonium Perrenotum, poſtea Cardinalem Granvellanum, virum ſummæ olim apud Carolum Quintum Imperatorem dignitatis, nec minori hodie, maxime quod ad Belgicæ ſpectat res, apud Regem Philippum loco: tum virtutibus quoque aliiſque rariſſimis dotibus toto orbe terrarum illuſtrem. qui, dum operi iſti ſummam manum imponerem, Epiſcopatu ſe abdicans, locum dedit Franciſco Richardoto Burgundo, docto & venerando Antiſtiti, ac digniſſime ſane dignitatem illam adminiſtranti. cujus nepos Joannes Richardotus, Dominus de Barli, Regi hodie à conſiliis Status & Sanctioribus, vir eſt rara quadam doctrina prudentiaque, tum experientia quoque & mira in expediendis rebus politicis acrimonia. Richardoto Antiſtite nuper defuncto, aſcendit ad eum gradum, ob raras ſuas virtutes & probitatem, Guilielmus Moulartius. Eſt autem Epiſcopus Atrebatenſis & politicus ſimul & eccleſiaſticus Dominus civitatis, cui non jura minus & leges, quam Magiſtratus attribuit; ſuperiorem tamen agnoſcens Artheſiæ Comitem, penes quem eſt ipſius electio, ſicuti confirmatio penes Romanum Pontificem. Gaudet Epiſcopatus hic annuo quatuor, quinque, vel & ſex millium ſcutatorum cenſu, pro uberiore videlicet vel contractiore proventu grani. Adſervatur in dicta æde Beatæ Virginis magna inprimis religione, & miris gemmarum divitiis involutum, ceu digniſſimum quoddam cime-

melium, certum genus mannæ, lanæ propemodum ſpeciem referentis; quam pluiſſe in hac regione ſuo ipſius ævo in epiſtolis narrat Divus Hieronymus. ea populo magna ſollennitate palam exhibetur ſpectanda, maxime cum poſt longas ſiccitates pluviam arva ſiticuloſa deſiderant. In opido item ſeu villa Atrebatenſi, & ſacello, minori foro, non alia fini, ſuperſtructo religioſe admodum cuſtoditur, ceu ſacrum quoddam Palladium, candela quædam, cœlitus olim uti narrant, delapſa. Sed pergamus deinceps ad ipſam villam, id eſt alteram Atrebati partem, amplam ſane, & cum ſitu, tum opere, muris ſcilicet, propugnaculis, ac latis profundiſque foſſis, etſi aquæ tamen expertibus, uſque eo munitam, ut non niſi diutina aliqua obſidione frangi & expugnari poſſe credatur. Vias habet admodum latas: forum ſpatioſiſſimum & eximie pulchrum. Habet item ampliſſimam illam & opulentiſſimam Abbatiam Divi Vedaſti, qua non alia, niſi fallor, in univerſo hoc Belgio ditior: puta cujus annui reditus vicena fere millia ſcutatorum excedant. Præerat huic Cœnobio vir Illuſtris Rogerius Montmorencius, frater Comitis Hornani: cui nuper ob raras dotes ſuffectus eſt Joannes Saracenus, civis Atrebatenſis, reverendus in primis & clariſſimus Præſul. Habet denique Atrebatum & alia quædam ſpectanda templorum ædificia, & percommodas civium domos, quarum ſingulis ſua ſunt hypogæa pavimentata, & inſolita quadam profunditate conſpicua. quæ conſilio quidem ita ampla ſeſe & luculenta feciſſe prædicant, ut poſtulante temporibus belli neceſſitate, ſe cum omni familia actutum in ea recipiant, & à tormentorum hoſtilium ictu immunes, extrema quæque priuſquam ſe dedant, quam fortiſſime tolerent. Oriundus hinc bellicoſiſſimus ille & fortiſſimus Comius, quem in Commentariis ſuis tantopere celebrat Cæſar. item magnus ille Franciſcus Balduinus, Juriſconſultus excellens, & complurium in utroque jure voluminum ſcriptor. Hodie inter viros illuſtres Atrebatenſes numerantur Chriſtophorus Aſſonvillius, Dominus Altovillæ, Conſiliarius Status & Conſilii Sanctioris, vir inſigniter doctus & longo rerum uſu experientiſſimus, ſic ut per turbas iſtas & motus civiles utiliſſimam ſæpe Regi navarit operam, & conſtanter ei adhæſerit, prout conſtat ex aliorum hiſtoriis, &

nominatim ex noſtris commentariis. Nicolaus Bornius, Electus Artheſiæ, raræ cujuſdam eruditionis vir, Orator & Poëta cultiſſimus, tum inſignis quoque & gravis hiſtoricus. Carolus Cluſius, vir utraque lingua doctiſſimus,& in cognitione ſimplicium plane ſingularis,ut qui eruditioni peregrinationem conjunxerit,& luſtrarit jam olim, nec luſtrare in dies deſinat varios mundi tractus, ubi non ipſas dumtaxat res, verum cœli quoque & ſoli in quo gignuntur qualitates indolemque examinet, & exactius inde pleniuſque illas deſcribat. quod abunde teſtantur egregia viri ſcripta jam in lucem emiſſa. Franciſcus denique Moncæus, Dominus Florevallius,& Electus Artheſiæ, vir egregie doctus, & ſcriptis clarus. In hoc opido ſedem habet Senatus Provincialis Artheſiæ, à cujus ſententiis Mechlinam licet appellare. Atrebatum civibus ſatis frequens eſt,mercatoribus maxime,& opificibus,varia artium genera profitentibus. fiunt hic magna copia *ſaja*, majori Europæ parti notæ & expetitæ. Fuit, ut dixi, Atrebatum Julii Cæſaris tempore magni admodum tractus caput. quin & ævo Caroli Calvi Imperatoris,ejuſdemque Gallorum Regis, & inſecutis aliquot ſæculis, metropolim eam agnovit tota Flandria: ſed avulſa inde, & in diſtinctum Comitatum erecta Artheſia, hujus ſolummodo caput manſit. quem titulum hodieque inſcribit, & quamplurima ſub ſe habet feuda.

FANUM D. AUDOMARI.

HOC opidum nomen habet à Divo Audomaro, Conſtantiæ apud Germanos nato, & Epiſcopo Morinenſi.cui notæ jam ſanctitatis viro Aldroaldus vir pontens & pius, cœnobio inibi excitando, attribuit arcem *Sithiu*. quod opus non tantum vir ſanctus abſolvit, ſed & templum illud pulcherrimum, ſuo poſtea nomine glorioſum, adjecit. quo cum anno circiter 660 prorſus jam immigraſſet, ſecuti ſunt eum mox aliquot ſancti & pii viri,inter quos & concivis ejus Divus Bertinus. quorū piis operibus & notiſſima vitæ ſanctimonia factū eſt,ut & homines magno numero eo confluxerint, & in opidum tandem ipſe locus ſurrexerit. cui à viro ſancto,anno 695,rebus humanis exemto,Divi Audomari nomen eſt inditum.mortuus porro triennio poſt idem Di-

vus Bertinus, cognominis ſibi Cœnobii conditor. quod cum egregii admodum operis templo aliiſque pulcherrimis ædificiis ſit ſpectandum: tum proventibus adeo luculentis dotatum eſt, ut referatur merito inter pulcherrimas & ditiſſimas Abbatias Belgicæ. Evectum eſt poſtea id cœnobium ad dignitatem Epiſcopalem, cujus cathedram hodie implet Jacobus Pamelius, nobiliſſimus, ut jam dixi, & reverendus Antiſtes. Habuit idem perpetuo cœnobiarchas virtute & dignitate præſtantes, quos inter haud ita pridem Gerardus, ex illuſtri ſtirpe Americurtiorum, Præſul eruditiſſimus, optimeque de republica meritus. Eſt hoc opidum Galliæ limitaneum, adſidetque flumini Aginoni, Aria pariter Ardeaque pari quatuor fere leucarum intervallo abjunctum. firmum idem munitumque ut nihil ſupra, & ædificiis publicis privatiſque concinnum, inter quæ potiſſimum eminet inſigne illud jamdicti Abbatis palatium. civibus denique ſatis frequens, & *Caſtellania*, juriſdictioneque in agros & pagos circumjectos conſpicuum. Gubernat hoc tempore Fanum Divi Audomari Illuſtriſſimus Princeps Euſtachius Crojus, Comes Rodienſis.

Eſt ad Fanum Divi Audomari peramœnus quidam & vaſtus memoranduſque lacus, è perennibus undiq; confluentibus aquis collectus, & in Aginonem tandem prorumpens. huic innatant ruſcula aliquot inſularia, pratorum ſpeciem obtinentia, graminoſa, & arbuſculis obſita. innatant autem eo modo, ut fune ex arbuſcularū aliqua religato totam terreni maſſam quocumque viſum eſt pertrahas. neque ruſcula tamen ita exigua, quin & vaccas aliquot ſingula, & alterius generis pecudes gramina depaſcentes admittant. rem profecto non veram minus quam admirandam! nam & piſces ingenti copia tam hibernis quam æſtivis menſibus, frigori ſimul & calori defendendo, ſub has inſulas ſe recipiunt. Sita eſt ad eumdem hunc lacum, inter alia ædificia, perampla quædam & nobilis Abbatia, quam vulgo appellant *Clermarets*, inſtituti Divi Bernardi, à quo & conditam tradunt.

Betunia diſtat Aria quinque leucis, Lillertio autem duabus & ſemi: opidum ſane lautum, munitum, & in quo maxima copia premitur laudatiſſimum illnd caſei genus, quod per totum hoc Belgium, imo & extra illud diſtrahitur. Juriſdictio ejus & territorium una cum di-

tione Teneræmundana obvenit Guidoni Dampetræ,Comiti Flandriæ, ex dote uxoris Machtildæ, Danielis, vel (ut alii volunt) Roberti,Advocati (is enim tunc titulus) Atrebatenſis filiæ. Gubernat hoc opidum Dominus Treulejus.

Ariam flumen Liſa interluit ,opidum bonum & validum, ac non veteri tantum arce,ſed & aliis ædificiis ſatis ſpectabile,Taravanna duabus leucis diſſitum.Gubernatur à Domino Tramerieſio.

Bapalma diſtat Atrebato ſex leucis , eſtque opidum quidem exiguum , ſed idem ſitu in primis firmum , ut quod toto trium leucarũ ſpatio à perennibus aquis circumquaque abjunctum ſit,ideoque hoſtilibus copiis difficillimum præbeat aditum : arcem inſuper habens munitiſſimam , & late ſatis diffuſum in agros circumjectos imperium. Gubernatur à Domino Nojellano Stadio.

Rentejum, ut diximus,caſtrum eſt,bono & amplo pago conjunctum,ad ripam ignobilis rivuli,& Monſtrolio Heſdinoque pari quinque leucarum intervallo diſſitum. locus ſane firmiſſimus : quem ut expugnaret nuper anno 1554,Galliarum Rex,nullis non viribus uſus eſt. ſed cum ſuppetiatum loco accurreret Cæſar, ad prælium illico ventum eſt. cujus etſi priores tuliſſent Galli,tamen ob metationis incommoda , & loci ipſius firmitatem : tum quod in fronte haberent Cæſaris copias , & in ipſo articulo nuntios accepiſſent ſuæ in Tuſcia cladis ; nihil præterea molientes diſceſſerunt.Rentejum, Marchionatus dignitate conſpicuum , in ditione eſt Illuſtriſſimi Principis Guilielmi Croii , fratris Ducis Arſchotani, & Equitis aurei Velleris.qui in prœlio nuper ad Gravelingam commiſſo clariſſima edidit fortitudinis ſuæ ſpecimina.mortuo vero in Marchionatu ſucceſſit, etſi uxorio nomine, Emanuel Lalainius,Dynaſta Montigniaci, Dominus Cerviæ, Condati,&c.Eques aurei Velleris , Gubernator & Capitaneus generalis,ut vocant,terræ Hannoninæ, & ſupremus Præfectus rei maritimæ , Princeps clarus & multis virtutibus ornatiſſimus, ſpeciatim vero & militaris & politicæ rei intelligens , prout partim ex aliorũ hiſtoriis,partim exCommentariis noſtris conſtat.

Jam vero priuſquam agamus de novo Heſdino-ferto, nam id loco inditum nomen à Duce Sabaudiæ, diſſeremus nonnihil ſuper veteri illo Heſdino, quod non incommode

commode dici poteſt novum iſtud peperiſſe. Poſitum erat vetus Heſdinum ad flumen Cancham, quatuor leucis à Fano Sancti Paulli, opidum luculentum, valida arce communitum, & inſigni in pagos agroſque circumvicinos juriſdictione ſpectabile, denique ſedes olim & habitatio Flandriæ & Artheſiæ Principum. ſed cum firmum non eſſet ad hodiernum modum, factum ab aliquot annis retro, ut in prædam perpetuo ceſſerit ei qui prævaleret in acie. habebatur quidem illius arx pro ſatis munita, ſed non fuit tamen validiſſimis hodiernarum machinarum ictibus ſuſtinendis. ita ut ultimis hiſce bellis modo huic, modo alteri partium ceſſerit. quare anno tandem 1553, magno ſane Gallorum, qui præter alios aliquot viros Illuſtres, & magnanimum illum Ducem Horatium Farneſium, Regis Henrici generum, amiſerunt, detrimento, ductu Ducis Sabaudiæ à Cæſarianis expugnatam deſtrui idem Cæſar, una cum opido ipſo, mandavit; ædificando, ut anno proximo fecit, novo iſti Heſdino-ferto. quod opidum opportuno prorſus & mirabili ſitu adjacet Canchæ jamdicto, & Galliæ una tantum minori leuca quam dirutum illud propinquius, Monſtrolio quatuor, Sancto Paullo autem quinque leucis abjungitur, alio inſuper flumine irrigatum, quod natum juxta Blangiſam pagum, Blangiſa vulgo indigetatur, & Canchæ aquas ſuas commiſcet. ita ut munitiſſimum plane ſit iſtud Heſdino-fertum, habeaturque inter tutiſſima Belgii propugnacula. quod eadem cum veteri illo Heſdino, jam ut dixi extincto, ditione iiſdemque privilegiis & immunitatibus gaudens, ac novis inſuper Principis beneficiis exornatum, magis magiſque augetur, & in bonam admodum frequentemque civitatem excreſcit, quin & poſito proprio nomine, vetus illud Heſdini vocabulum ſibi aſſumſit, & gubernatur hoc tempore ab Illuſtri Briaſio, Domino Roionenſi.

Fanum S. Paulli abeſt Divo Audomaro quidem ſex, Atrebato vero octo leucarum itinere, veteris & illuſtris Comitatus dignitate, ac lucuienta admodũ ditione conſpicuum. Dominam habet hoc tempore illuſtriſſimã Tuttevilliam, etſi utroque Rege ſupremum ſibi imperium vindicante: & Catholico, poſtquam è legum pacis præſcripto eidem illi heroidi nuper reſtituit, in ſupremi illius juris poſſeſſione, citra Galliæ tamen præjudicium, remanente.

 Perna

Perna, bonæ conditionis locus, & Comitatus prædicti membrum, Sancto Paulo quinque leucarum ſpatio diſſidet.

Lillertium inter Ariam & Betuniam, pari fere trium leucarum intercapedine ab utraque disjungitur, opidulum ſatis lautum.

Baſſea Lendio diſtat duabus leucis & ſemi.

Lendium, vulgo Lens, Atrebato quatuor leucis abeſt, opidulum quidem exiguum, ſed perampla in locos circumjectos ditione conſpicuum. deſtruxerunt anno 1557, Galli, ſed paullatim aſſurgit, & in veterem faciem reſtituitur. Natus hic magnus ille Doctor & Mathematicus perexcellens Arnoldus Lendius.

Supereſt, antequam procedamus ad ulteriora, ut loquamur de diruta pridem Teravanna, Morinorum, Julio Cæſari memoratorum, metropoli, quam Ptolemæus Tarvannam appellat. ea ſita olim ad fontes Liſæ, quod flumen mœnia ex propinquo præterlabitur, diſſita autem Fano Divi Audomari trium, Ardea quinque leucarum ſpatio, opidum ita validum, ut haberetur inexpugnabile, ſed poſt longam tamen & acrem oppugnationem à Cæſarianis expugnatum anno 1553, Duce Ponto Lalainio, Domino Bugnicurtii, cum ingenti ſane Gallorum clade, qui præter opidum adeo momentoſum & limitaneum, amiſerunt complures magnates, inter quos fortiſſimum illum ductorem Deſſium, qui & Panvillerius dicebatur. captum Cæſar continuo dirui & ſolo æquari mandavit. poſtea vero ex legibus pacis Gallo, ita ut erat deſtructa, per Burgundos eſt reddita, ſed cum lege ne muris umquam aut mœnibus, eam cingat. Onus vero & dignitas redituſque perantiqui ejus Epiſcopatus, conditi anno jamtum 531, diviſa ſunt æquis partibus inter Galliam Belgicamque, ita ut alter quidem ſemiſſis Epiſcopatui Bononienſi, alterius vero loca & bona Flandricæ linguæ ſubjecta, Iprenſi; Gallicanæ, Audomarenſi Epiſcopis attributa ſint.

Juxta Morinum Ariamque & Fanum Divi Audomari maximus quidam & vaſtiſſimus aquæductus eſt, quem hodie Foſſam Novam vocant, factum, ut volunt nonnulli, ævo jamtum Comitis Balduini Pii, idque hoſtium, ut ſubjungunt, incurſibus prohibendis, vel, ut alii, Flandriæ ab Artheſia diſtinguendæ. Vt ut ſit, aquæductus iſte, etſi amplitu-

amplitudine quidem ſinui pæne marino adſimilis, hodie tamen haud multum profundus,ſed terra majori ex parte repletus eſt, & à mari octo leucarum ſpatio diſſitus. atqui ſunt qui contendant,mare olim eatenus perveniſſe,fuiſſeque hunc ejus ſinum.quod probare videntur & anchoræ aliæque id genus reliquiæ, in explorando fundo inveniri ſolitæ. huc accedit & veterum aliquot, Teravanam, ſeu Morinos potius, ultimos Galliæ populos appellantium, nominatim vero Maximi Poëtarum è libro octavo auctoritas:

Extremique hominum Morini, Rhenuſque bicornis.

Sunt præterea inter pagos Artheſiæ memorandi quidam & non incelebres loci, privilegiis ſimul & anniverſariis nundinis decorati. quales præſertim Avenna, quam Comitis vulgo appellant,Atrebato quatuor leucis abjuncta. Aſchicurtium, media tantum illinc leuca, locus olim in ditione Philippi Montmoranſii, unius è Regiarum Financiarum, ut vocant, Præfectis, & Equitis aurei velleris. Fanum Divi Venantii, altero fere ab Aria lapide, peregregium municipium. Currerium denique Lendio pæne contiguum, Atrebato vero quinque leucarum intercapedine diſſitum, quod toparcham alias habuit Joannem Montmoranſium alibi nobis laudatum. Memorabiles quoque & celebres pagi ſunt ea quam dixi Blangiſa, Ligniacum, Auſium, & Paſſa, in confiniis Galliæ poſiti.

Fuerunt olim Artheſii homines opulenti, ac mercaturæ admodum dediti: ſed tam crebris atque diutinis bellis impetiti, ad inopiam pæne redacti ſunt. quare ad arma ſe contulerunt,& militiam fere ſequuntur,in qua equites pediteſque excellunt, & fortitudinem ſuam imperatoribus approbant.Principi ſuo fideliſſimi,capitales autem Gallorum hoſtes.utuntur quidem ſermone Gallicano, ſed incondito plane & ruſticano; etſi nobiles tamen, ac negotiatores bene & expedite loquantur. Terram perpetua fere infeſtarunt bella, tum quod Galliæ nimis vicina & limitanea, tum quod nulla ſuorum culpa, ſed fortuitis tantum caſibus,Dominos ſæpe mutaverit. cohæſit enim, ut propinquiora tantum attingam, & conjuncta primum fuit cum Flandria,imperante Carolo Calvo,qui in Judithæ filiæ dotem attribuit eam Balduino Arduennenſi, primo terræ illius Principi. atque ita

manſit, donec Philippus Elſatius Comes, Iſabellæ, Margaretæ ſororis filiæ, Principi Galliarum Philippo, Ludovici ſeptimi filio, deſponſæ in dotem dedit omnem occiduam Flandriam, inde à Foſſa Nova qui ad eam partem Artheſiæ terminus, uſque ad Galliæ Picardiam. Quæ alienatio quidem, mera Principis voluntate, & renitentibus fruſtra terræ Ordinibus, facta, multis poſtea inter Gallos Flandroſque bellis occaſionem præbuit. ex illo ſiquidem Reges Galliæ, vario juris prætextu, Comitibus Flandriæ ſemper aliquid ſtuduerunt eripere. Ac primo quidem Philippus Rex, cognomento Auguſtus, (teſte Paullo Æmilio) ex Atrebato, Audomaro, Lendio, cæteroque occidentalis illius provinciæ ſibi obtemperantis tractu, peculiarem Arthesiæ Comitatum inſtitui, eumque filio ſuo Ludovico, primo Artheſiæ Comiti, Ludovici Galliæ Regis, cognomento Sancti, patri attribuit. quem deinde, vel nihil, vel leviter immutatum, Sanctus ille Rex Ludovicus conceſſit fratri ſuo Roberto. qui Provinciam quidem mirum in modum auxit, ſed quam longius multo protulit filius patri cognominis, & in Comitatu ſucceſſor. Manſit autem hoc modo avulſus à Flandriá Comitatus Artheſiæ, donec mortua Margareta, filia Franciæ, hæreditario jure obvenit Ludovico Malano, Comiti Flandriæ, anno Chriſti 1382. Atque ita demum, poſt annos centum & octoginta quatuor, Artheſia, noſtra rurſus cum Flandria ſua coaluit. Occupavit eam poſtilla, cæſo ad Nancæjum Burgundiæ Duce Carolo Audace, Ludovicus undicimus, anno 1477, ſed reſtituit, ex contracto cum Maximiliano anno 1493 fœdere, Carolus eo nomine octavus Galliæ Rex Philippo Auſtriaco, poſtea Regi Hiſpaniæ. cujus, avo cognominis, nepos gubernandam tradiderat Comiti Egmondano, etiam Flandriæ Præſidi. quo mortuo rexit eam ad tempus Vicecomes Gandenſis. cui cum hactenus nemo ſuffectus ſit, agit partes has generalis Belgicæ Gubernator.

CAMERACUM

URBS ET DITIO.

CAMERACUM, ut tradit Joannes Lemarius, & cum eo recentiores quidam ſcriptores, conditum denomi-

denominatumque fuit. à Cambro Cimbrorum atque Tungrorum Rege. Paullus vero Æmilius & alii quidam Cameracum eamdem eſſe adfirmant cum ea urbe, quam Cæſar in commentariis Samarobrinam nuncupat, ubi ipſe & partem exercitus habuit in hibernis, & generalem egit Gallorum conventum. alii contra Samarobrinam contendunt eſſe Fanum Divi Quintini, opidum Galliæ, quod antiquitus dictum Auguſta Veromanduorum; quia poſitum nempe in Veromanduis Picardiæ populis. Nos ſententiam noſtram ſuper hac opinionum diverſitate prolixe exponimus per occaſionem in deſcriptione Bavaci. quo, ut tautologiam fugiamus, lectorem remittimus. Civitas autem, quæ Latine ſcribentibus Cameracum hodie dicitur, poſita eſt ſub longitudinis quidem grad. 26 min. 6, latitudinis vero grad. 49 min. 45 ad Scaldim flumen, quod mediam fere interluit. diſtat Valentianis ſeptem leucarum intervallo. eſtque ampla inprimis, amœna, & valida admodum urbs, pulcherrima munitiſſimaque arce, condita (prout mox dicemus) à Carolo V Imperatore, ſpectabilis.

ADDITAM. (*De hac anonymus Franciæ Hiſtoriæ ſcriptor*; Cameracum urbs magna, ſita partim in valle, partim in acclivi, nullam propugnaculorum, mœnium, munitionis ad novum morem habens ſimilitudinem. (*ita tunc temporis; nunc aliter ſe res habet,*) qua Franciam reſpicit & Orientem campo agroque arvo per I Ↄ C C C aut C I Ↄ paſſus plano ſe totam offert aſpiciendam, ita tamen ut verſus urbem leni deſcenſu, nullis umbrarum obſtaculis, nullo arborum interceptu tendatur: verſus Occidentem loco humiliori ſuburbanum ingens, & horti prataque ſecundum flumen optima: ad Meridiem ultra planiciem nonnihil declivem proſpicis amœna vallium, & collium diſtinctione picturatos agros: ad Septemtrionem collis eſt opido impendens.)

Ædificia publica privataque habet egregia, templa & monaſteria ad miraculum pulchra. ſed exuperat omnia antiquiſſimum illud & ſumtuoſiſſimum templum Deiparæ Virginis, Archiepiſcopali ſede præcellens. cujus quidem ampliſſima diœceſis (ut poſtea fuſius) longe lateque extenditur.

ADDITAM. (*Ædificium partim ſæculum priſcum redolet, partim novitatem neſcio quam noſtram præ ſe fert. Qualecumque*

cumq; eſt autem, Epiſcoporum defunctorum monumentis longo ordine conſtitutis. & horologio ipſo etiam illo priore excellente magis, non poteſt non eſſe inſigne. Inſuper Lucæ Euangeliſtæ tabula ibi oſtenditur, magni artificii opus, quo Eliſabetha tramontana inviſit Mariam. Præter hoc ſummum, ſunt adhuc parochiæ IX; abbatiæ III; cænobia virorum IV, *inter quæ Ieſuitæ, qui hic gymnaſium occupant, docent.* Fœminarum item III. *Xenodochia & noſocomia plura, inter quæ illud* S. Lazari *celebre & opulentum, fovendis indigenis (Cameracenſibus lepra infectis deſtinatum. Internis his ſacris, adnumero* politica ædificia: *nimirum* PALATIUM ARCHIEPISCOPI: CURIAM; *quæ extus habet lapide inciſa omnium eccleſiaſticorum & ſæcularium Electorum inſignia; in quorum medio ſtatua Caroli V cum aureo vellere; mox artificioſum horologium.* PONTES *item diverſos, &* FORA *rerum venalium, quæ tamen huc venientem non morabuntur. Vnum ex his amplum eſt, cujus una ex parte in circumjacentes montes ſublimes, & arbuſtis & ſegete virentes, proſpectus aperitur: altera pars templum oculis objicit turri acutiſſima inſigne, & ædificia ſplendida.)*

Civitas opulenta, potens, & negotiatoribus, merciumque varii generis, linteorum præſertim miræ tenuitatis, opificibus frequentiſſima.

ADDITAM. (*Conficiuntur hic annuatim ſexaginta ut minimum tenuiſſimi hujus carbaſi faſcium millia, quorum ſinguli quadragenis fere florenis taxantur ſic ut in vicies quater centena millia florenorum abeat ratio.*)

Cameraco ſubeſt Caſtellania cum ampliſſimo territorio, quod vulgariter *Cambreſis*, Latine ſcribentibus Cameraceſium dicitur. ubi complures ſunt pagi, & magni momenti loca: nominatim vero ſexta ab urbe leuca, celebratiſſimum illud caſtrum Cameraceſienſe, in quo coiit nuper exoptabilis illa & diu deſiderata inter Principes Chriſtianos pax. Oriundus eſt ex hac arce Michaël Eſnæus, Dominus Betencurtius, vir natalibus clarus, litteris, & præſertim poëticis tinctus, ac virtutum & eas habentium addictiſſimus cultor. unde arrepta fortaſſis occaſione, Duacum ſe contulit, ubi & honeſtiſſimis artibus vacat, & cum Antonio Blondello, Domino Quinchienſi cognato, certam quamdam inſtituit Academiæ ſpeciem, quæ florere jam cæpit, & egregios brevi promittit fructus. Gaudet, ut diximus, Cameracum perantiquo Epiſcopatu, ut quem inde à Vandalorum temporibus adminiſtratum

niſtratum comperior à Diogene martyre, Præſule omni virtutum genere ornatiſſimo. Anno deinde 595 tenuit eum Beatus Gaugericus, magnus ille & venerandus Antiſtes, ordine, niſi me fallit memoria, quintus. quem & alii aliquot præſtantiſſimi viri in hoc tanto dignitatis gradu ſecuti ſunt. qualis præſertim Petrus Aliacenſis, Præſul longe doctiſſimus, qui ob raras virtutes Lutetiæ primum factus eſt ejus Eccleſiæ Cancellarius. hinc ad urbis hujus Epiſcopatum: atque inde porro ad Cardinaliciam dignitatem aſcendit. mortuus tandem, poſt edita utiliſſima quædam in Theologia & Mathematicis ſcripta, anno Domini 1416. Hodie cathedram Cameracenſem implet Illuſtriſſimus Princeps Maximilianus de Berges. cui, ſede nuper à Pontifice Maximo, ad petitionem Philippi Regis, in Metropolitanam converſa, ſurrogatus eſt in ampliſſimo munere vir Illuſtris & quovis honore digniſſimus Ludovicus Barlemontius. Sunt autem hi Archiepiſcopi temporales ſimul & eccleſiaſtici urbis & territorii Cameracenſis Domini, ſic ut titulos vulgo inſcribant, Archiepiſcoporum & Ducum Cameracenſium, Principum Sacri Romani Imperii, Comitum Cameraceſii.

Fuit hoc omnium Galliæ Belgicæ opidorum primum, quod, exercitu eo traducto, occupavit anno 445, Clodius Capillatus, Francorum Princeps. exuſſerunt poſtea una cum templo & monaſterio Divi Gaugerici, prædones Dani. inſtauratum, coaluit cum Comitatu Hannoniæ. ſed avulſum hinc rurſus una cum omni ſuo ſtatu ac territorio Cameraceſii, liberiſque Imperii urbibus accenſitum, ab Imperatoribus Germanis. Expugnatum etjam fuit à fortiſſimo illo Balduino Pio, Comite Flandriæ, bello quod ipſe & Lotharingiæ Dux Godefridus geſſere cum Imperatore Henrico tertio: ſed Cæſari, facta pace, reſtitutum. Tandē vero ab Imperatore Henrico Quinto in tutelam hæreditariam attributum Roberto Hieroſolymitano, Comiti Flandriæ, Principique Aloſtano, primo hujus Dominii Protectori. quam dignitatem propriam poſtea fecit Comitibus Flandriæ, Theodori Elſatii tempore, id eſt anno circiter 1164, Imperator Fridericus, ejus nominis primus. Quibus omnibus non obſtantibus, vindicarunt ſibi perpetuo Galli neſcio quodnam jus & imperium in hunc ipſū ſtatum, quem & pluries occuparunt,

runt,& fortiſſime ſæpe defenderunt. præſertim vero regnante Philippo ſexto: cujus tempore premebatur Cameracum duobus potentiſſimis exercitibus, altero Ludovici Bavari Imperatoris, altero vero Eduardi tertii, Regis Anglorum: qui etſi adverſus Gallos confœderati, urbem tamen ſubigere nequierunt durarunt hæc inter Imperatores & Gallos bella, variis ultro citroque ſucceſſibus, per continuas aliquot ætates. Nuper vero diſſidentibus inter ſe & aſperrima bella gerentibus Maximiliano Romanorum, & Ludovico undecimo Galliarum Regibus, cives Cameracenſes, male à Gallis tractati, præſidiarium horum militem urbe pepulerunt, intromiſſis in ejus locum Cæſarianis. quod exemplum imitati ſunt & Bochanienſes. quin & Quercetum id temporis aliaque finitima loca, editis paſſim egregiis fortitudinis ſuæ documentis, Cæſar Gallis eripuit. Vivebant autem, non obſtante Flandrorum protectione, Cameracenſes juxta veteres ſuas leges & privilegia, nec per bella inter Burgundos & Gallos quidquam patiebantur incommodi, ſed adibantur potius ab utriſque & comiter amiceque tractabantur. ita ut ſæpius in hac urbe actum inter utroſque fuerit & peractum de pace: nominatim vero de illa, quæ Venetorum detrimento coiit anno 1508, deque altera anno 1529, Florentinorum malo concluſa. Verum Carolus Quintus, male metuens ſibi à conſiliis neſcio quibus Gallorum, Landrecæi ab ipſis anno 1543 captis, ſtatim ut ii receſſerant, cum exercitus parte urbem intravit. & quo tutam præſtaret ab hoſtili omni inſultu, ditioneſque Belgicas ſtabiliret, conſtruendam curavit munitiſſimam illam arcem, cujus ſupra meminimus: ipſa urbe cæteroqui intacta, neque priſtino ejus ſtatu ullatenus immutato. quod non obſtitit tamen quo minus Henricus Gallorum Rex, cum immineret urbi anno 1553, nec poſſet eam pro voto in partes ſuas pertrahere, Cameracenſes declaraverit ſibi hoſtes: at ſine ulla tamen ulteriori mutatione, civitatiſve detrimento. Factum poſtea per hæc bella civilia, ut occupaverit eam Dux Alenconius. cujus frater tamen Henricus Rex brevi exiſtimatur eam legitimo Domino redditurus. Atque hic demum facta pauſa, poſtulat inſtituti ordinis ratio, ut progrediamur ad deſcribendum Hannoniæ Comitatum.

HANNO-

HANNONIA COMITATVS.

HANNONIA bona ex parte eſt ea regio, quam, ut Cæſar in Commentariis aſſerit, inſedere quondam famoſiſſimi illi Nervii, qui (ut ſuo loco jam dictum eſt) metropolim agnovere Tornacum, urbem paulloante nobis deſcriptam. Hæc Provincia, prout conſtat, ex ejus annalibus, Belgicaq; hiſtoria, & ſcriptoribus aliquot fide dignis, ſæpius olim mutavit nomen. nam initio quidē Pannonia dicebatur à Deo Pane, incolis per id tempus culto. hinc Latine ſcribentibus dici cepit *Saltus Carbonarii*, à Carbonaria ſilva pluries nobis memorata. poſtea venit vocabulo Inferioris Picardiæ. tandem vero Latinis Hannonia, incolis vulgo *Hainaut*, ab Hannone quodam ut volunt Trojano, vel ab aliis neſcio quibus etiam illo antiquioribus, appellata eſt. verior tamen certiorq; opinio tenet, derivari hoc nomen à fluvio Haina, meditullium fere ditionis iſtius perlabente. ſed exponamus jam ejus ſitū. Hannonia igitur à ſeptemtrione Brabantiam habet Flandriamq;: ab auſtro partim Campaniæ, partim Picardiæ confinalis eſt: ab ortu terminatur ex parte Comitatu Namurenſi, ex parte vero Leodicenſi Epiſcopatu: ab occaſu deniq; Scaldis flumen eſt, & pars aliqua Flandriæ Gallicanæ. Territorium ejus patet in longitudinem quidem leucis præterpropter viginti, in latitudinem vero ſedecim. Terra cœlo & ſolo felix. variis paſſim fluminibus, Scaldi maxime, Sabi, Tenera, aliiſque minorum gentium rivis irrigua. lacubus, ſtagnis, fontibus copioſa. nemoribus ſaltibuſq; pulcherrimis, Mormautio maxime atque Divi Amandi, antea fuſe deſcriptis, ſupra quam credi queat amœna. jucundis inſuper pratis paſcuiſque omni pecudum genere refertiſſimis, tum arboribus quoque, & peroptimis fructibus, præſertim vero tritico præſtantiſſimo, ſcatens. ferri plūbiq; fodinis dives. operatio denique varii generis lapide, ac pulcherrimo quidem, luxurians. ita ut inveniatur hic etiam illud lapidis genus, quod Latini *Indicem* vocant, ab indicando: Belgis vulgo dicitur **Toetſteen**. Exportatur

hinc

hinc & in varias terras diſtribuitur ingens copia calcis vivæ, quam vocant, ſane præſtantiſſimæ. Habet denique tellus quamaltiſſimas venas nigri illius & uſtibilis lapidis, qui & apud Leodicenſes eruitur, & carbonum nomine vulgo innotuit. etſi iſte, ob noxiam nimis odoris gravitatem, Leodicenſi longe inferior. Continentur hodie ComitatuHannoniæ viginti & quatuor opida muris clauſa: Montes nempe,Valentianæ (etſi iſtæ cum territorio ſuo diſtinctam conſtituant ditionem)Bochanium, Quercetum, Condatum, Landrecæjum,Avenna,Chimacum,Mariæburgum,Philippovilla,Bellomontium,Malobodium, Bavacum, Binchium, Rodium, quod & Rhetia dicitur, Sogniacum, Brennia Comitis,Angianum,Hallæ, Leſſina, Cervia, Athum,Fanum Divi Giſlenii,Luſa.Pagi ſunt noningenti quinquaginta, & amplius. arces toparchiæque innumeræ. inter pagos, ampli complures & pulchri, ac variis maximiſque dignitatum titulis exornati.quales maxime Pequicurtium,Fontana,Lalainium, Montigniacum,Antonia,Bia,Brifolium,Lignæum,Boſſutum, Barlemontium, Glajonum, Traſegniacum, Eſcochinna, Trelonium, Sora caſtrenſis, Brabanſonium, Aimeria,cum tot aliis municipiis,ut prolixum ſit ea referre. quare ſufficit obiter ſi dicamus, contineri Hannonia tres Principatus, decem Comitatus,duodecim Pares,viginti & duos Baronatus,ſeu Dynaſtias, Abbatias viginti ſex: Mareſchalcum(ut vocant)unum,tum Oeconomum quoque ſeu Seneſchalcum: Magnum Venatorem: Cubicularium,alioſque Magiſtratus & adminiſtros Principales: qui ut plurimum huic illive terræ ipſius genti velut hæreditarii. terræ hercules omnibus modis florentiſſimæ, & cum tectis,tum incolis ad miraculum pæne differtæ. cujus Ordines conſtant è quinque Membris:quorum primum conſtituunt ii quos vocant duodecim Pares. alterum vero Antiſtites & Collegia Eccleſiaſtica. tertium Nobiles. quartum majores illi Provinciæ Magiſtratus. quintum denique Magiſtratus Opidani. Progrediamur vero hinc ad deſcriptionem magis ſingularem, & primum quidem expediamus nobiliſſimos illos Montes, terræ totius Metropolim.

MONTES.

MONS. v.
BERGEN IN HENEGOV

1 Maiſon de Ville
2. Grand Marche
3 Le Chaſteau
4. St Wandru
5 St Germain
6. St Nicolas
7 St Elizabeth
8 Les Cordeliers
9. la Porte de Bertan
10 la Porte du Rivage
11. la Porte du Parcq.
12. la Porte de Nimi
13. la Porte d'Havre
14. la Porte de Hayon.

MONTES.

MONTIBUS, uti ſcriptum comperior in authenticis aliquot monumentis, non inde modo factum eſt nomen, quod ſupra montem, ſeu verius collem, ædificati ſint, ſed à reverentia quoque & honore ſanctorum aliquot hominum, qui in avium iſtum & ſolitarium locum ſecedentes, ſanctam inibi & anachoreticam vitam vixerunt, ac feliciter tandem extincti ſunt. quales, ut paucos tantum è quamplurimis proferam, Divus Gualburtus, Diva Berthildis, Diva Gualtrudis, templi Collegiique Montenſis conditrix: Divus Vincentius, Divus Amandus, aliique complures non virtutibus minus & ſanctimonia, quam ſtirpe & Principatibus nobiliſſimi homines. Fluxit beatiſſimum illud & vere aureum ſæculum circa annum à Chriſto nato ſexcenteſimum, & per aliquod tempus, non in iſto tantum Belgarũ tractu, ſed & toto quam late patet orbe Chriſtiano, conſtantiſſime perennavit. Inſtituatur vero collatio inter vitam ac merita hominum ejus ætatis, & eorum qui nunc ſuperſunt. illi, religioſi ac pii, dotabant paſſim & exornabant in honorem & gloriam Dei Optimi Maximi, ac totius aulæ cœleſtis, inque publicum omnium bonum, & animarum ſalutem, cœnobia, templa, xenodochia, aliaſque id genus ſubſtructiones, idoneos iis ac religioſos miniſtros deputantes: nos non impii minus, quam rapaces, ſingula quæque demolimur, expilamus, ac non dictis tantum & factis, ſed hæreſibus quoque noſtris omnes inficimus, in contemtum (proh dolor!) ipſius Dei, & commune detrimentum atque infamiam. illi, & honeſti ſimul & probi, amicitiam tantum & pacẽ venabantur: nos, fœdi ac flagitioſi, bella ſolum & diſcordiam aucupamur. illi, proximos ſibi caritate & beneficiis demerebant: nos & vita & bonis eoſdẽ exuimus. utebantur illi cibo & potu, ut vitam frugaliter tolerarent: nos idcirco videmur vivere, ut immodica cibi & potus ingluvie turpiter obruamur. illi, in cultu & cætera omni vita modeſti, liberos ſuos, ac famulitia, quin & reliquos omnes cives bonis exemplis præibant: nos, modeſtiæ omnis expertes, peſſima unicuique exempla præbemus. exercebant ſe illi honeſte, religioſe & circumſpecte in

ſanctis

ſanctis piiſque operibus: nos, honore & reverentia, religioneque poſtpoſita, vel turpiſſima quæque flagitia nihil veremur committere. Pietati illorum & juſtitiæ, temperantiæque, quibus, ceu indiſſolubili quodam vinculo, tota continebatur reſpublica, ſubſtituimus impietatem, injuſtitiam, atque intemperantiam, quibus ſolvitur atque inficitur mundus. quæ tam ex diametro ſecum pugnantes cauſſæ, quid mirum ſi contrarios quoque producant effectus? videmus hoc nimiſquam manifeſte: illi enim vivebant bene, tranquille, & Deo pariter atque hominibus erant cari: nos & peſſime turbateque vivimus, & Deo hominibuſque ſumus exoſi. imo (proh cæcitatem!) in eum jam locum devenimus, ut merito exclamare poſſimus cum Naſone:

Vivitur ex rapto: non hoſpes ab hoſpite tutus,
Non ſocer à genero: fratrum quoque gratia rara eſt.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti.
Lurida terribiles miſcent aconita novercæ.
Filius ante diem patrios inquirit in annos.
Victa jacet pietas: & Virgo cæde madentes
Vltima cæleſtum terras Aſtræa reliquit.

Sed ut unde me bilis & juſta nimis indignatio avocavit, eo tandem oratio revertatur: dico interlui Montes fluviolo Trulla, qui è pluribus rivulis derivatus, præcipuum habet fontem ad pagum Grandrengam, ubi natus eſt Nicolaus de Campis, Catholicæ Regiæ Majeſtatis Fecialis. fluit autem hic Trulla continuo fere trium leucarum ſpatio verſus occidentem: atque inde, in exitu hujus urbis, Hainam fluvium influit. Diſſident Montes Angiano dumtaxat quinque, Bruxella vero decem leucarum intervallo. opidum ſitu & opere munitiſſimum: ut quod inundari undique poſſit, & aquis cingi; ac præter ſitus ipſius firmitatem, non tantum robuſti operis muro, ſed & triplici admodum lata foſſa, tum & arce perveteri, decoretur. amplum inſuper, pulchrum, & egregiis publice privatimque ædificiis exornatum, fontium denique limpidiſſimas aquas ejicientium copia peramœnum. dives idem, & mercimoniis, varioque opificiorum genere, ac præſertim *ſajarum* textrinis, florentiſſimum. Montibus ſedem habet Conſilium illud Regium, quod appellat totus Hannoniæ Comitatus, Valentianis modo exceptis. Judicat autem hic Senatus defini-

definitive, ut vocant, ſuntque ſententiæ ejus decretoriæ. nec Mechliniæ aut alibi retractantur. cumque de plano (ut verbum forenſe eſt) hic procedant, utanturque municipalibus ſuis legibus tam recentibus quam antiquis, fit ut ſine ambagibus ullis aut tricis, ſed ex æquo & bono unicuique reddatur jus. neque vero pronuntiatur hic decretoria ulla ſententia, niſi interveniente supremo Hannoniæ terræ Baillivio, tamquam Principis in civilibus ſimul & capitalibus cauſſis Vicario. quo munere hodie fungitur Marchio Renticenſis, Regius hujus Provinciæ Gubernator. quatuor vero Senatores ordinarii Severinus Franciſcus, toparcha Sepmerienſis: Antonius Brunius: Philippus Summius, & Philippus Trievius.

Viſendum eſt in hac urbe nobiliſſimum illud Collegium Canonicarum, quod tantopere celebratur per univerſum hunc tractum, conditum primo & inſtitutum ab illuſtri muliere Diva Gualtrude, Duciſſa (ut vocant) Lotharingiæ, qui Ducatus tunc temporis continebat Hannoniam, Brabantiam, Cameraceſium, Hasbaniam, Arduennam, & uſque ad ipſum Rhenum extendebatur. Nos, ut alia quædam huc facientia plenius meliuſque intelligantur, ſuper iſto Collegio quam breviſſime fieri poterit diſſeremus. Dico igitur, iſtam heroinam, cum ex principe Madelgario, natione Hiberno (qui ob miram vitæ ſanctimoniam poſtea dictus eſt Sanctus Vicentius) jam complurium liberorum parens eſſet, atque liberos omnes amplecti videret vitam ſacram, ſeſe pariter Divino cultui mancipaſſe, inque Dei & Apoſtolorum Petri ac Paulli honorem, ſacellum prius cum domo in jamdicto monte, ſacro tunc & ſolitario loco, condidiſſe. juxta turrim antiquam, ſtructam olim à Julio Cæſare, & uſque ad tempora Ducis Philippi Boni vulgo dictam *La Tour d'Embron*: hanc domum, exinde eremum Divæ Gualtrudis dictam, & cujus hodie vix ſuperſunt veſtigia, diu inhabitaſſe: ſed ſtruxiſſe poſtea de conſilio Divi Ghiſlenii, necnon Divi Audeberti, in propinquo illic agentium, pulcherrimi operis templum, & in eo inſtituiſſe celeberrimum illum Ordinem Canonicarum, ad cultum Deo præſtandum, & horarias illas preces, quas horas canonicas vulgo appellant, decantandas. Ordinem vere nobiliſſimum: ut in quem ſolæ

recipiantur Dynaſtarum & virorum magnatum filiæ. quæ honeſto ſatis proventu ab ipſo Collegio ſuſtentantur, & ſingulas manſiones, templo fere contiguas, incolunt. matutinus earum cultus, religioſus plane & candidus: pomeridianus vero, civilis, vel ut vulgo loquuntur, ſæcularis. licet autem iiſdem, cum lubet, nubere, prorſus ut Nivellenſibus illis Virginibus, quarum ſupra fecimus mentionem. Addidit Diva Gualtrudis & Canonicos aliquot, ſed vix alii rei, quam negotiis hujus Collegii procurandis. Cui Collegio præeſſe voluit, Abbatiſſam, & luculentam profecto ditionem, cum civili pariter atque ſacra juriſdictione & ampliſſima poteſtate ex patrimonio ſuo attribuit, ita ut in Hannonia quidem poſſideret hos ipſos Montes, Frameriam, Chenium: in Brabantia vero Hermeſium, Ganiſtras, Herentaliam, Brenniam allodialem, & alia quædam loca. Statuit inſuper ut in poſterum ipſæ Canonicæ Antiſtitas ſuas eligerent. Heredem vero & Principem Lotharingiæ inſtituit conſobrinam ſuam Divam Ajam. quæ Collegio factam donationem non ſolum approbavit, ſed & alia quædam, Maſeriacum nempe & Brenniam Comitis, ipſa de ſuo adjecit. inſtitutis præterea in Eccleſia Divæ Gualtrudis (ita enim deinceps cepit audire) compluribus Sacellanis. Factum deinde, ut lapſi temporis Abbatialis, ut ſic dixerim, dignitas, & Imperatoris Romani in eam jus hæreditate obvenerit Hannoniæ Comiti Balduino. ex quo tempore Comites ſucceſſores in hunc uſque diem ſunt Antiſtites ſæculares, Patroni, Cuſtodes, Judices, Protectores, ac Defenſores dictæ ædis Divæ Gualtrudis, perſonarum in ea degentium, & bonorum Collegio relictorum. quibus & ſine ullo prorſus obſtaculo hactenus perfruuntur, & Antiſtitæ ſuas regendi vices mandant. quæ ex legibus in quæ æternam memoriam tam inſignis fundationis, tantam habet auctoritatem ac præeminentiam, ut ſuccedente novo Hannoniæ Comite, ipſa eum, (ut coram nuper ſpectavimus in perſona Philippi Regis) magna ſolennitate ſuſcipiat, ac in Comitatus & dignitatis abbatialis, aliorumque bonorum à Collegio dependentium poſſeſſionem immittat: ipſo contra jurejurando ſe obſtringente ad privilegia omnia, immunitates, exemtiones, conſuetudines, & poſſeſſiones templi atque Cœnobii Divæ Gualtrudis conſervandos, etſi temporis tamen

lapſu

lapſu & ſæculorum incommodis multa haud pœnitenda membra ab hoc corpore ſint avulſa.

ADDITAM. (*Præterea heic ſunt* Canonici *aliquot, ſed vix alii rei, quam negotiis hujus Collegii procurandis. In ipſa* Æde *harum virginum*, ſepulchrum *non inartificioſum eſt, in quo ſculpta mortui & jam putreſcentis hominis imago jacet, ea ſpecie, ut vel vomitum poſſit excitare, plurimum autem & re docuit, & arte oblectavit.*)

Montes Carolus Magnus Imperator non tantum Hannoniæ Comitatus metropolim eſſe voluit, ſed in memoriam maxime gloriamque tot ſanctiſſimorum hominum ſingulari diſtincti Comitatus dignitate exornavit. ſic ut aliquamdiu peculiares habuerint Dominos, qui titulum inſcribebant Comitum Montenſium, ſed intermiſſum illum, Hannoniæ tandem reſumſerunt, orti (juxta Scriptores hujus terræ) ſed per lineam fœminiam, ut vocant, ex clariſſimo ſanguine dicti Caroli Magni. Gubernat hodie Montes Marchio Renticenſis, tamquam totius Hannoniæ Gubernator.

ADDITAM. (*Coronidis loco* adverſa urbis *adjiciam quomodo* Montes *aſtutia militari à Ludovico Naſſovio intercepti.* Meter. lib.4. *cujus &* Thuan. lib. LI. *meminit, habet hiſtoriam, nos è* Meurſio, lib.3. rer. Belg. *hanc damus, Naſſovius cum Lanovio & Ienliſio de Montibus opprimendis deliberat. ea urbs Hannoniæ prima, auguſtis ædibus, curia provinciæ, & antiqua arce inſignis. mœnia ſolida è lapide quadrato, atque in illis turres crebræ, & propugnacula. circum foſſa triplex ambit. ab hac initium audendi factum: ut, quantum animi ad vendicandam libertatem adferret, illuſtri exemplo in ipſo ſtatim principio oſtenderet; & de reliquo conatus egregii ſucceſſu provincialibus ſpem aut conjecturam daret. Et acceſſerat pridem Antonius quidam Olivarius, fecialis, pictorque, qui impetrata ab Albano venia, ceu res Gallicas exploraturus, animum ejus ſollicitaverat; aſſeverans, ſi cum copiis ſaltem exiguis ad urbem accederet, fore oppidanorum plus* IↃ CC *qui ſe adjungerent. Igitur cum equitibus levis armaturæ* IↃ, *ſclopetariis* CIↃ, *clã ſub veſperam ad urbem venit; copiiſq; in ſilva vicina occultatis, duodecim aliquot ſelectos milites, caſum tentaturos, emittit: qui diſſimulato habitu, ceu vinarii mercatores, idem diverſorium ingreſſi inter cœnam hoſpitem rogant, qua portæ aperiendæ hora. eſſe ipſis vini plurimum. ob ſolis æſtum noctu advehendum. atque is, ignarus doli, quartam dicit. attamen, ſi maturius*

rius vellent. aliquid cuſtodi promitterent, qui tempus non gravate præverteret ita ſummo mane hunc accedentes, cum ad ſpē pretii portam maturius aperuiſſet, hominē obtruncant, clavesq; eripiunt. inde urbem è veſtigio cum equitibus L. Naſſovius invadens, eos per vicos diſponit, ac, ſicubi oſtia aut feneſtras aperiri conſpicerent, illuc ſclopos explodere jubet. & vociferari interim, ne timerent, aut hoſtile quicquam tentarent. adeſſe libertatis auctores, & Auriacū in propinquo, qui decimæ tributum graviſſimasque Albani exactiones averteret. *Id aliquot horis tam incondito clamore actū, ut vel milleni in armis eſſe viderentur Urbe capta, dum ſic domus obſiderentur, neque reliquæ copiæ procederent; ocius ſe Naſſovius proripit, cogniturus quid morarentur. itaque per ſilvam oberrantes equites quingentos, qui ſingulos, à tergo pedites veherent, in urbem ducit. inde curia occupata portas claudit, ac per vallum excubias ſtatuit. tum Magiſtratum convocatum blande affatur:* non hoſtem, ſed amicum veniſſe, proinde illæſam urbem habituros. adventare Auriacum fratrem, cujus nomine rem tam magnam incœptaſſet. nihil aliud animo agitare, quam ut florentiſſimum pridem Belgium contra vim Albani adjuvaret. *ea oratione deliniti, ſe ſuaque omnes illi ultro permiſere. Deinde incertis obſequii civibus arma adimit; alios conſueta artificia, aut commercia, exercere per tubicinem jubet: ſuos proterve agere vetat. Inventa ibi arma multa, & cætera belli inſtrumenta; ærarium ingens. ſed, ut in urbe limitanea, commeatus exiguus, gaza plurima, plurimum ſacra ſupellectilis, & ex auro argentove imagines ſanctorum, quas vicina Abbatiæ & monaſteria, fama captæ per Limaum Brilæ territa, ceu in loco maxime tuto aſſervandas depoſuerant. Hæc ille. Ita Montes capti; verum eodem anno ab Hiſpanis rurſus obſeſſi & dediti ſunt, ut Hiſtorici, de quibus, ſupra, referunt.)*

Atque hic, priusquam ad ulteriora progredimur, ſubjiciemus deſcriptionem Valentianam.

VALENTIANA.

VALENTIANA, ſecundum Jacobum Guiſium, & originem ſimul & nomen ſumpſit à quadam arce, olim ad obſidendum in magna ſua urbe Bavaco quinque leucis hinc diſſita Belgarum Regem Bavonem, à famoſiſſimo illo Brenno condita. Joannes Lemarius ſatis habet originem urbis deducere à temporibus

Julii

VALENT

INIANA
1. Egliſe S. Pier
2. Egliſe S. Iery
3. Egliſe S. Nicol
4. Egliſe S. Paul ou le Dominica
6 N. Dame Chauſſie
7. Egliſe N. Dame abbaye
9. Egliſe S. Iean abbaye
11. Porte Tourna
12. Porte Potel l'Eſcault
13. Porte de Mons
14. Porte Cardon
15. Porte Cambra
16. Porte N. Dame
17. Porte d anſing
18. Grand march
19. Marché au poiſ

Julii Cæſaris, & adventu ejus in terram Galliam, facta obiter mentione neſcio cujus Germanæ, viri illius (ut addit) ſororis, quæ in hunc locum ſeceſſerit. Tarratiunculæ, quarum apud Scriptores Romanos, vel in ſtemmate domus Auguſtæ, nec vola nec veſtigium uſquam extat, ideoque non dubie tantum & parum firmæ, verum etiam, ut quod res eſt dicamus, omnino fabuloſæ. Idem ille Jacobus Guiſius, in diſputationis ſuæ progreſſu, veritati convenientius aſſerit, Imperatorem Valentinianum in hunc locum delatum, & amœnitate fertilitateque ac temperato illius cœlo mirifice captum, aliquamdiu hic ſubſtitiſſe, & circa qualemcumque arcem hanc urbem fundaſſe, quam de nomine ſuo Valentinianam vocaverit, plurimiſque donaverit privilegiis & immunitatibus, ac præſertim jure *Aſyli*, quo non ii modo qui graviter eſſent obærati, ſed & homicidæ tuto poſſent confugere. non aliter quam feciſſe legimus Romulum ad Romam tunc recens conditam civibus incoliſque implendam. immunitates, quæ legibus poſtea & ſtatutis temperantur, ac reſtringuntur. Privilegium autem de quo agimus, quodque per bonam opidi hujus partem extenditur, & vulgo dicitur *le Banclieu*, etiamnunc in uſu eſt, ſed eatenus tamen temperatum, ut qui turpiter ſibi æs alienum conflaverit, vel turpe commiſerit homicidium, eo prorſus non gaudeat, ſed pro meritis puniatur. ideoque inter honeſtum & turpe homicidium hic diſtinguitur: & ſuperioribus ſæculis duello inter partes in urbis foro decidebatur, honeſtumne habendum eſſet, an turpe crimen. qui mos obtinuit uſque ad ævum Philippi Boni. is pro ſolita ſua bonitate, rem cum religione Chriſtiana ex diametro pugnantem laudabiliter abrogavit. Sed ut revertamur ad inſtitutum, & opidi hujus vocabulum: ſciendum & Sigebertum in Chronicis Valentinianã illud vocare, dum commemorat habitum ibi Conciliũ à Carolo Magno Imperatore anno Chriſti 771. Sita eſt nobilis iſta urbs ſub latitudinis grad. 50 min. 10 in amœniſſima quadam valle ad Scaldim flumen, quod mediam fere interluit, & una cum Ronella, altero eam ad portam Cardonam intrante fluviolo, tantam adducit aquarum abundantiã, ut præter compluſculas Inſulas mire fortes & momentoſas, per ſingulos fere vicos ſubter domos labatur perennis quidã & jugis rivus non privatis

tantummodo civium uſibus, ſed in genere quoque urbi muniendæ peropportunus: ita ut ſingulis pæne paſſibus exſtrui poſſint propugnacula, & potior urbis pars extrinſecus inundari. ab altera parte adſcenſus eſt, collium formam obtinens, & latæ admodum profundæque foſſe, vallis & muris validiſſimis communitæ. quæ omnia ſiquis recte conſideret, urbem non niſi duplici exercitu, ac ne ſic quidem abſque magna difficultate, obſideri poſſe, imo externo hoſti pæne inexpugnabilem eſſe, comperiet. quod eventus quoque, adverſariis eam cingentibus, pluries comprobavit. Spectantur adhuc inter portas Tornacenſem & Duacenam reliquiæ quædam veteris caſtri, turres puta, & id genus parietinæ, Scaldi & interioribus opidi propugnaculis clauſæ. Diſtant Valentianæ Montibus, Inſulis, & Tornaco pari fere ſeptem leucarum intercapedine, opidum ſane amplum, amœnum, plurimiſque admodum ſumtuoſis ac magnificis ædificiis, inter quæ nonnulla ſunt operis mire antiqui, publice privatimque concinnum. ſpectabile autem præ cæteris publicum urbis armamentarium. Primarium ejus templum eſt illud Deiparæ Virginis, quod incolis dicitur *noſtre Dame la grande*, & fundatum eſt juſſu Richbildis, olim Hannoniæ Comitis. ædificium certe haudquaquam novitium; ſed antiquo opere & ſumma arte factum, in quo variæ ſunt, & perpulchræ quidem columnæ, partim ex marmore, partim ex porphyrite, quæ & triplici ordine diſtinguuntur, mirandoſque efficiunt arcus, & ampliſſima infra ſupraque inambulantibus præbent ſpatia, grato ſane & peramœno adſpectu. Alterum inter primaria templa Divo Joanni ſacrum eſt. opus multo quam prius illud recentius, ut quod olim fortuito igne flagraverit: conditum, uti adfirmant, à Pipino, Caroli Magni patre, vel (ut alii) longe prius à Galliæ Rege Theodoro, ac tunc fortaſſe quam poſtea ſumtuoſius, ſed & hodie ſatis magnificum. Sunt deinde & alia quædam templa, & præſertim tria Cœnobia mendicantium, in quibus peramplum illud & pulcherrimum Divi Franciſci, ſplendidiſſimis aliquot Hannoniæ & Valentianarum Principum tumulis, & ſcitiſſimis epitaphiis exornatum. Sicut apud Sodales Divi Dominici tumulus viſitur Joannis Avennenſis, Balduini Imperatoris Conſtantinopolitani nepotis. Sunt præterea Monaſteria, Xenodochia, alia-

aliaque id genus loca, pietati & religioni conſecrata, lauto ſatis proventu gaudentia. Eſt & nobile illud Collegium viris doctis abunde inſtructum, ubi juventus Græcis Latiniſque litteris eruditur, & ſanctis honeſtiſque præceptis imbuitur. Item domus & receptacula tenuioris fortunæ puerorum & puellarum, qui à pluribus utriuſque ſexus magiſtris varia diſcunt opificia. atque hæc omnia tam inſigni diſciplina, tamque exactis legibus, ut vel inde civilitas ſimul & magnitudo hujus reipublicæ pluribus modis eluceat. Inter publica & celebria magis ædificia, ſpectatur in angulo quodam verſus Scaldim ampliſſimum quoddam & perantiquum palatium, quod ab annis aliquot retro *Aula Comitis* dicitur, vulgo *la Sale du Comte,* antiquitus autem audiebat *Aula Imperatoris*. ubi, & loci ipſius ſplendore, & cœli ſalubritate capti Hannoniæ Comites iidemque Valentianarum Domini, ut plurimum olim habitabant. Conditum fuit, ſeu potius inſtauratum (nam antiquius eſſe comperior) à Comite Balduino, eo, qui à plurimis ædificiis, vel de integro ſtructis, vel refectis ſaltim & inſtauratis, *Ædificatoris* cognomen invenit, ac parens fuit jamdicti Imperatoris Conſtantinopolitani, conditorque illius Canonicorum Collegii, quod vulgo vocant *de noſtre Dame de la Sale du Comte.* Notandum vero totum iſtud palatium, & quidquid ambitu ejus includitur, etſi poſitum intra urbis mœnia, & parochiæ Divi Joannis ſubjectum, accenſeri tamen Hannoniæ territorio. cujus imperium ea quoque Scaldis pars, quæ palatium alluit, una cum decem pontibus ipſi injectis reveretur. Superſtructæ ſunt hiſce pontibus amplæ quædam & commodæ manſiones, habitatæ ut plurimum à privatis iſtius Aulæ, publiciſque Hannoniæ terræ Quæſtoribus aliiſque Miniſtris Principalibus. qui omnes, non ſecus quam ipſi Hannoniæ & Valentianarum Principes, vectigalium omnium urbanorum immunes. qua prærogativa etiam gaudent Pares urbani, qui numero ſex, & Pares totius Comitatus, qui (ut diximus) ſunt bis totidem: item Equites Aurei Velleris. Viſuntur deniq; in hac urbe & alia multa Nobilium privatorum palatia. Sed exuperat omnia opera tam publica quam privata, magnificum illud & ſuperbum Prætorium, vulgo dictum *la Halle*, & primario urbis foro impoſitum: cujus frontiſpicium totum è ſecto per artem

lapide; feneſtris,& valvis varie ornatum:eo adſpectu & magnificentia,ut ſplendorem conciliet toti foro. Continentur hoc ædificio ab eadem manu & opere,templum Divi Petri, & eximium illud horologium,quod in edito poſitum, etiam procul abſtantibus eſt conſpicuum, neque horas ſolummodo,ſed & Lunæ aliorumque Planetarum curſum, item menſes & quatuor anni tempora, aliaſque id genus elegantias indicat.Horologio ſubjacet forum frumentarium, amplum ſane ac ſpatioſum, nec injuriæ tempeſtatum aëriſve expoſitum. ſupra venduntur lanæ. inde eſt ludus gladiatorius. tum & locus ille qui proprie deſtinatus vendendis pannis. Sunt denique curiæ Magiſtratuum urbanorum,itidem amplæ & laxæ, necnon publicus carcer. ita ut unicum iſtud ædificii corpus, quæſita quadam capacitate, omnia pæne complectatur membra publicis opidi uſibus neceſſaria.opus hercle bene & apte commenſuratum, ſplendidum, atque magnificum:conditum primum à Guilielmo cognomento Bono, Hannoniæ, item Hollandiæ & Zelandiæ Comite, Domino Friſiæ, Principe admodum bono, virtutumque & præſertim juſtitiæ ſervantiſſimo. Vincit tamen compoſitiſſimum iſtud opus longe magis compoſita politia, & aptiſſima illa reipublicæ gubernandæ ratio: quæ in civilibus ſimul & criminalibus, cæteriſque omnibus partibus,ita iſthic exacta, ut exteri ſæpenumero exempla hinc ſibi petierint, quæ in patriæ ſtatu conſtituendo ſequerentur. inter alios Noribergenſes, cum ad ſingulas pæne urbes certos homines mitterent, ut exemplo veterum Romanorum, viris prudentibus omni in re imitandum, bonas atque laudabiles aliorum leges in uſum ſuum transferrent, eas hic invenerunt conſuetudines, ut cupide ſtatim nonnullas arripuerint, quæ hucuſque in excellenti illa optimeque inſtituta republica obſervantur. Inveni ſupremos Valentianarum Magiſtratus ſolitos olim concedi in ætatem: ſed mutatum hunc morem, quo occurreretur nimiæ hominum inſolentiæ, anno 1302, ab Joanne Hannoniæ Comite, cognomento Avennenſi, qui Senatum quotannis voluit renovari, plane ut hodieque in uſu eſt. Conſtat autem ſupremus hic Magiſtratus è Præpoſito & duodecim Adſeſſoribus, qui ex primariis opidi civibus deliguntur, & varios adminiſtros ſibi habent adjunctos. His accedit

& alius

& alius quidam Senatus, quem *particularem* vulgo appellant, & ex aliis quinque & viginti boni loci civibus conſtat. is, petente ſupremo Magiſtratu, res ad opidi ſtatum pertinentes tractat, ac nonnumquam augeri ſolet bono aliquo civium numero, qui, ut melior habeatur conſilii copia, & pro rerum tractandarum neceſſitate, advocantur. Solet denique urbs, ex veteri quodam more ac privilegio, in negotiis quæ majoris momenti, & publicum bonum concernunt, convocare ad pulſum majoris campanæ Concilium generale civitatis univerſum populum repræſentans, plane ex more Romano, qui ſimiliter convocabant *Comitia ſua centuriata*. In eo Concilio liberum unicuique civi, etſi prorſus privato (quod non alibi tamen in toto hoc Belgio uſurpatur) ſuper iis quæ nomine Magiſtratus & Concilii particularis exponuntur ab ordinario reipublicæ Syndico, ſententiam ſuam dicere. Neque vero haberi poteſt hocipſum Concilium, niſi cum centum ut minimum civium interventu, nullo alienigena in numerum hunc intrante. Subordinati ſunt inſuper ſupremo illi Senatui, ad leviorum cauſſarum deciſionem varii Magiſtratus minores. Valentianis, inter alios quidem Dynaſtas, natus eſt Imperator Cæſar Henricus, eo nomine ſeptimus, qui & Comes, ſeu Dux Luceburgenſis. item unica magni illius Burgundiæ Ducis Caroli, in prælio (ut jam dixi) ad Nancejum occiſi filia, & Belgarum Princeps, Maria. quamquam ſit qui genitam eam velit adſtruatque Bruxellæ. Dedit præterea celeberrimum iſtud opidum multos viros illuſtres, atque inſigniter eruditos. quales maxime nominatiſſimus ille hiſtoriographus Joannes Froiſſartus, qui initio ſtatim operis patriam ſibi Valentianas fuiſſe agnoſcit. Joannes Molinettus, Canonicus litteratiſſimus, & poëta inſignis. Simon denique Marmionus, vir & ſerio doctus, & eximius pictor. Habent quidem Valentianæ numeroſam nobilitatem: ſed attendunt majori ex parte cives mercaturæ & artibus manuariis. quam utramque profeſſionem ita ſtrenue induſtrieque exercent, ut & ipſi opibus largiter ſeſe inſtruant, & quamplurimos tenuioris fortunæ homines occupent ac ſuſtentent. numerantur enim hic multa non frequentia minus, quam fructuoſa collegia variorum opificum. inter quos excellunt potiſſimum

 ii qui

ii qui *oſſettas* contexunt, & tenuiſsimum illud lintei genus, quod Cameracenſe vulgo dicimus; item lanifices, & qui pannos tramoſericos, undulatoſque, tum multitia quoque, ſeu *mocajarros*, & quaſlibet fere mercium ſpecies, aliaque humanis uſibus neceſſaria ſolent conficere. Habent denique Valentianæ *Caſtellaniam*, id eſt longe lateque diffuſum territorium, & luculentis admodum privilegiis gaudent. inter cætera autem jure emporii, vel ut vulgo loquimur *ſtabuli* vini Gallici, antiquiſsimo ſane, ac reipublicæ plurifariam utili. quæ & nummos olim ex auro argentoque titulis & inſignibus ſuis inſcriptos ſignavit. ea moneta materna dicebatur, & à civibus etiamnunc oſtenditur. Ordines hujus Dominii ſunt Antiſtites, Nobiles, Magiſtratus.

Sed agamus hinc paucis de urbis progreſſu, & quomodo factum ſit, ut diſtincta manſerit ditio, utque una cum cæteris Belgicæ noſtræ Provinciis Auſtriacæ genti accreverit. Invenio itaque poſt diviſum in partes tres à Lothario Imperatore Romanum Imperium, ſingulaſque ſingulis filiis attributas; ſucceſſores ſuapte culpa flacceſcentes, inter alia debilitatis ſuæ indicia, neceſsitate magis quam voluntate inductos, provincias Palatinis olim à majoribus gubernandas tantummodo tradi ſolitas, alienare paullatim cœpiſſe, ac Præfectis ſuis conceſsiſſe in feudum. Inter cæteras autem Lotharingia, quia præſtantiores haberet civitates, plures etiam numerabat id genus Gubernatores. qui Latine *Comites* dicebantur à *comitando*, quia nempe Principibus ſuis intimi, aſsidue illos comitarentur. nos corrupto nonnihil vocabulo *Conte* eos vocamus. Atque hinc extitiſſe videntur tot illi Comites, quot jam ſparſos videmus per orbem-terræ. namque munus illud, qua vi, qua favore & gratia, imo qua pretio denique, & corruptela, pro temporum hominumque conditione, & ſub ſpecie feudi, aliiſque diverſis prætextibus, in peculium tandem converſum eſt, & ex temporario factum hæreditarium. nec id tantum in partibus tranſalpinis: ſed fortaſsis etiam multo magis, ex eadem illa & Imperatorum & Pontificũ imbecillitate, in ipſa noſtra Italia. Valentianæ ergo, uti ſcriptum comperior, ſuum etiam Comitẽ nactæ ſunt. nam ut alia quædam incerta nimis & confuſa prætercam, legitur anno Chriſti 973. Reginerius quidã, cognomento Longicollis,

Co-

Comes Hannoniæ,una cum fratre Lamberto,Comite per id tempus Lovanii,emiſſe hanc urbem à proprio Comite, ac tenuiſſe ad aliquod tempus contra Lothariæ Ducem Godefridum,qui prætextu juris proximitatis conabatur eam retrahere. quare ab iſto etiam noſtri fratres prætenſiones omnes & jura mercati ſunt, ac pacificos ſeſe in poſterum Valentianarum Comites inſcripſerunt. Lamberto mox ſine liberis mortuo,ſucceſſit jamdicta illa Richildis, Comitis Reginerii filia, quæ maritum poſtea habuit Flandriæ Comitem Balduinum. Suſcitata deinde labentibus ſæculis varia ſuper hac ditione ſunt bella: quæ tanta ſententiarum diverſitate à ſcriptoribus referuntur,ut necubi forte exorbitem,lubens me ab ulteriore omni illorum mentione ſim abſtenturus. mihi namque abunde ſatis eſt, quod ex hactenus allegatis aperte conſtet,Valentianas jam ab aliquot ſæculis retro conſtituiſſe peculiarem ditionem, ac legibus uſas fuiſſe ab Hannonicis longe diverſis. prout hodie quoque una cum opidis ſibi ſubjectis, Bochanio nempe, Querceto, Condato, & centum triginta duobus pagis, eaſdem obſervant.Unde nec ad Senatum Montenſem, ſed Mechliniam recta hinc provocatur. In eccleſiaſticis autem ſuperiorem agnoſcunt Archiepiſcopum Cameracenſem, cujus nomine ſedem hic habet Archidiaconus. Delata eſt primum hæc ditio ad Comites terræ Hannoniæ: inde ad Duces Burgundiæ: atque hinc porro ad gentem Auſtriacam: pari omnino ratione ac jure,quo & cæteræ Belgicæ noſtræ Provinciæ. Gubernatur hoc tempore à Marchione Renticenſi, pluries nobis laudato. Sed ſufficiant iſta de prænobili urbe;etſi plura tamen notatu digna poſſent adferri,quæ exequitur fuſius eleganti commentariolo,præter alia documenta nobis ſubmiſſa,fidus ejus & doctus civis Joannes Vivianus. Juxta Valentianas, & una tantum ab urbe leuca, eſt pulcherrimum illud & opulentum Cœnobium Viconienſe. quod inter alias elegantias ampliſſimam habet ac omni librorum genere copioſam Bibliothecam.

Inter Valentianas & Cameracum, juxta nobilem pagum Happam, ſitus eſt quidam viculus, vulgo dictus *Avennes le ſec*, ubi eruitur copioſe pulcherrimum illud candidi lapidis genus, quod tantopere prædicat libris ſuis de Architectura Leo Baptiſta Albertus Florentinus,

& ob loci illius propinquitatem vulgo dicitur lapis Avennenſis, hic candore ad marmor pæne accedit, & maxima cum facilitate laboratur. nam & ferro facile vincitur, & quovis inſtrumento ſecandum ſe ac ſculpendum præbet, nullo plane vel ſciſſionis vel rupturæ periculo. quare tuto eo utuntur ad varia operum genera ſtatuarii. quia vero natura infirmus eſt, nec ferendis cœli injuriis, gelu puta, & imbribus, ac ne ventis quidem marinis: excogitarunt hi homines, ne quid illa teneritas apportaret incommodi, corroborandi illius & conſolidandi rationem. imbuunt enim multo oleo, gummi juniperino, aliiſque id genus medicamentis, quibus validam tandem & invictam cruſtam ei inducunt.

Bochanium, vulgo *Bouchain*, ad ſiniſtram eſt Scaldis ripam, medio inter Valentianas & Cameracum itinere, id eſt quatuor ab utraque leucis abjunctum. opidum per ſe validum, ſed quod longe munitius reddit, adjuncta arx, ac vel ideo memorandum, quod conditum olim à Pipino in memoriam magnæ illius cladis, qua in campis illis affecit Francorum Principem Didericum: tum & eo, quod caput ſit Comitatus Oſtervantii; ſic dicti ab Oſtrogothis, qui poſt longam in eo tractu moram, hanc tandem illius partem acceptarunt, in eamque ex lege & pacto ſeceſſerunt. Deferebatur olim hic Comitatus primogenito filio Comitis terræ Hannoniæ. Opidum hodie gubernatur à Georgio Montigniaco, Dynaſta Nojellano ad Scaldim.

Quercetum diſtat Valentianis trium leucarum ſpatio, eſtque opidulum ſatis munitum, & aliis etiam partibus memorabile. fiunt enim hic panni illi ſubſerici quos vulgo *ſemioſſettas* nuncupant, & ſatis magna vis linteorum. ita ut mercimoniis mediocriter floreat. Olim ſedes fuit & dotalitium, Comitiſſarum Hannoniæ. ſed poſtquam potiti ſunt ea Duces Burgundiæ, ſuffectum ei eſt Binchium. Quercero præfectus eſt vir Illuſtris Antonius à Goigni: Dominus loci *Venegies au bois*.

Condatum ad dexteram Scaldis ripam eſt, altero à Valentianis milliari, opidulum ſatis lautum, & exigua arce conſpicuum. quod pro ſemiſſe quondam in ditione Illuſtris Rocchendorfii. qui ob neſcio quas cum Principe ſimultates, in Turciam primum diſceſſit: atque inde in Galliam mox reverſus, habitus inibi fuit ſti-

pendio

pendio ſane quam honeſto ac meritis ſuis condigno. hinc militatum abiit ad Regem Romanorum adverſus Turcas,& in Pannonia tandem occubuit. interea autem vænierunt hic ejus bona. Alter opidi noſtri ſemiſſis debebatur Excellentiſſimo Montpenſerio, qui ad Divi Quintini nuper captus, eum una cum Luſa, opido infra deſcribendo, divendidit, pretio pro captivi corporis redemptura eo commodius dependendo. Hoc tempore Dominam habet Condatum viduam Illuſtriſſimi Comitis Lalainii, quæ contractis ſecundis nuptiis cum Illuſtri Mansfeldio, ceſſit hunc locum Hugoni Lalainio filio, adoleſcenti ſummæ ſpei. cui defuncto ſucceſſit Marchio Renticenſis.

MINORES VRBES

LANDRECEIVM adſidet fluvio Sabi, & Querceto dumtaxat tribus, Valentianis vero ſex leucis abjungitur. opidulum quidem minutum, ſed munitiſſimum idem, & famoſum mirabili illa obſidione, quam toleravit adverſus Carolum Quintum Imperatorem anno 1543, cum occupatum eſſet à Gallis. Reſtituit tandem Rex Galliæ, pace anno ſequenti facta, Illuſtriſſimo Duci Arſchotano, cui hæreditario jure debebatur. ſed permutavit cum Duce bonis æquiſque legibus idem Carolus Quintus. Gubernatur hoc tempore ab Illuſtri Petræjo, Toparcha Bouſiaceno.

AVENNA poſita eſt ad torrentem Hepram, & Landrecejo pariter ac Malbodio quatuor leucis abjuncta. opidum ſane bonum, munitum, & Comitatus dignitate ſpectabile. Erat vero & iſta nuper in ditione Ducis Arſchotani, qui accepto æquivalente pretio permutavit eam cum Rege Catholico. quoniam enim in confiniis Galliæ, potentiore opus habebat Principe, qui ſecuram præſtaret ab hoſtili omni incurſu. Gubernatur à Domino Dabencurtio.

CHIMACVM in nemore ſitum eſt, ad fluviolum Blancam, & Avenna ſex leucis abjunctum. Jacobus Leſſabæus Vanavillam indigetat. Domo. habet mediocri pulchritudine: tum & regiam Principis, hortis ac labyrintho amœnam. opidulum certe munitum, lautum, concinnum, ita quidem ut Principatus gaudeat

dignitate, cujus titulum inter cæteros ſuos inſcribit Dux Arſchotanus. Fuit quidem miſere nimis multatum, ac deſtructum ſæpe, per ultima iſta cum Gallis bella: ſed inſtauratum rurſus ac reparatum. ſic ut multo quam ante ſit pulchrius, & adverſus hoſtiles inſultus munitius. Ceſſit nuper benignus parens Illuſtriſſimo filio ſuo Carolo, qui in uxorem ducta unica filia Caroli à Brimeu, etiam Comes Meganus eſt, juvenis ſane ad humanitatem factus, & clementiſſimus Princeps.

MARIÆBURGO nomen à ſe fecit Maria Regina Hungariæ, quæ, jubente Carolo Quinto Imperatore, condendum curavit, paullopoſt quam Dominus Longovallius & Martinus Roſſemius ſuccincti exercitu Gallico, è Brabantia petierunt Lucemburgum, anno 1542. Situm eſt inter duos torrentes: Blancam nempe, à quo teli tantum jactu, & Nigram, unde ſemileuca circiter diſtat, tertio quidem à Chimaco, decimo vero Montibus milliari. opidum ſitu & opere munitiſſimum, valido admodum muro, ac pulcherrimis quatuor propugnaculis cinctum, quæ & quadrangulum illud, & invictum efficiunt. quod ita tamen intelligas velim, ſi præſidio ſatis valido muniatur, & fideles agantur excubiæ. neque fiat illud quod nuper anno 1554, quando mera defenſorum ignavia, etſi cauſſentur Gubernatoris perfidiam, graviſſimo ſane totius Belgicæ detrimento, turpiter fuit amiſſum. ex quo tempore manſit in poteſtate Gallorum, qui nuperrima iſta pace, id eſt anno demum 1559, reddiderunt. Præfectum habet hoc tempore Jacobum Briaſium, Dominum Valtencheulium.

PHILIPPOVILLÆ nomen factum eſt à Philippo Rege, opido inter Carolomontium (unde unius leucæ) & Mariæburgum (unde ſeſquileucæ ſpatio diſſidet) anno demum 1555 extructo, idque Galli ex Mariæburgo (quo tunc ille potiebatur) excurſionibus prohibendis. conditum vero novellum hoc opidum eo modo & forma, ut ſitu, opere, muris, & propugnaculis opportune diſpoſitis, habeatur pæne inexpugnabile. Gubernatur hodie ab Illuſtri Glimeſio, Dynaſta Florennenſi.

BELLOMONTIVM Chimaco pariter Binchioque tantum quatuor, Montibus vero ſeptem leucis abjungitur. ſitum eſt in amœno colle, unde accepit & nomen, perexiguum quidem, ſed amœnum valde & pul-

chrum

chrum opidulum,quod Dynaſtam agnoſcit,eumdem Arſchotanum, cujus ab annis aliquot retro ſollennis ſedes eſt. Attribuebatur olim ſecundo genitis Comitum terræ Hannoniæ, unde & Comitatus titulo dignitateque ſplendet.

Malobodium, vulgo *Mabeuge*, Montibus quatuor fere leucarum ſpatio diſſidet. interluit opidum fluvius Sabis, quod propterea mercimoniis ſatis floret. celebratur hic omni ſabbatho admodum frequens mercatus fili ex lana, mercis haudquaquam pœnitendæ, ut ex qua *ſajæ* porro & *ſemioſſette* contexantur. Habet etiam iſtud opidum unum è nobiliſſimis illis Canonicarum Collegiis, qualia nempe Montenſe illud & Nivellanum ſupra nobis deſcripta. Malbodienſe hoc inſtitutum fuit à Diva Aldegundi; quæ & celebre illud templum condidit, cui ab ipſa poſtea factum eſt nomen. Eſt autem & penes iſtas Canonicas ſuprema in opidum & territorium ejus juriſdictio, ſic ut civilem ſimul & criminalem juſtitiam adminiſtrent. gaudent inſuper eo privilegio, ut ſignare poſſint quotannis definitam quamdam & certam ſummam *mitarum*, (ita nuncupant minutiſſimum illud ex plumbo monetæ genus Divæ illius effigiem præferens) quarum duodecim ſingulos valent denarios, ſive (ut vulgo loquimur) *groſſes* Flandriæ. & exponitur quidem plumbea iſta monetula per totam quam late patet Hannoniam, uſque ad ipſam Bruxellam,ſic ut nemini liceat eam defugere.

Bavacum,vulgo *Bavais*,Montibus diſtat quinque leucarum intervallo, & communiter audit Bavacum VValonenſe,*Bavais Walonne*,ad diſcrimen cognominis opidi, quod in Gallia ſitum vocatur *Bavais Picarde*. Noſtrum hodie perexiguum ſane eſt opidum. etſi quidam Hannonienſium rerum Scriptores, tum & alii qui fortaſſis eos exſcribunt, velint antiquitus fuiſſe maximi nominis ac momenti civitatem,conditam à Bavone Trojano,& *Belgium* dictam, unde porro deductum ſit Belgicæ noſtræ vocabulum. imovero fuiſſe hanc eam urbem,ſive potius regionem,ubi Cæſar in Commentariis bonam exercitus partem in hibernis ſe habuiſſe commemorat. ſubjungentes, habitaſſe hic eo ævo fortiſſimos illos & potentiſſimos Bellovacos. Nos, qui apud Commentatores iſtos, ſæpenumero inter ſe pugnantes,non invenimus authen-

ticum ullum hujus rei documentum, prætermiſſis antiquis illis hiſtoriis de Bavone Trojano, & id genus inventiunculis, nullam in ſe habentibus certitudinem, ut quidquid dici poſſet de re tam gravi, lectoribus eſſet in promptu, confugiendum duximus nobis ad ipſos Cæſaris commentarios. qui cum & facilis ſit & perſpicuus admodum ſcriptor, melius certe quam quiſquam interpretum, mentem ſuam exponit. ut qui eum intelligat, non temere poſſit aberrare. Quare adhibita tabula geographica, & conſultis aliquot doctis atque rerum iſtarum peritis viris; examinatis denique pluſculis locis ex iiſdem commentariis, maxime vero ſecundo & quinto, ſumtis: primo quidem palam conſtare dicimus, Belgium Cæſari nihil aliud eſſe quam opidum, ſive locum aliquem Belgicæ, non autem integram ipſam regionem. ſecundo, Bavacum iſtud VVallonenſe, inter Montes Valentianaſque poſitum, vetus illud Belgium eſſe omnino non poſſe. quæ duo ſic ut diximus ſe habere, argumentis luce meridiana clarioribus evincemus. Ordientes itaque à priori illo capite, quod ad Belgii nomen attinet, dicimus hujus aſſertionis noſtræ veritatem aperte ſatis conſtare ex variis quinti illius commentarii teſtimoniis. nominatim vero ex ea legionũ diſtributione, quam feciſſe narratur Cæſar, poſt peractum Samarobrinæ Gallorum concilium. inquit enim, *Quod eo anno frumentum in Gallia, propter ſiccitates, anguſtius proveniſſet, coactum ſe aliter, ac ſuperioribus annis, exercitum in hibernis collocare, legioneſque in plures civitates diſtribuere: ex quibus unam in Morinos ducendam C. Fabio legato dediſſe: alteram in Nervios Q. Ciceroni: tertiam in Eſſuos L. Roſcio: quartam in Rhemis, cum T. Labieno in confinio Trevirorum hibernare juſſiſſe: tres in Belgio collocaſſe: his M. Craſſum Quæſtorem, & L. Munatium Plancum, & C. Trebonium, legatos præfeciſſe: unam legionem & cohortes quinq; in Eburones, quorum pars maxima eſt inter Moſam & Rhenum, miſiſſe: his Q. Titurium Sabinum, & L. Aurunculeium Cottam præfeciſſe: ad hunc modum diſtributis legionibus, facillime inopiæ frumentariæ ſeſe mederi poſſe exiſtimante. atqui harum tamen omnium legionũ hiberna (præter eam quam L. Roſcio in pacatiſſimam & quietiſſimam partem ducendam dederat) tam propinqua fuiſſe inter ſe, ut millibus paſſuũ centũ continerentur.* Expendamus vero hanc narrationem, & videamus, quopacto dici poſſit, aut credi, Belgium Cæſari

ſignificare

ſignificare totam Provinciam:cum nominatim recenſeat quinque Belgiæ civitates, in quas tot illas legiones ſub jamdictis legatis diſtribuerit. quæſo te, quænam eſſet hæc tam confuſa ſcribendi ratio, quive calami error, ſi ſub Belgii nomine, Belgiam vellet intelligi? quiſve umquam aſſequi queat, in quanam tam magnæ Provinciæ parte tres illas jamdictas legiones collocaverit? non eſt vero credibile in ſcriptis aut ſententia Cæſaris tam craſſos extare errores.quare ex hiſce noſtris & aliis aliquot argumentis omnino ſtatuendum eſt, Belgium apud Cæſarem vel pro urbe,vel pro alio ſaltim peculiari & memorabili Belgiæ loco, interpretandum. Nec abſurdum ſit credere, Bavacum illud Picardum, quod vocant,antiquorum Belgium eſſe, ac nutrire potuiſſe, ſaltim in unam hiemem, tres à Cæſare miſſas legiones. conſtat enim è variis monumentis, maximam olim fuiſſe civitatem. Quin & illud conſiderandum eſt, Bellovacos, tam potentes olim, ut coadunare poſſent exercitum centum millium armatorum, habuiſſe debere, prout alios quoſque populos, primariam aliquam & tanta magnitudine dignam civitatem. ea vero non alia potuit eſſe quam Belgium, cujus ille compluribus locis, ceu loci alicujus ſingularis, non autem ut generalis Provinciæ, facit mentionem. Summa eſt, argumentis hactenus recitatis quæſtionem illam priore loco poſitam abunde ſolvi. Quare facta hic pauſa, tranſibimus ad ſecundum illud caput, demonſtraturi, velut promiſimus, veterem Belgii noſtri ſitum. Dico igitur inſtitutæ orationis filum proſequens, poſt diſtributas modo nobis expoſito Romanorum copias, Ambiorigem, ſumtis pro occaſione novis animis, advolaſſe ex regni ſui finibus, ac de improviſo in Eburonibus, hodie terra Leodicenſi, oppugnatum veniſſe Sabini Cottæque caſtra: circumventos eos interfeciſſe: ac deinde perturbatis eorum ordinibus, victoria ſua ſublatum in Nervios properaſſe, ad oppugnandum caſtra Q. Ciceronis. Hic Cæſar, acceptis litteris, ſuccurrendum illico homini ratus, ſtatim nuntium in Bellovacos (id Belgium noſtrum eſt) ad M. Craſſum mittit, cujus hiberna aberant ab eo ſola viginti millia paſſuum, Fabio vero mandat, ut in Atrebatium fines legionem adducat, qua ſibi iter faciendum ſciebat: Labieno ſcribit,ſi reipublicæ commodo facere

do facere poſſet, cum legione ad fines Nerviorum veniat: reliquam partem exercitus, quod paullo aberat longius, non putat expectandum. Hora tertia diei ſequentis adeſt cum legione Craſſus, quo Samarobrinæ præfecto, ipſe Cæſar eo die millia paſſuum viginti progreditur. Fabius, non multum moratus, (obſerva quæſo diſciplinam & obedientiam militarem) Cæſari in itinere cum legione occurrit. Labienus, juſtas ob cauſſas ex hibernis profectionem facere nequiens, Imperatori ſe excuſat. hic, conſilio ejus probato, & communis ſalutis auxilio in celeritate poſito, venit magnis itineribus in Nerviorum fines, & Ciceronem de adventu ſuo pluribus nuntiis facit certiorem. ipſe interea progreditur. Atqui ut ſumma celeritate hic uſus ſit, prius tamen quam pervenire potuerit ad hiberna Ciceronis, ſi ineatur exacta temporis in itinere poſiti ratio, tres ut minimum dies impendit, queis triginta circiter leucas Gallicas eſt emenſus. Ita ut ex tota iſta narratione palam appareat, Bavacum VVallonenſe non poſſe ullo pacto Belgium illud eſſe, quo Cæſar tres eas legiones Craſſo & aliis illis duobus legatis ducendas commiſerat. primo; quia cum in Nerviis eſſet Cicero, id eſt, multorum judicio, juxta Tornacum, populorum illorum, ut exiſtimatur, metropolim; ſequeretur, iſtud Bavacum decem dumtaxat leucis Tornaco abfuiſſe. quod ſi verum ſit, numquam auſus fuiſſet Ambiorix Ciceronem adoriri: neque Cicero, tam urgenti neceſſitate, ſic inſtanter auxilia petiiſſet à Cæſare, qui triginta ut minimum leucis aberat, ſed potius à legatis Belgii, ſibi cum tribus legionibus tam propinquis. notandum præterea, ſi Bavacum iſtud fuiſſet Belgium, nihil opus futurum Cæſari, tunc Samarobrinæ agenti, & Tornacum petituro, iter facere per Atrebates, hodie terram Artheſiam. Sed an aliud argumentum adducemus eo validius, quod videlicet ipſe Cæſar adferat, ſtatim ſe nuntium in Bellovacos ad M. Craſſum miſiſſe, quem paulloante narraverat collocatum à ſeſe in Belgio? hic certe oſtendit Belgium in Bellovacis fuiſſe, qui proculdubio ii ſunt Picardiæ populi, quos hodie dicimus *Beauvoiſins*, & in quibus Bavacum Picardum eſt, non autem in terra Hannonia, ubi Bavacum VVallonenſe. Quod quo magis firmetur, attendatur obſecro, Sueſſiones, hodie vulgo *Soiſſons*, medios collocari à Cæſare inter Bello-

vacos

vacos & Rhemos, quos nunc dicimus *Reims en Champaigne.* unde palam colligitur, Bellovacos fuiſſe Belvicinos, remotiſſimos ſane à Nerviis, id eſt Tornacenſibus noſtris, ubi tunc Q. Tullius Cicero. Addimus velut è ſupervacuo, quod cum in Carnutibus, hodie voce nonnihil corrupta *Chartres*, opido quindecim ſupra Pariſios leucis poſito, interfectus eſſet à ſuis Taſgetius, natione Gallus, ſed qui ſtaret à partibus Romanorum: Cæſar, veritus ne civitas eorum impulſu deficeret, L. Plancum cum legione ex Belgio (tamquam illis tunc proximo) celeriter in Carnutes proficiſci juſſerit. quod Belgium, ſi Bavacum Hanroniæ foret, nimis diſſitum certe fuiſſet auxiliaribus illis copiis in Carnutes uſque mittendis, promto, eas habere ex locis multo vicinioribus. Atque iſthæc ſufficiant demonſtrando, quod Belgium illud Cæſaris non potuerit eſſe aliud, quam Bavacum Picardiæ, opidum miræ antiquitatis, & Epiſcopali ſede hucuſque notum, cujus Præſul & Comitem ſe inſcribit, & unum è Paribus Franciæ. nequaquam autem dici poteſt fuiſſe Bavacum noſtrum Hannoniæ. cui equidem veterem illum honorem non eo detractum: ſed non eſt umquam veritati denegandum patrocinium, & præſertim in rebus tanti momenti, quæ lectori tam denſas offundant tenebras, ut niſi diſcutiantur, non locatim tantummodo, ſed Provinciatim aberraturus ſit, cum turpiſſima etiam aliarum rerum confuſione. Ex iiſdem autem his argumentis, demonſtrationibuſque extra omnem dubitandi aleam poſitis, manifeſto etiam patet, Samarobrinam illam, in qua tunc Cæſar, non eſſe Cameracum. quod nonnulli tamen, (inter quos aliquando etiam ego, dum auctoritate illorum me abripi patior) per errorem adfirmant. Nam inter Samarobrinam & Ciceronem, triginta ut minimum erant leucæ: quæ ſi iſtis credendum ſit, non ſint plures duodecim tredecimve. à Samarobrina in Belgium, juxta Cæſarem quidem, eſſent viginti quinque milliaria Italica, ſecundum iſtos vero plus quam viginti quinque leucæ Teutonicæ. tantum ſiquidem inter Cameracum & Belvicinum, vel ſi Belgium dicere malumus, intereſt. quare Samarobrinam oportet fuiſſe longe viciniorem Ambiano, non ignobili Galliæ opido, quam ſit noſtrum Cameracū. Sed ne videar nimium curioſus, abſtinebo deinceps ab ulteriore omni cenſura, referam-

que

que me lubens ad elegantem aliquam perſonam, quæ & iſtas & ſimiles omnes res aliquando pertractet opuſculo aliquo ſingulari, & lecta magis ac valida argumenta in medium proferat. mihi in præſentiarum ſatis eſt dicere, tantas fuiſſe ac tales, ob cauſſas paulloante commemoratas, regionum iſtarum ruinas atque mutationes, ut nemini mirum videri debeat, in antiquis his & à ſæculo noſtro remotis rebus tantam interdum confuſionem atque caliginem inveniri. Jam vero ut unde paullisper deflexit, eo redeat oratio; profiteor lubens atque agnoſco, præter illa quæ ſcriptis extant tradita, inveniri palam & viſi apud Hannonios noſtros Bavacenſes, ac tam intra quam extra urbeculæ noſtræ pomœrium, multas priſci illius ſplendoris reliquias, & inſignes antiquitates: inter alia vero compluſculos nummos Romanos. quæ omnia clarum ſatis atque apertum præbent indicium, fuiſſe olim rem magnam, & momentoſam. admiranda vero præ cæteris via illa delapidata, quæ Pariſiis per hoc opidum ducit in Tungros, & in ipſa Tungrorum deſcriptione infra iterum memorabitur. item altera illa mirabilis via, olim in totum ſilicata, quæ inde à Rhemis Campaniæ per hoc noſtrum Bavacum, protenditur uſque adCortracenſes in Flandria, quod eſt iter plus quinquaginta leucarum, ſive centum viginti milliarium Italicorum. Ex iſto opido probant incolæ variis argumentis oriundum fuiſſe magnum illum Belgium, cujus libro 24, hiſtoriæ ſuæ meminit Trogi abbreviator Juſtinus. illum inquam comitem Brenni; qui poſt obitum Alexandri Magni, in Pannoniam primum cum centum & quinquaginta millium armatorum exercitu tranſiens, magnis inibi factis progreſſibus, in Macedoniam porro irrupit. ubi fuſo, capto & decollato Rege Ptolemæo, tandem & ipſe, victoria inſolenter uſus, à Sosthene, uno è Macedonum Principibus, fuſus eſt. Quod cum Delphis accidiſſet & Brenno; qui nihilo (ut jam alibi dixi) minorem quam ipſe exercitum ſecum adduxerat, & cum dolorem vulnerum ferre non poſſet, pugione vitam finiverat: Belgius cum ſuorum reliquiis, id eſt decem circiter hominum millibus, Græcia excedens, ad internecionem una cum illis occiſus eſt. Neq; vero tam miſeranda ſuperiorum temporum clades, tamq; ignominioſa priſtinæ magnitudinis deminutio Bavaco noſtro ſuffecerat, niſi & ultimis

ultimis bellis iterato à Gallis exureretur, miſereque devaſtaretur. ſed reſurgit tamen & inſtauratur paullatim per amicam hanc pacem.

Binchium, vulgo dicitur *Binche*, ſitum ad ramum quemdam fluvii Hainæ, & Montibus tribus leucis abjunctum, opidum ſane antiquum, ac civibus olim frequens: ſed continuis hiſce bellis ita miſere attritum, ut incolarum plerique Montes migrarint. Erat nuper hoc opidum ditionis Mariæ Reginæ Hungariæ, cui in vitam, ut vocant, donaverat Carolus Quintus Imperator, quo tempore ipſa huic Belgicæ præerat. quare & luculenter id inſtauraverat, & palatiis ſimul hortiſque ſumtuoſis ac plane regiis exornaverat. eſt enim revera locus vel maximo quoque Dynaſta dignus, ſive tu miram cœli temperiem ſpectes, ſive commoditatem venationum, aliaſve id genus delicias. Profecti ſunt eo anno 1549, idem ille Imperator & Princeps Philippus, quo tempore iſte inauguratus fuerat in futurum Dynaſtam Belgarum. quos tam ſplendido apparatu, ac tam crebris hippomachorum decurſibus, tamq; celebri pompa & ludorum magnificentia, per continuos aliquot dies, Regina jamdicta excepit, quantam vix fide quis aſſequatur, tantum abeſt ut digne deſcribat. Sed contra cum hac tranſiret Rex Galliæ anno 1554, Mariæburgo Dinantoque recens devictis, & victoriæ compos remearet in Regnum, opidum nullo fere negotio occupavit. cumque proprio quodam odio proſequeretur Reginam Mariam, propter crebra incendia, hujus inſtinctu in Picardis excitata, præſertim vero exuſtum Folembrajum, amœniſſimã ſuam arcem, vindicaturus tam inſignitam injuriam, non omnes tantum heroidis ejus domos & elegantias devaſtavit, ſed & opidum ipſum incendit. quod ſurrexit tamen, & quantum ad privatorum domos, in priſtinam faciem reſtitutum eſt. Juſſit inſuper idem Rex, eodem furore actus, incendi ampliſſimum illud palatium, arcis propemodum forma extructum, quod vulgo Mariæmontium vocant, conditum in finitimis pæne immenſo ſumtu, mirandiſque hortorum deliciis exornatum, ab eadem Regina. unde diſcimus, quam periculoſum ſit magnos Principes irritare, quamque verum ſit illud vulgatum,

An neſcis longas Regibus eſſe manus?

Ita

Ita eſt. porrigitur longe lateque ipſorum potentia, nec præmiari minus & inſtaurare, quam punire & demoliri norunt.

Rodium, vulgo *Reus*, etiam Rethia dicitur à Ruthenis. diſtat autem Binchio quidem duarum, Montibus vero trium leucarum ſpatio, opidulum mire antiquum, bonum, amœnum, & ampla in pagos agroſque circumjectos juriſdictione conſpicuum, ideoque titulo Comitatus à Carolo Quinto Imperatore nuper illuſtratum. Eſt in eo Cœnobium inſtituti Præmonſtratenſis. item pulchrum quoddam ſacellum Beatæ Virginis, miraculis, uti perhibent, inclytum, ita quidem ut & Pontifices & alii quidam Principes variis illud donariis atque honoribus proſecuti ſint. Fuit non ita pridem in ditione Illuſtriſſimi Principis Adriani Croji, viri & rerum politicarum tractandarum induſtria, & militari fortitudine longe clariſſimi. quæ virtutes & plurima ſummi momenti officia acceptiſſimum eum reddiderant Carolo Quinto Imperatori, à quo etiam ad ſummos quoſq; honores & dignitates evectus eſt. mortuus tandem anno 1553, Flandriæ & Artheſiæ Gubernator, exercituſque ad Teravannam archiſtrategus. Succeſſit ei in Comitatu Rodienſi Joannes filius, peregregius adoleſcens, maxime vero intrepidus idem & acer militiæ. cui ſucceſſit nuper Euſtachius frater, Præfectus Divi Audomari, vir eximiæ dignitatis.

Sogniacum in propinquo habet amœniſſimum nemus Sogniacenſe, qua id adſpicit Brenniam Comitis. diſſidet autem Binchio Montibuſque pari trium leucarum intervallo, ad fluviolum Zinnam, unde ſumit & nomen. opidulum ſatis bonum, & celeberrimo quodam Canonicorum Collegio, cui à Divo Vicentio nomen eſt, & in opidum ipſum ac territorium ejus juriſdictio, nobile. Gignit præ cæteris iſte locus multos inſignes Muſicos, canora valde & ſcita voce præditos. penditque ut plurimum in hoc opido Princeps Cantoribus ſuis mercedem & annua honoraria.

Brennia Comitis, Montibus quatuor, Hallis vero tribus leucis abjungitur, opidum perantiquum, ut quod conditum fuerit, adeoque & nomen acceperit à famoſiſſimo illo Brenno, urbis Romæ deſolatore, prout fuſius ſupra narravimus in deſcriptione Brabantiæ. Conſpicitur hic

hodieque

hodieque perantiqua quædam turris, Brenni illius, ut perhibent, monumentum.

Angia, quæ & Angianum dicitur, vulgo *Enghien*, Atho quatuor, Montibus quinque leucis abjunctum eſt, opidulum lautum, ubi ingens conficitur optimorum tapetum vis. Detentus hic fuit nuper in carcere Comes-ſtabuli Galliæ. opidum eſt in ditione Ducis Vindocinenſis. Natus inibi Julianus Hazartus inſtituti Carmelitarum, virtutibus & doctrina inſignis vir, ac voluminum aliquot ſcriptor, prout videre eſt ſigillatim in Bibliotheca pluries nobis laudata. obiit in cœnobio ſuo anno Chriſti 1525.

Hallæ vulgo audiunt *Noſtre Dame d'Haulx*. ſitæ autem ſunt ad eumdem Zennam, qui medias fere interluit, tertio à Bruxella milliari, in ipſo adeo Brabantiæ & Hannoniæ terræ confinio.

ADDITAM. (*Opidum nomen habet à tutela aut conſervatione, ut alia* Hallæ, *quæ paſſim exſtant; nam ædificia, ubi merces aut homines defendi ab aëris injuria ſolent*, Hallas *vocamus; & hac vox nobis & Gallis in ore & uſu eſt pro* Atriis, *cauſa eadem, quia ibi conventus, & in tuto ac ſudo agunt. Sic* Hallæ *Lovanii olim fuere, lanificii & lanificum domus, modo ab Arachne ad Palladem tranſlata, in qua optimatum artium ſcientiarumque doctores & diſcipuli cottidie operantur. Pauca de* ſitu, & arce; *pluria de* templo & *ejus* ſacello.

Ager in ambitu bonus; fœcunda pratis, arvis, que planicies, quam Zonna flumen interluit, & ipſum item opidum: atque illinc rivis amnibuſque auctum Bruxellam, navium in ea & extra eam patiens, venit.)

Eſt in opido ædes ſacra, Divæ Virgini dedicata, & miraculis inclyta, quæ propterea celebratur magno populorum non tantum ex iſto tractu, ſed è Gallia quoque & aliis terris concurſu.

ADDITAM. (*Templum foro imminet, eleganti ſatis opere: cujus ala ingredientibus ſiniſtra ſacellū habet & aram, ac ſuper eam ſtatuam D. Virginis.* Sacellum *modicum eſt, ornatum à donariis & tabulis votivis habet. Concurſus huc olim, & nunc undique, etiam à longinquis locis, quotannis prima Dominica Septembris. (is ſtatus & ſolennis dies eſt) Fuit olim ſodalitas antiquitus inſtituta; & codex aſſervatur, in quem nomina dederunt. Sunt Principes utriuſq; ſexus. inter eos* Cæſar Maximilianus I, cum uxore & liberis; Rex Angliæ Henricus VIII

cum

cum uxore & liberis, *eidem Cæſari amicus*: Dux Brabantiæ, Lotharingiæ, Limburgi, cum uxore & liberis: *item* Dux Geldriæ *&* Juliaci: *alii, alii. Sunt præterea duodecim partim opida partim municipia, quæ dicta die Hallis ſe ſiſtunt: id eſt, ab iis miſſi primores aliquot civium aut incolarum. Quibus Eccleſiaſtæ & Magiſtratus Hallenſes obvii fiunt, comiter & honeſte excipiunt, & ad ædem ſtatuamque deducunt. Iiſdem vina & cibi, benevolentiæ ergo offeruntur. Illi autem, pro ſuo quiſque opido aut municipio, chlamydem Divæ offerunt, numero univerſe duodecim: aut (quia affatim jam chlamydum eſt) ipſas ab æditu is templi ſumunt, & certam pecuniam in pios uſus rependunt. In ſupplicatione deinde, cum ſtatua per urbem & ſuburbana defertur, illi comites ſunt: & ordine etiam humeros ſupponunt, pia æmulatione ſacrum onus affectantes. Opida ſunt iſta:* Athum, Tornacum, Bruxella, Valentianæ, Condatum, Namurum. *Municipia autem*, Lembeca, Quijurania, Criſpinum, Brania, Buſigniacũ, & Sancti. Lipſ. cap. XXXIV in Diva Hal. *Tabula* ara *incumbens ex alabaſtro, elegantiſſime cælata eſt, Ioannis Artiſtæ opus.* Statua *haud magna (bipedalis circiter) & è puro nec medicato ligno eſt.* Lipſ. c. VI. *dicit, eam immunem ab exitiali peſte; ab incendiis, à vi bellica: exempla ponit, & rei monumentum ſtatuit: Servantur, inquit,* centum circiter globi *è ferro aut lapide, in æde ſacra, arcis ligneis conditi, qui triginta, quadraginta, ſunt & qui ſexaginta, pondo libras pendunt. Statua illa in media ara poſita, ſed auro puro inducta. Filium brachio uno præfert, altero florem lilii inauratũ. In pectore monilis vice ſunt uniones ſex, puri, grandes: & in eorum medio carbunculus, ſive pyropus lapis, quem* rubinum *nos à colore vocamus. At in capite corona eſt puri puti auri. Sunt deinde (ut ad* donaria & ornamenta *ſacelli veniamus) in eadẽ ara* duodecim Apoſtoli, *ex argento fabre ſatis facti: quos inibi etiam nunc eſt videre. ſimulq; ad latus utrumq; aræ* duos cœleſtes genios, *ſive angelos, eodẽ metallo, candelabra præferentes, & venerationẽ Divæ exhibentes. Supra has ſtatuas, ibidẽ* duæ ſunt militares, *altera pedeſtris, altera equeſtris. Iſtæ pariter ex argento: ſed fuerunt & duæ* eodem militari habitu, puri auri: *quarum pedeſtris ſecurim, equeſtris lanceam manu teneret. Et hæc omnia* PHILIPPI BONI *munera, qui &* lampadem auream, *inſigne munus dedit: cui aliam inauratam publica neceſſitas deinde ſubſtituit. Fuit &* ſtatua, *juſtæ magnitudinis, dimidiata ex argento, donum ejus uxoris. Conſpicitur item* feneſtra vitrea *in eo ſacello, varie picturata. Philippo curante*

curante & donante. Denique & tabula eſt, in qua ipſe Dux ſupplicis habitu effingitur procumbens ad Divæ genua; & verſus aliquot Gallici inſcripti: annus ſubſcribitur CIↃ CCCC LV, Martii dies XX. CAROLUS filius ejus, cognomento & re AUDAX, donavit falconem argenteum, MAXIMILIANUS I. Imperat. conſpicitur etiam nunc, genibus nixus, in ſacelli dextro latere, tabulato paullum altiore, loricatus, & cetero cultu militari. Pone eum Albertus Dux Saxoniæ geniculatur, itidem armatus; qui bellis tunc Belgicis fidam fortemque operam Maximiliano præbuit, & filio ejus Philippo. Illum eſſe, inſignia gentilicia ſatis oſtendunt. Eſt & tertius, velut per ſubmiſſionem paullum ab illis remotior, genu pariter flexo: quem, ex inſignibus, gentis Meluniæ eſſe apparet: ac fortaſſe Robertum Melunium, id avi rebus conſiliiſq; mixtum. Dona Maximiliani ſunt, calix cum patina inauratus: cui inſculpta Auſtriæ gentis inſignia, ſuperaddito pileo Archiducali. Ex quo liquet, ſub initia, & Archiducē adhuc, dediſſe. Ejuſdem eſt Divi Maximiliani ſtatua argentea, admodum bipedalis: quæ mitram capite, crucem una manu, altera gladium geſtat, & ab eo dependentes argenteas duas claves. Fama tenet, (& clavium argumento adſtruas.) Bruxellenſes, tunc in pacem ditionemque acceptos, velut mulctam dependiſſe. Eſt ab eodem arbor, ſive roſa frutex, è puro auro, cum pluſculis ramis floribuſque, item bipedalis: quam ſacratam à ſe Pontifex Maximiliano donum, ipſe porro Divæ Hallenſi miſit. CAROLUS QUINTUS Imperator, ſtatuam argenteam viri armati, genibus nixi, manibus in cœlum ſublatis, ſupplice habitu, dedit dicavitque. Idem ſcyphum grandem inauratum, operis antiqui. Idem militari forma chlamydē, villoſo ſerico, auro intertextam, inſignibus imperii, & gentis Auſtriæ, decoratam. ALBERTUS AUSTRIACUS donum ſuſpendit lampadem argenteam, pondere & opere inſignem: eique vectigal annuum addidit, ut ævum ante effigiem ſacram luceret. Iſabella Clara Eugenia, ejus uxor, chlamydē ſacravit, auro & argento intertextam. Præter hæc, eſt lampas argentea, Iulii II P.M. inſcripta, Anno IX JULIUS PONT. MAX. Item ſtatua argentea viri geniculantis, donum Fuggerorum. Ad ſummam, numerare ego XX lampades argenteas, uſibus ſacris deſtinatas. Præterea ibi ſcipiones, fulcra, mali aut tabulæ navium, varia hominum aut eventuum figura. Vincula item; & icunculæ è cera, è ligno. Sed & PENNA argentea LIPSI, argenteis catenis appenſa, ad ſiniſtrā notari debet; ſubtus tabula cum his verſibus:

Hanc,

Hanc, DIVA, PENNAM interpretem mentis meæ,
Per alta ſpatia quæ volavit ætheris,
Per ima quæ volavit & terræ, & maris:
Scientiæ, prudentiæ, ſapientiæ
Operata ſemper. auſa quæ *Conſtantiam*
Deſcribere, & vulgare: quæ *civilia*,
Quæ *militaria*, atque *polioc retica*;
Quæ, ROMA, *magnitudinem* adſtruxit tuam;
Variaque luce ſcripta priſci ſæculi
Affecit, & perfudit: hanc PENNAM tibi
Nunc, DIVA, merito conſecravi LIPSIVS.
Nam numine iſtæc inchoata ſunt tuo,
Et numine iſtæc abſoluta ſunt tuo.
Porro ô benignitatis aura perpetim
Hæc ſpiret! & famæ fugacis in vicem,
Quam PENNA peperit, tu perenne gaudium
Vitamque, DIVA, LIPSIO pares tuo.

Superne ad ara dextram ſuſpenſa ſunt v *vexilla, ſpolia Chriſtiano Brunſuicenſi ablata, & huc illata; adſcriptum diſtichon, in quo anni numerus:*

HæC tIbI ſanCta parens hoſtILIa sIgna IſabeLLa
BeLgarVM prInCeps ſaCra tropæa VoVet.

Extra ſacellum in ipſa æde, ſuſpenſum eſt vexillum ingens cum cruce Burgundica, donum Buquoyanum. Videtur & inter cætera, quæ templi faſtigiis erant affixa, haſta, *quæ cum craßitudine brachium viri robuſti æquaret, telo tamen ex arcu manuali, ut vocant, emiſſo transfixa ſpectabatur, ad rei fere miraculoſæ memoriam.*)

In hoc opido obiit anno 1404, Burgundiorum Dux Philippus, is qui *Audax* dictus eſt ab inſigni animi confidentia, frater Caroli Quinti Regis Galliarum, & conjugio Margaretæ Malanæ Belgicam cum Burgundia ſua junxit. Mortui inteſtina ſepulta ſunt in hocipſo templo Beatæ Virginis. cor Sandionyſium amandatum eſt, notum Galliæ opidum, altero à Pariſiis lapide, tumulandum inibi juxta Principes Sanguinis Franciæ. corpus vero, balſamo prius conditum, regali pompa ſepeliendum deportatum eſt Divionem, Ducatus Burgundiæ metropolim. ubi Margareta illa jamdicta, defuncti vidua, viri graviſſime obærati bonis, quæ mobilia vocant, cedens, eaq; creditoribus ſe deſerere profitens, in ejus rei indicium, præſente non tantum aula, ſed & toto populo, uſur-

uſurpavit ſollennem illum ritum, & marſupium ejus una cum cingulo clavibuſque feretro ſuperimpoſuit. Quod ipſum, ſi penitius paullo introſpicis, Principibus olim majorem fuiſſe legum & juris obſervantiam, quam privatis hoc noſtro ævo, oſtendit.

Leſſina, Angiano circiter quatuor, Montibus vero ſex leucis abjuncta eſt. interluit ipſam fluvius Tenera, & contexitur iſthic magna copia linteorum. Leſſinenſis fuit Julianus Aurelius, vir inſigniter doctus & ſcriptis clarus.

Cervia, Atho tantum unius, Montibus quinque leucarum ſpatio diſſidet, opidulum quidem modicum, ſed amœnum idem & pulchrum, quod Hunellus interluit, non ignobilis torrens. Hujus opidi titulum inſcribebat Guiljelmus Crojus, is quem in deſcriptione Arſchoti cum honore & laude memoravimus. Locum hodie poſſidet ejus nepos, ævo cognominis, Marchio Renticenſis. nuper autem conjugii jure ceſſit Marchioni Renticenſi jam ſæpius nominato.

Athum, Leſſina quidem duabus, Montibus vero quatuor leucis abjungitur. modicū ſane, ſed pulchrum, munitum, amœnum & prælautum opidulum, quod interluit idem Tenera. texitur hic inter alia, ingens vis linteorum. quorum adfatim etiam importatur ex pagis & opidis circumjectis (eſt enim hic mercimonii ejus emporium) veniuntque tam domi confecta, quam ab exteris importata, linteorum Athenſium nomine. Jactant autem abire annuam mercis rationem in ducenta & amplius millia ſcutatorum. ſic ut magnus ſit ad hoc opidum exterorum concurſus. Athenſis fuit Joannes Taiſnerius, Juris utriuſque Doctor, Poëta laureatus ac celebris, Mathematicus perexcellens, & doctiſſimus Muſicus. Scripſit nuper laudatiſſimum opus in Mathematicis.

Fanum Divi Giſlenii nomen capit à nobiliſſimo ſuo Cœnobio, cujus Abbas (is autem hoc tempore eſt Epiſcopus Tornacenſis) veteri lege ac jure, & civilis ſimul & eccleſiaſticus opidi Dominus. Et Cœnobium quidem eſt omnium hujus terræ primarium : opidum vero ſanequam modicum. quod interluit fluvius Haina, is quem diximus univerſæ terræ dediſſe nomen.

Luſa diſtat Valentianis quinque leucarum ſpatio, opidulum ſatis mediocre. etſi enim ante pauculos annos totum

tum

tum pæne abſumſerit edax flamma,reparatur tamen hoc tempore magnis auctibus, & in priſtinam formam inſtauratur. Patrimonium olim habuit Gerardus Roſſilionus,nobile & hiſtoriis notum nomen.Inde obvenit Illuſtriſſimæ genti Borboniæ, ac Dynaſtam nuper agnovit Ducem Montpenſerium. hodie vero in ditione eſt Florentii Montmorencæi,Domini Montigniacenſis in Oſtervandia. quo mortuo tandem delatum eſt ad Guiljelmum,Comitem Hoogſtratanum.

Pequicurtium diſtat Duaco ſpatio trium leucarum, juxta Cœnobium Anchinenſe, cui ſubjectum eſt. locus miræ antiquitatis, & muris olim ac mœnibus clauſus, ſed deſtructus inde per bella, ſic ut hodie quidem vix pagi vocabulum tueatur, etſi privilegia tamen illibata conſervat.

Fontana, quam vulgo vocant *Fontaine l'Eveſque*, quaſi dicas Fontem Epiſcopi,opidulum ſatis lautum eſt, in finibus Hannoniæ, qua terram Leodicenſem tangit. Sabi flumine, modico tantum milliari, Bincho vero, duabus leucis abjunctum.Paret proprio ſuo Dynaſtæ,ac diu fuit in ditione illuſtriſſimæ gentis Henninæ Letartiæ, ex qua ortus Illuſtris Boſſutius. ſed delatum tandem ad fœminam,nuptam Jacobo Crojo,Toparchæ Sempiaceno.hodie matrimonii jure ſubeſt Domino Argentienſi,qui uxorem habet fœminæ ejus quam dixi neptem. Quia vero litigatur inter Hannoniæ Comitem & Epiſcopum Leodicenſem de ſupremo opiduli hujus imperio, nondum conſtat utrinam ex illis terris accenſeri debeat. Sunt præterea inter pagos, arces, & toparchias Hannoniæ, multa loca notatu digna,& ampliſſimis privilegiis exornata, è quibus originem ducunt clariſſimæ quædam familiæ. ac primo quidem.

Lalainium, altero à Duaco, quinto vero à Valentianis milliari, ad Scarpam flumen. municipium ſane amœnum,arce & ditione,aliiſque nominibus memorandum, ita quidem ut Comitatus titulo ſplendeat. Nomen hinc illuſtriſſimæ genti Lalainiæ. quæ cum alias ſemper, tum hoc noſtro ævo complures habet illuſtres heroas, non Lalainii tantum,ſed & Hoogſtratæ Comites. prout ſupra in deſcribenda Brabantia diximus. Inter cæteros vero excelluit nuper Carolus,hujus loci Comes.Princeps toga ſimul & ſago illuſtris,adeo quidem ut ad Cæſarem in Germa-

Germaniam abeunte anno 1550, Hungarorum Regina Maria, ipſe cum ſummo imperio manſerit ejus Vicarius. Præfuit idem ſexennio poſt, cum Archithalaſſo Galliæ, pactioni induciarum Vallicellę inter Cæſarianos & Gallos factæ, mortuus tandem, Hannoniæ Gubernator, & Eques aurei Velleris, anno 1558, relictis pluribus filiis, & præſertim Philippo, magnæ expectationis adoleſcentulo. cui nuper in ditione paterna ſucceſſit filiolus ejus Franciſcus.

Montigniacum Oſtervandiæ, Duaco pariter leucis duabus diſſidet, juxta Cœnobium Marchennenſe. pagus equidem nobilis, & qui arcem habet ac ditionem, unde & Baronatus titulo decoratur. Dynaſtam agnoſcit Florentium Montmorancium, Comitis Hornæ fratrem, Equitem aurei Velleris, & Præfectum Tornacenſem. quo mortuo, locus tandem obvenit Comiti Hoogſtratano.

Antonia, vulgo *Antoing*, adſidet fluvio Scaldi, & Tornaco unica tantum leuca diſtat. pagus valde amœnus, quem commendat in primis pulcherrimi operis caſtrum, ea quidem antiquitate, ut conditum ferant à Marco Antonio, famoſiſſimo illo Triumviro, qui in Galliis tunc & Julii Cæſaris comitatu, loco à ſe fecerit nomen. loco, vel ſola vetuſtate memorabili, quem ſedem habent Illuſtriſſimi Principes Eſpinoii, poſſidetque hoc tempore, matrimonii jure, Princeps de Ligne.

Ad eumdem Scaldim eſt Bia, locus Antonia una tantum leuca disjunctus, & mirabili arce conſpicuus, Dynaſtam agnoſcens Hannoniæ Seneſchalcum. Poſſidebat non ita pridem vir Illuſtris Petrus VVerchinus, Eques aurei Velleris. qui cum nullos haberet liberos melioris ſexus, alteram filiarum nuptum dedit Hugoni Melunio, quem & loci iſtius, & tituli Seneſchalci, hæredem inſtituit. ea tamen conditione, ut & nomine ſimul & cognomine ſoceri, necnon armis ejuſdem gentilitiis gener in poſterum uteretur. quod & incorrupte obſervat. Minor filia laute dotata nupſit Comiti Boſſutenſi. Bia vero nunc in ditione eſt nobiliſſimæ fœminarum Jolentæ VVerchinæ, matris Principis Eſpinoii.

Briſſolium, Bia leucæ tantum ſpatio diſſidet; pagus quidem exiguus, ſed qui amplam habeat arcem, ac tantam jactet antiquitatem, ut pro certo exiſtimetur ſumſiſ-

ſe nomen,etſi voce nonnihil corrupta,à bifronte illo Jano,poëtis tantopere decantato. unde & ampla quædam vallis, etiam aliis aliquot pagis inſeſſa, Briſſolienſis hactenus dicitur. juxta quam vallem eſt mons Trinitatis, in quo aſſerunt Jano templum olim fuiſſe poſitum ab Albanis. Locus eſt ditionis Domini Moriaumenſis, clari & generoſi herois. quem & nobilis ille pagus, vulgo *Hauſur-Heure* vocatus,ac Sabim inter & Moſam poſitus, ampliſſima item & nobiliſſima arce,(quam ut plurimum incolunt ii proceres) memorandus, Dominum Dynaſtamque agnoſcit. Hodie paret Joanni Merodio, Domino Moriaumenſi.

Ligniacum,vulgo *Ligne,* diſtat Cervia quidem una,Atho vero duabus leucis,pagus itidem peramœnus,& arce conſpicuus. unde & Principatus titulum inſcribit. Comitem habet Philippum, etiam Falcoburgi & VVaſſenaræ apud Batavos Dominum, Principem certe generoſum, atque illuſtrem, & Equitem aurei Velleris. quo mortuo, ceſſit Lamoralio Ligniacenſi, nobiliſſimo pariter & clariſſimo Principi.

Boſſutum,Montibus tantum duabus cum dimidia,Valentianis vero quatuor leucis abjungitur. pagus ſanequam lautus, & pulcherrimo non Hannoniæ modo,ſed & Belgicæ univerſæ caſtro ſpectabilis, ideoque & Comitatus dignitatem à Carolo Quinto Imperatore conſecutus. Hodierno ejus Dynaſtæ, Joanni Hennino Letartio nomen eſt, viro ampliſſimo nobiliſſimoque, Equiti aurei Velleris, & olim Imperatoris ejuſdem Scutifero. cui,dum opus iſtud abſolverem, rebus humanis exemto ſucceſſit Maximilianus filius, eques generoſiſſimus, ac digna tanto parente proles. Hodie Dominum habet Petrum Henninum, valde adhuc adoleſcentem.

Barlæmontium eſt ad Sabim flumen, & Landrecejo pariter Avennaque pari fere duarum leucarum ſpatio diſſidet. pagus profecto ampliſſimus, ac non arce tantum,ſed & Dynaſtiæ, ſeu Comitatus dignitate ſpectabilis.imo in Comitatum nuper à Rege Philippo evectus. Paret hodie Carolo, Equiti aurei Velleris, uni è tribus Præfectis ærarii,vulgo *Chef des Finances,* viro magnæ auctoritatis & famæ. cujus filius quoque Ægidius, adoleſcens eſt rara quadam doctrina, idemque ſtrenuus ordinum ductor, & militiæ gnarus. neque vero quidquam

degene-

degenerant ejus fratres: qui partim armis & militari laude, partim ſacræ vitæ profeſſione, in dies inclareſcunt. Patri ſucceſſit Florentius Barlæmontius, Baro Hiergeſius, Geldriæ ſimul & Comitatus Namurenſis Gubernator, Eques aurei Velleris, acer & magni nominis Capitaneus, ac gratioſus admodum apud Regem.

Glajonum, Avenna duabus leucis diſſidet, pagus neutiquam contemnendus, ut qui munitiſſimam arcem, ac Dynaſtiæ dignitatem habeat. Paret viro Illuſtri Philippo Stavelio, Equiti aurei Velleris, & ſupremo Regiarum munitionum Præfecto. cui ſucceſſit nuper generoſiſsimus vir Florentius, Comes Herlieſius.

Traſigniacum adjacet viæ ſilicatæ qua itur Trajectum Moſæ, & Binchio abeſt duabus leucis. Eſt autem & caſtrum & pagus longe pulcherrimus, ac vel maxime memorandus antiquitate ſtemmatis Dynaſtarum, qui ab annis ſexcentis & amplius, loco præſunt, neque deſeruerunt umquam, ſed perpetuam habuerunt domicilii ſedem. E qua ſtirpe plurimi orti ſunt viri clariſsimi, & præſertim recentior ille Joannes Traſigniacus, Eques aurei Velleris, ac Collegii ejus Decanus, Caroli V. Imperatoris, ut ſic dixerim paranymphus, cujus nomine duxit Iſabellam Luſitanam. Patri ſucceſsit Carolus filius, hodiernus loci Dynaſta, vir egregiæ conditionis & famæ.

Eſcochinna Binchio trium leucarum intervallo abjungitur, pagus admodum amplus, ac duplici arce conſpicuus, ſuperiore Dominum agnoſcente Comitem Lalainium, inferiore Dominum Deldrium, è familia Reneſſæa, Equitem honeſtiſsimum. Ab hoc pago accipiunt nomen, & in totam fere hanc Belgicam magna copia diſtrahuntur lapides illi leucophæi, quorum ad opera cœmentitia magnus uſus eſt.

Trelonium ſemileuca diſtat Glajono, pulcher pagus, & qui validam habet arcem, nuper adeo, quod per ultima iſthæc bella ſæpius diruta mutilataque fuerat, de integro inſtauratam. Paret Domino Ludovico Bloſio, viro honoratiſsimo, & Armamentarii Regii ſupremo Præfecto. unde porro delatum eſt ad Dynaſtam Merodium, virum ampliſsimæ dignitatis.

Sora Caſtellana, vulgo *Sor le Chaſteau*, ſita eſt altero ab Avenna milliari, poniturque inter præcipuos & majoris momenti pagos univerſæ Hannoniæ. arcem habet ope-

rum munitione ac vetuſtate admirandam. Paruit nuper Illuſtriſſimo Molembaſio, Equiti aurei Velleris. quo defuncto, ceſſit una cum aliis aliquot pagis & toparchiis Marchioni Bergizomano, habenti in matrimonio unicam ejus filiam. Hodie vero in ditione eſt nobiliſſimi viri Domini Molembaſii, orti ex Illuſtriſſima gente Croia.

Brabanchonia modica tantum leuca diſſidet Bellomontio, & vicinum habet amœnum nemus, taxis, nobili arborum genere, conſitum. ipſe pagus luculentus, & caſtro necnon veteri Baronia conſpicuus. Fiunt hic magna copia vitreamina, ut & toto paſſim Hannoniæ Comitatu, præſtantiora multo & pulchriora quam Rhotomagenſia, Lotharingica, vel & Haſſica. Locus Dynaſtam habet Joannem Ligneſium, Comitem Arembergium, Principem admodum generoſum, Equitem aurei Velleris, & Friſiæ ſimul ac Tranſiſulanæ Gubernatorem. cui nuper ſucceſſit Robertus filius, non virtutū minus, quam opum & ditionis paternæ hæres, itidem Eques aurei Velleris, & Sacri Romani Imperii Princeps, in magna & apud Principem gratia, & apud omnes exiſtimatione.

Aimeriam alluit Sabis flumen, pulchrum & amplum pagum, Barlæmontio pæne contiguum, Malobodio circiter ſeſquileuca abjunctum, & egregia arce, tum prænobili quoque & miræ antiquitatis Baronia inſignem. Poſſederunt multo tempore Comites Flandriæ. hinc in dotem data fuit Jolentæ filiæ Comitis Roberti, nuptæ Henrico Barrenſi. unde poſtmodum ortus Renatus Andegavenſis, Dux Lotharingiæ, & idem Siciliæ ac Neapoleos Rex. qui donavit hanc Dynaſtiam Cancellario ſuo Rollino. cui longa deinde nec interrupta ſerie poſteri ſucceſſerunt uſque ad præſentem hunc Georgium Rollinum, Dominum etiam ſilvæ Ramienſis, ac eo nomine Magnum Venatorem Hannoniæ. Paret hodie locus Dominæ Annæ Aimeriæ, viduæ fruenti antiphernis Marchionatus Roubaſii.

Notandum inſuper, contineri terræ Hannoniæ finibus Tuinum atque Covinum, opida Leodicenſi Epiſcopatui ſubdita, & propterea ſuo infra loco deſcribenda. Sicuti Vallocuriam quoque, opidum iſthac terra quidem contentum, ſed Namurenſi tamen Comitatui concenſitum, debitæ ſuæ Provinciæ reſervamus.

Scatet paſsim Hannonia multa nobilitate, ac præſtrenuos

nuos gignit & acres bellatores, ſive equites quiſquam deſideret, ſive pedites. multi ſe litteris applicant, in iiſque non pœnitendos progreſſus faciunt, alii rurſus in agricultura ſunt dediti, vel & mercatura. plebs manuarias artes & opificia ſedulo ac ſollerter colit elucente in quavis profeſsione ipſorum ingenio, nec obſcure ſe prodente induſtria. gens civilis admodum ac humana. etſi vulgus tamen majori ex parte invidum nimis, ac pravæ indolis. Sermone utuntur Gallico, verum craſſo & ruſticano. quem nobilitas tamen expolit indies & concinnat. addiſcunt deinde, propter viciniam utriuſque gentis, etiam linguam Flandricam.

Divexata fuit hæc regio fere perpetuis bellis. quæ cum alias, tum vel maxime declinante Romano Imperio eam preſſerunt. quare & Principes ſæpe mutavit, ac nunc Hunnis & Vandalis, nunc Gothis rurſus & Danis, nunc denique Gallis Normanniſque obtemperavit. donec tandem temporibus paullo minus remotis, Brunonis maxime Colonienſis Archiepiſcopi & Pontificiæ ſedis legati opera, liberata fuit his tempeſtatibus, & in optimum locum reducta. Sed nec iſta tranquillitas diuturna. quin ex novis neſcio quibus prætenſionibus nova iterum ſurrexerunt bella: nec cum Gallis tantum & Flandris, ſed Brabantis quoque & Epiſcopis Leodicenſibus, imo & ipſis Batavis, varie ſæpe & periculoſe certatum eſt. ita ut Hannonia noſtra modo ab iſto Principe vi ſubacta, modo ab illo per deditionem, vel & matrimonium occupata, graviſsimas ſæpe calamitates experta ſit. At impoſitus tandem, ſi non bellis, ſaltim veris juſtiſque prætenſionibus, finis, matrimonio inter Joannem Burgundiæ Ducem, eumdemque Flandriæ Comitem, & Margaretam, Alberti, Ducis Bavariæ, filiam natu majorem contracto. qui Albertus, cum eſſet Hanoniæ quoque Hollandiæ, & Zelandiæ Comes, nec non Dominus Friſiæ; neque filium ullum haberet præter Guilielmum: ex Guilielmo vero unica tantum manſiſſet Jacoba; atque hæc etiam, licet quatuor viris conjuncta, ſine liberis tandem obiiſſet: ſucceſsit pacifice in has omnes ditiones Philippus Bonus, Joannis & Margaretæ ſupradictorum filius. prout latius fuit à nobis expoſitum in deſcriptione Hollandiæ. Gubernat Hannoniam, nomine Regis Catholici, Marchio Renticenſis,

cujus titulus, Gubernator,Capitaneus generalis,& Magnus Prætor Hannoniæ.Qua Provincia ſatis fuſe deſcripta,progrediemur hinc ad Ducatum Lucemburgenſem.

NAMURUM COMITATVS.

CONTINETUR hic Comitatus, perexiguis atque anguſtis finibus, inter Brabantiam, terram Hannoniam, Lucemburgenſem, & Epiſcopatum Leodicenſem.eſtque regiuncula,ut ſic dixerim, omnibus donis boniſque abundans.nam quod incolas attinet,ii frequentes,probi,fideles,& ad quaſvis res acres atque induſtrii.Nobilitas armis, litteris, aliiſque id genus, dignitatem & ordinem ſuum decentibus, exercitiis ſplendet.aër bonus,temperatus,& ſaluberrimus. territoriũ variis cum fluminibus, tum & rivulis interluitur,quorum agmen præcipue ducunt Moſa & Sabis,qui ne quid dicam de commoditate illa quam præbent ad quodvis mercium genus tam crebro quocumq;viſum eſt tranſportandũ,magnam quoque laudatiſsimorum varii generis piſcium copiam, in locis præſertim ubi inter arenas ipſi,ac viva ſaxa,proprios ſibi & naturales fundos,laſciviunt ac paſcuntur,toto fere quam longus eſt anno, abunde ſuppeditant. Silvæ hic plurimæ, feris & volatilibus, in fructum pariter ac voluptatem, plenæ, quarum cæteras magnitudine longe præcellit Marlania. Planities tritici aliarumque frugum eximie fertilis. Montes(quibus regio ſane abundat)præter utiles illas & amœnas ſilvas, ac ſcaturientes undique limpidiſſimarum aquarum fontes, plurimas habent ferri,quaſdam & plumbi venas: plurimas item varii generis lapidum, ac ſolidorum quidem & ad opera ædificiaque aptiſſimorum, fodinas. Inter lapides autem eminet maxime pullum illud marmor,cujus ingens hic copia.item rufum quoddam albo intermixtum,cui Jaſpidi nomen eſt. tum & tertium genus longe pulcherrimum, coloris inter leucophæum,atque cœruleum,albo interſtincti.multa denique alia lapidum genera,tum ad opera cœmentitia,tum ad calcem excoquendam accommoda. Quin à paucis annis retro effodi quoque hic cœpit genus quoddam lapidis carbonarii,in Hannonia jam deſcripti,

ſcripti, ac prolixius porro in Leodicenſi Provincia deſcribendi. Eruitur inſuper copioſiſſime optimum genus nitri, aliarumq; munitionum. ita quidem ut tot iſtis bonis atque commoditatibus, & exerceantur varie homines, & mirum in modum diteſcant. quod utrumque tamen potiſſimum uſu venit in ferriofodinis, quas magna ſedulitate atque induſtria, per abſtruſas montium venas ac terræ viſcera perſcrutantes, idemtidem paſſim detegunt. rem ſpectantibus quidem, ſed conſiderantibus magis admirandam! ut quæ magnum pariter & judicium, & experientiam exigat. Neque ſufficit enim eas detexiſſe, niſi & explorare noris, probeque intelligas, utrum talis illa vena, vel ſitu, vel bonitate, vel copia denique & ſiccitate aquoſitateve materiæ, fructuoſa tibi futura ſit, an damnoſa. cum enim & operoſa admodum res ſit, & immenſos pæne requirat ſumtus, neceſſum eſt ut in ea te exercueris, ſiſque judicioſus in primis ac diligens, niſi & te ſimul, & familiam velis perditum. Verum eximia illa tot aquarum & fluminum, totque nemorum ac lignorum opportunitas, purgando, coquendo, & ad perfectionem conducendo, imo in chalybem acuendo, ac de loco porro in locum commovendo tranſportandoq; ferro inſerviens, & conatum ſimul & ſumtus ita faciles reddunt, minuuntque ut numquam non & quæratur & inveniatur, numquam non ſedulo induſtrieq; laboratur, idque tot & tantis fornacibus, officinis, ac inſtrumentis, præſertim in dicto Marlania, ut verſari tibi videaris in ipſis Vulcani fabricis. Quare merito dixerim, ſilvas illas & montes, horridaſque ac deſertas rupes, ob tam denſas marmorum & alterius generis lapidum venas, non inſigniter tantum terram munire, ſed quod fructus quoque & reditus attinet, vel optimis quibuſque & cultiſſimis agris præferendas. Et reperiunt ſane deteguntque quotidie Namurenſes, magna ſagacitate judicii, ſumtuumque liberali erogatione, multas venas: ſed cum iis abundet ſolum, plures etiam lapſu temporis reperturi ſunt. præter curam enim ac diligentiam ordinariam, & jam omnibus ſatis notam, quæ in aquis præſertim circirer ipſas venas ſcaturientibus, & ſapore ſuo eaſdem prodentibus, ſedulo explorandis conſiſtit: exurgunt ſubinde nova ingenia, naſciturque inexpectata aliqua & extraordinaria, ut ſic dicam, occaſio, quæ & præ-

dam ſimul & fructum oſtendat. prorſus ut in Gallecia narrat Juſtinus etiam aratro frequenter glebas aureas excindi. utque & Diodorus & Poſidonius referunt, in Hiſpania caſu inſenſis ſilvis detectas fuiſſe novas auri atque argenti venas. Tractat iſta prolixe vir egregie doctus Georgius Agricola: & ante eum ſolide admodum ac nervoſe graviſſimus ille poëtaphiloſophus Titus Lucretius Carus aureolis hiſce & quantivis pretii verſibus:

Quod ſupereſt, as atque aurum ferrumque repertum eſt,
Et ſimul argenti pondus plumbique poteſtas,
Ignis ubi ingentes ſilvas ardore cremarat
Montibus in magnis. ſeu cœli fulmine miſſo:
Sive quod inter ſe bellum ſilveſtre gerentes
Hoſtibus intulerant ignem formidinis ergo:
Sive quod inducti terra bonitate, volebant
Pandere agros pingues, & paſcua reddere rura:
Sive feras interficere, & diteſcere præda.

Numerantur ad præſens in ditione ac territorio Namurenſi quatuor opida muris clauſa, Namurum ſcilicet, quæ metropolis, Boviniacum, Carolomontium, Vallocuria. Pagi ſunt centum & octoginta duo. ſunt & multa Cœnobia, amplitudine ſimul atque opibus ſpectabilia. Ordines terræ conſtant ex Antiſtitibus, Nobilibus, Magiſtratibus. Sed pergamus de more ad deſcriptionem ſingularem.

VRBS NAMVRIENSIS.

ORIGINATIO urbis Namuri multas tenebras habet. etſi probatiores tamen, ſive de proprio cerebro, ſive quod ita traditum legerint, derivari contendant à neſcio quo Deaſtro, in ejus, ubi nunc arx eſt, montis jugo, ſub *Nani* vocabulo coli olim & colere, ac petentibus & auxilii ſimul & conſilii copiam facere ſolito. quia vero poſt Jeſu Chriſti in terras adventum, una cum reliquis omnibus idololatricis, magicis & malignis ſpiritibus, obmutierit, neque quidquam ultra reſponderit, adſerunt illi ipſi, urbẽ ad montis illius radices poſitam, ab infante illo ac muto Nano, voce ex Gallicismo ducta, appellatam fuiſſe *Namur*, atque inde porro ab Italis noſtris *Namurra*. Alii velut rupem inexpugnabilem volunt

NAMVRCVM.
1. Les Cordeliers
2. lHoſtel de Flores
3. le Pont de Sambre
4. l'Egliſe de Noſtre Dame
5. S. Iean Baptiſte
6. S. Heup
7. S. Iean Euangeliſte
8. Les Cropiers

volunt fuiſſe à Romanis extructam, ac *Novum-murum* vocatam. unde poſtea factum ſit Namurum.

ADDITAM. (*Mavult maximus Lipſius cum ſcidis vetuſtioribus Namurum ſcribere, quam Namurcum, & originationem ait liquere, dici enim noſtra lingua quaſi* propinquum murum, Na-muer.)

Poſitum vero eſt opidum inter duos montes ad lævam Moſæ ripam, ac Sabis, ipſum interluentis, in eum fluvium confluentes. Lovanio tantum octo, Leodico vero & Bruxella pari decem leucarum intervallo abjungitur. opidum ſane lautum, venuſtum, concinnum, ac munitiſſima arce conſpicuum. Circum arcem numerantur ſeptem diſtinctæ ſolitudines, ſive clauſuræ ut vocant, & mandræ, totidem viris piis ac religioſis inſeſſæ. In opido ſedem habet Senatus Provincialis, unde Mechliniam porro licet provocare. Primarium ejus templum dedicatum eſt Divo Albino, exornatum haud ita pridem Epiſcopatus faſtigio. qua dignitate fungitur hodie doctus & reverendus Præſul Franciſcus VValloncapellus. Incolæ admodum bellicoſi, & Principibus ſuis addictiſſimi. Sermone utuntur Gallicano. civiles valde, & in certis aliquot artibus perinduſtrii, etſi mercatores tamen & artifices numerent perquam paucos. Nobilitas ſatis frequens, & in ea familiæ quædam miram præ ſe ferentes vetuſtatem, & à Principum quidem ſtirpe, ſed illegitimis tamen natalibus bonam partem oriundæ.

Namurum inter & Huyum, ac tertio inde, hinc non niſi ſecundo milliari, ad Moſam flumen, & territorio Namurenſi, Andenna conſpicitur, bonus certe & amplus pagus, ubi ſedes eſt pervetuſti cujuſdam collegii, vulgo Præpoſituram vocant, Canonicarum, inſtituti annis abhinc nongentis & quod excurrit, à Diva Begga, primi Pipini filia, & uxore Anchiſæ, queis à Dagoberto Francorum Rege donatus fuit Ducatus Brabantiæ. Ex eo autem Conjugio orti ſunt cæteri omnes Pipini, Caroliqué Martellus & Magnus, prout fuſius ſupra, dum Brabantiam deſcriberemus, fuit à nobis expoſitum. Eſtque Collegium iſtud vere nobiliſſimum, ac conveniunt fere ipſius inſtituta cum iis Colegii Nicellenſis, fundati (ut dixi) à Diva Gertrude, Divæ hujus Beggæ ſorore germana. quas equidem credo mutuis ſeſe exemplis

provocaſſe. Alterum porro Canonicarum nobilium Monaſterium Andennenſi adſimile, extat ad Sabim flumen, juxta pagum quem vulgo vocant *Monſtier*, altero à Namuro milliari. Quæ Collegia, ſicuti bona omnibus præbent exempla, ita multas quotidie eleemoſynas erogant, aliaque officia caritatis & pietatis præſtant.

Viſuntur inſuper inter eamdem hanc Namurum & Dinantum, in monte quem *Polvag* vulgo nuncupant, parietinæ quædam & rudera veteris opidi *Chevre-mont*, hoc eſt *montis Caprarum*, quod deſtructum fuit per inteſtina bella cum Leodicenſibus geſta, nec reſurgere hactenus potuit.

Boviniacum, vulgo *Bovines*, ad ſiniſtram Moſæ fluminis ripam eſt, ac Namuro quatuor leucis abjungitur, opidulum perantiquum, & tectis ſimul ac civibus olim frequens, ſed direptum ſæpe ac devaſtatum per bella, & præſertim anno 1554. cum obſedit magno exercitu Galliarum Rex Henricus ſecundus, & expugnatum peſſimis modis excepit. hodie tamen per pacem reparatur paullatim & frequentatur,

CAROLOMONTIVM.

CAROLOMONTIVM, admirandum plane opidulum, arcis fere effigiem præfert, propugnaculis ſuis communitæ. Diſtat Mariæburgo quidem trium, Namuro autem ſeptem leucarum ſpatio. ſitum peropportune in monte ad lævam moſæ ripam, circa nobilem locum, quem vulgo vocant *Givet*. Nomen habet à Carolo Quinto Imperatore, qui coërcendis ab ea parte Gallis, Mariæburgum tunc tenentibus, extrui juſſit anno 1555. Gubernat hunc locum Dominus Altopennius, ſæpius nobis laudatus.

VALLOCVRIA

VALLOCVRIA, vulgo *Walcourt*, Namuro diſſidet ſeptem, leucis eſtque opidulum laurum, & pulcherrimis undique agris circumdatum.

Dava eſt ſuper Moſam flumen, qua Roviniacum itur, unico tantum à Namuro milliari, pagus admodum momentoſus, bonaque & valida arce, tum & ampla jurisdictione

ctione ſpectabilis,ſic ut titulum Vicecomitatus inſcribat. Sunt præterea in pagorum catalogo varia loca non amplitudine minus quam amœnitate ſpectanda, qualis eſt amœniſſimus pagus *Floreu*, quarto ab urbe milliari. qualis item *Vaſeja*,tertio: & *Samſonia*, altero tantum ab ea lapide, locus ad Moſam flumen.

Mutavit etiam iſta ditio ſuperioribus ſæculis ſæpenumero ſuos Dominos. unde varias variorum in eam prætenſiones varia quoque ſuſtinuit bella.quæ nec citra prolixitatis faſtidium, nec fortaſſis omnino citra fraudem referantur. Mihi ſufficit dicere, Balduini Imperatoris Conſtantinopolitani fratrem Philippum, tenuiſſe Marchionatum Namurenſem anno jam tum 1200. Factum autem variis caſibus, ut ſub inſecutis Principibus Marchionatus migrarit in Comitatum.ac tandem hæreditario jure,vel ut alii volunt, emtione, venerit in Philippi Boni, Burgundiæ Principis,poteſtatem.atque inde, modo quo cæteræ ditiones hactenus nobis deſcriptæ, Auſtriacis denique ceſſerit. Gubernatur hodie, nomine Regis Catholici, à Florentio Barlæmontio,Barone Hiergeſio.

Deſcriptis hucuſque Inferioris Germaniæ regionibus Philippi Regis imperium agnoſcentibus, convenientiſſimum ſane videatur, ſi & Leodicenſis Epiſcopatus deſcriptionem ſubjunxero. tum quod magna ſit illi cum Provinciis Belgicis ac Dynaſtis earum vicinitas,inviolabilis amicitia, & perpetua quædam confœderatio: tum quod Præſul Leodicenſis, qui hodie rebus præeſt,oriundus ſit ex hocipſo tractu,

Atque & præſidium & dulce decus meum.

Aquaſ-grani præterea, nobile atque famoſum opidum, quia Belgicæ noſtræ, quicum illi & alias ſæpe negotium interceſſit, valde conterminum, & quod caput eſt amiciſſimum ſociumque, brevibus deſcripturus ſum.

LEODICENSIS EPISCOPATVS.

DIOECESIS, ſeu Ditio Leodicenſis, à ſeptemtrione pariter atque occaſu terminatur Ducatu Brabantiæ: ab ortu partim Moſam habet, ac Ducatum Limburgenſem, partim Provinciam Namurenſem: ab auſtro denique Lucemburgenſi Ducatui confinalis eſt. cœlo fruitur clementiſſimo temperatiſſimoque. ſolum tritici aliarumque frugum, item fructuum tractui conceſſorum feraciſſimum, nec amœnum minus. adeo ut per totam fere Provinciam, imo & terras conterminas, ſatis bonum naſcatur vinum, etſi magnam partem exile. carnes, piſces, & omne genus ferinæ non præſtantes hic tantum, ſed & abundantes. plurimæ ferri, nonnullæ & plumbi venæ. neque deſunt fodinæ vitrioli ſulphuriſque, etiam auro, non ſpecie minus quam bonitate laudabili, nonnuſquam intercurrente. Montium item & lautumiarum adfatim; è quibus cum alia ſpecioſiſſimorum operariorum lapidum genera, tum alabaſtrites inprimis, nigris maculis interſtinctus, ac diſcolor illud pulchreque variegatum marmor, ſupra in Namurenſi tractu deſcriptum, copioſe effoditur. Occurrunt deniq; prope innumerabiles venæ, profundiſſimique meatus ſubterranei: unde mirandis plane operibus, ſumtibuſque vel fidem ſuperantibus, maximo ſæpe operarum, huc & illuc ſerpentium, ac ſub ipſum adeo Moſæ ſupernatantis alveum venas illas rimantium, etiam vitæ periculo, eruitur lapis ille niger atque uſtibilis, quem in Hannonia quoque & Namurenſi tractu reperiri narravimus. Sed videlicet Leodicenſem hunc cæteris multo meliorem, adeoque copioſius longe & abundantius hinc educi. ita ut è ſolo urbis Leodici territorio, leucæ circiter ſpatium ambitu ſuo includente, non ipſis dumtaxat civibus, etſi incredibilem pæne copiam ejus abſumant, quam largiſſime de carbonario iſto lapide proſpiciatur, ſed & foras quotannis pretio minimum centenorum millium ſcutatorum, utcumque vili admodum væneat, evehatur. Vtuntur hi homines iſthoc lapide, non ſecus quam alii Belgæ uſtibili

biii illo ceſpite ſupra nobis deſcripto.lapidem dixi,quia materies ſane lapidi quam ſimillima, etſi levior tamen, & ſecari facilior. color ei nigerrimus, ac vulgo audit *charbon de Liege*,carbo Leodicenſis ignem mox ut ſentiſcere cœpit,apprehendit,accenſus vero paullatim inardeſcit,ac vehementiſſimum edit æſtum.unde jactare ſolent,& quidem vere, Leodicenſes,tria præcipue,ſingularia ſibi ſuppetere, panem videlicet pane meliorem, ferrum ferro durius, ignemque igne calidiorem. ſed proprietas quædam huic ſaxo, omnium niſi fallor aliorum uſtibilium proprietati contraria,quod ſi aquam injicias,accendatur,reſtinguatur vero,ſi oleum.qui odoris gravitatem non fert,is pauxillulum ſalis, quo & cæteri egent carbones, injiciat: mox purgabitur vitium. quod & maximus vates ita perviam innuit:

Excoquitur vitium atque exudat inutilis humor.

Inventum fuit hoc carbonarii lapidis genus in Leodicenſi iſto tractu anno jamtum 1198, idque ut narrant ſcribuntque à peregrino quodam religionis ergo. qui cum fabro cuidam,velut divina virgula,cum monſtraſſet, mox diſparuit. nec de auctore quidquam præterea conſtitit. Gignit item ager Leodicenſis magna copia præſtantiſſimum genus nitri. & ut paucis dicam, regio eſt prorſus felix & admiranda,in tantum ut vulgo dicatur,*le Paradis des Preſtres*,Paradiſus Sacerdotũ. Joannes Mandevillius, Eques Britannus, idemque medicinæ doctor clariſſimus, qui inter alias ſuas heroïcas actiones, tam varie tamque mirabiliter (ut ex ipſius aliorumque ſcriptis conſtat)per orbem terræ peregrinatus eſt,negat ſe ullam vidiſſe regionem (ſive quod cœli temperiem, ſive fructuum terræ bonitatem attinet, ſive denique ſitum & innumerabiles commoditates gratiaſque ſumma cum libertate conjunctas) quæ præ Leodicenſi hac ipſi arriſerit. quare poſt varios caſus laboreſque pæne inæſtimabiles,Leodicum ſeſe,tamquam in tutiſſimum portum recepit, ibique reliquum vitæ exegit.mortuus tandem anno 1372, & quam honorificentiſſime tumulatus in Cœnobio Guilielmitarum, extra portam Aureujam. ubi & hodie tumulus ejus viſitur ſcitiſſimis epitaphiis exornatus, una cum aliis aliquot viri monumentis, quæ ceu ſacras quaſdam reliquias viatoribus monachi illi oſtendunt.

Habet

Habet Epiſcopatus iſte ditioni ſuæ ſubjectas complures urbes, arces, pagos, & municipia, tum ſupremas etjam quaſdam dignitates. præter enim antiquam Epiſcopalem cathedram, & Ducatum Bullionenſem, inſcribit & Marchionatum Francimontanum, necnon Comitatus Lootzenſem & Hasbanienſem. multas inſuper numerans Baronias, duaſque & quinquaginta primarii nominis, ac ditiſſimas Abbatias. Continentur autem hac ditione, præter ſemiſſem urbis Trajecti ad Moſam, cujus ſupra meminimus, viginti & quatuor opida muris clauſa: Leodicum nempe, quæ totius terræ metropolis, Bullonium, Francimons, Lootzia, Borcvvormia, Tungri, Huyum, Haſſeletum, Dinantum, Maſacum, Stochemum, Billa, Trudonopolis, Tuinum, Viſetum, Varemum, Beringa, Herca, Bréa, Pera, Hamontum, Sineja, Foſſa, & Covinum. Pagos adſerunt eſſe ſupra mille ducentos. in quibus Baroniæ complures & toparchiæ. Sed deſcribamus hinc noſtro more, initio facto ab ipſo capite, ſingula corporis hujus membra.

VRBS LEODICVM.

LEODICUM, ſive Leodium, quæ & Legia dicitur, eo tractu eſt poſita, quem in Commentariis narrat Cæſar hibitatum fuiſſe ab Eburonibus: qui Duce atque auctore Ambiorige, ex inſidiis ceciderunt Cottam Sabinumque, Imperatoris ejus legatos una cum legione & cohortibus quinque Romanorum. Hubertus Thomas, hujus terræ hiſtoriographus, vir eximie doctus, & ob raras virtutes inter intimos Secretarios Friderico Comiti Palatino, Sacri Imperii Septemviro Electori, Legiæ quidem nomen derivat ab occiſa Romanorum militum legione: ſed conditorem ei adſignat Ambiorigem ſupradictum: quem ob ingratam perfidiam ad necem uſque perſecutus eſt idem Cæſar. Alii nomen ſumſiſſe volunt ab amne Legia, qui ad Anſium pagum natus, tertia inde leuca urbem illabitur, ac Moſæ inibi ſe commiſcet. Richardus Vaſſemburgius & cum eo Joannes Placentius in hiſtoriis ſuis narrant, Divum Hubertum Aquitanum, primum Opidi Præſulem, primum etiam ejus conditorem revera fuiſſe, cum antea nihil eſſet quam pagus, conditoq; impoſuiſſe vocabulum Legiæ, Alii rurſus non

non conditorem eum, ſed inſtauratorem fuiſſe contendunt: urbi autem antiquam & inde à Græcis originem tribuunt. Vtut ſit, & ex poſitu admodum opportuno, & murorum quorumdam ſemirutorum parietinis, aliiſque id genus venerabilibus monumentis intus foriſque extantibus, vetuſtiſſimam urbem eſſe colligitur. Vtitur ea in gravioribus ac majoris momenti rebus pervetuſto ſigillo, cum tali elogio: *Legia Romanæ Eccleſiæ unica filia.* unde varia porro deducunt argumenta ad dignitatem ſimul & antiquitatẽ urbis demonſtrandam. Sita eſt prorſus mirifice inter colles & montes in amœniſſima valle ad Moſam flumen, quod duplici cornu eam ſcindit, pluſculas creans inſulas habitatas, ſub grad. longitudinis quidem 28, latitudinis vero 50 & minut. 51. Præter Moſam & Legiam ſupradictos, interluitur etiam aliis tribus rivulis, Vta, Veſa & Ambluaria, qui orti in Arduenna ſilva, Moſam hic influunt, & præſtabiles præbent piſces. nominatim vero is Vta, qui cum varia gignat eorum genera, tum præſertim ſuaves ac delicatos Vtinenſes. ne quid dicam de optimis troctis, & tot aliis piſcibus, ſupra dum Moſam deſcriberemus, prolixius explicatis. Manant inſuper tota urbe & aliæ quædam non limpidæ minus, quam juges aquæ; unde pulchri porro & frigidi paſſim fontes, tanta copia, ut ne domibus quidem deſint, imo binos eos ternoſq; nonnullæ numerent. rem non utilem minus, quam præclaram! Opidum capax valde & amplum, ſic ut arduos quoſdam montes, compluſculas valles, varios aquæ perennis rivos, & pulcherrimas aliquot vineas complectatur. unde Philippus Cominæus amplitudine urbem Rhotomago parem facit, etſi multo tamen revera ſit major. Plurima continet ædificia miræ pulchritudinis, idque è vivo ſaxo: præſertim vero palatium Præſulis, ea magnificentia ſplendoreque ſtructum, ut ſi operi ſumma manus accederet, merito numerandum ſit inter orbis prima. cœpit à fundamentis magnanimus Erardus à Marca, S. R. E. Cardinalis. civium item domus pulchræ & commodæ. Sed quod cultum Divinum attinet, non eſt ulla per Galliam univerſam, perq; Inferiorem ſimul & Superiorem Germaniam urbs, quæ ſi ædium quidem ſacrarum cœnobiorumque & id genus locorum copiam, ſive majeſtatem etiam & ſplendorem, ſive opulentiam denique reſpicis, cum

cum Leodico comparanda ſit. Habet enim hæc noſtra octo luculentiſſima Canonicorum Collegia, &, in iis ampliſſimum illud Divi Lamberti, civium tutelaris. quod (ut mox dicturus ſum) inſtitutum fuit à Divo Huberto, approbante Pontifice Maximo, ac tam amplo dotatum cenſu, tantaque ac tali auctoritate inſtructum, ut ſecundum Epiſcopum, in adminiſtrando Epiſcopatu plurimum poſſit. non admittitur vero hic ullus Canonicus, niſi vel ſtirpe nobilis, vel doctoris ut minimum, licentiative (ut vocant) titulo commendetur. admiſſi, niſi & ſacris initiati ſint, quandocumque placuerit, ab inſtituto reſilire, & uxoribus copulari poſſunt. Viſuntur in veneranda iſtac æde complures reliquiæ ſacræ, miro auri atque gemmarum ornatu collucentes. Inter alia vero equeſtris ſtatua Divi Georgii, juſtæ magnitudinis, ex auro puro: quam Carolus Audax, Dux Burgundiæ, in pœnitentiæ ſignum, ac ceu multam ſibimet ipſi impoſitam, quod expugnatam (ut infra dicemus) urbem crudeliter nimis atque immaniter tractaviſſet, templo quondam donavit. Habet inde quatuor longe ampliſſimas Abbatias virorum, quarum in ſuburbanis quidem & extra portam, vel primaria illa Divi Laurentii: intra pomœrium vero ea Divi Jacobi. ambæ Ordinis Divi Benedicti: ambæ pulchris copioſiſque Bibliothecis inſtructæ. Habet tres Abbatias fœminarum. Item quatuor Ordines mendicantium: quorum ſunt qui duplex habent cœnobium, puta Sodales Divi Franciſci, alterum Obſervantium, alterum vero Conventualium. Habet triginta & duas parochias. inter quas potiſſimum eminent eæ Beatæ Virginis, Divi Joannis Baptiſtæ, & Sancti Servatii. Habet denique alia multa templa, & monaſteria, xenodochiaque optime inſtituta, ac laute ſatis dotata. ſic ut intus foriſque centum & amplius numerentur templorum moles. unde ſuo jam-tum (quod eo magis conſiderandum eſt) ævo, dixit alibi, nec immerito, noſter Petrarcha: *Vidi Leodium, inſignem clero locum.* Habet item Leodicum triginta & duo artificum Collegia, quorum ingens in univerſa republica eſt auctoritas: *ita* ut nullum promulgari poſſit edictum, nullum publice capi conſilium, niſi accedat eorum conſenſus. ac præcipuum quidem eſt illud vaſculariorum: antiquiſſimum vero ferrariorum. Vrbs eſt admodum frequens. cives

ejus

ejus ingenioſi, ſagaces, & ad quidvis audendum prompti. verum peſsima & inveterata quadam conſuetudine, ad ignaviam, ac mutua inter ſe diſsidia, quam laborem & amicitiam proniores. audaces tamen, robuſti, ac militiam palam ſemper profitentes. Nec in litteris umquam caruere viris Illuſtribus. quales non ita pridem Norgerus, Franciſcus, & Stephanus, omnes patriæ Præſules: item Adelmannus, Egbertus, Lambertus, Antiſtites vere docti & reverendi, ac multorum librorum ſcriptores. Hodie florent Henricus Benius, Conſiliarius, vir inſigniter doctus, & facundus in primis Orator. Balduinus Vaus, Juriſconſultus clariſsimus. Gilbertus Limburgius, magnus Medicus, qui cum laude Epiſcopis aliquot ſuperioribus inſervivit. Sermo iſtorum communiter Gallicus: ſed quia Galliam inter atque Germaniam & hanc Belgicam noſtram poſiti, corruptus valde & perabſurdus: at quem poliant in dies ac emendent. ita ut ſtirpe nobiles, quique in aliquo ordine, pure ſatis & expedite loquantur.

Eſt Leodicum quidem urbs Imperialis, ſed in quam tamen nihil juris habeat Imperator, niſi quod bellum cum Turcis geſturo ſuppeditare debeat pauculos aliquot milites, ſeu pecuniam potius in eorum ſtipendia erogandam. At in civili ſimul & eccleſiaſtica re ſupremo Epiſcopi ſui imperio ſubeſt: iis interim privilegiis atque immunitatibus gaudens, ut ceu libera quædam reſpublica, à Conſulibus ſuis, Senatoribus, aliiſq; Magiſtratibus Opidanis, populariter gubernetur. & in Eccleſiaſticis quidem primo Coloniam, inde Romam: in civilibus vero, modo ne certam pecuniæ ſummam lis excedat, Spiram, & Imperialem inibi Cameram provocat. Fuit olim, quam noſtro hoc ævo, florentior; ut in qua uſqueadeo honeſtæ omnes litteræ diſciplinæque viguerint, ut (auctore quem dixi Huberto Thoma) domicilium hic uno eodemque tempore haberent, ac Muſarum ſacris operarentur novem filii Regum; viginti quatuor, Ducum; viginti novem, Comitum: Dynaſtarum vero & Procerum, longe plures. qui tantorum Principum filii, ſi non omnes, quod multi tamen adfirmant, at ſaltim bona ex parte, Canonici erant (vide quæſo in quanto tunc pretio res eccleſiaſticæ!) auguſtiſsimi ejus Collegii, Divo Lamberto ſacri. Sed devaſtarunt exinde Dani,

Norman-

Normanni, & recentiore memoria, anno ſcilicet 1468, Carolus Dux Burgundiæ.qui indigne admodum ferens, quod Epiſcopos ſuos peſſime ſemper Leodicenſes tractarent, aliaque parum ex æquo & bono molirentur, graviter iis infenſus, urbem prius obſeſſam cepit, captam vero, ſolis templis exceptis, totam crudeliter diruit, atque ſolo æquavit. At cum tempore tamen & per longam pacem,non inſtaurata dumtaxat,ſed & ampliata eſt,inque meliorem, quam aliquot antea ſæculis fuerat,ſtatum & faciem reſtituta.Viſitur etiamnunc,in memoriam tam horrendæ cladis, tabula quædam lapidea, extra portam Divi Martini, verſus meridiem,in præalta turri.quam Mouchonenſem vocant,appenſa.ubi & Gallicis rhythmis memoratur, quomodo reparata fuerit civitas à tredecim ſuis Fermentariis (ita enim eſt titulus) quorũ caput tunc & Decanus Hinsberlaus Samrollius.

Omiſſo deinde Trajecto ad Moſam, cujus, ut pro ſemiſſe Brabantiæ Ducem Dynaſtam agnoſcentis, fuſior ſupra facta eſt mentio, tranſituri ſumus ad alia diœceſeos hujus loca. ac primo quidem.

Bullonium, arcem valide ſatis munitam, Ivoſio quatuor,Leodico ſedecim leucis abjunctam,editoque monti impoſitam: ad cujus radices hodie quidem ampliſſimus pagus eſt,ex opido olim haud contemnendo natus. Ipſa arx cincta eſt muro egregie firmo,& vel magni intus ad tutelam præſidii capax: ita ut ſitu pariter atque operibus judicaretur olim inexpugnabilis.ſed cum ventum nuper fuiſſet ad rem,non reſpondit profecto eventus famæ (quæ in aliis etiam arcibus ſæpe mendax) nam à variis hoſtibus, intra breviſſimum temporis ſpatium, non unius auſpiciis oppugnata, quater adeo oppugnantibus ceſſit, ac poſtremo quidem ſub annum 1552.cum pænuria intus preſſam,neq; foris auxilii compotem,deditione ceperunt Galli.Retinet hodieque Bullonium dignitatemDucatus,à veteri opido ſuo acceptam,& in adſitos aliquot pagos imperium poſſidet.Ab hacipſa ditione, veluti avito patrimonio, cognomentum acceperat celeberrimus ille Princeps Godefridus Bullonius, qui cum Euſtathio Balduinoq; fratribus inter primos ſe obtulit ad bellum & expeditionem ſacram,concilioClaromontano anni 1096. Admiſſus, quo eſſet ad tantum iter inſtructior, Ducatum hunc pretio vendidit Leodicenſium

cenſium Præſuli Audeberto, majori profecto venditoris, quam emtoris ipſius, gloria. In bello autem & ipſe & fratres plurima edidere, ac præclara quidem virtutis ſuæ ſpecimina. ſic ut Hieroſolyma anno 1099 capta, ipſe omnium primus muros victor conſcenderit, inſequente mox fratre Euſtathio. propter quæ tam eximia utriuſq; merita, exercitus Godefridum acclamat Regem, & corona ſceptroque inſigniendum cenſet. ſe renitentem, nec ab animo umquam impetraturum ſed adfirmantem, ut auro coronari in ea urbe ſuſtineat, (ó hominem & verba aurea!) in qua Dominus & Salvator noſter redimitus fuiſſet corona è ſpinis contexta. regnum ergo, ſed ſine titulo Regis, adiit: & ſic intra annum extincto ſuffectus eſt Balduinus frater, qui, quod coronatus fuerit, numeratur omnium Regum Hieroſolymitanorum primus. Videtur quidem ad præſens hic Ducatus in ditione Eccleſiæ Leodicenſis: at obtendit hic rationes quaſdam & jura Dominus Sedanenſis, tamquam hæres clariſſimæ domus Marchiæ; ſic ut Ducem Bullonii ſe inſcribat. Ipſa ditio tamen, vi pacis anno 1559, inter Chriſtianiſſimum & Catholicum Reges initæ, reſtituta eſt Leodicenſium Præſuli: verum id citra jurium Domini junioris Sedanenſis, patri anno 1556 ſurrogati, præjudicium.

Francimons, alias muris clauſum, nec incelebre fuit opidum: hodie vero muſorum expers, pagi dumtaxat, etſi ampli ſatis ac vaſti, vocabulum ſuſtinet. arcem tamen ſatis munitam habet, & à magno Erardo Cardinale nuper inſtauratam. Diſſidet à metropoli ſua quatuor leucis, & Marchionatus titulum ſibi vindicat, juriſdictionem in pagos aliquot circumjectos obtinens.

Juxta opidum pagus eſt, cui nomen *Thou*, variis optimi plumbi venis affluens. Montes pago vicini lautumiis abundant nigri ac pulcherrimi marmoris, Namurenſi ſupra nobis deſcripto congeneris.

Lootſia, vulgo *Lootz*, Trudonopoli ſeſquileuca, Leodico quatuor leucis abjungitur, opidulum tolerabile, & inſigni in pagos agroſque juriſdictione conſpicuum, adeo ut & Comitatus titulo celebretur. quam dignitatem comperior eſſe huic Statui antiquiſſimam, atque inde à Carolo Magno, etſi à veteri quodam ſuo Dynaſta audierit aliquando Comitatus Dioſtienſis. Habuit eo titulo perilluſtres aliquot & famoſos Principes: ceſſitque tandem,

dem Imperatoris illius donatione, Rogerio Dano, uni è Paribus Franciæ, quos Itali *Palatinos* dicimus, Pulcio, Bojardoque & Arioſto in poëmatibus ſuis admodum celebratos. Poſtea vero reſumſit genuinum ſuum ac præſens nomen, & in Præſulum Leodicenſium poteſtatem devenit.

Borcwormia adſidet rivo Jeckeræ, qui non longe à loco natus, eum interluit, inde vero per Tungros Trajectum defluens, in Moſam inibi ſe exonerat. Diſtat autem Borcwormia ab metropoli ſua quatuor leucis, eſtque rectis ac civibus ſatis frequens, & Comitatus Haſbaniæ caput.

Deſcribemus hinc curſu eodem quo cœpimus, quam breviſſime fieri poterit, cætera hujus diœceſis opida: nec obſervabimus tamen uſquequaque methodum illam quam ſecuti ſumus in aliarum Provinciarum deſcriptione: quia ſcilicet opida nimis hic diſgregata. quare præcipua primum & digniora quæque percurremus mox, ad ea minorum gentium, atque inde porro ad alia quædam loca memoratu digna tranſituri.

Opidum Tungri poſitum eſt ad jamdictũ Jeckeram, & Leodico Trajectoque pari trium leucarum intervallo abjunctum. Nomen habet, (ut ſcribit Munſterus: nam alii longe vetuſtiorem ei originem tribuunt) à Tungris, Germaniæ populis, qui Rheno inter primos trajecto, ac bona inibi terræ parte occupata, opidum hoc ſtruxerunt. Atque ab hiſce populis, ſunt qui tradunt, diu ante Julii Cęſaris in has oras adventum, natum inclytum illud nomen *Germanus*, Teutonibus *totum, ſeu prorſus & omnibus* (ut ſic dicam) *numeris virum* denotans. Alemanni etenim cæteri, viſa inſigni iſtorum hominum fortitudine, nobilitandos eos duxerunt hoc nomine; quod deinde, tamquã vicini, etiam ipſi participarunt, ac Germani communiter dicti ſunt. Erant autem id temporis Tungri civitas maxima, & complurium in Brabantia ac finitimis locis, vel conditarum ab hiſdem populis, vel ſubactarum, caput. Ab hac gente originem ducunt Principes illi Pipini, unde natus poſtea inclytus ille Carolus Magnus. Legitur iſta civitas, omnium univerſæ Galliæ ac Germaniæ prima, Chriſtianam fidem amplexa, idque opera maxime & concionibus Divi Materni, anno jam-tum 101. Is Beatus Maternus, Ticini in Langobardia natus, primum

egit

egit hujus Eccleſiæ Præſulem, mortuus, uti tradit Joannes Placentius, anno 138. Vltimus, qui & nonus, Tungrorum Epiſcopus, Valentinus fuit, mortuus anno 308. Ex quo tempore Divus Servatius ſedem Epiſcopalem Trajectum ad Moſam tranſtulit. unde, ut mox dicemus, anno 713, ab Divo Huberto Leodicum porro tranſlata eſt. Deſolavit hanc nobilem urbem, cæſis ad internecionem civibus, dirutiſque inter alia plus centum primariis templis, unde & amplitudinem ſimul & magnificentiam urbis facile colligas, crudeliſſimus ille Hunnorum Rex Attila. Deſtruxerunt iterum, Imperatore & Galliæ Rege Carolo Calvo, Normanni. Ita ut ex maxima potentiſſimaque civitate, quæ & varios olim habuit Reges, Menapium, Godefridum, Carolum, Inachum, Ambiorigem, & nobiliſſimorum ferociſſimorumque populorum domina fuit, in modicum infirmumque opidulum (ea eſt felicitatis & rerum humanarum inconſtantia) tandem migraverit, ac presbyteris hodie pareat. nec de veteri illo ſplendore aliud hodie reliquum habeat, quam veſtigia quædam & rudera intus foriſque viſenda. inter alia vero admirandam illam viam, quæ à Tungris recto itinere, per octoginta circiter leucas, id eſt Italica milliaria pæne ducenta, Lutetiam uſque porrigitur. quam viam ingentes quædam toto paſſim itinere viatoribus occurrentes reliquiæ, totam olim lapidibus ſtratam fuiſſe palam oſtendunt. amplius, extant paſsim veſtigia continuati olim & cohærentis muri, qui & viam utrimque muniverit, & quo marginata ipſa, pulvilli, ſeu aggeris ſpeciem obtinuerit. quod tam arduum opus poſteritas admirata, tridui atque trinoctii ſpatio à malis geniis excitatum confinxit. Gallice audit *la Chauſſee*, quod noſtratibus ſonat *Strada laſtricata:* ac Romanum omnino videtur & priſcum opus, quod moliti ſint ipſi, ut populos illos haberent occupatos, ne videlicet nihil agendo male tandem agere diſcerent. Viſitur etiam Tungris extremæ antiquitatis templum, perexiguum illud, & Herculi olim, ut ex Dei ejus effigie portæ impoſita liquet, à gentilibus dedicatum. Item templum pulcherrimum, nec novitii operis, Divæ Virgini ſacrum. in quo plurimæ oſtenduntur venerabiles Virginis-matris, ac diſcipulorum Salvatoris noſtri reliquiæ, auro & gemmis incluſæ.

Celebra-

Celebratur hoc opido jam ab aliquot annis retro ſingulis ſeptimanis perinſignis quidam equorum mercatus, quod jumenti genus è Germania Belgicaque abunde huc ſolent conducere. Hubertus Thomas, cujus ego, ut hominis eruditi, honorificam alibi facio mentionem, Tungrorum muros vetuſtiſſimis temporibus Oceani fluctibus verberatos fuiſſe contendit, idq; conjecturis quibuſdam & argumentis, nulla omnino veritate, imo ne ſpecie quidem veri nixis. ſic ut prodat (quod bona hominis gratia, dixerim) parum ſe attendiſſe opidi ſitum, & quam illud à mari abjunctum, imo quam non potuerit umquam iſtud, citra reliqui tractus totius inundationem, eo pertingere. Nam à ſeptemtrione quidem, ſi attendatur, Geldria, ditio Tranſiſulana, Friſia, tot fluminibus aliiſque obſtaculis præpeditæ, tranſitum ei omnino præbere nequeunt: à meridie, Gallia ſimul & Germania, terræ ex ea quidem parte ab Oceano remotiſſimæ, idem negant. ab occaſu, ſemiſſis Brabantiæ, tota Hannonia, item Flandria, multis fluminibus montibuſque ſe opponunt. Reſtat igitur videamus, an ad Caurum fortaſſe, qua Oceanus Tungris eſt proximus, locum habeat hæc aſſertio. ſed ab hac parte, qui exactius calculabitur, centum & amplius milliarium ſpatium inter mare Tungroſque intercedere deprehendet. quare priuſquam iſtos illud queat alluere, neceſſum ſit totam Brabantiam, totamque adeo Flandriam, & Zelandicas omnes Inſulas inundari. , rem vel primo intuitu, geographorum tabulas conſulenti, vanitatis atque mendacii convincendam: ideoque indignam ſane, quam viri docti, & præſertim ex ipſo loco oriundi, memoriæ prodant. imo eo indigniorem, quo plures ipſi auctoritate ſua incogitantes & parum cautos ſcriptores in fraudem inducunt, maximo & lectorum, & ſcriptorum etiam, fide propterea ſæpius excidentium, detrimento. In hoc opido ſunt qui extare velint nobiliſſimum fontem, quem libro hiſtoriæ naturalis trigeſimo primo his verbis deſcribit Plinius, *Tungri, Civitas Galliæ, fontem habet inſignē, plurimis bullis ſtillantē, ferruginei ſaporis: quod ipſum non niſi in fine potus intelligitur. purgat hic corporat tertianas febres diſcutit, calculorumq; vitia. eadē aqua, igne admoto, turbida fit, ad poſtremum rubeſcit.* Monſtrant autem homines iſto loco fontem quemdam antiquum, cujus aqua ſubturbida, eumdemque

demque cum Plinii eſſe, ac vires ei deſcriptas obtinere, pertinaciter adſerunt. Verum nos, prævia diligenti inquiſitione, conſultiſque eximiis aliquot non indigenis tantum, ſed & exteris medicis; neque fontem Huberto Thomę nominatum hoc loco extare, neq; vires illas & facultates habere, uſquam invenimus. Contra ſolidis argumentis colligimus, fontem Plinio celebratum, Tungris octo circiter leucis, Leodico quinque, Limburgo duabus & ſemi, Spada deniq;, pago vel hinc ſatis nobili, medio tantum milliari abeſſe, manantem in pulchro nemore, ſilvæ Arduennenſis ramo. ubi porro, & quidem hac Leodicenſi ditione, ac territorio Marchionatus Francimontani, etiam alii aliqot limpidiſſimarum, & ad varios morbos expugnandos utiliſſimarum aquarum fontes. quorum æſtimatiſſimos tamen, atque certiſſimus, addo & uſitatiſſimus, is quem Savenerium vocant, manantem in alto monte. cujus aquæ, (ſiquis ex Medicorum præſcripto ac legibus præparatus acceſſerit, nam alioqui nihil proſunt) medentur præcipue febribus tertianis, aquæ intercuti, calculo, phtiſi & obſtructionibus. quia vero & ſtomachum purgant, & epar egregie refrigerant, fit ut iſchiadi etiam aliiſque arthritidis è calore exortis generibus, plurimum adferant juvamenti. ſapor earum ferrugineus, quod ipſum non niſi in fine potus intelligitur, eædem igne admoto fiunt turbidæ, ad poſtremum vero jam defecatæ rubeſcunt. quæ omnia, niſi me animus fallit, inde procedunt, quod cum tractus iſte ſcateat venis ferri, aqua eas perlabens etiam qualitatis earum particeps fiat. atque hinc acidus in aquis ſapor. qui tamen in tantum abeſt ut noceat, ut ſive jejunus eas, ſive poſt ſumtum cibum potaveris, non eos tantum quos dixi effectus gignant, ſed & digeſtioni multum conducant, & ſtomachum tibi inſigniter acuant. unde & ingens quotannis ſub Julium menſem, puta maxime tempeſtivum, & propinquarum ſimul & remotarum gentium ad hos fontes concurſus. quanto vero intenſior Solis æſtus, tanto ſalubrior judicatur aquæ iſtius potatio. aquæ, quam Plinianæ & loco & facultate conformem, imo prorſus eandem eſſe, nemo eſt qui non videat, licet ille non omnes ejus proprietates attingat. Nam quod quidem objiciunt de civitate Tungrorum, ſcilicet eam vocem non pro ſola urbe, ſed univerſo illarum gentium tractu, capiendam

piendam. Quidam ſcriptor, dum ut mihi quidem videtur, ſententiam noſtram conatur refellere, negat inter cætera Plinium umquam in his oris fuiſſe, ac niti in iſtis adſerit aliena fide. Sed quod pace ipſius dixerim, ipſemet fallitur. luſtravit enim hæc loca magnus ille naturæ Myſtes, & in ipſam uſque Friſiam penetravit, ut è ſcriptis ejus abunde conſtat. Idem ille quem dixi ſcriptor Huberto etiam Thomæ adſtipulatur, & Tungros ait fuiſſe urbem maritimam. quod fieri tamen non poſſe ex argumentis paullo ante adductis vel cæco apparet. De civitate & gente Tungrorum honorificam ſæpe mentionem faciunt, præter recentiores, Cornelius Tacitus, Strabo, Julius Capitolinus. & ſuperſunt in hunc uſque diem tota paſſim hac Belgica plurima nominis atque magnitudinis nobiliſſimæ hujus nationis monumenta: qualia Tongrenhemium, juxta Coloniam Agrippinam. Tongerloa apud Brabantos, & Tongrinum in Comitatu Namurenſi.

Huyum antiquis temporibus opidum erat famoſum, amplum & potens, dicebaturque ex quorumdam ſententia *Benefactum*. ſed crebro deinde à barbaris nationibus dirutum, & dignitatem ſimul, & nomen amiſit. Hodie, Huyum dicitur, à cognomine rivulo, qui natus ad Havelangam pagum, magno & turbido impetu, maxime vero cum imbribus adaugetur, ad Caurum properat, ac Moſæ hocipſo loco commiſcetur. qui Moſa opidum Huyum interluit, ac in duas fere æquales partes ſcindit, ſed conjunctum pulcherrimo & mirando ponte. Diſſidet Huyum Leodico quinto milliari, ac mediocris ſane locus eſt, bona & valida arce communitus, quæ urbem ex edito monte deſpicit, opus dicti illius Epiſcopi Cardinalis. Ager opido circumjectus dives eſt optimi ferri venis, ideoque complures hic officinæ ferrariæ. pecoris item ſat magna vis.

Haſſeletum adſidet flumini Demeræ ſupra fuſe deſcripto, & Trajecto ad Moſam quatuor, Leodico vero ſex leucarum intervallo abjungitur, opidum minime contemnendum, ædificiis ſimul & civibus frequens. Civem dedit Franciſcum Titelmannum, Ordinis D. Franciſci, virum longe doctiſſimum, & complurium operum editorem. In finibus Haſſeleti & ad Demeram flumen, Curinga eſt, amplus atque amœnus admodum pagus, ſpecta-

ſpectabilis luculento illo palatio,quod ædificari hic juſſit, & pulcherrimis hortis inſtruxit idem ille quem dixi Cardinalis. Hoc loco,ceu amœniſſimo quodam ſeceſſu, utuntur creberrime Reverendiſſimi iſti Præſules,& cum aula in eo ſubſiſtunt.

Dinantum,ut volunt,dictum eſt,leviter immutata voce, à Diana, quæ & templum hic habuit,& ſacerdotes, qui ad aram ejus, haud ſecus quam in celeberrima illa apud Epheſum æde, ſacrificaverint.Adſidet dextræ Moſæ fluminis ripæ, & Boviniaco, quod ad alteram ripam eſt, leucæ tantum quadrante, Leodico, plus duodecim leucis abjungitur. Fuit vero & iſtud opidum magni nominis, ac mercimoniis olim floruit. ſed cum bella, tum alii rerum humanarum caſus ſæpius deſtruxerunt.Inter alios vero dirui juſſit Carolus Dux Burgundiæ. & cum iterum ſurrexiſſet, ac mediocri eſſet loco,cinxit magno exercitu Galliæ Rex Henricus ſecundus.qui Mariæburgo victor rediens, mox in deditionem accepit,ſed Germani militis inſolentia factum, ut injuſtiſſime diriperetur. arx, utcumque machinis concuſſa, primos tamen incurſus animoſe ſuſtinuit: ſed cum iterum iterumque horribili tormentorum ſtrepitu tunderetur, obſeſſi, auctoribus Germanis, dediderunt ſe Gallo. qui & arcem mox demolitus eſt,alto monti impoſitam.Atqui & opidum hodie inſtauratur, & reſurgit paullatim ipſa arx. quia ſcilicet ager opido circumjectus, probus, & compluribus nigri marmoris, ferri, æris, ac aliorum etiam lapidum operariorum venis, longe uberrimus unde & divites multi cives, quique paſsim in ipſa uſque Britannia negotientur. Dinanti natus fuit Henricus Deverus, Juriſconſultus doctus,& ſcriptis clarus.

Maſacum, Stochemio quidem duabus, Leodico vero ſeptem leucis abjungitur, opidulum non incelebre, ad lævam Moſę ripam.Primo hinc milliari Thora eſt,amœniſſimus locus,& magna eminentique pervetuſti & inſtituti & conditus Abbatia memorandus.nec admittuntur enim in nobiliſſimum iſtud Canonicarum collegium niſi Comitiſſæ, ut vocant, & Baroniſſæ,vel ut minimum Equitum nobili ſtirpe prognatorum filiæ.ſicut alibi ſcripſimus de Canonicis illis Montenſibus. Licet vero & iſtis,ubi viſum eſt,nubere.ſed non gaudet hac facultate Antiſtita. quæ ſupremam in agros & pagos aliquot cir-

cumjectos, non in eccleſiaſticis tantum, ſed & civilibus cauſſis, juriſdictionem exercet, lautiſſimo cenſu inſtructa. agit in clientela Sacri Romani Imperii,ea & auctoritate & præeminentia, ut gaudeat monetæ ex auro argentoque ſignandæ facultate. ita quidem ut ſplendide prorſus & magnifice vivat, Sacellanos atque Canonicos, item alios minorum gentium adminiſtros, ad cultum Divinum alat. Condidit nobilem Abbatiam Anfridus Comes Hugienſis, anno circiter 972.

Stochemium, bonum ſic ſatis opidulum, ad eamdem eſt Moſæ ripam, Trajecto dumtaxat tribus, Leodico,ſeptem leucis abjunctum, & ab eo quem diximus Cardinali reparatum.

Bilſa,modicum item eſt opidum, altero à Trajecto, quarto à Leodico milliari. Juxta Bilſam ad teli jactum, & altera fere à Trajecto leuca perinſignis ad Demeram flumen pagus eſt, Sedi Leodicenſi ſubditus,& ampliſſima Abbatia, *Munſter-Bilſen* vulgo appellant, conſpicuus. Eam itidem colunt Canonicæ nobili ſtirpe prognatæ, quæ & ipſæ, cum viſum eſt nubunt, quarumque Antiſtita & ampliſſima juriſdictione, & luculentiſſimis annuis cenſibus gaudet. Ipſe locus & amplus eſt,& magnificus, templo ac monaſterio ad miraculum pulchro, aliiſque horſum ſpectantibus ædificiis exornatus. Oſtendunt hic integrum cornu monocerotis, ſex & amplius pedes longum. quod allatum adfirmant à filia quadam neſcio cujus Ducis Britanniæ. quæ religioſam vitam profeſſa, ſanctiſſime apud iſtas vixerit, ita ut ipſum Cœnobium, in memoriam ejus nominis, dedicatum ſit Sancto Amori.

Dum alteri operis hujus editioni imponerem ſummam manum, deſignabant hoc loco, & jam delineabant novum quemdam, etſi à multis annis excogitatum aquæductum, per quem Demera fluvius, duorum vel circiter milliarium ſpatio, juxta urbem Trajectum, ubi ſolum depreſſius, & recipiendis aquis accommodatius, duceretur in Moſam flumen. nobilem ſane ac laudandam inventionem! nam per huncipſum canalem conduci poterunt naves ex Moſa in Demeram, atque hinc porro in Diliam, Rupelam, Scaldim, adeoque in ipſum mare, idque per opida multa & pagos, aliaque primaria tractus loca in geographicis tabulis annotata. magno hercules

cules horum & vicinorum hominum bono, qui non ultra cogentur tot & tantas à Gallia ac Leodicenſi Provincia merces,tam longinquo itinere, tamque immenſo ſumtu,& temporis impendio, ne quid jam de periculis, deque tædio per viam devorando attingam, per Hollandiam Geldriamque conducere.

Trudonopolis, vulgo *Sint Truyen*, ſedes olim, ut volunt, Centronum, populorum veteris Galliæ, quorum largiter meminit Julius Cæſar, Tungris tertio tantum, Leodico vero ſexto milliari abjungitur,opidum bonum ac pulchrum, cujus incolæ lingua utuntur Brabantina, quæ & quatuor ultra verſus Leodicum leucis in frequenti eſt uſu. quare, etſi pareant Sedi Leodicenſi,Brabanti tamen haberi atque agnoſci volunt. Eſt hic nobile illud Cœnobium D. Trudonis, opido à ſe faciens nomen, adeo potens & locuples, ut ipſum opidum Abbas è ſemiſſe poſſideat, cumque legendi ſunt Magiſtratus, parem cum ipſo Epiſcopo numerum eligat.Dedit locus clariſſimum illum Rodolphum, Antiſtitem Trudonenſem,virum à litteris notum. Juxta eſt celeberrimum illud Bernſemium,Cœnobium Illuſtriſſimi Ordinis Equitum Teutonicorum.

Tuinum, non incelebre in Hannonia opidum, Montibus tantum quinque,Leodico vero novemdecim leucis diſtat.Non procul Tuino & Covino,inter Sabim,&Moſam flumina,ditione Leodicenſi, duo extant & pulchra ſimul & opulenta cœnobia. quorum alteri nomen eſt *Aſne*, alteri *Lobbe*,ſeu Lobienſi, quod ſic dictum volunt à propugnaculo quodam Julii Cæſaris, & *Caſtris* ut addunt *Labienis*,à Labieno videlicet,Imperatoris ejus Legato, militum Duce fortiſſimo.

Viſetum diſtat Leodico altero milliari: Varemium, quarto:Beringa deniq; ,ſexto:loca ſatis celebria,& peropportune ſita. Herca,Brea, Pera, Hamontum, Leodico pari ſeptem leucarũ intervallo abjunguntur, loca haud magni nominis, & in quibus vix quidquam notabile.

Sineia,opidum perantiquum,etſi valde exiguum,Leodico diſſidet octo leucis: Foſſéa,decem: Covinum,octodecim. ſuntque opidula mediocria, nec omnino contemnenda. Et hactenus quidem de opidis muro clauſis: ſequitur ut luſtremus & alia quædam loca, memoratu haud prorſus indigna. & prima quidem occurrit

Florenna, Bellomontio Namuroque pari quinque leucarum ſpatio diſſita. bonum olim opidulum, ſed per ultima iſthæc bella miſere mutilatum deſtructumque à Gallis. qua facie & in hunc uſque diem conſpicitur.

Cereia, pulcherrimum propugnaculum, ubi habitaſſe volunt Cæræſos, populos Cæſari celebratos, Leodico trium leucarum intervallo abjungitur. Dirutus fuit etiam iſte locus, ac diu ita manſit, ſed inſtauravit tandem magnanimus ille Cardinalis Erardus.

Supereſt porro hodieque primo ab urbe milliari pagus Ebura, quo loco adſerunt olim fuiſſe maximam & primariam civitatem antiquiſsimorum Eburonum, qui & nomen ab ea acceperint. Juxta pagum complures inveniuntur venæ præſtantiſſimi ſulphuris.

Pari fere intercapedine diſtat ab urbe Herſtalla, locus unde inditum nomen Pipino ſecundo. Item Jupilia, locus itidem memorabilis. quare & utriuſque haud raro meminerunt Scriptores. In confiniis autem iſtorum locorum, & ſecundum utramque Moſæ ripam, compluria olim extabant palatia, & ampliſſima ſplendidiſſimaque prætoria Principum Pipinorum, juſtis fere ſuburbiis paria; ad quæ ſæpius ipſi devertebantur, animumque honeſta & utili voluptate recreabant. nam, ſi verum amamus, nulla uſquam ne fingi quidem aut cogitari poteſt Provincia, quæ, ſeu aëra forte adſpicias & mirandam cœli temperiem, ſive flumina, ſilvas, montes, valles, vineas, fruticeta, & quidquid præterea tale eſt, adque venationis, piſcationis, & aucupii uſum requiritur, contempleris, vel amœnior ſit quam hęc noſtra, vel felicior. quare & Carolum Magnum plurimum eam frequentaſſe, & Paſchalia feſta crebro inibi tranſegiſſe, memoriæ proditur. Eſt præterea primo ab urbe milliari pulcherrimus quidã & amœniſſimus mons, ſed abruptus idem, & propemodum inacceſſus, ut qui unicum habeat tantum ab ortu adſcenſum, ideoque vulgariter audiat *Chevre-mont*, quaſi dixeris *Mons Caprarum*. Is finitima quæque longe lateq; detegit, & flumen in Arduenna natum ac radices ejus præterfluens, è ſublimi deſpicit. In vertice antiquiſſimis illis temporibus ædificata erat prænobilis quædam & ampla arx, cujus etiam hodie memorabiles oſtenduntur reliquię. Eam arcẽ occupaſſe denique legitur crudelis quidam & inhumanus tyrannio: qui fre-

tus

tus aſperitate ipſius loci, finitimum omnem tractum miſerrime devaſtabat, ſic ut ipſa etiam civitas & ſuburbia ejus extrema quæque paterentur. & perennabat ſane peſtis, niſi novo ei & inaudito ſtratagemate in hunc modum iviſſent obviam. Invitaverat forte immitis prædo Leodicenſium Præſulem, qui Monulphus tunc, ordine duodecimus, teſtem eum adhibiturus infantis ſui baptiſmo. Epiſcopus datam occaſionem ſe & alios à tyrannide liberandi lubens arripuit, & ſelecta militum manu, ſed quos habitus ſacerdotes argueret, comitatus, arcem & Dominum ejus adiit, ſubſequentibus porro & aliis viris militaribus. mox ſine ullo temporis diſpendio in prædones irruunt, eoſque ad unum omnes cædunt, ſic, ut ne nuntius quidem cladis ſupereſſet: hinc eodem adhuc furore perciti, deteſtabilem illum locum una opera funditus demoliti ſunt. atque ex illo tempore, id eſt anno (ut volunt) octogeſimo ſupra quingenteſimum, ne quid iterum ſimile patiantur, jurare cogunt Epiſcopos ſuos cives Leodicenſes, numquam ſe permiſſuros ut reparetur illa rupes.

Inſtituit olim ampliſſimum iſtum Leodicenſem Epiſcopatum Hubertus Aquitanus, Bertrandi, terræ illius Dynaſtæ, filius. etſi alii faciant multo antiquiorem. Is Hubertus, religione impulſus, Aquitaniam ſuam deſeruit, & Brabantiam adiit, ubi arctiſſimam amicitiam coluit cum Lamberto Epiſcopo Trajectenſi ad Moſam. Cumque poſtea deſiderium ſubiiſſet videndi ſummum Pontificem, & ſacra illa loca perluſtrandi, homo Romam profectus eſt. quo cum nuntius adferretur, crudeliter interfectum eſſe à Trajectenſibus Divum Lambertum, Sergius Pontifex Hubertũ noſtrum creavit Epiſcopum Trajectenſem. Hubertus, Trajectum redux, benigne à civibus illis ſuſceptus eſt. ſed cum abhorreret eos atque deteſtaretur ob nefariam Divi Lamberti cædem, cogitare mox cœpit de transferendo aliovorſum Epiſcopatu, ac Leodicum abiens, urbem illam vel condidit primus, vel inſtauravit, Legiamque (ut diximus) nuncupari voluit. exornavit deinde pulcherrimis ædificiis ad Divinum pariter & humanum cultum, moxq; legibus prius latis, & approbante Summo Pontifice, Epiſcopalẽ cathedrã Trajecto Leodicũ tranſtulit, anno Chriſti 713, tranſportato eodem & corpore Divi Lamberti, cujus nomini

ac honori dedicavit poſtea peregregium illud Cœnobium, cum auguſto illo Canonicorum Collegio paullo-ante commemorato. ubi mortuus tandem poſt ſanctiſſime actam vitam, adſcribi meruit etiam ipſe Divorum conſortio. A clariſſimo autem illo Divo uſque ad hunc Erneſtum numerantur in ea ſede Epiſcopi octo & quinquaginta. in quibus non pauci inveniuntur viri pii & ſancti. ſed nec hodie bonitas gravitaſq; Epiſcopalis defecit. Nam & inter recentiores mirifice nuper claruit Erardus à Marca, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, Roberti fortiſſimi viri frater. qui in eo fuit apud Principes Chriſtianos pretio, eaque & auctoritate & gratia polluit, ut pacatam habuerit regionem per triginta ipſos annos, & quietem ita fundarit, ut & hactenus ea perſeveret. Idem non urbem modo, ſed & totam quam late patet ditionem, varie paſſim reparavit, opidis aliquot arcibuſque (ut ſupra oſtenſum eſt) à fundamento inſtauratis. atque ut dicam paucis, ita liberaliter & profuſe reipublicæ ſe impendit, ut merito omnes eum ſuſpexerint, glorioſoq; Patris patriæ nomine decoraverint. Obiit magnus ille Antiſtes, ut conſtát è regio ejus tumulo in choro (ut vocant) ædis D. Lamberti viſendo, anno à Chriſto nato 1538. Viſitur inibi ſtatua ejus ænea, ád vivum (ut vulunt) efformata & genibus nixa, cui adſtat imago mortis, ſic ut fieri ſolet expreſſa, cum breviſſimo, ſed ſcito admodum epitaphio. *Erardus à Marca mortem habens præ oculis, vivus poſuit.* Cardinali ſucceſſit Cornelius de Berges Dominus Sevenbergæ. qui quod animo eſſet profeſſioni Eccleſiaſticę parum addicto, dignitatem Epiſcopalem ceſſit Georgio Auſtrio, filio naturali Imperatoris Maximiliani, Archiepiſcopo Valentino, digno ſane ac reverendo Antiſtiti. cui mortuo ſurrogarunt coadjutorē ejus Robertum, fratrem Illuſtriſſimi Marchionis Bergozomii, juvenem doctum pariter & religioſum. Is, quod valetudine eſſet parum firma, & atra bili infeſtaretur, abdicavit ſe nuper hac dignitate, dū molior primam operis hujus editionem. quare ob raras ſuas virtutes, & flagrantiſſimā populi ſimul & auguſti Collegii gratiam, ſuffectus ei Gerardus Groesbequius, Collegii Divi Lamberti Decanus, nobiliſſimus certe ac venerandus Pręſul, & in tanta exiſtimatione & fama, ut allectus poſtea fuerit in Collegiū Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium.

Huic denique viam univerſæ carnis ingreſſo ſurrogatus eſt liberis omnium votis, & ſollennibus ceremoniis, utriuſque BavariæDucis frater,hujuſmodi fere inſcribens titulos: *Reverendiſſimus & Sereniſſimus Princeps ac Dominus,Dominus Erneſtus, Sancta Eccleſiæ Colonienſis Archiepiſcopus, Sacri Romani Imperii per Italiam Archicancellarius, Princeps Elector,Eccleſiæ Leodienſis Epiſcopus,Monaſterienſis, Hildeſemenſis & Friſingenſis Adminiſtrator, Princeps in Stabel,Comes Palatinus Rheni, Superioris & Inferioris Bavariæ, Weſtphaliæ,Angariæ,& Bullonii Dux,Marchio Francimontanus,&c.*Princeps equidem ſupremi loci & ordinis,ac rariſſima quadam virtute præditus. Eligitur porro Epiſcopus Leodicenſis à Collegio Divi Lamberti, approbatur ab univerſo populo,tandē vero,ut cæteri omnes Catholici Præſules,à Romano Pontifice confirmatur. nec Epiſcopus tantum eſt, ſed & Sacri Imperii Princeps,Dux Bullonii,Marchio Francimontanus,Comes Lootſenſis & Hasbanienſis,quæ loca ſubſunt,ut diximus,huic Epiſcopatui,& ab eo dependent.Annui ejus reditus ſanequam luculentiſſimi,ut qui tricena fere millia ducatorū excedant.imo ſi populis ſuis Epiſcopus recte utatur,& captare norit eorum benevolentiam, numquā deerunt extraordinaria quædam ſubſidia, ne quid dicam de ſacerdotiis, vel ut vulgo appellant præbendis ac beneficiis, diſpoſitioni atq; arbitrio ejus reſervatis.Atq; hæc de Leodico. procedamus deinceps ad Aquiſgrani,ſi breviſſime tamen præmiſerimus, uti rem conſideratu non indignā, quam ingens ſit differentia inter terram viroſq; Leodicenſes,necnon agrū & homines Aquiſgranenſes, quamquam ſexto dumtaxat milliari abjunctos,imo contermінos inter ſe atque adfines.Leodicum ergo alieno imperio premitur; Aquiſgranum eſt ſui juris: ſubſunt diverſis Epiſcopis; etſi ambæ in clientela Sacri Imperii: Leodicum utitur lingua Gallica;Aquiſgranum Germanica:viri Leodicenſes,alacres,feſtivi,tractabiles, Aquiſgranenſes,melancholici,ſeveri, difficiles.In ſumma,tantum alteri & natura,& moribus, totaque adeo vitæ ratione ab alteris differunt, quantum Galli diſcrepant à Germanis. quod non parvum ſane diſcrimen eſt. Sed non eſt quod miremur tantopere gentem genti diſcrepare, cum idem in ſingulis pæne hominibus obſervemus.illud magis mirandum, quod videlicet tanta ſit inter cœlum & ſolum

utriuſque gentis,ſub eodem climate, diſſimilitudo. conſtat enim æſtatem tempeſtivius multo incipere apud Leodicenſes, ideoque & fructus ſimul & fruges prius hic matureſcere: imo nives interdum & glaciem apud Aquiſgranenſes conſpici, cum eorum apud Leodicenſes ne veſtigium quidem apparet.

AQVISGRANVM.

AQVISGRANVM, quam rectius forte Aquaſ-grani vocaveris, & vocabulum ſimul & conditum, ſi Munſterum audimus, acceptum fert Grano, Neronis Imperatoris fratri. ego vero Neroni hoc nomine fratrem fuiſſe nuſquam lego. Paullus Æmilius tradit, Granum quemdam è priſcis illis nobilibus, palatium à ſe conditum in hoc ipſo loco, ubi & ſcaturiebant tunc temporis, & hucuſq; ſcaturiunt nobiliſſimi illi calidarum aquarum fontes, ſuo nomine exornaſſe. Alii volunt eam eſſe urbem, quam Ptolemæus *Veteram* nominet, *in qua legio trigeſima Vlpia, &c.* Luitprando eſt *Grani palatium*, Rheginoni *Aqus palatiū.* Ipſi incolæ, & cum iis Germani omnes & Belgæ. Aken vulgo appellant, voce quam Itali vertant *Acque*. Galli, contracta voce *Eaux*, per ſyncopen vocant *Aix*, adjecto fere epitheto *la Chapelle*, ad diſcrimen cognominis opidi *Aix*, ubi ſedes ſupremi Concilii (*Parlamentum* vulgo indigetant) Provinciæ Narbonenſis: quod ipſum Latini *Aquas Sextias* dicunt, à calidis illis & ſalutiferis aquis, itemque Sextio conditore. Verum utut iſta ſe habeant, ſita eſt perquam opportune civitas Aquiſgranum inter Ducatus Brabantiæ, Limburgi, Juliaci, & Epiſcopatum Leodicenſem; ac Trajecto ad Moſam Duraqne pari quatuor, & prægrandium quidem, Limburgo trium, Leodico denique ſex leucarum intervallo abjuncta. Deſtruxit eam, & ſolo æquavit, eodem cum Agrippina Colonia totque aliis civitatibus tempore, ut nonnulli adfirmant, Hunnorum Rex Attila. Munſterus deſtructam quidem ac deſolatam tradit, ſed nec tempus exprimit, nec auctorem. Alii tantam antiquitatem reſpuunt, & à Carolo Magno demum condi ceptam adfirmant. Quamvis autem non videatur veriſimile, in loco tam commode poſito, tamq; notis & efficacibus aquis prædito, non ante jacta fuiſſe

fuiſſe aliqua ſaltim urbis fundamenta: non invenio tamen ipſos cives aliam ei originem adſignare, quam ab eo Imperatore. qui delectatus, ut ajunt, & loci amœnitate, & egregia cœli temperie, opidum primus condidit, variiſque cum ſacris tum profanis ædificiis, nominatim vero pulcherrimo illo templo, Sanctiſſimo Salvatori, ac Deiparæ Virgini ſacro, decoravit. in quo templo variæ etiamnunc oſtenduntur reliquiæ, ab eodem Imperatore, partim auctoritate & juſſu, partim etiam magno ſumtu atque impenſis in hoc opidum compartatæ. Neque vero ſatis habuit condidiſſe, ſed excoluit inſuper quibuſcumque potuit modis, & illuſtravit. juſſo inter cætera, quod cum aliis aliquot Scriptoribus teſtatur Beatus Rhenanus, ut cis Alpes quidem haberetur in poſterum principalia atque primaria Sacri Romani Imperii, & Galliæ regni ſedes. utque in ea ſuſciperet Romanorum Rex, manu Archiepiſcopi Colonienſis, cujus cathedræ ipſa ſubjicitur, coronam quam vocant ferream. ſicut argenteam quidem Mediolani, auream vero Romæ ab ipſo Pontifice illum accipere voluit. Qua de re, præter alia quædam documenta, extant ſequentes iſti verſus. ac primo quidem in fronte propylæi cujuſdam domus Senatoriæ:

Carolus inſignem reddens hanc condidit urbem,
Quam libertavit, poſt Romam conſtituendo
Quod ſit trans Alpes hic ſemper Regia ſedes,
Vt caput urbs cuncta colat hanc & Gallia tota.
Gaudet Aquiſgranum præ cunctis munere clarum,
Quæ prius Imperii Reges nunc laureat almi.

Et in alia quadam janua:

Hic ſedes Regni trans Alpes habeatur,
Caput omnium Civitatum & Provinciarum Galliæ.

Præter autem tam multa tamque inſignia privilegia huic urbi ſuæ conceſſa, ſolitus idem Imperator, quotieſcumque per bella liceret, in eam ſecedere, ac magnam vitæ partem inibi degere, ubi & obiit tandem anno à nato Chriſto 814, ſepultus in æde Beatæ Virginis, cum vixiſſet annos 72, regnaſſet 47, imperaſſet denique 14. Epitaphium tumulo ejus marmoreo, ſine alia pompa, inſcriptum, ecciſtud: *Caroli Magni, Chriſtianiſſimi Romanorũ Imperatoris, corpus hoc conditũ eſt ſepulchro.* Paullopoſt magni Imperatoris obitum, inauguratus hic fuit ac diademate

mate cinctus ejus filius Ludovicus Pius. Quod ab aliis quoque Imperatoribus hactenus obſervatum eſt, uſque ad Carolum ipſum Quintum. qui cum ageret in Hiſpania, Imperator creatus eſt anno 1519, menſe Julio, annoque proxime inſecuto Octobri menſe ſollenniter in hac ipſa urbe coronatus. ubi & Ferdinandus frater anno 1531, coronatus eſt Romanorum Rex, fratri poſtmodum in auguſtiſſima illa dignitate ſuffectus. Quoniam vero devenimus ad hunc locum, & occaſio ipſa nos invitat, videtur ſane haud alienum fore ab inſtituto, ſi in operis noſtri exordio, miſſa, ut quæ nemini non in promtu ſit, veterum & priorum illorum Cæſarum, Julio primum oriundorum, origine, breviter diſſeramus, quanam ratione & modo eligendi Imperatoris Romani jus ad Germanos primum tranſierit. tum de Electoribus quoque agamus, & eorum officiis, deque ordine ſimul & ritibus in electione Imperatorum uſurpari ſolitis. Dico igitur, poſtquam ob Cæſarum Romanorum, Bizantii tunc agentium, & ignaviam ſimul & infortunia obque Galliæ Regum virtutes & egregia in Eccleſiam merita, Leo tertius Pontifex Maximus, at non alia tamen, quam ceu Capitis populi Romani auctoritate, & communi illius conſenſu (quia nempe terræ occidentales, præſidio vacuæ, videbantur opus habere peculiari Principe) anno Chriſti octingenteſimo Imperatorem renuntiavit Carolum Magnum, dignitatē illam, approbantibus ſucceſſive Pontificibus, aliquamdiu manſiſſe apud Caroli poſteros. iis vero in meliori ſtirpe extinctis, factum eſſe, ut anno altero poſt milleſimum, exilio liberatus Gregorius Quintus, patria Saxo, ab Othone tertio, Imperatore ex illa ipſa gente, quo & Cæſari gratitudinem ſuam, & patriæ fidem atque amorem approbaret, nemine prorſus intercedente, ſpeciali decreto conceſſerit nationi Germanicæ, Imperatorum, ea quæ hodieque in uſu eſt ratione, creandi inaugurandique facultatem; interdicto electis, quo videlicet prærogativam aliquam Pontificibus reſervaret, ne inſcriberent Imperatoris ſive Auguſti titulos, donec Imperii diadema ab ipſo Pontifice ſuſcepiſſent. atq; hinc conſuetudo illa petendi Romam, & coronam inibi à Pontifice capiendi, nec alium ante, quam Regis Romanorum, vel & Cæſaris titulum, inſcribendi. Electores ſunt numero ſex, tres nimirum eccleſiaſtici, & totidem ſæculares.

lares.illi, ſunt Archiepiſcopi Moguntinus, Trevirenſis, Colonienſis: hi, Dux Saxoniæ, Marchio Brandenburgenſis, & Comes Palatinus ad Rhenum. qui ſi forte diſcordent, decidit hanc controverſiam ſuo ſuffragio Rex Bohemiæ. Eccleſiaſtici dignitatem habent Cancellariorum Sacri Imperii, Moguntinus videlicet per Germaniam, Tevirenſis per Galliam, Colonienſis per Italiam. Bohemus Imperatori eſt à poculis, ſive, ut vulgo loquuntur, Pincerna: Saxo enſem præfert, & audit Archimareſchallus: Brandenburgicus Imperatoriæ Majeſtati eſt à Cubiculis: Palatinus denique Dapifer. Imperatori publice ſe ſpectandum exhibenti, & Cæſaream Majeſtatem oſtentanti adverſus ſedet Archiepiſcopus Trevirenſis, dexter Moguntinus, ſiniſter Colonienſis. Moguntino ad dextram ſedet Bohemus, & infra hunc Palatinus. Saxo Colonienſi ad lævam eſt, & à latere habet Brandenburgenſem. Si obeunda eſt ſupplicatio, Imperatorem præcedit Trevirenſis, latus utrumque claudentibus Colonienſi & Moguntino. à tergo ſequitur Rex Bohemiæ, & poſt eum ſuo quiſque ordine cæteri Principes Electores. Renovavit has leges ac de integro confirmavit anno 1356 Carolus Quartus. qui & varie paſſim eaſdē auxit, & ſcripto, quod *Bullam auream* vocant, conſignavit. Ordo quem Electores in electione creationeq; Imperatoris ſervant, in genere talis eſt. Moguntino, ex lege Caroli Quarti, incumbit, ſtatim ut certior factus eſt de Imperatoris obitu, reliquis Electoribus indicare, ut ad certum aliquem diem, id eſt ut plurimum intra tertium menſem, Francofurti, inſigni Germaniæ opido, vel ipſi ſe coram ſiſtant, vel delegatos ſuos abſoluta poteſtate inſtructos mittant. Quod ſi forte prædicti Archiepiſcopi negligentia denuntiatio illa prætermitatur, Collegæ tamen oportet ut intra terminū illum compareant. quod qui negligit, is in eam quidem electionem privatur jure ſuffragii. Francofurtum ingredientibus non licet niſi ducenos equos ſecum adducere, & in iis non ultra quinquagenos armatos. Magiſtratus urbani Electoribus debent eſſe fideles, nec ullos omnino exraneos, præter familiares ipſorum, quantiſper electio durat, in urbem intromíttere. Electores convenire ſolent in æde Divi Bartholomæi. ubi primum fit res Divina, & imploratur gratia Spiritus Sancti. inde, præeunte Moguntino, jurant omnes in

ea ſe

ea ſe actione nihil daturos gratiæ, nihil pretio, pactis promiſſis: ſed in omnibus candidè habituros decori & utilitatis publicæ rationem. His peractis, pergunt ad ipſam rem. neque loco prius excedunt, quam creatus ſit novus Cæſar. quod ipſum ſi ultra trigeſimum diem protollunt, nihil ipſis ſubminiſtratur quam aqua & panis. Princeps plurium votis electus, non aliter quam ſi tuliſſet omnium puncta, & eſt & habetur Cæſar. quod ſi trium ſuffragia in Titium forte propendeant, totidem rurſus in Seium, eo caſu Bohemus, ut diximus, controverſiam voto ſuo decidit. Cæſar ita renuntiatus, ante omnia jurejurando confirmat Electorum privilegia. approbat Francofurtum eſſe ſedem electionis, Aquiſgranum vero inaugurationis, quo iturum ſe prima ſtatim occaſione ad coronam accipiendam ſpondet. Electorum filios oportet inde à teneris annis Latinam, Italicam, & Sclavonicam linguas diſcere. Sed veniamus jam ad ipſam inaugurationem. Cæſar ad tantam dignitatem perveniendi cupidus, Electoribus ſtatuit diem, ad quem omnes conveniant Aquiſ-grani. eo ad conſtitutum diem accedenti, Electores, jam ante ingreſſi, extra portam occurrunt, jamque propiores facti ex equis deſcendunt, & ſollennibus antiquiſque ritibus Cæſarem venerabundi excipiunt, perorante communi omnium nomine Moguntino. cui per Oratorem benigne reſpondet Cæſar. ita junctim ingenti pompa urbem ſubeunt, moxque ad primarium Divæ Virginis templum progreſſi, preces inibi fundunt. hinc ad palatium porro ſe recipiunt. Die proximo revertuntur ad ædem ſacram. in qua media ingens pendet corona ex ære, auro obducta. ſubter eam proſternit ſe humi Cæſar, & ſic pronus perſiſtit, dum à Colonienſi recitantur certæ quædam preces. recitatis, erigunt ſupplicem Moguntinus & Trevirenſis, perducuntque ad ſummam aram. hic humi rurſus procumbit, & peractis quibuſdam ceremoniis, ad thronum tandem perducitur. ubi aſſedit, Colonienſis Miſſam auſpicatur, & ad Cæſarem verſus, interrogat, numquid fidem Catholicam defenſurus ſit? numquid protecturus eccleſiam? adminiſtraturus juſtitiam? inſtauraturus Imperium? & Romano Pontifici debitum cultûm delaturus? Ea ubi promiſit Cæſar, ad aram rurſus perducitur, promiſſa jurisjurandi religione confirmaturus.

maturus. præſtito juramento, revertitur mox ad thronum: & poſt alios iterum ritus, ungit illum Colonienſis oleo conſecrato in pectore, hinc in capite, inque brachiis item & palmis. unctum Moguntinus & Trevirenſis in Sacrarium ducunt, ubi Diaconi cultu aſſumto, ad ſedem redit. Sedenti poſt varias ceremonias Colonienſis ſtrictum gladium porrigit, commendatque rempublicam Chriſtianam: moxque gladio in vaginam recondito, annulum digito ejus inducit. inde paludamentum illi in humeros injicit, ac ſceptrum & globum illum, qui orbem rerrarum notat, in manum tradit. in quo ipſo articulo omnes tres Archiepiſcopi coronam capiti ejus imponunt, & ad aram reducunt: ubi poſt ſumtam communionem ſacram, denuo jurat facturum ſe quidquid bono Principe dignum ſit. Eo facto, collocatur magis ſublimis in alia quadam ſede marmorea, ubi denique creat aliquot equites. Hinc Moguntinus Deum precatur pro ejus ſalute, ac ſe & Collegas ipſi commendat. Poſtea ad palatium juncti redeunt, ubi in uno eodemque triclinio, ſed diſtinctis menſis, & Cæſar & Electores alacriter ſumunt prandium. Poſtridie Cæſar Electores vocat ad cœnam. tertio die rurſus adeunt templum, finitaque Miſſa oſtendit iis ſacrificus huic rei præfectus reliquias quaſdam ſacras, inter alia vero eoſipſos pannos, queis involutus olim humani generis Reparator. Ea religione peracta, teſtatur publice Moguntinus approbari electionem & cæteros omnes actus à Romano Pontifice, electoque injungit ut deinceps utatur vocabulo Cæſaris & Regis Romanorum. Simili prorſus modo ac ratione, pauculis tantum ritibus immutatis, inaugurari ſolent Rhemis, nobiliſſimo Galliæ Belgicæ opido, adſiſtentibus Regni Paribus, Reges Galli, verum longe tamen majori pompa & faſtu. Sed revertor ad Aquaſ-grani: quod equidem fateor eſſe opidum lautum, & temperatiſſimo frui cœlo, quin & fertili admodum territorio cingi: ſedenim ædificiis atque frequentia, famæ adeo ſplendidæ reſpondere, id vero conſtanter nego. Habet intus foriſque pulcherrimas quaſdam balneas, ſive thermæ magis dicendæ ſunt, aquarum naturaliter calidarum è terræ viſceribus manantium. quæ cum aliis morbis, tum paralyſi maxime & aquæ intercui expugnandæ conducunt: obſunt vero marcori & omnis generis

Digitized by Google

generis febribus, aliiſque inflammationibus. eædem aquæ non appetentiam modo lavantibus acuunt, & inſigniter juvant concoctionem: ſed & propria quadam ſuavitate pollent, adeo quidem amabili, ut celebraverit eas quiſpiam hoc hexaſticho:

Vnde hic fervor aquis terra erumpentibus uda?
Tela olim his ludens ignea tinxit Amor.
Et gaudens ſtridore novo, fervete perennes,
Inquit, & hæc pharetra ſint monumenta meæ.
Ex illo fervent, rarusque his mergitur hoſpes,
Cui non titillit pectora blandus amor.

Aquiſgranum libera eſt Imperii civitas, ex iis quæ modicum tantum aliquod tributum Imperatori pendunt, cætera vero liberæ agunt atque immunes, & propriis ſuis legibus vivunt. Eſt præterea in peculiari tutela Ducis Cliviæ, proximi ſui vicini, & perpetui ſocii. Atque hic demum terminum ſtatuemus nobilium iſtarum & inſignium Regionum deſcriptioni: operi certe & oneri nobis admodum gravi atque difficili, idque tum veterum ſimul & recentiorum Scriptorum in hoc quidem genere defectu, tum fallacia quoque & diverſitate rerum, quæ ab hominibus hauriendæ. alii namque adfectibus ſuis æquo plus indulgentes, cum ſint omnium rerum ignari, nihil tamen neſcire videri cupiunt. alii etiam ea quæ ſciunt, tegunt. adde huc alia multa tædia atque incommoda, in grandibus hiſce & gravibus argumentis ſcriptoribus pæne adſidue devoranda. Qua in re plurimum mihi fateor profuiſſe doctiſſimorum aliquot hominum, tum & aliorum quorumdam in his talibus verſatorum civium benignitatem atque induſtriam. qui aliud aliudque ſubinde ſuggerentes, è pelago me traxerunt in littus, eque ancipiti labyrintho incolumem reduxerunt. Ita ut lectis undique & collectis variorum Scriptorum notitiis, variiſque opinionibus & ſententiis, elegerim poſtea diſpoſuerimque ſingula meo more, & telam hanc noſtro arbitrio contexuerim, inſertis paſſim data occaſione nonnullis, quæ ipſam Belgicam proprie non concernerent. Ita inquam, non ſine interna mentis voluptate, ac magno animi gaudio, ad portum tandem conduxi hunc partum. qui lectoribus, & præſertim Belgis, ſi non

aliis,

Digitized by Google

alio, ſaltim eo nomine debeat eſſe acceptus, quod nova quadam inventione, ac novo auſu, primus carceres aperuerim,& ceu viam munierim,iis qui & ſuæ & communis patriæ laudi, altius ſeſe in hoc pelagus volent immergere. Quare & gratias ago primum ſummo & immortali Deo, inde vero eruditis & candidis illis animis, quarum benevolens aura naviculæ noſtræ uſque ad finem adſpiravit.

FINIS.

Digitized by Google